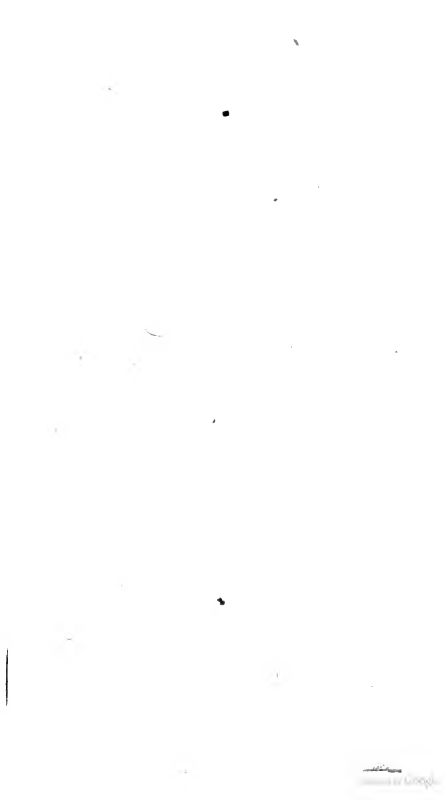

18001

Palat. LYII-27(1)

~~Palat. LYII-27(1)~~

590264
THEOLOGIA
MORALIS

DIVI
ALPHONSI DE LIGORIO

EPISCOPI S. AGATHÆ GOTHORUM, ET RECTORIS
MAJORIS CONGREGATIONIS SS. REDemptoris,

ADJUNCTA IN CALCE PERUTILI INSTRUCTIONE
AD PRAXIM CONFESSARIORUM,

UNA CUM ILLUSTRISSIMI AC REVERENDISSIMI

JOANNIS DOMINICI MANSI
ARCHIEPISCOPI LUCENSIS

EPITOME DOCTRINÆ MORALIS, ET CANONICÆ
EX OPERIBUS BENEDICTI XIV.

EDITIO NOVISSIMA NEAPOLITANA,

IN QUA PRÆTER EA OMNIA, QUÆ IN CÆTERIS
ADDITA FUERE,

Auctor ipse plura olim reformavit, aliquibus sententiis
clarius explicatis, aliis de novo additis, aliis re melius
perpensa immutatis, et novas animadversiones
magni ponderis adjecit.

TOMUS PRIMUS.

NEAPOLI, 1840.
EX TYPOGRAPHIA SIMONIANA.
Superiorum Permissu ac Privilegio.

III

BEATISSIMO
AC SANCTISSIMO PATRI
BENEDICTO XIV.
PONTIFICI MAXIMO

ALPHONSUS DE LIGORIO.

TUÆ Dignitatis Majestas , Beatissime Pater , doctrinæ , atque eruditionis tuæ fastigium , ne Tibi hoc meum Opus Morale simpliciore , ac prorsus humili stylo conscriptum exhiberem , aut suadere me omnino , aut dubitantem detertere magnopere debuissent : summa vero Sanctitatis Tuæ benignitas , ac ferventissimus zelus , qui in Te sem-

per enituit , prius ut optimi Præ-
 sulis singularum Ecclesiarum partes
 absolveres , et deinde ut Summi
 universalis Ecclesiæ Pastoris mune-
 ri vigilantissime satisfaceres , me
 impulerunt , ut hos tennes labores
 meos , ques nonnisi pro animarum
 salute suscipere , et in publicam
 edere lucem constitui , Tibi liben-
 tissime dedicarem. Cum enim fuis-
 sem Dei beneficio vocatus ad Mis-
 sionum ministerium pro adjuvan-
 dis populis per rura dispersis , iis-
 que potissimum , qui spiritualibus
 magis destituuntur auxiliis , visa
 mihi ad hoc fuit necessaria scien-
 tia plusquam mediocris Rerum Mo-
 raliū , quæ tum ad instruendas ,
 tum ad regendas animas esset ac-
 commodata. Qua de re tam pro
 mea , quam pro Juvenum nostræ
 Sodalitatis intelligentia opportunum
 duxi opiniones probabiliiores , uti-
 liioresque ad animarum salutem se-
 ligere. Cumque plurimis per plu-
 res annos relectis Auctoribus tam

benignæ, quam rigidæ sententiæ, alios nimium benignitati indulgentes, alios nimium austeritati addictos comperissem; operæ pretium me facturum credidi, si librum ederem qui mediam viam tenens, sententias magis veritati consonas, magisque scitu necessarias ad conscientias dirigendas exponeret; atque, hac arrepta opportunitate, multa in eo ad praxim pertinentia, quæ Sacrarum Missionum exercitio didiceram, Fratribus meis committerem. Opus Deo juvante cœpi, et absolvi, et absolutum typis demandavi: quod cum universe fuerit acceptum, rursusque debuerit publici juris fieri, in meliorem ordinem redegi, diligentius quibusdam doctrinis enucleatis, compluribus aliis adjectis, additisque insuper aliquibus Dissertationibus de infallibilitate Definitionum Pontificiarum, et de earundem supra Concilia superioritate.

At quia libri omnes, qui ex

Theologiæ principiis Fidei , ac morum controversiâs pertractant , Tibi soli debentur , qui et summus es Theologiæ Princeps , unusque Ecclesiæ Moderator , Divinæ Veritatis conservator , et vindex , unusque controversiarum Judex , ab ipso Deo singulari providentia ad hoc constitutus , prout dixit Maximianus Episcopus Constantinopolitanus (Epist. ad Orientales)

» Omnes fines terræ , omnesque
 » veram Fidem profitentes in Romanorum Pontificum potentiam
 » tanquam in Solem respicere ,
 » quem de ceteris mortalibus ex
 » terrarum Orbe Conditor Orbis
 » elegit , cui Cathedram magisterii
 » principaliter possidendam tenere
 » perpetuo privilegii jure concessit ,
 » ut quisquis divinum aliquod ,
 » sive profundum nosse desiderat ,
 » ad hujus præceptionis oraculum ,
 » doctrinamque recurrat. »

Hinc juste hoc Opus Tibi dicendum existimavi , eoque magis ,

quod una ex præcipuis causis, quæ me ad illud edendum induxerunt, fuit, ut cognitas omnes haberent saluberrimas Bullas, Epistolasque Encyclicas tuas, quæ tantopere profuerunt, et proderunt usque ad seculorum consummationem universali morum reformationi cunctorum fidelium: quandoquidem in eisdem S. T. summa prudentia neque ad nimium rigorem, neque ad nimiam benignitatem declinans, sed temporum defectui condescendens, mira suavitate disposuit id quod cum ingenti animi fortitudine sibi proposuerat.

Fuit præterea mihi consilium plurimas in medium doctrinas proferre, quas ex aureis tuis Operibus sum edoctus, quibusque S. T. non pauca immortalī recordatione digna atque ediscenda universæ Reipublicæ Litterariæ tradidit. Hæc enim tua grandis doctrinæ eminentia non minus, quam reliquæ quæ in Te elucent virtutes, nempe morum

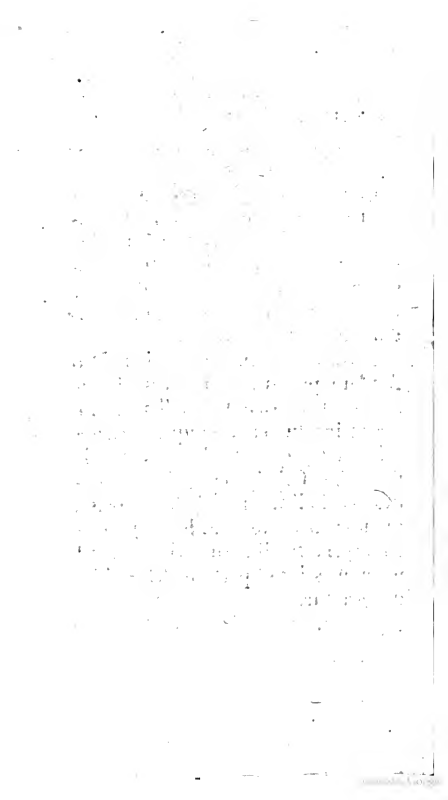
integritas, admiranda a Propinquis alienatio, prudentia singularis, incomparabilis salutis Animarum zelus, et summo Sacerdotio apprimè necessarius, Te supremo Pontificatu dignissimum reddiderunt.

Dènum si Librorum dedicationes solent testes esse grati animi, ac non immemoris acceptorum ab aliquo magno Principe beneficiorum, cum unus ipse sim ex Fratribus Congregationis SS. Redemptoris, cui Tu nuper Apostolicam Auctoritatem benignissime accommodasti, oportebat jure merito, ut Tibi uni hoc Opus sisteretur, ac præterea nemini.

Tu igitur, Beatissime Pater, per illam, qua genus humanum complecteris charitatem, per curam illam quam Christianis omnibus enixe et debes, et præstas, per illum ipsum cujus in terris vices fungeris Jesum Christum, excipe pietate qua soles hoc qualecumque munusculum, quod Tibi sacro, et præsentò, ut modereris,

corrigas , deleas quicquid in eo
veritati absonum visum fuerit ; et
si quid boni est , faveas , et tuea-
ris , paternaque , ac Apostolica Be-
nedictione tua prosequi non dedi-
gneris tum Opus ipsum , ut Ani-
marum prosit saluti , tum me , So-
dalesque meos , ut in nostro mini-
sterio divinæ gloriæ cooperantes ,
uberrimum in vinea Domini fru-
ctum reportare valeamus.

Nostrum autem erit jugiter Deo
fundere preces , ut universo Chri-
stiano Orbi Sanctitatem Tuam diu
servet incolumem , diuque in terris
relinquat , quo tandem aliquando
non sine Omnipotentis Dei præsi-
dio Catholicæ Religionis hostes ,
omnesque a vera Fide aberrantes
ad ovile , fideliumque cœtum , ad
unicum salutis portum felicissime
deducantur.

MONITUM

TYPOGRAPHI

AD LECTOREM.

Diligenter advertat benignus Lector, quod. novissima hæc hujus Operis Editio Neapolitana, nedum in multis sententiis reformatâ prodiit in lucem, aliis clarius explicatis, aliis de novo adjectis, aliis etiam re melius perpensa mutatis; verum et plures in ea Tractatus inveniuntur, ac magni ponderis animadversiones, quæ in aliis antiquioribus Editionibus desiderantur, adeo ut Opus videatur omnibus suis numeris modo absolutum. Ea omnia Bassanentis typographus ab Auctore, quoniam longe erat, per Epistolas accepit quæque nos omnia hac in editione diligenter inseruimus. Si Opus istud novem vici-

bus alibi editum benigne lectum , et extra Europam quoque translatum , communique plausu exceptum ubique fuit , potiori jure postrema hæc Neapolitana Editio , novis curis , præter illas ab Auctore adhibitæ , revocata , auctior , et emendatior , id sibi promittit.

COPIA DELLA LETTERA

DEL SOMMO PONTEFICE

BENEDETTO XIV.

IN COMMENDAZIONE DELL' OPERA

*Dilecto Filio Alphonso de Liguori Presbytero
Congregationis Sanctissimi Redemptoris.*

BENEDICTUS XIV.

*Dilecte Fili, salutem, et Apostolicam
Benedictionem.*

Abbiamo ricevuta una sua lettera degli otto di Giugno, unitamente col secondo Tomo della sua Morale, ed altri pure suoi Libri di minor mole, ma di gran profitto per la salute delle Anime. Noi la ringraziamo del regalo, ed avendo data una scorsa al libro della sua Morale (ch' è dedicato a Noi,

del che rendiamo particolari grazie)
 l'abbiamo ritrovato pieno di buone no-
 tizie, ed ella può restar sicura del gra-
 dimento universale, e della pubblica
 utilità. Tratto tratto l'andremo leggen-
 do, e speriamo, che quanto leggeremo,
 corrisponderà a quanto abbiamo
 letto. Terminiamo col darle l'Apostoli-
 ca Benedizione.

*Datum Romae apud S. Mariam Majorem die
 15. Julii 1755. Pontificatus Nostri anno de-
 cimo quinto.*

AD LECTOREM

*Qui rogatur legere hanc Præfationem pro
intelligentia totius Operis.*

CUM præcipuum sit intentum nostræ minimæ Congregationis SS. Redemptoris Missionibus vacare, cumque Missionariorum exercitio necessario annexum sit munus conscientias Hominum instructionibus, et Confessionibus dirigere; ideo plurimis abhinc annis excogitavi Juventuti Sodalitatis nostræ librum de re morali tractantem tradere, qui mediam inter alios aut nimis rigidos, aut nimis benignos viam teneret. Opus absolvi, sed quia nimis festinanter fuit illud typis demandatum, ut aliis satisfacerem, mihi non satisfeci: plura enim in eo vel non bene excussa exciderunt, vel confuso ordine fuerunt exposita. Idcirco, cum ea diligentiore examine, nec non clariore methodo indigere animadvertissem, animum ad

secundam editionem applicui, in qua ad meliorem ordinem omnia redigere curavi, et utilissimis doctrinis librum copiosiores reddere. Nonnullas etiam opiniones (temporis decursu rebus ad utiliore trutinam revocatis), hominem me agnoscens, reformavi. Neque in hoc erubui, cum D. Augustinus non erubuerit in pluribus se retractare; sicut etiam D. Thomam fecisse testantur Cajetanus, Catharinus, et Capreolus, ac ipse Doctor Angelicus (3. p. quæst. 9. art. 4.) sic fassus est: *Quamvis alibi aliter scripserim. Ut enim Tullius dixit: Sapientis est mutare consilium. Et alibi: Numquam laudata fuit in una sententia permansio.*

Nemini autem superfluum videatur post tot libros scientiam moralem pertractantes hunc me suscepisse laborem, quasi actum agerem: cum etenim plurimos legerim Auctores, alios inveni, qui plus æquo indulgentes iis qui (ut ait Isaias cap. 30.) dicunt: *Nolite aspicere nobis ea quæ recta sunt: loquimini nobis placentia;* consuunt pulvillos sub eorum capite, ut in peccatis misere conquiescant. Haud enim dubitandum multum detrimenti Dei Ecclesiam sentire ex istorum Auctorum

sectatoribus, cum major hominum laxioris vitæ pars ad illos concurrat. Contra vero reperi alios, qui ad reprobanda assueti quæcumque extremam rigiditatem non sapiunt, consilia cum præceptis confundunt, novisque mandatis conscientias aggravant, humanam imbecillitatem nihil pensi habentes, nihilque memores illius sacri Canonis (*cap. ult. de Transact.*) qui admonet: *In his vero, in quibus jus non invenitur expressum, procedas æquitate servata, semper in humaniorem partem declinando, secundum quod personas et causas, loca et tempora videris postulare.* Et hoc modo jugum Christi Domini, quod est suave, intolerabile reddunt, viamque salutis sic pluribus præcludunt, juxta illud S. Ambrosii: *Sunt etiam in nobis qui timorem Domini habent, sed non secundum scientiam, statuentes duriora præcepta, quæ non possit humana conditio sustinere.* In *Psalm. 118. Serm. 5.* Utraque sane extremitas maxime periculosa, nam prima spatiosam viam relaxatione ad perditionem aperit; altera (ut ait perdoctus Cabassutius in *Theor. jur. Præf. ad Lect.*) duplici tramite urget Animas in ruinam,

erronea scilicet conscientia, et desperatione; cum plurimi, audita hac rigidiore doctrina, in mortalia labuntur vel credentes inesse lethale peccatum ubi non est, vel nimia difficultate deterriti, impossibile putantes eo modo posse salvari, salutis suæ curam penitus abjiciunt.

Propterea in lucem edere deliberavi hoc novum opus, quod inter opiniones nimis benignas et nimis severas medium locum teneret, quodque non tam diffusum esset, ut non facile legeretur; nec tam breve, ut in multis deficeret. Concinnatas in hoc reperiens omnes quæstiones, et res morales, quæ magis ad praxim deserviunt. Ut vero sententias veritati conformiores seligerem in quacunque quæstione, non parum laboris impendi; per plures enim annos quamplurima Auctorum classicorum volumina evolvi tam rigidæ quam benignæ sententiæ, quæ ultimo (ut arbitror) in publicum prodierunt. Præsertim autem sedulam operam navavi in adnotandis doctrinis D. Thomæ, quas in suis fontibus observare curavi. Insuper in controversiis intricatioribus etiam doctos Juniores consului.

Præterea hic invenies in suis propriis

locis diligenti studio adnotatos textus cum Canonicos tum Civiles ad rem pertinentes. Item Propositiones damnatas, et (quod utilius) Decreta recentiora Summorum Pontificum, et præcipue Bullas, Sanctionesque nuper editas a SS. D. N. Papa Benedicto XIV. Necnon plurima hic exposui, quæ magis Missionum, et Confessionum exercitio, quam librorum lectione didici. Ut autem justa methodus servaretur; Medullam Ermanni Busembaum præmittendam censui, non jam ut omnes ipsius Auctoris opiniones approbarem, sed tantum ut ejusdem methodum sequeretur, quæ inter aliorum Auctorum methodos ad res morales exponendas valde accommodata mihi visa fuit; deinde ut Tyronibus nostræ Congregationis, juxta finem mihi principaliter propositum, magis prodessem, ad modum captu faciliorem meas Appendices studui exarare. In hoc enim maxime incubui, ut potius in claritate, quam in sermonis elegantia abundarem.

In delectu autem sententiarum ingens cura mihi fuit semper rationem auctoritati præponere; et prius quam meum ferrem judicium, in eo (ni fallor) totus fui, ut in singulis quæstionibus

me indifferenter haberem , et ab omni passionis fuligine expoliarem. Quod satis, benevole Lector, ex eo cognoscere poteris ; quod ego non paucas sententias , quas in prioribus hujus operis editionibus tenueram , in hac postrema mutare non dubitavi. Ceterum satagi ut plurimum meam exponere sententiam , justum pondus tribuendo majoris , vel æqualis , vel minoris probabilitatis cuique sententiæ , prout meæ imbecillitati visum fuit , ne ancipitem relinquerem Lectorem , more aliquorum , qui sententias aliorum tantum referentes non parum exosos Legentibus se præbent. Ubi vero non inveni rationem pro una parte convincentem , non sum ausus oppositam damnare, more aliorum , qui nimis facile reprobant opiniones , quas plures , et graves Auctores tuentur , quorum doctrinas prælaudatus N. SS. P. Benedictus (longe ab illis alienus qui eas liberius parvipendunt) in suis elaboratis Operibus , et omnigena eruditione refertis , non sine æstimatione commemorat , et sæpe eis utitur ; quin etiam ipsorum opinionibus non parum defert , iisque innixus in multis Christi Fideles instruit , ut videre est in suo Bullario.

Cæterum, benigne Lector, te admonitum volo, ne existimes me opiniones illas approbare, ex eo quod non reprobem; eas enim quandoque fideliter exponam cum suis rationibus, et Patronis, ut alii pro sua prudentia, cujus ponderis sint, adjudicent. Deinde ad veritas, quod cum aliquam opinionem veriore voco, tunc contrariam non habeo ut probabilem, etsi non expresse ut improbabilem damnam. Insuper quando unam ex sententiis probabilior appellum, nullo judicio dato de probabilitate alterius, aut utor hoc verbo, *non audeo damnare*, non propterea intelligo eam probabilem dicere, sed judicio prudentiorum remittere. Si autem observare vis, quodnam Systema tenendum ipse censeam circa moralium opinionum electionem, vide *cap. 3. in Tract. Altero de Conscientia Probabili num. 53. et seq.* Vale.

the first of these is the fact that the
the second is the fact that the
the third is the fact that the
the fourth is the fact that the
the fifth is the fact that the
the sixth is the fact that the
the seventh is the fact that the
the eighth is the fact that the
the ninth is the fact that the
the tenth is the fact that the
the eleventh is the fact that the
the twelfth is the fact that the
the thirteenth is the fact that the
the fourteenth is the fact that the
the fifteenth is the fact that the
the sixteenth is the fact that the
the seventeenth is the fact that the
the eighteenth is the fact that the
the nineteenth is the fact that the
the twentieth is the fact that the
the twenty-first is the fact that the
the twenty-second is the fact that the
the twenty-third is the fact that the
the twenty-fourth is the fact that the
the twenty-fifth is the fact that the
the twenty-sixth is the fact that the
the twenty-seventh is the fact that the
the twenty-eighth is the fact that the
the twenty-ninth is the fact that the
the thirtieth is the fact that the
the thirty-first is the fact that the
the thirty-second is the fact that the
the thirty-third is the fact that the
the thirty-fourth is the fact that the
the thirty-fifth is the fact that the
the thirty-sixth is the fact that the
the thirty-seventh is the fact that the
the thirty-eighth is the fact that the
the thirty-ninth is the fact that the
the fortieth is the fact that the
the forty-first is the fact that the
the forty-second is the fact that the
the forty-third is the fact that the
the forty-fourth is the fact that the
the forty-fifth is the fact that the
the forty-sixth is the fact that the
the forty-seventh is the fact that the
the forty-eighth is the fact that the
the forty-ninth is the fact that the
the fiftieth is the fact that the
the fifty-first is the fact that the
the fifty-second is the fact that the
the fifty-third is the fact that the
the fifty-fourth is the fact that the
the fifty-fifth is the fact that the
the fifty-sixth is the fact that the
the fifty-seventh is the fact that the
the fifty-eighth is the fact that the
the fifty-ninth is the fact that the
the sixtieth is the fact that the
the sixty-first is the fact that the
the sixty-second is the fact that the
the sixty-third is the fact that the
the sixty-fourth is the fact that the
the sixty-fifth is the fact that the
the sixty-sixth is the fact that the
the sixty-seventh is the fact that the
the sixty-eighth is the fact that the
the sixty-ninth is the fact that the
the seventieth is the fact that the
the seventy-first is the fact that the
the seventy-second is the fact that the
the seventy-third is the fact that the
the seventy-fourth is the fact that the
the seventy-fifth is the fact that the
the seventy-sixth is the fact that the
the seventy-seventh is the fact that the
the seventy-eighth is the fact that the
the seventy-ninth is the fact that the
the eightieth is the fact that the
the eighty-first is the fact that the
the eighty-second is the fact that the
the eighty-third is the fact that the
the eighty-fourth is the fact that the
the eighty-fifth is the fact that the
the eighty-sixth is the fact that the
the eighty-seventh is the fact that the
the eighty-eighth is the fact that the
the eighty-ninth is the fact that the
the ninetieth is the fact that the
the ninety-first is the fact that the
the ninety-second is the fact that the
the ninety-third is the fact that the
the ninety-fourth is the fact that the
the ninety-fifth is the fact that the
the ninety-sixth is the fact that the
the ninety-seventh is the fact that the
the ninety-eighth is the fact that the
the ninety-ninth is the fact that the
the hundredth is the fact that the

I N D E X

CAPITUM, ET DUBIORUM,

Cui adnectuntur omnia Summaria, quæ singulis
Capitibus et Dubiis apponentur, ut simul
hic præ oculis habeantur cunctæ res
et quæstiones, quæ in Libro
continentur.

*Littera l denotat librum, n numerum marginalem,
v versiculum.*

LIBER PRIMUS.

TRACTATUS I.

De Conscientia.

CAPUT I.

*Quid Conscientia, et quotuplex? et quænam
sequenda? pag. 3.*

1. De Regula Remota, et Proxima Actuum
humanorum. 2. De Conscientia et Sinderesi. 3.
De Conscientia Recta et Erronea. 4. De eo qui
sequitur Conscientiam vincibiliter erroneam. 5.
De eo qui sequitur Conscientiam invincibiliter er-
roneam. 6. An sic operans meritum acquirat in
operando? 7. Respondetur objectioni Adversa-
riorum. 8. An detur conscientia invincibiliter
erronea circa Præcepta naturalia? remissive ad

Tract. II. de Legibus n. 169. 9. De eo qui putat erronee desiderium malum non esse peccatum. 10. De Conscientia Perplexa. 11. De Conscientia Scrupulosa. Signa Scrupulosorum. 12. Remedia et præsertim obedientiæ. 13. De periculo Scrupulosi qui non obedit. 14. De Regulis generalibus assignandis. 15. Quomodo Confessarius gerere se debet cum Scrupulosis, qui timent assentiri cuilibet pravi cogitationi. 16. Quomodo cum iis, qui semper dubitant de Confessionibus præteritis. 17. Quomodo cum iis, qui in omni actione peccare formidant. 18. Quid de iis qui operantur cum actuali timore. 19. Scrupulosi non peccant scrupulos vincendo, quin illos prius deponant.

C A P U T II.

De Conscientia Dubia. pag. 18.

20. Quænam sit Conscientia Dubia? Quodnam sit Dubium Positivum, et Negativum? 21. Quodnam Dubium Speculativum, et practicum? 22. Numquam licet operari cum Conscientia practice dubia. 23. De eo qui scit aliquid esse malum, sed dubitat, an sit grave, aut leve. 24. Quid debeat agere, qui est practice dubius? 25. An liceat operari cum conscientia speculative dubia? 26. De pluribus Principiis reflexis, ex quibus formari potest conscientia practice certa. 27. De lege dubia, vel dubie promulgata; et de Lege certa dubie abrogata. 28. De voto dubie emisso, et de voto certo emisso, et dubie impleto. 29. Quid de eo, qui iudicat probabiliter implese votum? 30. Quid si quis opus voti jam præstitit, sed voti immemor? 31. An subditus teneatur obedire Superiori in

re, quæ est dubie mala? 32. Dubia de diversis rebus. 33. Quid in dubio de valo. Matrimonii? *Remissive ad lib. VI. n. 903. et 904.* 34. Quid in dubio de solutione si debitum est certum? 35. Quid in dubio de debito, si quis rem possidet bona fide? 36. Quid si contra Possessorem urgeat ratio probabilis, et nulla pro ipso? 37. Quid si Possessor, superveniente dubio, neglexerit inquirere veritatem? 38. An possit Eucharistiam accipere, qui dubitat, an aliquid cibi vel potus deglutiverit? 39. Quid si dubitat, an deglutiverit ante vel post mediam noctem?

C A P U T III.

De Conscientia Probabili. pag. 33.

40. Quæ sit Conscientia Probabilis? Quotque enumerentur diversæ Probabilitatum species? 41. Quænam sit probabilitas Facti, et quænam Juris? 42. Nunquam licet uti Probabilitate Facti cum periculo damni alterius. 43. Quamnam opinionem sequi teneamur in materia Fidei? 44. Quamnam opinionem sequi debeat Medicus? 45. An possit uti remedio minus tuto? 46. Quid si desperatur de salute Infirmi? 47. Quamnam opinionem debeat sequi Judex? 48. Quamnam Minister in collatione Sacramentorum? 49. Quid si adsit necessitas? 50. An liceat uti opinione probabili quoad contrahendum Matrimonium, et quoad jurisdictionem Confessarii, casu quo præsumitur suppleri ab Ecclesia? (De hoc vide dicenda lib. VI. n. 573. et dicenda de Errore communi n. 572.) 51. An quod dicitur de administratione Sacramentorum circa usum sententiæ tutæ, idem dicendum sit de susceptione Sacramentorum? 52. Quid si Venator dubitat, an

XLVI *Index Capitum,*
animal feriendum sit fera, vel homo? 53. An
liceat uti opinione probabili probabilitate Juris.
De opinione tenuiter probabili. 54. De opinione
Probabilissima. 55.

MORALIS SYSTEMA

*Pro delectu opinionum, quas licite sectari
possumus. pag. 42.*

COROLLARIUM PRIMUM.

Lex dubia non obligat. pag. 63.

COROLLARIUM SECUNDUM.

Lex incerta nequit certam inducere obligationem.

MONITUM.

*In quo exponitur Decretum S. C. Generalis
Inquisitionis Romæ conditum ann. 1761.
circa usum opinionum probabilium.
pag. 129.*

TRACTATUS II.

*De Regula externa actuum humanorum
scilicet Lege.*

C A P U T I.

*De natura, et obligatione Legis in genere.
pag. 145.*

DUBIUM I.

Quid sit Lex, sive Præceptum?

90. Quid sit Lex? 91. Quis ad eam teneatur? 92. An Lex iniqua obliget? 93. An in dubio de justitia, teneamur Lege? (*Vide etiam num. 99. et fusius l. 3. n. 617.*) 94. An Leges latæ a Tyrannis obligent? 95. An obliget Lex non promulgata? 96. Quid notandum circa Promulgationem Legis? 97. Quid circa Legem dubiam? Quid in dubio an Lex existat? An adsit causa excusans? An Lex sit promulgata? An usu recepta? 98. Quid in dubio, an Superior sit legitimus? et an excedat suam potestatem? 99. Quid in dubio an Lex sit justa? Vel an Lex præcipiat? Vel an eam impleveris? 100. An lex humana possit præcipere actus internos? Et an prohibere externos occultos? *Vide ib. Quær. 111.* Utrum in dubio, an res sit licita, subditus teneatur obedire? (*Vide etiam l. 3. n. 47.*).

DUBIUM II.

Quotuplex est Præceptum? pag. 163.

101. Præceptum dividitur 1. In Affirmativum, et Negativum. 102. Dividitur 2. In Naturale, et Positivum. 103. Præceptum autem Positivum dividitur in Præceptum Divinum, et Humanum. 104. Quinam possint ferre Leges? An Reges, et Respub.? An Papa? An Concilia? An Episcopi, Synodus, et Capitula? An Abbatissæ? 105. Quid comprehendat Lex Canonica, et Civilis? Decretalia, sive Declarationes Pontificiæ,

an indigeant promulgatione? *ib. v. Quær. hic*
 1. (*vide etiam l. 3. n. 1027. v. Hinc dicimus*)
 106. An Declarationes S. Congr. et Decreta Ro-
 tæ habeant vim Legis? An leges Civiles obli-
 gent in conscientia? 107. DE CONSUETUDI-
 NE. Et quæ conditiones requirantur ad statuen-
 dam consuetudinem? 108. De effectu Consuetu-
 dinis. Et quid si a Lege reprobetur? 109. Quid si
 Consuetudo a Lege revocetur? 110. DISSERTA-
 TIO De Potestate Pontificis; *usque ad n. 33.*

DUBIUM III.

*An vis, et substantia Legis Positivæ dependeat
 ab acceptatione Communitatis? pag. 235.*

136. An obliget Lex non acceptata? 137.
 Quid si Lex a maiore parte Populi non acci-
 piatur? Quanto tempore præscribantur Leges?
 138. An peccent Legem non acceptantes? Et
 an Lex pendeat ab acceptatione Populi? Quid
 circa Leges Pontificias? Quid circa Civiles? 139.
 Quid si Lex sit ardua, vel abrogata? vel si
 major pars eam non receperit?

DUBIUM IV.

*An præcepta etiam humana obligent sub
 peccato, et quali? pag. 240.*

140. An Legislatores humani possint præci-
 pere? et quot conditiones requirantur, ut Lex
 obliget. 141. An Superior possit præcipere rem
 levem sub culpa gravi? 142. An res levis fiat
 gravis per circumstantias, præsertim contemptus?
 (*Vide etiam lib. 4. n. 161. v. Quarta, et lib.*
5. n. 61.) 143. An res gravis possit præcipi
 sub levi? 144. Quando præsumatur Lex obli-

gare sub gravi? 145. An Lex pœnalis obliget ad culpam? 146. Quid de Lege sub pœna Suspensionis etc.? 147. Quid si Lex assignet pœnam, et simul præcipiat? 148. An incurratur pœna ante sententiam? 149. Quid de pœnis positivis, et inhabilitantibus? 150. An pœna conventionalis solvi debeat ante sententiam? 151. An Lex irritans actum carentem solemnitatibus obliget in conscientia? (*Vide etiam l. 3. n. 711. et 927.*) 152. An teneamur tollere impedimentum obstand implerioni Legis? (*Vide etiam l. 3. n. 1045.*).

C A P U T II.

De Subjecto, cui datur Præceptum.

D U B I U M I.

Quæ personæ præceptis obligentur? pag. 251.

153. An ad Leges obligentur ebrii, infideles, ignorantes, etc? 154. An Legislatores teneantur ad Legem? 155. Quando pueri obligentur ad Leges Ecclesiasticas? (*Vide etiam l. 3. n. 270. et n. 1012.*).

D U B I U M II.

An Peregrini teneantur legibus sui domicili, dum ab eo absunt? pag. 254.

156. An Peregrinus teneatur ad Leges loci ubi est? 157. An teneatur ad Leges Patriæ: Deinde ponuntur resolutiones plurium casuum. 158. An Peregrini possint dispensari ab Episcopo loci in legibus, et in votis? (*Vide etiam l. 3. n. 332.*).

DUBIUM II.

An Peregrini , et Vagi teneantur præceptis locorum , in quibus morantur ? pag. 264.

DUBIUM IV.

An Peregrini teneantur præceptis juris communis , si non sunt in usu in loco , ubi morantur ? pag. 265.

CAPUT III.

De modo , quo observanda sunt præcepta. pag. 267.

DUBIUM I.

An debeant impleri ex charitate. pag. ibid.

DUBIUM II.

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio iis satisfaciendi ? pag. 268.

DUBIUM III.

An satisfaciat præcepto , qui faciens opus , expresse intendit per illud non satisfacere. pag. 269.

DUBIUM IV.

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio , seu voluntas faciendi quod præceptum est ? pag. 270.

DUBIUM V.

An duplici præcepto , uno actu , vel diversis actibus eodem tempore possit satisfieri ?

pag. 272.

DUBIUM VI.

An qui uno actu violat plura præcepta, committat plura peccata ? pag. 273.

CAPUT IV.

Quæ excusent a transgressione præcepti ?
pag. 275.

DUBIUM I.

An ignorantia excuset ? pag. 275.

168. An ignorantia invincibilis excuset? 169.
An detur ignorantia invincibilis etiam circa
Præcepta juris naturæ; (usque ad 173.) 174.
An ignorantia excuset a poena annexa Legi?

DUBIUM II.

An metus excuset ? pag. 309.

DUBIUM III.

An excuset impotentia totius , vel partis ?
pag. 311.

DUBIUM IV..

An excuset Dispensatio? pag. 313.

178. An excuset dispensatio facta ex justa causa? Quid si sine causa. 179. An existente causa, teneatur Superior dispensare? 180. An valeat dispensatio inferioris? (*Quid si dispensatio ab inferiore facta sit bona fide, sed sine causa? Vide lib. 3. n. 251.*) 181. An existente justa causa valeat dispensatio facta mala fide Superioris? 182. An in dubio dispensatio censeatur valida? 183. An quis possit dispensare cum seipso? (*Vide lib. 1. n. 183. et lib. 3. n. 256. v. Queritur.*) 184. An valeat dispensatio extorta per vim, aut metum? 185. Quid si causa exposita fuerit falsa? 186. Vide alios casus. 187. An dispensatio stricte accipienda? Et an detur dispensatio tacita? 188. De iis qui possunt dispensare de potestate ordinaria? 189. Num Papa in Præceptis Divinis? 190. Num Episcopi? et in quibus? 191. An inferior dispense in Legibus Superioris, ubi dispensatio non est reservata? (*Vide etiam l. 3. n. 379. v. Quoad*) 192. Quid in dubio, an casus egeat dispensatione? 193. Quid de potestate delegata? Et an hæc expiret morte concedentis? 194. Quando Prælati Regulares possint dispensare? (*An Abbatissæ possunt dispensare? Vide l. 4. n. 61.*) 195. Quot modis cesset dispensatio? 196. Quomodo cesset I. per cessationem causæ? 197. Quomodo II. per Revocationem dispensantis? 198. Quomodo III. per Renunciationem dispensati? 199. An cesset Lex cessante fine Legis? 200. I. circa libros prohibitos? Ibid. vers. Utrum autem. II. De interpretatione Legis?

201. (*Interpretationes authenticæ an indigeant promulgatione ? Vid. n. 105. v. Quær. hic 1. et lib. 3. num. 1027. vers. Hinc dicimus*) II. De Epikēja Legis. 202.

A P P E N D I X I.

De Dispensationibus S. Pœnitentiariæ.
pag. 344.

A P P E N D I X II.

De Privilegiis.

C A P U T I.

De Privilegiis in communi. pag. 351.

Discrimen inter Privilegium , Dispensationem , et Licentiam. 1. Quando Privilegium deroget juri communi. 2. Quando Privilegiatus teneatur uti Privilegio. 3. Utrum extra Sacramentum censure etc. 4. De Clausulis , Ad instar etc. Quatenus sacris Canon. non adversetur etc. Supplentes defectus etc. v. De Interpretatione Privilegiorum ? vi. vii. et viii. De Communicatione ? ix. x. et xi. De Privilegiis Regularium revocatis , cum Declarationibus S. Pii. xii. De Rescriptis Gratiæ , et Justitiæ , utrum expirent morte Pontificis. xiii. Quot modis cesset Privilegium ? xiv. Quomodo cesset per Revocationem ? xv. De Revocatione Expressa. xvi. De Tacita , et utrum sit intimanda , vel saltem publicanda Revocatio. xvii.

XXIV *Index Capitum, et Dubiorum.*

A P P E N D I X III.

*De justa prohibitione et abolitione librorum
nocue lectionis. pag. 449.*

MONITUM AUCTORIS.

Adverte Lector benevole, quod primum hunc Tractatum de Conscientia, quo aditus ad universam Moralem Theologiam aperitur, speciali studio a me elucubratum pro faciliiori Alumnorum meorum instructione apponere volui; hoc dico, quia deinde omnes alios Operis Tractatus ab alieno Auctore virgulis signatos invenies, meis tamen Adnotationibus adjunctis. Elegi autem illos alterius Auctoris Tractatus inserere, ut ordinem rerum ab eo servatum sequeretur, eo quod talis ordo propter rerum distinctionem et connexionem optimus universe a pluribus reputatus est.

The first of these is the fact that the
the second is the fact that the
the third is the fact that the
the fourth is the fact that the
the fifth is the fact that the
the sixth is the fact that the
the seventh is the fact that the
the eighth is the fact that the
the ninth is the fact that the
the tenth is the fact that the

THEOLOGIA

MORALIS.

TRACTATUS PRIMUS

DE CONSCIENTIA.

CAPUT I.

*Quid Conscientia, et quotuplex, et
quænam sequenda?*

1. *De Regula Remota, et Proxima Actuum humanorum.*
2. *De Conscientia et Synderesi.*
3. *De Conscientia Recta et Erronea.*
4. *De eo qui sequitur Conscientiam vincibiliter erroneam.*
5. *De eo qui sequitur Conscientiam invincibiliter erroneam.*
6. *An sic operans meritum acquirat in operando?*
7. *Respondetur objectioni Adversariorum.*
8. *An detur conscientia invincibiliter erronea circa præcepta naturalia? remissive ad Tract. II. de Legib. num. 169.*
9. *De eo qui putat erronee desiderium, malum non esse peccatum.*
10. *De Conscientia Perplexæ.*
11. *De Conscientia Scrupulosa. Signa Scru-*

- pulosorum. Remedia et præsertim obedientiæ. 13. De periculo Scrupulosi qui non obedit. 14. De Regulis generalibus assignandis.*
15. *Quomodo Confessarius gerere se debet cum Scrupulosis, qui timent assentiri cuilibet prævæ cogitationi.*
 16. *Quomodo cum iis, qui semper dubitant de Confessionibus præteritis.*
 17. *Quomodo cum iis, qui in omni actione peccare formidant.*
 18. *Quid de iis qui operantur cum actuali timore.*
 19. *Scrupulosi non peccant scrupulos vincendo, quin illos prius deponant.*

1. **D**uplex est Regula Actuum humanorum, una dicitur Remota, altera Proxima. *Remota*, sive Materialis est Lex divina, *Proxima* vero, sive formalis est Conscientia; quia licet Conscientia in omnibus Divinæ Legi conformari debeat, bonitas tamen, aut malitia humanarum actionum nobis innotescit, prout ab ipsa Conscientia apprehenditur, uti docet S. Thomas: *Ratio humana est regula voluntatis humanæ, ex qua ejus bonitas mensuratur. 1. 2. q. 19. art. 4.* Et clarius alio in loco: *Actus humanus judicatur virtuosus secundum bonum apprehensum, in quod voluntas fertur, et non secundum materiale objectum actus. Quodlib. 3. art. 27.* Prius agemus de regula Proxima, nempe de Conscientia, deinde de remota, nimirum de Legibus.

2. Conscientia definitur sic: *Est judicium, seu dictamen practicum rationis, quo judica-*

mus quid hic et nunc agendum ut bonum, aut vitandum ut malum. Dicitur autem Conscientia Dictamen practicum, ad differentiam Syndere- sis, quæ est cognitio speculativa principiorum universalium ad bene vivendum, scilicet: Deus est colendus: Quod tibi non vis, alteri ne fe- ceris, etc. ut habetur ex S. Thoma p. 1. q. 79. art. 12.

3. Dividitur autem Conscientia in Rectam, Erroneam, Perplexam, Scrupulosam, Dubiam, et Probabilem. *Recta* est ea, quæ dictat verum; peccat ideo qui contra eam operatur, cum dicat Apostolus: *Omne quod non est ex fide* (nempe ex dictamine Conscientiæ, ut explicant Estius, et alii) *peccatum est.* Rom. 4. Confirmat Innocentius III. in cap. *Litteras*, de Rest. Spol. *Quidquid fit contra conscientiam ædificat ad gehennam.* Conscientia vero *Erronea* est ea, quæ dictat falsum, tanquam verum. Hæc autem alia est Vincibilis, alia Invincibilis. *Vincibilis* est, quæ, cum debeat, et possit vinci ab ope- rante, vel quia errorem jam advertit, vel sal- tem dubitat de errore, advertitque simul ad ob- ligationem illum vincendi, tamen negligit illum vincere, ut docent S. Anton. 2. p. tit. 5. c. 1. §. 5. Navarr. Palud. 9. n. 9. Salm. tr. 29. c. 14. n. 9. et Suarez in 3. p. d. 4. Sect. 8. n. 18. cum Sylvio, Cajetano, aliisque communissime ex S. Thoma de Verit. q. 15. ar. 4. ad 10. Notant autem Salm. l. cit. et Castr. tr. 2. de Pecc. D. 1. p. 15. n. 6. cum Azor. Suar. Vasq. Bonac. etc. et Wigandt de Conse. Ex 1. q. 3. n. 7. non esse opus, ut diligentia ad- hibenda ad vicendum errorem sit maxima, sed sufficere ut sit communis, et ordinaria. *Invin- cibilis* vero est, quæ moraliter vinci nequit,

6 Lib. I. Tract. I. De Conscientia.

cum nulla cogitatio, nec dubium erroris veniat in mentem operantis, nec etiam in confuso, dum operatur, vel cum actionis causam ponit, prout latius explicabitur in *Lib. V. Tr. de Peccatis*, ubi agetur de Advertentia ad peccatum requisita.

4. Hinc dicimus 1. Qui Conscientiam vincibiliter erroneam habet, semper peccat, sive juxta eam, sive contra eam operatur. Peccat enim agendo contra eam, eligendo malum quod judicat esse malum: Peccat vero agendo juxta eam, quia, cum errorem debeat et vincere possit, illum non deponendo temere operatur.

5. Dicimus 2. Qui conscientiam invincibiliter erroneam habet, non solum non peccat juxta eam operando, sed etiam aliquando tenetur illam sequi. Ratio utriusque est: Non peccat, quia licet in se actio recta non sit, recta est tamen juxta conscientiam operantis; tenetur autem juxta eam aliquando operari, si Conscientia, quæ est regula proxima, sic ei suggerit agendum.

6. Non solum autem, qui operatur cum Conscientia invincibiliter erronea, non peccat, sed etiam probabilius acquirit meritum, ut recte sentit *P. Fulgentius Cutiliati de Consc. c. 1. n. 6.* cum aliis communissime. Ratio, quia ad dicendum aliquem actum bonum, saltem inadæquatum, sufficit ut ille dirigatur per rationis et prudentiæ dictamen. Cum ergo operans prudenter agit, procul dubio mereri debet propter bonum finem quo operatur, nempe gloriæ Dei, aut charitatis erga Proximum etc. sicut contra demeretur, qui bonum opus facit, sed apprehensum ut malum, propter malum finem quo opus illud exequitur.

7. Objicit *Franzoja* (*Theol. Mor. l. 1. c. 1. Ar. 1.*) nunquam malam actionem posse esse causam meriti, assertique pro se S. Thomam, qui 1. 2. q. 19. ar. 6. sic ait: *Bonum causatur ex integra causa, malum autem singulis defectibus.* Et ideo ad hoc ut dicatur malum id, in quod fertur voluntas, sufficit sive quod secundum suam naturam sit malum, sive quod apprehendatur ut malum. Sed ad hoc ut sit bonum, requiritur ut utroque modo sit bonum. At respondetur, quod S. Doctor loquitur hic de bono absolute et simpliciter sumpto, non autem de bono respective et per accidens, prout a Conscientia, quæ est regula proxima agendi, invincibiliter apprehensum est, juxta id quod idem Angelicus docet (ut supra retulimus) dicens: *Actus humanus judicatur virtuosus vel vitiosus secundum bonum apprehensum, in quod voluntas fertur, et non secundum materiale objectum actus.* Quodlib. 3. act. 23. Juxta quod P. Concina (*Theol. Christ. to. 2. lib. 2. de Consc. Diss. 1. cap. 5.*) quamvis in Argumento dicat opera ex conscientia erronea etsi invincibili nulla prædita esse bonitate, aut merito, postmodum tamen ibidem num. 36. nobiscum sentit dicens: *Potest enim quis, dum exercet opus materialiter malum, habere plures actus bonos, intentionem nempe bonam Deo placendi. Hos bonos et meritorios dicimus, quamvis actus qui per se tunc exercetur sit materialiter malus, non imputabilis ad culpam, quia opus materialiter malum, non fit voluntarium, refundere in istos actus malitiam non valet.* Id fortius confirmatur a S. Bernardo, qui docet. (*de Præcept. et Disc. c. 12. et 17.*). Subditum Prælato obedientem ex recta intentione, meritorie agere quamvis materialiter erret

8 Lib. I. Tract. I. De Conscientia.

contra legem. Et c. 14. n. 35. sic scribit ; *Et quidem laude dignam dixerim vel solam intentionem piam , nec plane condigna remuneratione fraudabitur in opere quoque non bono ipsa bona voluntas.*

8. Quæritur 1. An dari possit Conscientia invincibiliter erronea circa præcepta juris naturæ ? Respondetur hic breviter , quod potest dari circa Conclusiones mediatas et remotas a primis principiis , non vero circa Conclusiones immediatas , et proximas , ut esset auferre alienum , invito domino , occidere innocentem etc. Est communis sententia , quam infra probabimus auctoritate præsertim *S. Thomæ in Tr. II. de Legibus n. 169.*

9. Quæritur 2. An dari possit Conscientia invincibiliter erronea in eo , qui cupit aliquod patrare malum , puta fornicationem , judicans per errorem solum desiderium fornicandi non esse mortale , si fornicatio facto non sequitur ? Affirmant id ut probabilius *Sanchez , et Cardenas* , dicentes hunc peccare tantum materialiter , quia licet ipse velit malum illud objectum , tamen invincibiliter credit desiderium suum injuriam Deo non irrogare. Hanc tamen opinionem nunquam probabilem censere potui , nunquam enim intelligere valui , quomodo qui vult deliberate actionem exercere , quia scit Deum offendi , possit inculpabiliter credere Deum non offendere , dum efficaciter cupit illam exequi , quæ certe agnoscit averti a Deo. Sed dices : Quomodo iste peccabit formaliter illo suo desiderio , si malitiam ejus ignorat ? Respondetur : Quamvis deus , quod ignoret malitiam illius actus interni , certo tamen agnoscit malitiam actus externi : si ergo vult illum exequi , jam cognitum ut malum , quomodo a peccato excusabitur ?

omnes quidem ex ipso lumine naturæ dignoscunt teneri ab obediendum suo Creatori; quando igitur quis deliberate vult agere id quod scit a Deo sibi vetitum, necessario simul agnoscit, quod male agit: et quamvis reflexe tunc non peccet, putando solum actum externum esse peccatum; exercite tamen et in facto esse jam peccat, volens negare Deo tempore, quo cogitat peccatum consummare, debitam obedientiam. Instabis: plures rustici ideo non confitentur de his pravis desideriis, quia credunt tum tantum peccare, cum peccatum externe consummant. Respondeo: isti potius falso decipiuntur in credendo, quod non tenentur confiteri peccata quæ non consummant; sed prudens Confessarius judicare debet, quod cum consenserunt in peccatum consummandum, vere et formaliter peccaverunt, voluntate prava se a Deo avertentes. Ex his omnibus opinionem contrariam cum aliis doctis Recentioribus parum probabilem censeo.

10. Pergamus ad alias Conscientiæ species discutiendas. Conscientia *Perplexæ* est ea, quæ quis in medio duorum præceptorum constitutus peccare credit, quamcumque partem eligit, ex gr. si quis perjurio posset in judicio servare vitam Rei, et ex una parte angeretur a præcepto Religionis non pejerandi, et ex alia (errore ductus) a præcepto Charitatis erga proximum, nec resolvere se valeret, quæritur quid agere deberet in hoc casu? Respondetur: si potest actionem suspendere, tenetur illam differre, donec consultat Sapientes; si vero suspendere nequeat, tenetur eligere minus malum, vitando potius transgressionem juris naturalis, quam humani, aut positivi Divini. Si autem non possit discernere quidnam sit minus malum, quamlibet partem eligit, non peccat, quia in hujus-

modi casu deest libertas necessaria ad peccatum formale.

11. Agamus hic ultimo de Conscientia *Scrupulosa*, de qua longiorem oportet habere sermonem. Conscientia scrupulosa est ea, quæ ob levia motiva absque rationabili fundamento (scrupulus enim est inanis apprehensio) sæpe formidat de peccato, ubi revera non adest. Signa Conscientiæ scrupulosæ hæc sunt: 1. Pertinacia iudicii; quæ Scrupulosus Sapientum consiliis parere renuit, varios consulit, sed nullius iudicio acquiescit; imo quanto magis plures audit, eo plus perplexus evadit. 2. Frequens iudicii mutatio ex levibus motivis; unde oritur inconstantia in agendo, mentisque perturbatio, præsertim in operationibus externis, puta in celebratione Missæ, in Horarum recitatione, aut Sacramentorum administratione, vel perceptione. 3. Habere reflexiones impertinentes plurium circumstantiarum, quæ in actione adfuerint, vel adesse potuerunt. 4. In omnibus formidare de peccato, et mente hærare contra Sapientum, ac etiam proprium iudicium, et ideo nunquam contentum esse una Confessarii assertionem, sed sæpius eodem actu eundem exquirere an in agendo juxta consilium datum conscientia esse possit immunis a culpa.

12. Remedia autem pro hujusmodi Scrupulosis adhibenda sunt hæc. Postquam Confessarius ex signis supra allatis jam perceperit Pœnitentem esse scrupulosum, præscribat ei 1. Ut valde humilitatis virtutem colat, sæpe enim scrupuli ex superbiæ vitio ortum habent. 2. Ut caveat a lectione librorum scrupulos excitantium, et Scrupulosorum conversationem evitet. 3. Ne diu moretur in examine Conscientiæ, præsertim circa ea in quibus magis vexatur. 4. Ut fugiat

Cap. I. Quid Conscientia et quot. 111

otium, ex quo sæpe mens inanibus apprehensionibus impletur. 5. Ut instanter Deo se commendet, ad opem obtinendam parendi præceptis sui directoris; hoc enim super omnia præceptum, imo unicum potest dici remedium hujusmodi Infirmorum esse, omnino acquiescere judicio sui Superioris sive Confessarii, ut omnes docent Patres, Theologi, et Spirituales Magistri. Hinc valde proderit ad sedandas conscientias scrupulis agitatae, ut Confessarius eis ante oculos exponat has egregias Sapientum auctoritates, quas hic subdo. Natalis Alexander *Theol. Dogm. mor. l. 3. c. 4. R. 1.* dicit: *Quod autem scrupuli sperni debeant, accedente prudentis, pii, doctique Directoris judicio, et contra illos sit agendum, constat ex C. Inquisitionis, de sent. exc. ubi dicitur, quod si quis autem habet conscientiam ex credulitate levi: . . . ad sui Pastoris consilium licite potest agere.* Id confirmat S. Antoninus ex Joanne Gersono, qui (*Tract. de prepar. ad Miss.*) sic scribit: *Qui remanent credere Superiorum et prudentum consilio ad tales scrupulos deponendos, et agendum contra eos, errant multipliciter. Decipiuntur in hoc multi ex simplicibus, distinguere nescientes inter ea quæ portio Animæ superior, et ea quæ inferior patitur absque Superioris assensu.* Hinc assertit illud S. Bernardi, qui dixit discipulo cuidam scrupuloso: *Vade, et in fide mea celebres.* At dicet aliquis, utinam esset mihi S. Bernardus! nunc vero, dum Superioris mei mediocrem sapientiam inspicio, non audeo illi conscientiam meam committere. Respondet S. Antoninus ex eodem Gersono: *Quisquis ita dicis, erras; non enim commisisti te in manibus hominis, quia literatus, quia pius etc. sed quia tibi est propositus. Quamobrem obedias illi, non ut homi-*

ni, sed ut Deo . . . Caveas ad extremum, ne dum quæris securitatem, in gravem ruas præcipitationis foveam. Hinc S. Philippus Nerijs suis Poenitentibus (ut in Vita l. 1. c. 10.) sic agebat: Qui proficere in via Dei cupiunt submittant se Confessario docto, cui obediant ut Deo. Qui ita operatur, fit securus a reddenda ratione cunctarum actionum suarum. Dicebat item, fidem præstandam esse Confessario, quia Dominus eum errare non permittet. Nihil esse securius, quam in operando voluntati Directoris obtemperare; nihilque periculosius, quam sui ipsius iudicio se dirigere. Pariter S. Franc. Salesius (Introd. Cap. 4.) loquens de directione Patris spiritualis, scribit ex V. Joanne Avila: Nullo meliori modo de Dei voluntate aperte nos certos fieri, quam per humilem obedientiam ipsius præceptis. Hoc etiam confirmat Glossa in c. ad Aures, de Temp. Ord. lit. f. in fine, ubi dicitur: Si vero dubium sit præceptum, propter bonum obedientie excusatur a peccato, licet in veritate sit malum. Idem dicitur in c. Quid culpatur, 23. q. 1. S. Bernardus (de Præcep. et Disc. c. 12.) ait: Quidquid vice Dei præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo, haud secus omnino accipiendum est, quam si præcipiat Deus. S. Ignatius Lojola (in Constit. Soc. Jes.) Obediendum in omnibus, ubi peccatum non cernitur, id est (ut in Declar.): In quibus nullam manifestum est peccatum. B. Humbertus (in l. de Erud. rel. c. 1.): Nisi aperte sit malum quod præcipitur, accipiendum est ac si a Deo præcipereetur. B. Dionysius Cartus. (in 2. Dist. 39. q. 3.): In dubiis an sit contra præceptum Dei, standum est præcepto Prælati, quia etsi sit contra Deum, attamen propter obedientie bonum non

peccat subditus. Idem docet S. Bonaven. in Spec. Disc. c. 4.

13. Quapropter Confessarius enixe curet Pœnitentibus scrupulis vexatis suadere, quod omnino tutus incedit qui sui Directoris consiliis acquiescit et obtemperat in omnibus, in quibus evidens peccatum non apparet; tunc enim non homini obedit, sed ipsi Deo dicenti: *Qui vos audit; et qui vos spernit. Lucæ 10. 16.* Contra vero inculcet magno suæ salutis discrimini se committere, qui præceptis sui Confessarii renuit obedientiam præstare, tunc enim periculo se exponit amittendi non tantum cordis pacem, devotionem, et in virtute progressum, verum etiam mentem (quot enim Scrupulosi obedientiæ non acquiescentes in amentiam ceciderunt!) item corporis valetudinem; imo quod deterius est etiam Animæ jacturam faciendi, nam eo possent scrupuli devenire, ut ad tantam eum redigerent desperationem, qua vel sibimet mortem inferret, ut pluribus contingit, vel ut sic de sua salute desperans habenas ad omnia vitia amplectenda laxaret.

14. Præterea satagat prudens Confessarius hujusmodi Pœnitentibus regulas potius generales, quam particulares præscribere; regulis enim particularibus Scrupulosi fere nunquam se resolvere valent ad operandum; quia semper dubitant; an regula illa præscripta possit valere pro casu occurrenti, quæ sape videbitur ei differens a casu præterito cum Confessario collato. Hinc recte ait Concina (*Compendio Theol. l. 1. Diss. 1. c. 6. n. 7.*) *Acceptis semel regulis directionis, non debent (Pœnitentes) importune Directorem adire, et molestissimis interrogationibus vexare: sed regularum, quas acceperunt, beneficio abigere scrupulos debent.*

15. Tripliciter autem Scrupulosi ut plurimum a scrupulis vexantur. Alii anguntur a pravis cogitationibus, quibus assentiri sæpe timent. Alii propter Confessiones præteritas, quibus assentiri sæpe timent. Alii propter Confessiones præteritas, quibus satis nunquam fecisse dubitant. Alii propter timorem peccandi in qualibet operatione, quam acturi sunt. Hinc I. Pœnitenti, qui pavet cuilibet malæ cogitationi (puta contra Fidem, Castitatem, aut Charitatem) assensum præbere; imponat Confessarius, ut hujusmodi scrupulos omnino despiciat, affirmans non pravas cogitationes, sed tantum pravos consensus esse peccata. Et in hac materia non omittat semper uti regula illa a Doctoribus sapienter tradita, nempe eos qui sunt timoratae conscientiae, nisi moraliter certo sciant se in grave peccatum consensisse, immunes a peccato esse judicandos; nam, ut ait P. Alvarez, impossibile est peccatum in Animam ab illo abhorrentem ingredi, quin ab ea clare agnoscatur. Qua de re sæpe expediet Scrupulosis expresse imponere, ut a Confessione hujusmodi cogitationum se abstineant, nisi tam certo sciant, se in illas consensisse, ut id jurare possint.
16. II. Pœnitenti, qui semper anxius est de præteritis Confessionibus; quia formidat defecisse in integritate; vel in dolore, si ipse generalem Confessionem jam alias expleverit; aut per aliquod notabile tempus Confessiones suas diligenter perégit, huic imponat, ne amplius cogitet de culpis præteritis, nec de iis verbum faciat in Confessione, nisi jurare possit certo peccata illa mortalia perpetrasse, et insuper nunquam de illis confessum esse. Imo docent *Azor. Bonac. Becan. Coninch. Layman*, et alii, quod aliquando potest quis taliter scrupulis angī, quod

licet ei videatur certo aliqua non dixisse, adhuc ad ea confitenda non teneatur. Confirmat id *Wigandt* appposito scribens: *Minime audiendum Scrupulosum, qui vellet repetere Confessiones; nam dato quod aliqua peccata non sit confessus, tamen ob grave suum damnum, et ob periculum perpetuo hærendi in tanta anxietate excusatur ab integritate Confessionis.* In hoc autem vehementer instet Confessarius, ut ei Pœnitens obediat: quod si obedire recuset, eum objurget, Communionem privet, et quantum potest duritiem ejus tetundat. Cum scrupulosis obedientibus blande agendum est; cum iis autem qui in obedientia delinquant, maximus exercendus est rigor, et austeritas: hac enim obedientiæ anchora destitui nunquam ipsi sanari possunt.

17. III. Illis denique Scrupulosis, qui in omni actione peccare formidant, imponat, ut libere agant, scrupulosque despiciant, et contra illos operentur, ubi evidens peccatum non apparet; quia ordinarie ipsi ob rationem perturbatam ex nimio timore timent adesse peccatum, ubi non est. Ideo oportet eis præcepto injungere, ut scrupulos vincat, ne amentes, aut omnino inutiles ad operandum evadant: et postea de talibus actionibus abstineant in Confessione se accusare; licet enim aliquando errent sic agendo, tamen non peccant ratione obedientiæ, quam Confessario præstare debent. Imo sapienter docent *Sanchez Dec. lib. 1. cap. 10. n. 81. cum S. Antonin. Gerson. Valent. Corduba etc.* Item *Salmant. tr. 20. cap. 7. num. 10. cum. Cajet. Navar. Castrop. Bonac. Filliuc. etc.* dicunt Scrupulosum teneri aliquando obligatione gravi adversus scrupulos operari, cum ex scrupulorum anxietate possit grave damnum timere in profectu spirituali, aut in valetudine corporis, vel mentis.

16 Lib. I. Tract. I. De Conscientia.

18. Nec refert, quod ipse cum conscientia scrupulosa, seu cum actuali timore peccandi operetur; nam ex communi et vera sententia, quam docent *Conc. Torn. 2. l. 2. de Consc. Diss. 1. c. 8. n. 15. Ronc. eod. tit. cap. 4. q. 2. Anach. eod. tit. qu. 5. n. 72. S. Antonin. 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. Salm. tr. 20. c. 7. n. 8. cum Nav. Cajet. Bonac. et aliis plurimis*, Scrupulosus ita agens minime peccat. Ratio, quia Conscientia scrupulosa, seu dictamen mentis ex scrupulis ortum non potest auferre assensum de actionis honestate prius efformatum ex Confessarii iudicio, vel alio modo; nam, ut ait *P. Concina: Dubium suspendit assensum, secus vero scrupulus, utpote a dubio distinctus, Scrupuli ergo sunt quædam animi nubesculæ, quæ obscurare aliquantulum possunt iudicium intellectus, nullo tamen modo illud præfocare valent.* Idque præsertim valet, si urget obedientia Confessarii agendi contra scrupulos, ubi evidenter culpa non cernitur, ut habetur ex *cap. Inquisitionis 44. de Sent. Excom.* ubi securum declarat Pontifex, qui Pastoris sui consilium sequendo scrupulos abjicit; sic enim Tibi dicitur: *Ad sui Pastoris consilium conscientia levis, et temeraria explosa licite potest etc.* Nec officit textus ab aliquo allatus in *cap. Per tuas 2. de Simon.* ubi Pontifex præscripsit cuidam habenti conscientiam nimis scrupulosam, ne ascenderet ad ordines superiores, nisi conscientia illa prius deposita. Nam respondetur, ibi non agi de mero scrupulo, verum etiam de errore, quo tenebatur Ordinandus, ut explicat Glossa: *Conscientiam habebat erroneam.* Et sic etiam exprimitur in textu: *Nisi deponat errorem.*

19. Hinc pro praxi concludendum, Scrupa-

Ioso præ oculis semper obedientiam habendam esse, ut scrupulorum suorum timorem fortiter abigens libere operetur. Nec opus est ut in quolibet particulari actu hoc iudicium efformet, nempe quod scrupulos contemnere debeat ex præcepto Confessarii, satis enim est quod ex iudicio prius formato contra scrupulum agat; quia propter experientiam præteritam in ejus conscientia iudicium illud virtualiter sive habitualiter existit licet tenebris obscuratum. Tanto magis quod cum scrupulosus in illa confusione operatur, non certe operatur cum conscientia formata et deliberata, quæ requiritur quidem ad constituendum peccatum, ut recte scribit Joannes Gerson (Tract. de Consc. et scrup.) his verbis: *Conscientia formata est, quando post discussionem et deliberationem ex definitiva sententia rationis judicatur, aliquid faciendum, aut vitandum; et contra eam agere est peccatum. Timor vero seu scrupulus Conscientiæ est, quando mens inter dubia vacillat, nesciens ad quid potius teneatur; non tamen vellet omittere quod sciret esse placitum Divinæ voluntati; et contra istum timorem seu scrupulum facere non semper est peccatum, licet periculosum valde sit* (intellige nisi timor contemnatur ut vanus, maxime si accedat Directorum consilium; ideo addit Gerson): *et quantum fieri potest abjiciendus, et extinguendus. Hinc idem Gerson (Conf. 6.) sic scribit: scrupulosis contra scrupulos agendum est, et fixo operis pede certandum. Scrupulos compescere melius quam per contemptum nequimus, et regulariter non absque alterius, et præsertim Superioris consilio. Alioquin timor immoderatus, aut inconsulta præsumptio precipitat. Denique pro Scrupulosis Natalis Alexander ait servandam esse regulam illam a B.*

Alberto Magno, et a S. Antonino traditam: *Inter duram, et benignam sententiam circa præcepta, benigna interpretatio ceteris paribus facienda est.* Dicendum remanet de Conscientia Dubia, et Probabili. De his in sequentibus duobus Capitulis seorsim disseremus.

CAPUT II.

De Conscientia Dubia.

20. *Quænam sit Conscientia Dubia? Quodnam sit Dubium Positivum, et Negativum?*
21. *Quodnam Dubium speculativum, et Practicum?*
22. *Nunquam licet operari cum Conscientia practice dubia.*
23. *De eo qui scit aliquid esse malum, sed dubitat, an sit grave, aut leve.*
24. *Quid debeat agere, qui est practice dubius?*
25. *An liceat operari cum conscientia speculative dubia?*
26. *De pluribus Principiis reflexis, ex quibus formari potest conscientia practice certa.*
27. *De lege dubia, vel dubie promulgata: et de Lege certa dubie abrogata.*
28. *De voto dubie emisso; et de voto certe emisso, et dubie impleto.* 29. *Quid de eo, qui judicat probabiliter implese votum?*
30. *Quid si quis opus voti jam præstitit, sed voti immemor?*
31. *An subditus teneatur obedire Superiori, in re, quæ est dubie mala?* 32. *Dubia de diversis rebus.*
33. *Quid in dubio de valore Matrimonii? Remissive ad lib. VI. num. 903. et 904.*
34. *Quid in dubio de solutione, si debitum est certum?*

35. *Quid in dubio de debito, si quis rem possidet bona fide?*
36. *Quid si contra Possessorem ratio probabilis, et nulla pro ipso?*
37. *Quid si Possessor, superveniente dubio neglexerit inquirere veritatem?*
38. *An possit Eucharistiam accipere, qui dubitat, an aliquid cibi vel potus deglutiverit?*
39. *Quid si dubitat, an deglutiverit ante vel post mediam noctem?*

20. **C**onscientia dubia est ea, quæ suspendit assensum pro utraque parte dubii, remanetque anceps, et hæsitans. Dividitur autem Conscientia dubia in practice dubiam, et speculative dubiam. Dubium vero dividitur in Negativum, et positivum. *Negativum* est, quando ex neutra parte occurrunt rationes probabiles, sed tantum leves. *Positivum* est, quando pro utraque parte, vel saltem pro uni adest grave motivum; sufficiens ad formandam Conscientiam probabilem, licet cum formidine de opposito; ideo dubium positivum fere semper coincidit cum opinione probabili, de qua in *Capite sequenti* loquémur.

21. Deinde dividitur dubium in speculativum, et Practicum. *Speculativum* est, quo quis dubitat de rei veritate, v. g. an bellum aliquod sit justum, vel injustum: an pingere die festo sit opus servile, vel liberale: an Baptismus cum aqua distillata sit validum, aut nullum, et similia. *Practicum* autem dubium est, quo dubitatur de rei honestate, v. gr. an licet mihi in tali bello dubie iusto militare: an hac die festiva pingere: an hunc Puerum aqua distillata baptizare. Semper itaque distinguendum Verum

20 Lib. I. Tract. I. De Conscientia.

a Licitum ; dubium enim Speculativum , licet in obliquo , et potius consequenter respiciat Licitum , tamen in recto , et principaliter Speculativum respicit Verum , practicum autem respicit Licitum.

22. His positis , dicimus I. numquam esse licitum cum Conscientia practice dubia operari ; et casu quo aliquis operatur , peccat , et quidem peccato ejusdem speciei et gravitatis , de quo dubitat ; quia qui se exponit periculo peccandi , jam peccat , juxta illud : *Qui amat periculum , in illo peribit. Ecc. 3. 21.* Quare si dubitat , an illud sit mortale , mortaliter peccat.

23. Quid si sciat quis aliquid esse malum , sed dubitat , an sit mortale , aut veniale , et cum tali dubio operatur ? Alii censent hunc peccare graviter , vel leviter prout in specie objectum peccati est grave , aut leve. Ita *Vasquez , Sanchez etc.* Alii cum *Azor. Bonac. Castropal. etc.* putant semper peccare graviter. Alii tandem cum *Navarr. Valent. Cranad.* et aliis plurimis satis probabiliter tenent tantum venialiter peccare , si homo ille minime advertit neq. etiam in confuso ad periculum graviter peccandi , neque ad obligationem rem examinandi , et modo objectum non sit certe per se peccatum grave : adderem , modo etiam homo sit timore conscientiae.

24. Qui igitur est practice dubius circa aliquam actionem , debet utique prius dubium deponere per principium certum , vel reflexum de honestate actionis illius , juxta id quod exponemus in Dissertatione de Usu opinionis probabilis ; modo homo ille sit sufficiens ad formandam sibi conscientiam practice certam , et deinde potest operari. Si vero insufficiens sit (puta quia rudis) tenetur Parochum , aut Confessarium ,

vel aliam pium ac doctum consulere, et juxta consilium agere. Qui vero dubius esset, sed omnibus ponderatis adverteret dubium esse inane, hic bene potest (ut recte scribit *Continuator Tournely Tom. 11 tract. de Act. hum. cap. 3. art. 4. de Consc. dubia*) dubium suum deponere sine alia reflexione, et sic actionem exequi; tunc enim si malitia illius ignoratur, ignorantia illa est omnino involuntaria, utpote quæ studio superari non potest, prout docet Angelicus.

25. Dicimus II. Licitum esse operari cum conscientia speculative dubia, semper ac operans per alias rationes, sive principia reflexa judicat practice actionem suam esse certe moraliter honestam. Aliæ enim (ut sapienter ratiocinatur Episcopus Abelly) sunt rationes, quibus judicamus de rei veritate, nempe de probabilitate, sive de dubietate alicujus opinionis, v. gr. quod bellum hoc sit probabiliter, aut dubie justum; aliæ quibus judicamus de honestate actionis, scilicet quod in hoc bello, imperante Principe, liceat subdito præliari, juxta doctrinam S. Augustini supra allatam in *cit. can. quid culpatur*. Quod autem ex principiis reflexis possit bene formari conscientia moraliter certa de honestate actionis, clare patebit intra ex dissertatione Opinionis probabilis, quam in fine hujus Tractatus afferemus.

26. Horum principiorum principalissimum est illud, quod *Lex dubia non potest certam inducere obligationem*. Veritas hujus principii (quod non negatur neque ab ipsis rigida sententiæ fautoribus) evidenter in Dissertatione mox enunciatâ probabitur. Vide ibi dicenda. Ex hoc autem primo efformatur secundum illud principium: *Melior est conditio possidentis*. Quoties

enim lex dubia minime ligat hominem, homo utique remanet solutus, et liber ab obligatione legis, eoque casu licite potest uti sua libertate, quam vere possidet, cum lex est dubia; ait enim S. Thomas: *Illud dicitur licitum, quod nulla lege prohibetur. In 4. sent. Dist. 15. q. 2. art. 4. ad 2.* Hoc autem secundum principium, licet aliqui illud infirmare conentur, dicentes quod valet tantum pro foro, vel tantum in materia justitiæ; ergo tamen nescio, quomodo in omnibus negari possit. Quæstio tantum esse potest, an in quolibet dubio morali possideat lex, aut libertas. Antiprobabilistæ dicunt semper legem possidere; nos vero dicimus, aliquando possidere legem, aliquando libertatem, nempe cum lex non est adhuc promulgata. Hæc (dico) quæstio est, sed nemo negare potest principium, meliorem semper esse possidentis conditionem. Casu igitur quo possidet lex, pro ea standum est, si vero possidet libertas, standum pro libertate. Ad dignoscendum autem pro qua parte in dubiis stet possessio, videndum pro qua stet præsumptio. Præsumptio vero stat pro ea parte, quæ non tenetur ipsa factum probare, sed onus probandi illud transfert in alteram: *Factum enim non præsumitur, nisi probetur; quod est aliud principium approbatum a l. 2. de Probation.* In dubio igitur factum non præsumitur, sed est probandum. Si vero factum est certum, puta si Matrimonium certe est initum, et dubitatur, an rite initum sit, aliud principium servari debet: *In dubio omne factum præsumitur recte factum.* Sive: *In dubio præsumitur factum, quod de jure faciendum erat.* Sive: *Standum pro valore actus.*

27. Ex præfatis inferitur I. quod si lex est dubie condita, vel dubie promulgata, non ob-

ligat, quia possessio non stat pro ipsa, sed pro libertate. Idem dicendum, si dubitatur, an in lege promulgata comprehendatur vel ne aliquod onus; tunc enim non tenemur illud implere, quia pro illa parte, de qua lex est dubia, lex non possidet. Contra vero si lex est certe condita, et certe promulgata, et inde oritur dubium, an sit abrogata, vel revocata, aut dispensata, est observanda; quia tunc ipsa possidet. Sic etiam in dubio, an lex per se iusta fuerit acceptata, etiam observari debet, quia præsumendum est, eam fuisse receptam ex illo alio principio: *In dubio præsumitur factum, quod de jure faciendum erat.*

28. Infertur 2. id quod de lege dictum est, dicendum esse etiam de voto; votum enim est instar legis particularis, quam homo sibi imponit. Hinc si quis dubitat, an emisit votum, non tenetur illud implere, ut communiter docent *Cabassutius Theor. Jur. l. 1. c. 8. n. 19. Suar. in 3. Disp. 40. sect. 5. n. 15. Sanch. in Dec. l. 1. c. 10. n. 36. Anacl. de Voto q. 2. Concl. 3. Salm. eod. tit. c. 1. n. 143.* cum aliis innumeris. Sic pariter qui dubitat, an in voto emisso comprehendatur aliquid, vel non, non tenetur ad votum, quoad partem de qua dubitat; pro illa enim parte votum non possidet, ut habetur ex cap. *Ex parte 18. de Censibus*, ubi, cum aliqui quædam vota emisissent, et postea dubitarent, an tenerentur ad majus, vel ad minus promissionis factæ, sancitum fuit teneri eos tantum ad minus; ideoque notat ibi Glossa: *In dubiis liberum est sequi, quod magis placuerit.* Contra vero si quis est certus de voto, et dubitat de satisfactione, tenetur quidem ad votum, quia tunc votum possidet.

29. Dicunt tamen plures Auctores, quod si

quis probabiliter judicat jam voto satisfecisse, an teneatur hoc non obstante illud implere? Negant plures AA. nempe *Roncagl. de Præc. Dec. c. 2. de Voto q. 4. Salin. eod. tit. cap. 1. n. 145. cum Laym. Lugo de Pœnit. Disp. 16. n. 60. et alii*; quia (ut ajunt) cum obligatio legis eo casu sit dubia, fit dubia etiam legis possessio. Olim probabilem hanc opinionem putavi, ductus magis a probabilitate extrinseca, quam intrinseca; sed re melius perpensa, nunc minime illam probabilem censeo. Hinc oppositam dico tenendam cum *Concina tom. 3. Diss. 2. de Voto c. 4. n. 10. Antoine de Relig. c. 3. de Voto q. 5. Fill. Leandr. et aliis*. Ratio, quia, cum votum est dubie emissum, recte dicitur non adesse obligationem illud implendi, tunc enim possidet libertas; cum tamen votum est certum, libertas hæc ligata remanet ab obligatione voti, donec votum certe non sit impletum. Tunc tantum prima sententia admitti posset, cum probabilitas esset talis, quod præsumere faceret quadam certitudine morali voto jam fuisse satisfactum. Quod autem diximus de voto; intelligendum est etiam de satisfactione poenitentiae sacramentalis.

30. Si quis autem votum emisisset, et postea opus promissum jam præstitisset, immemor tamen obligationis ex voto contractæ, valde probabiliter non tenetur opus illud iterum præstare, ut docent *Suarez de Rel. l. 4. c. 26. n. 8. Laym. l. 1. t. 4. c. 4. n. 7. Sanch. Dec. lib. 1. c. 13. n. 10. Bonac. de Leg. q. 1. p. 10. n. 13. cum Azor. Less. et aliis communiter*. Hoc tamen procedit semper ac vovens certe judicare potest, quod si memor voti fuisset, pro illius satisfactione applicasset opus illud: quod utique communiter præsumendum est; quisque

enim generalem voluntatem habet prius oneri ex obligatione debito faciendi satis, proinde opera superogationis addendi.

31. Infertur 3. quod subditus, quamvis non teneatur obedientiam præstare Superiori præcipienti in iis quæ sunt certe illicita, tenetur vero in iis de quibus dubium est, an sit licita vel ne; quia in dubiis standum est pro Superiore possidente jubendi potestatem, qua in dubio expropriari nequit; ita communiter *Cajet. q. 169. ar. 2. ad 4. Contin. Tournely t. 3. pag. 89. q. 5. R. 2.* et alii plures cum *S. Antonin. S. Bonavent. Cabassut. Soto, etc.* Limitant vero *Sotus, Tournely, Less. Sanch. Salmant. etc.* communissime, quoties res præcepta esset valde difficilis et molesta, nempe si subditus obediendo deberet se vel alterum exponere periculo gravis damni spiritualis, vel temporalis. Hæc fusius exponemus tractando de Præceptis particularibus *Lib. IV. Cap. I. num. 47.*

32. Infertur 4. quod adolescens dubitans, an vigesimum primum annum expleverit, non tenetur ad jejunium. Dubitans vero, an pervenerit ad annum sexagesimum, quo completo, probabiliter homo deobligatur a jejunio, quia tunc possidet jejunii præceptum. Idem dicendum de eo, qui dubitat de ætate requisita ad sacrum Ordinem, vel Beneficium suscipiendum; tunc enim stat possessio pro præcepto. Idemque dicendum de eo, qui est in Sabbato, et dubitat, an transierit hora mediæ noctis; tunc enim nequit vesci carnibus, cum adhuc possideat præceptum abstinentiæ. Secus vero si quis dubitat de hoc in feria quinta, quia tunc post adhibitam diligentiam licite potest edere carnes, cum adhuc possideat libertas. Ita *Laym. t. 1. c. 4.*

n. 35. *Sanch. de Matr. Disp. 40. et 41. Busem. ut supra Dub. 3. n. 4. et 5. et alii plures.*

33. Infertur 5. quod si post Matrimonium bona fide contractum supervenit dubium de valore illius, ante inquisitionem veritatis dubitans non potest petere, sed ténetur reddere, ex *cap. Dominus, de Sec. nupt.* quia conjux dubium ignorans adhuc possidet jus petendi. Post vero inquisitionem dubitans potest etiam petere; ut probabilius tenent *Soto, Habert, Wigandt, Roncaglia, Sanch. Salm. etc.* Vide dicenda *lib. 6. n. 903. et 904.*

34. Infertur 6. quod certus de debito, et dubius de solatione, tenetur solvere, ut communiter docent *Suar. Vasq. Lugo, et alii cum Sanch. Dec. l. 1. c. 10. n. 12.* Casu vero, quo etiam creditor de jure dubitaret, censet *Layman l. 1. tr. 1. c. 2. Diana p. 4. tr. 3. R. 35. et Sporer de Consc. cap. 1. n. 85. cum Tamburin.* Debitorem teneri tantum ad partem pro rata dubii. Subdit tamen *Layman*, quod non auderet condemnare creditorem, si totum exigeret.

35. Sed hic quæritur I. An possessor bonæ fidei, superveniente dubio, teneatur aliquid pro rata dubii restituere? Si dubium est æquale pro et contra, communis est sententia cum *Sanch. in Dec. l. 1. c. 10. n. 9.* adversus paucos, possessorem ad nihil teneri, ex *Reg. 65. de Reg. Jur. in 6.* ubi legitur: *In pari casu melior est conditio possidentis.* Et *Reg. 128. In pari causa possessor potior haberi debet.* Sed quid, si rationes contra possessorem sint validiores? *Prima* sententia dicit, quod licet ipse habeat rationem probabilem pro se, tenetur tamen in eo casu ad restitutionem pro rata illius

majoris propensionis, quia conditio possidentis est quidem melior in pari, non autem in dubio inæquali. Ita *Sanch. de Matr. l. 2. D. 41. n. 19. cum Con. Val. et Led. apud Salm. de Rest. c. 1. n. 67.* Secunda tamen communior et probabilior sententia docet ad nihil eum teneri, nisi moraliter constet rem esse alienam. Ita *Palaus tr. 1. D. 3. p. 2. n. 11. Lugo D. 17. n. 93. Roncaglia de Rest. c. 2. qu. 3. R. 2. cum Laym. Carden. Dic. Tamb. Dian. Burg. et alius apud Croix l. 3. p. 2. n. 563. Mazot. de Consc. cap. 3. Sporer de Consc. cap. 1. sect. 4. n. 66. cum Mol. et S. August. lib. de Fid. et Op. cap. 7. relato in can. Si Virgo 34. q. 1. qui ait: Possessor rectissime dicitur, quandiu se possidere ignorat alienum. Dum autem certo non constat (ait Spores) rem esse alienam, tandiu possessor ignorat se possidere alienum. Ratio præcipua hujus sententiæ est, quia per possessionem bonæ fidei acquiritur verum jus; possessio enim a Juristis sic definitur: *Jus insistendi in re non prohibita possideri.* Quapropter dominium rei donec dubium est, possessor retinet jus insistendi; ita tamen ut ante diligentiam adhibendam ad veritatem assequendam, ipse tenetur rem servare; at post diligentiam, et veritate non assequuta, potest illam consumere, et etiam alienare, admonito rerum emtore de dubio vertente super re. Et propter hanc potissimam rationem *Sanchez, Dec. dict. n. 9.* mutavit sententiam alibi defensam, et secundam est secutus. *Cardinalis etiam Sfondratus, in Reg. Sac. 1. §. 20. n. 11.* dicit non esse procedendum contra possessorem, nisi ex certitudine. Hinc parum probabile videtur id quod hic addit *Roncaglia lib. 1. c. 2. q. 3. R. 2.* nempe quod si rationes possidenti fa-*

ventes sint tantum tenuiter probabiles, tunc ipse teneatur rem restituere, saltem quoad maiorem partem; nam si contra possessorem rationes sint taliter probabilissimæ, ut fundent contra ipsum moralem certitudinem, tunc ipse tenetur totam rem restituere; si autem secus, ad nihil tenetur.

36. Quæritur II. Quid si contra possessorem adsit ratio probabilis, et nulla pro ipso? *Prima sententia* tenet, quod si ratio illa probabilis generat assensum opinativum unicum, quod res sit aliena, ita ut possessor nullum habeat assensum, quod res sit sua; tunc tenetur restituere. Secus si adhuc probabiliter putaret rem esse suam. Ita *Sanch. Dec. l. 1. c. 10. n. 9.* citans *Vasquez, Palaus tom. 1. tr. 1. disp. 3. p. 2. Renzi de 7. Præc. c. 3. sect. 2. q. 15. Tamb. Dec. l. 1. c. 3. 5. 7. verb. Restitutio n. 7. Viva opusc. de Consc. dub. q. 2. art. 1. n. 8. in fin.* ubi dicit, quod cum possessor habet rationem probabilem contra, et nullam pro se, tunc habet moralem certitudinem, quod res sit aliena. *Secunda sententia*, quam tenet *Salas 1. 2. q. 21. tr. 8. Disp. unic. Sect. 23. n. 231.* dicit quod adhuc quando rationes pro contraria parte assensum generant, modo non convincant, nec assensus sit certus moraliter, sed mere opinativus, includens formidinem, quæ necessario in opinione includitur, tunc possessor potest rem retinere, quia possessio præponderat omnibus rationibus non convincentibus.

Præfatæ opiniones videntur sic posse conciliari. Certum est, quod legitima possessio cuique tribuit jus certum rem retinendi, donec non constet de jure alterius, ut dicunt communissime *Palaus, Laym. Sporer, et alii cit. ut sup.*

cum *Croix* dicto n. 563. Et ipse *Viva* loc. cit. id concedit, dicens quod *possessio bonæ fidei parit jus certum, quod prævalere debet juri probabili, et non moraliter certo alterius*. Ratio est, quia possessio legitima fundat de se præsumptionem certam de justitia possessoris, ut dicant *Wigadt Exam. 3. de Consc. et Lugo de just. D. 17. n. 94*. Ergo etiamsi adsit judicium probabile contra possessorem, et nulla probabilitas illi assistat, adest tamen præsumptio orta ab ipsa possessione, quæ tribuit ei jus certum, quod nequit superari, nisi a jure certo alterius per rationes certas convincentes.

Qua propter prima sententia dicens, quod possessor teneatur restituere, quando habet assensum opinativum contrarium, et nullum pro se, sane est intelligenda, quando possessio esset ex aliqua parte infirma, utpote dubia, vel incæpta cum dubia fide, ita ut nulla legitima præsumptio ex ea oriri videatur pro possessore; tunc enim vere nulla probabilitas ipsi assisteret, unicumque judicium opinativum tunc ipsa haberet rem esse alienam. Secus vero, si haberet possessionem certam ac legitimam bonæ fidei; quia tunc sola possessio, etiamsi nulla alia ratio ei suffragaretur, præberet illi jus certum, quod superari non potest nisi a rationibus certis oppositis, non autem ab opinione probabili, quæ necessario formidinem includit. Et hoc clare innuit *Lugo citata D. 17. n. 94*. ubi ait possessionem de se parere præsumptionem prævalentem pro possessore, ne ipse sit privandus, donec non constet de jure alterius per probationem superantem præsumptionem possessionis. Unde recte Concludit *Croix lib. 1. n. 501*. quod licet pro possessore non sit probabile argumentum, si tamen pro petitore non sit argumentum

nisi probabile, possessor adhuc licite retinet, quia possessio est jus certum retinendi, contra quod non prævalet nisi certitudo. Hoc idem dicitur pariter de matrimonio probabiliter nullo. Vide l. 6. n. 904.

37. Quæritur III. Quid si possessor bonæ fidei, dubio superveniente, negligat culpabiliter diligentiam adhibere, sed postea non possit verus dominus amplius adinveniri? *La-Croix lib. 3. p. 2. n. 564. Ronc. l. cit. et Salm. n. 64. cum Sanch. Less. etc.* dicunt tunc possessorem teneri rem restituere pro rata dubii. Contra vero *Palaut tom. 1. tr. 1. D. 3. p. 2. n. 9. Bonac. de Contr. D. 1. q. 2. p. 2. n. 8. Tamb. de Consc. c. 3. v. Restitutio, n. 9. cum Dian. et Reb.* probabile putant quod possessor, quamvis peccarit mortaliter, diligentiam omittendo, tunc tamen ad nihil tenetur, cum ex una parte damnum illatum sit dubium, et ex alia jus possessionis bona fide acquisitum ipse adhuc retineat. Verius autem censeo dicendum, quod talis possessor teneatur aliquid restituere (vel domino, vel pauperibus, si dominus sit incertus). Ratio est, quia cum ipse culpabiliter dominum privarit spe, quam dominus ad rem habere poterat, et illa spes erat quidem pretio æstimabilis, jam damnum certum est illatum domino, qui spem illam etiam certe possidebat. Puto tamen non esse faciendam restitutionem pro quantitate dubii, ita ut si rationes ex utraque parte essent æquales, res sive ejus pretium pro medietate sit restituendum, sed minus, et forte valde minus; quia illa spes domini non poterat æstimari pro medietate valoris rei, sed multo minoris, stante æquali probabilitate rationis ex una parte, et certo jure possessionis ex alia, quæ possessori favebat, et adhuc favet: posses-

sio enim rei multo quidem majoris aestimatur , quam possessio spei.

Notat autem I. *Tamb. l. c. n. 7. cum Vilal. et aliis* , quod si possessor incipiat dubitare per rationes probabiles , tenetur quidem inquirere veritatem , secus vero si dubitaret per rationes tantum tennes. Notat II. *Croix l. 3. p. 2. n. 562. cum Vasq. Lay. Pal. Sanch. Mol. etc.* et non improbable putat *Rono. d. q. 3. nu. 1.* quod cum possessor (etiam qui cum dubio inceperit possidere) rem habuerit a possessore bonæ fidei , si postea diligentia fit impossibilis , nihil tenetur restituere ; ipse enim in omne ius illius legitime tunc succedit.

38. Quid denique dicendum in dubio , si aliquid cibi vel potus deglutiveris , an possis tunc Eucharistiam accipere. Negant *Sanchez lib. 2. de Matr. Disp. 41. n. 40. Roncaglia de Euchar. c. 5. qu. 6. et Salmanti; eod. tit. c. 7. u. 69.* cum aliis , tum quia (ut ajunt) legi certæ non communicandi sine jejunio non satisfacit per dubiam satisfactionem ; tum quia id videtur gravi irreverentia non carere. Alii tamen , ut *de Lugo de Eucharistia Disp. 15. n. 43. Castrop. Disp. 3. punct. 8. n. 9. Laym. l. 1. tract. 1. c. 5. n. 36. Diana tom. 2. tr. 4. de Sacram. Resol. 29. La-Croix l. 6. part. 1. n. 576. Busemb. loc. cit. num. 6. Sporer de Sacr. Miss. cap. 6. num. 274. cum Sa. Carden. Med. Gobat. Boss. et aliis dicunt* , in tali dubio bene te posse communicare. Ratio horum est , quia lex jejunii non est positiva , ita ut præcipiatur jejunium tanquam requisitum absolute necessarium ad communicandum ; sed est prohibitiva , qua prohibetur quisque accedere ad Communionem , si aliquid cibi aut potus sumserit , ne jungatur terrenus cibus cum divino. Id enim ,

ait *Lugo loc. cit.* constare ex Conc. Bracharen-
 si II. Can. 10. ubi prohibetur, ne aliquis,
 quocunque cibo præsupto, oblationem conse-
 cret in altari. Item in Conc. Toletano VII. Can.
 2. habetur: Nullus post cibum, potumque quam-
 libet minimam sumptum Missam facere præs-
 umat. Item in Concilio OEcumenico Constantien-
 si Sess. 13. §. In nomine Sanctæ etc. dicitur:
Sacrorum Canonum auctoritas, et approbata
consuetudo Ecclesiæ servavit, et servat, quod
hujusmodi Sacramentum non debet confici post
cœnam, nec a fidelibus recipi non jejunis,
nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessita-
tis a jure, vel Ecclesia concessio, vel admissio.
 Ita apud *Lugo loco cit. num. 18. et 19.* Posito
 igitur, quod lex jejunii est prohibitiva, nempe
 ne quis communicet post cibum sumptum, pro-
 bandum est factum jejunii fracti, ut quis com-
 municare prohibeatur. In dubio autem an factus
 sit casus, quo vigeat prohibitio legis, non te-
 netur is se abstinere a Communionem, dum ad-
 huc tunc possidet sua libertas; præcepto enim
 Ecclesiæ, inquit *Lugo*, ne quis communicet
 post cibum, non adversatur, qui facto examine
 non scit se aliquid sumsisse. Licite igitur in du-
 bio de fractione jejunii, ille communicat, ete-
 nim cum ipsi eo casu tantum vetita esset Com-
 munionem, quo jejunium fregisset; bene possidet
 libertas communicandi, usquedum de fractione
 non constat. Ratio hæc non videtur contemnen-
 da ut futilis: saltem eo casu lex prohibens Com-
 munionem non videtur certa, et tamquam du-
 bia non obligat, juxta dicta *Lib. I. n. 34. et*
seq. Ad secundam autem rationem irreverentiæ
 oppositam respondent non censeri irreverentem,
 qui utitur jure suæ libertatis, maxime si ex de-
 votione ad Communionem accedit.

39. An autem idem dicendum, quod possit communicare, qui dubitat, an post mediam noctem cibum, aut potum sumserit? Negat *Lugo*; quia (ut ait) cum quis scit se comedisse; et dubitat an comederit post mediam noctem, videtur ipsi incumbere onus probandi, post mediam noctem non comedisse. Sed pace tanti viri dicimus, quod ratio supra adducta, quod lex sit prohibitiva, non positiva, si valet pro primo casu, valet etiam pro secundo; prohibitio enim est non communicandi illis, qui aliquid sumserint post mediam noctem; si ergo, ne ipsi communicare possint, probandum est factum, quod aliquid sumserint, probandum est etiam factum, quod sumserint post mediam noctem. Certum affirmativam sententiam tenent alii DD. supra citati, quibus accedit doctus *P. Eusebius Amort Theol. tom. 2. Disp. 5. qu. 4.* ubi inquirens, an comedens in dubio, utrum jam sonuerit hora duodecima noctis, possit sequenti die communicare? Sic respondet: *Potest communicare, quia melior est conditio possidentis, quandiu in contrarium non dantur præsumptiones tam fortes, ut operans probabilius credat jam sonuisse duodecimam.*

C A P U T III.

De Conscientia Probabili.

40. Quæ sit conscientia probabilis. Quotque enumerentur diversæ probabilitatum species?
41. Quænam sit probabilitas facti, et quænam juris?
42. Numquam licet uti probabilitate facti cum periculo damni alterius?
43. Quamnam opinionem sequi teneamur in materia fidei?

34 Lib. I. Tract. I. De Conscientia.

44. *Quamnam opinionem sequi debeat Medicus?*
 45. *An possit uti remedio minus tuto?* 46. *Quid si desperatur de salute infirmi?*
 47. *Quamnam opinionem debeat sequi Judex?*
 48. *Quamnam minister in collatione Sacramentorum?* 49. *Quid si adsit necessitas?* 50. *An liceat uti opinione probabili quoad contrahendum Matrimonium, et quoad jurisdictionem Confessarii, casu quo præsuntur suppleri ab Ecclesia? De hoc vide dicenda lib. VI. num. 573. et dicenda de Errore Communi num. 572.*
 51. *An quod dicitur de administratione Sacramentorum circa usum sententiae tute, idem dicendum sit de susceptione Sacramentorum.*
 54. *Quid si venator dubitat, an animal ferendum sit fera, vel homo?*
 53. *An liceat uti opinione, probabili probabilitate juris. De opinione tenuiter probabili.*
 54. *De opinione probabilissima.*
 55. *DISSERTATIO de usu moderato opinionis probabilis.*

40. **C**ONSCIENTIA probabilis est, quæ quæ innixus aliqua opinione probabili, format sibi practicum dictamen rationis ex certis principiis reflexis, sive concomitantibus ad licite operandum. Hinc tamen advertendum diversas dari probabilitatum species; alia enim est opinio tenuiter probabilis, alia probabilis, alia probabilior, alia probabilissima, alia certa moraliter, alia tuta, alia tutior. Opinio tenuiter probabilis est, quæ aliquo fundamento nititur, sed non tali ut valeat assensum viri prudentis ad se trahere; hac autem opinione nequimus licite ut ex Propos. 3. proscripta ab Innoc. XI. quæ

dicebat : *Generatim cum probabilitate sive intrinsecā sive extrinsecā, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeat, confisi aliquid agimur, semper prudenter agimus.* Probabilis est, quæ gravi fundamento nititur, vel intrinseco rationis, vel extrinseco auctoritatis, quod valet ad se trahere assensum viri prudentis, etsi cum formidine oppositi. Probabilior est, quæ nititur fundamento graviori, sed etiam cum prudenti formidine oppositi, ita ut contraria etiam probabilis censeatur. Probabilissima est, quæ nititur fundamento gravissimo, quapropter opposita censetur vel tenuiter, vel dubie probabilis; hac autem opinione semper licite utimur, ut constat ex Propos. 3. damnata ab Alexandro VIII. quæ dicebat : *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.* Opinio sive sententia moraliter certa est, quæ omnem prudentem formidinem falsitatis excludit, ita ut opposita reputetur omnino improbabilis. Opinio demum tuta est, quæ recedit ab omni peccandi periculo. Tutior vero, quæ magis a tali periculo recedit, tametsi rationibus firmioribus non nitatur.

41. Deinde advertendum, aliam esse probabilitatem Facti, aliam Juris. Probabilitas *Facti* est quæ versatur circa rei veritatem, sive rei substantiam, nempe an Sacramentum cum tali materia collatum, sit validum, aut nullum : an contractus cum tali pacto initus, sit usurarius, vel ne. Probabilitas autem *Juris* versatur circa honestatem actionis, idest an liceat Sacramentum cum tali materia conferre; an contractum cum tali pacto inire.

42. His positis dicimus, nunquam esse licitum uti opinione probabili probabilitate *Facti* cum periculo damni alterius, aut sui ipsius;

36 Lib. I. Tract. I. De Conscientia.

quia hujusmodi probabilitas minime aufert periculum damni; si enim opinio illa est falsa, non evitabitur proximi, aut operantis damnum; nam si exempli gratia Baptismus cum saliva collatus revera est nullus, ita ut Infans sine Baptismo remaneat, probabilitas in oppositum non potest utique efficere, ut sit validus.

43. Hinc inferitur 1. non esse licitum in materia fidei, et in omnibus ad æternam salutem necessitate medii spectantibus, sequi opinionem nec minus probabilem (ut inepte dicebat Propos. 4. ab Innoc. XI. proscripta) neque probabiliorem, sed tenemur sequi sententiam tutiorem, ac per consequens amplecti debemus Religionem magis tutam, qualis est procul dubio nostra Catholica; cum enim quævis alia Religio falsa sit, etiamsi aliqua videatur alicui probabilior, tamen amplectens eam, relicta tutiori, nequaquam damnum suæ æternæ salutis effulget.

44. Inferitur 2. quod Medicus tenetur adhibere medicamenta tutiora infirmis profutura, nec potest uti remediis minus probabilibus, relicto probabiliori, sive tutiori: in medicamentis enim probabilius est, quod est tutius pro sanitate infirmi.

45. Sed dubitatur 1. utrum quando non apparet medicamentum certum, possit Medicus uti remedio minus probabili, probabiliori relicto? Affirmant Azor. Arag. Montes. Salas, etc. apud Salmant. de Præc. V. cap. 1. num. 143. Sed probabilius negant ipsi Salm. Sanch. Dec. lib. 1. cap. 9. num. 41. et ipsi Salm. num. 144. cum Soto, Suar. et Bonac. quia Medicus non solum ex charitate, sed etiam ex justitia, ratione officii, et taciti contractus, tenetur providere meliori modo salutis infirmi, a quo stipendium accipit.

Cap. III. De Conscientia Probabili. 37

46. Dubitatur 2. an quando desperatur de salute Infirmi, possit Medicus applicare illi remedia, quæ ipse dubitat, an prosint, vel ob sint? Certum est. et commune 1. quod si probabile sit, remedium fore profuturum, tunc potest, imo tenetur illud applicare, quando certius non habet: Vide *Salmant. loco cit. num. 150. in fine.* Certum est 2. non licere applicare Infirmo etiam desperato remedium, de quo ignoratur, an sit salutare, vel noxium, ad experimentum faciendum super Infirmo. Ita communiter *Salm. num. 148. cum Navar. Azor. Castrop. Salas, Perez, etc.* Ratio, quia illicitum est experimentum quærere cum periculo mortis Infirmi, vel accelerationis illius. Certum est 3. cum *Sanch. l. c. n. 42. et Salm. n. 153. in fine*, quod si remedium est dubie profuturum, et certo non nociturum, omnino Infirmo est applicandum. Quod quæstionem autem duplex est sententia. Prima negat, quia (ut supra dictum est) nunquam licet exponere Infirmum periculo mortis, nec illam accelerandi; ita *Salmant. cit. cap. 1. n. 150. cum Azor. Castrop. Sylv. Villal. etc.* Secunda tamen Sententia, quæ satis probabilis est, et forte probabilior, eamque tenent *Sanch. Dec. lib. 1. c. 9. n. 39. cum Valent. item Busemb l. 4. infra num. 291. ad IV. et Bonac. Filliuc. Reginald. Bardi apud Salm. n. 149.* affirmat esse licitum, quia cum de Infirmo desperatur, conformius est prudentiæ, et voluntati Infirmi (præsertim si ipse expresse in hoc consentiat) applicare illi remedium dubium, quam illud omittere cum certitudine mortis. Idque ut certum habet *Antoine tract. de Oblig. c. 7. agens de Officio Medici.* Notat præterea *Sanchoz nu. 42. cum Navarro*, quod etsi Medicus non potest

contra suam opinionem auctor esse remedii, si tamen illud ab aliis Doctoribus approbatur, et Infirmis consentit, licite potest eo uti.

47. Infertur 3. quod Judex tenetur Judicare juxta sententiam probabiliorem; ipse enim tenetur ex præcepto divino, et humano jus suum cuique tribuere pro majori pondere rationum, quæ cuique favent. Hinc damnata fuit ab Innoc. XI. Propos. 2. quæ dicebat: *Probabiliter existime, Judices posse judicare juxta opiniones etiam minus probabiles*. Recte vero advertit Cardenas cum aliis, quod si Reus est in legitima possessione rei controversæ, et habet pro se rationem probabilem, nequit Judex eum expoliare; etiamsi Actor probabiles rationes pro se adducat; possessio enim legitima (ut diximus num. 35.) dat possessori jus certum rei retinendæ, donec constet de jure alterius. Vide dicenda Lib. IV. num. 212. Qu. II. ubi id fuisse probabitur.

48. Infertur 4. quod in collatione Sacramentorum nequit Minister uti opinione nec probabili, nec probabiliori circa eorum valorem, sed tenetur sequi sententiam tutam, quæ est illa, quæ vel est tutior, vel moraliter certa. Constat id ex Propos. I. ab Innoc. XI. proscripta, quæ dicebat: *Non est illicitum in Sacramentis conferendis uti opinione probabili de valore Sacramenti, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis sacerdotalis, vel episcopalis*.

49. Dixi, nisi adsit necessitas, etenim in extrema necessitate bene uti possumus qualibet opinione non solum probabili, sed etiam tenuiter probabili pro valore Sacramenti, ut recte dicunt

Holzman de Bapt. a. 2. n. 97. Antoine De Bapt. qu. 1. Conciliat. de Sacr. in gen. c. 1. §. 3. n. 3. et alii communiter, modo Sacramentum conferatur sub conditione: quia conditio satis reparat Sacramenti injuriam, si forte invalide conferatur, et contra necessitas sufficiens et justa est causa Sacramenti conditionate conferendi. Vide dicenda Lib. 6. c. 1. de Bapt. n. 103. v. Materia autem dubia, et de Pœn. n. 482. in fin.

50. Dicunt autem plures AA. quod licite uti possumus opinione probabili ubi præsumitur Ecclesia supplere, ut evenire potest in Sacramento Matrimonii ad convalidandum contractum probabiliter tantum validum, si forte contractus ille est nullus ob impedimentum, quod Ecclesia supplendo aufert; et in Sacramento Pœnitentiæ ad supplendam jurisdictionem Confessarii, si forte illa desit. Hanc sententiam vocant communissimam *Viva in Prop. 1. damn. ab Innocent. XI. n. 20. et La-Croix lib. 6. n. 117. cum Suar. Less. Coninch. Regin. etc.* Imo *Sporer de Consc. c. 1. n. 56. cum Dicast.* vocat moraliter certam; hancque testatur esse praxim totius Ecclesiæ *De Lugo disp. 19. n. 31. cum Arraga, Suar. et Diana apud Carden. in Prop. 1. damn. ab Innocent. XI. diss. 11. n. 166. et seq.* Sed vide *Lib. 6. n. 573.* ubi plura dicuntur circa jurisdictionem Confessarii, quomodo et quando præsumitur ipsa suppleri ab Ecclesia. An autem, stante errore communi, semper Ecclesia suppleat jurisdictionem in Sacramento Pœnitentiæ, vide *ibid. n. 572.*

51. Quæritur præterea, an quod dictum est de administratione Sacramentorum, dicendum etiam sit de susceptione, ita ut nullus possit suscipere Sacramentum cum opinione probabili?

Prima sententia affirmat, et hanc tenent *Carden. in Prop. 1. damn. ab Innoc. XI. Diss. 2. c. 3. n. 18. Viva sup. ead. Prop. 1. et La-Croix lib. 6. n. 105.* Ratio eorum, quia specialis reverentia debita Sacramentis exposcit, ut ea non exponatur periculo frustrationis. Hinc dicunt ex præfata *Prop. 1. damn.* quoad ministrationem, virtualiter damnari etiam quoad susceptionem, cum in utraque idem subsit periculum. *Secunda* vero sententia negat quam tenet *Pontius de Matr. l. 4. c. 25. n. 9. Sanch. Ecc. l. 1. c. 9. n. 33. cum Vasq. Salon. Sayr. Perez, et aliis apud Card. n. 17. Item Spor. de Consc. c. 1. n. 57. et Viva in sua Th. Mor. de Pœnit. p. 3. art. 3. n. 9.* ubi videtur se revocare, saltem quoad opiniones, quæ ex parte suscipientium passim a fidelibus in praxim deducuntur. Ratio, quia nullam censetur injuriam Sacramento irrogare, qui utitur opinione probabili; nec videntur Sacramenta exposcere majorem reverentiam, quam probabilem, quam exposcunt alia præcepta divina. Et hanc sententiam, ait *Mag. Hozes in eadem Propos. 1. apud Carden. n. 27.* non amisisse suam probabilitatem ex damnatione Pontificis; quia non constat, et Propositionem potius proscriptam fuisse respectu reverentiæ erga Sacramenta, quam respectu charitatis erga suscipientes. His tamen non obstantibus censeo non recedendum a prima sententia, saltem quia secunda fere nunquam poterit deduci in praxim a suscipientibus sine proprio animæ detrimento.

52. Inferitur 5. et ultimo, quod si quis dubitat, an id quod videt in silva, sit fera, vel homo, non potest illud ferire, etiamsi probabiliter, aut probabilius existimet, illam esse feram; nam si revera illud animal esset homo,

probabilitas illa, sive major probabilitas, non liberaret hominem a morte. Itaque, universe dicendum, nunquam esse licitum uti opinione probabili probabilitate facti, ubi est periculum damni, vel injuriæ proximi.

53. Secus tamen dicendum de opinione, quæ est probabilis probabilitate Juris; tunc enim quisque licite uti potest opinione illa, formans sibi conscientiam moraliter certam de honestate suæ actionis. Explanata demum opinionum natura, nostrum Systema exponimus.

MORALE SYSTEMA.

*Pro delectu opinionum, quas licite
sectari possumus.*

Dico I. quod si opinio, quæ stat pro lege, videatur certe probabilior, ipsam omnino sectari tenemur; nec possumus tunc oppositam, quæ stat pro libertate, amplecti. Ratio, quia ad licite operandum debemus in rebus dubijs veritatem inquirere, et sequi: at ubi veritas clare inveniri nequit, tenemur amplecti saltem opinionem illam, quæ propius ad veritatem accedit, qualis est opinio probabilior.

Dico II. quod si opinio, quæ stat pro libertate, est tantum probabilis, vel æque probabilis, ac altera quæ stat pro lege, nec etiam ipsam quis sequi potest, eo quod sit probabilis; nam ad licite operandum sola non sufficit probabilitas, sed requiritur moralis certitudo de honestate actionis, juxta illud D. Pauli ad Rom. 14. 23. *Omne, quod non est ex fide, peccatum est.* Dicitur *ex fide*, nempe ex certo dictamine conscientiæ, ita ut homo in sua conscientia persuasum sibi habeat, quod agendo recte agat, prout explicat illud *ex fide* S. Chrysost. S. Ambros. et alii cum S. Thoma qu. 17. de Verit. art. 3. Propterea in præfata Dissertat. falsum reputavi effatum illum commune inter Probabilitas, nimirum: *Qui probabiliter agit, prudenter agit.*

Dico III. quod, duabus æque probabilibus opinionibus concurrentibus, quamvis opinio mi-

nus tuta teneri non possit, quoniam, ut diximus, sola probabilitas, (nota; sola probabilitas) haud firmum præbet fundamentum ad licite operandum, tamen opinio illa, quæ stat pro libertate, cum æquali potestatur probabilitate, ac opposita, quæ stat pro lege, grave quidem imminuit dubium, an existat lex, quæ actionem prohibeat; ac proinde sufficienter promulgata minime dici potest; ideoque, dum eo casu promulgata non est, nequit obligare; tanto magis quod lex incerta non potest certam obligationem inducere. Et hæc est sententia D. Thomæ, quam ego sequor, et quæ certa mihi apparet tum ob auctoritatem Theologorum, ut videbimus; atque Patrum (quorum doctrinæ observari possunt in prædicta Dissert. n. 11. et 12. Vide etiam Christiani Lupum tom. xi. Dissert. de Usu sentent. probab. ubi congerit plures Patrum auctoritates), tum ob rationes intrinsecas, quæ non jam fucatae sunt, sed certæ ac evidentes, ut demonstrabitur.

Theologorum Princeps D. Thomas 1. 2. quo. art. 1. sic docet: *Lex quædam regula est, et mensura actuum; secundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur; dicitur enim Lex a ligando; quia obligat ad agendum.* Hic prosequitur S. Doctor ad docendum, quod hæc regula et mensura, ut hominibus applicetur, et ipsi ad eam servandam teneantur, debet eis promulgatione manifestari. *Lex, ait ibidem, imponitur aliis per modum regulæ et mensuræ: regula autem et mensura imponitur per hoc, quod applicatur his, qui regulantur et mensurantur. Unde ad hoc quod lex virtutem obligandi obtineat (quod est proprium legis) oportet, quod applicetur hominibus, qui secundum eam regulari debent. Talis autem*

applicatio fit per hoc, quod in notitiam eorum deducitur ex ipsa promulgatione. Unde promulgatio ipsa necessaria est ad hoc, quod lex habeat suam virtutem.

Quod autem lex nequeat subditos obstringere, nisi eis sit promulgata, est axioma apud omnes compertum; *Leges tunc instituuntur, cum promulgantur*, scribit Gratianus in Can. *In istis dist. 4.* Ratio patet quia lex tantum in mente legislatoris manens non est, nisi mera cogitatio, sive intentio constituendi legem, non vero constitutio legis, quæ subditos obliget. Hinc a D. Thoma lex definitur: *Quædam rationis ordinatio ad bonum commune promulgata.* 1. 2. qu. 90. art. 4. Nulli dubium, ut scribit Franciscus Henno *tr. de leg.* quod promulgatio sit de essentia legis; nam ut recte ait Ludovicus Habert *to. 3. de leg. c. 6. q. 5.* *Ad rationem legis pertinent promulgatio, et vis obligandi.* Addit Card. Gotti *Theol. tom. 2. tr. 5. de leg. q. 1. dub. 3. §. 3. n. 18*, quod promulgatio est indispensabiliter requisita ad subditos obligandos: *Ad hoc ut lex in actu secundo obliget, requiritur quidem indispensabiliter, ut subditis promulgatione proponatur.* Idem tradit Dominicus Soto *de Just. et Jure lib. 1. q. 1. ar. 4.* dicens: *Nulla lex ullum habet vigorem legis ante promulgationem, sed tunc instituuntur, cum promulgantur.* Statimque subjungit: *Itaque nullam exceptionem conclusio hæc permittit.* Idem scribit Doctor Gallus Du-vallius in 1. 2. *S. Th. de leg. q. 2.* dicens, legem æternam non potuisse homines obligari ab æterno: *Quia, ut ait, de ratione legis est, ut promulgetur subditis; nulli autem fuerunt subditi ab æterno.* Idem scribit P. Gonet *Clyp. de leg. D. 2. art. 2.* *Legem æternam defectu promulgationis non po-*

tuisse obligare creaturas ab æterno. Idem scribit Lorichius *Thesaur. verb. Lex. n. 6. Homi- nibus autem (lex æterna) promulgatur , quando eis innotescit.* Idem inquit etiam acer Adversarius meus P. Patuzzius in sua *Theolog. Morali de leg. c. 5. n. 7. Consentiant quidem omnes , promulgationem esse omnino necessariam , ut lex virtutem obligandi obtineat.* Mirabitur quis , me studuisse tot auctoritates hic congere ad hanc doctrinam probandam , quæ a nemine in dubium revocatur , sed me id fecisse sciat , quia ab ea sententiæ meæ firmitas pendet , nempe quod lex dubia non obligat , ut infra videbimus.

Porro S. Thomas id ut certum habens hanc appositionem sibi objicit 1. 2. q. 90. ar. 4. ad 1. *Lex naturalis maxime habet rationem legis ; sed lex naturalis non indiget promulgatione ; ergo non est de ratione legis quod promulgetur.* Et sic respondet : *Dicendum quod promulgatio legis naturæ est ex hoc ipso , quod Deus eam mentibus hominum inseruit naturaliter cognoscendam.* Idque clarius explicando Sylvius ait 1. 2. qu. 90. art. 4. in fin. *Actualiter tunc unicuique (lex) promulgatur , quando cognitionem a Deo accipit dictantem , quid juxta rectam rationem sit amplectendum , quid fugiendum.* Idem docet Joannes Gerson. de *Vita spir. etc. Lect. 2. col. 176. Lex ista est quædam declaratio creaturæ rationali facta , per quam illa cognoscit , quid quid Deus de certis rebus judicat , ad quas vel præstandas , vel omittendas ipse creaturam obligare vult.* Addit tandem Petrus de Lorca in 1. 2. Disp. 6. de leg. pag. 386. : *Quemadmodum promulgatio est intrinseca et essentialis humanis legibus , sic rationis judicium , et cognitio intrinseca est legi naturæ.* Quapropter sine rationis judicio , et cognitione nullo modo existit promulgatio legis sufficientis ab obligandum.

Lex vero ut obliget non tantum promulganda est, sed etiam promulganda ut certa. Et hoc punctum firmiter est hic statuendum, ideoque in eo perpendendo diutius non frustra immorabar, cum plura opus sit hic repetere, quæ jam alibi scripsi; enim vero ex hujusmodi fundamento firmitatem haurit nostra sententia, nempe non posse legem incertam certam obligationem imponere. Dicimus igitur, neminem ad aliquam legem servandam teneri, nisi illa ut certa alicui manifestetur. Posito enim, ut vidimus, quod lex necessario est promulganda ut obliget, si promulgatur lex dubia, promulgabitur duntaxat dubium, opinio, sive quæstio, an adsit lex prohibens actionem, sed non promulgabitur lex. Hinc omnes ad asserendum conveniunt, quod lex, ut obliget, debet esse certa ac manifesta, debetque uti certa manifestari sive innotescere homini, cui promulgatur. Audiamus id quod communiter inquirunt Doctores super hanc sententiam, sive super hoc principium; quod inter alios maxime tradit D. Thomas, atque probat. S. Isidorus inter conditiones legis ut obliget, ait legem debere esse manifestam. Ita habetur in Can. *Erit autem Dist. 4. Erit autem lex manifesta etc.* Idque certum est etiam in jure Civili, ut patet ex Authent. *Quibus modis nat. eff. §. Natura*, ubi dicitur: *In dubio nullus præsumitur obligatus.*

D. Thomas loquens de lege æterna et naturali, docet quod ad hoc ut ipsa possit esse nobis mensura, debet esse certissima, nobisque innotescere. Attendamus verba S. Doctoris. Ipse 1. 2. q. 19. art. 4. ad 3. sibi objicit; *Mensura debet esse certissima* (nota); *sed lex æterna est nobis ignota; ergo non potest esse nostre voluntatis mensura, ut ab ea bonitas vo-*

tantatis nostræ dependeat. Et ita respondet: *Li-*
cet lex æterna sit nobis ignota, secundum quod
est in mente Divina; innotescit tamen nobis ali-
qualiter per rationem naturalem, quæ ab ea de-
rivatur ut propria ejus imago, vel per aliqua-
lem revelationem superadditam. S. Th. 1. 2.
qu. 29. art. 4. ad 3. Ratio patet, cur lex de-
bet esse certa, quia cum lex juxta S. Docto-
rem sit mensura et regula, qua homo mensura-
ri et regulari debet circa suas actiones, nequa-
quam ille recte mensurari et regulari potest,
nisi mensura et regula illa sit certa, ut obliget,
quia et homini innotescat. Lex enim, scribit
doctissimus Petrus Colet, ut obliget debet dari
ut regula, ac proinde innotescere; atqui lex
non innotescit nisi per promulgationem, cum
per eam solum eo intimetur modo, qui obedi-
di necessitatem inducit. Colet Theol. Mor. t. 1.
de leg. c. 1. art. 2. concl. 2. Idem tradit Joan-
nes Gerson dicens, quod lex ut obliget necessa-
rio debet homini manifestari, alias Deus eum
obligare non potest ad illam servanda: Necesse
est (valde notabilia sunt Gersonis verba) dari
manifestationem ordinationis, ac voluntatis Dei;
nam per solam ordinationem, aut per solam
suam voluntatem non potest Deus absolute crea-
ture imponere obligationem; sed ad hoc opus
est, ut ei communicet notitiam unius æque, ac
alterius. Gerson de vita Spir. etc. Lect. 2.

Idem tradit Gonet dicens: *Homo non tenetur*
conformari voluntati Divinæ . . . nisi quando
voluntas Divina nobis præcepto, vel prohibitione
manifestatur. Gonet. Clyp. t. 3. D. 6. art. 2.
n. 37. in fin. Et ibid. de hoc rationem præbet,
scribens hominis peccatum pendere ab ipsius vo-
luntate transgrediendi legem; si autem peccatum
(ait) penderet ab existentia vel non existentia

48. Lib. I. Tract. I. De Conscientia.

legis, peccatum esset fortunæ, sive casus, non jam voluntatis, quod magnum esset absurdum; *Plerumque* (scribit) *esset fortunæ, non voluntatis, quod homines peccent, vel non peccent, prout videlicet id, quod agunt, est conforme vel difforme juri naturali ab eis ignorato; quod etiam absurdissimum est, cum vera et sola causa peccati sit voluntas creata, ut operans difformiter ad regulas morum. Gon. in Clyp. 49. 3. tom. 3. Disp. 1. art. 1. §. 1. n. 48.*

Idem tradit Sylvius dicens: *Actualiter tunc (lex) unicuique promulgatur, quando cognitionem a Deo accipit dictantem, quod juxta rectam rationem sit amplectendum, vel fugiendum Sylv. in 2. qu. 90. art. 4. in fin.* Non tenetur igitur quis ad legem, nisi eam juxta rectam rationem cognoscat esse necessario amplectendam. Idem tradit Fulgentius Cuniliatus, hoc absolute proferens: *Legis violatores non sunt illi, quibus nondum lex innotuit. Cunil. tract. 1. de Reg. Mor. cap. 3. §. 1. num. 5.* Idem tradit Jodochus Lorichius: *Hominibus autem lex promulgatur, quando eis innotescit. Loric. Thesaur. theol. verb. Lex num. 6.*

Ex omnibus his præfatis evidenter apparet moralis certitudo sententiæ nostræ, vel potius sententiæ D. Thomæ, qui pluribus in locis eam docet. Signanter in *Opusc. de Verit. q. 17. art. 3.* hoc morale Principium absolute profert: *Nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientia illius præcepti.* Ab omnibus Philosophis cum D. Thoma docetur distinctio inter Opinionem, et Scientiam: *Opinio* denotat cognitionem dubiam, aut probabilem alicujus veritatis: *Scientia* vero cognitionem certam ac patentem significat. Sed audiamus ipsum S. Doctorem, et quod S. Thomas nomine *Scientiæ*

intelligat præcisè cognitionem certam, patet quia proponit loco citato hoc quæsitum: *Utrum conscientia liget?* ac deinde ait: *Ita se habet imperium alicujus Gubernantis ad ligandum in rebus voluntariis illo modo ligationis, qui voluntati accidere potest, sicut se habet actio corporalis ad ligandum res corporales. Actio autem corporalis agentis nunquam inducit necessitatem in rem aliam, nisi per contactum, coactionis ipsius ad rem in quam agit. Unde nec ex imperio alicujus Domini ligatur aliquis, nisi imperium attingat ipsum, cui imperatur. Attingit autem ipsum per scientiam: Unde nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientia illius præcepti...* Sicut autem in corporalibus agens corporale non agit, nisi per contactum; ita in spiritualibus non ligat, nisi per scientiam. Similitudo a D. Thoma hic allata nequit esse magis lucida, et convincens ad probandam nostram sententiam, sive Principium, nempe quod lex incerta non potest certam obligationem inducere. Dicit S. Doctor, quod scientia præcepti est iustar vinculum quod vel voluntatem ligat; unde sicut ad rem aliquam ligandam opus est, ut actualiter finis applicetur; ita ad ligandam hominis voluntatem, ut actionem aliquam exerceat vel omittere teneatur necesse est ut ipse præcepti scientiam habeat, alioquin homo ille in sua libertate remanet. Quamobrem, dum ille in dubio est, an adsit vel non præceptum prohibens, vel præcipiens (sicut accidit, cum duæ opiniones ejusdem ponderis æque probabiles concurrunt), tunc non habet quidem scientiam præcepti; ideoque præceptum servare non tenetur. Ad hoc magis explicandum Doctor Angelicus eodem loco subdit: *Ad videndum autem, quando (conscientia) liget, sciendum quod ligatio*

metaphorice a corporibus ad spiritualia sumta necessitatem importat; ille enim qui ligatus est, necessitatem habet consistendi in loco ubi ligatus est; et aufertur ei potestas alio diverendi. Sicut igitur contra qui ab aliquo vinculo actualiter non est ligatus, habet potestatem diverendi quo vult, ita qui non est ligatus per scientiam præcepti, liber est ab obligatione præcepti. Ideo S. Doctor scribit, legem dici a ligando; Dicitur enim lex a ligando, quia obligat ad agendum, 1. 2. qu. 90. art. 1.

Hanc suam sententiam D. Th. valde confirmat in alio loco, nempe in 1. 2. q. 19. a. 10. Ibi quærit: *Utrum necessarium sit voluntatem humanam conformari voluntati Divinæ in volito; ad hoc ut sit bona?* et affirmat; sed et postmodum eodem art. 10. ad 1. S. Doctor hoc sibi objicit: *Videtur quod voluntas hominis non debeat semper conformari Divinæ voluntati in volito; non enim possumus velle, quod ignoramus... Sed qui velit Deus ignoramus in pluribus; ergo non potest humana voluntas Divinæ voluntati conformari in volito. Et respondet: Ad primum dicendum, quod volitum Divinum secundum rationem communem quale sit, scire possumus; scimus enim, quod Deus quidquid vult, vult sub ratione boni. Et ideo quicumque vult aliquid sub quacunque ratione boni, habet voluntatem conformem voluntati Divinæ quantum ad rationem voliti. Sed (nota sequentia verba) in particulari nescimus, quid Deus velit; et quantum ad hoc non tenemur conformare voluntatem Divinæ voluntati. Itaque docet S. Th. quod homo semper ac rem aliquam vult sub ratione boni, voluntati Divinæ jam conformatur; sed minime tenetur se conformare voluntati Divinæ in rebus particularibus ignoratis, et signanter in præce-*

ptis, ubi hæc divina voluntas non est ei manifestata. Id autem distinctius declarat P. Gonet, dicens: *Homo non tenetur conformari voluntati Divinæ in volito materiali, nisi quando voluntas Divina nobis præcepto vel prohibitione manifestatur. Gon. Clyp. tom. 3. D. 6. ar. 1. n. 37. in fin.* In dubio igitur, ubi nescimus an Deus aliquo præcepto nobis aliquid in particulari imponat aut velet, non tenemur conformari circa tale præceptum voluntati Divinæ, nisi præceptum nobis manifestetur; etenim, ut tradit Joannes Gerson, ubi Deus non manifestet nobis suam voluntatem, non potest (ait) nos obligare ad eam sequendam. Repetamus hic ejus verba jam alibi supra citata: *Necesse est dari manifestationem ordinationis, ac voluntatis Dei; nam per solam suam voluntatem nondum potest Deus absolute creaturæ imponere obligationem. Gerson. de Vit. Spir. etc. Lect. 2.*

Eandem sententiam D. Thomas fortius confirmat in alio loco 2. 2. qu. 104. art. 4. ubi signanter loquitur de obedientia, quæ præceptis Divinis debetur. Ita quærit: *Utrum in omnibus Deo sit obediendum?* S. Doctor affirmat, sed ad 3. sic objicit: *Quicumque obedit Deo, uniformat voluntatem suam voluntati Divinæ, etiam in volito; sed non quantum ad omnia tenemur conformare voluntatem nostram voluntati Divinæ, ut supra habitum est. (1. 2. q. 19. art. 10. ubi habetur textus jam supra relatus): Ergo non in omnibus tenetur homo Deo obedire. Et sic respondet (attendamus hic quomodo S. Doctor fuerit semper firmus et uniformis in hac sua sententia): Ad tertium dicendum, quod eisi non semper teneatur homo velle, quod Deus vult, semper tamen tenetur velle, quod Deus vult eum velle, et homini præcipue (nota) in-*

notescit per præcepta Divina. Homo igitur tenetur Deo obedire, et ipsius voluntati conformari circa præcepta, non jam in omnibus quæ Deus vult, sed tantum in iis quæ vult Deus nos velle (*quod Deus vult nos velle*). At quomodo sciemus id quod Deus non solum ipse vult, sed etiam vult nos velle? sciemus, inquit S. Thomas, cum nobis id manifestatur per sua Divina præcepta. *Et homini præcipue innotescit per præcepta Divina.* Ergo non obligat sola dubia notitia præcepti ad illud servandum tanquam voluntatem Divinam, sed requiritur certa et manifesta præcepti cognitio, quod quidem significat verbum illud *innotescit*. Itaque, ubi duæ sunt opinioniones æqualis ponderis, cum eo casu desit sufficiens promulgatio legis, ipsa non habet virtutem obligandi, ut firmatum est sub initio hujus Moniti. Lex autem, quæ non obligat, non est lex: *Dicitur enim lex a liganda*, ait S. Thomas; lex ergo quæ non ligat, lex dici non potest.

Hanc autem sententiam, quod ubi præceptum est vere et strictè dubium, non adest obligatio illud servandi, sequuti sunt communiter Auctores tam antiqui, quam recentes. S. Raymundus scripsit (*lib. 3. de Pœnit. §. 21.*); *Non sis pronus judicare mortalia peccata, ubi tibi non constat per certam Scripturam.* Lactantius scripsit (*lib. 3. Instit. cap. 21.*); *Stultissimum hominis est præceptis eorum velle parere, quæ utrum vera, aut falsa sint, dubitatur.* Textus habetur in cap. 13. *Cum in jure, de offic. et pot. Jud. deleg.* ubi dicitur: *Nisi de mandato certus extiteris, exequi non cogeris quod mandatur.* Idem scripsit Joannes Nyder (*in Consol. An. par. 3. caput 20.*) citans Bernardum de Claromonte: *Ex quo enim opiniones sunt in-*

ter magnos, et ecclesia non determinavit alteram partem, teneat quem voluerit. Idem scripsit S. Antoninus: Secundum Cancellarium non plus nocet homini errare in articulo Fidei, qui non est declaratus adhuc ab Ecclesia, quod sit articulus de necessitate credendus; quam nec esse posset actus moralis contra aliquid agibile perpe-
tratus, qui actus non dicitur certus ex Scriptura, aut determinatione Ecclesie, quod sit illicitus. Sed constat, quod in materia Fidei licitum est ante determinationem Ecclesie tenere unam vel alteram partem sine periculo peccati; et ergo a simili licet unam opinionem in moralibus tenere juxta limitata superius, ubi saltem magis sapientes non sentiunt contrarium. S. Antonin. Par. 1. tit. 3. cap. 1. §. 10. verb. Revertenda. Juxta igitur S. Antoninum, et Cancellarium (videl. Gersonem) non tenemur sequi opinionem tutiorem, ubi tutior non apparet probabilior. Gabriel Biel scripsit (in 4. sent. D. 16. qu. 4. concil. 3.); Nihil debet damnavi, tanquam mortale peccatum, de quo non habetur evidens ratio, vel manifesta auctoritas Scripturæ. Dominicus Soto scribit, quod lex, cum ipsa sit regula actionum, opus est ut homo eam intueatur, nempe quod cognoscat eam ut certam: Qui regula ulitur, eam intueri necesse est. De Just. l. 1. q. 4. art. 4. Unde scripsit postea (ibid. lib. 6. q. 1. art. 6. circa fin.) Quando sint opiniones probabiles inter graves Doctores, utramque sequaris, in tuto habes conscientiam. Ita etiam Card. Lambertinus (qui postea ad Pontificatum evectus est sub nomine Benedicti XIV.) scripsit in suis Notificationibus (Notif. 23.); Non debbono imporsi ligami, quando non vi è una manifesta legge che gli imponga.

Doctissimus Melchior Canus scribens adversus Scotum, qui obstringebat peccatores ad eliciendam contritionem in quocunque die festo, dicit; *Jus humanum nullum est, aut Evangelicum, quo hoc præceptum asseratur; proferant, et tacebimus.* Canus Relect. 4. de Pœn. p. 4. qu. 2. prop. 3. Atque ibidem num. 5. sic scribit: *Quoniam ignoro, unde ad hanc opinionem Doctores illi venerint, libere possum, quod non satis explore præceptum est, negare.* Joseph Rocafull Præpositus Valentiaë scripsit: *Casu quo facta diligentia non constat, an lex sit imposita, sed res dubia manet, non obligat, sive si sit lex, vel præceptum naturale.* Lib. 1. de Leg. in comm. cap. 4. num. 65. P. Suárez ita scribit: *Quandiu est judicium probabile, quod nulla lex sit prohibens actionem, talis lex non est sufficienter proposita homini; unde cuncta obligatio legis sit ex se onerosa, non urget, donec certius de illa constet.* De Consc. Disp. 12. sect. 6. et to. 5. in 3. par. D. 40. num. 45. Idem scripsit P. Joannes Idelphensis Dominicanus: *Si dubium est de ipsa existentia legis, an existat talis lex? an sit publicata? an in tali lege comprehendatur iste casus? facta sufficienti diligentia, et durante dubio, non teneris te conformare tæli legi, vel obligationi.* Idelf. in 1. 2. Disp. 209. num. 1132. Idem tenet Auctor recens P. Eusebius Amort, vir Germanus valde eruditus, et undique notus ob suam doctrinam, et plura insignia Opera vulgata. Ille in sua Theologia morali et Scholastica, excusa Bononiæ anno 1753. (quæ priusquam ederetur, emendata fuit, aut saltem revisa a Papa Bened. XIV. prout ipse Auctor suppliciter ab eo petierat) sic scribit: *Quandocunque existentia legis non redditur credibilior, moraliter certum est*

non dari legem ; quia ex natura Providentiæ Divinæ Deus tenetur reddere suam legem credibiliorem etc. *Amort to. 1. D. 2. §. 4. qu. 20. pag. 232. Et alibi D. 2. §. 4. qu. 5. pag. 283. ait quod cum adeunt duæ opiniones æque probabiles , non datur lex directe prohibens , quia hoc casu non datur sufficiens promulgatio legis , quæ est character essentialis legis. Idem tenent Vasquez 1. 2. Disp. 62. c. 9. n. 45. Card. de Lugo de Pœnit. Disp. 16. sect. 3. Manstrius Theol. Mor. Disp. 1. q. 2. art. 3. n. 56. Holzman Mor. to. 1. p. 29. a n. 135. Roncaglia Theol. Mor. lib. 2. cap. 3. Salmant. tract. 6. de Pœn. cap. 8. n. 25. et tract. 11. de Leg. cap. 2. num. 100. et alii plures , quos omittimus brevitatis causa.*

Posito igitur principio a D. Thoma tradito , ac satis superque probato , nempe quod *Nullus ligatur per præceptum aliquod ; nisi mediante scientia illius præcepti* , quod idem est ac dicere , non posse legem incertam certam obligationem inducere ; necessario eruitur esse moraliter certum , quod ubi duæ opiniones æqualis ponderis concurrunt , non est obligatio sequendi tutiorem. Si quis autem de hujus sententiæ certitudine rationem exposcat , breviter ei ex omnibus in hoc *Monito probatis* respondebitur , quia lex dubia non obligat. Et si quærere perget , cur lex dubia non obliget ? respondebimus hoc succincto argumento : Lex non sufficienter promulgata non obligat : lex dubia non est sufficienter promulgata (quia , dum lex est dubia , promulgatur sufficienter dubium , sive quæstio , sed non promulgatur lex) : ergo lex dubia non obligat. Qui argumentum hoc inficiari vellet , probare deberet vel quod lex etiam non promulgata obligat ; vel quod lex dubia est vere promulgata ;

contra id quod expresse docet S. Thomas, et alii communiter, ut vidimus; sed nunquam harum propositionum ullam probabit in aeternum. Hæc tandem sit conclusio hujus sententiæ: Spectato pondere æquali utriusque opinionis, homo dubius maneret, neque operari posset; spectata autem vi legis, cum ipsa eo casu non sit sufficienter promulgata, non obligat, nec ligat. Et ideo homo, utpotè ab hujusmodi lege dubia non ligatus, redditur certus de sua libertate, et sic licite operari potest.

Dixi sub initio, quod ubi opinio pro lege videtur certe probabilior, eam sequi tenemur; secus vero si est æque probabilis, ac opinio pro libertate. Auctor vero Ephemeridum mihi objecit, quod hæc secunda propositio probat nimis; nam si non teneremur sequi opinionem pro lege, quando opinio pro libertate est æque probabilis, quia tunc lex est dubia, nec etiam teneremur sequi opinionem pro lege, quando opinio pro libertate esset minus probabilis; quia etiam opinio minus probabilis efficit, quod lex sit dubia, et non sufficienter promulgata. Sed respondendo, quod cum opinio tutior est certe probabilior, eo casu (ut in principio hujus Montii præmissi) quamvis lex omnino certa non sit, tamen propter illam majorem probabilitatem opinio pro lege videtur moraliter verior, et consequenter etiam lex moraliter sive sufficienter promulgata; et ideo lex nequit dici tunc omnino dubia dubio stricto; remanet tantum eo casu alio quod dubium latum, quod non permittit ab opinione tutiore discedere.

Constat autem ex ipso naturali dictamine, necesse nobis agere omne id, quod a lege non prohibetur, sicut scribit Heinæcius (*Lib. Elementa Jur. Nat. et Gent.*) sic ajens: » Omnia hi

bertati hominis permittit Deus, quæ non præcipit, vel prohibuit. Sic. v. gr. cum sola arbitrio scientiæ boni et mali hominibus interdixisset Deus, recte omnino inferebant Protoplasti, licere sibi fructibus reliquis omnino vesci, Gen. 2. 3. Cessante enim legis obligatione, viget libertas. Id porro validius confirmatur textibus Juris Civis, et Canonici, nam Instit. de Jure Person. §. 1. dicitur: *Cuique facere libet, nisi id a Jure prohibetur. Item cap. autem 13. Cum in jure, de Offic. et pot. Jud. Deleg. sic habetur: Nisi de mandato certus extiteris, exequi non cogeris quod mandatur.* Quapropter S. Thomas docet id tenendum (anquam commune et certum Axioma in lege naturali, sic scribens: *Illud dicitur licitum, quod nulla lege prohibetur.* In 4. sent. Dist. 15. q. 2. art. 4. ad 2.

Hinc inepte arguit quidam Auctor dicens: *Ubi dubium est, an adsit lex, consequenter dubium etiam est, an adsit libertas.* Male (dico) arguit, nam ubi dubium est an adsit lex, certum est legem non obligare, docet enim S. Thomas (ut notavimus pag. 6.) quod: *Nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientia illius præcepti.* Patet autem, scientiam importare cognitionem certam de lege; et hujus ratio etiam patet, quia lex donec est dubia, non est sufficienter promulgata; atqui lex non sufficienter promulgata non habet virtutem obligandi, sive ligandi, ut ait Doctor Angelicus, juxta dicta sub initio hujus; ubi autem non existit lex ligans, sive prohibens, homo licite operatur, ut ait idem S. Thomas loco mox supra citato.

Dixi sub initio, quod ubi opinio pro lege videtur certe probabilior, eam sequi tenemur;

secus vero si est ejusdem ponderis, quod habet opinio pro libertate. Auctor autem Ephemeridum Gallicarum mihi objecit, quod hæc propositio probat nimis; si enim sequi non teneremur opinionem, quæ stat pro lege, cum opinio pro libertate est æqualis momenti, quia tunc lex est dubia; nec etiam teneremur sequi opinionem pro lege, cum opinio pro libertate esset minus probabilis; quoniam etiam opinio minus probabilis efficit, quod lex sit dubia, et non sufficienter promulgata. Sed respondeo, quod cum opinio tutior est certe probabilior, eo casu (ut in principio hujus moniti præmissi) quamvis lex omnino certa non sit, attamen propter illam majorem probabilitatem opinio pro lege videtur moraliter verior, et consequenter apparet moraliter, ac sufficienter promulgata; et ideo nequit dici tunc omnino dubia dubio stricto; remanet tantum eo casu quoddam dubium latum, quod ab opinione tutiore discedere non permittit. Cum autem opinio quæ stat pro libertate, est æqualis momenti, tunc adest dubium strictum de existentia legis; ac propterea, sicut probavimus, non adest tunc obligatio amplectendi opinionem strictiorem, nec servandi legem, de qua omnino dubitatur, an ipsa existat, vel non existat.

Sed priusquam finem ponam huic Dissertationi, præterire nolo duabus oppositionibus respondere, quas invenio objectas a P. Flaviano Ricci in Theologia Morali P. Anacleti ab ipso nuper reformata, ubi sic scribit: Omnes Divinæ et humanæ leges sunt certæ, et sufficienter promulgatæ, controversia ergo non cadit super existentiam legis, aut super ejus promulgationem, sed super ejusdem extensionem: ideo in casu particulari debemus legem generalem ad

illum applicare ; et investigare , an casus ille comprehendatur vel ne a lege. Hinc falso nobis imponit , quod in concursu duarum opinionum , quæ sunt æqualis ponderis , judicamus legem certe ad eum casum non extendi ; ipse vero Auctor duo supponit eo casu accidere , *Primum* , quod tunc nostra libertas evenit dubia : *Secundum* , tunctribuendum esse locum Regulæ Canonum quæ dicit : *In dubiis tutior via eligenda est* : Juxta , ut addit , Scripturam illam : *Qui amat periculum , in illo peribit. Ecclesi. 3. 27.*

Respondeo ad *Primum*. Quando dubitatur , an casus comprehendatur a lege vel non , nequaquam dicimus legem tunc certe non extendi , sed dicimus quod in casu duarum opinionum æqualis ponderis , quamvis lex generalis (v. g. non furandi , non occidendi) sit certa quoad existentiam , et sit sufficienter promulgata ; respectu tamen ad illum casum est dubia tam quoad existentiam , quam ad promulgationem ; ac propterea tunc , quia dubitatur , an lex ad casum illum extendatur , certum est non extendi quoad obligationem ; nam ut late probavimus supra , eo casu cum lex dubia sit , nequit ligare certam hominis libertatem , quæ donec a lege sit ligata , manet soluta. Id quidem agnovit D. Thomas , cum dixit legem esse instar ligaminis , quod donec per contactum applicatur alicui , *hio habet potestatem divertendi quæ vult* , sunt verba S. Doctoris (*de Verit. q. 17. art. 3.*). Hinc protulit sententiam illam : *Nullus ligatur per præceptum aliquod , nisi mediante scientia illius præcepti , ibid.*

Hoc autem maxime alibi confirmatur a S. Thoma , ubi sic scripsit : *Lex quoddam regula est et mensura actuum , secundum quam inducitur aliquis ad agendum , vel ab agendo retra-*

hatur; dicitur enim *lex a ligando*, quia obligat ad agendum; 1. 2. quæst. 90. art. 1. Mensura autem, ait Card. Gotti, non mensuratur, nisi mensurabili applicetur; et ideo addit. *Requiratur indispensabiliter, ut lex subditis promulgatione proponatur*. Quomodo autem poterit quis suas actiones recte mensurare, nisi mensura illa sit certa, et non ambigua? Nec valet dici, quod ubi lex est dubia, est etiam dubia libertas hominis; quia libertas manet semper certa, usque dum a lege pariter certa et manifesta non ligatur. Quantumvis igitur lex generalis sit, certa, certe existat, et certe sufficienter sit promulgata; donec tamen ipsa non est casui particulari applicata, libertas utpote non adhuc ligata, in sua possessione reminet.

Respondeo ad *Secundum*, nempe ad Regulam Canonum a P. Flaviano adductam, et quæro ab eo: Certum ne est quod præfata Regula comprehendat omnia dubia speculativa, et non tantum practica, aut dubia de facto? id equidem certum non est, nam communior sententia tradit Regulam illam dumtaxat locum habere in dubiis practicis, et de facto. Ecce quod scribit S. Antoninus: *Quod autem volentes probare contractum esse illicitum, adducunt illud*: In dubiis tutior via est eligenda. *Respondetur*; hoc esse verum de honestate, et meriti majoritate, non de salutis necessitate, pro quod omnia dubia, alioquin oportet omnes Religionem intrare, part. 2. tit. 1. cap. xi. §. 31. Idem scribit Christianus Lupus *Diss. de Op. prob.* tom. xi, illud arguens doctrina S. Augustini: eandem sententiam sequuntur Navarra, Dom, Soto, Abbas, Nyder, Tabiena, Suarez, Angles, S. Bonav. Gerson. Isambertus, Jo. Idelfonsus, Salas, Cornejo, Jo. a S. Thoma et alii, quorum loca ob-

servari possunt apud aliam quendam meam Dissertationem, quam olim diffusius de hac materia edidi, ubi evidenter probavi, quod hujusmodi Canonum Regula tantum casus practicos, et de facto spectabat. Saltem igitur prædicta Regula sive lex Canonum est vere dubia extra casus practicos, et de facto; ac ideo, non sufficienter promulgata, et propterea vim non habet obligandi.

Sed demus gratis hanc legem procedere pro omnibus dubiis, rursum peto: Quid dicit lex hæc, sive Regula? *In dubiis tutior via est eligenda.* Ergo cum homo est in dubio, nequit agere. Sed quid si formet sibi dictamen moraliter certum de honestate suæ actionis? tunc non est *in dubio*, sed est extra dubium, et extra casum Regulæ, ob Principium illud jam plusquam plene probatum, quod lex dubia non obligat, quia tunc deficit ei promulgatio, quæ est de essentia legis.

Textus autem quem addit, *Qui amat periculum, in illo peribit*, nescio quomodo possit suæ opinioni favere. Non ignoro, hujusmodi Scripturam afferri ab omnibus ejusdem rigidæ sententiæ Propugnatoribus; sed non valeo intelligere, quidnam ex ea eruere possint isti Magistri (ut se jactant) sanæ et purioris doctrinæ. Attendatur Scripturæ contextus; dicitur ibi: *Cor durum habebit male in novissimo, et qui amat periculum in illo peribit. Eccli. 3. 27.* En quod casus Scripturæ, in quo homo graviter peccat, est cum ipse in verum se immittit periculum suæ salutis, protrahendo usque ad mortem suam conversionem; sicut pariter verum periculum incurrit, et graviter peccat, qui occasionem proximam peccandi voluntarie renuit remove; omnino differt ergo casus a

nostro, in quo, posito, quod lex dubia non obligat, nullum est periculum transgrediendi legem: quia, cum eo casu non sit ea sufficienter promulgata, nullam habet virtutem obligandi.

Ex hac autem Doctrina S. Thomæ, nempe quod lex non habet virtutem obligandi, nisi sit promulgata, et innotescat, duo Corollaria descendunt, quibus præfata nostra Dissertatio magis solidatur, primum quod lex dubia non obligat: secundum hunc annexum, quod lex incerta nequit certam obligationem inducere. Hinc subdimus.

COROLLARIUM PRIMUM.

Lex dubia non obligat.

Ex Principio autem tam firmiter et multipliciter a D. Thoma probato, nempe quod lex non promulgata non habet virtutem obligandi, certa descendit præfata prima Conclusio, quod lex dubia non obligat. Hujusmodi Conclusio probatur ex eo quod certum et exprobatum communiter est inter omnes Doctores, quod certitudo moralis alicujus sententiæ si non probatur ex alio Principio *Reflexo* pariter certo, ut probatur primo ex *can. 4. Quid culpatur, 23. q. 1.* ubi S. Augustinus scribit: *Vir justus, si forte sub Rege homine etiam sacrilego militet, recte potest illo jubente bellare, si vice (alias civicæ) pacis ordinem servans, quod sibi jubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel utrum sit, certum non est; ita ut fortasse rerum faciat Regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi.* Quamvis igitur Subditus sit dubius de belli justitia, potest tamen licite militare ex jussu sui Principis, et qua ratione? innixus principio *reflexo*, quod Princeps habet jus certum, ut semper ac de injustitia non constat, ei obtemperetur. Probatur pariter ex *cap. Dominus, de Secund. nupt.* ubi dicitur, quod si Vir dubitet de morte prioris Viri suæ Uxoris, nequit debitum petere, sed tenetur reddere Uxori: quæ non dubitans in bona fide petit; et cur, ob certum Principium reflexum, quod cum uxor sit in bona fide, ipsa in dubio jus habet petendi debitum.

Hanc doctrinam ut certam habet P. Jo. Laurentius Berti in sua Theologia (tom. 2. lib. 21. cap. 13. prop. 3. vers. Patroni) qui tenet illicitum esse sequi opinionem minus tutam, licet sit æque probabilis; sed unde id probat, ex falsitate duorum Principiorum, quibus Probabilistas licitum esse, sustinent; primum enim est illud: *Qui probabiliter agit, prudenter agit.* Merito revera P. Berti ait, Principium hoc non esse sufficiens ad operandum cum opinione tantum probabili; etenim cum opinio adversa pro lege æque sit probabilis, certitudo de actionis honestate ad recte operandum necessaria nobis deinde non suppetit. Alterum Principium quorundam Probabilistarum est hoc, quod cum utraque opinio est probabilis, homo circa opinionem tutiorem judicium suspendit, et probabilitati opinionis benignæ se inniteas, operatur. Sed juste idem P. Berti tale principium etiam reprobatur, illud enim nequaquam de actionis honestate nos certos reddere valet, cum hujusmodi suspensio judicii sit mere voluntatis; unde excusare non potest, quia ignorantia sit vere vincibilis, ideoque eo modo nequit equidem dubium deponi. Quapropter concludit Berti: posito quod aliud fundamentum non adest deponendi dubium, quam illa sola opinionis benignæ probabilitas, minime licebit nobis illa opinione uti. Secus vero est, scribit ipsemet Berti, casu quo præter illam probabilitatem opinionis, taliunde se offerat alia reflexa ratio, sive Principium certum, quod de honestate actionis. In praxi moraliter certos nos reddit: siquidem tunc nostri judicii certitudo non jam rationibus illius opinionis probabilis, sed Principio reflexo certo supervenienti innititur. Exemplumque affert Religiosi, qui dubitans an possit jejunium

solvere, ut studio operam præbeat potest atque solvere, si urgeat Superioris præceptum, quo certus fiat posse citra culpam cibum sumere. Aliud affert exemplum de possessore, qui prædium bona fide possidens, superveniente dubio, licite potest possessionem proseguire, si a Viro docto tutus reddatur, quod nemo in dubio re legitime possessa spoliari tenetur. Hinc sic concludit: *Proculdubio potest hoc pacto ex reflexione mentis antea perplexa fieri judicium practicum moraliter.* Idem scribit P. Wigandt Ordinis Prædicatorum dicens: *Probabilius est non esse peccatum operari cum Conscientia speculative dubia, habente adnexum judicium practicum de honestate operationis.* Ratio; quia qui sic operatur, prudenter judicat in his circumstantiis se licite, et honeste operari. *Tract. 2. Ex. 1. q. 5. art. 2.*

Consentiunt Domini Ballerini in suo Opere, cui titulus: *Moralium actionum regula, sive Quæstio de opinione probabili*, qui licet strenue rigidam sententiam tueantur; huic tamen doctrinæ tanquam certæ libenter subscribunt dicendo: *Quod in praxi ex directis Principiis minime veris incertum est, ex certo reflexo Principio, fit omnino certum.* Ipsique pariter de hoc plura adducunt exempla, et signanter illud mox supra a nobis relatam de dubio impedimento Matrimonii contracti, quo casu ajunt, quod licet ob principia directa incertum sit, an Conjux dubitans possit debitum reddere, nihilominus ob Principium reflexum, quod ex canone, et ratione deducitur, secure reddere valet. Unde concludunt: *In his omnibus exemplis observandum est, reflexa Principia particularem quæestionem non solvere, sed incertam relinquere; sola praxis certa est, eo quod Principia reflexa praxis*

in eo dubio dirigendæ certam regulam figant. Idem scribit P. Gonet *Manual. tom. 3. tract. 3. Cap. 16. circa fin.* Tandem idem P. Lector Jo. Vincentius Patutius, qui in hac controversia duplici libello strenue mihi se opposuit, id pro explorato admittit, nempe quod cum Principium reflexum est certum, jam reddit actionem certe honestam; sic enim ait in suo Libello, *La Causa del Probabilismo etc. §. IV. pag. 40. et expressus pag. 45. ubi scribit: Se fosse vero, che nel caso d'incertezza della legge, la legge non vi fosse, perchè non promulgata abbastanza, oh allora sì (come accennai) avreste un principio certo, se non diretto, almeno riflesso, onde formar un dettame prudente certo di poterlo celebrare lecitamente (loquitur de quoddam contractu dubie licito), attesachè non essendovi legge che lo proibisca, qual timor saggio potrebbesi essere di trasgredire la legge, che certamente non v'è? Melius dixisset, quæ certe non obligat; quod alias ad idem reducitur, quia lex quæ non obligat, est tanquam non esset.*

Et sic intelligitur, quomodo iudicium speculative dubium, sive probabile de honestate actionis, potest in praxi fieri moraliter certum. Sed quis objicet, quomodo rationes speculative tantum probabiles, possunt in praxi moraliter certæ evadere? Hoc evenit, optime tradunt Episcopus Abelly, et P. Eusebius Amort, non ex eo quod ipsæmet rationes speculative probabiles alicujus opinionis fiunt in praxi moraliter certæ; sed quia aliæ sunt rationes ipsius opinionis, quæ tantum probabiles sunt, aliæ vero sunt rationes Principii reflexi, quibus in praxi ultimum formatur iudicium moraliter certum ex illo Principio certo; et sic actio quæ speculative

est tantum probabiliter honesta, in praxi certe moraliter honesta evadit.

Ut ergo nostram firmemus Conclusionem, nimirum quod lex dubia non obligat; sic certo tramite arguimus: Principium a D. Thoma superius jam probatum est, quod lex non habet virtutem obligandi, nisi sufficienter promulgata sit, et innotescat. Casu autem quo duæ opiniones concurrant æqualis ponderis, tunc quidem lex nequit dici sufficienter promulgata, tunc enim sufficienter promulgatum est dubium, an lex existat, sed non est promulgata lex; ac propterea ipsa non potest obligare.

Hanc sententiam novissime *Eusebius Amort* Germanus; vir doctrina undique perspicuus; tanquam certam defendit in sua *Morali, et Scholastica Theologia*, Bononiz typis data an. 1753. postquam Romæ emendata fuit jussu Benedicti XIV. cui ipse Auctor supplices preces dedit, ut curaret opus ante ejus publicationem a cordatis Theologis Romæ revideri, et ubi oportere censeret, emendari. Pontifex votis annuit, et transmisit ei aliqua menda in opere emendanda, salva tamen quæstione de opinione æque probabili, ut videre est in ipsius Opere. Scribit Auctor, quod ubi opinio pro lege evidenter, et notabiliter probabilior non apparet, mortaliter certum est, legem obligantem non existere, dicens quod Deus juxta suam Divinam Providentiam cum ipse vult legem suam obligare, efficere tenetur ut evidenter et notabiliter probabiliter appareat: *Quandocunque* (sic loquitur) *existentiæ legis non redditur credibilior; non ipsu, moraliter certum est non dari legem; quia ex natura Providentiæ divini Deus, sicut tenetur suam Religionem reddere evidenter credibiliorẽ, non ipsa; ita etiam tenetur suam le-*

gem reddere credibiliorem, seu probabiliorem, non ipsa. *Amort, Theol. tom. 1. disp. 12. §. 4. q. 10. pag. 232.* Tò, non ipsa, intelligit, non ipsa lege, sed rationibus quæ nobis illam notabiliter probabiliorem reddunt. Deinde alio loco rationem adducit, quia lex strictè dubia sufficienter caret promulgatione, sine qua lex non est lex, sive non est lex obligans. *In hoc casu* (nempe cum utraque opinio est æque probabilis) non datur lex directæ prohibens, quia in hoc casu non datur sufficiens promulgatio legis, quæ est character inseparabilis, et essentialis legis, siquidem illa est sola legis promulgatio, quia lex fit credibilior. *Loc. cit. disp. 2. quest. 5. pag. 283.* Additque idem sensisse Patres. Patres in dubio strictè tali, ubi in neutram partem inflectitur mentis sententia, relinquunt homini potestatem sequendi benigniora; ergo agnoscunt aliquod generale Principium, quo possit formari prudens judicium concomitans de non existentia legis. Et revera S. Gregorius Nazianzenus (Orat. 39.) de quodam Novatiano loquens ait: *An juvenibus viduis propter ætatis lubricum ineundi matrimonii potestatem facis? At Paulus hoc facere minime dubitavit, cujus scilicet te magistrum profiteris. At hoc minime post Baptismum, inquis. Quo argumenta id confirmas? Aut rem ita se habere proba, aut si id nequis, ne condemnes. Quod si res dubia est, vincat humanitas, et facilitas.* Item S. Leo (Epist. 90. ad Rustic. Narbonens. in Præfat.) ut habetur in can. *Sicut quedam, (fin. Dist. 14.)*. Sicut quedam sunt, quæ nulla possunt ratione convelli (prout sunt Decalogi præcepta, et Sacramentorum formæ, sicut explicat Glossa); ita multa sunt, quæ aut pro consideratione ætatum oporteat temperari: illa

consideratione semper servata, ut in iis quæ vel dubia fuerint, aut obscura; id non erimus sequentium; quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec decretis sanctorum Patrum invenitur adversum. Dicit, sequendum; nam Prælati Subditis permittere debent, ut possint opinionibus minus rigidis uti, ubi illa nec Evangelio, nec Patrum doctrinis adversantur, juxta illud Chrysostomi documentum: *Circa vitam tam esto austerus, circa alienam benignus*, ita in *Con. Aligant*, 26. quæst. 7. Item Lactantius (lib. 3. *Instit.* cap. 27.) scribit: *Stultissimi est hominis præceptis eorum velle parere, quæ utrum vera sint, an falsa, dubitatur.*

Item S. Augustinus brevibus totum quod dicimus confirmat: *Quod enim contra fidem, neque contra bonos mores esse convincitur, (nota convincitur) indifferenter esse habendum.* *Serm.* 294. cap. 11. col. 224. Edit. Paris. Quælibet igitur actio nobis permissa est, modo convicti, aut moraliter certi non simus, illam contra fidem, aut bonos mores esse. Item S. Ambrosius scribens ad Januarium improperat animos nimium timidos habere, qui in dubiis nihil rectum existimant, nisi quod Scripturæ auctoritate, aut Ecclesiæ traditione, aut quod pro vitæ corrigendæ utilitate certum esse dignoscitur. Ejus verba: *Sensi enim sæpe dolens multas infirmorum perturbationes fieri per quorundam Fratrum contentiosam obstinationem, vel superstitiosam timiditatem, qui in rebus hujusmodi, quæ neque Scripturæ Sanctæ auctoritate, neque universalis Ecclesiæ traditione, neque vitæ corrigendæ utilitate ad certum possunt terminum pervenire . . . tam litigiosas excitant quæstiones, ut nisi quod ipsi faciunt, nihil rectum existiment.* S. Ambros. *Epist.* ad inquis. Januar.

Cap. 11. num. 3. His accedit S. Basilias, qui de quibusdam loquens, qui juramentum quoddam a se præstitum invalidum fuisse autumabant, ita scripsit: *Consideranda autem sunt et species jurisjurandi, et verba, et animus, quo juraverunt, et sigillatim quæ verba addita fuerint; adeo ut si nulla prorsus sit rei leniendæ ratio, tales omnino dimittendi sunt.* Epist. 189. Can. 1. Cap. 10. Dixit igitur, tam dumtaxat dimittendos (sive non audiendos) esse, cum nulla penitus favens benigna ratio eis subesset. Item accedit S. Bernardus, qui, generice loquendò de rebus in utramque partem disputatis, ad Hugonem S. Victoris sic scribit: *Sane ibi unusquisque in suo sensu securus abundat; ubi aut certæ rationi, aut non contemnendæ auctoritati, quod sentitur, non obviat.* Vol. 1. Oper. Cap. 5. n. 18. Edit. Maur. Paris. col. 634. Ait itaque S. Doctor, quemque tuto procedere, eas opiniones sequendo, quæ certæ rationi, aut auctoritati; quæ sit tanti momenti, ut nemo ab illa desciscere possit, se non opponunt. His addendus S. Bonaventura, qui de votis agens, super quibus Papa dispensare possit, tres in medium adducit opiniones, et deinde concludit: *Quæ istarum trium opinionum sit verior, fateor me nescire; et satis potest quælibet sustineri. Si quis tamen velit hanc ultimam acceptare, non occurrit ei inconveniens manifestum.* In 4. dist. 38. art. 2. quæst. 3. Non ait præferendam esse tutiorem, sed quamlibet earum sustineri posse, et acceptari.

Audiamus insuper Melchiorem Canum, qui impugnando sententiam Scoti obligantis peccatores omnibus diebus festivis ad contritionis actum producendum, scripsit: *Jus humanum nullum est, aut Evangelicum, quo hoc præceptum as-*

seratur ; proferant , et lacebimus. Relect. 4. de de Paen. p. 4. quæst. 2. Prop. 3. Et num. 5. subdit: Quoniam ignoro ; unde ad hanc opinionem Doctores illi venerint , libere possum , quod non satis explorate præceptum est , negare. Idem sensisse Scotum certum videtur , ubi de quadam opinione scripsit : Cum multis sit probabilior pars negativa , non sine peccato aliquis se exponit dubio , sequendo affirmativam minus probabilem. In 4. Dist. 11. quæst. 6. Ergo juxta Scotum , qui sequitur opinionem æque probabilem , non peccat. Idem pariter scripsit Cardinalis Lambertinus , deinde creatus Pontifex sub nomine Benedicti XIV. dicens : Non debbono imponi legami , quando non vi è manifesta legge che l'imponga. Notif. 13.

Sed deveniamus nunc ad rationes intrinsecas nostræ sententiæ , pro quibus rem ex suis principiis , Angelico Doctore semper duce , sumamus. S. Thomas sic legem definit : Lex quædam regula est , et mensura actuum , secundum quam inducitur aliquis ad agendum , vel ab agendo retrahitur : dicitur enim lex a ligando , quia obligat ad agendum. 1. 2. quæst. 90. art. 1. Deinde idem S. Thomas docet , hanc regulam sive legis mensuram , ad hoc ut subditi eam observare adstringantur , debere eis esse per promulgationem manifestatam ; quapropter art. 4. quæsitum proponit : Utrum promulgatio sit de ratione legis ? Et sic respondet : Lex imponitur aliis per modum regulæ , et mensuræ ; regula autem , et mensura imponitur per hoc , quod applicatur his ; qui regulantur , et mensurantur. Unde ad hoc quod lex virtutem obligandi obtineat , quod est proprium legis , oportet quod applicetur hominibus , qui secundum eam regulari debent. Talis autem applicatio fit

per hoc, quod in notitiam eorum deducitur ex ipsa promulgatione. Unde promulgatio ipsa necessaria est ad hoc, quod lex habeat suam virtutem. Lex igitur ante promulgationem vim obligandi non habet, leges enim, ut scribit Gratianus in can. In istis in dist. 4. tunc vim legis acquirunt, et leges tunc proprie nuncupantur, et sunt, cum sunt promulgatae: Leges instituuntur, cum promulgantur. Hinc a S. Thoma alibi ita lex definitur: Quaedam rationis ordinatio, ad bonum commune promulgata. 1. 2. quæst. 90. art. 4. Notentur verba. Ordinatio promulgata.

Hæc autem promulgatio est necessaria omnino ad obligandum, nedum in humanis legibus, sed etiam in divinis, et naturalibus, prout idem Sanctus Doctor tradit: nam in citato art. 4. ad primum hoc sibi objicit: *Lex naturalis maxime habet rationem legis; sed lex naturalis non indiget promulgatione: ergo non est de ratione legis, quod promulgetur.* Et sic respondet: *Dicendum, quod promulgatio legis nature est ex hoc ipso, quod Deus eam mentibus hominum inseruit, naturaliter cognoscendam.* Itaque Sanctus Thomas non negat, legem naturalem promulgatione indigere, dicit tantum, legis naturalis promulgationem non fieri humano modo, sed naturali lumine, quod Deus in hominum mentes ingerit. Hinc doctissimus Cardinalis Gotti ait: *At hoc ut lex in actu secundo obliget, requiritur quidem indispensabiliter, ut Subditis promulgatione proponatur. Theol. com. 2. tract. 5. de Leg. quæst. 1. dub. 3. §. 3. num. 21.* Dicit, *in actu secundo*, quia lex non adhuc promulgata, habet in se vim obligandi in actu primo, scilicet ut ipsa actualiter deinde obliget, cum promulgata fuerit; sed ut in actu secundo,

nempe actualiter oblibet, requiritur indispensabiliter ejus promulgatio subditis facta: *Actualiter* (scribit Sylvius) tunc lex unicuique promulgatur, quando cognitionem (homo) a Deo accipit dictantem, quid juxta rectam rationem sit amplectendum, quid fugiendum. In 1. 2. quæst. 90. art. 4. in fin.

De hac promulgationis necessitate, ut lex obliget, Dominicus Soto rationem assignat, dicens: Nulla lex habet vigorem legis ante promulgationem. Nullam exceptionem conclusio hæc permittit. Et probatur ex natura ipsius legis: est enim regula nostrarum actionum; regula autem nisi operantibus applicetur, vana est. Applicari autem nequit, nisi per ejus notitiam; nam qui regula utitur, eam intueri necesse habet: (nota) intueri. Fit ergo consequens, ut ante promulgationem, quæ subditis innotescit, non eos obligando perstringat, sed tunc percipi, quando promulgatur. Sot. de Just. et jure lib. 1. quæst. 1. art. 4. Quapropter ait Joannes Gerson, nec etiam Deum obstringere posse creaturam ad legem observandam, nisi prius præceptum, ac voluntatem suam Deus creaturæ manifestet. Necesse est dari manifestationem ordinationis, ac voluntatis Dei, nam per solam ordinationem, aut per solam suam voluntatem non potest Deus absolute creature imponere obligationem, sed ad hoc opus est, ut ei communicet notitiam unius æque ac alterius. Gerson de Vita Spir. etc. Lect. 2. col. 176. Ex hoc P. Gonet argumentum ducit bene posse dari ignorantiam invincibilem etiam præceptorum naturalium, quæ a primis principiis valde sunt remota, sicque arguit: Lex enim vim obligandi non habet, nisi applicetur hominibus per promulgationem; sed lex naturalis non promulga-

tur omnibus hominibus quantum ad omnia præcepta, quæ sunt remotissima a primis principiis; ergo non obligat omnes quantum ad illa præcepta. Subindeque potest dari de illis ignorantia invincibilis, et excusans a peccato. Gon. in *Clypeo theol.* tom. 3. Disp. 1. art. 3. num. 47.

Sed nunc accedamus ad objectiones P. Patutii discutiendas, quibus hujus nostri Principii certitudo clarius innotescet. P. Lector objicit I. contra hoc Principium, ad reddendam legem sat promulgatam satis esse notitiam tantum probabilem, quæ ex opinione probabili stante pro lege, jam habetur. Huic objectioni dico primo, verbum *Notitia*, juxta omnia Vocabularia idem esse ac *Cognitio*. *Cognitio* autem legis, et *Opinio* probabilis legis omnino differunt. Præterea respondeo, quod, si admitti vellet, sub verbo *Notitiæ* intelligi *Notitiam* probabilem, ad summum id solummodo admitti potest, casu quo *Notitia* adesset probabilis tantum pro lege, tunc enim legi quædam moralis certitudo adsisseret; sed cum adest ex alia parte opinio æque probabilis pro libertate, tunc ex neutra parte aliqua potest superesse probabilitas, seu probabilis ratio apta ad prudentem hominis assensum sibi trahendum; nam ex his æqualibus probabilitatibus aliud quam metum dubium non resultat, an existat, vel non existat lex. Id clare docet Sanctus Thomas: *Intellectus noster respectu partium contradictionis se habet diversimode; quandoque enim non inclinatur magis ad unum, quam ad aliud, vel propter defectum moventium, sicut in illis problematibus, de quibus rationes non habentur, vel propter apparentem æqualitatem eorum quæ movent ad utramque partem, et ita est dubitantis dispositio, qui fluctuat inter duas partes contradictionis.* De Verit. quest. 14. art.

1. Idemque alibi brevius docet: *Inter æqualitatem etiam rationum, et argumentorum soli dubio est locus. S. Thom. Vide in Instruct. de Reg. prox. etc. p. 1. cap. 3. pag. 48.*

P. Berti præterea inquit, quod sicut statera tam in æquilibrio est, cum ei nullum pondus imponitur, quam cum æqualia imponuntur onera; eodem modo, cum duæ probabiles opiniones occurrunt, ipsæ adeo iudicium suspendunt, tanquam nulla ex utraque parte probabilitas existeret: *In æquilibrio manet lantæ, sive nullum neutri parti, sive utrique æquale onus imponatur. Berti Theol. tom. 2. lib. 21. cap. 14. prop. 3. pag. 151.* Idem dicunt P. Gonet, Vasquez, La-Croix, et communiter omnes Probabilistæ, et Probabilioristæ, idemque tandem fatetur idem P. Patutius his verbis (*in cit. Instruct. de Reg. prox. etc.*) *immota manet libra, in cujus utraque lance æquale pondus collocatur, nec ad unum inflectitur partem, nec ad aliam.* Et idem confirmat in Libello (*La Causa del Probabilismo ec. pag. 48.*) ubi dicit: *Essendo evidente, che due opinioni contraddittorie egualmente probabili non possono, se non generare il dubbio.* Itaque respectu ad nostram controversiam, in qua de duabus opinionibus æque probabilibus agitur, dici non valet probabilem legis notitiam sufficere ad eam promulgatam efficiendam; eo enim casu neutiquam notitia sufficiens ad legem promulgandam habetur, sed tantum ad promulgandum dubium, sive meram hæsitationem, an adsit lex, vel non; quandoquidem cum duæ æqualis ponderis opiniones concurrant, evenit (ut diximus) nullam earum pondus habere.

Objicit II. et ait, aliam esse promulgationem legis, aliam legis divulgationem, sive notitiam.

privatam, quam Subditi de lege recipiunt; lex enim, cum jam promulgata fuit, sine hac notitia a Subditis accepta; eos obstringendi virtutem habet. Subdit autem, quod omnes leges si-
ve humanæ, sive divinæ, jam satis promulga-
tæ fuerunt. Et primo loco de humanis legibus
loquens, dicit, hæ, ut obligent, sufficere, quod
communitati per Bauditores, aut per affixio-
nem scripturæ in publicis locis promulgatæ
fuerint.

Concedimus, quod ut lex humana vim ha-
beat obligandi, sat est ut Communitati promul-
getur, nec., ut notitia ad quemcumque præve-
niat Subditum, requiritur; sed advertendum,
quod id valet tantum quoad materiale legis ob-
jectum, quod a lege præceptum, aut vetitum
fuerit, non tamen quoad conscientiæ obligatio-
nem legem servandi. Me explico: si v. gr.
quædam fuerit lex promulgata, qua invalidus
contractus aliquis sine aliquibus solemnitatibus
initus declaratur, tunc Subditus, licet legem
ignoret, tenetur tamen, cum de illa notitiam
accipit, stare præscripto legis jubentis contra-
ctum habendum esse uti irritum, aut aliquam
pœnam solvendam fore: nam in foro externo,
cum lex jam promulgata fuerit, omnes eam sci-
re præsumuntur. Respectu vero conscientiæ,
profecto minime peccat, qui legem illam sibi
ignotam non servat; modo ob suam negligen-
tiam non scivisse acciderit. Sicque intelligitur
textus S. Thomæ a P. Patutio adductus: *Illi,*
coram quibus lex non promulgatur obligantur ad
legem observandam, in quantum in eorum noti-
tiam devenit per alios, vel devenire potest, pro-
mulgatione facta. S. Th. 1. 2. q. 90. a. 4. ad
2. Tõ, *vel devenire potest*, intelligitur in quan-
tum legis notitia Subditis pervenire poterat, et

ob eorum negligentiam non pervenerit ; nam alioquin , si eorum ignorantia fuerit inculpabilis ; legem non servando , minime probant. Ita relatum textum recte explicat Cajetanus (*loc. cit.* S. Thomæ) dicens eos tantum reos offensæ legis esse , qui eam nesciunt , *vel quia noluerunt , vel quia neglexerunt facere , quod in eis erat ad sciendum. Alioquin absentes nescii promulgatæ legis non ligantur. Propter quod . . . accusari nec apud Deum , nec apud homines ignorantie possunt.* Idemque scribunt P. Petrus Colet. *de Legib. tom. 3. cap. 1. ar. 2. concl. 3. et P. Franciscus Suarez in Opere de Leg. lib. 3. cap. 17. n. 3. et seq.* Adduntque idem P. Suarez alibi *tom. 5. in 3. p. Disp. 40. sect. 5. n. 4. Aravius tom. 1. 2. q. 97. Disp. 3. diff. 3. Tappia lib. 4. q. 15. art. 2. Castropal. tom. 1. tract. 1. Disp. 3. punct. 7. nu. 1. Gregorius Martin. q. 96. art. 4. Dub. 5. Concl. 3. 14. Sanchez Duc. lib. 1. cap. 10. n. 32. et 33. Villalob. tom. 1. tract. 1. Diff. 14. Salmant. de Leg. cap. 2. num. 110.* non tantum eos reputandos esse nescios qui legem omnino ignorant , sed etiam illos , qui post debitam diligentiam de ea dubitant ; lex enim (ut diximus) non ligat , nisi Subditis applicetur per certam , non autem dubiam notitiam. Idque traditur ab eodem S. Thoma , qui docet : *Nullus ligatur per præceptum , nisi mediante scientia illius præcepti. De Verit. quæst. 17. art. 3.* Sed de hoc textu infra latius differendum erit.

Sic de humanis legibus ; loquens autem P. Patutius de legibus divinis , dicit ipsas jam ab æterno promulgatas fuisse , et usque ab æterno perfectam obligandi habuisse virtutem ; priusquam creaturæ legem audirent , ac cognoscerent. Idque procedere ait ex eo , quod lex æ-

terna habet ab æterno promulgationem *Causalem*, *Virtualem*, et *Eminentem*, quæ deinde in tempore formalem etiam promulgationem infert. Hoc deducit ex verbis S. Thomæ, qui ait: *Dicendum quod promulgatio fit et verbo et scripto; et utroque modo lex æterna habet promulgationem ex parte Dei promulgantis, quia et Verbum divinum est æternum, et scriptura libri vitæ est æterna; sed ex parte creaturæ audientis, et inspicientis non potest esse promulgatio æterna.* 1. 2. q. 91. a. ad 2. Veruntamen ergo assero (idque clare probabo) quod lex æterna respectu hominum non est propria lex; propria enim lex quoad ipsos est lex naturalis, quæ licet sit participatio legis æternæ, ipsa tamen est ea quæ proprie homines ligat, cum lex naturalis tantum homines ligat, cum lex naturalis tantum hominibus promulgetur: et rationis lumine applicetur. Saltem dico (prout alii Theologi loquuntur) quod lex æterna, quamvis in se vim habuerit obligandi in actu primo, attamen non fuit lex obligans actualiter, et in actu secundo, donec fuerit proposita, et per ejus cognitionem creaturis applicata: sicque asseveranter ajo a S. Th., et ab omnibus Theologis doceri.

Et quomodo loquitur Duvallius: *Postremo dubitabis, an ipsa lex (æterna) semper habuerit, et habeat veram et propriam rationem legis? Respondeo, in tempore quando productæ sunt creature, habere de facto rationem legis, siquidem vere et proprie omnibus creaturis tanquam subditis est indita; et imposita; si tamen ab æterno spectetur, dicendum est, eam non esse vere et proprie legem, sed tantum aliquid quod se habeat instar legis.* Deinde rationem assignat: *Tum quia de ratione veræ legis*

est, ut imponatur, et promulgetur subditis; nulli autem fuerunt subditi ab æterno: tum quia lex essentialiter est regula quædam practica, hæc autem regula non patuit imponi Verbo, et Spiritui-Sancto, quia ipsimet sunt regula, et rectitudo ipsa. In 1. 2. S. Thom. de Leg. q. 2. pag. 293. Idem scribit Petrus de Lorca: Si quomodo autem lex æterna respicit creaturas, remote respicit, quatenus a Deo moventur, et gubernantur, non vero quia sit imperium in creaturas latum, aut quia proponatur ipsis ut regula, qua suas actiones mensurare, et componere possint. . . . Lex æterna non est principium, et ratio agendi alicui, qui legi subditus sit, neque est illi regula proxima suarum actionum, sed est ratio agendi ipsi Deo, et regula divinarum actionum, quæ Mundum gubernat; si cui ergo esset lex, esset Deo. In 1. 2. S. Th. Disp. 5. Membr. 2. Et loquens de verbis illis S. Thomæ, et verbo, et scripto, dicit: Expressio illa in Verbo divino æterna fuit in Deo necessitate nature facta, et non relata ad aliquas creaturas, quod promulgatio legis requirit; semper enim promulgatio legis ad subditos refertur. Idem scribit Ludovicus Montesino: Resp. huiusmodi legem æternam promulgatam esse ab æterno ipsimet Deo. . . . Deus sibi est lex, et sibi est regula; et ita intelligimus Deum sibi promulgare legem. De Leg. 20. uu. 4. n. 83. pag. 594. Idem scribit Jodochus Lorichio loquens de lege æterna: Ilac lege Deus omnia ordinat ad seipsum; et est promulgata apud ipsum ab æterno; hominibus autem promulgatur, quando eis innotescit. Thesaur. novus utr. Theol. verb. Lex num. 6. Quomodo autem his doctrinis conciliari potest, quod asserit P. Patutius, nempe legem æternam ab æterno perfectam ob-

ligandi habuisse virtutem, priusquam creaturæ legem audirent, ac cognoscerent?

Præfatis aliorum doctrinis congruit id, quod in alio loco docet ipse S. Thomas, dicens; legem æternam non esse propinquam regulam humanæ voluntatis, sed potius esse rationem Dei; en ejus verba: *Regula autem voluntatis humanæ est duplex. Una propinqua, et homogœnea, scilicet ipsa humana ratio. Alia vero sit prima regula, scilicet lex æterna; quæ est quasi ratio Dei* 1. 2. q. 71. a. 6. Nec obstant verba ejusdem S. Doctoris supra relata: *Lex æterna habet promulgationem ex parte Dei promulgantis.* 1. 2. q. 91. a. 1. ad 3. Nam ibidem jam subdit S. Doctor: *Sed ex parte creaturæ audientis et inspicientis non potest esse promulgatio æterna.* Nunc quæro, quænam divinæ legis promulgatio est illa, quæ homines ligat? Promulgatio ex parte Dei; aut promulgatio ex parte creaturæ? Id declarat idem S. Th. loco ubi dixit, quod ut lex virtutem obligandi obtineat, oportet quod applicetur hominibus: . . . *Talis autem applicatio fit per hoc, quod in notitiam eorum deducitur, ex ipsa promulgatione.* 1. 2. q. 90. a. 4. Et deinde objiciens sibi (*ad primum*) legem naturalem non indigere promulgatione, respondet, quod promulgatio legis naturæ est ex hoc ipso, quod Deus eam mentibus hominam inseruit naturaliter cognoscendam. Nunc arguo: Si verum esset, quod S. Thom. sensisset legem æternam, eo quod æternam promulgationem habet, ab æterno homines obligasse, priusquam ipsi legem cognoscerent, utique ob hanc rationem respondisset, legem naturalem, quæ legis æternæ participatio est, promulgatione non indigere; sed ipse respondit, promulgationem legis naturæ fieri, cum ipsa ab hominibus natu-

rali lumine cognoscitur. Nec aliter respondere poterat, cum prius in eodem articulo, firmiter statuerit, quancumque legem vim obligandi non habere, nisi in notitiam hominum ex promulgatione deducatur.

Adde id quod tradit S. Th. alio loco, ubi quærens: *Utrum sit in nobis aliqua lex naturalis?* Sic respondet: *Dicendum, quod lex, cum sit regula, et mensura, dupliciter potest esse in aliquo, uno modo sicut in regulante, et mensurante; alio modo sicut in regulato, et mensurato; quia in quantum participat aliquid de regula, sic regulatur. . . et talis participatio æternæ in rationali creatura lex naturalis dicitur.*

1. 2. q. 91. a. 2. Igitur S. Doctor distinguit hic legem æternam a naturali, et docet, quod lex æterna respicit Deum regulantem, lex autem naturalis respicit hominem regulatum; et quoniam lex naturalis est legis æternæ participatio, ideo in quantum participat aliquid de regula per legem naturalem, sic regulatur. Ideo in tantum lex æterna homines ligat, in quantum ipsa hominibus per legem naturalem participatur, eisque promulgatione innotescit, prout dicit Duvallius: *Quæres, quomodo nobis innotescit lex illa æterna, quod idem est, ac si quærat, quomodo publicetur? Dico eam, ut est in creaturis tanquam subditis, per alias leges nobis innotescere, cum illæ sint illius participationes.* In 1. 2. de Leg. q. 3. art. 3. pag. 296. Idem scribit Franciscus de Atavio: *Cum lex æterna non obliget creaturas rationales, nisi mediante lege naturali, vel positiva divina, vel humana ad istarum promulgationem illa quoque sufficienter promulgatur.* In 1. 2. q. 90. disp. 1. sect. 5. pag. 525. Lex igitur quæ hominem ligat, est tantum lex naturalis, quia ipsa tantum po-

test esse hominī regula, et mensura, qua reguletur, et mensuretur.

Præterea, quamvis admittamus legem æternam esse propriam legem respectu etiam hominum, atque habere vim in actu primo eos obligandi, quid inde? Equidem æterna lex non ligat in actu secundo, quousque creaturis non promulgetur; et per ejus cognitionem applicetur. Sapienter id tradit Cardinalis Gotti: *Sequitur quod lex æterna ab æterno in actu secundo neminem obligaret, non ex defectu virtutis, sed ex parte termini . . . Ita ab æterno fuit lex in mente Dei concepta, quamvis pro æterno non promulganda, nec implenda, nec in actu secundo obligans . . . Fuit tamen ab æterno lex, quia ad rationem legis satis est, ut vim habeat obligandi, quamvis nondum ligat, quia nondum applicata, et promulgata. Theol. tract. 5. q. 2. dub. 1. n. 13.* Notentur verba, quamvis nondum ligat, quia nondum applicata, et promulgata. Idem scripsit Honoratus Tournely: *Quia tamen lex ante creaturam existentiam vere obligans non fuit, cum nihil esset ad extra, quod ea obligaretur, palam est rationem completam legis tunc tantum ei competere potuisse, cum extiterunt creature, quibus fuit lex promulgata; aut saltem quæ impressione ipsius moveri ceperunt. Prælect. theol. tom. 2. Cap. 2. q. 3.* Idemque dixit P. Pertus Colet: *Quia tamen lex æterna vere, et stricte obligans non fuit, palam est rationem plenam legis tunc tantum ei competere potuisse, cum extiterunt creature, quibus intimata fuit, ac promulgata. Tom. 2. de Leg. Cap. 2. pag. 17.* Idem dixit P. Cuniati: *Legis violatores non sunt illi, quibus nondum lex innotuit. Tract. 1. de Moral. etc. Cap. 2.*

Instat P. Patutius dicens : Sed si lex æterna fuit vera lex , antequam homines eam cognoscerent , vere priusquam lex ipsis innotesceret , homines obligavit , cum sit essentialis proprietas cujuscunque legis obligare. Et pro se citat Cardin. Gotti , qui dicit legem æternam veram fuisse legem , ac propterea ab æterno vim habuisse obligandi. Respondeo , et distinguo ; Alia est proprietas legis promulgatæ , alia legis non promulgatæ. Proprietas legis promulgatæ est perfecte obligandi actualiter , et in actu secundo. Proprietas autem legis non promulgatæ est obligandi imperfecte tantum in actu primo ; lex enim non promulgata habet siquidem in se vim intrinsecam obligandi , sed duntaxat in futuro , pro tempore quo ipsa intimata , et per notitiam applicata fuerit ; donec vero non fuerit applicata , ipsa non obligat , nec virtutem habet actualiter obligandi : *Ad hoc quod lex* (docet Angelicus Doctor) *virtutem obligandi obtineat , oportet , quod applicetur hominibus , qui secundam eam regulari debent.* 1. 2. quest. 90. art. 2. Nihil autem obstat , quod scribit Card. Gotti dicens , legem æternam , etsi homini non adhuc promulgatam , vim obligandi habere ; nam S. Thomas loquitur de vi actuali obligandi habere ; nam S. Thomas loquitur de vi actuali obligandi etiam in actu secundo , Gotti autem loquitur de vi obligandi tantum in actu primo : hoc quidem importat obligare in actu primo , nempe quod lex apta sit ad actualiter obligandum , cum promulgabitur , sed non ante promulgationem : sicut ignis in se vim habet comburendi , sed non comburit actualiter , nisi postquam rei urendæ applicetur : En , quomodo nos instruit idem Card. Gotti , de lege æterna loquens ; *Ita ab æterno fuit lex in mente Dei*

concepta ; quomodo pro æterno non promulganda , nec implenda ; nec in actu secundo obligans . . . Et hoc modo ; cum ab æterno non fuerit creatura , quam obligaret , et cui applicaretur , ab æterno actu non obligavit ; fuit tamen ab æterno lex , quia ad rationem legis satis est , ut vim habeat obligandi , quomodo nondum ligat , quia nondum applicata , et promulgata . Theol. tract. 5. q. 2. Dub. 1. n. 13.

Nec potest dici , quod lex æterna ab æterno non obligavit ex defectu terminis , nempe quia creatura ab æterno non aderat ; nam non ideo tantum lex æterna creaturam ab æterno non obligavit , quia ipsa ab æterno non existebat , sed etiam quia lex nequibat creaturam actualiter in actu secundo obligare , priusquam illi applicata , et promulgata esset. Dixerat jam alibi Cardinal. Gotti , quod ut lex in actu secundo obliget , requiritur quidem indispensabiliter , ut Subdilis promulgatione proponatur. Quæst. 1. Dub. 3. §. 3. num. 31. Idcirco postmodum scripsit ut supra , quod lex æterna fuit ab æterno lex , quomodo nondum ligat , quia nondum applicata , et promulgata. Idemque scripsit , ut vidimus , Tournely , loquens de lege æterna : Palam est rationem completam legis tunc tantum ei competere potuisse , cum existerent creaturae , quibus fuit lex promulgata. Tom. 12. Cap. 2. q. 3. Idem scripsit Sylvius : Actualiter (lex æterna) unicuique promulgatur , quando cognitionem a Deo accipit dictantem , quid fugiendum. In 1. q. 90. art. 4. in fin.

Obijcit Ill. Pater Patutius , et ait : Lex naturalis promulgatur in habitu , cum Deus Animam creat , eamque in corpus infundit , quia tunc in ea lumen rationis imprimit. Ex quo infert Patutius , hominem ligari a lege usque ab

ipsius conceptione; Deus enim cum legem in Anima imprimit, tum illam promulgat. Et hic citat pro se textum S. Thomæ: *Promulgatio naturæ est hoc ipso, quod Deus eam mentibus hominum inseruit naturaliter cognoscendam.* 1. 5. qu. 90. art. 4. ad 1. Respondetur: An mentem S. Thomæ indagandam observare oportet id quod S. Doctor in articuli corpore scribit; ibi docet legem imponi per modum regulæ et mensuræ, unde ait quod ut lex virtutem habeat obligandi, opus est ut ipsa hominibus applicetur, qui secundum eam regulari debent: talis autem applicatio (subdit) fit per hoc, quod in notitiam eorum deducitur ex ipsa promulgatione. Lex igitur juxta S. Thomam tunc homines ligat, cum eis applicatur per ejus notitiam, sive cognitionem. Cum autem dicit, promulgationem legis esse ex hoc ipso, quod Deus eam inseruit naturaliter cognoscendam; id sine dubio, ne velimus S. Doctorem in eodem articulo se contradixisse, intelligendum, quod lex tunc revera promulgatur, et virtutem obtinet obligandi, cum actualiter applicatur et cognoscitur. Idcirco idem Angelicus alibi (1. 2. q. 91. art. 1. ad 2.) dixit: *Sed ex parte creaturæ audientis, et inspicientis, non potest esse promulgatio æterna.* Tunc igitur lex promulgatur, cum creatura legem audit per vocem Ecclesiæ; aut inspicit per lumen rationis. Hinc art. 2. ait legem naturæ non aliud esse nisi lumen (super nos signatum) rationis naturalis, quo discernimus quid sit bonum, et quid sit malum. Hoc autem lumen, quo discernimus bonum et malum, et in quo lex naturalis consistit, inquit S. Antonius, non prius ostendere homini bona et mala, quam homo usum rationis habet: *Nota diligenter (verba S. Antonii) secundum*

B. Thomam, quod istud lumen legis naturalis non ostendit homini, quæ sint bonæ, quousque perveniatur ad usum rationis. *Part. 1. tit. 13. cap. 12. §. 3.* Ergo lex naturalis non promulgatur homini; nisi cum ipse ad rationis usum pervenit. Unde concludendum, quod proprie et stricte loquendo, in infusione Animæ non jam inseritur lex, sed inseritur lumen, quo lex cognoscenda erit ab homine; cum pervenerit ad usum rationis, sive inseritur potentia, capacitas, sive habilitas ad legem cognoscendam tempore usus rationis. Et tunc, cum homo legem cognoscet, lex ei perfecte et vere promulgabitur, eumque ligabit; alioquin, usquedum lex non deducitur in hominis notitiam ex promulgatione, docet S. Thomas, legem virtutem obligandi non obtinere. Accedit id quod scribit Dominicus Soto, quod lex applicari nequit, nisi per ejus notitiam; nam qui regula utitur, eam intueri necesse habet. *De Just. lib. 1. quest. 1. art. 4. et qu. 3. art. 2.* Et quod dixit Jo. Gerson notabilibus verbis; *Lex ista sit quedam revelatio, ac proprie dicta declaratio creaturæ rationali facta, per quam illa cognoscit quid Deus de certis rebus judicet; ad quas vel præstandas; vel omittendas ipse creaturam obligare vult, ut ea digne reddatur ad vitam æternam.* Hinc tali definitione divinæ legis posita, subjungit: *Necesse est dari manifestationem ordinationis, ac voluntatis Dei, nam per solam suam ordinationem, aut per solam suam voluntatem nondum potest Deus absolute creaturæ inponere obligationem; sed ad hoc opus est, ut ei communicet notitiam unius æque ac alterius. Ex quo liquet immediate deducibilis conclusio, creaturam rationalem non posse esse indignam amicitie Dei, nec proprie peccato obnoxiam, nisi dum sciens, vo-*

*lens, ac libera ponit actionem sibi prohibitam, aut omittit rem præceptam. Lib. de Vir. Spirit. etc. Lect. 2. col. 176. edit. Paris. Ergo ex Ger-
sone nec etiam potest Deus homini præcipere observantiam legis, quam prius ipsi non mani-
festavit.*

Nec obest, quod dicit S. Thomas 1. 2. q. 94. art. 1. ad 3. nempe quod lex naturalis in-
est homini usque a sua pueritia, nam ipsemet
S. Doctor ibidem ait, legem esse proprie actum,
non habitum. Ratio est, quia lex consistit in
actu, quo lex enunciat per rationis di-
ctamine præscribente, quid agendum, et quid
fugiendum; ita apposite scribit Sylvius: *Lex
naturalis est actus rationis, actuale scilicet ju-
dicium, et dictamen rationis practice. Quia o-
mnis lex habet se per modum enunciationis: e-
nunciatio autem est quidem actus. In 1. 2. q.
94. a. 1. concl. 2. Et art. 2. Prob. 2. ait:
Vis obligationis non est simpliciter ex cognitio-
ne, quatenus est talis, aut talis. . . Sed ex
dictamine rationis præscribentis ea, quæ secun-
dum se bona sunt et agenda, aut prohibentis
ea, quæ secundum se sunt mala et fugienda.*
Id explicat diffusius Card. Gotti, dicens: *Ex
his patet, nos loqui de lege naturali, ut in actu
secundo denunciante, in quo essentia legis con-
sistit, quæ habetur per modum denunciationis.*
Quod si sumamus legem naturalem in actu pri-
mo, sic in virtute, et quodammodo habitu lex
naturalis est, etiam dum quis actu principia
ejus non considerat, cum semper maneat in in-
tellectu lumen rationis, quod simul cum natura
unicuique rationali creaturæ Deus indidit: ex
quo si usu rationis polleat, potest formare ju-
dicium, et dictamen de agendis, vel omittendis:
Theol. tract. 5. de Lege quest. 2. dub. 2. §.

1. n. 9. Itaque Card. Gotti distinguit legem naturalem in actu primo, et in actu secundo; et ait, quod lex naturalis considerata in actu primo, atque in habitu, consistit in illo habituali rationis lumine, quod nobis cum natura inseritur: quo lumine deinde practicum formatur dictamen, tempore quo homo ad usum rationis pervenit. Sed considerata lex naturalis in actu secundo, essentialiter consistit in actuali legis denunciatione, quæ sit homini per illud practicum dictamen. Nunc quæro, ubinam proprie invenitur legis essentia? Fortasse in habitu legis inserto, cum Anima creatur, aut vero in actuali illa denunciatione legis? Et quidem legem naturalem reddit proprie legem perfectam, et obligantem solum lumen illud in creatione insertum, vel actualis denunciatio, sive intimatio legis. Dicit Gotti (idemque dicit Sylvius, ut supra vidimus, et dicunt omnes, S. Thomas, Gerson, Soto, Gonet, et alii, ut infra videbimus) quod non quidem in habitu, sed in actuali denunciatione legis essentia consistit: *Patet nos loqui* (repetamus verba Cardinalis) *de lege naturali, ut in actu secundo denunciante, in quo essentia legis consistit, quæ habetur per modum denunciationis.* Et ex denunciatione deinde formatur in homine rationis dictamen eum obligans ad legem.

Nec aliter sentit Sylvius, dum ait 1. 2. q. 90. art. 4. juxta verba S. Thomæ legem naturalem inseri in homine, cum Anima in eum infunditur; nam, ibidem difficultatem agnoscit, quomodo per illam habitualem legis inseritionem possit homo ligari, quin prius ei lex manifestata fuerit; et propterea subdit: *Ideo addendum est, legem naturalem quasi promulgari in habitu, eo ipso quod Deus illam mentibus homi-*

nam imprimis. Actualiter autem tunc unicuique promulgatur; quando cognitionem a Deo accipit dictantem, quid juxta rectam rationem naturalem sit amplectendum; quid fugiendum. Itaque Sylvius hanc primam legis inseritionem in homine; dum concipitur, appellat unam quasi promulgationem in habitu; vocat autem absolute promulgationem illam, quæ actualiter fit, cum homini innotescit lex, qua regulari debet. Certe igitur id proferens intendit dicere, quod illa impressio in homine facta, antequam homo actualiter legem cognoscat, non est sufficiens ad eum obligandum; quapropter subjungit, ideo addendum est etc. Et postea dicit, actualem promulgationem tum fieri, cum homo legis cognitionem accipit, quoniam hæc est sufficiens, ac necessaria promulgatio, per quam homo ligatur a lege, qua mensurandus est. Et quod ita sentiat indubitanter Sylvius, constat ex eo, quod alibi scribit: *Lex æterna fuit ab æterno lex materialiter, non fuit tamen ab æterno formaliter, seu sub ratione legis actualiter obligantis; quia tunc non fuit actualis, et perfecta promulgatio.* 1. 2. q. 91. art. 1. ad v. Itaque ait Sylvius, legem æternam (idemque procedit de lege naturali, quæ est participatio quædam legis æternæ) non esse legem formaliter, et actualiter obligantem, nisi cum aderit actualis promulgatio: quæ tunc efficitur, cum homo discernit, quid agere, et quid vitare debet, juxta quod ipse Sylvius antea jam expresserat: *Actualiter tunc unicuique (lex) promulgatur; quando cognitionem a Deo accipit dictantem; quid juxta rectam rationem sit amplectendum; quid fugiendum.* 1. 2. q. 90. art. 4. in fin.

Lex igitur naturalis non promulgatur homini,

nec ipsum ligat, nisi cum homo pervenit ad usum rationis, qua sibi lex innotescit, et promulgatur. Ita P. Ludovicus Montesino: *Lex naturalis promulgatur in unoquoque, dum primo venit ad usum rationis; et quamvis pro tunc solum promulgatur, ista lex quantum ad principia communissima juris naturæ, tamen postea paulatim per discursum promulgatur eadem lex quantum ad alia. De Leg. Disp. 20. quæst. 4. n. 85. Idem scribit Duvallius: Qucres, quo tempore lex natura unumquemque obligare incipiat? Resp. incipere, quando promulgatur. Tunc autem sufficienter promulgatur, quando quisque annos discretionis incipit. In 1. 2. Leg. qu. 3. art. 3. Idem scribit Petrus de Lorca: Quomodo promulgatio est intrinseca et essentialis humanis legibus, sic rationi judicium, et cognitio intrinseca est legi naturæ. In 1. 2. Disp. 5. de Leg. pag. 386. Nota, judicium, et cognitio intrinseca est legi; ergo sine judicio, et cognitione legis, lex non ligat. Item scribit P. Cupiliati: *Legis violatores non sunt illi, quibus nondum lex innotuit. . . Actualis legis naturalis promulgatio evenit, quando quis a Deo cognitionem accipit dictantem, quid juxta rationem naturalem, sit vel fugiendum, vel amplectendum. Tract. 1. de Moral. etc. Cap. 2. Idem scribit P. Gonet: Promulgatio legis naturæ fit per dictamen rationis intimantis homini ea, quæ lege naturæ præscripta, aut prohibita sunt; ergo cum deest tale dictamen, lex naturæ non obligat ad ejus observationem. In Clypeo theol. tom. 3. Disp. 1. art. 4. §. 1. n. 55. Idem scribit doctus P. Mastrius: Hoc autem jus (naturæ) hominibus intimatur, et obligare incipit ab eo tempore, quo rationis usum accipiunt, et per talem legem sibi intimatam inter bonum et ma-**

lum discernere incipiunt; hic enim rationis usus est veluti ipsius legis naturalis notificatio, et manifestatio. Et hoc intendit Paulus (Rom. 7.) illis verbis: Ego autem vivebam sine lege aliquando, sed cum venisset mandatum, peccatum revixit. Unde Hieronimus (Epist. ad Aglasiā) sic explicat: Cum mandatum venerit, hoc est tempus intelligentiæ appetentis bona, et vitantis mala, tunc peccatum reviviscere incipit, et homo reus est peccati. *Mastrius Theol. Moral. Disp. 2. de Leg. quest. 2. art. 2. n. 34.*

Obijcit IV. P. Patutius, et sic ait. » Ut ali-
 » qua lex sit dubia, dubitari debet, utrum ta-
 » lis lex existat, an non; hoc autem esse non
 » potest, cum leges tam divini, quam huma-
 » ni, quas observare tenemur, omnes sint cer-
 » tæ, et sufficienter promulgatæ; Dubium igitur
 » restat non de legis existentia, sed de ca-
 » sibus particularibus, sint ne sub lege univer-
 » sali comprehensi, vel non: quapropter, si
 » Principio supposito uti voluerimus, nempe
 » quod lex dubia non potest obligare, dicere
 » non possumus, quod lex dubia non sit lex,
 » sed tantum dicere debemus; Cum ex utraque
 » parte probabilis opinio habetur, quod lex ad
 » eos casus se extendit vel non; lex certe non
 » se extendit. At si hoc dicitur, redit difficul-
 » tas Principii, cum enim dubitatur sit vel ne
 » licita talis actio, uti in lege comprehensa,
 » vel non comprehensa, non potest hoc tale
 » Principium pro certo statui. Iluc usque præ-
 » fatus P. Lector, in hoc inherens illi quod prius
 » scripserat P. Daniel Concina in sua Theologia.

Sed pro responsione sit idem, quod scripsit ipse P. Concina in Compendio suæ Theologiæ (tom. 1. de Leg. Cap. 2. num. 10.) ubi di-

cit, quod licet lex sit certa, nihilominus diversæ quæ accidunt circumstantiæ, efficiunt, ut lex nunc obliget, et nunc non obliget: siquidem præcepta, quamvis sint immutabilia, tamen aliquando non præcipiunt sub hac, vel illa circumstantia. Hinc nos reassumimus, et dicimus: non valet igitur dicere, quod leges sunt certæ; nam mutatis casuum circumstantiis, redduntur non obligantes, vel saltem dubiæ, et tunc tanquam dubiæ nec etiam obligant. Ergo (replicat P. Patutius) juxta vestrum Principium, quod lex dubia non obligat, concluditis, quod in dubio, utrum lex ad illum casum se extendat, an non, certe ipsa non extenditur? Sed respondemus, retorquendo argumentum: Ergo juxta vestram sententiam, in dubio an lex ad illum casum se extendat, an non, debemus dicere certe se extendere? hoc autem est, quod negamus. Nos autem, non utique asserimus, quod lex dubia certe ad illum casum non extenditur; sed dicimus: Quoties ex utraque parte sunt opiniones æque probabiles, cum certum non sit, legem tunc ad casum illum se extendere, respectu illius Casus legem reddi dubiam, et uti dubiam, non obligare, quia tunc sufficienter promulgata non est. Exemplo, res clarior sit. Legem universalem habemus, quæ usuram vetat; at cum ex utraque parte æqualis est probabilitas, quod aliquis contractus, sit, et non sit usurarius, tunc nulla lex quæ vetet illum, certa apparet; Idcirco, usquedum prudenter dubitatur, utrum ille contractus sit, an non usurarius, licet adsit opinio, quod ille contractus a lege interdictus sit, attamen nulla assignatur lex certa, qua ille vetatur. Respectu usuræ, lex eam prohibens est certa: respectu autem illius contractus, lex est incerta. Ad quid

igitur obliicere (ut opponit Adversarius) quod hic non agitur, utrum lex existat, nec ne, dum lex vetans usuram est certa, sed solum inquiritur, an ad casum illum se extendat, aut non? Nam patet responsio: Posito quod vere probabile, sit, casum illum a lege non comprehendere, idem est dicere, dubium esse an ad casum illum lex se extendat, ac dicere legem respectu illius casus esse dubiam, proindeque respectu illius casus non obligare.

§. II.

Alterum principium: Lex incerta non potest certam obligationem inducere, quia hominis libertas antea ad legis obligationem possidet.

Erit autem lex manifesta, ait S. Isidorus in can. Erit autem, Dist. 4. Hinc scripsit Panoritanus (in Cap. fin. de Const.): *Ubi lex est dubia: excusatur quis a juris ignorantia.* Eadem quidem naturalis ratio dicitur; neminem ad eorum præceptorum, de quibus dubitatur, utrum existant an non, teneri observantiam, ut habetur in Authentica Quibus modis nat. etc. §. Natura, ubi legitur: *In dubio nullus præsumitur obligatus.* Hoc idem docet D. Thomas, dicens, legem (et loquitur de lege divina, et æterna) ut obliget, debere esse certam. 1. 2. quæst. 19. art. 4. ad 4. Ibi S. Doctor sibi obijcit: *Mensura debet esse certissima, sed lex æterna est nobis ignota; ergo non potest esse nostræ voluntatis mensura, ut ab ea bonitas voluntatis nostræ dependeat.* Et respondet: *Licet lex æterna sit nobis ignota secundum quod est*

in mente divina, innotescit tamen nobis aliquatim per rationem naturalem, quæ ab ea derivatur, ut propria ejus imago, vel per aliqualem revelationem superadditam. Non negat igitur S. Thomas, legem divinam, prout est nostrarum actionum mensura; debere esse certam; duntaxat, ait, non opus esse, ut illa eodem modo a vobis, ac a Deo dignoscatur, sed sufficere ut nobis rationis naturalis lumine, aut speciali aliqua revelatione innoteseat.

Sed hoc clarius, et firmitus in alio loco statuit Magister Angelicus, ubi quærit: Utrum conscientia liget. Et sic sermonem habet: Ita se habet imperium alicujus Gubernantis ad ligandum in rebus voluntariis illo modo ligationis, qui voluntati accidere potest, sicut se habet actio corporalis ad ligandum res corporales necessitate coactionis. Actio autem corporalis agentis nunquam inducit necessitatem in rem aliam, nisi per contactum coactionis ipsius ad rem, in qua agit. Unde nec ex imperio alicujus Domini ligatur aliquis, nisi imperium attingat ipsum, cui imperatur. Attingit autem ipsum per scientiam. Unde nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientia illius præcepti. Et ideo ille, qui non est capax notitiæ præcepti, non ligatur; nec aliquis, ignorans præceptum Dei ligatur ad præceptum faciendum, nisi quatenus tenetur scire præceptum. Si autem non teneatur scire, nec sciat, nullo modo ex præcepto ligatur. Sicut autem in corporalibus agens corporale non agit, nisi per contactum; ita in spiritalibus non ligat, nisi per scientiam. De Verit. q. 17. art. 3. Nota illud, Unde nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientia illius præcepti. Sed nunc audiamus objectiones P. Patutii ad hoc secundum Princi-

pium, et signanter respectu ad hunc D. Thomæ textum.

Objeit I. sub voce *scientiæ* non intelligi cognitionem certam, sed tantum simplicem præcepti notitiam, quæ (ut ait) in nostro casu probabiliter jam habetur ob utriusque opinionis probabilitatem. Respondeo, et dico primo: Quod sub nomine *Scientiæ* intelligatur probabilis notitia; hæc est novi Vocabularii nova significatio, dum Philosophi omnes cum eodem S. Thoma distinguunt Opinionem a Scientia, quæ accipitur ut cognitio certa alicujus veritatis. Sed instat P. Lector, quod S. Thomas sub voce *Scientiæ* intelligit comprehendi adhuc Notitiam probabilem, quæ jam habetur in casu nostro; Angelicus enim (ut ait) ibidem subdit, *et ideo ille qui non est capax notitiæ præcepti, non ligatur.* Sed pariter dico in omnibus Vocabulariis *Notitiam* pro eodem significari, ac *Cognitionem*, unde *Notitia* legis idem est, ac *Cognitio* legis. Certum, dato etiam quod nomine *Notitiæ* intelligi posset probabilitas existentiae legis, ad summum admitti poterit Probabilitas illa, quæ tantum stat pro lege, absque probabilitate in contrarium; alioquin, cum opinio pro libertate æque est probabilis, tunc certum est (ut diximus) non aliud superesse nisi meram legis hæsitationem, quæ nec Scientia, nec notitia dici potest; tunc enim non legis notitiam habemus, sed tantum notitiam dubii, sive questionis, an lex existat, vel non. Sed quod S. Thomas dicendo, *mediante scientia*, intenderit loqui non de dubio, sive de dubia opinione, sed de vera Scientia, constat a contextu ejusdem articuli dum ait: *Sicut autem in corporalibus agens corporale non agit, nisi per contactum coactionis ad rem, (ut supra dixerat); ita in spiritualibus præceptum non ligat, nisi per*

Scientiam. Et postea subdit : *Ad videndum autem , quando (conscientia) ligat , sciendum quod ligatio metaphorice a corporalibus ad spiritualia sumta , necessitatis impositionem importat ; ille enim qui ligatus est , necessitatem habet consistendi in loco , ubi ligatus est , et auferitur ei potestas alio divertendi.* Ergo sicut qui actualiter non est ligatus , potestatem habet divertendi , quo vult ; ita qui non adhuc est ligatus a præcepto , mediante illius præcepti scientia , potestatem habet agendi quod voluerit. Quomodo autem dici potest , aliquem scire præceptum , si ipse sciat præceptum esse dubium ? tunc omnino dicendum , quod ille præceptum ignorat , cum dubitat , an præceptum adsit , vel non.

Præterea objicit super eundem textum D. Thomas. Patetius verba illa : *Neo aliquis ignorans præceptum Dei ligatur ad præceptum faciendum , nisi quatenus tenetur scire præceptum.* Ergo (arguit P. Patetius) licet quis notitia præcepti careat , si tamen eam habere tenetur , jam ligatur præcepto ; nec excusatur , si illud transgreditur. Sed hoc minime quidem S. Doctor intelligit , tantum ibi docet a peccato non excusari , qui præceptum scire tenetur , et culpabiliter illud ignorat. Id patet ex eo quod in eodem articulo (ad 4.) subjungit : *Tunc conscientia erronea non sufficit ad absolvendum , quando in ipso errore peccat.* Quomodo in ipso errore peccatur , nisi cum ipse error est peccatum ob voluntariam negligentiam ? prout idem S. Thomas ex D. Augustino in alio loco aperte declaravit. *Ignorantia , quæ est omnino involuntaria , non est peccatum , et hoc est quod Augustinus dicit : Non tibi imputatur ad culpam , si invitatus igneras , sed si scire neglexeris.* (lib. 30

3. de Lib. art. Cap. 19.). Per hoc autem quod ait, sed si scire neglexeris, dat intelligere, quod ignorantia habet, quod sit peccatum ex negligentia præcedente, quæ nihil est aliud, quam non applicare animum ad sciendum ea, quæ quis scire debet. De Verit. q. 3. art. 7. ad 7. Ergo nequaquam peccat, qui in duarum opinionum æque probabilitum hæsitazione, inquit legem, et debita diligentia adhibita, eam omnino dubiam invenit, et ideo non obligantem.

Objicit H. Legis æternæ possessionem, nostræ libertatis possessionem antecedere; ideoque ait; quod in dubiis opinio quæ stat pro lege, præferri debet. Respondeo. Jam supra vidimus, quot Theologi dicunt legem æternam respectu hominum non esse vere, et proprie legem. Sed concessio quod sit, nequaquam dici potest legis æternæ obligationem possidere antecederet ad libertatem a Domino homini donatam. Quamvis enim nulla sit in Deo cognitionis, et consilii successio, quia omnia Deo ab æterno præsentia fuerunt, nihilominus *prioritate rationis*, sive *naturæ* homo in mente divina ante legem contemplatus est; prius enim a Legislatore considerantur Subditi juxta propriam naturam, et eorum statum, et postea consideratur lex conveniens eis imponenda. Dico *conveniens*, siquidem Deus aliam legem statuit pro Angelis, aliam pro hominibus: et pro his aliam pro Sacerdotibus, aliam pro Laicis: aliamque pro Conjugatis, aliam pro Cœlibibus. Hæc doctrina utique non est mea, est D. Thomæ, qui (1. 2. q. 91. art. 1.) ponit quæsitum: *Utrum sit aliqua lex æterna?* Et ad primum sic sibi objicit: *Videtur quod non sit aliqua lex æterna, omnis enim lex aliquibus imponitur: Sed non*

fuit ab æterno, cui aliqua lex possit imponi, solum enim Deus fuit ab æterno; ergo nulla est æterna. Et respondet: Ad primum dicendum, quod ea quæ in seipsis non sunt, apud Deum existunt. in quantum sunt ab ipso cognita, et præordinata, secundum illud (Rom. 4): Qui vocat ea, quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Sic igitur æternus divinæ legis conceptus habet rationem legis æternæ, secundum quod a Deo ordinatur ad gubernationem rerum ab ipso præcognitarum. Adverte, rerum ab ipso præcognitarum. Itaque, prioritate rationis, prius a Deo consideratus fuit Homo tanquam liber, et deinde considerata fuit lex, qua homo ligandus erat. Exempli gratia, Deus ab æterno prohibuit homicidium, ergo prioritate rationis, prius consideravit Homines, qui interfici possent, et postea præceptum dedit eis, ne alter alterum interficeret.

Ergo, dicit P. Patutius, homo nascitur liber, et independens? Neutiquam, nascitur potestati divinæ subjectus, et consequenter obligatus omnibus parendis præceptis, quæ Deus illi imposuerit; sed ut homo huiusmodi præceptis ligetur, requiritur, ut illa ipsi promulgentur, et innotescat per rationis lumen; sed donec præceptum non est homini manifestatum, possidet ipse libertatem illi a Deo donatam, quæ cum sit certa, non nisi a præcepto certo ligatur: et cum lex sit regula, et mensura, qua homo suas actiones regulare, et mensurare debet, oportet quidem, ut hæc regula, et mensura incerta non sit. Falsum autem est id quod Adversarii autumant, nempe quod nihil possit homo agere, nisi certo sciat illud sibi fuisse a Domino permissum. Nam si hoc esset, lex divina non indiguisset, ut Deus omnia quæ nobis

permittebat operari, declarasset. Sed Deus non ita fecit: *Deus ab initio constituit hominem, et reliquit illum in manu consilii sui. Adjecit mandata, et praecepta sua: Si volueris mandata servare, conservabunt te etc.* Eccli. 15. 14. Prius itaque Dominus hominem liberum creavit, ei donando ex suo beneplacito libertatem, juxta id quod scribit Apostolus: *Potestatem habens suae voluntatis.* 1. Cor. 7. Et postea mandata, quae tenebatur servare, adjecit, ac imposuit; et ideo hominis libertas, cum certa sit, possideatque ante legis obligationem, ipsa nonnisi a lege certa ligatur.

Hinc est, quod Auctores antiqui communiter docuerunt, ubi lex est obscura, nec pro illa reperitur scripturae textus, aut Ecclesiae determinatio, aut evidens ratio, nihil de gravi peccato damnandum fore; nam pro certo habuerunt, legem dubiam non obligare. En quomodo scripsit S. Raymundus: *Non sis pronus judicare mortalia peccata, ubi tibi non constat per certam scripturam.* Lib. 3. de Pœnit. §. 21. Idem scripsit S. Antoninus dicens: *Si vero non potest (Confessarius) clare percipere, utrum sit mortale, non videtur tunc præcipienda sententia, ut dicit Guillelmus, ut denegat propter hoc Absolutionem, vel illi faciat conscientiam de mortali. Et cum promptiora sint jura ad solvendum, quam ligandum (c. Ponderet Dist. 1.) et melius sit Domino reddere rationem de nimia misericordia, quam de nimia severitate, ut dicit Chrisostomus C. Alligant, 26. quæst. 7. potius videtur absolvendus.* S. Anton. part. 2. tit. 4. Cap. 5. §. In quantum. Idem scripsit Gabriel Biel, qui vixit an. 1480. dicens: *Nihil debet damnari tanquam mortale peccatum, de quo non habetur evidens ratio, vel manifesta*

auctoritas scripturæ. In 4. D. 6. quæst. 4. concl. 5. Idem docuit S. Thomas, ubi dixit: Qui ergo assentit opinioni alicujus Magistri contra id quod publice tenetur secundum Ecclesiæ auctoritatem, non potest ab erroris vitio excusari. Quodlib. 3. art. 10. S. Thomas igitur tantum damnat, qui aliquam sequitur opinionem contra manifestum Scripturæ testimonium, aut contra communem sententiam juxta auctoritatem Ecclesiæ; non autem qui sequitur opinionem, quæ legi certæ non adversatur, ut adnotat Joannes Nyder: Hæc verba S. Thomæ non possunt intelligi, nisi de illis, ubi manifeste patet ex Scriptura, vel Ecclesiæ determinatione, quod sit contra legem Dei, et non de illis ubi illud non apparet, alias sibi contradiceret in eodem libro. In Consolat. etc. Cap. 11. art. 3. Idem tradidit alibi S. Thomas scribens: Omnis quæstio, in qua de mortali peccato quæritur, nisi expresse veritas habeatur, periculose determinatur; quia error quo non creditur esse peccatum mortale, quod est mortale, conscientiam non excusat a toto, licet forte a tanto. Error vero, quo creditur esse mortale, quod non est mortale, ex conscientia ligat ad peccatum mortale. Quodlib. 9. art. 15. Adverte verba nisi expresse veritas habeatur, periculose determinatur. Ergo falsum est Principium Adversariorum, quod in dubio possidet lex, ac proinde in dubio pars tutior est tenenda. Sed dicet P. Patutius: Si possidet libertas, cur S. Thomas scripsit, quod in dubio partem mitiorem sequens non excusatur a toto? Respondetur, S. Doctorem hic non loqui de ultimo judicio practico, quod certum fieri potest ex aliquo Principio certo reflexo, sed loquitur tantum de judicio directo, quod dubium est, cum utraque opinio dubia sit, et ideo ait

non excusari, qui tantum ex iudicio directo
 mitiorem partem amplectitur. Secus tamen esset,
 ait S. Antoninus, si quid amplecteretur ex opi-
 nione probabili, intellige, formato ultimo di-
 clamine certo ex certo reflexo Principio. Audia-
 mus S. Archiepiscopum: *Notandum est, quod*
dicit S. Thomas in quadam questione de Quod-
libetis, quod questio in qua agitur de aliquo
actu, utrum sit peccatum mortale, vel non,
nisi ad hoc habeatur auctoritas expressa Scri-
pturæ sacræ; aut Canonis Ecclesiæ, vel evi-
dens ratio, nonnisi periculosissime determinatur.
Nam si determinet, quod sit mortale, et non
sit mortaliter peccavit contrafaciens, quia omne
quod est contra conscientiam, ædificat ad ge-
hennam; si autem determinatur, quod non sit
mortale, et est, error suus non excusabit eum
a mortali. Sed hoc secundum videtur sane intel-
ligendum, quando erraret ex crassa ignorantia;
sic si ex probabili, puta quia consulit peritos
in tali materia, a quibus dicitur illud tale non
esse mortale; videtur enim tunc in eo esse igno-
rantia quasi invincibilis, quæ excusat a toto.
Et hoc quantum ad ea, quæ non sunt expresse
contra jus divinum, vel naturale, vel contra
articulos Fidei, et decem præcepta in quibus
ignorans ignorabitur Et si diceretur hic
esse usuram, et usura est contra Decalogum;
respondetur, sed hunc contractum esse usura-
rium non est clarum, cum Sapiens contraria si-
bi invicem sentiant. S. Anton. p. 2. tit. 1. Cap.
11. §. 28. Itaque, secundum D. Thomam, et
D. Antonium, ubi veritas non est pateus, lex
tanquam dubia non obligat.

Obijciunt III. nostri Adversarii, nihil fas es-
 se nobis, nisi quod est conforme divinæ volun-
 tati. Gaudeo hanc objectionem mihi fieri, quod

enim in hoc puncto S. Thomas docet, id solum sufficit ad nostram sententiam omnino firmandam. Querit Angelicus (1. 2. q. 19. art. 10.) *Utrum necessarium sit voluntatem humanam conformari voluntati divinæ in volito ; ad hoc ut sit bona ?* et ait teneri hominem se conformari voluntati Dei in volito *Formali*, scilicet in volito *boni communis* (quisque enim non potest licite aliud velle, nisi bonum) sed non in volito *Materiali*. Deinde S. Doctor (ad primum) sic sibi objicit : *Videtur quod voluntas hominis non debeat semper conformari divinæ voluntati in volito, non enim possumus velle quod ignoramus . . . Sed quid velit Deus, ignoramus in pluribus ; ergo non potest humana voluntas divinæ voluntati conformari in volito.* Et respondet : *Ad primum dicendum, quod volitum divinum secundum rationem communem, quale sit scire possumus ; scimus enim quod Deus quicquid vult, vult sub ratione boni. Et ideo quicumque vult aliquid sub quacunque ratione boni, habet voluntatem conformem voluntati divinæ, quantum ad rationem voliti, quod est volitum Formale, sive Commune.* Subdit deinde : *Sed in particulari nescimus, quid Deus velit ; et quantum ad hoc non tenemur conformare voluntatem nostram divinæ voluntati.* Ergo non tenetur homo se conformare divinæ voluntati in particulari etiam respectu ad divina præcepta, ubi hæc Dei voluntas homini non est adhuc manifestata, prout distinctius declarat P. Gonet dicens : *Homo non tenetur conformari voluntati divinæ in volito Materiali, nisi quando voluntas divina nobis præcepto, vel prohibitione manifestatur.* In Clypeo tom. 3. D. 6. art. 2. num. 37. in fin.

Sed instat P. Patutius, et ait : *Riguardo al*

precetto , e proibizione (libet hoc adnotare suis propriis verbis) *sempre dobbiamo conformarci alla volontà divina , eziandio quanto al voluto Materiale , mentre Dio ci ha dati i suoi precetti , affinchè gli osserviamo , e questi già sono notificati nelle sue leggi.* Sed ego peto : Si aliquod præceptum est dubium , et obscurum , prout accidit quidem in conflictu duarum opinionum æque *probabilium* , quomodo dici potest præceptum sufficienter notificatum ? Tunc non est satis notificatum præceptum , sed tantum dubium præcepti , prout supra ostendimus , quod ubi duæ opiniones concurrunt æque probabiles , neutra probabilis , sed tantum dubia remanet. Quapropter eo casu solummodo potest dici , quod præcepti dubium habemus , non autem cognitionem. Et revera quomodo unquam dici poterat , nos legis cognitionem habere , cum vere nescimus , an lex existat vel non ? tunc bene asserere valéamus , quod legem nescimus , et ideo non tenemur , juxta S. Thomam , in particulari conformari voluntati divinæ in eo voluto Materiali , quod nobis ignotum est ; Deus enim nobis non præcipit obedire suæ voluntati , quæ non adhuc est nobis patefacta.

Idque confirmat expressus respectu ad nostrum casum D. Thomas in alio loco (2. 2. *quæst.* 104. art. 4. ad 3.) ubi quærens : *Utrum in omnibus Deo sit obediendum ?* Respondet affirmative , sed postmodum sibi objicit ad *tertium* : *Quicumque obedit Deo , uniformat voluntatem suam voluntati divinæ , etiam in voluto.* Sed non quantum ad omnia tenemur conformare voluntatem nostram voluntati divinæ , ut supra habitum est. (1. 2. q. 19. art. 10. hic est locus jam supra relatus de voluto Materiali). Ergo non in omnibus tenetur homo Deo obedire. Et ita

respondet: *Ad tertium dicendum, quod etsi non semper teneatur homo velle quod Deus vult, semper tamen teneatur velle, quod Deus vult eum velle, et homini præcipue innotescit per præcepta divina.* En igitur S. Doctor bene explicat, nos non teneri sua præcepta servare, nisi postquam illa nobis sunt manifestata. Itaque tenetur homo parere Deo, et conformari ipsius voluntati, non jam in omnibus, *quæ Deus vult*, sed in eo tantum, *quod Deus vult nos velle.* Sed quomodo sciemus id, quod vult Deus nos velle? Sciemus, inquit S. Thomas, cum *præcipue innotescit per præcepta divina.* Non sufficit igitur dubia notitia præcepti, ut teneamur servare præceptum tanquam Dei volitum, sed requiritur insuper notitia præcepti certa, et manifestata: hoc quidem significat verbum illud, *innotescit.*

Quæro nunc, et hunc punctum concludantur: Casu quo voluntas divina quoad particularium præceptorum observantiam nobis adhuc non innotuerit, tenemur ne illi conformari? Minime, ait Angelicus dicens: *Sed in particulari nescimus, quid Deus velit, et quantum ad hoc non tenemur conformare voluntatem nostram divinæ voluntati.* Idque confirmat, ut vidimus, expresse P. Gonet: *Homo non tenetur se conformari voluntati Divinæ in voluto Materiali, nisi quando voluntas divina nobis præcepto, vel prohibitionem manifestatur. Clyp. Disp. 6. art. 2. n. 37.* Imo scripsit Joannes Gerson, ut alibi retulimus, quod nec Deus quidem potest creaturam obligare ad suam voluntatem servandam, nisi prius eam ipsi manifestet: *Necesse est dari manifestationem ordinationis ac voluntatis Dei, nam per solam suam voluntatem nondum potest Deus absolute creaturæ imponere obligationem. Lib. de Vita Spir. Lect. 2.*

Ilinc patet, quod S. Thomas semper conformis fuit, nos instruens, leges certas esse debere, ut obligent; in cunctis enim locis ubi de hac materia sermonem habuit, semper usus est verbis expressis, quæ hanc esse mentem suam clare ostendunt. Dixit ipse, quod lex ut obliget, oportet ut *per ipsius notitiam applicetur*. 1. 2. q. 90. art. 4. Dixit ibidem *ad primum*, promulgationem legis esse *ex hoc ipso, quod Deus cum mentibus hominum inseruit naturaliter cognoscendam*. Inquit *naturaliter cognoscendam*, ergo tunc homo tenetur legem servare, cum legem cognoscit, non vero cum dubitat de lege. Dixit legem esse mensuram, qua homo mensurare se debet, ac proinde dixit quod hæc *Mensura debet esse certissima*. 1. 2. q. 19. art. 4. ad 3. Dixit, quod sicut sanis non ligat, nisi applicetur rei ligandæ per contactum, ita præceptum non ligat nisi per ejusdem scientiam. Et ideo subdit: *Unde nullus ligatur per præceptum, nisi mediante scientia illius præcepti*. De Verit. q. 17. art. 3. Dixit, hominem tum tantum teneri ad obediendum Deo, cum ejus divina voluntas homini præcipue innotescit per præcepta divina, 1. 2. q. 19. art. 10. Itaque juxta has omnes D. Thomæ doctrinas concludendum, divinam legem non obligare, nisi cum de illa habetur *scientia*, nisi ipsamet *innotescit*.

Quapropter his positis frustra objicitur, a nostris Adversariis, quod cum opiniones sunt æque probabiles, opinio tutior, si non inducit obligationem certam, inducit saltem obligationem probabilem; et ideo deerit dictamen moraliter certum de actionis honestate, sine quo non licet operari. Sed huic pluries supra data est responsio, nempe quod cum duplex concurrat opinio æque probabilis, opinio quæ stat pro

lege aliam non inducit obligationem nisi deponendi dubium ; sed hujusmodi dubia , juxta omnium Probabilistarum , et Probabilioristarum , ipsiusque P. Patutii sententiam , ut vidimus , bene potest deponi , non tantum ex directo , sed etiam ex reflexo Principio certo , quo certitudo de honestate actionis jam habetur.

Objeiunt IV. Regulam sacrorum Canonum illam : *In dubiis tutior via est eligenda* , ut habetur in *cap. illud Dominus* , de *Sent. excomm.* idemque dicitur in *cap. Ad audientiam* , de *Homic.* et in *cap. Petitio tua* , eod. tit. item in *Clement. Exivit* , §. *Item quia* , de *Verb. signif.* et in *cap. Juvenis* , de *Sponsal.* Dicunt Adversarii : Canones hi generaliter loquuntur de omnibus dubiis , generaliter igitur accipiendi sunt. Respondeo , et concedo , quod generaliter accipiendi sunt quoad omnia dubia practica , et facti qualia utique erant illa , quæ occurrebant respectu ad casus præfatorum Canonum ; sed non quoad omnia dubia speculativa , et juris , ut dicunt S. Antoninus , Christianus Lupus , Joannes Nyder , Dominicus Soto , Suarez , Tabiena , Sylvester , Angelus , Henriquez , Angles , S. Bouaventura , Gerson , Pelbartus , et alii fere communiter , ut mox videbinus ; ajunt enim , regulam præfatam Canonum quoad dubia speculativa esse de consilio , non de præcepto.

En quomodo loquitur S. Antoninus : *Inducunt illud* , *In dubiis tutior via est eligenda. Respondetur hoc esse verum de honestate , et meriti majoritate , et non de salutis necessitate quoad omnia dubia ; alioquin oporteret omnes Religionem intrare. Part. 2. tit. 1. cap. xi. §. 31.* Verba D. Antonini sunt nimis clara , Sed P. Patutius ait , S. Archiepiscopum loqui tantum de eo , qui opinionem mitiorem habet pro

unice vera ; idque infert ex verbis illis , *alioquin oporteret omnes Religionem intrare ;* ergo , dicit P. Patuius , S. Antoninus intelligit hic loqui de duabus opinionibus æque tutis , et moraliter certis ; et contra prætendit probare , S. Antoninum sentire quod vi præfatæ regulæ in omnibus opinionibus dubiis tutiorem esse tenendam. Sed ut res clarescat , hic præmittendum id ; quod præmittit S. Antoninus in §. 28. *loc. cit.* loquens de quodam contractu , circa quem tunc valde inter Sapientes disceptabatur , an esset , vel ne usurarius. Sic scribit Sanctus : *Et si diceretur hic esse usuram , et usura est contra Decalogum. Respondetur , sed hunc contractum esse usurarium , non est clarum , cum Sapientes contraria sibi invicem in hujusmodi sentiant. Cum autem dicitur ignorantia juris naturalis non excusare , intelligitur de his quæ expresse per se , vel reductive sunt circa jus naturale et divinum , ut contra fidem , vel præcepta per evidentes rationes , vel determinationem Ecclesiæ , vel sententiam communem Doctorum ; et non de his quæ per multa media , et non clare probantur esse contra præcepta et articulos.*

Deinde §. 31. ait : *Quod autem volentes probare contractum esse illicitum , inducunt illud , In dubiis tutior via est eligenda. Respondetur , hoc esse verum de honestate , et meriti majoritate , non de salutis necessitate , quoad omnia dubia ; alioquin oporteret omnes Religionem intrare.* S. Antoninus igitur neutiquam sentiebat universalem adesse legem , quod tutiora sequamur in omnibus dubiis ; nam in speculativis , quæ occurrunt , cum duæ probabiles opiniones concurrunt , juxta casum qui tunc disceptabatur , censebat præfatam Canonum Regulam non esse de præcepto. Nihil autem obstat , quod ibi exem-

plum adduxerit, sive absurdum, quod alioquin oporteret omnes Religionem intrare; nam ibi non quidem loquebatur Sanctus adversus eos, qui dicere præsumpserint, omnes de præcepto teneri propter Regulam illam Religionem ingredi; sed respondet ibi directe eis, qui dicebant contractum illum vetitum esse vigore prædictæ Regulæ obligantis ad tutiorem partem sequendam: *Quod autem volentes probare* (repetamus verba jam supra relata) *contractum esse illicitum, inducunt illud, In dubiis tutior via est eligenda.* Hic igitur sermo fit præcise de contractu illo speculative dubio, et respondet S. Antoninus, *Hoc esset verum de honestate, et meriti majoritate, non de salutis necessitate quoad omnia dubia.* Unde non valet dici: S. Antoninus intendit loqui de eo, qui volens contractum iniure, reputat illum, non dubitanter, sed certe licitum; nam S. Archiepiscopus non intendit utique loqui ibi de opinione habita pro unica vera, sed de opinione omnino dubia: alioquin ad objectionem eorum qui probare volebant contractum esse illicitum, quia Canones præcipiunt, in dubiis tutiorem viam esse eligendam, inepte respondisset Regulam illam esse *de honestate, et meriti majoritate, non de necessitate quoad omnia dubia*; sed debuisset respondere, Regulam procedere tantum in dubiis, non vero cum operans habet pro vera suam opinionem; Sanctus autem ait, Regulam Canonum non esse de præcepto universali *quoad omnia dubia*; quoad omnia enim dicit esse tantum *de honestate, et meriti majoritate.*

Sicut scribit S. Antoninus, sic etiam sentit Joannes Nyder, dicens: *Viam tutiorem eligere est consilii, non præcepti. In Consolat. part. 3. cap. 16.* Idem sentit Tabiena; *Non valet, quod*

in dubiis tutior via est eligenda, quia hoc non est Præceptum, sed consilium. In summa verb. Scrupulus. Idem scripserunt Navarrus *Manual.* cap. 27. n. 281. Dom. Soto *de Just. et jure lib. 7. part. 3. artic. 2.* Abbas *in cap. Significasti, Sylvester verb. Jejunium quæst. 10. n. 27.* Suarez *tom. 3. in 2. Disp. 40. Sect. 6. n. 8.* Angles *p. 1. de Jejun. q. 9. art. 1. Dub. 2. Concl. 3.* Henriquez *lib. 14. de Irseg. cap. 3. n. 4. in fin.* Item S. Bonaventura, Gerson etc. apud Terillum *de Probab. quæst. 26. num. 21.*

Et revera juxta casus relatorum Canonum omnino servari opus erat regula illa, quia dubia erant practica, et facti, nec haberi poterat Principium aliquod certum, directum, aut reflexum, quo excusanda foret obligatio partem sequendi tutiorem propter scandala, aliaque mala, quæ in iis casibus vitari debebant. Utque dilucide hoc dignoscatur, brevibus hic discutere oportet, qui tunc acciderunt casus, et decisiones textuum, qui nobis obijciuntur. Quoad *cap. Illud Dominus, de Sent. excomm.* ibi casus fuit, quod quidam Episcopus, non obstante fama publica de excommunicatione adversus eum lata, temere celebrare maluit, qua de re jure dicimus, eum depositione fuisse ab Innocentio III. punitum; nam persistente dubio de excommunicatione, ipse diligentiam adhibere tenebatur ut de veritate certior fieret, interimque a celebratione desistere debebat. Idcirco merito dixit Pontifex: *Quia in dubiis via tutior est eligenda, etsi de lata in eum sententia dubitaret, debuerat tamen potius abstinere, quam Sacramenta Ecclesiæ celebrare.*

Quod *cap. Ad audientiam, de Homic.* casus fuit, quod quidam Sacerdos intulit viro cuidam

vulnus, ex quo vita decessit. Deinde dubitabatur, an ille propter huiusmodi vulnus mortuus fuisset. Clemens III. decrevit convenire, ut Sacerdos a sacrificando abstinere, et ideo dixit: *Cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem, vos convenit injungere Presbytero, ut non ministret.* Hic primo advertendum, quod non adhuc facti veritas erat tunc explorata, nimirum an tali ex vulnere mors accidisset, qua de causa subjungit textus: *Si ex alia infirmitate obierit, poterit divina ministrare.* Ideoque sapienter statuit Pontifex, quod interim Sacerdos non celebraret; decebat enim in tali dubio viam tutiorem eligere. Advertendum secundo cum Navarro, et Suarez, quod eo casu non agebatur de observando aliquo præcepto, sed tantum de quadam convenientia, ut si deinde constaret Sacerdotem fuisse homicidam, Populo non esset scandalum eum celebrantem conspiciere. Idem statutum fuit in simili casu dubii homicidii in cap. *Petitio tua*, 24. de *Homic.* ubi dictum fuit: *Cum sit consultius in huiusmodi dubio abstinere, quam temere celebrare.* Quis non videt in his casibus necessario ad scandalum effugiendum convenisse, ut via tutior eligeretur a celebratione abstinendo?

Ad Clementinam *Exivit* respondemus, quod ibi fratres Minores Sedem Apostolicam efflagitarunt, an sub gravi tenerentur ad illas Religionis Regulas, quæ verbis præceptivis conceptæ erant? Papa respondit: *In his quæ animæ salutem respiciunt ad evitandos graves remorsus conscientie pars securior est tenenda.* In primis, ut censet P. Eusebius Amort, cum Papa dixerit, *pars securior est tenenda*, non de securitate materiali intendit loqui in amplectendo tutiorem partem, sed de securitate formali con-

scientiæ in operando cum morali certitudine sine dubio practico; nam si de materiali securitate loqui intendisset, utique declarasset omnes voces imperativi modi præceptum denotare, quod materialiter tutius proculdubio fuisset; at Pontifex dixit *esse intelligenda* verba imperativa tantum illa, quæ talia videbantur *ex vi verbi*, nempe ob verborum expressionem, *vel saltem ratione materiæ*. Certum inquit: *Licet Fratres non ad omnium quæ ponantur in Regula sub verbis imperativi modi sicut ad præceptum, seu præceptis æquipollentium observantiam teneantur, expedit tamen ad observandam puritatem Regule, et rigorem, quod ad ea sicut ad æquipollentia præceptis se noverint obligatos, quæ hic inferius adnotantur*. Et post hæc Papa quæ tanquam præceptum habenda essent, adnotavit. Ita respondet ad hanc Clementinam P. Eusebius Amort.

Sed ego aliam responsionem addo magis convincentem. Casus erat, ut in eodem textu legitur: Antecedenter a Fratribus fuerat dubitatum, an Regula tantum ad vota paupertatis, castitatis, et obedientiæ obligaret; sed Nicolaus III. Papa jam declaraverat obligare etiam ad illa Consilia Evangelica, quæ in Regula exprimebantur verbis obligatoriis præcepti, vel præcepto æquipollentibus. Deinde Fratres Clementem V. supplicarunt, ut eis declararet, *Quæ censi debeant præceptis æquipollentia?* Idcirco Clemens, priusquam explicasset ea, quæ præceptis æquipollentia videbantur ex vi verborum, et ratione gravis materiæ de qua agebatur, præmisit illa verba, *ad vitandos graves remorsus conscientiæ*; pars securior est tenenda. Itaque eo casu non agebatur de duabus partibus æque probabilibus, sed tantum an adesset obligatio il-

lam sequendi partem, quæ juxta Regulæ rigorem, et juxta id quod Nicolaus III. jam declaraverat, non tantum tutior; sed erat unice tuta; cum jam constabat, Regulam ex vi verborum, et gravitatis materiæ obligare ad observanda tanquam præcepta, non solum principalia tria vota Religionis, sed etiam Consilia Evangelica, quæ in regula exponebatur; et ideo ipsa præteriri non poterant siue gravi conscientie remorsu. Hinc dixit Clemens; ad vitandos hujusmodi remorsus tenendam esse securiorem partem, quæ reipsa erat unice vera, et unice segura; et ex alia parte nullæ rationes suppetebant, quæ trasgressionem illorum Consiliorum a gravi culpa excusare valebant.

Tantem quoad *cum Juvenis* 3. *de Sponsal.* casus fuit, quod Juvenis quidam septennis Puellam quandam duxit; qua mortua, postea cum Consobrina illius alias nuptias contraxit. Hinc suborto dubio, an primum matrimonium fuisset invalidum ob ætatis septennis impotentiam, Eugenius III. præcepit, ut vir a præfata Consobrina separaretur, propter honestatem Ecclesiæ, subjungens. *Quia igitur in his, quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus etc.* Illis positis, dicimus I. Pontificem jure separationem præcepisse, non quia putavit in opinionibus dubiis semper tutius tenendum esse, sed quia separatio necessaria erat ad scandala vitanda, adque Ecclesiæ honestatem sartam tectam servandam. Dicimus II. quod Papa, proferendo verba, *Quod certius existimamus, tenere debemus*, minime id dixit respectu Juvenis, qui utique bene conscius erat, si tempore primi Conjugii potens vel impotens esset; sed respectu Judicum qui in Foro, cum Partium rationes sunt dubiæ, proculdubio quod certius

est sequi tenentur; proindeque dixit, *certius*, (non tutius) nempe quod ipse Papa certius judicabat, separationem imponendam esse, quia adhuc persistebat dubietas valoris primi matrimonii, pro quo possessio potius stabat. Quid autem inter hoc, et quæstionem nostram; ubi de Foro interno agitur, et non de dubio facti, sed de opinione æque probabili? Hiuc patet, quod omnia dubia ad textum casus pertinentia erant dubia practica, et facti, quæ nullo ex reflexo Principio deponi poterant.

Tanto magis quod ipsi Pontifices in dubiis speculativis hac Regula tenendi partem tutiorem non semper usi fuerunt. Adrianus VI. ut refert *Domin. Soto in 4. Dist. 27. quæst. 1. art. 4.* non obstante quod ipse oppositum sentiret, dispensavit in quodam matrimonio rato, tantummodo sententiæ Cajetani consilius. Præterea in *cap. Laudabilem, de Frigid. et mal.* habetur Pontificem cuidam Conjugi, qui dubius erat de potentia ad copulam, concessione ut eam per triennium experiretur. Si lex dubia semper est servanda, ut volunt Adversarii, et tunc dubium vertent, an Mulier illa esset aliena, quomodo Pontifex viro illi permittere poterat per triennium ad eam accedere, et copulam experiri? Adde, quod si lex ista esset universalis sequendi in cunctis dubiis etiam speculativis tutiorem partem, sequeretur; ne probabilissimam quidem teneri posse opinionem, quæ utique non est tutior, sed intra fines probabilitatis manet, sed hoc dici nequit, cum proscripta sit ab Alexandro VIII. Propositio, quæ dicebat: *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.* Adde, quod etiamsi esset res dubia, an præfata Regula Canonum intelligenda sit de omnibus dubiis, et non tantum de dubiis practi-

tis, rationes ipsæ, quibus sat clare probatum est legem dubiam; utpote non satis promulgatam non obligare, eadem probant hanc Canonum Regulam non esse legem universalem quoad omnia dubia, sed tantum quoad dubia facti, et practica.

Denique ut præsentì puncto finem imponamus, quæro (et ad hanc rationem quam proferam, ignoro quid responderi possit): Quid Canones præcipiunt? præcipiunt in dubiis tutiorem viam esse eligendam. Dicitur itaque, *in dubiis*; sed si non simus in dubiis? Quid obstat Regula illa si homo alicui Principio certo innititur? tunc sibi jam format conscientiam moraliter certam de honestate actionis, et a finibus dubietatis egreditur, nec amplius dici potest eum esse in dubiis. Præterea ipsimet Adversarii concedunt, præfatam Regulam sequendi partem tutiorem locum non habere in materia justitiæ; at si regula Canonum sequendi quod est tutius esset universalis pro omnibus dubiis, etiam qui legitime rem possidet, in dubio an res sit aliena, de illa expoliari teneretur; sed D. Augustinus in *Can. Si Virgo* 34. q. 1. contrarium docet, inquiens: *In jure prædiorum tandiu quisque bonæ fidei possessor rectissime dicitur; quamdiu se possidere ignorat alienum.*

Objiciunt V. decisionem cujusdam Confessus Episcoporum Gallorum, ubi fuit decretum, in opinionibus æque probabilibus tutiorem partem esse tenendam. Horum tantorum Præsulum auctoritatem magnopere veneror, sed omnes docent auctoritatem extrinsecam Sapientum magni non posse esse ponderis, ubi intrinseca ratio certa videtur, et convincens; tantò magis cum ipsa sufficienti aliorum auctoritate non destituatur. Ego autem animadverto, quod pro nostra sen-

tentia non minor quam pro opposita extat auctoritas extrinseca, imo valde major. Nec negari potest nostram sententiam saltem per octoginta, aut etiam nonaginta annos circiter communem fuisse apud moralis scientiæ Auctores, quos inter plurimi fuerunt Cardinales, Episcopi, Universitatum Doctores, et signanter plures Magistri Dominicanæ Religionis, in qua semper magna doctrina floruit. Hic brevitatis causa omitto, cunctorum ipsorum nomina, et suarum propositionum citationes adnotare, quas jam attuli in meo Opusculo seorsim edito, cui titulus; *Dell' Uso Moderato dell' opinione egualmente probabile.*

Nec valet dicere, horum auctoritatem, in hac materia parum æstimandam esse, etiam a me; dum ipsi habentur a me tanquam decepti, cum ad nostram tuendam sententiam innixi sunt Principio illi, quod egomet reprobavi: *Qui probabiliter agit, prudenter agit.* Jam dixi sub initio Dissertationis hujus, quod tale Principium solum, et per se directe sumtum, non est sufficiens ad cohonestandum usum opinionis æque probabilis. Attamen adverto, jam plures Auctores (ut supra vidimus) pro nostra sententia tuenda innixos fuisse eidem nostro Principio, nempe quod lex dubia non potest obligare. Præterea dico, quod nec etiam illi Auctores solo præfato principio illo, *Qui probabiliter agit etc.* utebantur. Et sic rem conféro. Auctores illi ex una parte jam fatebantur, quod ad licite operandum necessaria esset moralis certitudo de honestate actionis. Contra vero ipsimet Auctores eadem nostra Principia in suis Operibus in diversis locis jam statuerunt, nempe quod lex non sufficienter promulgata non obligat: et quod ubi libertas possidet, lex incerta nequit certam

inducere obligationem, ex illo Principio tam ab ipsis acclamato, quod *In dubio melior est conditio possidentis*. Ergo si de hujusmodi Principiis, loquendo de opinionum probabilium usu, expressam non faciebant mentionem, saltem ea indubitanter supponebant. Quapropter juste censendam, quod ipsi Dicto illo, *Qui probabiliter agit, prudenter agit*, potius utebantur tanquam Corollario quodam, sive consequentia, quæ a Principiis reflexis inferebatur. Tanto magis quod hæc materia opinionum probabilium tunc erat valde confusa, unde confuse de ea loquebantur, postquam antiquiores Auctores confusius de illa locuti fuerant. Ceterum Dictum illud, *Qui probabiliter agit, etc.* dupliciter accipi potest, si accipitur tanquam innixum alijs Principiis reflexis, vere prudens, et certum est: si vero accipitur tanquam Principium directum, seclusa judicii reflexione, falsum est. Et sic de effato illo directe sumto jure merito Gallicani Præsules contenti non extiterunt, tuleruntque Decretum, quod circumfertur, nempe: *In dubiis de salutis negotio, ubi æqualia utrinque animo se offerunt rationum momenta, sequamur id quod tutius est, sive quod est in eo casu unice tutum; nec id consilii, sed præcepti loco habeamus, dicente Scriptura; Qui amat periculum in illo peribit*. Attentis quibus postremis verbis, apparet pro certo, quod ipsi præsules locuti sunt de operante cum dubio practico, nullum habente Principium, quo dubium deponere posset; si autem loqui maluissent de Operante, qui ultimum format judicium, non ex sola probabilitate opinionis, sed ex alio certo Principio reflexo, aliter quidem puto, quod Præsules illi decrevisent.

Quod autem ad plura Episcoporum Edicta in

Gallia emanata, quæ a P. Patutio in suo Opere, *La regola prossima delle umane azioni*, afferuntur, et transcribuntur, quibusque ipse ait proscriptum fuisse Probabilismum, illa perlegi attente, et consideravi, quod omnia ipsa respiciunt præcise quendam librum cui titulus: *Apologia Cusistarum*, qui merito damnandus erat, utpote asserens propositiones nimis laxas, nempe teneri posse secure quæcumque opinionem, non tantum minus probabilem, sed etiam probabiliter probabilem, secundum quatuor vel trium atque etiam unius Auctoris auctoritatem. Quamobrem Edicta præfata nihil, aut valde parum nostram sententiam adversantur. Certum quoad vim rationum intrinsecam (quæ principaliter attendi debet, auctoritas enim extrinseca non aliud operator, quam afferre vis intrinsecæ præsumptionem) iudico, et plurimi alii iudicant mecum, habere jam convincentem, et evidentem. Quod autem ad extrinsecam Doctorum auctoritatem pertinet, censeo, ut supra ostendi, tenere sufficientissimam. Tanto magis cum animadvertimus, quod nostri Adversarii nihil adæquatæ ad nostras rationes respondent; et ex alia parte si eorum argumenta valerent, probarent utique Tutorismum damnatum necessario esse tenendum. Loquendo vero de iis, qui non jam scribant de proposito pro rigido Sistemate, sed tantum illud ore tenus approbant, omnes ego veneror, et reputo me sapientiores, sed dico quod tunc hi majorem auctoritatem mihi afferrent, si scirem ipsos mature utriusque sententiæ momenta ponderant; sed de hoc valde dubito, et jure merito, dum video eosdem Scriptores rigidi sententiæ ab eis probatæ, aut parum nostras rationes animadvertisse, aut respondisse nobis æquivocis, et fallaciis, quibus, unusquis-

que intelligens facillime respondere valet. Adde. Hujusmodi Approbatores, ut plurimum (sicut supra dixi) directa respiciunt motiva, sed parum intendunt, quæ de cetero multam reflexionem requirunt; sed ego pro certo habeo, quod hujusmodi reflexio ab iis, qui hodie Antiprobabilistæ se produnt, et jactantur, minime adhibetur. At progrediamur ultra, quia materia est odiosa, et in ea parum valeo me explicare. In libello autem super hanc controversiam a me nuperrime edito, plures Episcoporum, Abbatum, et aliarum eruditaram Personarum in ejus calce transcripsi, quæ nostrum Sistema verum ac certum non dubitant appellare.

Objiciunt VI. textum Ecclesiastici (3. 27.): *Qui amat periculum, in illo peribit*; ergo ajunt, qui in periculum se immittit transgrediendi legem, jam peccat. Sed hic advertere oportet æquivocum, sive ambiguitatem, quæ intercedit. Qui opinione æque probabili utitur, Principio certo innixus, est quidem in periculo transgrediendi legem, sed non peccandi. Sed cur? replicant Adversarii, quomodo non peccat qui transgrediendi legem periculo se exponit? Repeto, non peccat; oportet enim distinguere legem certam ab incerta. Quando lex est certa, profecto non possumus exponi periculo eam transgrediendi, sicut est periculum propriam conversionem procrastinandi usque ad mortem, prout in textu præfato dicitur: *Cor durum male habebit in novissimo; et qui amat periculum, in illo peribit*. Certa est lex charitatis, quam quisque erga seipsum habere debet non manendi diu in peccato ob periculum in suo peccato moriendi; amans autem hoc periculum, in illo peribit. Pariter hic objiciunt doctrinam illam D. Thomæ, quæ in idem coincidit; *Quicum-*

que committit se discrimini peccati mortalis, mortaliter peccat. Quodlib. 9. art. 15. Hæc verba dupliciter explicari possunt, vel de immit-
tente se in periculum transgrediendi legem cer-
tam juxta casum in Scriptura expressum, vel
potius de oporante cum dubio practico juxta
aliud textum ejusdem S. Doctoris, ubi dixit :
*Qui aliquid committit, vel omittit, in quo du-
bitat esse peccatum mortale, discrimini se com-
mittit. S. Th. in 4. Dist. 21. quæst. 2. art. 3.
ad 3.* Notandum: Non dicit Angelicus, in quo
dubitat offendi legem, sed in quo *dubitat esse
peccatum mortale*; alibi enim ipsemet de incer-
to præcepto loquens dixit, ut supra retulimus :
*Nullus ligatur per præceptum, nisi mediante
scientia illius præcepti. De Verit. quæst. 17.
art. 3.*

Dicunt igitur Adversarii, quod cum lex est
dubia, qui se immittit in periculum eam trans-
grediendi, certe peccat ex Scriptura allata :
Qui amat periculum, in illo peribit. Ergo resu-
mo, ad hoc periculum vitandum semper opus
erit strictum amplecti Tutiorismum, non aliter
operando, quam cum morali certitudine absolu-
ta, et immuni ab omni formidine, quod opinio
illa quam quis sequi vult, sit vera? Minime,
ipsi respondent, satis est quod illa opinio sit
probabilissima, cum proscripita jam fuerit ab
Alexandro VIII. opposita Propositio, quæ di-
cebat: *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles
probabilissimam.* Igitur, dico primum, ex hoc de-
duci veram non esse sententiam, quod cum lex
est dubia, peccat qui se exponit periculo eam
transgrediendi, nam adhuc cum probabilissima
opinionem operans incurrit periculum (quamvis
sit remotius) legem transgrediendi. Sed præte-
rea dico (et hic aliquantulum immoremur)

120 Lib. I. Tract. I. De Conscientia,
quod is qui credit nunquam esse licitum se ex-
ponere periculo lædendi legem, et contra dicit
posse opinionem minus tutam teneri, solummo-
do quando est probabilissima, difficillime, et
vix unquam induci poterit ad eam sequendam
cum securâ conscientia, nisi eam invenit stricte
certam, et ab omni formidine immunem. Et sic
ratiocinor. Opinio probabilissima est illa, quæ
etsi supremum occupat probabilitatis gradum,
tamen fines probabilitatis non excedit, juxta
terminos ejusdem Propositionis ut supra damna-
tæ, quæ dicebat, *inter probabiles probabilissi-
mam*; et ideo, prout communiter Doctores a-
junt, opinio probabilissima, quæ etiam mora-
liter certa (large tamen loquendo) vocatur,
omnem prudentem formidinem non excludit, ne
sit falsa: ad differentiam opinionis sive senten-
tiæ stricte certæ, quæ omnem prudentem for-
midinem excludit. Si ergo opinio probabilissima
omnem non excludit prudentem formidinem, opi-
nio probabilissimæ opposita non equidem est il-
la, quæ tenuiter tantum est probabilis; tenuis
enim probabilitas non est probabilitas, sed
dumtaxat quædam falsa apparentia, seu vana
probabilitatis apprehensio, quæ nullum pruden-
tem timorem producere potest, sed tantum
aliquam imprudentem formidinem; sed impru-
dens formido, non est formido, quæ valeat ul-
lum peccati periculum secum asferre. Ipsimet
rigidi, et stricti Tutoristæ communiter ajunt,
quod hujusmodi imprudentes formidines con-
tineri debent, nec de eis ulla ratio est habenda.
Insipientia revera esset dicere, quod Deus nobis
imposuerit etiam futes et irrationabiles timores
vitare. Itaque proprie loquendo opinio probabi-
lissimæ adversa non est ea, quæ tenuiter, sed
ea quæ dubitanter probabilis est: et hæc, sicut

probabilissima (ut diximus) non caret omni prudente formidine , quod sit falsa ; ita opinio probabilissimæ opposita non caret omni prudenti motivo , quod sit vera. Nunc pto , posito quod opinio stans pro lege , opposita probabilissimæ stanti pro libertate , est dubie probabilis ; quomodo qui censet illicitum esse immiti in periculum transgrediendi legem , volens probabilissimam sequi , poterit unquam in praxi cum tranquilla conscientia , induci ad firmiter credendum , quod opinio stans pro lege non sit vere probabilis , et sic probabilissima nti , quin periculo transgrediendi legem exponatur ? Ubi stateram inveniet tam exactam , quæ ipsum reddat securum , quod opinio stans pro lege careat quidem tantum probabilitatis pondere , quod illum efficiat probabilem , et sic ipse secure , et a periculo immunis operetur ? Idcirco repeto , quod ab initio dixi , quod ille qui credit non posse teneri in praxi aliquam opinionem minus tutam , nisi probabilissima sit , cum magna difficultate poterit sibi formare dictamen certum ad operandum , nisi strictum amplexetur Tutiorismum , quod solummodo ab omni periculo legem transgrediendi immune , atque liberum est.

Instant Adversarii , et dicunt : Qui tutiores opiniones amplectitur , tutius incedit. Respondeo. Nefas quidem est , divinarum legum observantiam relaxare plusquam licet ; sed non minus est malum , divinum iugum plus quam oportet durum aliis reddere ; nimia enim severitas (scribit Cabassutius in *Præfat. Theor. Juris etc.*) » dum homines ad nimis ardua compellit , viam salutis æternæ præcludit ; salvandus (ut ait D. Bonaventura) damnat , et » consocios propriæ infirmitatis ad desperationem

» adigit. Accidit enim, ut miseri homines, hac
 » audita rigidiore doctrina, credant vel dubi-
 » tent inesse mortalem culpam, ubi nulla est;
 » sed tamen rei difficultate victi ex erronea con-
 » scientia moraliter peccent, et damnentur. Re-
 » cte ergo D. Bonaventura (*Comp. theol. ve-*
 » *rit.* l. 2. c. 32. n. 5.): *Cavenda est con-*
 » *scientia nimis larga, et nimis stricta; nam*
 » *prima generat presumptionem, secunda despe-*
 » *rationem; item prima saepe dicit malum bo-*
 » *num, secunda e contra bonum malum; item*
 » *prima saepe salvat damnandum, secunda e*
 » *contra, damnat salvandum.* » Hinc sapienter
 » scripsit Jo. Gerson: Doctores theologi non
 » debent esse faciles ad asserendum aliqua esse
 » peccata mortalia, ubi non sunt certissimi de
 » re; nam per ejusmodi assertiones rigidas, et
 » nimis strictas in rebus universis nequaquam
 » eriguntur homines a luto peccatorum; sed
 » in illud profundius, quia desperatius, demer-
 » guntur. Quid prodest, imo quid non obest
 » coarctare plus iusto mandatum Dei, quod est
 » latum nimis? *De Vit. spir. Lect. 4.* Opti-
 » me nos instruit S. Chrysostomus: *Circa vitam*
 » *tuam esto austerus, circa alienam benignus.* Ita
 » in can. *Alligant*, 26. q. 7. Addit P. Suarez
 » et ait: *Imo potius periculum animarum incur-*
 » *reretur, si tot vincula in casibus dubiis injice-*
 » *rentur.* In 2. 2. qu. 89. art. 7. Idque fusius
 » Cardin. Pallavicinus scire explicat. » Per se
 » spectatum Effatum, illud, *In dubio tutior pars*
 » *est eligenda,* verissimum est, si recte intel-
 » ligatur: nam vel agitur de electione practica,
 » et hæc semper debet esse tutissima, quia de-
 » bet esse evidenter licita: vel de electione sen-
 » tentiæ speculativæ, et circa eam quærenda
 » quidem est major securitas sententiæ, non

» major securitas actionis. Si induceretur opi-
 » nio, quod semper teneremur facere actionem,
 » quæ secutior est, etiam a transgressione ma-
 » teriali, hæc opinio non esset tutior, sed ma-
 » xime exposita periculo frequenter transgressio-
 » nis formalis, quare tutior est opposita. *Pal-
 » lav. in 1. 2. disp. 9. cap. 4. art. 11. num.
 » 225*). Idem scripsit P. Bancel Dominicanus :
Multa sunt, quæ tutius est facere, sed simul
etiam tutius est non se credere obligatum ad ea
facienda, nisi moraliter ipsi constet de tali obli-
gatione. Brev. univ. Theol. p. 2. tract. 6. q.
5. art. 5. Hinc idem Auctor concludit : *Cum*
non debeamus formare conscientiam de obli-
gatione ad aliquid sub pœna, nisi moraliter
constet de obligatione, non debemus onus illud
imponere, dum moraliter nobis constat superes-
se nobis libertatem amplectendi quamcumque vo-
luerimus, ex hujusmodi opinionibus.

Ego, ut sincere veritatem fatear, cum Theo-
 logiæ Moralis scientiæ vacare cœpi, quia rigi-
 dioris sententiæ Magistrum mihi audire contigit,
 pro hac strenue cum aliis, tunc temporis contem-
 debam; sed postea, melius rationes hujus contro-
 versæ discutiens, opposita sententia, quæ pro
 opinione, læque probabili stat, moraliter certa
 mihi visa fuit, et quidem inductus ab illo plu-
 res hic repetito Principio, quod lex dubia non
 potest obligare. Hinc persuasus remansi, nefas
 esse conscientias, cum opiniones sunt æque pro-
 babiles, ad tutiorem sequendam adstringere cum
 periculo in plurimas formales culpas incurren-
 di. Præterea tamen, cum nostra hac tempestate
 viderim ita acriter adversus mitiorem sententiam
 reclamavi, multoties hunc punctum ad trutinam
 diligenter revocavi, legens, ac relegens Aucto-
 res omnes quotquot ad manus habere potui mo-

dermos, qui pro rigida sententia certabant, promptus a mea sententia desciscere; statim ac non amplius certa mihi appareret; prout enim plures opiniones, quas aliquando tanquam probabiles habui, postea non erubui eas reprobare; ita, imo tanto magis non erubuissem hanc sententiam, quæ majoris est momenti retrahere. Sed quo diligentius rationes nostræ sententiæ perpendere satēgi, eo magis certæ mihi visæ sunt. Certum, si quis adesset, qui me clarioribus momentis illuminare posset, falsitatem ostendendo duorum Principiorum, quæ hic exponere curavi, multas ei gratias haberem, atque statim etiam per publicam scripturam me revocari polliceor. Donec tamen aliter mihi, quam in præsentiarum sentio persuasum non erit, dico quod sine gravi conscientiae remorsu non possem alios adstringere ad sequendam tutiorem, cum opiniones æque sunt probabiles, nisi oppositum declararet Ecclesia, cui libenter, si declarabit, judicium meum submitto.

Certam protestor, quod sicut Confessarios illos non approbo, qui nimis austeritati adherentes facile damnant usum plurium opinionum, quæ gravi fundamento nituntur; ita contra neque approbare possum eos, qui de facili opiniones sine certo fundamento tanquam probabiles acclamant. Confessarius, antequam aliquam opinionem amplectetur, tenetur utique intrinsecas rationes perpendere, et cum ei occurrit ratio aliqua convincens pro tutiori opinione, cui adæquatam responsionem suppetere non aspicit; tunc oppositam minus tutam amplecti non potest, quamvis plurimorum Doctorum auctoritas ipsi faveat; modo auctoritas non sit tanti ponderis, ut videretur ei magis quam rationi appareanti deferendum, juxta id quod docet S.

Thomas : *Aliquis parvæ scientiæ magis certificatur de eo , quod audit ab aliquo Scientifico , quam de eo quod sibi secundum suam rationem videtur.* 2. 2. qu. 9. ar. 8. ad 2. Sed iste casus valde rarus erit.

Hoc pro theorica , sed quantum ad praxim spectat deligendi opiniones , quæri solet an expediat rigidas , aut benignas præferre ? Respondeo : Ubi agitur de removendo Pœnitente a periculo peccati formalis , Confessarius debet , generaliter loquendo , et in quantum Christiana prudentia suggerit , benignis opinionibus uti ; ubi vero opiniones benignæ proximius reddunt periculum formalis peccati , prout sunt nonnullæ Auctorum opiniones , v. gr. quoad vitandas occasiones proximas , et aliæ id genus ; tunc semper expedit , ut Confessarius utatur , imo dico quod ipse ut Medicus Animarum tenetur uti opinionibus tutioribus , quæ Pœnitentes ad se servandos in statu Gratiæ conducunt.

Nescio autem , quomodo possit cum bona conscientia doceri (genericè loquendo) quod Pœnitenti , qui ob confessionem suarum culparum peractam jus certum ad Absolutionem jam fuerit adeptus , possit ipsa ei negari , eo quod Pœnitens inter duas æqualis ponderis opiniones nolit tutiorem sequi. Hic est rigos ille , quàm immoderatum et injustum proculdubio reputo , et reprobō ; cum austeritas hæc causa esse potest , ut plures Auctores invenio etiam Probabilioristas , tam modernos , quam antiquos , relatos quidem ab Adversariis uti rigidæ sententiæ fautores , qui oppositum docent. En quomodo loquitur Probabiliorista Pontassus : *Fatendum tamen , quod si Confessario persuasum foret , opinionem suam Pœnitentis esse probabilem* (loquitur jam de opinione , cui tutior opposita etiam est probabi-

lis) tunc ei Absolutionem posset impertiri, quandoquidem tunc contra conscientiam suam non ageret. Pontas verb. Confessarius, cap. 2. Si autem Confessarius potest Pœnitentem absolvere, tenetur, cum ille jus ad Absolutionem habeat. Idem pariter scribit probabiliorista Cabassutius: Quicvis Confessarius absolvere debet suum Pœnitentem, qui non vult ab opere abstinere, quod secundum probabilem piorum, et doctorum aliquot hominum non reprobatur in Ecclesia auctoritatem est licitum, quamvis juxta probabilem aliorum auctoritatem, quam ipse sequitur Confessarius, habeatur minus probabilis (intelligendum non notabiliter minus) ut ostendunt Navarrus, Sylveus etc. Et de hoc rationem dat, quoniam, est Confessarius agat contra propriam opinionem, non tamen contra propriam conscientiam, cum teneatur absolvere Dispositum. Theor. 1. 3. v. 13. n. 13. Præterea Victoria, qui scripsit ante annum 1545. sic ait: Sed quid facit (Confessarius) quando ambre opiniones sunt probabiles, et habent suos proprios assertores? Respondeo, sive sit ejus proprius Sacerdos, sive non, tenetur eum absolvere in tali casu; ita Paludanius (4. 2. q. 2. art. 1.). Probatur aperte & talis enim est in Gratia, et Confessor habet probabilitatem, quod sit in Gratia; quia scit esse probabilem ejus opinionem: ergo non debet ei negare Absolutionem. De Confess. n. 109. Item Adrianus similiter scribit: Si a pluribus Doctoribus gravioris, seu etiam æqualis auctoritatis contrarium teneatur, non debet adeo de se presumere Sacerdos, ut totum velit in suam opinionem, quæ forsitan erronea est, coartare. De Confess. q. 52. dub. 7. Idem scripsit Navarrus: Si sint contrarie Doctorum opiniones, et Confessarius credit ex

dentī se textu, vel ratione niti, Pœnitentem autem dubia, non debet eum absolvere; ut si Pœnitens utitur pari ratione, vel fere pari, et habet pro se aliquem doctorem clarum, poterit eum absolvere. Proinde subdit: Cum dubitatur, an Pœnitens hoc facere, aut dare debeat, benigniorem opinionem Confessarius eligere debet; et pro hac sententia citat Angelum, et Sylvestrum. Manual. Cap. 36. n. 4. Idem confirmat S. Antoninus pluribus in locis; in uno scribit: Idem videtur sentire Goffredus de Fontibus, in his scilicet opinionibus contrariis; quæ tolerantur ab Ecclesia, ut dictum est; et quod debet proponere Confitentī, quod bene studeat de hoc se ipsum per prudentes informari, eo quod alii tenent contrariam opinionem, maxime si illius contraria opinionis Confessor sit ordinarius ejus, et sic eum absolvere. Idem sentit Ricardus claro modo; non distinguendo: utrum Confessor ejus sit Ordinarius, vel non ordinarius. Part. 1. tit. 6. Cap. 10. §. 10. In alio loco idem S. Archiepiscopus, loquens de illo contractu (de quo supra sermonem habuimus): Florentiæ disceptato, ait: consulendum ei qui intret illum vellet, ut abstinere; et postea subdit: Quid si tale consilium recipere recusaret quis? relinquendus videtur iudicio suo; nec condemnandus ex hoc, aut deneganda Absolutio. Part. 2. tit. 1. Cap. 11. §. 29. Alibi tandem ait: Si vero non potest (Confessarius) clare percipere, utrum sit mortale; non videtur tum præcipitanda sententia, ut dixit Guillelmus, ut denegret propter hoc Absolutionem, vel illi faciat conscientiam de mortali; quin faciendo postea contra illum, etiamsi illud non esset mortale, ei erit mortale quia omne quod est contra conscientiam ædificat ad gehennam. (28 q. 1. §. et his). Et cum prom-

ptiora sint jura ad absolvendum, quam ad ligandum . . . potius videtur absolvendum, et divino examini dimittendum. P. 2. tit. 4. Cap. 5. §. In quantum. Idem, ut supra notavimus, ait Jo. Gerson: Doctores Theologi non debent esse faciles ad asserendum aliqua esse peccata mortalia, ubi non sunt certissimi de re. De Vit. Spir. Lect. 4. Nota, ubi non sunt certissimi. En quomodo hi magni nominis Auctores, quos de laxitate nemo audebit culpae, uno ore loquuntur. Idem tandem scribit Dominic. Soto: Postquam opinio Pœnitentis est probabilis, excusat cum a culpa, et ideo jus habet absolutionem petendi, quam ideo Plebanus tenetur impendere. In 4. D. 18. q. 2. art. 5. ad 2. Ipsemet autem Soto alibi jam dixit: Et quando sunt opiniones probabiles inter graves Doctores, utramque sequaris, in tuto habes conscientiam. Lib. 6. de Justit. et jur. q. 1. art. 6. circa fin. Illis perspectis, oportet quod sint animi valde audentes Confessarii illi, qui Pœnitenti opinionem tutiorem, dum opposita minus tuta est æqualis ponderis, amplecti nolenti post suorum reatum confessionem Absolutionem denegare non dubitant: Tandem ab omnibus quæ hic exposita sunt, firmiter confirmatur principium a S. Thoma nobis traditum, quod lex nisi sit sufficienter, ac certe promulgata, non obligat. Deinde concluditur, quod nisi opinio quæ stat pro lege sit aut certa, aut saltem certe probabilior, prout ab initio diximus, eam sequi non tenemur.

MONITUM

*In quo exponitur Decretum S. C. Generalis
Inquisitionis Romæ conditum an. 1761.
circa usum opinionum probabilium.*

Quidam Parochus Avisii Tridentinæ Dicece-
sis anno 1760. Folium edidit una cum undecim
Thesibus plures continentibus Propositiones, quæ
deinde ab eodem Parocho publice promulgatæ
fuer. Folium erat hoc :

*Probabilismus publicæ disputationi Ven. Cle-
ro Avisiensi exercitii gratia expositus contra Pro-
babiliorismum stricte talem ; utpote negotium
perambulans in tenebris. Pro die 10. Junii 1760.
Ædibus Canonicalibus Avisii. Utinam observa-
remus mandata Domini certa! Quid nobis tan-
ta sollicitudo de dubiis? Celebes. P. Const.
Boncaglia lib. 12. cap. 3.*

I. Probabilismus noster versatur circa hæc
tria : Licet sequi æque probabilem pro liberta-
te, relicta æque probabili pro lege. Licet sequi
minus probabilem pro libertate, relicta proba-
biliori pro lege.

II. Usus probabilismi maxime tutus : Usus
Probabiliorismi maxime periculosus.

III. Usus genuini Probabilismi minime in
laxitatem degenerare potest : Usus Probabiliorismi
stricte talis in Rigorismum excurrere debet.

IV. Probabilioristas, quæ tales, qui ex con-
silio probabiliora sequuntur, laudabilissime ope-
rari affirmamus.

V. Probabilioristis stricte talibus, qui ex præ-

cepto, quod nunquam clare probant, seipsos; et alios ad probabiliora impellunt, merito Rigoristarum nomen imponimus.

VI. Qui nullatenus ad Christianam perfectionem tendere possunt, nisi sequendo probabilissima.

VII. Abusus Probabiliorismi strictæ talis, non solum licentiæ frantum, sed licentiæ calcar est, quod Gallorum testimonio comprobamus.

VIII. Genninus itaque noster Probabilismus, qui nec moram corruptelam inducit, nec obia Sede nunquam male fuit notatus, origine sua Thomisticus, progressu ætatis Jesuiticus, ut pote a quo arctatus, emendatus, et a Jesuitis contra Jansenianos furores propugnatus fuit.

IX. Qui ergo habuit in adiutorio fundatissimi Probabilismi, sub protectione plurimorum ex omnibus Orbis Christianis Nationibus præstantissimorum Theologorum commorabitur securus.

Ex Historia Critica. X. Hinc sine ulla laxismi nota Benignissimum etiam vocamus; sed legitimum, quem suadent utraque lex Cæsarea, et Pontificia; sed Dominicanum, quem Illustris Dominicanorum Ordo jam a primis temporibus est amplexus; sed Præm, qui Christianam pietatem fovet, sed Thomisticum, quem S. Thomas in amoribus habuit, qui decenas, et plures opiniones libertati faventes in suis Sententiarum libris docet; sed Christianum, qui Christo Domino summe familiaris fuit.

O. A. M. D. ET V. G.

Pro Coronide. Probabilismus noster stans pro libertate, est notabiliter probabilior ipso Probabilismo stante pro lege.

Hoc autem Folium anno sequenti proscriptum fuit a Tridenti Principe, et Episcopo, et deinde a S. C. Inquisit. Romanæ die 26. Febr. 1661. sic, ut fertur, damnatum fuit: » Cum vero » Theses hujusmodi notæque Theologicæ expen- » sæ fuerint in C. Gen. coram Ss. D. N. Cle- » mente Papa XIII. Sanctitas sua, auditis etc: » Folium prædictum, et Theses in illo exposi- » tas, damnat, et prohibet, tanquam continen- » tia propositiones, quarum aliquæ sunt respe- » ctiva falsæ, temerariæ, et piarum aurium offe- » nsiivæ; illam vero exceptam a num. X. nempe » Probabilismum, quæ Christo Domino summe » familiaris fuit, proscribendam censuit, uti » erroneam, et hæresi proximam. Præfatum » itaque Folium, sive Theses, ut supra exscri- » ptas, sic damnatas et prohibitas Ss. D. N. » vetat, ne quis cujuscumque status etc. im- » primere, ac imprimi facere, vel transcribere, » re, aut jam impressum, sive impressas apud » se retinere, et legere, sive privatim, sive » publice propugnare audeat, etc.

Rev. P. Jo. Vincentius Patotius in suo Opello inscripto, *La Causa del Probabilismo ec.* sub nomine Adelphi Dosithæi, contendit hoc Decreto, in prima Thesi integre Probabilismum vetitum fuisse, ita ut illicitum sit sequi, non tantum opinionem æque probabilem, sed nec etiam probabiliorē pro libertate. Sed id injuste contendit; Folium enim illud plura distin-

cta continet : continet diversas Theses , continetque etiam diversas Propositiones , quæ Thesium membra sunt , sive partes. Cum autem solum prædictum emanavit , duo factæ fuerunt difficultates a Sapientibus super hujusmodi Folii proscriptionem. Prima fuit , an singulariter damnatæ fuissent , non solum omnes Folii Theses , sed insuper omnes Propositiones in Thesibus contentæ. At communiter visum fuit , quod licet pro vero se haberet , omnes Theses proscriptas fuisse , et unamquamque ipsarum , minime tamen omnes in Thesibus contentæ Propositiones damnatæ erant , sed tantum illæ quæ censuram merebantur ; nam in Decreto dicebatur : *Sanctitas sua Folium prædictum , et Theses damnat et prohibet , tanquam continentia propositiones , quarum aliquæ sunt respectivæ falsæ , temerariæ etc.* Itaque non fuit damnatum Folium , et Theses quoad omnes Propositiones in illis contentas , sed tanquam continentia propositiones , quarum aliquæ sunt respectivæ falsæ etc.

Harum autem Propositionum proscriptio valde differt a proscriptione facta ab Alexandro VII. Propositionum , respectu quarum dictum fuit : *Sanctissimus decrevit , prædictas Propositiones , et unamquamque ipsarum damnandas... ita ut quicumque illas aut conjunctim , aut divisim docuerit etc. incidet etc.* Eodemque modo damnatæ fuerunt aliæ Propositiones ab Innocentio XI. et ab Alexandro VII. Unaquæque igitur Propositionum illarum in particulari damnata fuit ; atque eas docere , sive *conjunctim* , sive *divisim* fuit vetitum. Et Propositiones prædicti Folii damnatæ fuerunt , non singulæ in particulari , sed , ut dicitur , in *globo* , et *respectivæ* , nempe illæ tantum , quæ merebantur

ut damnarentur; nec prohibitum fuit docere eas *conjuncti*; aut *divisi*, sed acervatim sumtas prout quidem Tridentinus Episcopus in suo Decreto expressit: *Prohibentes; ne iidem Articuli acervatim sumti, in discrepationem, usque deducantur.*

Quoad primam igitur Folii Thesim pertinet, neutiquam damnata fuit prima illius Propositio, quæ dicebat licere sequi opinionem probabiliorum pro libertate, neque altera de opinione, æque probabili. Difficultas tantum supererat, an tertia Propositio de opinione minus probabili damnata esset; et quoniam Propositio generaliter loquebatur, ita ut adhuc opinionem notabiliter minus probabilem amplecteretur, idcirco dubitabatur, an ipsa saltem proscripta esset. Sicque etiam dubitari poterat, an damnata fuisset ultima Thesis, quæ dicebat: *Probabilissimus noster stans pro libertate est notabiliter probabilior etc.* ita ut Propositio hæc assereret sententiam, quod sequi posset opinio adhuc notabiliter minus probabilis, esse etiam notabiliter probabilior sententia, quæ stat pro Lege.

Hoc posito jam compertum erat, quod licet omnes Theses proscriptæ fuissent, minime tamen damnatæ erant omnes harum Thesium Propositiones. Dubium tantummodo remanebat, an damnatis sic *in globo*, et in confuso Folio, ac Thesis, damnatæ essent singulæ Theses in particulari, aut dumtaxat aliquæ illarum; etenim in Decreto non dicebatur, *omnes Theses*; et verba, *quarum aliquæ etc.* dubitabatur, an referri deberent ad Theses, vel ad Propositiones in Thesis contentas. Verumtamen dubium hoc ab eadem S. C. postea declaratum fuit; cum enim proscriptio prædicti Folii deinde jussu ejusdem S. C. inserta fuisset in Indice libro

rum prohibitorum, non dictum fuit, *Folium*, et *Theses* in illo exposito, prout prius dictum fuerat in Decreto; sed simpliciter dictum fuit: *Plagula undecim Thesium*, cui titulus: *Probabilismus disputationi etc.* Quapropter in præsentia declaravit S. C. esse tantum præfatam *Plagulam* proscriptam, idest tantum *Chartam*, si-
ve *Folium undecim Thesium*, non autem omnes, et singulas *Theses*. Et revera, cum de hoc dubio litteram dedissem, ut certior de hoc omnino fierem, ad duos S. Inquisitionis Romanæ Consultores, nempe ad Reverendiss. P. M. Thomam Augustinum Ricchini Sacri-Palatii Magistram, adque Reverendiss. P. M. Pium Thomam Schiara S. C. Indicis Secretarium, ambo mihi responderunt, minime prorsus in Decreto S. C. vetitum fuisse Probabilismum, nec quoad primam, nec secundam, nec tertiam propositionem de opinione minus probabili pro libertate.

Præterea, ut tutius agerem, de hoc epistolam misi etiam ad Eminentiss. Dom. Cardinalem Galli Pœnitentiarum Majorem, cum deprecans ad faciendum de re hac verbum cum Regnante Pontifice, et ipse Eminentiss. Cardinalis idem mihi respondit, hæc verba signanter scribens: *Posso accertare V. S. Illustriss. che nella condanna dell' accennato Foglio, di cui mi scrive, non si è inteso di condannare veruna delle Proposizioni, che si controversano nelle Scuole Cattoliche, e da molti cattolicamente si difendono, ma si è avuto il motivo di proibito, perchè le Proposizioni, che ella medesima riconosce meritevoli di censura etc.* Censeo quod hæc sola hujus Eminentissimi, et Sapientissimi Cardinalis responsio ad ocludenda omnium ora sufficiat.

MONITUM II.

Postquam hæc typis mandassem, valde miratus sum legendo apud novam Theologiam moralem novissime editam a P. Patutio id, quod ibi P. Sidenius Veronensis ejusdem Patutii vitam describens, præcipue uli illius Opera enumerat, confidenter asserit, quod in controversia inter Patutium et me habita circa usum probabilium opinionum, cum ipse Patutius mihi respondisset secundo Libello, cui titulus: *Osservazioni Teologiche sopra l'Apologia dell'Illustriss. e Reverendiss. Mons. D. Alfonso de Liguori ec.* ego vi argumentorum convictus, nihil jam ultra habens quod adversario meo opponerem, ab iterum respondendo abstinui, ne tamen omnino cederem, ut ipsi quod scripsit esset dedecori, omnis ejus adversum me Scripta ad S. C. Indiciis ut damnarentur detuli.

Papæ! hoc probrum mihi deerat, nomen Accusatoris! Sed res ita se habet. Brevem quandam Dissertationem ego olim in lucem edidi pro usu moderato opinionis æque probabilis, illo ductus principio, quod lex incerta nequit certam parere obligationem, eo quod lex dubia caret sufficienti promulgatione, quæ essentialiter requiritur ad hoc, quod lex virtutem obligandi obtineat, quod est proprium legis; hæc verba sunt S. Thomæ 1. 2. quæst. 9. art. 1: *Quia propter idem S. Doctor protulit deinde celebrem illam sententiam: Nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientia illius præcepti. De Verit. q. 17. ar. 3.* Hanc meam

dissertatiunculam P. Patutius ann. 1764. suo primo libello; inscripto; *La causa del Probabilismo richiamata all' esame da Mons. D. Alfonso de Liguori ec.* acriter et vehementi stylo oppugnavit, duas has præcipuas objectiones proferens, quarum prima fuit, quod nomine *scientiæ præcepti*, uti scripsit Doctor Angelicus, nequaquam intelligitur cognitio certa præcepti, sed tantum probabilis, quamvis dubia, præcepti notitia; quæ (ut aiebat) jam habetur, ubi de duabus agitur. Secunda fuit, quod *lex æterna*, ex qua omnes aliæ naturales leges emanant, ab æterno jam promulgata fuit, priusquam creatus fuisset homo, promulgatione *Casuali*, *Virtuali*, aut *Eminenti*, et ideo ipsa usque ab æterno vim habuit obsignandi.

Huic libello copiose ego respondi in *Apologia* meæ *Dissertatiunculæ*, in qua Patutii objectiones omnino mihi et aliis diluisse visum fuit. At deinde adversus hanc meam Apologiam secundus Patutii Libellus prodiit, *Osservazioni Teologiche ec.* de quo sub initio *Moniti* mentionem feci; ibique meus adversarius cognoscens primas suas objectiones parum firmas esse, spectatis responsis quæ illis ipse dedi, duas alias adjecit: unam nimirum; in qua reapse nihil aliud egit nisi anteactam oppositionem in priori Libello scriptam repetere, mutando solummodo epithetum promulgationis, nam ubi hanc *Casualement*, seu *Virtualem* prius dixerat, in hoc secundo *essentialem* appellavit: alteram, quod *Lex naturalis homini promulgatur in ipsa Animæ in corpus infusione*, priusquam ipse *actualement* legis cognitionem acquirat. Hinc coactus sui respondere ampliori Libro, cui titulus: *Dell' Uso moderato dell' opinione probabile*. Ibi convincenter omnibus his et aliis Patutii objectionibus se-

ei satis, et plura alia adjeci, quæ magnopere meam sententiam confirmarunt.

Ad primam autem objectionem, quod sufficit probabilis etsi dubia notitia legis ad ejus promulgationem, jam responsum est supra in allata Dissertatione, et proprie. Ad secundam vero, et tertiam, nempe quod Lex Divina jam ab æterno fuit hominibus promulgata promulgatione *Cusuali*, aut *Essentiali*, respondi, et ostendi ex auctoritate D. Thomæ, ac omnium Theologorum, quos diligenti studio perquisivi, legem divinam nullo modo homines obstrinxisse, nisi postquam actualiter eis promulgata et manifestata fuit. En verba S. Thomæ, quem Patetius omnino sequi profitetur (in hac tamen re aut nolle sequi, aut intelligere nulli videtur, dum S. Doctor nimis aperte, et pluribus in locis nostram sententiam docet): *Lex æterna habet promulgationem æternam ex parte Dei promulgantis . . . sed ex parte creaturæ audientis, et inspicientis non potest esse promulgatio æterna.* 1. 2. q. 91. art. 1. ad 2. Ergo nulla dici potest facta homini Divinæ Legis promulgatio, donec homo non audit legem, et inspicit, scilicet donec lex ei intimatur, et ipsi innotescit. Omnes autem reliqui Theologi S. Thomam sequentes uno ore docent, quod licet lex divina ab æterno habuerit in se virtutem obligandi in actu primo, tamen in actu secundo nunquam ipsa actualiter obligavit homines, nisi postquam ipsis applicata fuit per ejus actualem promulgationem. Sylvius ita scribit: *Actualiter tunc (lex) unicuique promulgatur, quando cognitionem a Deo accipit dictantem, quid juxta rectam rationem sit amplectendum, quid fugiendum.* In 1. 2. q. 90. ar. 4. in fin. Et alibi ait. *Lex æterna fuit ab æterno lex materialiter, non fuit*

tamen ab æterno formaliter, seu sub ratione legis actualiter obligantis; quia tunc non fuit actualis et perfecta promulgatio. In 1. 2. q. 91. art. 1. ad 2. Cardinalis Gotti etc. sic loquitur: *Ad hoc, ut lex in actu secundo obliget, requiritur equidem indispensabiliter, ut subditis promulgatione proponatur. Theol. Tom. 2. tract. 5. de legib. quæst. 1. dub. 3. §. 3. num. 31. Et in alio loco dicit: Ab æterno. (lex æterna) fuit in mente Dei, quævis pro æterno nondum ligat, quia nondum applicata et promulgata. tract. 5. q. 2. dub. 1. n. 13. P. Gonet scribit: Legem æternam defectu promulgationis non potuisse obligare creaturas ab æterno. Vide in Clypeo Theol. tom. 3. D. 1. ar. 3. Joan. Gerson scribit: Necesse est dari manifestationem voluntatis Dei, nam per solam suam voluntatem nondum potest Deus absolute creaturæ imponere obligationem. P. Gonet in aliquo loco scribit: Promulgatio legis naturalis fit per dictamen rationis intimantis homini quæ præscripta, aut prohibita sunt; ergo nun deest tale dictamen, lex non obligat. Diss. de Op. prob. art. 6. §. 1. n. 172. Idem sentiunt plurimi alii qui observari possunt in citato meo opere: Dell' uso ec. Sed deveniamus ad quartam objectionem Patulii, cui respondendo prædicta hic validius confirmantur.*

Quarta et ultima sua præcipua oppositio fuit hæc, quod lex naturalis homini promulgatur habitualiter, cum Deus animam creat, eamque in corpus infundit, quia tunc rationem in homine imprimit. Huic fusc in opere citato a me responsum est, hic satis esse censeo ad Patulium consulendum asserre eadem verba S. Thomæ, quibus ipse utitur: *Promulgatio legis naturæ est ex hoc ipso, quod Deus eam mentibus homi-*

nam inseruit naturaliter cognoscendum. 1. 2. q. 96. art. 4. ad 1. Patet uti vult pro se verbo tantum inseruit; sed uti debet verbis subsequen-
tibus; naturaliter cognoscendum: ergo non cum Anima corpori infunditur; sed cum homo legem cognoscit; lex ei promulgatur. Id S. Doctor alibi confirmat docens: *Etsi non semper teneatur homo velle, quod Deus vult; semper tamen tenetur velle, quod Deus vult cum velle, et homini precipue innotescit per precepta Divina* 1. 2. q. 19. art. 10. ad 3. Tunc igitur tantum tenetur homo sequi voluntatem Divinam, cum illa ipsi manifestatur; innotescit per precepta Divina. Audiamus quid dicant in hoc alii Auctores. Joannes Gersoni explicans quanam sit lex naturalis; dicit: *Lex ista est proprie dicta declaratio creaturæ rationali facta; per quam ita la cognoscit, ad quas res Deus creaturam obligare vult. Vita Spir. etc. Lect. 2. col. 176. Edit. Paris.* Duvallius scribit: *Quæres, quo tempore lex naturæ unumquaque obligare incipiat? Resp. incipere, quando promulgatur; tunc autem sufficienter promulgari, quando quisque annos discretionis attingit.* 1. 2. de Leg. q. 3. art. 3. Card. Gotti scribit: *Lex naturalis est in anima per modum actus; et quidem dum actu consideratur. In amentibus est in habitu; in Parvis autem est in potentia; qui nondum possunt sibi Divinum præceptum, in quo consistit lex, intimare.* De Leg. q. 2. dub. 2. n. 21. S. Antonius: *Nota diligenter, quod istud lumen legis naturalis non ostendit homini, quæ sint bona, quousque perveniatur ad usum rationis.* Part. 1. tit. 13. cap. 12. vide §. 3. P. Cumiati scribit: *Actualis legis naturalis promulgatio evenit, quando quis a Deo cognitionem*

accipit dictantem quid fugiendum, vel amplectendum. Tract. 1. de Reg. mor. cap. 2. §. 1. n. 5. et §. 3. n. 1. P. Ludovicus Montesinus scribit: *Lex naturalis promulgatur in unoquoque, dum primo venit ad usum rationis; et quamvis pro tunc solum promulgatur ista lex quantum ad principia communissima juris naturæ, tamen postea paulatim per discursum promulgatur eadem lex quantum ad alia.* De Legib. Disp. 20. q. 4. n. 85. Sed omissis aliis Auctoribus relatis in meo Libro pag. 154. audiamus quid dicat S. Hieronymus; ipse (Epist. 121. al. 151. ad Agastam q. 8.) sic scribit: *Hanc legem (naturalem) nescit pueritia, et peccans absque mandato non tenetur lege peccati. Maledicit patri et matri, parentes verberat, et quia necdum accepit legem sapientiæ, mortuum est in eo peccatum. Cum autem mandatum venerit, hoc est tempus intelligentiæ (quo Dei mandata cognoscimus) appetentis bona, et vitantis mala; tunc peccatum reviviscere incipit, et homo reus est peccati.* Notentur verba illa: *Cum autem mandatum venerit, hoc est tempus intelligentiæ; ita ut tunc lex venit ad Hominem; scilicet et promulgatur, cum Homo illam intelligit.* Idem scripsit prius S. Basilius (Homil. in Psalm. 1. n. 5.): *Postquam ratio nostra perfecta est, atque cumulata, tunc fit quod scriptum est. Ego autem vivebam sine lege aliquando; sed cum venisset mandatum, peccatum revixit.*

Hæc omnia in relato meo opere, *Dell' Uso moderato ec.* reperiuntur, quod omnibus fere Italianæ Episcopis, et primariis Ordinum Prælatiis mittere curavi; ac propterea cum accepissem, Patutium in lucem edere novam Theologiam Moralem, in hac aliquid his quæ scripsi responsurum putabam, sed mea me fefellit opi-

nio, nam iis quæ majoris ponderis erant, nullum responsum inveni. Quod autem ipse detulisset ad S. C. Indicis scripta contra me a Patutio, hoc minime verum est, nec unquam in mentem mihi venit; immo quoad convicia a Patutio adversum me prolata, potius eum excusavi, dicendo quod ipse non jam animo me convinciendi talia scripserit, sed ut hac arte legentium mentes imbueret de præstantia suæ causæ, et sic ipsorum convenientiam sibi conciliaret. Ceterum plures ego in meis operibus Eruditos rogavi, ut si quid contra mea scripta haberent, mihi patefacerent, ut cognito errore a mea discoderem sententia. Nemo tamen usque adhuc fuit, qui id mihi præstiterit, præter Ephemeridam Gallicarum Scriptorem, qui mihi tantum objecit, quod ego opinionem æque probabilem admittendo, eo quod in hujusmodi casu lex est dubia, etiam minus probabilem admittere deberem, quia tunc lex etiam est dubia. Sed huic oppositioni jam in Libro meo prævi, statuens quod ubi adest probabilior opinio pro lege; tunc lex est moraliter promulgata, ideoque obligat, non obstante illo dubio lato pro opinione benigniori; ubi enim veritatem certam non invenimus illam sequi debemus opinionem, quæ magis veritati se appropinquet; contra vero, ubi opiniones sunt æque probabiles, lex est vere dubia dubio stricto, ita ut nullo modo tunc lex dici potest sufficienter promulgata.

Nolo hic præterire id quod nuper reperi in postrema editione Theologiæ Moralis P. Fulgentii Gualiatii (*Tract. de Conscientiâ cap. 1. in fin. ad §. 6.*), allatum nempe in medium Decretum S. R. Inquisitionis quo Theses quædam a Parocho Avisii Diœcesis Tridentinæ ex-

aratæ anno 1761. proscriptæ fuerunt; et quo Adversarii autumant Probabilismum universæ damnatum fuisse. Sed ego in pluribus Opellis ostendi, in relato Decreto nec Probabilismum universum, nec aliquam opinionem quæ in Catholicorum Scholis propugnantur, sed aliquas tantum quæ nimis laxæ erant fuisse proscriptas, sicut duo S. Officii Consultores, et ipse Cardinalis Gallus in eo tempore Pœnitentiarius Major, mihi rescripserunt, ut notavi in Dissertatione supra descripta.

Præterea res admiratione digna est videre aliquos, nullum reputare tutiorem modum salvas faciendi Animas, quam eas per semitas asperiores ducere; sed non minus isti errant, quam alii qui Conscientias per laxiorem perducunt viam. Non solum enim rationem Deo reddere tenemur de nimia indulgentia, verum etiam de nimia rigiditate, qua conscientiarum Animarum illaqueantur, quod proprie est (juxta S. Antonium) *cedificare ad gehennam*. Valde apposite id explicat doctus Gabassutius ex doctrina S. Bonaventuræ, postquam enim detestatur immodicam benignitatem, reprobatur immoderatum rigorem, qui, ut ait, *dum homines ad nimis ardua compellit, viam salutis æternæ præcludit, salvandos* (ut ait D. Bonaventura) *damnat, et conscios propriæ infirmitatis ad desperationem adigit. Accidit enim, ut miseri homines, hac audita rigidiore doctrina, credant vel dubitent inesse mortalem culpam, ubi nulla est: sed tamen rei difficultate victi, ex erroneâ conscientia mortaliter peccant, et damnantur*. Gabassut. Theor. Jur. in Præfat. Deinde subdit ibidem idem Auctor verba D. Bonaventuræ, quid docuit: *Cavenda est conscientia nimis larga, et nimis stricta; nam prima generat præsumptio-*

nem, secunda desperationem. Item prima sæpe saluat damnandum, secunda e contra damnat salvandum. S. Bonav. Comp. theol. verit. lib. 2. c. 32. n. 5. Idem validius firmat Joannes Gerson dicens: Doctores theologi non debent esse faciles ad asserendum aliqua esse peccata mortalia, ubi non sunt certissimi de re; nam per ejusmodi assertiones rigidas et nimis strictas nequaquam eriguntur homines a luto peccatorum, sed in illud profundius, quia desperatius, demerguntur. Lib. de Vita Spir. lect. 4. Hinc scripsit S. Raymundus: Non sit pronus judicare mortalia peccata, ubi tibi non constat per certam Scripturam. Lib. 3. de Pœnit. §. 21. Idem dixit Gabriel Biel, qui an. 1480. scripsit: Nihil debet daminari tanquam mortale peccatum, de quo non habetur evidens ratio, vel manifesta auctoritas Scripturæ. In 4. Dist. 16. q. 4. concl. 5. Idem scripsit S. Antoninus dicens: Quæstio in qua agitur, utrum sit peccatum mortale, nisi ad hoc habeatur auctoritas expressa Scripturæ, aut Canonis Ecclesiæ, vel evidens ratio, periculosissime determinatur. Par. 2. tit. 1. c. 11. §. 28. Et alibi scribit sequens de Confessario. Si vero non potest clare percipere, utrum sit mortale, non videtur tunc præcipienda sententia, ut dicit Guillelmus, ut denegat propter hoc Absolutionem, vel illi facias conscientiam de mortali. Et cum promptiora sint jura ad solvendum, quam ligandum. . . . potius videtur absolvendus. Part. 2. tit. 4. c. 5. §. In quantum.

TRACTATUS II.

DE LEGIBUS.

CAPUT I.

De natura, et obligatione Legis in genere.

DUBIUM I.

Quid sit Lex, sive Præceptum?

90. *Quid sit Lex?*
91. *Quis ad eam teneatur?*
92. *An Lex iniqua obliget?*
93. *An in dubio de justitia teneamur Legi?*
(*Vide etiam num. 99.*).
94. *An leges latæ a Tyrannis obligent?*
95. *An obliget Lex non promulgata?*
96. *Quid notandum circa Promulgationem Legis?*
97. *Quid circa Legem dubiam? Et in dubio an Lex existat? an adsit causa excusans? an Lex sit promulgata? an usu recepta?*
98. *Quid in dubio, an Superior sit legitimus? Et an excedat suam potestatem?*
99. *Quid in dubio an Lex sit justa? Vel an Lex præcipiat? Vel an eam impleveris?*
100. *An Lex humana possit præcepire actus internos? Et an prohibere externos occultos? Vide ibid. quær. III. An in dubio si res sit licita, subditus teneatur obedire?*

» 90. **R**espondeo : Lex, et præceptum,
 » prout hic indistincte accipitur, est recta agen-
 » Ligu. Theol. T. I.

» dorum , aut omittendorum ratio. Interim ,
 » cum a Superiore non communitati , sed ali-
 » cui tantum , aut aliquibus in particulari , ali-
 » quid præcipitur , non appellatur Lex , sed
 » præceptum tantum. *Suar. Laym. Bonac. d.*
 » 1. q. 1. p. 1. Unde resolves.

» 91. I. Ad Legem , seu Præceptum quis te-
 » netur , non ad consilium : cum hoc tantum
 » dirigat , illud vero obliget , *ibid.*

» 92. II. Cum iniqua Lex est , et contra ra-
 » tionem , non obligat : quia deficit a rectitu-
 » dine , *ibid.*

» 93. III. Cum dubium est de justitia , te-
 » neris lege ; quia legislator possidet jus præci-
 » piendi : idemque regitur altiore consilio , ac
 » potest habere rationes subditis occultas. Addit
 » *Suarez* , etiam obligare , licet contra justitiam
 » legis sint rationes probabiles ; quia alias ni-
 » mia daretur licentia legibus non parendi ,
 » cum vix possint esse tam justæ , quin ali-
 » qua apparens ratio dubitationem movere pos-
 » sit. *Suar. l. 1. c. 9. Bon. p. 8. n. 11. **
 » (*Vide n. 99.*) *

» 94. IV. Leges , et sententiæ latæ a Tyran-
 » nis obligant , si ii pacifice Regna possideant ,
 » et a republica tolerantur. Nec obstat , quod
 » sententia judicis illegitimi dicatur esse nulla :
 » id enim verum est de sententia , prout est
 » præcise a Tyranno ; non autem prout est a
 » voluntate , saltem interpretativa , et implici-
 » cita Reipublicæ , quæ dum Tyrannum , et
 » judices ab eo constituendos repellere nequit ,
 » tacite confert iis potestatem gubernandi , eo-
 » rumque leges , et acta ratificat. *Less. l. 2. c.*
 » 2. num. 10. cum *Pal. etc.*) *

» 95. V. Non tenetur quis ad legem , nisi

» promulgata sit, sive denunciata. *S. Th. 1. 2. q. 90. Lay. lib. 1. t. 4. c. 3. Molina, Salas, Suarez, et alii communiter.*

96: Circa Promulgationem Legis, I. Notandum est id quod docet *S. Thom. 1. 2. q. 90. art. 4. Promulgatio necessaria est, ut lex habeat suam virtutem. Et in c. In istis. Dist. 4. habetur: Leges tunc constitui, cum promulgantur.* Ratio, quia lex nequit obligare, nisi perveniat per promulgationem ad notitiam Communitatis. Hinc lex non obligat, si denuntietur tantum personis particularibus. Ita *Scotus de Just. lib. 1. q. 1. ar. 4. Suar. de Leg. lib. 3. cap. 17. a n. 5. Palaus tr. 3. D. 1. p. 11. n. 6. et Salm. cap. 1. n. 75. cum Tappia, et Diana.* Hinc infertur quod si quis sciret aliquam legem esse conditam, non teneretur eam servare, nisi postquam esset promulgata: ut *Palaus l. c. p. 10. n. 2. Salm. n. 76. et Less. l. 2. c. 21. n. 44.* Sufficit autem ad obligandum, quod lex communiter et solemniter publicetur in locis, ita ut possit pervenire ad notitiam majoris partis Communitatis, licet a singulis ignoretur. Vide *Salm. ib. 77. 78. et 79.*

II. Notandum circa modum promulgationis, quod leges Cæsareæ, sive Principium subjectorum Imperatori, debent promulgari in singulis Provinciis, seu Civitatibus Metropolitanis; et non obligant, nisi post duos menses a promulgatione. *Auth. Ut factæ novæ. Coll. 5.*

Sed quæritur I. An Leges Pontificiæ (et aliorum principum non subjectorum) ut obligent, promulgari debeant, non solum Romæ (sive in Curia) sed etiam in singulis Provinciis? *Prima sententiâ affirmat, et hanc tenent*

plures graves Auctores, ut *Becanus de Leg. q. 5. n. 5. Nat. Alex. Theol. lib. 4. Art. 2. Reg. 25. Continuat. Tourn. tom. 2. de Legib. sect. 4. Cabassut. Theor. Jur. lib. 1. c. 4. n. 4. cum Medina, Angel. etc.* et probabilem vocant *Sylvius tom. 2. in 1. 2. q. 96. art. 4. Concl. 3. Anacletus, Roncaglia*; et alii. Citatur pro hac sententia etiam *Cajetanus*, sed *Cajetanus* aliud non dicit, quam quod Leges Canonicae non obligant ignorantes. Citatur etiam *Lessius lib. 2. c. 22. n. 89.* loquitur tantum de Legibus, quae contractus irritant. Citatur quoque *Dom. Soto*, sed *Soto de Just. l. 1. q. 1. ar. 4.* potius loquitur de Legibus inhabilitantibus, aut revocatoriis Privilegiorum. Fautores autem hujus primae sententiae principaliter fundantur in *Authentica* mox supra relata, *Ut factae novae*, et ajunt quod ubi non adest specialis dispositio Legis Canonicae, standum Civili, prout infertur ex *c. 2. de Nov. Op. nunc.* in quo dicitur; *Sacrorum statuta Canonum Principum constitutionibus adjuvantur.* Praeterea inquam nimis esse durum Fideles totius Orbis Christiani obstringere ad servandas leges tantum Romae publicatas. Sed adhuc juxta hanc primam sententiam excipi debent Bullae insertae in Bullario, quoniam haec sunt jam corpus legum; et in hoc omnes conveniunt, ut testatur *Cardinalis Petra in Præmial. c. 4. n. 50. et 54.*

Secunda vero sententia valde communis, et probabilior id negat, tenetque Leges Pontificias obligare Fideles sola promulgatione Romae peracta; ita *Suarez de Leg. l. 3. c. 16. n. 8. Bon. eod. tit. D. 1. q. 1. p. 4. n. 16. vers. Concedo, Laym. l. 1. tr. 4. c. 3. n. 4. Azor. p. 1. l. 5. c. 3. vers. In hac q. Castrop. de*

Leg. tr. 3. D. 1. p. 11. n. 4. Carden. in 1. Crisi D. 9. c. 20. art. 12. Ferrar. Bibl. tom. 4. verb. Lex art. 2. n. 5. Salm. tr. 11. de Leg. c. 1. ex n. 36. cum Valent. Navar. Vasq. Menoc. Pontio, Diana, et Salas. Ratio hæc est. Nulli dubium quod lex, ut vim habeat obligandi, debet esse promulgata, alias ad notitiam subditorum pervenire non posset; sed quod ad promulgationis modum pertinet, hic ab arbitrio et intentione Legislatoris pendet. Hinc observavi (prout etiam *Salmanicensenses* pro certo testantur) quod inter omnes DD. adhuc inter Adversarios, non est qui neget opus non esse de sua natura, ut lex obliget, quod in qualibet Provincia publicetur, sed satis est quod promulgetur in Curia Legislatoris, sicut de facto etiam in Hispaniis (scribunt iidem *Salmanicensenses*) Leges Regiæ, eo quod Rex ibi non tenetur Cæsareas servare, tantum Matriti promulgantur. Et sic pariter Bullæ Pontificiæ ut plurimum, juxta usum jam receptum, tantum Romæ promulgantur locis ibi ad id destinatis: et vigore hujusmodi Constitutionum deinde omnes causæ Ecclesiasticæ judicantur. Contra autem Sedes Apostolica, cum vult aliquam legem non obligare nisi post publicationem factam in Provinciis, id exprimit, sicut expressit in Interdicto ab Ecclesia, imposito a Concilio Lateranensi IV. adversus Medicos, qui pergunt ad assistendum Infirmi, antequam illi Confessionem expleverint; ut præcipitur in *cap. Cum infirmitas de Penit. et remiss.* et sic etiam expressum fuit a Concilio Tridentino *Sess. 24. cap. 1. circa invaliditatem Matrimoniorum clandestinorum.*

Hoc posito, cum Pontifex statuit, suas Bullas tantum Romæ publicari, minime verisimile

est, quod ipse non alias Provincias, sed solam Romanam obligare intendat. Cum Papa tantum Romanos obstringere vult, solet peculiaris Edicta emanare (et hæc Italico idiomate efformat); sed Statuta per totam Ecclesiam condens, eaque solemniter promulgans cum Clausulis obligatoriis, procul dubio præsumitur omnes Fideles obligare velle, statim ac ipsis notitia pervenerit. Quæ notitia facile est, ut e Roma ad Provincias perveniat; Romæ enim conveniunt omnes fere Nationes, et omnes Prælati habent ibi suos Procuratores, qui ordinarie satagunt suos Principales de novis Bullis, quæ promulgantur, certiores facere. Præterea, quod Leges Pontificiæ obligent statim ac solemniter promulgantur, id clare deducitur ex c. 1. *Ad hæc, de Postulat. Prælat.* uti dicitur: *Non sit necessarium, cum Constitutio solemniter editur, aut publice promulgatur, ipsius notitiam singulorum auribus per speciale mandatum inculcare; sed solum sufficit ut ad ejus observantiam teneatur, qui noverit eam solemniter editam, aut publice promulgatam.* Notetur, solemniter editam, aut publice promulgatam. Qui igitur notitiam certam habet de aliqua Bulla jam solemniter Romæ promulgata, bene tenetur ad eam servandam. Idem satis inferitur ex cap. *Quia cunctis* 1. §. *Nec obstaret, de Concess. præbend. in 6.* ubi habetur: *Lex, seu Constitutio, vel Mandatum nullos adstringunt, nisi postquam ad notitiam pervenerint eorundem, aut nisi post tempus, infra quod ignorare minime debuissent.* Ergo quisque tenetur leges illas observare, quarum notitia jam ipsi pervenit, cum illæ jam promulgatæ fuerint modo quo Legislatores eas promulgare potest. Nec est dubitandum, quin Papa adstringere possit omnes Fideles ad observan-

tiam Bullarum suarum per solam promulgationem Romæ factam, sicut quilibet Princeps (prout omnes Auctores admittunt, ut supra vidimus) obligare suis legibus valet cuncta sua Regna per solam publicationem in sua Curia expletam.

Sed quod magis nostræ sententiæ vim præbet, sunt duæ Clausulæ quæ apponi solent in his Bullis quæ Romæ promulgantur, locisque consuetis affiguntur. Altera clausula sic dicit: *Ut autem præsentēs litteræ ad omnium notitiam facilius deveniant, et nemo illarum ignorantiam allegare valeat, volumus illas ad valvas etc. affigi, et publicari, sicque publicatas omnes et singulos quos illæ concernunt, perinde arctare et afficere, ac si unicuique eorum personaliter intimatæ fuissent.* Altera dicit: *Volumus autem, ut præsentium litterarum transumptis, etiam impressis, manu alicujus Notarii publici subscriptis, et sigillo personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis, eadem prorsus tam in judicio, quam extra illud ubique adhibeatur observantia, ac si unicuique forent exhibitæ, vel ostensæ.* Hæ autem Clausulæ nimis disertæ ostendunt, mentem Pontificis esse velle omnes Fideles obstringere ad hujusmodi Statuta independentem ab eorum publicatione in singulis Provinciis. Et *Sylvius*, ac *Roncaglia*, quamvis admittant ut probabilem primam sententiam, habent tamen ut certum, quod omnes Bullæ cum præfatis Clausulis Romæ promulgatæ obligent per se absque alia promulgatione. Ceterum, recte ait *Roncaglia*, quod ex relatis verbis talium Clausularum firmum adduci potest argumentum pro primæ sententiæ probabilitate respectu ad eas Bullas, ubi prædictæ Clausulæ desunt; nihil enim in legibus frustra appositum supponen-

dum, et Clausulæ illæ omnino essent superfluae, si omnes Bullæ Romæ publicatæ etiam sine talibus clausulis obligarent ante quamlibet aliam publicationem in Provinciis: modo. (excipit) in aliquo loco consuetudo non vigeret indifferenter amplectendi Bullas Romæ quocunque modo promulgatas.

Quærit autem *Sylvius* loco supra citato *vers. Petes*, an Episcopi teneantur promulgare, aut satagere ut alii observent omnia Pontificia Statuta jam Romæ promulgata? Et sic respondet. *Teneri curare ut observentur, quando Pontifex significat se velle quod sua lex ubique obliget, etiam absque alia promulgatione alibi facta. Non tenentur tamen curare, ut promulgentur, nisi vel mandatum Pontificium ad eos dirigatur, vel rationabiliter judicent, promulgationem in suis Diœcesibus esse necessariam. Nihilominus qui legis notitiam habent, ad eam obligari videntur, nisi illa recepta non fuerit, vel per non usum ejus obligatio desierit. Ceterum, si Pontifex non significet esse opus alia promulgatione, neque mandatum dirigat ad Ordinarios, probabile est quod ipsi non tenentur legem promulgare, vel curare ut observetur, nisi fructum notabilem ex talis legis promulgatione in suis Diœcesibus expectent. Possunt enim tunc interpretari mentem Pontificis esse, quod lex in diversis Provinciis tunc observari, vel promulgari curetur, quando Ordinarii existimaverint ita esse pro suis locis expediens et utile. Idem scribit *Diana* in *Summa* v. *Lex* n. 18 cum *Wigers*, et *Maldero*, dicens: Quando Pontifex non significat opus esse alia publicatione, et non præcipit Ordinariis, ut servari eam (legem) faciant, nec populis ut servant, non tenentur publicare, et observari curare, nisi pro loco sperent fructum;*

nam mens Pontificis generalem legem præscribentis est, ut ubi cum fructu fieri potest, curetur observari.

Præterea probabiliter ajunt *Suarez de Leg. l. 5. c. 33. n. 8. et Layman eodem tit. c. 2. n. 7. cum Molina, et Soto*, quod leges Pontificiæ, quæ infirmant aliquem contractum suapte natura validum (prout fecit Bulla S. Pii V. quoad contractus censuales) vel quæ jurisdictionem auferunt, v. gr. in Sacramento Pœnitentiæ, circa has benigne interpretari possumus mentem esse Pontificis, quod nolit eas effectum habere, nisi postquam fuerint in Diœcesibus promulgatæ; alioquin ipsæ redundarent in detrimentum plurimorum, qui illas invincibiliter ignorarent. Secus autem est respectu pœnarum, quæ statuuntur adversus Clericos male ordinatos, et Episcopos male ordinantes, prout Sixtus V. declaravit (præsertim quoad simoniace promotos, et promoventes, nam quoad alios Bulla Sixti per aliam Bullam Clementis VIII. 40. *Romanum*, fuit reducta ad terminos Concilii Trid.). Sicut etiam secus procedit in legibus irritantibus actum aliquem ob defectum solemnitatis; quæ leges, postquam obligandi vim habuerunt, etiam respectu ignorantium valent, ut dicunt *Sánchez de Matr. l. 3. D. 17. et lib. 9. D. 32. n. 2. ac Layman l. c. cum Navar. et aliis.*

Quæritur II. An, ut lex obliget, requiratur spatium duorum mensium a promulgatione? Tres sunt sententiæ. *Prima* dicit statim obligare. Ita *Salas. Vuasq. Villal. etc. apud Salm. cap. 1. n. 89.* Ratio, quia lex, cum promulgatur, jam in suo esse integro constituitur. *Secunda* dicit obligare statim, vel quasi, saltem existentes in Curia; alios autem non obligare, nisi

post sufficiens tempus, plus minus juxta distantiam locorum. Ita *Palaeus tract. 3. D. 1. part. 11. n. 7. Suar. lib. 3. cap. 17. a n. 7. item Montes. Gran. etc. ap. Salm. n. 90. Tertia sententia probabilior dicit, quando in lege non determinatur tempus ad obligationem, nullos obligare, neque in Curia existentes, nisi post duos menses a promulgatione; sed transactis duobus mensibus, jam arbitrio prudentum taxatis, omnes obligare. Ita *Soto de Just. lib. 2. q. 1. art. 4. Bonac. tom. 3. c. 6. concl. 2. n. 3. Sa v. Lex n. 8. Sylvest. eod. verb. q. 6. et Salm. n. 91. cum Valent. Reg. Men. Tab. et aliis. Ratio, quia lex non obligat, nisi ejus notitia moraliter ad omnes subditos pervenire possit, ut eruitur ex l. *Leges C. de Leg. ubi: Leges sacratissimæ intelligi ab omnibus debent, ut universi, præscripto earum manifestius intellecto, prohibita declinent. Et ex cap. de Concess. præb. in 6. v. Nec obstat, ibi: Lex, seu constitutio et mandatum nullos adstringunt, nisi postquam ad notitiam pervenerint eorundem, aut nisi post tempus intra quod ignorari minime debuissent. Hoc autem tempus quod lex humano modo pervenire possit ad aures subditorum, taxandum est arbitrio prudentum, hocque arbitrium jam taxatum habemus in *Auth. Ut facta etc. uti supra dictum est; Ergo illi standum, ubi tempus non est determinatum.****

97. Adduntur hic variae quæstiones circa Legem dubiam.

Quæritur an in dubio si lex existat, lex obliget? Respondetur minime obligare potest adhibitam sufficientem diligentiam ad inquirendam veritatem, præciso tamen scandalo, vel alio notabili inconvenienti, quia tunc possidet libertas. Ita communiter *Suarez tom. 5. in 3. p.*

D. 40. Sect. 5. n. 15. Sanch. Dec. lib. 1. cap. 10. n. 32. et 33. Pal. tr. 1. D. 3. p. 7. n. 1. Salm. de Leg. cap. 2. n. 110. cum Tap. Vill. Arav. etc. Id expresse confirmant D. Th. Quodlib. 14. de Verit. art. 3. ubi : Nullus ligatur per præceptum aliquod , nisi mediante scientia illius præcepti. Scotus in 4. D. 3. q. 4. Nullus tenetur ad aliquod præceptum Divinum , nisi per aliquem idoneum et authenticum sibi promulgetur. Item Glossa in c. Cum sunt , de Reg. jur. in 6. In dubio nullum præsumi obligatum , ex Authent. Quibus modis. Item Glossa in Cap. Ex parte de Cens. in dubio liberum est sequi quod magis placuerit. Item N. SS. Bened. XIV. Notif. 13. ibi : Non si debbono porre legami , quando non v' è una chiara legge che gl' imponga. Id clare probatur ex cap. Erit. autem lex manifesta. Item ex c. Cum jure 31. de Off. et Pot. Jud. del. ibi : Nisi de mandato certus extiteris , exequi non cogeris quod mandatur. Item in cap. fin. de Transact. In his vero , ubi jus non invenitur expressum , procedas æquitate servata , semper in humaniorem partem declinando. Item S. Leo in cap. Sicut quedam. Dist. 15. sic docuit : In his quæ vel dubia fuerint , vel obscura , id noverimus sequendum , quod nec præceptis Evangelicis contrarium , nec Decretis SS. Patrum inveniatur adversum. Item Lactantius in lib. 3. Instit. cap. 21. dixit : Stultissimi est hominis , præceptis eorum velle parere , quæ utrum vera aut falsa sint dubitatur. Ratio est , quia Deus sane donavit homini Dominium libertatis ex Apostolo (1. Cor. 7.) Potestatem autem habens sue voluntatis. Et ex Ecclesiastico (15. 14.) : Deus ab initio constituit hominem , et reliquit illum in manu consilii sui. Adjecit mandata et præcepta

sua. Si volueris mandata servare, conservabunt te. Quamobrem possidet homo libertatem ab agendum quicquid vult, quod non constet a lege sibi vetitum, ut ait D. Th. (*in 4. D. 15. q. 3. a. 4. ad 2. et 9.*): *Illud dicitur licitum, quod nulla lege prohibetur, ex l. Necnon, ff. Ex. quib. caus. maj. ubi: Omnia sunt permisa per legem, quæ prohibita non inveniuntur.* Hinc Melchior Canus (*in Relect. 4. de Pœnit. part. 4. q. 2. prop. 3. n. 5.*) sic impugnat sententiam Scoti et aliorum, qui volunt peccatores teneri ad actum contritionis in quolibet die festivo: *Quoniam* (ait Canus) *ignoro, unde ad hanc opinionem DD. illi venerint, libere possunt quod non satis explore præceptum est, negare.* Ac propterea D. Th. *Quodl. 9. art. 15.* dixit: *Periculosum est* (determinare aliquid esse peccatum mortale) *ubi veritas ambigua est, nempe si in jure Divino non invenitur determinata expresse.* Et D. Antonius *part. 2. tit. 1. c. 11.* ait: Bene excusari ignorantiam, utpote invincibilem, *quantum ad ea quæ non sunt expresse contra jus Divinum, vel naturale.*

Et idem dicendum cum *Salm. dicto n. 100.* et aliis, si dubitetur, an aliquid comprehendatur sub lege: seu an lex extendatur ad aliquid. Idem in dubio, an inceperit legis obligatio; secus autem in dubio, an finierit. *Salm. ibid. n. 120. cum Laym. Sanch. Pal.*

Quid in dubio, an causa, quam habes, sit sufficiens ad te excusandum a lege? Quicquid dicat *Salas*, verius est te teneri ad legem; quia tunc possidet lex antecedenter ad tuam libertatem. *Salm. ibid. n. 112. cum Sanchez, Pal. etc.*

Quid in dubio, an lex sit promulgata? Legem non obligare tenent *Dicast. apud Croix ib. n. 590. et Salm. d. cap. 2. n. 110. Ex-*

cipit tamen *Croix*, si lex fuerit jam usu recepta.

Quin in dubio, an lex usu recepta sit? Ad-
sunt tres sententiae. *Prima sententia* tenet tunc
legem non obligare, saltem si sit poenalis, ut
Azor. tom. 1. lib. 2. cap. 19. q. 12. Salas D.
un. nu. 169. et Dian. Tap. etc. apud Salm.
de leg. cap. 2. num. 113. Et universaliter de
omni lege hoc tenent *Nav. Rcbell. Félin. Dec.*
etc. apud Pal. de Consc. disp. 3. part. 7. n.
4. et probabile putant ipse Pal. Sporer de Cons.
cap. 1. n. 81. ac Tamb. de Consc. cap. 3.
§. 7. verb. Legis. Ratio, quia, tunc, cum du-
bitetur de receptione Legis, dubitatur etiam,
an Lex unquam obligaverit; et ideo possidet
libertas. Haec autem opinionem dicunt esse pro-
babilem, quia probabile putant esse necessariam
acceptationem Legis ut ipsa obliget, juxta sen-
tentiam referendam *num. 138.* *Secunda* senten-
tia, quam tenet *Croix, lib. 1. n. 591.* dicit
Legem obligare, si sit Ecclesiastica; secus vero
si sit Civilis. *Tertia* tamen sententia sequenda
affirmat Legem obligare. Et hanc tenent *Pal. loc.*
cit. n. 3. Sanch. Dec. lib. 1. cap. 11. et Salm.
loc. cit. n. 114. Ratio 1. quia cum constet de
Lege, pro ea stat possessio, regula enim gene-
ralis est, ut factum praesumatur, quod de jure
faciendum erat, prout hic praesumitur facta ac-
ceptatio. Ratio 2. quia Lex, cum jam lata et
promulgata fuerit, non indiget acceptatione, uti
praefati AA. censent: Saltem, ut recte dicunt
Croix lib. 1. n. 591. et Mazzot. cap. 6. q. 6.,
lex modo non sit certe abrogata, ante accepta-
tione jam habet vim obligandi; unde, licet
quis non peccet contra legem, quia ipsa non-
dum est recepta; peccat tamen, quia eam non
acceptat, prout dicemus *dict. n. 138.*

98. Quid in dubio an Legislator sit Superior legitimus? Negant *Vasq. Salas, Diana, et Arav. ap. Salm. c. 2. n. 118. in fin.* quia cum dubium sit jus præcipiendi, dubia etiam est possessio. Sed affirmandum cum *Sanch. Dec. lib. 7. cap. 3. n. 29. Croix lib. 1. n. 593. cum Oviedo, et Salm. loc. cit. cum Tap. et Martin.* semper ac Superior est in pacifica possessione suæ potestatis, tunc enim melior est ejus conditio jam possidentis jus præcipiendi.

Quid in dubio, an Superior suam potestatem excedat? Tunc non teneri subditum obedire censent *Adrian. Rodr. Vasq. Salm. ap. Pal. de Consc. D. 3. part. 13. n. 1. et alii ap. Croix lib. 1. n. 594.* Sed recte contradicunt *Nav. de Rest. c. 3. d. 12. n. 252. Palaus nu. 2. cum Tol. Mol. Az. Sa, etc. communiter, cum Sanch. Dec. lib. 6. c. 3. n. 4.* quia possessio stat pro potestate Superioris. Limitat tamen *Sanch. ib. n. 23. et 24. cum Sot. Lop. Tap. Salm. etc.* si res præcepta sit nociva subdito, vel tertio, aut valde difficilis vel molesta.

99. An autem subditus teneatur obedire in dubio de justitia Legis? Negant *Dicast. et alii apud Croix lib. 1. n. 595.* quia tunc non habetur possessio pro jure superioris. Sed omnino affirmandum cum *Bon. de Leg. D. 1. q. 1. part. 7. §. 3. n. 12.* qui citat *Vasq. Suar. et Salas; Salm. de Leg. cap. 1. n. 15. cum aliis communiter.* Ratio, quia revera in dubio Superior possidet jus præcipiendi. Excipiunt tamen DD. si lex sit nimis ardua, vel si grave damnum subdito afferat. Vide dicenda *lib. 3. n. 617. Quær. V.*

Quid in dubio, an lex præcipiat, vel suadeat? Aut an obliget sub gravi, vel levi? Resp. tunc Legem, aut non obliga-

re sub gravi, ex regula juris. 59. ff. *de Regulis jur. Semper in dubiis benigniora sunt præferenda*: Ita *Croix* n. 596. cum *Nav. Sanch. et contra Laym.* Contra, in dubio an lex sit abrogata, aut dispensata; vel adsit causa excusans a lege? ad eam tenemur ex communi. Vide *Spor.* n. 82. *Salm.* n. 112. *Tamb.* n. 2. ll. cc. *Croix* n. 597. et 598. Quid in dubio, an advenerit, vel præterierit tempus obligationis legis? Resp. in dubio inceptionis, v. gr. an expleveris annos 21. non teneris ad jejunium, quia tunc possessio est pro libertate. Secus in dubio præteritionis, v. gr. an in Sabbato transacta sit hora mediæ noctis, nequis edere carnes, tunc enim possidet lex. Sic etiam si dubitas, an habeas annos 16. ad Professionem, vel an. ad Sacerdotium, nequis profiteri, aut ordinari. Ita communiter *Laym. lib. 1. tr. 1. cap. 5. §. 4. Sanch. de Matr. lib. 2. D. 41. n. 4. et Dec. lib. 1. c. 10. n. 38. Pal. tract. 1. D. 3. part. 8. a n. 6. et Sal. c. 2. n. 120. cum Tapia, Diana, et Villalob.*

Quid in dubio, an legem implevis? In dubio negativo teneris implere; secus, in positivo. *Carden. et Ills. cum Croix lib. 1. n. 600.*

Circa materiam Legis humanæ nota sequentes quæstiones.

100. Quæritur 1. An lex humana possit directe præcipere actus internos? Probabilius negant *Salm. cap. 1. n. 66. cum S. Thom. Caj. Suar. Bon. etc.* contra alios, quia Legislator humanus nequit judicare de internis.

Quæritur 2. An possit lex humana præcipere actus indirecte internos ob connexionem cum actibus externis? Distinguitur: Potest, si actus interior per se cum exteriori conjungitur. Et duplici modo potest conjungi, vel tanquam forma

constituens actum externum in esse mortali actus virtutis : Sic requiritur consensus internus ad Matrimonium contrahendum, ad contractum ineundum etc. Vel tamquam causa cum effectu : Et sic qui prohibet homicidium, prohibet etiam voluntatem occidenti. Ideo *cap. Commissa. §. Ceterum, de Electione in 6.* obligatur Clericus ad resignationem Beneficii, si receperit illud animo non se ordinandi intra annum. Ita *Salm. d. c. 59. cum Tapia, Caj. Pal. etc.*

- Si vero actus interior per accidens conjungatur cum exteriori, tunc non potest præcipi a lege humana, puta, si præcipiatur dari elemosynam ex vera devotione etc. Ita *Salm. ib. n. 70. cum Suaf. Pal. Tapia, etc. contra Caj. et Sot.*

Quæritur 3. An actus exteriores occulti possint a lege humana prohiberi? Affirma; et sic prohibetur sub excommunicatione hæresis externata, licet occulta; sic sub irregularitate homicidium occultum. Actus enim occulti, licet non cadant sub iudicio, cadunt tamen sub lege, ut docet *S. Th. Vide ib. n. 71. et 72.*

Utrum autem in dubio an res sit licita, teneatur subditus obedire? Negant *Sylvest. Ang. Hostiens. etc. apud Sanch. Dec. lib. 6. c. 3. n. 19.* qui dicunt tunc eum nec teneri, nec posse obedire, nisi prius inquirat a Peritis, quod res saltem non sit certe illicita. Sed verius affirmat *Sanch. loc. cit. cum Nav. Val. etc. ex D. Thom. de Verit. q. 17. a. 5. ad 4.* qui docet non pertinere ad subditos, sed tantum ad Superiores inquirere de honestate rei præceptæ; ideoque bene potest et tenetur subditus obedire, semper ac ei non constet rem esse malam. Vide *Croix lib. 1. n. 439.* Ceterum, præcisa quæstione, an subditus de honestate rei præceptæ

teneatur, vel non, prius inquirere ab aliis rei veritatem, communis est sententia omnium Theologorum tam recentium, quam antiquorum, qui docent in obscuris esse obediendum Superioribus, ubi non est certum peccatum; ita S. Bonaventura in 2. D. 39. art. 1. q. 3. Gerson de Poll. noct. Cons. 3. Nyder in Consolat. part. 3. c. 17. ubi citat Raymund. et Henr. Gandens. Halensem part. 2. q. 121. Membr. 3. a. 2. et sic docuerunt omnes qui de hac re egerunt. Ita etiam omnes Mysticæ Theologiæ Magistri cum S. Ignatio Loyola in Epist. de Virt. Obéd. ubi: *Est igitur hæc ratio subjiciendi proprii iudicii, non solum sanctis viris usitata sed etiam perfecto obedientiæ studiosis imitanda, omnibus in rebus quæ cum peccato manifesto conjunctæ non sunt.* Audiatur præcipuè D. Bernardus; (de præcep. et Dispens. c. 12.); *Quidquid viæ Dei præcipit Homo, quod non sit certum displicere Deo, haud secus omnino accipiendum est, quam si præcipiat Deus.* Deinde sibi objicit: *Sed Homines facile falli possunt.* Et respondet: *Sed enim quid hoc refert tua, qui conscius non es? præsertim cum teneas de Scripturis, quia labia Sacerdotis custodiunt scientiam etc. Ipsum proinde quem pro Deo habemus, tanquam Deum in his quæ non sunt aperte contra Deum, audire debemus.* Item Leo X. (ut infert Casarubius v. Declarare, n. 4. et 5.) concessit Fratribus Minoribus dubiis secunda conscientia stare Determinationi suorum Superiorum. Item S. Bernardinus Senensis in Dialogo de Obéd. ait: *Ubi subditus rationabiliter dubitat, an quod præcipitur sit peccatum, an non, tunc profecto obedire debet.* Item B. Humbertus (in l. de Erud. Relig. c. 1.): *Nisi aperte sit malum quod præcipitur, accipiendum est.* Item Dionysius Car-

thusianus (in 2. D. 39. q. 3.): *In dubiis an sit contra præceptum Dei, standum est præcepto Prælati, quia, etsi sit contra Deum, atamen propter obedientiæ bonum non peccat subditus.* Item Glossa in c. *Ad aures. De temp. Ord. lit. f. in fine: Si vero dubium sit præceptum, propter bonum obedientiæ excusatur a peccato, licet in veritate sit malum.* Idem docuit prius D. Augustinus loquens de obedientia debita Superioribus temporalibus in c. *Quid culpatur. 3. Caus. 23. q. 1. ubi: Ergo vir justus, si forte sub Rege homine etiam sacrilego militet, recte potest illo jubente bellare, si quod sibi jubetur vel non esse contra Dei præceptum, certum est: vel utrum sit, certum non est; ita ut fortasse rerum faciat Regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo servandi.*

Quæro etiam hic, an tenearis parere legi fundatæ in falsa præsumptione? Universe negant *Rebel. ap. Croix de Rest. n. 174.* Sed *Mol. et alii ibid. ac Mazzot. de Leg. c. 5. q. 7.* melius affirmant teneri ad legem, puta reficiendi damnum ex tuo animali causatum etiam sine tua culpa? quia finis legis est, non solum punire culpam, sed etiam reddere homines cautiore. Illoc tamen non ante sententiam Judicis. Si vero tuum animal non intulit damnum, sed juridice probetur intulisse, tunc non teneris solvere etiam post sententiam, præciso scandalo; et poteris compensare, si solvisti; quia tunc lex esset certe injusta, falsum præsumendo, et in foro interno, præsumptio debet cedere veritati, ex c. *Veritatem. Dist. 8.* Ita communiter *Suar. lib. 3. cap. 23. et lib. 5. c. 24. Pal. tr. 3. D. 1. p. 4. n. 12. Sotus de Just. l. 1. q. 6. art. 4. Pontius de Matr. l. c. 4. n. 6. Bon. D. 2.*

q. 1. p. 7. §. 3. num. 2. et 6. et Salm. c. 2. n. 78. cum aliis. Nec obstat dicere, quod Tridentinum irritans Matrimonia clandestina nititur præsumptioni de fraudibus in illis occurrentibus, et tamen nemo dixit valere tale Matrimonium, ubi nulla revera intervenit fraus: Item irritantur testamenta solemnitatibus carentia, ut fraudes vitentur, et nihilominus, licet fraus aliquando cesset; nec testamentum subsistit; sed in his, et similibus casibus distinguenda est præsumptio juris, in qua lex quærit avertere pericula; quæ facile evenire solent, et tunc lex locum habet etiam in casibus qui fraude carent, a præsumptione facti, quod, si deest, lex merito cessat.

DUBIUM II.

Quotuplex est Præceptum?

101. *Præceptum dividitur 1. In Affirmativum, et Negativum.*
102. *Dividitur 1. In Naturale; et Positivum.*
103. *Præceptum autem Positivum dividitur in Præceptum Divinum, et Humanum.*
104. *Quinam possint ferre Leges? An Reges, et Respubl.? An Papa? An Concilia? An Episcopi, Synodus, et Capitula? An Abbadissa?*
105. *Quid comprehendat Lex Canonica, et Civilis?*
106. *An Declarationes S. Congr. et Decreta Rotæ habeant vim Legis? An Leges Civiles obligent in Conscientia?*
107. *De CONSUETUDINE; Et quæ conditiones requirantur ad statuendam Consuetudinem?*

- 164 Lib. I. Tract. I. De Legibus.
 108. *De effectu Consuetudinis. Et quid si a Le-*
ge reprobetur?
 109. *Quid si Consuetudo a Lege revocetur?*
 110. *DISSERTATIO De Potestate Pontificis,*
usque ad n. 135.

» 101. **R**espondeo : Præceptum dividitur 1.
 » universaliter in Affirmativum , et Negativum.
 » Illud est quod bonum præcipit , hoc quod
 » malum prohibet. Differunt inter se , quod
 » Affirmativum obliget quidem semper , sed non
 » ad semper , seu non pro omni tempore ; v.
 » gr. Honorandi sunt parentes , non semper sed
 » suo tempore. Negativum obligat et semper ,
 » et ad semper. Vide *Bec. in 1. 2. t. 3. c.*
 » 1. q. 3.

102. » 2. In Naturale , et Positivum. Præ-
 » ceptum Naturale , seu juris naturæ , est dicta-
 » men , seu iudicium nostræ rationis quo per
 » lumen nobis ab Auctore naturæ impressum
 » statuimus , quid agendum , et quid vitandum
 » sit ; quale est illud : Bonum est faciendum ,
 » malum fugiendum. Ex quo præcepto generali
 » particularia , v. gr. Deum esse colendum ,
 » nemini faciendam esse injuriam , imo omnia
 » præcepta Decalogi (excepta circumstantia
 » Sabbati) multaque alia derivantur. Præceptum
 » positivum , seu juris positivum est quod libera
 » Dei , vel hominum voluntate positum est , et
 » ex eadem dependet ; v. gr. Præceptum de
 » Baptismo , jejunio quadragesimali , etc.

» Porro , quomodo Præcepta Positiva muta-
 » ri , ac variari possint , ac soleant ; Naturalia
 » vero semper maneant , vide apud *Schola-*
 » sticos , et *Less. l. 2. de Jure , et Just. c.*
 » 2. d. 2.

103. » Resp. 2. Præceptum Positivum divi-
 » ditur in Præceptum Juris Divini, quod scilicet
 » a Deo traditum est, et in Juris humani,
 » quod ab homine. Positivum Divinum dividitur
 » in Præcepta Veteris, et Novæ Legis. Lex ve-
 » tus continebat præcepta moralia, cæremonia-
 » lia, et judicialia, de quibus vide *S. Thom.*
 » 1. 2. q. 103. Lex nova continet præcepta
 » supernaturalia Fidei, et Sacramentorum. Po-
 » sitivum humanum dividitur in præceptum Ju-
 » ris Ecclesiastici, sive Canonici, quod aucto-
 » ritate Ecclesiæ, scilicet Summi Pontificis,
 » aut Concilii, statutum est; et Juris Civilis,
 » seu Politici, quod fundatur in potestate se-
 » culari.

104. Certum est dari in hominibus potestatem
 ferendi leges; sed potestas hæc quoad leges Ci-
 viles a Natura nemini competit nisi communita-
 ti hominum, et ab hac transfertur in unum,
 vel in plures, a quibus Communitas regatur.
 Hinc Summus Pontifex nequit leges Civiles fer-
 re, nisi in populos qui ejus temporali ditioni
 subduntur. Poterit tamen abrogare; vel corri-
 gere Leges Civiles aliorum Principum, si oppo-
 nantur æquitati. Ideo in *c. Cum haberet. De eo
 qui duxit matr.* obrogatur lex prohibens alimen-
 ta dari filiis illegitimis.

Reges autem et Principes Supremi, qui supe-
 riorem non agnoscunt, Leges Civiles ferre pos-
 sunt in suis ditionibus, et ad eas in conscientia
 obligare. Vide dicenda *hoc l. n. 145.* Circa au-
 tem Reginas Regni hæredes, dubitatur inter DD.
 Nam si conjugatæ non sint, certum est posse
 ferre leges; si vero sint conjugatæ, etiam con-
 stante Matrimonio, ad ipsas pertinere potestatem
 gubernandi, et inde ferendi leges, probabilius
 putant *Sal. c. 3. n. 10. cum Suar. Pal. etc.*
 contra aliquos.

Eandem potestatem habent Republicæ. Aliæ vero Civitates non exemptæ nequeunt ferre leges, nisi ex consuetudine, aut concessione Principis. Possunt tamen aliqua statuta concedere, quibus vi contractus obligentur Cives; vel alia præcepta statuere temporalia (non perpetua), revocabilia tamen a Principe, quibus subditi teneantur. Vide *Salm. ibid. n. 12.*

Quoad leges autem Ecclesiasticas, certum est adesse in Ecclesia potestatem eas ferendi immediate a Christo Domino Ecclesiæ Institute com-municatam. Et hanc potestatem certo tenendum est reperiri apud Summum Pontificem, tanquam Caput Universale, Christi Vicarium. et Successorem S. Petri, cum totum Ecclesiæ regimine a Christo fuit commissum independentem a Conciliis, ut *Salm. de Leg. cap. 3. n. 14. cum Bellar. Caj. Laym. Pal. etc.*

Concilia Generalia etiam possunt ferre leges pro tota Ecclesia, modo sint congregata de licentia Summi Pontificis, et pro loco ac tempore ab ipso assignatis. An autem leges, seu Definitiones ab OEcumenicis Conciliis editæ robur habeant ante Pontificis confirmationem? Affirmant aliqui, si consensus accesserit Pontificiorum Legatorum. Sed omnino dicendum necessario requiri expressam Papæ confirmationem, quando ipse non est Concilio personaliter præsens; Legatis enim nulla tribuitur facultas confirmandi Synodorum statuta, quæ ceterum nullam majorem auctoritatem habent, quam ipsis Pontifex imperitur, ut docet *S. Th. de Potentia etc. q. 10. art. 4. ad 13.* et cum eo communiter nostri DD. ut *Card. Turrecrem. Suarez, Laym. Pal. Tapia, etc. cum Salm. de Leg. e. 3. n. 24.* contra recentiores Gallos. Et confirmatur exemplo tot Conciliorum Generalium,

quæ post confectas Definitiones necessarium duxerunt confirmationem Pontificis petere et obtinere; ut factum fuit in Conc. Nicæno, et ultimo in Concilio Tridentino, sicut legitur *Sess. 25. in fine*. Hinc merito ab Alex. VIII. proscripta fuit Propos. 29. quæ dicebat: *Futilis et toties convulsa est assertio de Pontificis Romani supra Concilium OEcumenicum Auctoritate, atque in Fidei quæstionibus decernentis infallibilitate*.

Hanc falsissimam Propositionem plene, et ex principiis confutari valde prodest ad firmandam tam Fidei, quam morum Dogmata: Omnes enim Propositiones a Pontificibus damnatæ, licet non omnes sint hæreticæ, sed aliæ temerariæ, aliæ erroneæ, aliæ scandalosæ, etc. tamen accedente Pontificis Definitione, tenendum est de Fide, quod illæ Propositiones vere sint temerariæ, vel alia inficiantur nota, quam ipsas pati Pontifex declaravit, et ideo esset quidem hæreticus, qui easdem tamquam veras et licitas sequeretur, aut propugnaret, ut bene ait *Viva in Qu. prod. ad Prop. damn. n. 1*. Qua de re operæ pretium censuimus peculiarem super prædictam Propositionem Dissertationem conficere, quam reperiēs in fine hujus dubii *num. 119*.

Verum est, quod ceteris Apostolis etiam fuit collata potestas universalis Ecclesiam gubernandi; diverso tamen modo, ac fuit commissæ S. Petro, qui poterat eos obligare, et ipsorum leges abrogare, ut *Salm. d. c. 3. n. 15. et 16. cum Bell. Suar. Caj. Sot. etc.*

Hinc Episcopi, qui successores sunt Apostolorum, bene ferre possunt leges pro suis Diocesisibus sine consensu Capituli, *ex c. de Majorit. et c. 2. de Const. in 6*. Exceptis rebus, quæ

cedere possunt in præjudicium Capituli, vel Cleri, ut in *Cap. Quanto, de his quæ fiunt a Prælato*. A quonam vero hanc potestatem legislativam Episcopi recipiant? Alii dicunt recipere immediate a Christo Domino: quia ab ipso est Dignitas, et Officium Episcopale institutum, ut *Vasq. Victor. etc. apud Salm. d. c. 3. n. 20.* Alii dicunt recipere a Pontifice, ut *S. Th. S. Antonin. Sot. Pal. etc. apud Salm. ibid. n. 21.* Et sic definitum videtur a Gregorio in *cap. Decreto. Dist. 6.* ubi: *Romana Ecclesia vices suas ita aliis impertivit Ecclesiis, ut in partem sint vocatæ sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis.* Caeterum hæc quæstio est tantum de nomine; nam ex una parte certum est quod Episcopi, licet immediate recipiant hanc potestatem a Christo, semper tamen suscipiunt cum subordinatione ad Papam: Et ex alia, licet Episcopi recipiant a Pontifice, possunt tamen leges ferre absque ejus licentia, modo non opponantur Legibus Pontificis, et modo potestas circa aliqua non sit Pontifici reservata. Vide *Salm. d. c. 3. n. 18. et 10.* Archiepiscopi autem non possunt ferre leges in Diocesisibus suffraganeis, nisi ex consuetudine id habeant; Vid. *Salm. ib. n. 22.*

Concilia Provincialia, sive Nationalia alicujus Nationis: sive Provincialia alicujus Metropolis nempe Episcoporum cum suo Archiepiscopo; sive Synodalia, in quo Episcopus cum suis Parochis, etc. conveniunt, ferre etiam possunt leges perpetuas pro suo territorio; Vide *Salm. d. c. 3. n. 25.*

Capitula autem nequeunt concedere leges sine consensu Episcopi (nisi tantum circa suos Capitulares, ut probabile putant *Pal. Suar. etc.*). Ita *Salm. d. c. 3. n. 31. cum Sylvest. Tupia*

etc. An vero mortuo, Episcopo; possit Capitulum ferre legem pro tota Diocesi; usquedum revocetur ab Episcopo successore? Récte affirmant *Salm. ib. n. 33. cum Laym. Bon. Pal. Suar. etc.* quia, sede vacante, capitulum succedit loco Episcopi.

Abbatissæ possunt etiam ferre præcepta pro recta gubernatione Domus, et adhuc sub culpa gravi obligare, ut dicunt *Sanch. Dec. l. 6. c. 1. n. 17. et Mazzot. tr. 1. D. 1. Quæst. 1. c. 2. q. 4. vid. lib. 4. n. 52.*

Communiter autem lex humana dicitur alia *Canonica*, sive *Ecclesiastica*, alia *Civilis*. Lex *Civilis* dividitur in leges Imperiales, quæ dicuntur Jus Commune, divisum in Digestos, Codicem, et Instituta: Et in leges Regias particulares Regnorum, quæ dicuntur Jus Municipale.

Lex autem *Canonica* comprehenditur in quinque voluminibus, quorum I. est *Decretum Gratiani* (quod verius vim legis non habere, præter illam quam ex se habent decreta in ea contenta, dicunt *Salm. c. 1. n. 43. cum Caj. Sot. Suar. etc.* contra aliquos), II. *Decretales*. (*Decretum* citatur per Causas, Quæstiones, Distinctiones, et Canones; *Decretales* per Capitula, et titulos. III. *Sextus Decretalium*; qui etiam citatur per Capitula, sed addito in *Sexto*. IV. *Clementina*, et *Extravagantes*. V. *Bullarium*. Hi libri constant Sancitis Pontificum, et Conciliorum Statutis, et sine dubio vim legis habent.

Quæritur hic 1. an Decretalia, sive Epistolæ, Responsa, aut Declarationes Pontificiæ non insertæ in corpore juris vim obligandi habeant? Respondetur affirmative ex c. *Si Romanorum. 1. Dist. 19.* Ubi Papa Nicolaus V. id expresse declarat. Advertit tamen P. Suarez eas non obligare nisi post promulgationem; quam-

vis enim citetur Auctor l. 5. de Legib. cap. 14. n. 3. dicat : *Ordinarie Epistolæ sive Responsa Pontificia sunt potius non constitutiva, sed declarativa, et habent vim legis obligantis ad illam interpretationem tenendam, vel ad servandum antiquum jus secundum illam interpretationem.* Attamen l. 6. c. 1. n. 3. hæc addit : *Ut authentica sit interpretatio, oportet, ut habeat legis conditiones, ut sit justa, sufficienter promulgata etc.* Unde consequentes fit, ut hæc lex interpretativa alterius exposita sit dubiis, ita ut aliæ interpretationes necessariae sint. Idem docent Castropal. tract. 3. de Leg. Disp. 5. Punct. 3. §. 1. nu. 2. ubi ait : *Dedet autem hæc Declaratio publicari ea solemnitate, qua lex; alias non erit authentica, quæ legis obligationem habebit, sed solum erit Declaratio doctrinalis.* Idem scribit Escobar tom. 1. l. 5. de leg. cap. 3. n. 21. ubi sic ait : *Hinc colligo Epistolas Pontificias non habere vim legis, nisi publicentur eo modo, quo epistolæ assolent publicari.* Idem scribit Bonac. d. 2. de legib. Disp. 1. q. 1. Punct. 4. num. 1. ubi ait : *Interpretationem legis factam authoritative non habere vim legis, nisi promulgetur, quia de ratione legis est promulgatio; ita ut qui interfuerunt publico legis Concilio, non teneantur ad eam, nisi post promulgationem.* Et citat pro hac sententia Salas, et alios. Subditque n. 12. sic inquires : *Ex quo licet inferre epistolas Pontificias non habere vim legis, nisi publicentur eo modo, quo publicari solent leges.* Idque satis etiam confirmatur ex eodem citato Can. Si Romanorum, ubi refertur et confirmatur Decretum S. Leonis Papæ, quo sic ille declaravit et decrevit. *Ne quid vero sit, ut quid a nobis prætermissum forte credatur, omnia Decretalia constituta tam bea-*

*recreationis Innocentii, quam omnium De-
cessorum nostrorum, quæ de Ecclesiasticis ordi-
nibus, et canonum (nota) promulgatae sunt di-
sciplinis, ita a vestra dilectione custodiri man-
damus. Sed hic sapienter advertit Roncag. de
Leg. Quæst. 1. cap. 2. q. 7. Resp. 11. quod
non solum Constitutiones Pontificiæ, quæ so-
lemniter sunt promulgatae, obligationem legis
inducunt, sed etiam omnes aliæ quæ ex usu et
consensu Ecclesiæ universalis jam a pluribus sæ-
culis habentur pro sufficienter promulgatis et
authenticis.*

106. Quæritur 2. an declarationes Sacræ Con-
gregationis Cardinalium vim legis habeant? Nul-
li dubium quod pro casibus particularibus, pro
quibus fiunt, obligant ut leges, prout est com-
mune apud *Salm. de Legib. cap. 3. n. 30. et
Croix l. 1. n. 574.* Dubium est, an obligent
pro casibus similibus? Duplex est sententia,
utraque probabilis, ut recte dicunt *Salm. num.
28. in fin. Prima Sententia* asserit, quod tales
Declarationes, si sint munitæ sigillo, et sub-
scriptione Eminentiss. Cardinalis Præfecti, robur
habent obligandi omnes, quia talem potestatem
declarandi Cardinales habent a Pontifice, ut
eruitur ex Bulla 74. *Sixti V.* Nec obstat non
esse promulgatas, quia promulgatione indigent
leges novæ, non jam declarationes de legibus
jam promulgatis. Ita *Garcia, Salas, Rodr.*
apud *Salm. num. 28. Fagnan. Barb. etc.* apud
Croix n. 574. Sed dicunt esse necessarium, quod
in ipsa declaratione exprimetur eam fuisse pro-
mulgatam, aut saltem latam mandato Summi
Pontificis, aut saltem Pontifice consulto, nam
in Bulla Sixti V. sic dicitur: *Interpretandi fa-
cultatem. (Nobis autem consultis) impertimur.*
Ceterum, sicut dictum est cum *Roncaglia num.*

105. vers. *Querit. hic 1. in fin. de Declarationibus Pontificiis*; sic etiam potest dici de Declarationibus Sacr. Congr. Concilii; quod illæ Declarationes, quæ ex usu et consensu Ecclesiæ a pluribus annis sunt sufficienter promulgatæ per Orbem Christianum, ipse satis obligent omnes ad earum observantiam.

Secunda vero sententia dicit; quod, licet tales Declarationes magni sint ponderis, non obligant tamen universe, nisi sint, non solum Papa consulto et mandante editæ, sed etiam sint ejus mandato speciali solemniter promulgatæ pro tota Ecclesia, ita ut præcipiat Pontifex ab omnibus illas observari. Tunc enim tantum ipse loquitur ut Ecclesiæ Caput, et Doctor; alioquin videtur loqui solum ut Præses illius Congregationis, cui non videtur tunc communicare totam suam auctoritatem, et infallibilitatem. Ita *Sanch. de Matr. l. 8. D. 2. n. 10. Bonac. de Leg. D. 1. q. 1. p. 8. n. 4. Pontius de Matr. l. 5. c. 13. §. 2. n. 7. Suar. de Leg. l. 6. cap. 1. n. 3. et 6. Mazzotta tr. 1. D. 2. q. 3. Croix lib. 1. n. 215. 216. et 217. cum Carden. et Terril. ac n. 574. cum Luth. et Delbene, Diana p. 1. tr. 10. R. 29. cum Vega, Valer. Suar. etc. Salmant. c. 3. n. 30. cum Vasquez, Tapia, Lezán. et Villat.* Ratio hujus sententiæ est; quia, ut lex obliget, omnino requiritur sollemnis promulgatio legis, juxta dicta n. 9. Hinc hujusmodi Declarationes, cum frequenter non promulgentur solemniter, sunt quidem magni ponderis, sed nequeunt habere vim legis, et tantum obligant uti sententiæ particulares illorum casuum, pro quorum decisione petuntur, non vero pro similibus. Nec obstat dicere, quod promulgatio requiritur quidem pro legibus, sed non pro Declarationibus legum jam

promulgatarum. Nam respondent AA. citati quod tales Declarationes, quando fiunt, de rebus dubiis, in quibus extare possunt opiniones contrariæ circa intelligentiam legis, tunc se habent ut novæ leges. Saltem in dubio an ipse habeant vel ne vim obligandi ut leges, eas non obligare dicit, *Laym. l. 1. tr. 4. c. 7. in fin.* ubi sic ait: *Pendet questio hæc ex mente Pontificis potestatem ipsis (Cardinalibus) tribuentis. Iterum presumendum non est habere vim legis, præsertim cum authentice non promulgentur.* Citatque pro hoc *Sanchez*, et *Rodriguez*.

Decisiones autem Rotæ minorem utique quam Declarationes S. G. auctoritatem habent. *Croix l. 1. n. 576. cum Luca et Fagund.* apud *Tamb. Dec. l. 8. Tract. de Præsc. §. 2. n. 16.* An vero Regulæ Cancellariæ obligent ubique? Negant *Less. in Auctar. v. Beneficium*, qui ait obligare tantum in Curia Romana, et huic adherent *Diana*, et alii. Sed affirmant *Mazzott. l. 1. c. 3. cum Az. Gomez, etc.* Quia sic fert praxis. Vide *Croix l. 1. n. 575.*

Quæritur 2. an Leges Civiles obligent in conscientia? De hoc puncto, valde scitu necessario, offertur aliqua principaliora hic adnotare. Aliæ Leges Civiles sunt expresse a jure Canonico approbatæ, aliæ expresse connectæ, aliæ vero neque approbatæ, neque reprobata. Hinc dicendum 1. Leges approbatæ sine dubio in conscientia obligant; ita est Lex Justiniani in *Novel. §. per occasionem*, in qua datur triennium ad experiendam conjugum impotentiam; Hæcque approbata fuit a Cælestino III. in *c. Laudabilem. de Frig. et Mal.* Ita pariter Nicolaus I. in *Resp. ad Bulgaros*, in *c. Ita 30. q. 4.* approbavit Leges invalidantes Matrimonium inter Adoptantem et Adoptatum, atque ab hoc descendentes,

nt ex *l. Quin etiam* 55. ff. de Ritu Nupt. item inter Adoptatum, et filios Adoptantis, ex *l. Per adoptionem*. 17. ff. eodem tit. item inter Adoptantem, et uxorem Adoptati, et contra, ex *l. Adoptivus*. 14. ff. eod. tit.

Dicendum II. Leges Civiles a jure Canonico correctæ non obligant quidem in conscientia; talis est lex in princ. *Instit. de Nupt. et in lib. Nuptiæ*. 2. ff. de Rit. Nupt. ubi invalidantur Matrimonia filiorum familiæ inita sine consensu Parentum: Sed hæc Leges correctæ sunt in *c. Cum locum, de Sponsal. et Matr. et c. Licet ac c. Tua, de Spons. duor.* et ultimo in Tridentino Sess. 24. c. 1. de Reform. Sac. Matr. Ita etiam in *c. Cum haberet, de eo qui duxit Matr.* abrogatur lex Civilis prohibens alimenta dari filiis spuris. Sic pariter in *l. 6. §. 1. ff. de Adulteris*; et *l. 2. C. eod. tit.* Conjugatus cognoscens solutam non tenetur adulterii judicio, licet damnetur conjugata solutum admittens: Sic in *c. Nemo*. 32. q. 4. uterque judicio subicitur, quia utrinque fides conjugalis adhibenda est. Item in *l. Liberosum* 81. ff. de His, qui not. in fam. Vidua lubens intra annum luctus multis subicitur pœnis: Sed hoc abrogavit Urbanus III. in *c. 4. et Innoc. in c. 5. de Secund. Nupt.* Item in *l. Marito* ff. ad Legem Jul. de Adult. et *l. Gracchus*. C. eod. tit. datur facultas viro occidendi adulterium turpiter cum uxore agentem, et in *lib. Quod ait*. ff. eod. tit. conceditur Patri facultas interficiendi filiam in adulterio deprehensam. Sed hæc reprobatur in *c. Inter hæc* 33. q. 2. et ab Alexandro VII. in Prop. damn. 19. Dubitatum autem fuit, an fuerit abrogata *l. Uxorem, de Ritu Nupt.* quæ invalidabat Matrimonium inter vitricum, et uxorem privigni? Sed S. C. Concilii die 28. Mar.

tii anno 1721. (apud N. SS. P. *Benedictum XIV. in Opere de Synodo pag. 418. n. 2.*)
 declaravit validum tale Matrimonium.

Dicendum III. Leges Civiles non reprobatae videntur tacite approbatae a Jure Canonico ; nam in c. 1. *de Novi oper. nuntiat.* sic dicitur : *Sicuti Leges non dedignantur sacros Canones imitari , ita et Sacrorum statuta Canonum Principum Constitutionibus adjuvantur.* Item in c. *Super specula. de Privil.* sic habetur : *Sancta Ecclesia Legum saecularium non respuit famulatum, quae aequitatis et justitiae vestigia imitantur.* Hinc *Ragnanus in c. Cum esses. de Test. n. 18.* et noster Papa Benedictus XIV. l. c. pag. 420. n. 1. *cum Abbate; Menoch.* et communi dicunt Judicem Ecclesiasticum in quaestionibus, in quibus de Jure Canonico nihil reperitur decisum ; debere se conformare Juri Civili. Et *Gelasius Papa Ep. 4. ad Anast. Imperat.* scripsit : *Quantum ad Ordines pertinet publicae disciplinae, Legibus tuis ipsis quoque parent Religionis Antistites.*

DE CONSUETUDINE.

De Consuetudine hic tractandum, de qua nihil habetur apud *Bosemb.*

Dictum est de Lege scripta, nunc aliqua sunt addenda de Consuetudine, quæ dicitur lex non scripta.

Ut consuetudo vim legis habeat, tria requiruntur. I. quod introducatur non a persona particulari, sed a Communitate; saltem a majori parte Communitatis, quæ capax sit ferendi leges, licet actu leges ferre nequeat, nam Consuetudo tunc habet vim legis ex tacito Principis consensu. *Salm. de Leg. c. 6. ex n. 6. cum S. Th.* Notandum hic, quod mulieres nequeunt introducere consuetudinem contra leges proprias virorum; nec vice versa; uti neque Ecclesiastici contra Leges Laicorum, vel contra, nisi materia sit communis. *Salm. ib. n. 8. et 37.* Hinc etiam circa res spirituales Clerici non obligantur ad consuetudinem factam a Laicis. *Salm. ib. n. 38. cum Sanch. Pal. etc.* Mercatores tamen, quia distinctam faciunt Communitatem, possunt introducere consuetudinem obligantem omnes. *Salm. ibid. num. 6. cum Pal. Suar. Bon. Tap.*

II. Requiritur, ut Consuetudo sit rationabilis: quare nulla valet Consuetudo contra legem naturalem, aut Divinam, sed tantum contra humanam. Addendum tamen, non requiri bonam fidem; nam etiam peccando potest fieri Consuetudo *Salm. c. 6. nu. 11. cum Suar. Pal. etc.* Consuetudo enim triplicem statum habet. In initio, introducetes Consuetudinem contra legem, omnes peccant. In progressu non peccant illa jam a majoribus introducta utentes, sed possunt

a Principe puniri. In fine autem nec peccant, nec puniri possunt illa jam præscripta utentes. Ita *Salm. ibid. num. 13. cum. Pal. Caj. Sol. Laym. etc.*

III. Requiritur tempus diuturnum continuatum cum repetitis actibus. Quodnam autem tempus sufficiet? *Primæ sententia* dicit reliqui arbitrio Prudentum, juxta repetitionem actuum, et negotiorum qualitatem, *Vasq. Tap. Vill. etc. apud Salm. de Leg. c. 6. n. 15. Secunda sententia* dicit sufficere, et requiri decennium; hoc enim est longum tempus requisitum a jure ad Consuetudinem introducendam; nisi aliud sit alicubi sancitum, ex *L. ult. C. de Præscriptione. Ita Salm. num. 15. cum Laym. Suar. Pal. etc.* licet doceant primam esse valde probabilem.

An vero hoc decennium sufficiat contra Leges Canonicas, affirmant *Less. Sa, Azor. Pal. Nav. etc.* Negant tamen *Salm. d. cap. 6. n. 17. cum Laym. Bonac. Suarez Regin. etc. ex c. de Quarta, et ex c. Ad aures de Præscriptione. Sed vide infr. n. 139.* Notant autem *Salm. cum Granad. Salas, etc. n. 18.* sufficere dictum eximii Doctoris, etiam moderni, asserentis legem abrogatam esse, ut a Lege deobligemur.

Dicitur autem requiri *tempus continuatum*; nam si interrumpatur etiam per unicum actum a majori parte Communitatis, vel si interim Princeps puniat Consuetudinem introducētes, Consuetudo non præscribitur. Ita *Salm. d. cap. 6. n. 18. cum Laym. Suar. Bon. Pal. etc.*

Dicitur autem *repetitis actibus*, ad Consuetudinem enim requiritur: 1. Ut actus sint repetiti per plures vices juxta Prudentum arbitrium, ut *Salm. ibid. num. 21. cum Pal. Bonac. Suar.*

etc. contra *Less. Reg. Sa, Dianam, etc. n.* 21. qui dicunt duos, vel tres actus sufficere.

1. Ut actus sint liberi, non autem per vim, aut metum, aut ignorantiam positi; puta si Populus censeat existere Legem, quæ revera non est. *Salm. d. c. 6. nu. 24. et 25. cum S. Th. Dian. Tap. etc.* 3. Requiritur, ut actus sint notorii, saltem notorietate facti, ut *Salm. n. 27. cum Pal. Suarez Bonac. Dian. Basil. etc.* contra aliquos, qui requirunt notorietatem etiam juris, ut sententia Judicis Consuetudo probetur.

IV. Requiritur ad Consuetudinem perficiendam intentio se obligandi, vel Consuetudinem introducendi: Quare nulla fit Consuetudo; si Populus, aut major ejus pars agit ex devotione, gratitudine, et simili; aut si læserit legem animo tantum non satisfaciendi ex levitate. *Salm. d. c. 6. num. 28. cum Pal. Laym. Bonac. etc.* Hic autem animus cognoscitur ex circumstantiis, nempe si Consuetudo constanter observetur, et cum non levi incommodo: si transgressores puniantur: si ita sentiant communiter homines pii. *Croix lib. 1. num. 571. et Salm. ibid. num. 30.* In dubio autem, an Consuetudo sit ex devotione, vel obligatione? sub gravi, vel levi? an obliget ad culpam, vel poenam tantum? Benignior pars tenenda est; nam nulla lex obligat, nisi de ea constet. Ita *Salm. d. n. 30. cum Pal. Suar. Bon. Dian. etc.* Et ita *Croix lib. 1. n. 592.* Qui notat tamen ibi cum *Carden.* quod universales Consuetudines Ecclesiæ de se obligant. Hoc intelligendum vero de consuetudinibus proprie ut talibus obligantibus sumptis, ut de consuetudinibus jejunandi in vigilia Pentecostes, et per alia aliqua simili, si adest. Nam aliter dicunt plures AA. de consuetudine abstinendi a lacticiniis in Vigiliis extra Quadragesi-

mam: de qua vide *lib. 3. num. 988*. Et aliter dicunt aliqui etiam de consuetudine Monialium recitandi Officium in privato. Sed de hoc vide *lib. 4. num. 122*. quid alii communius et probabilius dicant.

V. Requiritur consensus Principis ex *lib. de quibus, ff. de Leg.* Requiritur enim, ut habeatur consensus saltem tacitus generalis Principis, scilicet approbandi quamcumque legitimam Consuetudinem, quando illam specialem Consuetudinem Princeps ignorat. Ita *Salm. cap. 6. nu. 33. cum S. Thom. Pal. Suar. Sanch. Laym. Bonac. Tapia, etc.* Quando vero Princeps resistit, tunc nulla fit consuetudo. *Salm. ibid. n. 31*. Hinc dicunt *num. 32. cum Laym. Bonac. Suar. Barbos. etc. contra alios*, nullam dari Consuetudinem contra Immunitatem Ecclesiasticam.

Quoad effectus autem Consuetudinis pertinet, notandum quod consuetudo potest non solum tollere Legem, sed etiam poenam illius, remanente culpa vel contra. Vide *Salm. d. e. 6. ex n. 35*. Potest etiam Consuetudo validare contractum irritatum per Legem. *Salmant. de Matrim. cap. 11. punct. 2*. Potest etiam introducere nova impedimenta irritantia Matrimonium. *Salm. ibid. punct. 1*.

Sed quid si a lege prohibeatur contraria Consuetudo? Distinguo: si apponatur clausula, non obstante quacumque Consuetudine, intelligitur reprobari Consuetudo opposita præterita, non vero futura. *Salm. de Leg. c. 6. n. 42. cum Suar. Tapia, Vill.* Si autem clausula reprobatur quamcumque consuetudinem futuram, adhuc *Salm. ib. n. 43. et de Matr. d. c. 21. n. 33. cum Suar. Basil. Bonac. etc.* dicunt probabilius esse posse Consuetudinem talem legem abrogare.

Quid si reprobetur omnis Consuetudo futura, ut irrationabilis? Respondetur, quod si reprobetur tanquam contraria Legi naturali, seu Divinæ, nulla tunc Consuetudo valere potest. Si vero reprobetur ut irrationabilis pro tempore quo fit Lex, tunc ex nova causa rationabilis reddi potest, et valere. *Salm. de Leg. d. c. 6. n. 44. cum Suar. Tap. Dian.*

Potest denique Consuetudo Legem dubiam interpretari; et hæc interpretatio vel potest esse authentica, ita ut illa interpretatio sit nova Lex; Vel potest esse probabilis, cum Consuetudo præcedat, vel Legem subsequatur; Lex enim non intelligitur derogare Consuetudini antecedenti, nec Consuetudo Legi, nisi expresse opponuntur. Et ad hanc Consuetudinem probabiliter interpretantem minus tempus requiritur, quam ad Consuetudinem Legi adversantem præscribendam. Communiter autem asserunt DD. Leges interpretandas esse juxta loci Consuetudinem, etsi verba Legis minus proprie accipienda sint. *Salm. d. cap. 6. ex n. 45.*

Potest autem consuetudo per contrariam Legem a Superiore revocari.

Sed quæritur 1. An per legem generalem derogetur Consuetudini speciali alicujus loci? Respondetur negative, nisi in Lege mentio fiat illius Consuetudinis, vel in ea revocetur quæcumque Consuetudo. Et probatur ex c. 1. *De Consuetudine in 6.* ubi sic habetur: *Non enim censetur abrogata Consuetudo speciali Lege, quia præsumitur Princeps ignarus talis Consuetudinis. Vide Salm. d. c. 6. n. 52.* Si vero Princeps notificatus de consuetudine nolit Legem revocare, tunc censetur revocata Consuetudo. *Salm. ibid. n. 53. cum Pal. Suar. Bon. etc.* Episcopi tamen per eorum leges abrogant quamcum-

Cap. I. De natura, etc. Dub. II. 181

que Consuetudinem particularem, quia præsuntur ipsi plenam notitiam habere Consuetudinum Dioecesum suarum. *Salm. ibid.* Nota autem, quod prædicta doctrina procedit de Consuetudine jam præscripta; non autem de incepta. *Salm. n. 54. eum Masc. Gloss. etc. contra Suar.*

Quæritur 2. An posita clausula revocatoria cujusque Consuetudinis, intelligatur revocata, etiam Consuetudo immemorabilis? Nega, nisi exprimatur; quia, quando Superior vult etiam illam revocare, id exprimit. *Salm. ibid. n. 55. cum Abb. Suar. Bon. Pal. et Garcia;* qui affert plures Declarationes S. C.

Potest autem reliqua Consuetudo abrogari per aliam contrariam; quæ repetitis actibus modo ut supra, præscribatur. Vide *Salm. ibid. 60. n. 56. et 57.*

DISSERTATIO

Super Proposit. 29. damnatam ab Alexandro VIII. quæ dicebat: *Utilis, et toties convulsa est assertio de Pontificis Romani supra Concilium OEcumenicum autoritate, atque in Fidei questionibus decernendis infallibilitate.*

110. **H**Æc celeberrima quæstio, et hoc tempore tam fortiter agitata, sicut ad eam pertractam integro libello (qui tamen lucem non vidit) aliquando me duxit; ita nunc me urgat, ut in ea aliquantulum immorer. Hinc parcat mihi Lector, si a meo instituto nimis recedere videat. Duo hic valde magni ponderis enucleanda occurrunt; Primum, an Auctoritas Summi Pontificis extra Concilium in rebus Fidei et Morum decernendis sit infallibilis? Alterum, an Authoritas Papa sit supra OEcumenicum Concilium?

§. I. De infallibilitate Papæ.

Circa hanc Pontificis infallibilitatem plures adsunt opiniones. *Prima* est Lutheri et Calvinii, qui hæretice docent Papam loquentem etiam ut Doctorem universalem, etiamque una cum Concilio, esse fallibilem. *Secunda* sententia omnino opposita est Alberti Pighii sentientis Papam non posse errare etiam private loquendo. *Tertia* est nonnullorum dicentium Papam esse fallibilem extra Concilium docentem. Circa quod pro rei majori elucidatione præsciendum hanc sententiam amplexatum fuisse Clerum Gallicanum ann. 1682. cum illas quatuor celebres Propositiones emana-

vit; quarum, omissis aliis ad præsentem materiam non pertinentibus, secunda asserit: Sic inesse Apostolicæ Sedi rerum spiritualium Potestatem, ut simul valeant Synodi Constantiensis decreta de Auctoritate Conciliorum: Nec probari ab Ecclesia Gallicana, qui eorum Decretorum ad solum schismatis tempus Conciliaria dicta detorqueant. Quarta autem. In Fidei quoque questionibus præcipuas Summi Pontificis esse partes, ejus Decreta ad omnes Ecclesias pertinere; Nec tamen irreformabile esse judicium; nisi Ecclesiarum consensus accesserit. Et in eodem Gallianæ Facultatis Decreto demandatum fuit, ut nullus Lauream Doctoratus reciperet, nisi has Propositiones publice prius propugnasset, et exinde ad eas substinendas juramento se adstringeret. Postmodum Alexander VIII. per Bullam quæ incipit: *Inter multiplices*, anno 1690. præfatum Facultatis Parisiensis Decretum irritum declaravit, nullamque de eo rationem habendam esse præcipit. Sed Ludovicus Maimburgus (cui postea se adjunxit alter, Ludovicus Dupinus), dimisso habitu Societatis Jesu, imo ab illa merito expulsus, ad eas tuendas se obtulit, sicut audacter fecit, donec inopinata morte dignam suæ audaciæ a Deo mercedem recepit. Verumtamen circa annum 1693. iidem Episcopi qui ad eas quatuor Propositiones emanandas conspirare in Consessu habito anno 1682.; postea per Epistolam ad Innoc. XII. missam ab omnibus illis se retractarunt. Idemque Christianissimus Rex Ludovic. XIV. Edictum publice prius editum pro observatione antecedentis Parisiensis Decreti, alio publico Edicto revocans, aliam retractationis Epistolam ad Pontificem transmisit. Vide de hoc Græveson. to. 8. p. 1. fol. 191. Roncaglia in Animadvers. ad Nat. Alexand. §.

11. *sup. Conc. Constant. et Milante loco infra citando.* Hactenus de tertia sententia. Quarta verò communis sententia, cui nos subscribimus, est, quod, licet Romanus Pontifex, quatenus particularis persona, sive privatus Doctor, possit errare (sicut etiam est fallibilis in quæstionibus meri facti, quæ ex hominum testimoniis præcipue pendent); cum tamen Papa loquitur tamquam Doctor universalis, definiens ex Cathedra; nempe ex Potestate suprema, tradita Petro, docendi Ecclesiam, tunc dicimus, Ipsum in controversiis Fidei et Morum decernendis omnino infallibilem esse. Hanc sententiam tuentur, D. Th. 2. 2. q. 1. art. 10. Turrecrem. Sotus, Cajet. Alexandr. de Ales. S. Bonavent. B. August. Triumph. Nic. de Lyra, S. Franc. Sal. Spondan. Thomass. Ludovic. Bail, Duvallius, alii-que innumeri citati a Milante Episcopo Stabiensi in suis doctis Exerc. 18. sup. Proposit. 19. Alexand. VIII., et communiter reliqui Theologi omnes, ut testantur Cardin. Gotti de Ver. Eccles. Jesu Christ. tom. 1. cap. xi. §. 1. Milante l. c. et Troila in sua Theolog. Dogm. tr. 6. de Pontif. d. 1. §. 2. n. 14. Adsunt aliqui inter hos, qui dicunt Papam esse quidem infallibilem, sed tum tantum cum in quæstionibus definiendis mature præcedit, Sapientum iudicium audiendo. Sed rectius alii dicunt, hanc conditionem solum de congruentia esse, non autem de necessitate: infallibilitatis enim promissionem necesse est, ut omnes, qui Pontificiam infallibilitatem tuentur, non Consiliariis, nec examini, sed soli Pontifici factam fuisse fateantur: Alias Hæretici semper objicere possent sufficientes examina non extitisset, sicut de facto Sectarii in Tridentinum opposuere. Ad providentiam autem Spiritus Sancti pertinebit (ut recte ait Suar. 5.

De Fide sect. 8.), quod Pontifex non temere, nec imprudenter unquam in tantis rebus agat, et decernat.

III. Nostra conclusio probatur 1. ex Scripturis, et præcipue ex illa Matth. 16. 8. *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalcbunt adversus eam.* Natalis Alexander pro Petra explicet Ecclesiam; sed inepta interpretatio, quæ ineptum redderet sensum, nimirum (ut ipse intelligit) *super hanc Ecclesiam ædificabo Ecclesiam meam.* Attamen ex ipso sensu patet, quod totus sermo dirigitur ad Petrum; communiter SS. Patres, ut Basylus, Cyprianus, Chrysostomus, Hilarinus, Tertullianus, Epiphanius, et Origenes (apud Jus. Baron. contra Piccinia. Diss. 2. cap. 3.) dicunt nomine Petræ intelligi Petrum; et signanter S. Basilius l. 2. contra Eunom. ait de Petro: *Quoniam fide præstabat, Ecclesiæ ædificationem in seipsam recepit.* Et S. Leo serm. 94. de Trans. fig. *Tantum in hac fidei sublimitate complacuit (Christo), ut Beatitudinis felicitate donatus, sacram inviolabilis petræ accipere firmitatem, supra quam fundata Ecclesia portis inferi et mortis legibus prævaleret.* Item S. Cyprianus, lib. de Unit. Ecclesiæ dicit: *Primatus Petro datur, ut una Christi Ecclesia, et Cathedra una monstretur.* Et alibi adversus Novatianos post verba: *Tu es Petrus, et super hanc Petram etc.* Et pasce oves meas, subdit: *Super illum unum ædificat Ecclesiam, et illi pascendas mandat oves suas.* Item S. Leo serm. 3. in Annivers. Assumpt. ita Christum loquentem Petro repræsentat: *Cum ego, sim inviolabilis Petra, . . . tamen tu quoque petra es, qui mea virtute solidaris, ut quæ mihi potestate sunt propria, fiat tibi mecum participa-*

tionē communia. Et id magis patet ex Concilio Chalcedonensi Action. 3. apud Bellarm. Contr. tom. 1. pag. mihi 540. ubi dicitur : *Appellat Petrum Petram Ecclesie Catholicæ.* Hinc addit Bellarm. » (Catholici docent hac metaphora significari Petro esse commissum Regimen totius » Ecclesie, et præcipue circa Fidem ; Petrus enim fundamentalis hoc est proprium, totum » ædificium regere, et sustentare) ». Accedit S. Cyrillus Alexand. dicens : *Secundum hanc promissionem Ecclesia Apostolica Petri ab omni seductione manet immaculata.* Si itaque hujusmodi ædificium est Ecclesia, adversus quam inferi prævalere non possunt ; ut illa non possit ruere, necesse est basem ejus et fundamentum neque destrui posse, ne, destructo fundamento, tota domus corruat. Ideo Origenes in hoc loco dicit : *Si prævalerent inferi adversus Petrum, in quo Ecclesia fundata est, contra Ecclesiam etiam prævalerent.* Probatum quoque ex Luca 22. 32. *Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua.* Ex quo pariter textu affirmat Maldonatus Auctores collegisse Pontifices esse perpetuo infallibiles.

112. Probatum II. Ex Conciliis OEcumenicis, et ex Concilio Chalcedonensi, ubi (ut refert D. Thom. in Opuse. contra errores Græc.) habetur : *Omnis ab eo, scil. Papa ; definita teneantur tamquam a Vicario Apostolici Throni.* In ejusdem Synodi Act. cum legeretur Epistola D. Leonis, dictum fuit anathema iis qui ita non crederent. Deinde ibidem Act. 3. Patres Concilii Pontificis doctrinam ut Beati Petri amplexi sunt, et universa Concilii Dogmata petierunt Sedis Apostolicæ Auctoritate firmari. II. Ex Concilio Lugdunensi OEcumenico 2. habetur : *Ipsa quoque Sancta Romana Ecclesia Summum Prin-*

cipatum super universam Ecclesiam obtinet, quem se ab ipso Domino in B. Petro, cujus Romanus Pontifex est Successor, cum Potestatis plenitudine recepisse recognoscit; Sic, si quæ de Fide subortæ fuerint questiones, suo debent judicio definiri. III. Ex Concilio Florentino, ubi in sess. ult. sic legitur: Definimus Romanum Pontificem in universum Orbem habere Primatum; et Successorem esse Petri, totiusque Ecclesiæ Caput, et Christianorum Patrem, ac Doctorem existere: et ipsi in B. Petro regendi Ecclesiam a D. N. Jesu Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis OEcumenicorum Conciliorum, et in Sacris Canonibus continetur. Si ergo certum est Papam esse totius Ecclesiæ Doctorem, certum quoque tenendum ipsum debere esse infallibilem, ne Ecclesia a suo Magistro aliquando decipi possit. Accedit Concilium Viennense XV. Generale sub Clemente V. ubi sic sancitum fuit: Dubia Fidei declarare, ad Sedem dumtaxat Apostolicam pertinere.

134. 13. Probatum III. ex SS. Patribus; S. Irenæus l. 3. c. 3. scribit; (Omnes a Romana Ecclesia necesse est, ut pendeant tanquam a Fonte, et Capite). S. Athanasius in Epist. ad Fel. Papam dicit: (Romanam Ecclesiam semper conservare veram de Deo sententiam). Et in eadem Epistola, ad Pontificem S. Doctor suum sermonem dirigens, sic eum alloquitur: (Tu profanarum Hæresum, atque imperitorum, omniumque infestantium Depositor, Princeps, et Doctor, Caputque omnium Orthodoxæ Doctrinæ, et immaculatæ Fidei existis). Theodoretus Episc. Asiæ in Epist. ad Leonem Papam inquit (Ego, Apostolicæ vestræ Sedis expecto sententiam, et supplico; et obsecro; V. S. ut mihi opem ferat

justum vestrum et rectam appellanti iudicium). S. Cyprianus Epist. 8. l. 1. scribit: (Deus unus est, Christus unus est, et una Ecclesia, et Cathedra una super Petrum Domini voce fundata. Aliud constitui Sacerdotium novum, fieri præter unum Sacerdotium non potest. Quisquis alibi collegerit, spargit). Et idem Cyprian. in lib. de Unitat. Eccles. (Qui Cathedram Petri, super quam fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia se esse non confidat). S. Hieron. in Ep. ad Damasum Papam scribit: (Cum successore Piscatoris loquor . . . super illam Petram scilicet Cathedram Petri) ædificatam Ecclesiam scio, quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est; Si quis in Arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio. . . Quicumque tecum non colligit, spargit, hoc est, qui Christi non est, Antichristi est). S. Basilius Ep. 5a. ad Athan. scribit, (Romanum Pontificem compellendum esse, ut quid credendum sit, si per Concilium defini non donetur, ipse determinaret). S. Aug. l. 1. contra Julianum c. 5. (Per Papæ Rescriptum causa Pelagianorum finita est). S. Thomas quæstib. 107. art. 6. Magis standum est sententiæ Papæ, ad quem pertinet determinare de Fide, quam quorumlibet sapientum). Et 2. 2. q. 11. ar. 2. ad 5m. (Postquam esset aliqua Ecclesiæ autoritate determinata, hæreticus esset, si quis repugnaret; quæ quidem auctoritas principaliter residet in Summo Pontifice). S. Bon. in summa Theol. q. 1. ar. 3. D. 3. (Papa non potest errare, suppositis duobus: Primum quod determinet quatenus Papa, Alterum, ut intendat facere (Dogma de Fide)). Et 14. Probatur IV. ex ipsa Schola Gallicana, falso enim nobis obijcit Hottingerus hæreticus, dicens: Gallia universa a vobis dissentit. Quan-

doquidem assentit Milante Exercent. 19. dict. Prop. 29. Alexand. VIII. paucos esse Gallos, qui Romani Pontificis infallibilitatem contendunt, respectu ad Gallos Nobiliores; qui illam propugnant, præsertim Petrus Matthæi in Sum. Const. Spondanus ann. 1445. n. 16. Disserens in Deor. Const. Bosvinus tom. 4. de Concordia. Idem aliquando docuit Gerson de Pot. Eccl. cap. 10. dicens: (Tandem ex his dicere possumus, quod plenitudo potestatis est a Christo collata Petro, sicut Vicario suo, et suis Successoribus). Ita scripsit hic Docteur in præfato loco. Ceterum nulli dubitandum quod Gerson, ut ait P. Victoria in suo Tract. de Authoritate Papæ et Concilii tr. 5. *per omnia fuit infestissimus Auctoritati Summorum Pontificum, et multos alios infecit suo veneno; parum enim differt a Schismate ejus sententia de Authoritate Papæ.* Idem statuere conati sunt Episc. Gallicani antiqui ann. 1626. art. 137. et in Concil. Generali Lugd. 2. (ubi præ ceteris numerabantur Episcopi Galli, qui Græcorum confessionem acceperunt: scil. quod Sancta Romana Ecclesia plenum Principatum obtineret super Universalem Ecclesiam, etc. ut infra referetur). Et quamvis Universitas Sorbonica (ortum agnoscens a Roberto Sorbon ex anno 1253. Confessario S. Ludovici, erectaque a Carolo Rege ann. 1290. in Universitatem) contrariæ fuerit sententiæ, hoc tamen accidit tantum ex tempore Concilii Constantiensis opera Gersonis, et Almaini, qui in eadem Universitate adscripti ad comprimendum trium Pontificum Schisma, ad Concilium, tanquam ad Judicem Superiorem, et in hujusmodi casu necessarium, causam deferendam existimarunt. Novissimi vero Sorbonici non attendentes, quod ipsorum Majores de Papa dubio sint loquuti, eo-

rum innixi auctoritati, dixerunt Judicium Romani Pontificis non esse infallibile; nisi Ecclesie, sive Generalis Concilii consensus accedat. Ceterum ante Concilium Constantiense, et Basiliense advertit Raynaldus scriptor Gallus in Opusc. de Rom. Pont. omnes Theologos anteriores unanimiter docuisse definitiones Pontificias, etiam extra Concilia, rem facere de Fide. Immo habetur apud Naclerum p. 4. lib. 8. t. 6. quod Facultas Parisiensis anno 1320. damnavit tanquam hæreticos articulos Marsilii Paduani dicentis: Romanum Pontificem esse fallibilem. Et anno 1534. (ut apud eundem Naclerum) damnavit eundem errorem contra Joannem Morandum. Item Duvallius Doctor Gallus, qui scripsit circa ann. 1712. de Sup. Pont. p. 1. q. 7. refert consuetudinem fuisse Facultatis Parisiensis, ut ab ea Laureati protestationem nunquam Ecclesie Romanæ contradicendi præmitterent. Idem Author refert ipsam Facultatem damnasce ut hæreticum Marcum Antonium de Dominis, quia docebat Pontificis auctoritatem esse fallibilem. Ideo præfatus Duvallius, quamvis ejusdem Sorbonæ Doctor, loco citato non dubitavit sic scribere: *Opinio quæ Romæ tenetur, vacat omni temeritate, cum totus Orbis, exceptis pauculis Doctoribus, eam amplectatur, et præterea rationibus validissimis tum ex Scriptura, Conciliis, et Patribus, tum ex principiis Theologiæ petitis confirmetur.* Et p. 4. q. 7. subdit: *Nemo nunc est in Ecclesia, qui ita pro certo sentiat præter Vigorium et Richerium, quorum si vera esset sententia, totus fere Orbis Christianus, qui contrarium sentit, in Fide turpiter erraret.* Propterea addit quod Opinio de prælatione Conciliorum Authoritati Romani Pontificis, a temeritate inobedientiæ viæ potest excusari; fovet enim

ut plurimum inobedientiam et dissidia multa ; magnosque tumultus semper in Ecclesia excitavit. Hinc videre est apud Troila tr. 6. de Sum. Pont. art. 6. ex n. 54. et ap. Milante in Exercit. Dogm. 19. super Prop. 29. Alexand. VIII. quot Concilia Provincialia Gallicana plauserint Pontificis infallibilitati. Synodus ipsa Parisiensis anno 1526. in art. 137. ubi Tit. Monita Cleri Gallicani ad Dominos Archiepiscopos Regni, ecce quid sensit : (Hortamur igitur Episcopos omnes, ut Sanctam Apostolicam Romanamque Ecclesiam, utpote ex Dei sponione infallibili Ecclesiarum Matrem . . .) Et infra loquens de ipso Romano Pontifice : (Is enim Successor est Petri, super quem Christus Jesus Ecclesiam fundavit, quando illa claves Regni Cælorum, et donum infallibilitatis in causis Fidei reliquit). Valde autem notandum id quod Episcopi Galliarum (ut refert Milant. l. c.) in obsequium Bullæ, quam Innoc. X. emanavit in confixione Jansenianarum Thesium, ad ipsum scripserunt ; et inter cætera verba hæc ; (Hujus doctrinæ lucem pristino decori restituit prolatum a S. V. postulantis Galliarum Episcopis Decretum) quo in negotio illud observatione dignum accedit, ut quemadmodum Innoc. I. Pelagianam Hæresim damnavit olim, sic Hæresim ex adverso Pelagianæ oppositam Innoc. X. auctoritate sua proscripserit. Enimvero vetustæ illius ætatis Ecclesia, Cathedræ Petri auctoritate fulta, quæ in Decretali Epistola Innocentii elucebat, Pelagianæ Hæresis damnationi absque cunctatione subscripsit. Perspectum enim habebat non solum ex Christi D. pollicitatione Petro facta, sed etiam ex ætis priorum Pontificum, et ex anathematismis adversus Apollinarium, et Macedonium nondum ab ulla Synodo OEcumenica damnatos a

Damaso paulo ante jactis, *judicia pro sancienda regula a Pontificibus data, Divina æque, ac summa per universam Ecclesiam auctoritate uni, Christiani omnes ex officio ipsius quoque mentis obsequia præstare teneantur.*) Deinde præfati Episcopi Bullam venerantes eam promulgare promiserunt, sicque ad Innocentium rescripserunt: (*Beatissime Pater. Optata pervenit ad nos Constitutio illa, qua V. Sanctitatis auctoritate quid sentiendum sit de controversis quinque. Præpositionibus exceptis e Cornelii Jansenii Ypensis Episcopi Libris perspicue decernitur. . .*). Quo in negotio illud observatione dignum accedit, ut quemadmodum ad Episcoporum Africæ relationem Inoc. I. Pelagianam Hæresim damnavit olim, sic ad Gallicanorum Episcoporum consultationem Hæresim ex adverso Pelagianæ oppositam Inoc. X. auctoritate sua proseripserit. Enim vero vetustæ illius ætatis Ecclesia Catholica, sola Cathedræ Petri auctoritate fulta, quæ in decretali Epistola Innocentii ad Africanos data elucebat; quamque dein Zosimi altera, ad universos Orbis Episcopos Epistola subsecuta est, Pelagianæ hæresis damnationi absque cunctatione subscripsit: perspectum enim habebat, non solum ex Christi D. pollicitatione Petro facta, sed etiam ex actis priorum Pontificum et anathematismis adversus Apollinarium, et Macedonium, nondum ab ulla Synodo oecumenica damnatos, a Damaso paulo antea jactis, *judicia pro facienda regula fidei a summis Pontificibus data, super Episcoporum consultatione (sive suam in actis relationis sententiam ponant, sive omittant, prout illis collibuerit) divina æque, ac summa per universam Ecclesiam auctoritate, niti: cui Christiani omnes ex officio ipsius quoque mentis obsequium præstare teneantur etc.*

Probatur V. rationibus ; Prima ratio est D. Th. qui 3. p. q. 25. art. 1. docet pollicitationem infallibilitatis in rebus Fidei tantum Successoribus Petri esse factam , et ideo dicit Ecclesiam non posse errare , quia Papa errare nequit : *Ecclesia universalis* (verba D. Th.) *non potest errare , quia ille qui in omnibus exauditus est pro sua reverentia , dixit Petro : Ego oravi pro te , Petre , ut non deficiat fides tua.* Secunda ratio est ejusdem S. Doctoris , qui alibi 2. 2. q. 1. art. 10. ait , quod in Ecclesia non posset una Fides servari , nisi per ejus Caput Pontificem quæstiones Fidei definirentur. *Et ratio est , quia una Fides debet esse totius Ecclesiæ (secundum illud 1. ad Cor. 1.) , quod servari non posset ; nisi quæstio Fidei determinaretur per eum , qui toti Ecclesiæ præest.* Ratio tertia est inveterata Ecclesiæ consuetudo. Hac ratione pro nostra sententia tuenda utitur eruditissimus Melchior Canus in suo perdocto Opusculo de Locis Theologicis l. 6. c. 7. ubi ait : (Si nullus itaque (sic Author arguit) legum Christi senior est interpret , quam perpetuos Ecclesiæ usus , Ecclesia vero in Fidei rebus , non ad Antiochenum , Alexandrinum , Hierosolymitanum , sed Romanum Pontificem omni tempore recurrerit , ejusque judicia uti irrefragabilia semper tenuerit ; cur dubitabimus illum Petro in hac prærogativa dare successorem ? Hoc ipso rerum testimonio roboratur : nam Christi de Petro , et Successoribus vaticinia in Romana Ecclesia videntur impleta. Cum ceteræ Apostolorum Ecclesiæ , vel ab Infidelibus occupatæ , vel ab Hæreticis affectæ aliquando fuerint : hæc una tot inter Hostes nec Infidelibus , nec Hæreticis valuit expugnari. Hinc quæri , solet , an Hæreticum sit asserere , posse quandoque Romanam

Sedem, quemadmodum et ceteras, a Christi Fide deficere? Ei faciant satis Hieronymus perjurum dicens, qui Romanæ Sedis Fidem non fuerit secutus; Cyprianus dicens: Qui Cathedram Petri, supra quam fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia esse non confidet; Synodus Constantiensis hæreticum judicans, qui de Fidei Articulis aliter sentit, quam S. Rom. Ecclesia docet: Illud postremo addam, cum ex Traditionibus Apostolorum ad evincendam Hæresim argumentum certum trabatur; constat autem Romanos Episcopos Petro in Fidei Magisterio successisse, ab apostolis esse traditum, cur non audebimus assertionem adversam tamquam hæreticam condemnare? Sed nolumus Ecclesiæ iudicium antevertere: Illud assero, et fidenter quidem assero, pestem eos Ecclesiæ et perniciem afferre, qui negant Romanum Pontificem Petro in Fidei Doctrinæque autoritate succedere, aut certe astruunt Summum Ecclesiæ Pastorem, quicumque ille sit, errare in Fidei iudicio posse. Utrumque scilicet Hæretici faciunt: Qui vero illos in utroque repugnant, hi in Ecclesia Catholici habentur. Hucusque Canus: Cui valde favet id quod D. Cyprianus sedulo advertit in Ep. 3. lib. 2. dicens: *Neque enim aliunde Hæreses abortæ sunt, quam inde, quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in Ecclesia Sacerdos, et ad tempus Iudex vice Christi cogitatur.* Et ratio hujus gravis sententiæ Cypriani est, quia Romanæ Sedis Decretis illi qui pertinaciter restiterunt, primum (ut bene advertit cit. Episcopus Sabiensis) Schismatici facti sunt, deinde Hæretici.

Ex his omnibus tandem inferunt DD. prout Suar. lib. 3. de Fidei defens. Bannez, et Bellarm. lib. 4. de Pont. cap. 2. nostram senten-

tiam esse saltem Fidei proximam; et *contraria* (dicit Bellarm. l. c.) *videtur omnino erronea, et hæresi proxima.*

Postquam hæc scripsit, alia mihi occurrerunt multum notatu digna pro Summi Pontificis infallibilitate, quæ præsertim adversus relata Gallicani Cleri Declarationem urgent. Dicitur in ea: *Nec tamen irreformabile esse iudicium* (nempe Pontificis) *nisi Ecclesie consensus accesserit.* Nunc quærimus, quomodo huiusmodi consensus accedere debet. Alii dicunt tum Pontificias Definitiones evadere irreformabiles, cum omnium Fidelium consensus accedit. Alii, cum saltem accedit consensus omnium Episcoporum. Alii putant unius tantum Provinciæ consensum satis esse. Alii demum requiritur consensum majoris partis Episcoporum in Orbe Christiano degentium; hæc enim opinio conformior est consuetudini, qua OEcumenicæ Synodi usæ sunt in dubiis Fidei decernendis. Hoc posito quæritur, quid dicendum, si Pontificio decreto pars æqualis Episcoporum accedat? quid tunc de Pontificis iudicio sentiendum? et quid si minor accedat pars, ut sæculo IV. accidit, cum sententiæ S. Melchiadis Papæ tantum 18. Episcopi orthodoxi adhæserunt, sed contra alii 400. eam rejecerunt; prout refert Haunoldus *Introd. ad Jus Canon. pag. 162.* In simili casu quis litem dirimet, si unus supremus Iudex non agnoscatur, qui Fidei causas definiendi infallibilem potestatem habeat? Si autem consensus majoris partis Episcoporum sufficit, utique Papam esse infallibilem credere omnes tenemur, statim ac aliquid circa fidem, aut mores ipse definitive decernit; non solum etenim major pars, sed tota fere Ecclesia, excepta Gallia, id docet, et semper docuit. Aut igitur infallibilitatem Pontificis fateri oportet.

*

tet, aut dicere quod Ecclesia Catholica tantum ad exiguum Gallorum numerum redacta sit.

Præterea certum est, quod si Gallicani Cleri admitteretur sententia, ita ut Pontificis judicium esset fallibile, donec consensus Ecclesiæ accederet, modus Hæreticos de suis erroribus convincendi amplius non suppeteret, etiamsi Generalia Concilia adhiberentur; Hæretici enim judicio Concilii, in quo ipsi non intersunt, nunquam acquiescunt, eo quod deficiente interventu ipsorum, qui sanio rem Ecclesiæ partem constituere præsumunt, quodcunque Concilium irritum esse exclamant. Hinc mos ortum habuit, quod Heterodoxi, cum errores suos ad Romanam Sedem viderint denuntiari, aut ab ea proscribi, ad damnationem evitandam statim appellare ad Oecumenicum Concilium consueverunt. Quapropter sapienter scripsit S. Cyprianus, cujus verba hic juvat repetere: *Non aliunde hæreses abortiæ fuerunt, aut nata schismata, quam inde, quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in Ecclesia ad tempus iudex vice Christi cogitatur; cui si secundum magisteria divina obtemperaret fraternitas universa, nemo Ecclesiani scinderet.* Proinde scribit P. Petitdierus Abbas Senonensis in præfat. ad Tractat. de auctorit. et infallibilit. S. Pontif. quod si hæc S. Cypriani regula servata fuisset, facile Jansenianorum ora præclusa fuissent in tam longa Bullæ *Unigenitus* disceptatione; at quia ipsi relatæ Gallicani Cleri declarationi sunt innixi, qua infallibilitas Pontificis, antequam Ecclesiæ accedat consensus, negatur, ideo usque adhuc de acceptatione Bullæ certant, et lis in Gallia adhuc vivit, et viget.

Fautores Declarationis opponunt, quod Ecclesia est Corpus Christi mysticum, unde dicunt, quod sicut Corpus nequit subsistere sine Capite,

ita Caput nequit subsistere sine Corpore. Sed huic facile respondetur. Nulli dubium est, quod nec Corpus potest esse sine Capite, nec Caput sine Corpore; sed nihil obest hoc in casu nostro, ubi non de Corporis constitutione, sive integritate, sed tantum de Corporis Ecclesiæ regimine agitur: constitutio quidem corporis importat, ut ipsum non sit sine Capite, et Caput non sit sine Corpore: Corporis autem Ecclesiæ regimen importat, ut sicut Corpus humanum a mente hominis gubernatur, sic Corpus Ecclesiæ gubernetur a Papa tanquam ab ejus Capite. Officium igitur Capitis, idest Pontificis, est docere et regere Ecclesiam; officium Corporis, idest Ecclesiæ, est instrui, et obedire Pontifici.

Id quippe Concilium Florentinum diserte nō docuit, appellando Pontificem *Caput totius Ecclesiæ, omnium Christianorum Patrem, et Doctorem*: ac proinde subjungens, *Et ipsi regendi Ecclesiam plena potestas tradita est*. Idque sane eruitur ex verbis Christi Domini, cum dixit Petro: *Tu es Petrus et super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam*. Et alias: *Et tu aliquando conversus confirma Fratres tuos*. Quod autem Dominus Petro dixit, profecto omnibus etiam ejus Successoribus dixit, namque, ut observat S. Augustinus, potestas Pastoris universalis non fuit Petro propter ipsum collata, sed propter Ecclesiam ab ipso regendam; ei ideo potestas in Ecclesiam ita Petro conferri debuit, ut ad omnes Pontifices successores pertransiret, et Ecclesia usque ad consummationem sæculi permansura recte regeretur, unitasque ejus usque ad finem conservaretur. Si decreta Pontificum non essent infallibilia, nisi consensus Ecclesiæ accederet, utique dicendum foret, quod non Ecclesia fundata sit super Petrum, sed quod Petrus funda-

tus sit super Ecclesiam. Et sic pariter dicendum, quod non Fratres confirmandi fuissent a Petro, sed Petrus confirmandus a fratribus.

Cæterum Doctrinam nostram, quod decreta dogmatica Pontificis sint infallibilia, testatur Bellarminus (*Controv. lib. 4. de Rom. Pontif.*) fuisse antiquam fere omnium Catholicorum, Theologorum, et Patrum. Canus de *Loc. theot. lib. 6. c. 5.* refert pro ea testimonia Irenæi, Cypriani, Ambrosii; Cyrilli, Hieronymi, et Bernardi. Habetur præsertim inter alias auctoritas S. Th. 2. 2. q. 1. art. 10. qui ut certam doctrinam hanc tradit, dicens: *Ad illius (idest Pontificis) ergo auctoritatem pertinet finaliter determinare ea quæ sunt Fidei, ut ab omnibus inconcussa. Fide teneantur. Et hujus ratio est, quia una Fides debet esse totius Ecclesiæ; quod servari non posset, nisi quæstio Fidei determinetur per eum, qui toti Ecclesiæ præest.* Eandem rationem olim protulit Joannes de Parisiis *Lib. de Potest. Regis, et Papæ cap. 3.* pro infallibilitate Pontificis; antequam in ea infestus esse inciperet; in ejus verba: *Divideretur Ecclesia, nisi per unius sententiam unitas servaretur: hic autem principatum ejusmodi habens est Petrus, Successorque ejus.*

Id etiam plurimi Pontifices expresse declaraverunt. Anacletus (*Epist. 1. de Oppress. Episc.*) sic scripsit: *Majores causæ ad Sedem Apostolicam referantur . . . super quam Christus universam construxit Ecclesiam, dicente ad B. Principem Apostolorum: Tu es Petrus, et super hanc petram etc.* Id confirmat idem Pontifex in *Ep. 3. de Patriarch.* (ut habetur in *Can. Sacrosancta, Dist. 22.*) ibique explicat, quid intelligatur nomine *Sedis Apostolicæ*, dicens: *Ilac sacrosancta Romana, et Apostolica Eccle-*

sia ab ipso Domino obtinuit eminentiam potestatis super universas Ecclesias. Idem expressius declaravit Nicolaus I. ut legitur in *Can. Omnes, Dist. 22.* ubi habetur: *Fidem quippe violat, qui adversus illam* (scil. Ecclesiam Romanam) *agit, quæ mater est fidei.* Ibiq; hæreticum dicendum esse præscribit, qui Romanæ Ecclesiæ privilegium negaret Petro concessum, nempe ut ei *terreni simul et cælestis imperii jura a Christo Domino commissa fuerint.* Hancque Nicolai sententiam confirmavit Synodus VIII. *Act. 1. 7.* adversus Photium, et Michaelē, qui hujusmodi privilegium Romanæ Sedis infirmare conati fuerant.

Idem scripsit Innocentius III. *Epist. 209. ad Patriarch. Constantin. apud Balbut. lib. 3.* ubi loquens de primatu Romanæ Ecclesiæ, et memorans de verbis illis, *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua;* sic deinde subdit: *Ex hoc innuens manifeste, quod Successores ejus a Fide Catholica nullo unquam tempore deviant; sed revocarent magis alios, per hoc sic ei alios confirmandi potestatem indulgens, ut aliis necessitatem imponeret obsequendi.* Idem scripsit Gregorius VII. inquit: *Ecclesia Romana nunquam erravit, nec pro catholico habendus est, qui huic Ecclesiæ non conjungitur.* Idemque senserunt plures alii Pontifices, Evaristus, Alexander I. Sixtus I. Pius I. Victor, Zephyrinus, Marcellus, Eusebius, et alii quos refert Canus *Lib. 6. Cap. 4.*

Eandem sententiam de infallibilitate Pontificiarum definitionum, præter Concilia Chalcedonense, Lugdunense, et Florentinum n. 112. supra relata, confirmavit Synodus VIII. ubi loquendo de auctoritate Sedis Romanæ sic Patres fassi sunt: *In qua est vera, et integra Christia-*

næ Religionis soliditas ; quare non consentiente. Sedi Apostolicæ , eorum nomina inter sacra mysteria non sunt recitanda. Idem habetur in Concilio OEcumenico Viennensi (ut refertur in *Clem. unie. de Summ. Trinit.*) ubi dictum fuit : *Dubia Fidei declarare ad Sedem Apostolicam dumtaxat pertinet.* Alia plura clarissima testimonia referuntur a Cano *Lib. 6. Cap. 6.* quibus Romanæ Ecclesiæ comprobatur auctoritas.

Scribit P. Petidicus loco supra relato *Cap. 14.* historiis satis compertum haberi , quod nullus vel fere nullus Hæreticus Conciliorum iudicio unquam acquievit ; contra vero plures eorum iudicio Pontificis acquieverunt , cum ipse illis præsto occurrerit. De cætero primis Ecclesiæ sæculis plures errorum contra Fidem Satores , semper ac a Romanis Pontificibus damnati fuerunt , statim ut hæretici , nullo expectato. Ecclesiæ consensu , ab omnibus habiti sunt. Sic accidit anno 150. cum Valentinus damnatus fuit ab Higino : anno 215. Montanistæ a Zephirino : anno 300. Jovinianus a Siricio : anno 416. Pelagius ab Innocentio I. Unde ipsimet Galliæ Episcopi in litteris ad Innoc. X. missis : postquam Pontifex ille Iansenianas Propositiones proscripsit , ita scripsere : *Non solum ex Christi pollicitatione Petro facta , sed ex actis priorum Pontificum , iudicia pro sancienda regula Fidei a Summis Pontificibus lata super Episcoporum consultatione , divina æque ac summa per universam Ecclesiam auctoritate niti , cui Christiani omnes ex officio ipsius quoque mentis obsequium præstare teneantur.* Definitionibus ergo Pontificis , priusquam Fidelium accedat consensus , ipsi obsequium ex officio præstare tenentur.

Ita igitur firme tenuerunt omnes Antiqui ; sed eadem , scribit Bellarminus loco supra cit. est

hodie sententia cunctarum Nationum, sola Gallia excepta. Eandemque ubique receptam esse scribit Benedictus XIV. in Epistola data ad Inquisitorem Generalem Hispaniarum die 13. Jul. 1748. ut refert *Billuart. 2. 2. t. 1. Dis. 4. a. 5.* Quamvis autem (ait *P. Petit. Cap. 15. §. 5.*) ad caliginem offusam ex dictis a Gersono, et Cardinali de Alliaco quædam Universitates Germaniæ, et Poloniæ aliud senserint, postea tamen omnes in infallibilitatem Pontificiarum definitionem consenserunt; ita ut hodie nulla Universitas, nullusque Theologus extra Galliam reperiatur, qui infallibilitatem Papæ, ejusque supra Concilia auctoritatem non tueatur. Imo *Augustinus Triumphus* Academiæ Parisiensis Doctor *Lib. de Potest. Ecclesiæ q. 10. a. 3.* non obstante Gersonis auctoritate, asserere non dubitavit, hæresim esse, Pontifici aliquid de Fide decernenti non adhærere.

Objiciunt Adversarii plures Pontifices in Fidei judiciis errasse. Sed facili negotio nos ab hac oppositione possemus expediri, generaliter respondendo cum Cano, et Bellarmino, quod si Pontifices, qui errasse adducuntur, non ut universales Ecclesiæ Doctores, sed tantum private locuti fuerint, ut ex Historiis patere demonstrant. Sed ne ex aliquibus gestis, quæ passim, et jactanter, sed nimis discerpta ab Adversariis adducuntur, quis forte decipiatur, nobis ad singula libet respondere.

Objiciunt I. quod Liberius Papa Arianam Hæresim non dubitaverit subscribere. In hoc autem sciendum, quod cum Liberius primum ad Mediolanense Conciliabulum subscribendum reluctaret, in exilium a Constantio Imperatore fuit expulsus, ac in ejus locum ab Arianis suspectus fuit Felix II. Indeque Arianæ in Conventu Fir-

miensi novam Fidei formulam prodiderunt, in qua dolose dixerunt Filium Patri similem in substantia. Hanc Liberius tædio exilii victus imprudenter subscripsit: Ob quam rem ab exilio revocatus Romam devenit; sed a Romanis ob huiusmodi flagitium aversis rejectus fuit, et in ejus locum Felix advocatus; qui postmodum ob sui constantiam in abjicienda Arianorum formula damnatus capite plexus est. At Liberius, Felice defuncto, cum resipuisset, eandemque formulam damnasset, denuo Pontifex est acclamatus. Liberii itaque privatus lapsus, cum ipse non ex Cathedra docuerit, nostram non infirmat sententiam.

117. Objiciunt II. Vigilium Papam in Epist. ad Theodoram Imperatricem anathema dixisse, qui duas in Christo naturas confiterentur, quo videtur ipse Pontifex Hæresi Eutychetis adhæsisse. Sed hic notandum, ut refert Baron. ann. 547. num. 40. quod hunc errorem Vigilius professus est tempore, quo, expulso Imperatricis ope Silverio legitimo Pontifice, ipse Papa, potius Antipapa, fuit creatus. Sed postmodum, eum idem, mortuo Silverio, legitime Sedem Pontificiam est adeptus, nullimode errorem illum protulit unquam, aut simulavit.

118. Objiciunt III. in eundem Vigilium, quod approbasset tria Capitula, quæ postea damnavit Concilium Constantinopolitanum Generale; jam ab ipso Vigilio inde confirmatum. Sciendum hic quod Justinianus Imperator, opera Theodori Cæsariensis, Edictum prodidit, in quo tria Capitula continebantur, scil. damnatio memoriæ et scriptorum Theodori Mopsuesteni, Ibæ Episcopi Edessæ, et Theodoreti Episcopi Cypri, in quibus errores Nestorii excusabantur. At quia in Conc. Chalcedonensi præfatorum Authorum lau-

dabilis mentio facta fuit, plures Episcopi Edictum illud reprobaverunt. Deinde Constantinopoli consensu Pontificis Concilio convocato, juxta Cæsaris Edictum, tria illa Capitula fuerunt confirmata; Et Vigilius ad suasionem Imperatoris Edictum clam subscripsit. Sed, ut hoc propagatum fuit, magna in Ecclesia scissio orta est. Qua de re Vigilius decrevit, ut effectus Edicti suspenderetur, et res ad Generale Concilium revocaretur. Deinde idem Vigilius in quodam suo Rescripto, *Constituto* Vigili vocato, damnavit quidem scripta Theodoretæ, et Ibae, sed personas a censuris immunes reliquit. Verum est, non negamus, quod postea anno sequenti Imperator a Vigilio revocationem *Constituti*, et Concilii Constant. confirmationem obtinuit; sed ex hac revocatione quid aliud inferre possunt Adversarii, nisi ad summum id quod dicit S. Gregorius lib. 3. Epist. 3. *Non enim mutatio sententiæ, sed inconstantia sensus in culpa est.* Si quis autem dixerit, quod Vigilius in suo *Constituto* in Fide erravit, pariter dicere deberet, quod erravit et Synodus Chalcedonensis, quæ idem declaravit ac Vigilius in suo *Constituto*. Ceterum constat rem hanc ad Fidem pertinuisse; quod enim Theodoretus, et Iba non solum male, sed etiam mala fide descripsissent, et ideo non tantum scripta, sed etiam personæ fuissent damnandæ, meri facti res erat. Hinc ne dicantur Concilia inter se discrepasse, dicendum quod in Chalcedonensi fuit pertractatum de Personis in Constantinopolitano autem de scriptis. Hinc S. Gregorius monuit: *Scire vos volo, quod in ea, (scilicet in Synodo Chalcedonensi) de personis tantum, non autem de Fide aliquid gestum est.*

119. Objiciunt IV. Maimburgus, et Juvenius, in VI. et VII. Synodo Honorium Papam ob

Epistolas ad Sergium Monothelitarum Principem damnatum ut hæreticum fuisse in Actione enim 13. VI. Synodi sic legitur: *Simulque anathematizare prævidimus et Honorium, qui fuerat Papa antiquæ Romæ, eo quod invenimus per scripta, quæ ab eo facta sunt ad Sergium, quod in omnibus ejus mentem secutus est, et impia dogmata confirmavit.* Ac proinde Concilium Romanum II. sic de eo declaravit: *Honorium judicatum fuisse post mortem a VI. Synodo, quia de hæresi fuit accusatus.* Hocque asseritur confirmatum a S. Leone Papa in epistola ad Constantinum Imperatorem, in qua legitur Leo inter Hæreticos enumerasse etiam Honorium.

Resp. I. Non desunt plures Scriptores, qui asserunt epistolas enunciatas a Græcis fuisse suppositas, et Roncaglia in *Animad. cit. ad Nat.* dicit peritiores Criticos asserere, quod acta præfata Synodi ad nos adulterata pervenerint. Nec adulteratio hæc gratis asseritur, sed eam ut certam testatur S. Gregor. *l. 5. Epist. 14.* Et videtur clare etiam probari ex eadem Synodo, in qua alibi tantum damnati leguntur ii qui in epistola Agathonis Papæ ad Imperatorem nominati fuerunt, et in ea epistola nulla mentio de Honorio facta fuit, imo fuit pronunciatum, Romanam Cathedram numquam defecisse, et nunquam deficere posse. Et hoc sane creditur Agatho pronuntiasse ad omnem evellendam erroris suspicionem adversus Honorium, cujus innocentia antea diu discussa, et enixe a S. Maximo propugnata fuerat, et patefacta judicio Joannis Papæ autecessoris Agathonis. Pariter Act. VII. Synodi corrupta fuisse testatur Anastasius Bibliothecarius in *Præf. Hist. ad VI. Synodum.* Ad Concilium autem Romanum respondetur, in Patres Concilii asseruisse ducti ex falsis corruptisque

Actis prædictæ VI. Synodi, ut supra ostensum est. Pariter epistolam S. Leonis suppositam fuisse a Græcis late multisque validis argumentis probat Baronius ad annum Christi 683. n. 19. et sequenti.

Sed adhuc admissis pro veris tum Actis præfatarum Synodorum, tum epistola Leonis. Resp. II. quod epistolæ Honorii bene possunt explicari in sensu Catholico, ut tenent *Frassen, et Tournely*, ac id affirmant viri dignissimi, ut S. Maximus, qui in disputatione contra Pyrrhum eodem tempore Honorii eum defendit, et de Monothelitarum erroribus indemnem fecit. Idem scripsit Anastasius Honorii Secretarius. Idem Joannes IV. in Apologia pro Honorio ad Constantinum Imperatorem, ubi asseruit, quod Pyrrhus festinabat quidem ad sensum suum Honorium attrahere, sed Honorius a falso dogmate prorsus fuit alienus. Honorius enim duas in Christo voluntates, et operationes fassus est, sed prudenti consilio nomina prohibuit unius vel duarum voluntatum, quæ tunc erant inaudita; tunc enim temporis, cum Monothelitarum error exurgeret; et Cyrus Alexandrinus unam in Christo operationem, Sophronius autem Hierosolymitanus duas prædicaret, Honorius ad sedendum imminens schisma in sua prima epistola scripsit abstinendum tam a voce unius operationis, ne videretur cum Eutychianis unam in Christo naturam agnosci; quam a voce duarum operationum, ne cum Nestorio duas personas supponi appareret. Et hoc patet ex epistola II. ipsius Honorii, ubi sic habetur: *Referentes ergo, sicut diximus, scandalum novellæ adinventionis, nos non oportet unam vel duas operationes prædicare, sed pro una, quam quidam dicunt, operatione nos unum operatorem Christum*

Dominum in utriusque naturis veridice confiteri. Ita apud *Frussen* tom. 7. tr. 1. *Diss.* 2. art. 1. sect. 2. q. 3. Nec obstat illud quod *Honorius* etiam scripsit: *Unam tantum voluntatem fitemur Domini nostri Jesu Christi.* Nam ibi tantum de Humana Natura Christi locutus est, cum dixerit in Homine Christo non adfuisse duas pugnantes voluntates, alteram carnis, alteram spiritus, sed unam spiritus tantum; in Christo enim caro non concupiscebat adversus spiritum: *Quia profecto* (en sua verba) *a Divinitate assumpta est nostri Natura, non culpa. . . . Nam lex alia in membris, aut voluntas diversa non fuit vel contraria, aut super legem natus est humane conditionis.* Hinc prædictus *Joannes* scripsit: *Secundum hunc igitur modum dictus Decessor noster scripsisse dignoscitur, quia in Salvatore nostro duæ voluntates contrariæ in membris ipsius penitus non consistunt, quoniam nihil vitii traxit ex prævaricatione primi hominis.* Ita apud *Nat. l. c.* qui non dubitavit id confirmare dicens, quod *Honorius* in suis epistolis locutus est mente *Catholica*, siquidem absolute duas voluntates Christi non negavit, sed voluntates pugnantes.

Resp. III. Dato etiam quod *Honorius* vere errasset, ait *Natalis*, dicendum a Fidei tramite illum non deviasse, sed non virtute qua debuit *Monotheletis* repugnasse: Et quamvis *Natalis* credat *VI. Synodum* vere *Honorium* damnassee, dicit tamen non damnassee ut hæreticum sententia et pertinacia, sed ut Fautorem Hæreticorum ob patrocinium ipsis impensum; pro cuius probatione affert epistolam *Leonis II.* ad *Constantinum Pogonatum* pro confirmatione Synodi, ubi *Leo* Scripsit: *Anathematizamus Theodorum, Cyrum, Sergium, Pyrrhum, necnon et Honorium, qui profana prodicione immaculatam (Ec-*

clesiam) maculari permisit. Et quamvis in Canone VI. Synodi asseratur *Honorius mentem Sergii in omnibus secutus, et impia dogmata confirmasse*; hoc intelligendum, ait Natalis, non consentiendo, sed connivendo, seu silentium indicendo: Hæreticos enim dicit in eandem impietatem tendisse, sed ipsos pravi dogmatis dissimulatione. Hinc infert, quod licet Honorius hæreticus non fuerit, merito tamen damnatus fuit ob negligentiam in damnanda Monothelitarum hæresi; Sic etiam sentit Author anonymus in lib. cui titulus: *Gallia vindicata Diss. 3. 5. n. 9.* respondens Ludovico Maimburgo: *Quis nescit epistolas Honorii privatas fuisse, non dogmaticas, in quibus nihil Honorius definivit, sed tantum suam privatam sententiam aperuit?* Concedit enim errare posse Pontifices, ut homines scriptis privatis respondendo, non autem ut Magistros Ecclesiæ, fideles docendo: *Cum hoc privilegium (addit) infallibilitatis in publicum Ecclesiæ bonum vergat, nolit Deus illud personæ, sed officio adnecti; Et nunc solum præstare, cum Pontificali Officio fungeretur.*

Objicitur V. Quod S. Cyprianus fortiter restitit Decreto Stephani Papæ, et ad futurum Concilium appellavit. Sed respondetur I. quod S. Martyr numquam hoc Dogma putavit spectare ad Fidem, sed tantum ad Disciplinam, dum ipsimet scripsit ad Jubajanum Epist. 73. in hac controversia quemlibet Episcopum se gerere posse juxta suum arbitrium. Stephanus enim nunquam declaravit hoc esse de Fide, sed tantum ad ipsum Cyprianum scripsit: *Si quis a quacunque Hæresi venerit ad nos, nihil innovetur, nisi quod traditum est.* Et quia Cyprianus putabat vetustam traditionem esse, ut Baptizati ab Hæreticis iterum rebaptizarentur: ideo

Concilium Generale expetivit, ut ex testimonio tot Episcoporum praxis Ecclesiarum, huiusque rei veritas innotesceret. Præterea, esto Cyprianus potius restiterit, tandem Decreto se subjecit, ut testantur quamplurimi A.A. Cabass. Baron. Thomass. Lud. Bail, et alii apud Milante, et hoc absolute ex Majorum testimoniis testatus est S. Hieronymus in Dialogo adversus Lucifer. Sed nolo hic multus esse, cum altius hæc prima Conclusio confirmabitur ex dicendis mox in secunda, ad quam nunc veniamus.

§. II. *De Auctoritate Pontificis supra Concilium.*

121. **P** Rænotandum I. hoc quod Papa sit supra Concilium, non intelligendum de Papa dubio tempore Schismatis, cum probabiliter dubitetur de legitima ejus electione: Quia tunc quisque debet Concilio subesse, sicut definivit Concilium Constantiense in Sess. 4. Tunc enim Generale Concilium Supremam Potestatem immediate habet a Christo, sicut in tempore Sedis vacantis, ut bene advertit S. Antonin. p. 3. tit. 23. cap. 2. §. 26. Prænotandum II. Idem valere respectu Pontificis hæretici manifesti et externi, non autem occulti aut mentalis: Quamvis alii rectius dicant, tunc nequaquam Papam a Concilio tamquam a suo superiore autoritate privari posse, sed immediate expoliari a Christo, supposita conditione depositionis, prout ad id requisita. Prænotandum III. Quod Concilium Generale respectu Papæ potest multipliciter intelligi: Primo, cum Concilium sine Papa consideratur, et tunc nullam Concilium auctoritatem habet, nisi in casibus prædictis Schismatis,

et Hæresis : quia Concilium est Episcoporum Congregatio sub Papa uti Capite constituta. Secundo , quando in Concilio præsidet Papa , ut Caput a corpore (nempe ab Episcoporum cœtu) non divisum ; vel quando Concilium confirmatur a Papa ; tunc nequit Concilium intelligi esse supra Papam , nam alias Concilium nulla indigeret Papæ auctoritate , vel alias authorizaret contra seipsum , quod nequit subsistere. Tretio , cum Concilium est congregatum a Papa , et Papa consideratur ut Caput , et Episcopi ut corpus a capite divisum ; in hoc sensu quæritur , an Papa sit supra Concilium , vel e. converso ?

122. Circa hoc quæsitum *prima* Hæreticorum sententia est , quod Concilium sit supra Papam , ut Calvynus , et alii. Huic autem sententiæ adhæserunt Episcopi Conciliabuli Basileensis cum Joanne Antiocheno : Et tempore Schismatis Joannes Gerson , de quo ait Victoria : (Ille Doctor per omnia fuit infestus auctoritati Pontificum , et multos infecit suo veneno). Et sic etiam reuere Almainus , Alliacensis , et alii pauci illius temporis , quorum sententiam Faguanus ait pro nihilo esse habendam , eo quod ex ambitione ortum habuit in Concilio Basileensi , dum de eis fuit benemeritus Felix V. Antipapa , postquam Eugenium IV. deposuerunt. Clerus autem Gallicanus declaravit , ut supra relatum est , Decretum Concilii Constantiensis de auctoritate Synodi supra Papam etiam extra Schismatis tempus extendendum. Differt tamen hæc sententia Hæreticorum , qui dicunt Papam non esse solius Ecclesiæ Caput , sed tantum Romanæ ; Catholici vero dicunt Papam esse Caput totius Ecclesiæ , non autem in Concilio congregatæ et collectivæ , sed divisæ singularum Ecclesiarum , ut se habet generalis respectu ad Monasteria Religio-

nis. Adest *secunda* sententia Glossæ in cap. *Nisi competerent*, 2. qu. 7. dicentis, quod Papa sit supra Concilium; tamen, ubi ipse sponte se subjiciat Concilio, Concilii sententiæ teneatur parere. Hoc vere recte reprobant S. Antonin. Cajet. Bellar. etc. quia, cum Auctoritas Pontificia sit de jure Divino, non potest Papa ei renunciare, ut declaravit Bonif. VII. in extrav. *Unam sanctam*, *De Major. et obed.* dicens: *Potestas Suprema a Deo solo, non ab homine poterit judicari.* Secus vero esset, si ageretur tantum de judicio discretivo (non autem coactivo), ut aliqui Papæ fecerunt, dum accusati causas suas in Concilio discuti voluerunt. *Tertia* tamen sententia, cui subscribimus, tenet Papam non dubium semper esse supra Concilium Generale, sive supra omnes Ecclesias, etiam collective sumtas. Et hanc tuentur S. Th. S. Bonav. Alex. de Ales, S. Joann. a Capist., S. Bern. Sen. B. August. Triumphus, Baron. Bellarm. Sfondratus, Pallavic. Emman. Schelstrate, Lupus, Cabass. Cajet. Gotti, et alii nostri AA. communiter. Vide apud Milant. loc. cit.

123. Probatur I. ex Scripturis, et ex Luca 11. 22. 31. *Simon, Simon; ecce Satanas expetivit vos, ut cribaret sicut triticum; ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Observa, quod Christus Dom. pro solo Petro rogavit, qui solus Fratres confirmare debeat. Ergo, si Fides Petri deficere potuisset, Fratres non valuissent confirmari a Petro. Falsum est nonnullorum Parisiensium commentum, qui hoc loco putant Christum orasse pro Ecclesia universali, sive pro Petro ut totius Ecclesiæ figuram gerente; Dominus enim designavit unam tantum per-

sonam, *Simon, Simon*; Et cum coepisset loqui in plurali: *Satan expetivit vos, ut cribaret*; deinde mutavit loquendi formam; *Ego autem rogavi pro te*. Certe, si de tota Ecclesia locutus fuisset, multo rectius dixisset *rogavi pro vobis*. Verba porro illa, *confirma fratres tuos*, manifeste revincunt Christum non fuisse Ecclesiam allocutum: Qui enim fingi possunt Ecclesiae Universalis Fratres? Nec audiendi sunt qui docent Christum orasse hoc loco pro personalia Petri, laborant namque ad interpretanda in eo sensu posteriore illa verba, *confirma fratres tuos*. Est itaque habenda textus expositio, ut privilegium Petro, et Successoribus ejus Christus impetraverit, ne aliquid contra Fidem possent docere. Ita scripsit Agato Papa in Epistola ad Constantinum Imperat. quæ lecta est in VI. Synodo, et alibi ab omnibus probata; *Hæc est vera fidei regula* (verba Epistolæ), *quam tenuit Apostolica Christi Ecclesia, quæ per Dei gratiam a tramite Apostolicæ traditionis nunquam errasse probabitur, quia dictum est Petro: Ego autem rogavi pro te, etc.* Hinc Dominus Fidem Petri non defecturam promisit; et confirmare Eum Fratres suos admonuit; quod Apostolicas Pontifices nec exiguitalis Prædecessores confiderenter fecisse semper cunctis est agnitum. Ita elegantius S. Leo etiam monuit in serm. 3. Assumpt. ad Pontif. In Petro ergo omnium fortitudo munitur, ut firmitas, qua Petro tribuitur, per Petrum Apostolis conferatur. Probat 2. ex Act. Apost. c. 15. 7. ubi, Concilio inter Apostolos inito, sic Petrus affatus est: *Viri fratres, vos scitis, quoniam alii antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire Gentibus verbum Evangelii, et credere*. Quibus verbis sat diserte Petrus significavit Deum tantum

ipsi, et Successoribus suis Potestatem docendi Gentes, quid debeant credere, tradidisse. Probat 3. ex Joann. 11. v. 16. et 17.: *Pasce agnos meos . . . pasce oves meas*. Hinc D. Cyprianus Ep. 9. lib. 3. ait: *Ecclesia est Plebs Sacerdoti adunata, et Gremio Pastoris suo adherens*. Eusebius Emiss. in serm. Nat. S. Jo. dicit: *Prius agnos, deinde oves commisit, quia non solum Pastorem, sed Pastorem Pastorum eum constituit*. S. Bern. l. 2. de Consid. ad Eug. III. addit: *Habent illi assignatos Greges, Tibi universi crediti: uni unus*. Sic loquuntur Patres; probent autem Adversarii, ubi in Scripturis habeatur, quod oves in Concilio desinant esse oves subjectæ suo Pastori, immo quod oves ibi in Pontificis Pastorem commutentur. E contrario in Scriptura agitur, quod Pontifex fuit positus ut Pastor, non tantum ovium, sed totius ovilis, quando Christus pronunciavit Jo. 10. 16. *Fiat unum ovile, et unus Pastor*. Nec obstat dicere, quod Act. 8. Apostoli miserunt Petrum una cum Joanne in Samariam; nam non miserunt imperio, sed consilio tantum, prout Rex a suis Ministris dicitur etiam ad bellum missus.

124. Probat 2. ex Conciliis, et 1. Ex Concilio Nicæno Can. 18. ubi sancitur: (Omnes Episcopi in gravioribus causis libere Apostolicam appellent Sedem, cujus dispositioni omnes majores causas antiqua Apostolorum auctoritas reservavit). De quo Canone Julius I. memoratur: et Nicolaus I. dicit, quod Concilium sic non esset allocutum, nisi infallibilem in Pontifice agnovisset Potestatem. Rursusque habetur in Can. 29. ejusdem Nicænæ Synodi (ut apud Fagnan. cap. *Nullus de elect. num. 49.*): Ille, qui tenet Sedem Romæ, Caput est omnium Patriar-

charum, sicut Petrus, ut qui sit Vicarius Christi super cunctam Ecclesiam Christianam. Si ergo Papa est supra Ecclesiam, necessario supra Concilium erit, quod Ecclesiam repræsentat, ut Constantiensis Synodus in relato Decreto quartæ sess. expressit. II. Ex Concilio Chalcedonensi habetur (ut legitur apud D. Thom. opusc. contra Græcos); *Omnia ab eo* (scilicet a Papa) *definita teneantur tamquam a Vicario Apostolici Throni.* Refert insuper Bellarm. tom. 2. lib. 2. pag. mihi 87. ex Act. 3. ejusdem Concilii ibi dampnatum fuisse Dioscorum, quia Romanum Pontificem ausit judicare et damnare, etiamsi hoc fecerit suffultus auctoritate Synodi Ephesiænæ generaliter congregatæ. Ergo bene arguit Bellarm. si Dioscorus cum generali Concilio Papam non valuit judicare, profecto infertur Concilium non esse supra Papam. III. Ex Concilio Constantinopolitano IV, ubi in sess. V. sic habetur: *Neque nos sane novam de illo judicii sententiam ferimus, sed jam olim a SS. Papa Nicolao pronunciatam, quam nequaquam possumus immutare.* Et in Can. 2.: *Itaque BB. Papam Nicolaum tamquam Organum Sancti Spiritus habentes, etc.* Ergo hoc Concilium declaravit sententiam Pontificis esse immutabilem. IV. Ex Concilio Constantiensi, ubi, ut refert Bellarm. approbata fuit Epistola Martini V. in qua de hæresi suspectos sic interrogare præcipiebatur: *Utrum credant, quod Papa sit successor Petri habens Supremam Auctoritatem in Ecclesia Dei?* At certe Potestas Suprema illa est (recte arguit Bellarm.) qua nulla est major, et cui nulla æqualis. Deinde habetur, quod idem Concilium Constantiense damnavit Propositionem 37. Wiclephi, quæ dicebat: *Papa non est immediatus, et proximus Vicarius Christi:* Si ergo Papa est

immediatus Christi Vicarius, necessario dicendus etiam Superior Concilio, alias non immediatus, sed vix mediatu Vicarius Christi dici deberet. Valde etiam nostram sententiam confirmat Concilium Flórentinum, prout relatum est supra in probatione primæ Conclusionis, ubi Papa appellatur totius Ecclesiæ Caput, Doctor, et Pastor: Caput enim non pendet a membris, Doctor non instruitur a discipulis; Pastor non regitur ab ovibus. Maxime autem urget Concilium Lateranense V. sub Leone X. sess. 11. in quo Decretum Basiliensis Conciliabuli fuit reprobatum, et solemniter recepta fuit Constitutio Leonis X. *Pastor Æternus*, in qua perspicuis verbis fuit declaratum: *Solum Romanum Pontificem, tamquam super omnia Concilia auctoritatem habentem, Conciliorum indicendorum, transferendorum, ac dissolvendorum plenum jus et potestatem habere, nedum ex S. Scripturæ testimonio, dictis SS. PP. ac aliorum Romanorum Pontificum, sed propria eorundem Conciliorum confessione manifesta constat.* Huic autem expressæ definitioni Potestatis Pontificiæ supra Concilia, duo tantum ait Bellarminus objici posse: primum, quod hoc Concilium non fuerit Generale, quia Episcopi nec ad numerum centesimum pervenerunt. Sed Bellarm. respondet hoc vix dici posse, dum Concilium legitime convocatum fuit, omnibus patuit, et in eo versus Pontifex præsedit; et ideo hoc Concilium ut certe legitimum et OEcumenicum communiter habetur, prout videre est apud Cabass. Graves. Baron. Thomassin. etc. Alterum, quod Concilium non fuerit ab omnibus receptum: sed hoc parum refert (addit Bellarm.): nam constat Conciliorum Decreta approbatione Populi non indigere, cum non ab eo Authoritatem accipiant. Et, si Decreta circa

mores aliquando per desuetudinem abrogari valent, quia ex temporis diuturnitate præsumitur ipse Pontifex in abrogationem consentire, hoc tamen nequit esse in Decretis circa Fidem, quæ postquam sunt constituta, necessario immutabilia evadunt: *Quod vero* (subjungit Bellar.) *Concilium hoc rem istam non definivit proprie ut Decretum Chatholica Fide tenendum, dubium est; Et ideo non sunt proprie hæretici, qui contrarium tenent, sed a temeritate magna excusari non possunt.* Idemque tenent Ludovicus Bail, et alii apud Milant. l. c.

125. Probatur III. ex definitionibus Pontificum (quos ideo Novatores ambitionis, temeritatisque arguant): Quamvis enim non videtur probare definitio Judicis illius, qui an Judex sit, in dubium revocatur: attamen negari non potest, saltem magnum pondus nostræ sententiæ addere tot definitiones Pontificum, qui juste existimantur, quod non ita facile has Sanctiones emanassent, nisi in Ecclesia sat universe hæc sententia esset recepta. Infallibilia autem esse Romani Pontificis Decreta definivit Anacletus cap. *Sacrosancta. Dist. 22. cap. Facta* 9. Q. 3. Gelasius c. *Cuncta* 9. Qu. 3. et præcipue Paschalis II. cap. *Significasti. Extrav. de Elect.* qui ita decrevit: *Omnia Concilia per Romanæ Ecclesiæ auctoritatem robur acceperunt, et in eorum statutis Rom. Pontificis patenter excipitur auctoritas.* Bonif. VII. in cap. *Sacrosancta: de Major. et Obed.* dicens: *Porro subesse Romano Pontifici omnem humanam creaturam declaramus, definimus, et pronunciamus omnino esse de necessitate salutis.* Leo IX. scribens ad Leonem Acridanum cap. 31. dixit; *Petrus, et ejus Successores liberum de omni Ecclesia habent judi-*

cium. Idem declaravit Innoc. I. in Epist. ad Chartaginenses. Idem Dionysius Papa Ep. 2. ad Severum. Idem Greg. Magnus lib. 4. Ep. 52. Illas quidem Sanctiones, licet in causa propria, ut vocitant Galli, editas, Gersoni tamen, et quibuscumque aliis Auctoribus præferendas esse constat. Et quod Potestas Romani Pontificis sit superiior omni Concilio magis patet ex irritatione Canonis 28. Concilii Chalcedonensis, quam decrevit S. Leo Papa contra Privilegium primi loci post Romanum Pontificem delatum a Concilio Antistiti Constantinopolitano adversus Episcopum Alexandrinum; Sic enim S. Pontifex (*Ep. 53.*) scripsit ad Pulcheriam Augustam: *Contentiones vero Episcoporum, Sanctorum Canonum apud Nicæam conditorum regulis repugnantes, unita nobiscum vestra Fidei pietate, irritum mittimus, et per auctoritatem B. Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus.* Si Concilia Pontifici superiora essent, quomodo S. Leo hujus Synodi Canonem irritare potuisset? Hinc Nicolas I. (*Ep. 8.*) ad ostendendum, omnes Conciliorum Sanctiones nullo robore pollicere, nisi a Romano Pontifice firmentur, sic scripsit de S. Leone, qui non solum præfatum Canonem Chalcedonensem irritum fecit, sed etiam Acta Ephesini Concilii rescidit, quamvis unanimi consensu omnes Patres illa approbassent: *Non ergo dicatis non eseguisse vos in causa pietatis Romanæ Ecclesiæ, quæ collecta Concilia sua auctoritate firmat. Unde quædam eorum, quia consensum Romani Pontificis non habuerunt; valetudinem perdiderunt. Quomodo non eget quælibet Synodus Romanæ Sedis; quando in Ephesino Latrocinio, cunctis Præsulibus probantibus, nisi magnus Leo, divinitus excitatus, totum Orbem, et ipsos quoque Augustos concuteret, Religio Catholica penitus corruisset?*

126. Probatur deum ex ratione, quia Regimen monarchicum inter alia est optimum, ut docet D. Thom. in 4. contra Gentes c. 76. his præstantibus verbis: *Optimum Regimen multitudinis est, ut regatur per unum; pax enim, et unitas subditorum finis est Regiminis, unitatis autem congruentior causa est unus, quam multi, unde Christus. Jo. 16. dixit: Et fiet unum ovile, et unus pastor.* Calvinus docuit Christum non instituisse Gubernium Monarchicum in Ecclesia; sed communiter oppositum vere docent Catholici cum D. Cypriano; et idem Gerson. scripsit: *Hæreticum esse qui contrarium tenet; nullam aliam politicam constituit in Ecclesia Christus præter Monarchicam.* Adde si Regimen in Ecclesia non esset Monarchicum; non satis a Deo Ecclesiæ bene provisum esset; nam cum raro Concilia conveniant, et raro convenire possint, ob incommoda, dispendia, bella, raro etiam hoc regimen existeret. Et ideo D. Antonin. par. 3. tit. 22. c. 2. §. 3. dixit Christum Dominum Monarchiam in Ecclesia instituisse, Pontificem Vicarium sui constituendo. Quapropter plures accidit, ut notat Bellar. l. 4. de Rom. Pont. c. 3. Pontifices absolute Hæreses sine Concilio damnassee, ut Pelagii, Priscilliani, Joviniani, Vigilantiæ, aliorumque multorum, quæ eo ipso, quod a Papa damnatæ fuerunt, a tota Christi Ecclesia pro veris Hæresibus habitæ sunt. Hinc docet D. Thomas, quod auctoritatem, quam Concilia præferunt, totam a Pontificia auctoritate exhauriunt: Et ideo a Concilio ad Papam bene appellari potest, sed non a Papa ad Concilium. S. Th. q. X. de Potentia ar. 4. ad 13. sic loquitur: *Sicut posterior Synodus potestatem habet interpretandi Symbolum a priori Synodo conditum. . . ita et jam Rom. Ligu. Theol. Tom. I.*

Pontifex sua potest : Cujus auctoritate sola Synodus congregari potest, et a quo sententia Synodi confirmatur, et ad ipsum a Synodo appellatur. Et in opus. Contra Impugn. Relig. cap. 4. dicit : SS. Patres in Concilio congregati nihil statuere possunt, nisi Auctoritate Romani Pontificis interveniente. Acedit S. Jo. a Capistrano de Papa, et Concilio dicens : Patet igitur expressissime Papam supra Concilium, et non Concilium supra Papam jurisdictionem plenariam in omnibus obtinere. Et Concilium quantumlibet OEcumenicum Papæ subjici, et obedire teneri, a quo Salus Fidelium post Christum pendet. S. autem Antonius p. 1. tit. 23. de Appell. Pap. c. 3. §. 3. non abstinuit a declarando opinionem contrariam esse hæreticam, his verbis : Sed nec ad Concilium Generale a Papa appellari potest, quia Papa omni Concilio superior est ; nec robur habet quicquid agitur, nisi auctoritate Rom. Pontificis roboretur, et confirmetur. Sentire ergo quod a Papa ad Concilium appellari possit, est hæreticum.

127. Objeiunt Adversarii I. et dicunt, si ergo Pontifex est supra Concilia, hæc inutilia sunt, et frustra ipsi Pontifices toties, ut Fidei quæstiones decernerentur, Concilia indixerunt. Sed responsio cuique patet ; non enim Pontifices Concilia dicuntur convocasse, quia de Fide controversias definire non valerent, sed hoc fecerunt, ut, rebus magis ad tutrinam mandatis, Hæretici validius vincerentur, et Dogmata Fidei, totius Ecclesiæ judicio examinata, statuerentur firmitus, ac facilius a Fidelibus reciperentur. Et ideo (ut Adversarii opponunt, sed immerito) plures Pontifices post suas Definitiones Concilia convocarunt : Sed omnia, quæ in Conciliis sunt unquam definita circa res Fidei,

a Pontificia approbatione auctoritatem exhauserunt, prout declaravit Lateranense Ultimum sess. XI. ubi sic habetur: *Consueverunt antiquorum Conciliorum Patres pro eorum, quæ in suis Conciliis gesta fuerunt, corroboratione a Romanis Pontificibus, subscriptionem, approbationemque humiliter petere, et obtinere prout ex Nicæna, Ephesina, Chalcedonensi, Sexta Constantino-politana, Septima Nicæna, Romana sub Symmaco Synodis habitis, eorumque gestis manifeste colligitur.* Ita apud Porrect. in D. Th. 2. 2. q. 1. art. 10.

128. Obijciunt II. textum Matth. 18. 15. *Si peccaverit in te frater tuus, vade, et corripe eum . . . quod si te non audierit, dic Ecclesiæ.* Ergo dicunt, si correctio a Petro ad Ecclesiam est deferenda, Potestas suprema est in Concilio per Ecclesiam designato. Et confirmant ex verbis Innocentii IV. in cap. Ad Apostolicæ, de Sent. et re judic. in 5. Qui Friderico II. scripsit, se paratum esse de consilio Concilii suam revocare sententiam. Sed respondetur, quod Christus non direxit Petro verba illa ut suo Vicario, sed omnibus Discipulis et Fidelibus, præceptum correctionis imponendo. Deinde per illa verba, *dic Ecclesiæ*, non fuit designatum Concilium (quod raro habetur), ut possit corrigere delinquentes, sed nomine Ecclesiæ intelliguntur Superiores jurisdictionem habentes, ut docet Chrysostomus Hom. 61. in Matth. *Dic Ecclesiæ* (explicat), *Præsulibus scilicet ac Præsidentibus.* Ad illud autem Innocentii respondet Bellarm. lib. 2. de Conc. cap. 18. posse intelligi de judicio discretivo, non decisivo. Præterquamquod ibi non agebatur de quæstione Fidei decernenda, sed tantum de sententia punitionis moderanda, si id pro pace cum Imperatore per

Pontificem excommunicato concilianda conveniens visum fuisset. Hinc S. Irenæus l. 3. *adv. Hær.* cap. 3. loquens de Ecclesia Romana, ait: *Ad hanc enim Ecclesiam propter principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam* (hoc est, eos qui sunt undique Fideles), *in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea quæ ab Apostolis est traditio.*

Objiciunt III. D. Leonem, Eutychetis Hæresi damnata, judicium illud passum esse denuo in Synodo Chalcedonensi discuti: Ex quo inferunt ipsum Pontificem sensisse suam Definitionem sine Concilio fallibilem esse. Sed respondeatur, quod S. Pontifex non ideo permisit Synodum, quia suam Sanctionem non censuerit irreformabilem, sed ut error pleniori judicio Concilii potuisset aboleri, et omnia exorta dissilia, juxta Imperatoris desiderium, hoc modo sedari. Hoc patet ex ejusdem S. Leonis Epistola 17. patetque ex ejusdem Synodi subsequenti Decreto, ubi sancitum fuit: *Definitio omnibus placet per os Leonis locutus est Petrus: hæc Fides Patrum: qui aliter sentit anathema est.*

129. Objiciunt IV, Concilia Constantiense, et Basileense. De Constantiensi duo Decreta opponunt edita, unum in sess. 4. quo dictum fuit: *Hæc Sacrosancta Synodus Ecclesiam representans potestatem a Christo immediate habet, cui quilibet cujusque Dignitatis, etiamsi Papalis existat, obedire tenetur in iis, quæ pertinent ad Fidem, et extirpationem dicti Schismatis, et reformationem generalem Ecclesiæ in capite, et in membris.* Hoc Decretum editum in sess. 4. fuit postea confirmatum in sess. 5. Sed autequam ultra procedamus, circa Decreta hæc sciendum, ut referant Milaut. l. c. et Truila Tract. 7. §. 8. n. 58. ex Emmanuele Schelstrate de Sensu

Decret. Concil. Constant. quod Sacrum Cardina-
 lium Collegium cum tribus Nationibus (aduer-
 sas Germanicam) interfuerunt in Sessione , tan-
 tum ob timorem Sigismundi Imperatoris , sine
 animo articulum definiendi : Atque in scriptis
 Patres sunt protestati de nullitate Sessionis hu-
 jus. Verba autem Protestationis Cardinalium ,
 et trium Nationum , factæ die 29. Septemb. an-
 no 1417. hæc fuerunt : *Clerus et Pópulus non-
 nullorum Regnorum nondum clare et solide huic
 Sacro Concilio adheserunt propter rumores di-
 scordiarum , quas in eodem Concilio fieri au-
 diunt , fides jam de eodem Concilio dicitur va-
 cillare etc.* Hæc ap. Ronc. in Animad. in Nat.
 tom. 20. p. mibi 115. Insuper testatur Card.
 Turrecr. lib. 2. de Ecclesiæ cap. 99. et 100.
 quod , *sicut apertissime patet ex gestis illius
 Congregationis , Decreta illa , si ita sunt appel-
 landa , facta sunt solum a Patribus aliquibus
 obedientie Joannis XXIII. Qui Patres tantum
 ad tertiam partem pertingebant ; qua de re (as-
 serit Milante l. c.) Concilium definitionem illam
 emanavit , cum nondum fuisset OEcumenicum.*
 Et ideo quisque videt ejus roboris sit illud De-
 cretum tam tumultuarie editum , saltem sine u-
 nanimi suffragio Patrum : Nam ut scripsit idem
 Joannes XXIII. Duci Bituricæ apud Troila n.
 59. non fuerunt data suffragia per singulos , uti
 oportebat , sed incongruenter statutum fuit quam-
 libet Nationem unum suffragium habere. Et hoc
 factum confirmat Cardinalis Aliacensis in Tract.
 de Eccl. Auth. p. 1. c. 4. qui in Concilio ad-
 fuit , hocque dubium in illo proposuit , ne ipsis
 Acta deinde in dubium de nullitate vocarentur.
 Hinc præfatus Cardinalis Turrecrem. l. c. qui
 etiam Synodo interfuit , et Cajet. p. 1. de Auth.
 Papæ c. 8. absolute asserunt Decreta illa nullius

fuisse momenti, cum non intervenerit Ecclesia: prout etiam affirmavit Eugenius IV. in Apologia contra Basileenses, affirmans, *Quod ibi actum est, universæ Ecclesiæ non debet adscribi.*

Præterea, adhuc præfatis Decretis admissis, respondent Bellarm. Turrecrem. Spondan. et alii, quod Decreta illa fuerunt pro Papa dubio, et tempore Schismatis tunc grassantis, cum inter tres Pontifices tunc constitutus quisque Pontificiam Dignitatem sibi vindicabat; sed ii omnes a Concilio fuerunt depositi, et Martinus V. eodem tempore a Cardinalibus Pontifex legitime creatus. Et hoc bene constat ex ipsius Concilii verbis, ut supra relatis; *Cui quilibet . . . obedire tenetur in iis, quæ pertinent ad Fidem, et extirpationem dicti Schismatis.* Nec efficiunt verba subsequents. *Et reformationem generalem Ecclesiæ Dei in capite, et membris.* Nam primo respondet Troila Tr. 7. art. 7. §. 8. n. 54. ex doctissimo Emman. Schelstrate de Sensu Decr. Conc. Constant. quod prædicta ultima verba fuerunt a Basileensibus adulterata in secundo Decreto, ubi eadem verba primi Decreti identice respondent repetito, additis illis, *et reformationem etc.* Deinde respondetur, quod Decreta illa loquebantur in subjecta materia, scilicet in casu Papæ dubii, in quo (ut notandum est in præmissis) Suprema Potestas est in Concilio tam quoad materias Fidei, quam quoad definiendum quis sit verus pontifex, tunc enim quisque definitioni Concilii subjici debet. Tunc autem temporis in dubium revocabatur, quis esset verus Pontifex: Et quamvis legitimus Pontifex esset Joannes XXIII. ut aliqui contendunt, attamen hoc ubique non constabat; quapropter, ut habetur ex Historiis (apud Suarez de Fid. l. 3. c. 18), ipse Joannes ad Ecclesiæ pacem fir-

mandam sponte Pontificatum resignavit. Idem confirmatur ex declaratione ejusdem Synodi Const. sess. 5. ubi dictum fuit: *Item declarat, quod quicumque qui mandatis hujus S. Synodi, et cujusque alterius Concilii Generalis super premissis, seu ad ea spectantibus factis, vel faciendis, obtemperare contempserit, etc.* Ex quibus verbis sat patet Synodum locutam esse tantum de Conciliis; quæ celebranda fuerint super premissis, etc. Quæ autem erant illa præmissa, nisi Schisma sapiendum, Pontificesque dubii deponendi? Hæc enim fuit vera causa hujus Synodi celebrandæ, nempe eventus Papæ dubii. Ceterum in Congregatione habitâ die 11. Septembr. anni 1417. communiter decisa fuit, quod *Papa rite et canonice electus a Concilio ligari non posset.* Si igitur est certum, Papam non posse ligari legibus Concilii, certum est etiam Concilium non esse supra Papam, nec a Papa appellari posse ad Concilium.

130. Nec obstat quod objicit *Juennius Inst. Theol. Diss. 4. q. 3. art. 16.* scilicet Martinum V. (ut in ult. Sessione Concilii legitur) per Advocatum Concilii hæc denunciari jussisse: *Se omnia, et singula determinata in materiis Fidei per Concilium Constantiense conciliariter tenere velle, ipsaque sic conciliariter facta approbare, et non aliter, nec alio modo.* Ergo (dicunt) etiam Martinus confirmavit Decreta Quartæ, et Quintæ Sessionis. Nam respondetur. Per illa verba, *in materiis Fidei*, Martinus tantum comprehendere voluit Decreta adversus Wicleffum, et alios Hæreticos in Concilio damnatos; non vero Decreta de superioritate Concilii; hæc enim Decreta non ad Fidem, sed ad reformationem tantum spectant, ut ipsi PP. dicebant, *ad reformationem generalem Ecclesiæ Dei in Capite,*

et in membris. Ergo Decreta illa minime confirmare voluit Martinus. Resp. II. Decreta illa Pontifex non solum approbavit, sed expresse reprobavit: Cum enim a Concilio damnatus fuisset ut hæreticus quidam libellus a Joanne Eckenberg editus contra Regem et Nationem Poloniæ, Martinus obstitit, declaravitque hæc non esse Fidei causam. Et ex hoc, cum Poloni ad futurum Concilium a Martino appellassent, Pontifex Constitutionem edidit, in qua dixit: *Nulli fas est a Supremo Judice, videlicet Apostolica Sede, seu Romano Pontifice Jesu Christi Vicario in terris appellare, aut illius iudicium in causis Fidei (quæ tanquam majores ad ipsum, et Sedem Apostolicam deferendæ sunt) declinare.* Hujus Constitutionis meminit Joannes Gerson in Dial. Apolog. pro Conc. Const. et hujus causa edidit Tractatum: *An liceat a Pontifice appellare?*

132. Accessit inde Synodus Basileensis, quæ non solum Decretum Constantiense confirmavit, sed etiam Concilium supra Papam iudicium esse definivit; proposuitque tanquam credendas de Fide sequentes tres impias Propositiones 2.

I. *Veritas de Potestate Concilii Generalis, universalem Ecclesiam representantis, supra Papam, et quemlibet alterum, declarata per Constantiense, et hoc Basileense Generalia Concilia, est veritas Fidei Catholicæ.*

II. *Veritas hæc, quod Papa Concilium Generale, universalem Ecclesiam representans, acti legitime congregatum super declaratis in præfata veritate, aut aliquo eorum, sine ejus consensu nullatenus auctoritative potest dissolvere, aut ad aliud tempus prorogare, aut de loco ad locum transferre, est veritas Fidei Catholicæ.*

III. *Veritatibus duabus prædictis pertinaciter repugnans, est censendus Hæreticus.*

Tandem usque adeo Basileensium Antistitum audacia pertransiit, ut postquam Eugenius Concilium Ferrariam transtulit, ausi fuerint ipsum a Sede Papali deponere, et hæreticum declarare, ac Amadæum Sabaudia Ducem in ejus locum sufficere nomine Felicis; reclamantibus tamen, et a Concilio recedentibus fere cunctis Episcopis, ut testatur D. Antoninus *Hist. tit. 22. c. 10. §. 4.* et Spondanus ad ann. 1431. qui de hac iniqua depositione sic scripsit: *Crescente dissensione, adeo diminutus est eorum numerus, ut cum judicium in Eugenium intentarunt, vix triginta adfuerint, et in ejus depositione septem tantum Episcopi.* Adeo ut ipse Felix postea suæ electionis nullitatem agnoscens, ab omni jure ad Papatum se abdicaverit, et Nicolao V. Eugenii Successori obedientiam humiliter præstitit.

133. Ludovicus Dupinus, quem secuti sunt aliqui alii ex Gallis, hoc Basileense Conventiculum Oecumenicum Synodum non erubuit appellare, dicens ipsam legitime a Martino V. fuisse indictam, ab Eugenio autem IV. ut legitimam confirmatam, et demum a Nicolao V. in omnibus approbatam. Ad horum falsissimas suppositiones refellendas longa utique ac integra dissertatio requireretur, sed ne nimis a meo proposito recedam, breviter respondeo, et dico, quod hujusmodi Basileensi Conventus nullo modo Generalis Concilii nomen meretur: et hoc ex ipsis gestis; quæ dubitari non possunt, aperte constat. Primo, quia numerus Episcoporum fuit in eo tam exiguus, ut nulla ratione potuerit uoquam universalem Ecclesiam repræsentare. In Sessione enim II. et III. in quibus præfatæ definitiones editæ fuerunt, septem vel octo tantum Episcopi adfuerunt; idque habetur ex Responso

prius Synodi dato 6. Id Nov. 1640. ubi legitur : *Cum tempore primæ dissolutionis prætensa pacis Prælati essent in Concilio, non numerum quatuordecim excedentes, neque medieta numerum Suppositorum in Concilio haberetur, quæ præmissis Actibus interfuit, etc.* Et licet, aucto deinde Antistitum numero, in Sess. XVIII. fuerint Decreta II. Sessionis renovata; refert tamen Cardinalis Turrecremata in *Resp. ad Basileenses* habitu in Concilio Florentino, et in *Summ. de Eccl. l. 2. c. 100.* quod in illa Sess. XVIII. non omnes consenserunt, sed plures protestati sunt; alii vero consensum præstiterunt, vel ut privatæ personæ, vel potius violenter; alii tandem noluerunt intervenire, cum Decreta ederentur non per solos Episcopos, ut opus erat, sed *per multitudinem populi parvi pretii, et nullius auctoritatis.* Quod confirmatur ex Oratione Cardinalis Arelatensis (quæ legitur apud Æneam Sylvium in *Act. Basil.*), qui cum esset præcipuus promotor præstantiæ Concilii supra Papam, ibi fortiter conquestus fuit de hoc Prælatorum dissensu, et ideo præfata Decreta inferioris potius Cleri suffragiis, quam ipsorum, adscripsit, dicens : *Opus Dei hac vice fuisse autumo, ut inferiores ad dicendum reciperentur.* Et prædictus Æneas Sylvius in Oratione habita an. 1451. adversus Australes (ut fert Ludovicus Muratorius tom. 2. in *suis Anecdotis*) de relatis Decretis loquens, dixit : *Inter Episcopos vidimus in Basilea coquos et stabularios Orbis negotia judicantes.*

Secundo nequit Concilium Basileense nuncupari œcumenicum, quia ibi non adfuerunt Legati Pontificii, ut oportebat. Quomodo enim Concilium dici potest œcumenicum, ubi Caput suum deest, quando existit Papa certus? S. Th.

Opusc. contr. Impug. Relig. cap. 4. docet: Sancti Patres in Conciliis congregati nihil statuere possunt, nisi auctoritate Romani Pontificis interveniente. Et Glossa in Dist. 17. verb. et Gerner. Con. ait: Universale (Concilium) est quod a Papa, vel ejus Legato cum omnibus episcopis statuitur. Hinc Nicolaus I. Ep. 7. ita scripsit: In universalibus Synodis quid ratum, nisi quod Sedes B. Petri probavit, ut scitis, habetur? Sicut e contrario quod ipsa sola reprobavit, hoc solummodo constat hactenus reprobatum. Si igitur loquimur de Sessione II. ut supra habita 14. Kal. Mart. ann. 1432. habetur ex Act. miss. lib. 2. quod Cardinalis Julianus, tunc temporis S. Sedis Legatus, jam antea die 8. Febr. se præsidentia Concilii exoneravit. Adde quod Eugenius post primam Sessionem jam Concilium revocaverat, ut refert Didacus Payva ex Alexandr. arti 3. num. 1: Ita pariter in Sess. XVIII. Legati Pontificii defuerunt; nam alii absuerunt, alii autem non ut Legati, sed ut privatæ personæ subscripserunt, ut supra diximus; et ostendit Roncaglia in Animadvers. ad Nat. Alex. sup. Conc. Bas. §. 1.

Tertio præterea scitur suffragia data in præfata Synodo minime fuisse libera, ut refert Cardinalis Turrecri et ut asseruit Eugenius in sua Bulla ad Archiep. Colon. edita 3. Idus Februar. an. 1431. dicens: *Plerique accedere sunt coacti, in quibus nec vis, nec potestas Concilii Generalis consistit, quorum deliberationes minime sunt liberæ, cum ab eorum qui compulerunt, voluntate dependant. Quapropter S. Antoninus p. 3. tit. 22. cap. 10. §. 4. vocavit hanc Basileensem Synodum Conciliabulum viribus cassum, et Synagogam Satanae. S. Jo. de Capistrano de Rupæ et Conc. Auct. cap. 3. appellavit illam*

Synodum profanam, excommunicatam; et Basiliscorum speluncam. Episcopus Maldensis Legatus Caroli VII. ad Eugenium (apud Raynald. ad annum 1441. nu. 10.) nuncupavit *Dæmonum catervam.* Florentinum in Sessione habita ann. 1439. prid. Non. Sept. damnavit Declarationes Basileenses tamquam impias, et scandalosas. Concilium denuum Lateranense V. ut legitur in Bulla Leonis V. edita, præfato Concilio approbante, Synodum Basileensem Conciliabulum schismaticum; seditiosum; et nullius auctoritatis agnovit. Quis ergo modo Concilium illud legitimus dicet, quod temerarii, profani, et diabolici grande nomen promeruit? Postquam igitur Eugenius Basileensem Synodi revocavit, prorsus quidem illegitima ipsa evasit. Nec obstat, quod Eugenius deinde dissolutionem illius revocasset, ut Adversarii objicient; nam refert Card. Turrecrem. *dict. lib. 2. cap. 10.* hanc revocationem ab Eugenio metu exortam fuisse; et ipsius Constitutionem revocationis quodammodo ipso nesciente fuisse publicatam. Scripsit enim S. Athanasius (*Ep. ad Solitar.*); *Non est censenda ejus sententia, quam minores et terrores extorserunt, sed ea quam pretulit, cum liberos haberet affectus.* At dato quod Eugenius liberissime dissolutionem Concilii revocasset, ipse tamen ut patet ex ejusdem Epistolis *lib. 15. p. 117. et 123. et l. 17. p. 201.* expresse declaravit Decisiones tantum ad extirpandam Hæresim, et pacem inter Principes statuendam editas, non autem adversus Pontificiam Potestatem pertinentes, confirmasse. Atque in ipsa Constitutione revocationis *Dudum*, duas conditiones apposuit; unam ut Legati ab eo Deputati ad Conciliū præsentiam cum effectu admitterentur. Alteram, ut expressit: *Ut omnia et singula contra Authorita-*

tem nostram facta prius omnino tollantur. Sed Patres Basileenses neutram implevere: Neque enim Decreta abstulerunt, nisi exutos omni jurisdictione coactiva, contra Eugenii intentionem; imo nec etiam Legatorum assensum in Sessione XVIII. ubi Decretum de præminencia Concilii fuit renovatum, curaverunt obtinere: Nam testatur Cardin. Turrecrem. in præfata Respons. ad Basileensis in Concilio Florentino, quod in dicta Sess. XVIII. Præsidentes Pontificis non consenserunt, imo contradixerunt, et protestati sunt. Licet aliqui non ut præsidentes, sed ut privatae personae, et quasi violenter, cum aliter non admitterentur ad præsidentiam, in renovationem illam consenserunt. Deinde, cum ipsi Basileenses Patres iustanter postmodum ab Eugenio approbationem Decretorum suorum petissent, illam numquam Eugenius concedere voluit, ut ipse Eugenius in Concilio Florentino declaravit, inquit: Nos quidem Concilii approbavimus, non tamen ejus Decreta. Et cum Rex Romanus ac Imperii Electores instassent pro Decretorum confirmatione, Eugenius scribens ad legatos suos in Germania, quamvis Concilia tum Constantiense, tum Basileense in sua Epistola fassus sit venerari, verumtamen ibi expresse protestatus est ea suscipere, absque tamen præjudicio juris, dignitatis, et præminencie S. Sedis Apostolicæ, ac potestatis sibi et in eadem canonice sedentibus concessæ. Atque in Synodo Florentina ad proscribendas Propositiones Concilii Basileensis, Concilium Pontifici præferentes, Constitutionem edidit Moyses (quæ legitur in nova Editione Veneta Conciliorum tr. 18. n. 1202,), in qua habetur: Quas Propositiones juxta pravam Basileensium intellectum, quæ facta demonstrant, velut S. Scripturæ, et SS.

Patrum, et ipsius Constantiensis Concilii sensui contrarias, tanquam impias, scandalosas, necnon in manifestam Ecclesie scissuram . . . cedentes, ipso Sacro approbante Concilio, damnamus et reprobamus. Vide hic autem quam futillis sit verborum istorum ingeniosa interpretatio Natalis Alexandri, dicentis, quod ideo Eugenius Propositiones illas damnavit, quia hæresis nota inurebatur qui adversus eas sentiebant: Nam ad istius commentii insubsistentiam probandam sufficit verba relata Bullæ relegere, quibus clare patet noluisse quidem Pontificem ab hæresitutiari solum qui contra Concilium sentiebant, sed expresse damnare voluisse et reprobare *tanquam impias, scandalosas, necnon in manifestam Ecclesie scissuram cedentes*. Propositiones illas, *juxta* (nota) *pravum ipsorum Basileensium intellectum*, qui asserebant Concilium præstare Pontifici etiam certo: et hujusmodi intellectum, quem facta demonstrabant (cum Patres Basileenses Eugenium monuerint, citarunt, etc.) utique Pontifex improbavit.

Instant Adversarii, et ajunt præfatam Constitutionem *Moses* postmodum abolitam fuisse a Nicolao V. Sed revera in Litteris Nicolai (ut videre est apud ipsum Natalem *art. 4. n. 15.*) nihil aliud reperitur, quam confirmatio possessionum et collationum Beneficiorum, quas fecerant Basileenses, nulla penitus facta mentione potestatis prætensæ Concilii supra Papam.

134. Instat ultimo pro superioritate Concilii Ludovicus Maimburgus, objiciens eosdem Pontifices aliquando Conciliorum superioritatem supra Papam fuisse confessos. Et opponunt I. factum Siricii, qui ab aliquibus Episcopis requisitus super errore Bonosi, nempe quod B. V. Maria alios post Jesum filios suscepisset; respon-

dit super hanc controversiam se non posse judicare, cum ejus judicium Concilio Capuensi commissum fuerit. Sed respondetur 1. quod hoc argumentum probaret nimis, nam hoc modo Papa non solum Generali Concilio inferior esset, sed etiam Provinciali, utpote erat Capuense. Resp. 2. quod hæc verba falso Siricio apponuntur; cum tantum in Epistola 79. Ambrosii reperiantur. Resp. 3. quod, dato etiam quod sint Siricii, Siricius ibi non declaravit se Synodo inferiorem, sed significavit dedignari sua auctoritate ex declaratione illius Concilii causam judicare: Et patet ex verbis ibi: *Nos quasi ex Synodi auctoritate judicare non convenit.* Vide Troil. loc. cit. Opponit II. Maimburgus testimonium Sylvestri II. quod *si Romanus Episcopus Ecclesiam non audierit, ut Ethnicus habendus sit.* Respondetur illud testimonium non fuisse Sylvestri, sed Geberti Monachi, qui (ut referunt Baronius anno 992. et Spondanus anno 991. n. 2.) dum fuisset illegitime assumptus ad Rheimensem Archiepiscopatum, Arnulpho injuste deposito, et tunc contendebat sui confirmationem, non obstante dissensu Pontificis, Sequina Metropolitano verba illa scripsit. Sed postmodum idem Gerbertus, cum favore Othonis Imperatoris ad Pontificatum assumptus esset, ipsum Arnulphum in suam Rheimensem Ecclesiam restituit. Opponit III. Maimburgus confessionem Pii II. qui in sua Bulla Retractationis fassus est, ipsum antea in Synodo Basiliensi antiquam sententiam de superioritate Concilii tutatum fuisse: Ergo, arguit Maimburgus, hæc est antiqua sententia. Sed respondetur opus esse legere Bullam præfatam (apud Troilam Tract. 7. art. 7. n. 9.), et ibi patenter quisque intelliget, quo sensu Pius asseruerit sententiam il-

iam antiquam; antiquam, quia ipse prius, cum non esset Pontifex (tunc temporis dictus Æneas Piccolominus), pro superioritate Concilii contenderat: Sed postea, veritate perspecta, adhuc ante Pontificatus adeptionem se retractavit, ut patet ex Epistola ab ipso ad Eugenium IV. missa. Hinc ceruitur, quam fraudulenter iuier Maimburgus gestis, verbisque utatur.

135. Adversarii pro eorum opinione stare dicunt *Cardinales Cusanum et Aliacensem*, item *Gersonem, Almaynum, Adrianum VI. Panormitanum, Alphonsam, Tostatum, Dionysium Carthusianum, et Driedonem*. Sed operæ pretium est observare eum *Roncaglia in Animadvers. §. xi. in Natalem Alex. de Concil. Constant.* quot exceptiones præfactorum auctoritatibus opponantur. *Cardinalis*, enim *Cusanus*, licet prius in *libro de Concordia* Concilium Papæ prætulisset, tamen postea non obscure oppositum se sensisse ostendit: Signanter in *Epist. de Usa Calicis ad Bohem.* docuit Romanam Ecclesiam esse, ac jugiter futuram Columnam veritatis, et proinde nunquam a Fide defecisse, nec alterius Sedis correctione indiguissse; ac veritatem certo apud eos inveniendam, quæ a Romano Pontifice non separantur. *De Alphonso Tostato* refert *Spondanus* ad annum 1447. quod ipse ideo Papæ prærogativis fuit insensus, quia quædam suæ theses Eugenio IV. non fuerunt acceptæ, et repulsæ fuerunt a *Turrcremata*; proinde scripsit *Spondanus*, quod ipse in *Pontificum auctoritatem* invecus præ studio tuendi suæ apparuit; sed cum non obtinuit quod petiit, non potuit adeo genio imperare, ut non acerbius rem in contradictores ageret. Veruntamen ipse *Tostatus* in *cap. 16. Matth.* sic scripsit: *Voluit Christus, quod Confessio Fidei esset per Petrum solum,*

ut innuatur quod talis *Fides tenenda est*, qualem prædicat Romana Sedes, quæ est Mater et Caput Ecclesiarum, cui Petrus præfuit. De *Papam normiano* (in *Compendio gestorum* ejus inter *vitas Pontificum* descriptas a *Claudio*) legitur, quod hic Doctor fuit a Rege Aragonensi, contra *Eugenium* irritato, ad Synodum Basileensem data opera missus, ut Romani Pontificis Auctoritatem impugnet, prout jam egisse refert *Panzaroli de Leg. Interpret.* subdens eundem, ex pluribus responsis editis magnam pecuniam contasse, pleraque indigna egisse. Ceterum legens quæ ipse scripsit in cap. *Significasti*, de *Elect.* circa Potestatem Conciliorum, numquam asserere poterit ipsum infallibilitatem Conciliis tribuisse adversus Pontificis Potestatem.

De auctoritatibus *Alliace*nsis, *Gersonii*, et *Almaini* scribit *Andreas Duballius* eas non multo faciendas, cum præfati Auctores tempore Schismatis scripserint. Addit *Thomassimus diss. 15. in Conc. n. 24.* *Gersonium* scripsisse exasperatam schismatis pertinacis importunitate; atque ideo plurimum degenerasse a reverentia Pontificum Gallicanorum, qui cum Leone adfuere Romanæ Synodo. Antiquitas ergo eorum, et numerus anteponi debet novitati et paucitati per abrupta molienti sese extricare a schismate intricatissimo. Jactant etiam habere *Adrianum VI.* Sed revera hic Pontifex, dum privatus Doctor fuerat in Lovanio, nil aliud scripsit (*Sum. Theol. in 4. sent. de Sac. Confirm.*) quam posse Pontificem in sua Decretali hæresim docere, scilicet intelligendum, quatenus doceat prout Doctor privatus, non vero ut Doctor Ecclesiæ. Quis enim negabit Papam ut hominem erroribus posse esse obnoxium? jactant etiam *Dionysium Cartusianum* pro ipsis esse, sed qualis fuerit

huius Doctoris sententia, valde dubium est; nam hic expendens in *lib. de Auctoritate Papæ, et Conc. part. 1. art. 48.* dicit Papam intolerabiliter vitiosum subijci Concilio; sed ibidem aliter loquitur dicens: *Papam, ut summum Ecclesie Pastorem*, non posse a Generali Concilio judicari aut deponi, *quia ut talis est Superior, et Prælatum, et Iudex Ecclesie.* De auctoritate *Driedonis*, (ut observari potest in *l. 4. c. 4. in fin.*), ipse nihil aliud sentit, nisi quod Pontifex Concilio subijciatur, si Doctrinam Evangelio contrariam pertinaciter defendat, quod nemo negat. En quomodo istæ omnes auctoritates ab Adversariis Romanæ Sedis adductæ, aut infirmæ sunt, aut dubiæ.

Ex his omnibus denique, in unum colligendo sensum Scripturarum, Pontificum, Patrum, ipsorumque Conciliorum, quisque animadvertere potest nostram sententiam non esse tam nostram, quam totius Ecclesiæ sententiam, regulam, et sensum. Et ideo non ipsam, sed potius oppositam, ut futilem, sæpiusque convulsam, merito ocusendam ac rejiciendam.

DUBIUM III.

*An vis, et substantia Legis Positivæ dependeat
ab acceptance Comunitatis?*

136. *An obliget Lex non acceptata?*
137. *Quid si Lex a majore parte Populi non
accipitur? Quanto tempore præscribantur
Leges?*
138. *An peccent Legem non acceptantes? Et
an Lex pendeat ab acceptance Populi?
Quid circa Leges Pontificias? Quid circa
Civiles?*
139. *Quid si Lex sit ardua, vel abrogata, vel
si major pars eam non receperit?*

136. » **R**espond. Etsi ita sentiant Canonistæ,
» Nav. Azor. etc. citati a Laym. lib. 1. tr. 4.
» c. 3. eo quod ponant leges hac tacita condi-
» tione ferri, si a Populo fuerint acceptatæ,
» alioquin vim, seu obligationem non habitu-
» ras. Verior tamen sententia est Theologorum,
» leges absoluti Magistratus non pendere a Po-
» puli acceptance, et consensu, sed mox ut
» legitime promulgatæ sunt, obligare Populum
» ad recipiendum. Unde a Laym. loc. cit. re-
» solvantur hi Casus.

» 2. Episcopis ex officio incumbit novas Le-
» ges Pontificias (ut Principibus Imperatorias)
» promulgare per suas Dioceses, atque in usum
» deducere.

137. » Si lex in Provincia promulgata sit,
» sed a majore parte Populi non accipitur,
» nec observetur; tunc, si Legislatores id sciat,
» et urgeat observationem, quisque tenetur eam

» servare , quia potius caput suum , quam re-
 » liqua membræ , sequi debet.

» 3. Si deinceps nesciat non accipi , nec de-
 » duci ad usum , durat legis obligatio ; donec
 » elabatur decennium : quo elapso , præscriptum
 » est contra eam , sive Imperatoria sit , sive
 » Pontificia , et tunc non amplius obligat. Ut
 » et Lex Ecclesiæ , etsi semel recepta sit , abo-
 » letur per præscriptionem , sed annorum plu-
 » rium , nempe quadraginta *Navarr. Azor. Sua-*
 » *rez ** (*Sed vide dicenda n. 139. v. Lim. 2. **)

» 4. Si tu legem promulgatam paratus sis su-
 » scipere , et data occasione etiam observes ;
 » sed alii plerique e Communitate non recipiant ,
 » nec recepturi videantur ; tunc saltem ab ea
 » excusaberis per discretionem.

» 5. Etsi primi Episcopi forte peccaverint ,
 » non recipiendo legem , nec in usum deducen-
 » do , successores tamen eorum , si post longum
 » tempus videant non observatam , credere pos-
 » sunt esse sublatam per præscriptionem.

» 6. In dubio , num lex recepta sit , necne
 » præsumendum est pro ipsa : quia factum in
 » dubio præsumitur , si de jure faciendum erat.
 » Vide *Azor. l. 5. c. 4. Laym. hic cap. 3.*
 » *Salm. de leg. disp. 13. s. 3.*

138. Quæritur , an Lex obliget de se inde-
 » pender ab acceptance Populi ? Certum est
 » peccare Legem justa non acceptantes ex Prop.
 » 28. ab Alex. VII. quæ dicebat : *Populus non*
 » *peccat : etiam si absque ulla causa non recipiat*
 » *Legem a Principe promulgatam.* Ratio , quia ,
 » licet Lex de se non obligaret , nisi Populus eam
 » acceptaret : tamen Princeps jus habet , ut sub-
 » diti justas leges suas recipiant. Dubium fit , an
 » essentia Legis pendeat ab acceptance Populi ;
 » ita ut ipsa non licet , donec Populus acceptet ?

Et hic distinguendum inter Leges Ecclesiasticas, et Civiles. Et quoad leges *Ecclesiasticas* certum est, quod Summus Pontifex potest obligare ad Leges Populum Christianum independenter ab illius acceptione, quia certum est Papam non recipere potestatem legislativam a populo, sed a Christo Domino, qui dixit: *Pasce oves meas. Quodcumque ligaveris super terram etc.* Et idem dicitur de Episcopis, qui vel immediate, vel mediate (ut supra) per Christi Vicarium ab eodem Domino potestatem habent. Vide *Salm. c. 1. n. 94.* An autem idem sit quoad Leges Civiles? Vide *infra.*

Quæstio igitur est, an lex, ubi non exprimitur velle Principem obligare independenter ab acceptione Populi, de se obliget sine Populi consensu?

Circa leges Pontificum, vel aliorum Prælatorum, prima sententia negat ex *cap. 3. dist. 4. §. Legis*; ubi habetur ex *S. Aug. Leges constituuntur; cum promulantur, confirmantur, cum moribus utentium applicantur.* Ratio, quia hoc spectat ad suave regimen Ecclesiæ, ut perturbatio Populi evitetur. Ideoque multa Decreta Pontificia de facto non obligant, quia non sunt acceptata. Ita Cabass. Theor. Jur. l. 1. c. 4. n. 4. Et Val. Fill. Reg. Bon. Cov. et alii apud *Salm. c. 1. n. 98.*

Secunda sententia contraria, cui subscribimus, affirmat, quia Prælati Ecclesiastici non habent potestatem a Populo, uti prænotatum est a principio. Ad textum *S. Aug.* respondetur, Leges per acceptionem confirmantur facta, non jure. Ita *Salm. ib. n. 99. et seq. cum Laym. Suar. Pal. etc.* Notatur autem, quod lex tunc dicitur recepta, cum major pars Communitatis

eam recepit in totum, vel in partem. *Salm. n. 97. cum Bon. et Val.*

Idem, quod dicunt de Legibus Pontificiis, dicunt etiam de Legibus Civilibus *Busemb. cum Pal. Suar. Laym. etc. apud Salm. cit. c. 1. nu. 101.* (Quamvis negent alii *ib. cum Croix l. 1. n. 591.*). Ratio, quia obligatio legis oritur non ex acceptance Populi, sed ex ipsa potestate Principis, quam habet condendi leges independentem a Populo.

Limitant aliqui DD. (sive lex sit Civilis, sive Ecclesiastica) 1. si lex sit difficilis observantiae, vel contraria consuetudini: quod judicatur ex arbitrio Prudentum: Vel si plures ab ea appellent. Ita *Pal. Suar. Salas apud Salmant. ibid. n. 104.* Contrarium tamen sentiunt *Tap. et Gorgon. ibid. n. 105. Salmanticenses* adherent primae sententiae, quando lex sit adeo dura, ut per epikejam judicetur, quod si legislator illas circumstantias advertisset, legem minime emanasset.

139. Limitant 2. si lex fuerit abrogata per desuetudinem a majori parte Populi. Sed dubitatur inter DD. an praescriptio per decennium sufficiat ad abolendas leges Ecclesiae? Negant *cum Busemb. ut supra n. 3. Salm. de Leg. c. 6. num. 17. cum Bon. Laym. Diana*, quia ad praescribendum adversus Ecclesiam requiruntur 40. anni, ut habetur ex *cap. De quarta, et cap. ad Aures, de Praescript.* Sed *Lessius l. 2. c. 6. n. 47. et Pal. Sa, Gran. Nav. et Aior. apud Salm. loc. cit.* probabiliter dicunt sufficere decem annos, sive leges sint receptae, sive non; quia non major ratio habenda est de consuetudine contra legem Ecclesiasticam, quam Civilem, cum nullum jus inter has leges distinguat. Respondet autem *Lessius* ad citatos textus, eos

non loqui de Legibus, sed de juribus, et bonis immobilibus Ecclesie præscribendis; nomine autem jurium Ecclesie non veniunt quidem Ecclesie leges. Quando vero lex numquam fuerit recepta, certe sufficit decennium pro utraque lege sive Civili, sive Ecclesiastica, ut dicit *Bus. hic n. 3.* Et tunc, licet primi non observantes peccarint, præsentibus tamen non peccant. *Salm. n. 106. cum Suar. Bon. Pal. et communitur cum Busemb. hic n. 5.*

Limitant 3. Si major, et sanior pars Populi legem non receperit; quamvis enim primi non acceptantes peccent, si desuetudo nondum sit præscripta: ceteri tamen non tenentur ad legem; nam præsumitur Princeps nolle hoc obligare ad observandum quod non est a majori parte receptum. Ita *Salm. n. 107. cum Suar. Pal. Tap. etc. cum Busem. hic. n. 2. et Less. l. 2. c. 22. n. 98.*

Quæritur hic, an si Populus supplicet Principem, ut revocet legem, teneatur illam observare? Negant *Bon. Villal. Salas, etc. apud Salm. l. n. 111.* Sed recte contradicunt *Salm. cum Suar. et Pal.* At si princeps audiat supplicationem Populi, et taceat, nec instet pro observantia, censetur legem abrogare; nisi aliud conjiciatur ex circumstantiis. *Salm. c. 1. n. 112. cum Pal. Bon. Salas, et alijs.*

DUBIUM IV.

An præcepta etiam humana obligent sub peccato, et quali?

140. *An Legislatores humani possunt præcipere? Et quod conditiones requirantur, ut Lex obliget?*
 141. *An Superior possit præcipere rem levem sub culpa gravi?*
 142. *An res levis fiat gravis per circumstantias, præsertim contemptus?*
 143. *An res gravis possit præcipi sub levi?*
 144. *Quando præsumatur Lex obligare sub gravi?*
 145. *An lex pœnalis obliget ad culpam?*
 146. *Quid de Lege sub pœna suspensionis etc.*
 147. *Quid si Lex assignet pœnam, et simul præcipiat?*
 148. *An incurratur pœna, ante sententiam?*
 149. *Quid de pœnis positivis, et inhabilitantibus?*
 150. *An pœna conventionalis solvi debeat ante sententiam?*
 151. *An Lex irritans actum carentem solemnitatibus obliget in conscientia?*
 152. *An teneamur tollere impedimentum obstandi impleti Legi? (Sed vide etiam lib. 3. n. 1045).*

140. » **R**ESP. : Cum Deus sit Dominus non ster, atque etiam Superioribus parere nos jussit, non solum ipse, sed et illi nobis præcipere possunt, et præcipiunt, tum sub pœna, tum etiam sub culpa, sive peccato; eoque gravi, aut levi, prout, et rei præcepta ad

» intentum finem necessitas, et materiæ quanti-
 » tas, et eorum voluntas sese habent, quæ ex
 » eorum verbis, circumstantiis, aut prudentum
 » æstimatione solet colligi. Ita Theologi com-
 » munitè, *S. Th. Suar. Salas, etc.*

Ut lex obliget, quatuor conditiones requirun-
 tur. I. Ut lex sit pro tota Communitate. II. Ut
 legislator habeat publicam potestatem. III. Ut
 lex sit perpetua. IV. Ut sit ad bonum commu-
 ne: deinde sit honesta, justa, et possibilis. Vi-
 de *Salm. de Leg. c. 1. ex n. 7.* Hinc Lex dif-
 fert a Præcepto, seu Mandato; nam Præceptum
 fertur pro persona particulari, et etiam a per-
 sona privata. Deinde Præceptum est ad tempus,
 cum spiret morte mandantis; nisi res non sit
 amplius integra, vel nisi Præceptum sit ad cau-
 sas pias, vel pariter favorabiles. Vide *Croix*
lib. 1. n. 565. et 566. Salm. d. c. 1. n. 5.

Unde resolvuntur hi Casus.

» Graviter peccat, qui deliberate, et in ma-
 » teria magna violat præceptum aliquod Deca-
 » logi, vel Ecclesiæ.

141. » 2. Cum res levis est, non peccat mor-
 » taliter transgrediens, etsi Superior sub mor-
 » tali præceperit: quia id eum posse negant
 » *Suar. Laym.* et alii communiter, v. gr. ne
 » quis frangat silentium, ne edat uvam, ut
 » claudat ostium, etc. quia est res parva, et
 » incapax tantæ obligationis. Nec ipse Deus in
 » materia parva sub mortali obligat. Vide *Less.*
 » *l. 2. c. 4. d. 9. Salas d. 10. s. 7. ** (Est
 » communissimum apud *Salm. de Leg. c. 2.*
 » *n. 18.* Tenent tamen in *Tract. 15. de Statu*
 » *Relig. c. 6. ex n. 85. cum S. Th. Valent.*
 » *etc. contra Sanch. Vasq. etc. posse Prælatum*
Ligu. Theol. Tom. I.

» Regularem præcipere sub gravi, quod a Re-
 » gula præceptum est tantum sub levi, si time-
 » tur, quod regula aliter non observetur).

» 3. Aliud esset, si materia alias levis, fie-
 » ret gravis ratione circumstantiarum; ut verb.
 » gr. contemptus, scandali, magni boni commu-
 » nis, vel finis a Legislatore intenti. Sic absti-
 » nentia a pomo in Paradiso, in se quidem
 » parva, gravissima tamen erat ex circumstan-
 » tia finis. *Suar. l. 3. c. 25.*

Nota quod in quacunque materia contemptus
 formalis legis, aut Legislatoris (quod est con-
 temnere legem, vel Legislatorem, seu Superio-
 rem qua Superior est) semper est peccatum mor-
 tale. *Salm. c. 2. n. 38. cum S. Thom. Suar.
 et communi.* Secus si contemnatur res præcepta,
 quia parvi aestimatur, vel ex indignatione par-
 ticulari contra Superiorem. *Salm. cap. 2. n. 35.
 cum Sanch. Cajet., etc.* Contemptus enim non
 qua Superioris, sed qua singularis personæ, v.
 gr. quia indocti, imprudentis, etc. de se non
 est culpa mortalis; nisi forsitan iudicium sit gra-
 viter temerarium. Ita *Salm. ib. n. 40. cum Pal.
 Sanch. Less. Bon.* Hinc dicunt raro contingere
 peccatum mortale ratione contemptus.

143. » 4. Quando materia est gravis, potest
 » Superior præcipere sub culpa tantum levi:
 » quia sicut potest nullo modo obligare non
 » præcipiendo: ita etiam potest obligare sub ve-
 » niali tantum. Ita *Suar. Less. loc. cit. contra
 » Vasq.*

Quæstio est, an Legislator in materia gravi
 possit obligare tantum sub levi; *Prima senten-
 tia* negat, quia gravitas obligationis non depen-
 det ex voluntate Superioris, sed gravitate mate-
 riæ. Ita *Bellarmin. Reg. Sot. Vasq. Bec. Secun-
 da* tamen *sententia* probabilior affirmat, quia in

legibus obligatio taxatur a Legislatore juxta finem intentum; ad quem aliquando expedit non imponere obligationem gravem in gravi materia. Ita Lessius l. 1. n. 20. cap. 41. n. 46. Salm. de Leg. 2. l. 2. n. 20. cum Sanch. Pal. Bon. Val. etc. Sicut bene quis potest vivere in quacunque materia, etiam gravissima; tantum sub levi: ut S. Antonin. Pal. Sanch. etc. apud Salm. ib.

144. 5. Potissima signa, ex quibus colligi possit, an lex obliget sub gravi culpa, sunt hæc. I. Si materia sit gravis; et non constet in contrarium de voluntate præcipientis. Unde Cajet. in summ. verb. Cler. docet Clericos tantum peccare venialiter; dum contra præcepta juris positivi aves, et canes sequuntur ad venandum. II. Si verba magnam vim habent, ut jubemus; interdicens; in virtute sanctæ obedientiæ; vel vi voti; aut juramenti; vel graviter mandamus; etc. III. Si poena magna adjiciatur; ut excommunicationis, depositionis, maledictionis æternæ, exilii perpetui, mortis; etc. IV. Si ita fert usus, et consuetudo inter peritos, et timoratos: quia consuetudo est optima legum interpret, ut patet in lege jejunii Ecclesiastici, et abstinentiæ a carnibus; item Communionis annuæ; quas graviter obligare probant hic Tol. Laym. d. 14. n. 4. Bonac. p. 7. §. 4.

145. Docet Auctor legem obligare sub gravi, si magna poena in ea adjiciatur. Hic addendæ sunt plures questionēs scitu necessariae: Et ante omnia est notandum, quod alia est Lex pure poenalis; quæ nullum dat præceptum, v. gr. Qui hoc fecerit, solvat poenam. Et hæc non obligat in conscientia, etiamsi poena sit gravissima; ut Salm. c. 2. n. 53. cum Nav. Pal. Tap.

Regin. etc. Hinc leges Oppidorum prohibentes sub poena cæſionem lignorum, ſive herbarum, piſcationem, venationem, non obligant ſub culpa; ſic enim habet conſuetudo. Ita *Salm. ib. n. 54. cum Nav. Val. Montes. etc.* Alia eſt Lex non pure poenalis, ſeu mixta, quæ præcipit, et poenam impoſuit, v. gr. Nemo hoc faciat ſub poena etc.

Omnes leges ſub poena excommunicationis lætæ ſententiæ obligant graviter: Eſt commune. *V. Salm. c. 2. n. 44.*

146. Quæritur 1. An obliget ſub gravi lex, quæ precipit ſub poena Suspensionis, Interdicti, vel Irregularitatis? Negant obligare ſub gravi, cum iſta poſſint incurri ſine peccato gravi, *Cajet. Val. Salon. (et Azor. quoad Suspensionem)* apud *Salm. ib. n. 45.* Contradiciunt tamen *Salm. tam quoad Irregularitatem cum Sanc. Pal. Tap. etc.* quam quoad Interdictum, et Suspensionem, ſi ſint majores, prout Sufpenſio ab Officio, vel Beneficio ad longum tempus, et Interdictum ad omnem uſum, quæ dicunt non poſſe incurri ſine peccato gravi. Ita *Salm. de Cens. c. 1. n. 126. ex Suar. Bon. Con. Pal. etc. ibid. nu. 124.* (Vide etiam de hoc *l. 7. de Censur. n. 313.*). Et idem dicunt de aliis poenis ſpiritualibus graviffimis *dict. n. 45. ut ſup.*

Quid ſi tales poenæ ſint ferendæ ſententiæ, an obligent ſub gravi? Alii affirmant: Alii probabilius negant, ut *Salm. de Leg. v. 2. n. 46. cum Cajet. Pal. Suar. Saneh. Vasp. etc.* Niſi dicatur, quod cenſura incurratur ſine alia monitione: Vel niſi de ſe materia ſit gravis.

147. Quæritur 2. An Leges assignantes poenam temporalem et ſimul præcipientes, obligent ad culpam, an ſolum ad poenam? *Prima ſententia* negat, niſi ipſa Lex exprimat velle obligare

etiam ad culpam. Ita *Nav. Man.* c. 23. n. 55. et 60. ubi ait: *Leges humanæ etiam præcipientes, quæ poenam temporalem constituunt, in dubio ad æternam non obligant, quatenus sunt leges ejus qui poenam statuit.* Ita etiam *Cajet, in Summ. v. Clericus. §. Verum.* Item *Mencada, Gomez, Imola ap. Salm. de Leg. c. 2. n. 47.* et probabilem *ibid.* vocant *Val. Bon. Dian. Tap. ac Vill.* et loquendo de lege civili probabilem etiam putat *Mazzot. de Leg. q. 2. c. 1. cum Fill.* Ratio, quia, licet Principes bene possint obligare tam ad poenam, quam ad culpam, tamen cum non sint imponenda onera sine necessitate, non præsumuntur ipsi velle ad culpam obstringere, quando sufficit poena ad eos coercendos: Et ita hujusmodi leges dicunt a consuetudine interpretari. Verius tamen contradicit *secunda* sententia, quam absolute tenent *Salm. l. c. n. 49.* et probabiliorum *ibi* censent *Val. Bon. Dian. Tap. et Vill.* Ratio, quia hæc est differentia inter legem *pure poenalem*, quæ obligat ad solam poenam, et hæc est quando in ea tantum poena assignatur; et legem *mixtam*, quæ obligat etiam ad culpam; et hæc est quando ultra poenam Præceptum adjungitur; ipso enim præcepto tunc creditur Superior velle ad culpam obligare, ne frustra videatur præcipere. Quid si poena sit magna? vide dicenda *de Rest. l. 3. num. 616.*

148. Quæritur 3. An incurratur poena ante Judicis sententiam? Poenæ spirituales; ut excommunicatio, irregularitas, etc. quando imponuntur ipso facto, non indigent sententia; est certum apud omnes, vide *Salm. de Leg. c. 2. n. 57.* Et pater ex c. *Num. dubium de Sent. ex c. Significasti. de Hom. et aliis.* Idem dicitur de poenis privativis, modo reus subire eas possit

et passivæ, ut *Suar. l. 5. c. 9. n. 5. Bon. D. l. 9. l. p. 7. n. 10. et Salm. n. 58. cum Tapia, Vasq. Montes, etc.* Et modo alicubi non habeat aliter consuetudo particularis: *Salm. n. 60.* Adde, nisi poena consistat in privatione alicujus juris acquisiti, puta in Beneficio, electione, etc. tunc enim semper requiritur declaratio juridica vel poenæ, vel falsi criminis; etiamsi poena imponatur, ipso facto incurrenda, nulla expectata declaratione, ut docent *Less. l. 2. c. 29. dub. 8. et c. 34. dub. 34. Mol. de Just. l. 2. tr. 2. D. 96. n. 8. Soto l. 1. q. 6. a. 6. et l. 4. q. 6. a. 6. Sanch. de Matr. l. 2. D. 53. n. 5. et l. 7. D. 89. n. 11. Pal. tr. 3. D. 2. 2. p. 2. n. 8. et Salm. c. 1. n. 59. et 60. cum Led. Cajet. et Gran.* Cum enim lex poenalis accipi debeat in mitiori sensu, verba illa, nulla declaratione etc. possunt explicari, scilicet nulla expectata declaratione poenæ; sed non excluditur declaratio criminis, ut poena possit reo applicari. Id confirmatur ex c. *Secundum, de Hæres. in 6.* ubi Hæretici, licet priventur ipso jure bonis suis, tamen non tenentur bona tradere ante sententiam, ut in eodem textu habetur. 149. Quod dictum est de poenis privativis, a fortiori dicendum de positivis, quæ consistunt in actione positiva, v. gr. aliquid restituendi, aut patiendi, ut communiter cum *D. Th. 2. 2. q. 67. a. 3. Sanch. de Ma. l. 6. D. 53. n. 1. Mol. l. c. Soto l. 1. q. 6. n. ... ad 8. et Salm. c. 2. n. 61. et 64. cum Tup. Sa. Vasq. etc.* Et sic igitur dicendum de legibus privantibus Beneficiis jam obtentis, ratione simoniæ, vel alienationis bonorum Beneficii, etc. ubi semper requiritur declaratio Judicis, *Salm. d. n. 64. cum AA. cit.* Ratio autem omnium horum est, quia nimis ardua, et inobservabilis esset lex illa

humana; quod reus ipsemet in seipsum deberet poenam exequi.

Pœnæ autem inhabilitantes obligant ante Judicis sententiam, ut est poena imposita a Tridentino non residentibus non lucrandi fructus et similia. Vide *Salm. ib. n. 62*. Item quando pœnæ sunt conditionales, v. gr. ut habens Beneficium curatum, si non ordinetur Sacerdos infra annum, sit ipso facto privatus beneficio, ut ex *Cap. Licet. de Elect. in 6*. Sic etiam Clericus beneficiatus non deferens habitum, ipso facto privatur privilegio fori. *Salm. c. 2. n. 63. cum Sanch. Pal. Bon. etc.*

150. Quæritur 4. An poena conventionalis in contractibus debeat solvi ante sententiam? *Prima Sententia* affirmat, quia quisque tenetur ante sententiam pactum observare. Ita *Bon. Suar. Mol. Sa, ap. Salm. c. 2. n. 66*. *Secunda sententia*, quam æque probabilem vocant *Salm. n. 67, et tenent Nav. Less. Sanch. Vasq. Laym. Pal. etc.* negat, quia sentiendum est, contrahentes non aliter velle sibi imponere poenam, quam juxta dispositionem juris circa Leges poenarum, quæ non nisi post sententiam contrahuntur. Profecto tenetur reus post sententiam ad poenam: Sed notandum est, non teneri eum ad solvendam pecuniam, nisi petatur a parte. Et si poena sit nimis dura ultra sententiam requiritur præceptum Judicis, et Ministrorum executio. Vide *Salm. c. n. 70.*

Deinde notandum, quod Leges, quæ fundantur in falsa præsumptione, de se non obligant in foro conscientie, quando præsumptio certe sit falsa. Sic enim hæres non tenetur, emissio inventario, ad omnia debita solvenda, si hæreditas revera non est solvendo. Vide

Salm. c. 2. ex n. 78. Et vide dicta n. 100. v. Quæres.

151. An quando Lex requirit aliquam conditionem, sine qua irritet actum, uti Lex irritans testamentum sine solemnitatibus; vel Lex irritans alienationem bonorum Ecclesiæ, sine consensu Capituli, obliget in conscientia? *Prima sententia* negat, ut *Nav. Covar. Tap. Sylv. Medin. et alii ap. Salm. c. 2. n. 44. et 103.* Ratio, quia tales Leges fundantur in præsumptione fraudis, quæ tunc non adest. *Secunda sententia* affirmat, quia tales leges non solum fundantur in præsumptione fraudis, sed etiam in periculo illius, quod semper adest. Ita *Salm. cum Sanch. Pal. n. 104.* Utraque est probabilis, sed secunda probabilior.

152. Quæritur hic ultimo, quando teneamur tollere impedimenta, vel ea non apponere, quæ obstant impletioni Legis? Prænotandum est ad quæstionis solutionem, aliud esse quod quis non obligetur a Lege, sive ab illius obligatione extrahatur: Aliud quod excusetur a transgressione Legis, manendo tamen sub ejus obligatione. Unde fit, ut dupliciter possis te impedire ab observatione Legis; vel apponendo causam, qua extraharis a Legis observatione, scilicet si ab hoc loco, ubi est præceptum audiendi Sacrum, descendas ad Alium, ubi tale præceptum non viget: Vel efficiendo opus, quod licet impediatur te ab observatione Legis, non te extrahit tamen a Legis obligatione; nempe si die Dominico discedas a loco Sacri ad silvam, ubi etsi Sacrum audire nequeas, ab illius obligatione tamen non extraheris. Deinde notandum est, quod contra Leges naturales nunquam licet apponere impedimentum, ut ab illius obligatione extraharis: Secus autem dicendum de Legibus huma-

nis, quæ non obligant cum tanto rigore. Ita sapienter distinguunt *Salm. c. 2. n. 158. 159. et 160.*

Hinc inferunt non peccare excommunicatum, si Sacrum non audiat, et absolutionem non procuret; nam per impedimentum excommunicationis jam extrahitur ab obligatione audiendi Sacrum: sed vide dicenda *l. 3. n. 325. v. excommunicatus, et l. 7. n. 161.* Inferunt 2. Non peccat contra Præceptum jejunii, recitandi Officium, etc. qui sua culpa incidit in infirmitatem, etsi præviderit: Nec qui die jejunii pedester iter agit, vel multum laborat, ex quo excusatur inde a jejunio: etiamsi ex pravo fine iter assumat, nempe ad furandum etc. Ita *Salm. c. 2. n. 161. cum Sanch. Medin. Henr. etc.* Sed nos omnino oppositum sentimus cum *S. Th.* vide dicenda *Lib. 3. n. 1046.*

An vero peccet contra Legem, qui eo animo id impedimentum apponit, ut a Legis obligatione extrahatur, scilicet si fatiget, ut non jejunet? Affirmant peccare *Pal. Salas, Med. etc. ap. Salm. c. 2. n. 163.* quia nemini habet prodesse sua fraus. Negant tamen peccare contra jejunium *Sanch. Fill. Azor. Vill. etc.* quod satis probabilem sententiam vocant *Salm. ib. n. 164.* quia tunc ille utitur jure suo, quo potest extrahi ab obligatione Legis, in qua nulla est fraus: prout si quis exeat a sua Patria, ubi est obligatio jejunandi, ut eximat se a jejunio. Sed nos tanto potius, juxta sententiam quam mox supra secuti sumus, omnino primam sententiam sequimur; vide *l. 3. n. 1045.*

Peccat vero contra præcepta naturalia, vel Divina qui prævidet. se hominem occisurum in ebriestate, ab ebrietate non abstinet: vel qui non procurat absolutionem excommunicationis tem-

pore Paschali; tunc enim urget gravius præceptum radicaliter Divinum Communions. Sic etiam peccat, qui se inebriat, vel somno se tradit tempore audiendi Sacrum, vel recitandi Officium, quia illa præcepta tunc jam eum obligant, neque per eas actiones a præcepto extrahitur. Ita *Salm. ib. n. 162. cum communi.*

CAPUT II.

De Subjecto, cui datur Præceptum.

DUBIUM I.

Quæ personæ præceptis obligentur?

153. *An ad Leges obligentur ebrii, infideles, ignorantés, etc.*
 154. *An Legislatur teneatur ad Legem?*
 155. *Quando pueri obligentur ad Leges Ecclesiasticas?*

153. » **R**esp. Soli subditi ratione utentes
 » obligantur, ita ut eorum transgressionem peccant. Quod addo propter ebrios, et ad tempus amentes, qui etsi vere iis obligentur, eorum tamen violatione non peccant, defectu advertentiæ rationis, et consensus. Pars prior est communis, et certa *Fil. t. 21. cap. 11. q. 10. Bonac. p. 6. etc. Laym. l. 1. tr. 4. c. 10.* Posterior est eorundem. Cujus ratio est, tum quia præceptum, cum sit directivum, supponit usum rationis; tum quia obedientia tantum est eorum, qui ratione, et voluntate utuntur. Neque alias transgressio ad culpam imputari posset.

Pro majori claritate notanda est regula: aliud est ad Legem non teneri; sicut non tenentur ad Leges Ecclesiasticas Infideles, pueri, amentes. Aliud a lege excusari, sicut excusantur ebrii: ignorantés, dormientes. Hinc est peccatum præbere carnes in die vetito secundis, non vero primis. Sicut etiam peccatum est incitare omnes istos ad aliquid malum jure naturæ.

Unde resolves hos casus.

154. » 1. Legislator non tenetur suis legibus,
 » ut sic, quoad vim coactivam, et poenam,
 » sive directe: indirecte tamen, et quoad vim
 » directivam, et ex æquitate quadam tenetur se,
 » tamquam caput, membris conformare. Ita S.
 » Th. q. 96. a. 5. ad 3. Sylv. Suar. Bonac.
 » Laym. lib. 96. a. 6. ed 3. Sylv. Suar. Bo-
 » nac. Laym. l. 1. c. 4. c. 9. contra Azor. Te-
 » netur etiam in contractibus cum reliquis pari
 » conditione uti. Vide Fill. t. 21. c. 5.

Ita ex communi Salm. d. cap. 3. n. 37. Num
 autem Legislator teneatur ad suam Legem sub
 gravi, vel levi? Alii dicunt sub gravi, sicut
 Lex alios obligat, ut Sol. Laym. Vasq. etc. ap.
 Salm. ib. n. 38. Sed probabile est, præciso scan-
 dalo, tantum teneri sub levi; quia tantum ex
 honestate obligatur ad legem: Ita Salm. ib. n.
 42. cum Less. Azor. Bon. Pal. etc. Limitatur
 tamen, si Lex lata sit de taxatione pretii, vel
 de irritatione contractus; tali legi enim tenetur
 stare etiam Princeps ad servandam æqualitatem.
 V. Salm. ib. n. 43. et 44.

» 2. Infideles non baptizati, etiam Cathecu-
 » meni, non obligantur præceptis Ecclesiæ, ob-
 » ligantur tamen hæretici; et alii, qui per Ba-
 » ptismum Ecclesiæ semel sunt subjecti.

155. » 3. Etsi pueri ratione utentes legibus
 » iis Ecclesiæ, quarum materia eorum ætati est
 » conveniens, v. gr. Confessionis annuæ, secun-
 » dum Navar. Henriq. et Azor. item abstin-
 » tiæ a carnibus, auditionis Sacri, secundum
 » Sanch. etc. obligentur quoad culpam; non
 » tamen quoad poenas ordinarias, nisi sint pu-
 » beres, quales sunt masculi anno 14. puellæ

» 12. absoluto. Ita *Sotus*, *Vasq. de Pœnit. q.*
» 90. a. 2. *Sa v. Censura.*

Quæritur, an pueri statim ac pervenerint ad
usum rationis teneantur ad Leges Ecclesiasticas
audiendi Sacrum, abstinendi a carnibus, vel
lacticiniis, et confitendi? Affirmant *Sanch. Dec.*
l. 1. c. 12. n. 6. Laym. cap. 10. n. 4. et
Salm. de Leg. c. 3. n. 52. cum Pal. Bon.
Salas etc. Atque peccare dicunt Parentes, qui
negligunt impletionem ipsorum. Et regulariter
ajunt hunc usum rationis judicandum advenire,
expleto septennio. Admittunt tamen pueros ante
pubertatem non obligari pœnas *ib. n. 50. in*
fine; nec ad Communionem ante decennium:
nisi in articulo mortis, si sit usus rationis; ut
Salm. de Euch. c. 7. a n. 15. Negant vero *S.*
Antonin. Sot. Sa, Henr. March. ap. Salm. n.
51. dicentes non teneri statim, post aliquod
tempus. Hoc tempus, *Sa* ait, esse tempus pu-
bertatis: *Sotus* vero et *S. Anton.* dicunt saltem
esse decimum annum vel nonum cum dimidio
in scœminis. Sed hæc opinio merito rejicitur com-
muniter, ut ait *Croix l. 3. p. 1. n. 615.* An
vero obligentur pueri, qui ante septennium per-
venerint ad usum rationis? Negant *Diana, Sanct.*
Buvg. ap. Croix l. 1. n. 276. qui probabile pu-
tat, quia leges positivæ attendunt tantum ad ea
quæ communiter contingunt. Sed probabilius
Bosco ibid. affirmat teneri. Vide dicenda *lib. 3:*
num. 270. et 1012.

» 4. Infantibus non baptizatis, et perpetuo
» amentibus licite dantur carnes diebus vetitis,
» et imponuntur opera servilia festis; non tamen
» ebriis, cum legi maneant subjecti; uti nec
» licite irritantur amentes ad blasphemandum,
» lædendum, etc. eo quod talis actio tribuere-
» tur principali agenti, qui alterius opera ut-

» retur, quasi instrumento, ut *Laym. l. 1. t.*
 » 4. c. 10. *Bonac. p. 6. et Sanch. 1. Moral.*
 » cap. 12.

DUBIUM II.

An Peregrini teneantur legibus suis domicili, dum ab eo absunt?

156. *An Peregrinus teneatur ad Leges ubi est?*

157. *An teneantur ad Leges Patriæ? Deinde ponuntur resolutiones plurium casuum.*

158. *An peregrini possint dispensari ab Episcopo loci in legibus, et in votis?*

156. **S**uppono I. Præceptum aliud esse locale, quod scilicet certo tantum in loco, ut be v. g. vel parochi obligant; aliud universale, seu juris communis, quod totam fere Ecclesiam obligat.

» Suppono II. Peregrinos proprie dici eos, qui aliquo veniunt animo non manendi, sed tantum substinendi, per aliquot dies, vel ad summum per timorem anni partem, ut mercatores, viatores, non autem studiosi, neque ancillæ, quæ veniunt ad serviendum.

» Respondeo, non obligari. Ita *Nav. Sanch. Ess. l. 4. c. 2. dub. 8.* Ratio, quia præcepta localia, per se, et directe respiciunt territorium, eique sunt affixa, atque adeo non obligant, nisi existentes contra illud. Lex enim ita fertur; v. gr. Festum illud tali loco celebretur: ideo quæ hic valet illud: *Si fueris Romæ, etc.* Addit *Laym c.* præceptum locale expirare etiam intra proprium territorium in loco exempto, quod is æquiparetur loco sito extra territorium.

Hic refert ante omnia distinguere domicilium a quasi domicilio. Verum domicilium acquirit, qui habitat alicubi, animo ibi perpetuo manendi, ut communiter docet *Bonac. de Lug. D. 1. q. 1. p. 7. n. 39. Roncag. eod. tit. c. 1. p. 3. pag. 44. et Salm. tr. 8. c. 4. n. 48. cum Palas., Trull. Dicast. et aliis passim, ex l. 3. C. Ubi Senatores, et l. Hæres absens §. Proinde, ff. de Judic. I. autem censetur hujusmodi animum habere, qui habitat alicubi per decennium, non significata voluntate recedendi, vel qui majorem partem bonorum ibi asportaverit, aut domum emerit, aut ædificaverit, ut habetur in Bulla *Speculatores* relata *T. 2. l. 6. n. 776. ad n. V.* vel qui saltem expressis verbis (ut addunt *Salmant. num. 49.*) voluntatem ibi perpetuo manendi expresse significaverit. Ille autem acquirit quasi domicilium qui manet in aliquo loco per majorem anni partem, ut dicunt *Silvest. v. Domicilium, n. 2. et Sanch. de Matr. l. 3. D. 18. n. 9.* vel qui ibi moratur per aliquod notabile tempus cum animo ibi manendi majori parte anni, ut recte ajunt *Roncaglia loc. cit. Laym. l. 1. tr. 4. c. 12. n. 1. v. Quæres, cum Navarro, et N. SS. P. Benedictus XIV. Notif. 33. num. 6.* utque eruitur ex citata *l. Hæres, etc.* His positis, dubitatur 1. an, ut quis teneatur legibus loci ubi est, requiratur ut ibi verum domicilium contraxerit. Affirmant *Glossa in c. Quæ contra, Dist. 8. verb. Aut peregrini*; et alii apud *Sanch. loc. cit. n. 8.* Quia advena (ut ajunt) donec non acquirat verum domicilium, saltem per animum ibi perpetuo manendi, non fit subditus illius loci: Sed communis sententia tenenda docet sufficere quod is contraxerit ibi quasi domicilium: Ita *Suarez tom. 1. de Relig. c. 14. n. 5. et l.**

3. *de Leg. c. 33. n. 3.* (qui oppositam putat non esse practice probabilem) *Sanch. loc. cit. n. 9. Salmant. de Legib. c. 3. n. 55. et Laym. dicto c. 12. n. 1. cum S. Antonin. Palud. Sylvest. Rosella, etc.* Ratio, quia tales peregrini jam subjiuntur jurisdictioni Superiorum illius loci, ergo etiam legibus tenentur, et tenentur a prima die, qua illic perveniunt animo habitandi per maiorem anni partem; ut recte notat *Sanch. dicto n. 9. Cum Sylvest. Palud. Rosella, etc.*

Dubitatur 2. an si quis in aliquo loco ad breve tempus moretur, tenetur leges illius servare? *Prima* sententia affirmat; et hanc tenent *Pontius de Matr. l. 5. c. 7. §. 1. n. 6. Suarez de Leg. l. 3. c. 33. n. 33. et l. 1. de Rel. cap. 14. a n. 9. Salus de Leg. D. 16. Sect. 4. concl. 4. Tapia l. 4. q. 16. art. 3. n. 2. et Covarr. Cordon. Henr. etc. apud Salm. de Leg. c. 3. n. 56, et alii plures apud Sanch. de Matr. l. 3. D. 18. n. 4. et in Dec. l. 1. cap. 12. n. 3. qui vocat valde probabilem, sicut etiam putant *Salm. loc. cit. n. 58.* Probant 1. ex c. *Illu, Dist. 20.* ubi refertur illud celebre D. Ambrosii: *Cum Romam venio, Sabbatum jejuno; cum Mediolani sum, non jejuno; sic et tu ad quamcumque Ecclesiam veneris, ejus morem serva; si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi.* Probant 2. ratione, tum quia qui sentit commodum, debet sentire et incommodum, sicut enim talis advena deobligatur legibus patriæ a qua abest, ita æquum est eum obligari legibus loci ubi moratur; et hoc modo advena vere fit subditus superioris loci, quamvis brevi ubi moratur; et hoc modo advena vere fit subditus superioris loci, quamvis brevi ibi sit; Tum quia expedit ad pacem*

publicam servandam, et ad scandalum vitandum, ut omnes servant leges loci ubi reperiuntur, uti colligitur ex relata doctrina D. Ambrosii; Et saltem ratione dicti scandalii vitandi, ut ait *Suarez*, Episcopus loci jurisdictionem habet in peregrinos; eadem enim jurisdictio, quæ ipsi competit super oves suas, ut eas bene regere possit, competit etiam super advenas, ne scandalum ovibus præbeant, leges loci non servando. Plures alias rationes pro hac sententia adducit *Suarez*. Fatentur tamen AA. citati, non satis esse solum transitum ad hanc obligationem contrahendam; etenim (apud *Sanch. Dec. l. 1. cap. 12. n. 37.*). *Emmanuel Sa* dicit teneri peregrinum, si maneat illa die qua pervenit: *Leonardus*, si integra die: *Sayrus*, si illic accedat multo spatio ante prandium, et tota die ibi quiescat. Sed melius videtur distinguere *Suarez* dicto cap. 13. ex n. 8. dicens quod si quis venit ad locum destinatum ut terminum viæ; tenetur ejus legibus, licet parum ibi adsit; secus si ibi sit in via; sive per transitum ad alium locum; tunc enim si præceptum est affirmativum, puta audiendi Sacrum, non tenetur, quia tale præceptum obligat existentes, quales non sunt itinerantes; tenentur vero, si præceptum sit negativum, nempe abstinendi a carnibus, vel ab opere servili, etiamsi ibi morentur ad horam, quia præceptum negativum, cum obliget pro semper, habet tractum successivum per totum diem.

Hæc sententia est satis probabilis, sed probabilior videtur *secunda*; quæ dicit advenam non teneri legibus loci; ubi non moratur, nec intendit morari per majorem anni partem; hanc tenent *Sanchez* locis cit. de Matr. n. 6. et in

Dec. n. 38. cum pluribus aliis, *Bonac. de Legib. D. 1. q. 1. p. 6. n. 7. et 43. S. Antonin. p. 12. tit. 6. c. 2. §. 2. Azor. tom. 1. D. 6. c. 14. q. 2. Tolet. lib. 6. c. 5. n. ult. Laym. l. 1. tit. 4. c. 12. n. 4. cum Sylvest. Ang. et Medina; Item Sayr. Diana, Granado et alii apud Salm. dicta c. 3. num. 58. qui hanc non minus probabilem vident. Ratio, tum quia leges non obligant nisi subditos; quales non sunt peregrini, cum ipsi ob brevem illam moram minime subiciuntur jurisdictioni Superioris loci, ut habetur lex plures citata l. *Hæres absens*, tum quia non dicitur moraliter commorari in aliquo loco, qui ibi non manet, nec animum manendi habet per maiorem partem anni. Ad textum autem D. Ambrosii respondetur 1. illum procedere tantum ubi vitandum est scandalum. Respondetur 2. S. Doctorem loqui ibi de lege communi servandi jejunii, quod Mediolani non servatur in primis quatuor diebus Quadragesimæ; sed lex communis utique servanda est a peregrinis, quando absunt a patria, ubi lex illa non servatur; ut ex communis sententia docent *Suarez cit. c. 14. n. 27. et Laym. loc. cit. n. 3. cum Medina, et Henric.* Quamvis tamen *Laym.* non improbet oppositam *Sanchezii*, qui de *Matr. loc. cit. num. 7.* ait cives mox in patriam redituros, per fictionem juris pro presentibus haberi. Limitatur vero hæc secunda sententia 1. in legibus de jure communi, vel circa solemnitates contractuum, aut circa commoda ipsius loci, v. g. de non extrahendo triticum, armamento. 2. Limitatur si eadem Leges vigeant in patria peregrini, dicit *Sanchius* cum *Diana* huic contradicat. 4. Limitatur, si peregrinus ibi delinquat contra fas commune; tunc enim subditus ratione delicti, ex c. *Finali, de Foro com-**

pat. Nide *Salm.* n. 59. et 60. et *Sanch. Dec.*
loc. cit. n. 36.

Non tenentur autem absentes ad Leges Patriæ,
ut communissimum est, ut ex c. *Ut animarum*,
de *Const.* in 6. Etiam si Lex sit de jure com-
muni; quando peregrinus est in loco, ubi illa
abrogata est, *Salm.* c. 3. n. 62. cum *Pal. Less.*
etc. Et hoc etiam si discederet a Patria ad exi-
miendum se a Lege. *Salm.* num. 63. cum *Pal.*
Bon. Sanch. etc. (Hinc docet ibi *Palaeus cum*
Basilio, posse peregrinum, qui nolit confiteri
peccata reservata proprio Parocho, alio discede-
re, ut ab alio absolvetur, quia tunc utitur
jure suo. Sed de hoc vide dicenda *De Pœnit.*
l. 6. num. 589.). Et hoc etiam valet, si ille
maneant in sua Patria, sed in loco exempto, ut
tenent *Salm. de Leg. d. c. 3. n. 64. cum Laym.*
Bon. Pal. Salas, Diana, Tap. An vero pro
locis exemptis intelligantur etiam Conventus Re-
gularium? Negant *Suar. Con. apud Salm. de*
Cens. c. 1. num. 114. Sed dicunt intelligi tan-
tum Oppida, et Ecclesias intra Diocesim, ac
alienæ tamen jurisdictioni subjectas. Sed affir-
mant *Salm. ibid. num. 114. cum Avil. Henr.*
Sayr. Candid. et Dian. Et id confirmat *de Legu*
d. c. 3. n. 74. in fine. Quia tam loco, quam
personas Tridentinum exemptas appellat. *Sess.*
14. cap. 5. de Ref. in fin. Et valde probabile
est. Vide etiam l. 7. de *Censur.* n. 24.
Ex quibus resolves hos Casus.
157. Si Episcopus sub poena excommu-
nicationis vetet usum aleæ, non obligantur
Clerici ludentes in hoc exempto a jurisdic-
tione Episcopi. *Bon. part. 6. Laym. cap. 21.*
num. 5.

» 2. Si quis die jejunii, aut festo sit in loco alio, non sui territorii, aut exempto, ubi nunc non est jejunium, aut festum; potest ibi comedere, exercere servilia. *Laym. loc. cit. c. 11. Bonac.*

» 3. Idem etiam habet locum in præceptis juris communis, si in loco sint usu abrogata, vel non recepta, vel habeatur privilegium. Quare potes v. gr. Mediolani primis quatuor diebus Quadragesimæ vesci carnibus, cum id ibi liceat. Item in Belgio sabbatis intra Nativitatem, et Purificationem vesci carnibus: item in loco, ubi Tridentinum non est receptum, valide (etsi non licite) inire matrimonium clandestinum. *Suar. Sanch. l. 1. c. 12. Less. etc.*

» 4. Potest quis discedens mane ex oppido, ubi non est jejunium, vesci carnibus, etsi meridie rediturus sit domum, ubi est jejunium; nec tunc, ubi domum venerit, tenebitur ad servandum jejunium ista die, cum illud jam violaverit, ideoque servare non possit; tenebitur tamen domi ad abstinentioniam a carnibus, cum illa adhuc possit ibi servari, eo quod sit dividua. Vide *Sanch. l. c. Less. c. 2. d. 8.*

» 5. Si quis habiturus est loco, ubi est jejunium, soiatque certo perventurum vesperi ad locum, ubi non sit jejunium, tunc etsi non possit ibi vesci carnibus, unde abit (cum ista absētia sit dividua) potest tamen ibi mane jentare, et meridie prandere, ut contra quosdam docent *Less. et Sanch. supra. (* Et probable putant Salm. de Leg. c. 3. num. 70. cum Suar.) **

» 6. Probabile etiam est, et in conscientia securum, quod docet *Sanch. lib. 3. de Matrim. d. 18. et l. mor. c. 12. contra Navarrum, pe-*

» peregrinos ; antequam excedant proprio territo-
 » rio , non teneri implere præcepta , quæ ibi
 » deprehendunt , v. gr. non teneri eum mane
 » audire Sacrum die festo , qui ante prandium
 » venturus sit alio , ubi non sit festum ; quia si
 » mansisset in loco , ubi præceptum obligabat ,
 » poterat differre ad id tempus ; quando autem
 » pervenit ad alium locum , desinit obligari.
 » Nec obstat , quod prævidens impedimentum
 » teneatur prævenire ; quia id tunc tantum ve-
 » rum est , quando , manente vi præcepti , quis
 » est impediendus ; hic autem ab obligatione
 » præcepti absolvitur , * (*Ita etiam Salm. d.*
 » *c. 3. n. 67. cum Pal. Tapia , Salas , etc.*
 » *Secus tamen esset , si ibi unum illud Sacrum*
 » *diceretur , quia tenetur audire , antequam di-*
 » *scederet ; Non tenetur autem expectare. Salm.*
 » *n. 66.)* * , Contraria tamen sententia , tam-
 » quam magis pia ; suaderi potest , nisi quid
 » obstat. *Sanchi l. 1. moral. c. 12. et l. 3. de*
 » *matrim. dub. 8. n. 21.*

» 158. Hic magna quæstio occurrit disceptanda,
 » an peregrini possint dispensari ab Episcopo loci
 » ubi sunt , tam in Legibus communibus (puta
 » jejunii , vel abstinentiæ ab opere servili) , quam
 » in votis , et juramentis ? Adsunt quatuor senten-
 » tiæ. *Prima* , quam tenent *Pontius de Matr. l.*
 » *8. c. 4. n. 7. Joseph. de Januar. vide in tract.*
 » *de Leg. et cui adhæret Tanner. apud Croix l.*
 » *6. p. 3. num. 754. probabilemque merito putat*
 » *Palas de Leg. tr. 3. D. 6. §. 2. n. 5. affir-*
 » *mat universe tam pro Legibus , quam pro votis.*
 » Ratio , quia peregrinus per illum accessum ,
 » quamvis unius diei , sit vere subditus Superioris
 » loci , ubi reperitur , ut dicunt *Suar. Salas , ac*
 » *Pontius ; cum Palao de Leg. D. 1. p. 24. §.*
 » *3. n. 12. Vide dicta n. 156. et dicenda l. 3.*

num. 332. in fin. v. *An autem*. Quamobrem sicut peregrinus tenetur ad leges loci illius, ita equum est, ut gaudeat etiam privilegiis. *Secunda* sententia prorsus opposita, quam tenent *Sylvest. Abb. Tab. Ang.* apud *Pal. de Leg. D. 6. §. 2. n. 5.* item *Palud. Med. Led. Hostiens.* apud *Suar. de Rel. l. 2. cap. 14.* dicit, quod peregrinus quoad usque acquirat alicubi verum domicilium (idest per animum perpetuo ibi manendi), nunquam subditus est censendus et ideo nec tenetur ad Leges loci, nec potest dispensari in Legibus communibus, neque in votis aut juramentis ab illius Episcopo. Ad confirmationem hujus sententiæ *Farinac. et Garz.* apud *Pal. n. 7.* afferunt quamdam Declarationem S. C. Concilii approbatam a Gregor. XIII. ubi dictum fuit posse peregrinum recipere beneficium absolutionis a peccatis in loco ubi est, sed non posse dispensari ab Episcopo illius. Sed *Martot. de Leg. D. 4. q. 1. c. 3. q. 1.* dicit hanc Declarationem non constare authenticè; saltem, ut infra videbimus in quarta sententia, communiter illa non fuit recepta. Tanto magis, quia *Henriq. l. 14. de Irreg. cap. 18. §. 2.* afferunt aliam diversam Declarationem S. Pn. V. ubi Pontifex declaravit Episcopum loci bene posse dispensare in votis Scholasticorum Salmanticensis commorantium. Hanc secundam sententiam etiam putat probabilem *Pal. num. 5.* Atamen *Suar. loc. cit.* improbabilem eam putat, quoad eximendum peregrinum a servandis legibus loci, si ibi maneat majori parte anni. Tertia sententia, quam tenent *Pal. dict. D. 6. n. 5.* et 6. cum *Navar. et Menoch.* qui plures alios refert, censet peregrinum adhuc transeuntem, bene posse dispensari ab Ordinario loci in legibus etiam communibus, quia ipse quoad leges bene

subditur jurisdictioni illius Superioris; non autem quoad vota et sacramenta, quia hæc jurisdiction pendet a consuetudine, et a conniventia Episcoporum, quæ non habentur pro hujusmodi dispensationibus; prout alias habentur pro absolute peccatorum, et censurarum eis annexarum. Quarta sententia communissima, ut ait *Croix l. 6. p. 3. num. 721.* et communiter recepta, ut asserunt *Salm. de Leg. c. 3. n. 55.* cui subscribitur, tenet posse peregrinum dispensari ab Episcopo loci, non solum in legibus sed etiam in votis, et sacramentis, modo ibi sit animo permanendi per majorem anni partem. Ratio, quia ex illa diuturna habitatione contrahitur quasi domicilium, ut probant *Abbas, et Innoc.* Quapropter tunc peregrinus dispensatur non jam ratione consuetudinis, et conniventis sui proprii Superioris, sed ex propria auctoritate Ordinarii loci, cui peregrinus per illud quasi domicilium tunc verè subditur. Ita *Sancti de Matr. l. 3. D. 23. num. 12. et 13. cum Henr. Aug. Arag. etc. Less. l. 2. c. 40. n. 122. Croix loc. cit. cum Laym. Salm. loc. cit. Sporen de Leg. cap. 1. n. 254. cum Sudr. et Manuël. apud Pal. loc. cit. num. 13.* Et idem sentit *Sancti loc. cit. cum Henr. et Min.* quoad dispensationem facultatum concessarum Episcopis a Tridentino in cap. *Licet.* Atque idem quoad conferenda omnia Sacramenta, præter Ordinem, ut dicunt etiam *Croix cum Laym. et Salm. ll. cc.* Circa vero Matrimonium, vide *l. 6. n. 1083.*

...M... non est...
...ad...
...non...
...non...
...non...

DUBIUM III.

*An Peregrini, et vagi teneantur præceptis locorum,
in quibus morantur.*

159. » **R**espond. Regulariter non tenentur
» præceptis specialibus illorum locorum. Ita
» Laym. Sanch. Azor. Koninch. Less. Reginald.
» Fill. contra Navar. Suar. Sa, etc. Et quoad
» vagos etiam * (ut cum Busemb. tenent. Less.
» Laym. Sayr. etc. apud Salm. qui contradicunt
» c. 3. n. 69. in fine) *, contra Bonac. et
» Sanch. Ratio est, quia non potest dari ulla
» ratio hujus obligationis, cum illi non sint
» subditi vel locis, vel Superioribus, quorum
» tales leges fuerunt; ideoque sint extra eorum
» jurisdictionem. Nec obstat 1. eos nullis par-
» tialium locorum statutis, sed solo jure com-
» muni teneri, quia id non est absurdum. Nec
» 2. quod vagi, ob delicta admissa, puniri
» possint: hoc enim consuetudo recepit, ne sce-
» lera maneant impunita.

» Dixi 1. regulariter; quia tenentur quibus-
» quam legibus, maxime quarum violatio cede-
» ret in damnum, et injuriam illius loci, in
» quo morantur; ut etiam iis, quæ sunt de
» contractibus celebrandis.

Unde resolves hos Casus.

» 1. Tales non tenentur audire Missam, et
» possunt opera servilia exercere die istic festo:
» non tenentur jejunare, nec abstinere a carni-
» bus, quando istic est jejunium, et domi suæ
» non est. Intellige utrumque, secluso scandalo,

Cap. II. De Subjecto etc. Dub. IV. 265

- » propter quod Episcopus loci punire posset.
» *Laym. loc. cit. l. 4. c. 12. n. 4.*
» 2. Peregrinis non licet frumenta vehere vel
» vendere supra pretium ibi statutum ; noctu
» arma ferre , etc. si talia ibi prohibita sunt.
» *Panorm. Regin. Sanch. n. 36.*
» Dixi 2. *præceptis specialibus* : quia si domi
» tuæ consuetudine derogatum sit alicui præce-
» pto juris communis , et alio venias , ubi illud
» viget , eodem obligaberis. Ratio est , quia lex
» juris communis est universalis , et obligat omnes
» sine ordine ad locum. *Laym. cap. 12. n. 3.*

Unde resolvitur hic Casus.

- » Belga aliquis veniens Coloniam , v. gr. te-
» netur istic sabbatis inter Nativitatem Christi ,
» et Purificationem abstinere a carnibus , quia
» privilegium ejus comedendi tunc carnes non
» est personale , sed locale : ideoque expirat
» extra locum. *Laym. loc. cit.*

DUBIUM IV.

*An Peregrini teneantur præceptis juris communis,
si non sunt in usu in loco ubi morantur ?*

161. » **R**esp. Non teneri. Ratio est , quia
» tunc valet privilegium locale , quo frui pos-
» sunt omnes , qui in loco morantur. Ita *San-*
» *chez 2. mor. c. 12. Suar. Laym. etc.*

Unde resolvuntur sequentes Casus.

- » 1. Si Germanus per Hispaniam transeat ,
» potest sabbatis vesci intestinis animalium. Idem
Ligu. Theol. Tom. I.

» si per Belgium , aut Mediolanum iter ha-
 » beat , potest inter Nativitatem Christi, et Pu-
 » rificationem , in Belgio sabbatis , Mediolani
 » vero quatuor primis diebus Quadrages. carni-
 » bus vesci. *Sanch. Suar. Bon. p. 6. n. 61.*

» 2. Si quis ex Diœcesi Catholica , v. gr.
 » Hildesio , ubi vetus Calendarium adhuc est
 » in usu , veniat in aliam , ubi novum est re-
 » ceptum , v. gr. Monasterium , potest , si ibi
 » Quadragesima præteriit , carnibus vesci , ut
 » docet *Sanch. loc. cit. Salas n. 60. Bon. n.*
 » *46. Less. l. 4. c. 2. d. 8.* qui tamen contra-
 » riam sententiam suadet in praxi , licet hæc
 » tuta sit , ut etiam docet *Laym.*

» Addidi ex *Diœcesi Catholica* : quia si Ca-
 » tholicus veniat in terras hæreticorum , ubi a-
 » lli Catholici non sunt , tenetur ibi servare
 » novum Calendarium ad vitandum scandalum ,
 » et contemptum Ecclesiæ Catholicæ. Vide *Laym.*
 » *l. 1. tom. 4. cap. 11. num. 8.*

CAPUT III.

De modo, quo observanda sunt praecepta.

DUBIUM I.

An debeat impleri ex charitate?

162. » **R**esp. Possunt impleri sine charitate,
» nisi hanc in substantia includant, v. g. prae-
» ceptum dilectionis Dei. Ratio est, quia tan-
» tum praecipitur substantia actus inclusi in prae-
» cepto, v. gr., ut honorentur parentes; non
» autem finis, aut modus praecepti, ut docet
» *S. Th. 1. 2. q. 100. art. 10.* Interim certum
» est, requiri charitatem in operante, ut im-
» pletio praecepti sit meritoria, juxta illud 1.
» *Cor. 13. Si linguis hominum loquar, etc. S.*
» *Th. Suar. Sanch.*

Unde resolvuntur sequentes Casus.

» 1. Si quis jejunet, vel intersit Sacro ob
» vanam gloriam, vel etiam ut furetur, potest
» nihilominus implere praeceptum, etiam per
» actum ex circumstantiis peccaminosum, quia
» implet substantiam illius praecepti, licet pec-
» cet contra aliud, cui finis ille malus oppo-
» nitur, ut docet *Sanch. 1. mor. cap. 14. Laym.*
» *l. 1. t. 4. n. 6. Card. de Lugo disp. 22. sect.*
» *2. n. 23. * (Cum Salmant. de Leg. cap. 2.*
» *num. 147. et 148.) **

» 2. Simili ratione impletur votum, joramen-
» tum Deo factum, poenitentia Sacramentalis,
» licet actus ipse sit peccatum, *ibid. ll. cc. **

268 Lib. I. Tract. II. De Legibus.
 » (Nota tamen hic prop. damn. ab Alex. VII.
 » n. 14. : Qui facit Confessionem voluntarie nul-
 » lam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.) *

DUBIUM II.

*An ad impletionem præceptorum requiratur
 intentio iis satisfaciendi ?*

163. » **R**esp. Quod non * (*Requiritur tamen*
 » *intentia faciendi illud quod est Præceptum,*
 » *ut Salm. cap. 2. n. 139. cum Bus. infra Dub.*
 » *IV.*) * Ita sentit Sanch. Vasq. 1. 2. q. 100.
 » art. 9. et alii communiter. Ratio est, quia
 » lex tantum præcipit liberam operis externi
 » executionem, v. g. auditionem Sacri, non au-
 » tem, ut alio peculiari actu quis velit, vel
 » intendat præcepto satisfacere, sive, ut alii
 » loquuntur, præcepta non obligant ad obe-
 » dientiam formalem, hoc est, ut illud fiat,
 » quia præcipitur, sed tantum ad materiale,
 » sive, ut fiat, quod præcipitur. Vid. *infr. l.*
 » 3. tr. 3. c. 1. d. 3.

Unde resolvuntur sequentes Casus.

» 1. Qui alicujus præcepti immemor, illud
 » implevit, v. gr. ignorans esse diem festum,
 » libere tamen interfuit Sacro, is satisfacit. Ne-
 » que, ut quidam volunt, necesse est, ut po-
 » stea intelligens diem festum, velit tunc satis-
 » facere per Missam inauditam, quia implevit
 » substantiam actus præcepti. *S. Thom. Henr.*
 » *Fill. t. 3. c. 7. q. 7.*
 » 2. Is votum, juramentum, et poenitentiam
 » Sacramentalem vere implet, qui opera promis-

» ea, vel injuncta exequitur, etsi non habeat
 » intentionem implendi: modo tamen non ap-
 » plicet ea pro alia re. Ratio est, quia vota,
 » etc. sunt leges quasi peculiare, quas homo
 » sibi, vel alteri imponit, unde tantum obli-
 » gant ad substantiam actus. *Suar. Azor. Less.*
 » *Laym. n. 6.*

DUBIUM III.

*An satisfaciat præcepto, qui faciens opus
 expresse intendit per illud non satisfacere?*

164. » **R**esp. Satisfacit. Ita *Suar. Val. Vasq.*
 » *loc. cit. et Less. l. 2. c. 7. dub. 10. contra*
 » *Navar. Azor. etc.* Ratio est, quia præcepta
 » tantum obligant ad substantiam operis injun-
 » cti: ergo, illa posita, non est in potestate
 » operantis ut non satisfaciat. Nec refert 1. quod
 » actus non operentur ultra intensionem agen-
 » tis; quia id intelligitur, quando est in pote-
 » state operantis, v. gr. satisfacere, vel non.
 » Nec 2. quod si debet alteri centum, non sa-
 » tisfaciat obligationi, si liberali donatione det
 » ducentos. Nec 3. quod voto obligatus ad re-
 » citandum Rosarium, si recitet animo non im-
 » plendi, non satisfaciat. Ratio est, quia hæ,
 » et similes obligationes proveniunt ex volunta-
 » te promittentis, qui sicut ab initio debitorem
 » se libere constituit, sic in debito libere per-
 » manere potest: obligatio autem parendi legi
 » provenit ex voluntate Legis, ideoque non ex-
 » tenditur ultra ejus intentionem, et volunta-
 » tem, nempe ultra substantiam operis præce-
 » pti. *Kon. n. 309. v. Less. loc. cit. et Laym.*
 » *hic. (Et si tenet sententia communissima cum*

» *Tournely, Pontas, Suar. Vasq. Valent. Salm.*
 » *etc. Vide lib. 4. n. 176.).*

Unde resolvuntur sequentes Casus.

» 1. Sacerdos, qui legit Horas non ea de-
 » votione, qua voluit, ideoque proposuit ad
 » satisfaciendum præcepto repetere: etsi deinde
 » non repetat, satisfecit tamen præcepto. *Suar.*
 » *Kon. Card. de Lugo, etc.*

» 2. Audiens Sacrum die festo, quod scit esse
 » ultimum (vel, si non sit ultimum, intendens
 » non audire aliud), licet intenderit non sa-
 » tisfacere, vere tamen satisfecit præcepto de
 » audienda Missa, etsi peccarit contra aliud præ-
 » ceptum, quo quis tenetur esse subditus Legi-
 » slatori. *Card. de Lugo loc. cit.*

DUBIUM IV.

*An ad impletionem præceptorum requiratur
 intentio, seu voluntas faciendi id
 quod præceptum est?*

165. » **R**ESP. Quod sic. Ratio est, quia,
 » cum lex detur hominibus, non brutis, ideo-
 » que humano modo sit implenda, hinc imple-
 » tio omnis præcepti, sive humani, sive divini
 » debet esse actus humanus conjunctus cum li-
 » bertate, et voluntate operantis, id est, ut
 » velit, sive intendat facere hoc, quod est præ-
 » ceptum, v. gr. audire Sacrum, jejunare,
 » etc. Est communiss. Vid. *Vasq. 1. 2. q. 100.*
 » *a. 9. Suar. Sanch.*

Unde resolvuntur hi Casus.

» 1. Qui audivit Sacrum die festo ebrius ,
 » dormiens , aut impos sui quomodocumque ,
 » aut nescius , quid aggredieretur , aut vellet fa-
 » cere , tenetur postea compos sui factus audire
 » aliud Sacrum. *Suarez , Sanch. Salas d. 9.*
 » *num. 32.*

» Is , qui audivit Sacrum , jejunavit , etc.
 » prorsus violenter coactus , non satisfacit ; non
 » enim fuit actus humanus defectu voluntarii.
 » *Vasq. Suar. Azor. Fill. n. 232.*

» Dixi prorsus violenter ; Quia , si famulus ,
 » v. gr. metu domini , aut puer metu magistri
 » Sacrum audiat (esto non sit auditurus , si
 » magister abesset) is , etsi perversa voluntate
 » illa peccet , præcepto tamen satisfacit. Ratio
 » est , quia metus non tollit libertatem , *Sanch.*
 » *Salm. loc. cit. Laym. l. 3. t. 4. c. 4. n. 12.*

» Recitans Horas sola intentione legendi , vel
 » addiscendi non satisfacit ; uti nec ille , qui
 » vadit ad Sacrum tantum , ut oculos pascat ,
 » cum alio colloquatur , vel expectet amicum.
 » *Card. de Lugo loc. cit. n. 23.*

» 4. Nec satisfacit is , qui tantum fide con-
 » fitetur , v. gr. orat , etc. quia non ejus fictio ,
 » sed opus præceptum est.

DUBIUM V.

An duplici præcepto; uno actu, vel diversis actibus eodem tempore possit satisfieri?

166. » **RESP.** 1. Uno actu diversa præcepta
 » simul impleri possunt, nisi aliud colligatur ex
 » mente præcipientis. Patet ex praxi quotidiana:
 » na: qui enim obligatur ad Horas ratione Or-
 » dinis, et Beneficii, satisfacit una recitatione.
 » *Sanch. l. 1. c. 14. Salm. Bonac. p. 101*

Unde resolvuntur hi Casus.

» 1. Cum Dominica, et festum incident in
 » eundem diem, non teneris audire duo Sacra.
 » 2. Votum, et Pœnitentia in Confessione
 » injuncta plerumque non implentur per actum
 » alias debitum: quia hæc plerumque non est
 » mens voventis, et Confessoris. Vid. *Suarez*
 » *l. 4. in 3. p. Sanch. 1. mor. a. 14.*

» Dixi *plerumque*; Quia subinde Confessarii
 » injungunt opus alias præceptum.

» 3. Qui alteri ex pluribus obligationibus de-
 » bet centum, v. gr. non satisfacit, si semel
 » dat centum: quia in debitis justitiæ attenditur
 » æqualitas rei ad rem; non potest autem unum
 » centum æquale esse debitis plurium centum.
 » Unde in his alia est intentio, et mens se obli-
 » gantis. *Sanch. Salas loc. cit.*

» **Resp.** 2. Potest quis eodem tempore diver-
 » sis actibus duplici Præcepto satisfacere, dum-
 » modo unum non impediat alterum. Est com-
 » munis. Et ratio est, quia plerumque tempo-
 » rum diversitas non præcipitur. *Suar. Az. p.*
 » *1. l. 7. c. 5. Sanch. lib. 1. cap. 14.*

Unde resolves.

» 1. Potest quis eodem tempore audisse Mis-
» sam in festo præceptam, et simul legere Ho-
» ras, vel alias orationes voto, aliave ratione
» debitas. *Bonac. p. 10. n. 8.*

» 2. Potest item qui tenetur audire duas mis-
» sas, eas audire simul, imo etiam tres, ut
» docent aliqui, dum simul in pluribus Altari-
» bus celebrantur. *Sanch. 1. mor. c. 14. 12.*
» *Major in 4. dist. 18.*

DUBIUM VI.

*An qui uno actu violat plura præcepta,
committat plura peccata?*

167. » **R**ESP. Si violet præcepta materialiter
» tantum diversa, ita ut licet sint plurium Le-
» gislatorum, habeant tamen motivum formale
» idem, et versentur circa materiam eandem
» numero cum iisdem circumstantiis, unum tan-
» tum peccatum committit: Si vero præcepta
» sint formaliter diversa, ob motiva proxima
» specie distincta, vel versentur circa materiam
» numerosam diversam, committet plura peccata:
» quia sunt obligationes, et malitiæ diversæ.
» Ita *Sanchez lib. 9. de matrim. dist. 15. Vasq.*
» *1. 2. dist. 18. Salmant. C. de Lugo d. 16.*
» *num. 235. * (Vide dicenda l. 5. n. 3.) **

Unde resolvitur.

- » 1. Qui non jejunavit die vigiliæ incidentis
 » in Quadragesimam, aut neglexit Sacrum festo
 » incidente in Dominicam, unicum commisit
 » peccatum, satisque est confiteri de jejunio,
 » et Sacro uno; quia his præceptis unica est
 » ratio formalis, et motivum proximum, v. gr.
 » in priore maceratio carnis, in posteriore cul-
 » tus Dei. *Laym. Sanch. Card. de Lugo loc. cit.*
- » 2. Qui violat votum, et juramentum, vel
 » votum, et præceptum Ecclesiæ de eadem
 » re, duplicem malitiam committit, ac proin-
 » de id in Confessione explicandum est: quia
 » voti observatio præcipitur, ut fides Deo debita
 » servetur; juramenti autem, ne Deus vocetur
 » in falsum testem: et sic duæ sunt hic rationes
 » formales; uti et sunt in omissione Missæ, quæ
 » et propter festum, et ex injuncta pœnitentia
 » audiri debet. *Card. de Lugo loc. cit.*
- » Si ligatus cum ligata adulteretur, duplex
 » peccatum injustitiæ committit, unum contra,
 » propriam uxorem, alterum contra maritum
 » adulteræ: uti etiam si quis uno actu occidat
 » plures, sunt plura homicidia, quia in istis
 » materia est numero diversa. *Laym. t. 1, t. 2.*
 » c. 10. n. 3. *Sanch. Card. de Lugo loc. cit.*

CAPUT IV.

Quæ excusent a transgressionē præcepti.

DUBIUM I.

An ignorantia excuset ?

168. *An ignorantia invincibilis excuset ?*

169. *An detur ignorantia invincibilis etiam circa Præcepta juris naturæ ? usque ad 173.*

174. *An ignorantia excuset a pœna annexa Legi ?*

168. **R**ESP. si sit invincibilis, excusat ;
» quia nemo peccat, nisi actu voluntario ; hic
» autem cognitionem præsupponit. Si autem sit
» vincibilis, et culpabilis, non excusat ; qualis
» est, cum poteras, et tenebaris scire, aut di-
» scere, et in mentem veniebat dubitare, nec
» studuisti intelligere. *S. August. S. Thom.*
» *Sanch. 10. mor. c. 6. et ceteri communiter,*
» contra Palaum.

Unde resolvitur.

» 1. Si quis die jejunii, nihil cogitans de
» præcepto, cœnet, aut carnes comedat non
» peccat : similiter in aliis, ut si occidas ho-
» minem, putans esse feram. *Bonac. quæst. 8.*
» *pag. 3.*

» 2. Si in aliqua re tantum advertas malitiam
» unius generis, illam solam contrahis ; ut v. g.
» si quis cognoscat sceminam, quam scit non
» esse suam, ignorat autem esse consanguineam,
» is fornicationem tantum, vel adulterium com-

» mittit, non incestum. *Laym. l. 1. tom. 2.*
 » t. 4. *Bonac. loc. cit.*

169. Quæritur inde, an ignorantia excuset a poena Legi annexa? Respondetur ex *Laym. l. 1. Tract. iv. cap. 20.* quod qui ignorat inculpabiliter Legem, excusatur a culpa, et ab illius poena. E converso qui scit legem, sed ignorat poenam illi annexam, minime excusatur a poena. Ita *Laym. cum communi ibid. n. 6.* Excipitur 1. Si poena sit gravissima excedens meritum criminis. 2. Si sit censura Ecclesiastica, quam ignorantes non incurrunt, nisi ignorantia sit crassa, sed inculpabilis, ut docet *Laym. cum communi de Cens. c. 5. n. 7.* Et constat ex c. 2. de *Const. in 6.* Idem autem efficit ignorantia quam oblivio Legis. *Laym. ibid.* Ratio est, quia ad incurrendam censuram requiritur contumacia, sive virtualis contemptus Legis. Vide *X. 7. n. 47.*

Immo si censura sit indicta præsumptibus, sive temere, consulto, aut scienter peccantibus; tunc excusat ignorantiam etiam crassa, non autem affectata (quæ adest, cum quis studiose negligit scire legem, ut liberius agat); quia hæc scientiæ æquiparatur. Ita *Laym. d. c. 5.* et alii, sed vide *Tom. iii. l. 7. n. 48.*

DISSERTATIO

*In qua ostenditur dari ignorantiam invincibilem
in nonnullis ad naturalem legem
spectantibus.*

171. **EXPLORATÆ** jam veritatis est, invincibilem ignorantiam dari non posse in rebus iis, quas homo scire potest, et tenetur. Cum itaque quod scire tenetur ignorat, et ignorantiam versa vice studio superare potest, ut verbis utar Divi Thomæ 1. 2. q. 75. a. 2. a culpa liberari nequitiam potest. Quænam vero nos scire tenemur, tradit Angelicus ibidem; cujus hæc sunt verba: *Omnes tenentur scire communiter, quæ sunt Fidei, et universalia juris præcepta; singuli autem quæ ad eorum statum, vel officium spectant.* Eapropter, ubi de naturali jure sermo fit, palam est, invincibilem ignorantiam in primis ipsius principiis dari non posse, quo pacto sunt: *Deus est colendus: Quod tibi non vis, alteri ne feceris.* Ita etiam dicimus, neque immediatas ab ipsis erutas Conclusiones, seu proxime præfatis principiis connexas, et coherentes invincibiliter posse ignorari, quemadmodum certa sunt Decalogi præcepta. Porro insuper affirmamus, quod istiusmodi ignorantia invincibilis nec in obligationibus quidem datur, quæ ad proprium statum, vel officium pertinent; quandoquidem qui culpam statui se mancipiat, ex gr. Ecclesiastico, vel Religioso, vel qui aliquod munus suscipit obeundum veluti Judicis, Medici, Confessarii, aut id genus manus aliud, tenetur illius status, aut officii obligationes cal- lere, vel in iis instrui, et qui eas ignorat, ne-

gligens instrui, aut ob timorem ne deinceps teneretur eas observare; aut ob voluntariam negligentiam, ejus ignorantia culpabilis semper erit, atque omnes errores, quos tali negligentia deinde patnaverit, omnes culpabiles erunt, etiamsi in iis patrandis actualem eorum malitiæ advertentiam non habeat; siquidem ad hoc ut culpabiles sint, virtualis advertentia satis est, seu interpretativa (ut alii loquuntur) quam initio habuit, cum proprias obligationes scire neglexit, ut sapienter, et communiter docent *Habert Theol. Dogm. tom. 5. De Act. Hum. Cap. 1. §. 3. quæst. 5. Colet Contin. Tournely Comp. mor. t. 1. pag. 520. 525. Antoine Theol. Mor. cap. 4. de Peccat. 7. alique Divo Thoma Duce, juxta quod superius prænotatum est, et pro eo, quod expressius idem S. Doctor Opusc. de Consc. q. 17. art. 5. ad 3. et ad 5. ad hanc rem apposite dicit, ubi docet, excusari non posse Judicem illum; qui in sententia ferenda errat, propterea quod leges ignorat, quas didicisse tenebatur.*

Dixi communiter, quia licet alii multi DD. ut *Sylvius, Suarez, Gammachæus, Isambartus*, videantur pro singulis peccatis actualem advertentiam postulare, saltem quando cujusque peccati causa ponitur, tamen omnes nemine discrepante consentiunt, satis esse, ut culpabiles futuri errores fiant, advertentiam illam, quam initio habet homo, cum statum quempiam assumit, aut aliquod munus suscipit, de obligatione sese peritum reddendi, si peritus non sit in iis quæ agere debet, et in quibus necesse est versari ratione muneris, et hoc non obstante negligit; quia tunc in confuso saltem errores prævidet, quos non informatus, et instructus admittere poterit, et cavere non curat. Si vero quis in suo munere sufficienter antea curaverit

instrui, et nihilominus in re quapiam erraverit quæ munus suum respiciat, aut statum, non ob negligentiam, sed ob invincibilem ignorantiam, vel invincibilem inadvertentiam, ab omni prorsus culpa utique liber esset, ut mox docemus.

Certum igitur est, quod in primis juris naturalis principiis, æque ac in proximis Conclusionibus, et certis obligationibus proprii status non datur invincibilis ignorantia, quia lumine ipso naturæ talia in omnibus nota sunt, præterquam illis, qui oculos claudunt, ne ea videant. Et de his nimirum loquitur *D. Th. 1. 2. q. 94. art. 6. Ad legem naturalem pertinent primo quidem quædam præcepta communissima, quæ sunt omnibus nota; secundario autem quædam secundaria præcepta, magis propria, quæ sunt quasi conclusiones propinquæ principiis; et affirmat utraque ignorari non posse nisi ex passione, vel ex ignorantia culpabili; quoniam sicuti docet P. Suarez: Natura ipsa, ac conscientia pulsat in actibus eorum, ut non permittat ea inculpabiliter ignorari.*

171. Contra vero unanimis Theologorum sententia est, tum Probabilistarum, tum Antiprobabilistarum, in Conclusionibus mediatis, et obscuris, seu remotis a principiis utique dari et admitti debere ignorantiam invincibilem; ita docet idem *S. Thom. 1. 2. quæst. 76. art. 3. qui statuit, dupliciter ignorantiam esse voluntariam, et culpabilem, vel directe, sicut cum aliquis studiose vult nescire, ut liberius peccet: vel indirecte, sicut cum aliquis propter laborem, vel propter alias occupationes negligit addiscere id per quod a peccato retraheretur. Talis enim negligentia facit ignorantiam ipsam esse voluntariam, et peccatum. Si vero ignorantia sit in-*

voluntaria, sive quia est invincibilis, sive quia est ejus, quod quis scire non tenetur, talis ignorantia omnino excusat a peccato. Affirmans itaque Angelicus, Si vero ignorantia sit involuntaria, sive quia est invincibilis, sive quia est ejus, quod quis scire non tenetur, talis ignorantia omnino excusat a peccato, sane ostendit, ignorantiam adhuc eorum quæ scire tenemur, posito quod sit invincibilis, a peccato excusare. Idem pariter docet luculentioribus verbis. Quodlib. 8. art. 15. ubi hæc reperiuntur verba. Error autem conscientie quandoque habet vim absolvendi, sive excusandi, quando scilicet procedit ex ignorantia ejus, quod quis scire non potest, vel scire non tenetur; et in tali casu, quamvis factum sit de se mortale, tamen intendens peccare venialiter, peccaret venialiter; et consequenter si nullum peccatum committere intenderet, nullum quidem committeret. Notetur attente: Scire non potest, vel scire non tenetur; Igitur etiam in casu, quo quis scire tenetur præceptum, si illud scire nequeat; ejus ignorantia est invincibilis, excusatque a culpa, prout in sua natura esset; sapienter advertendo cum Joanne a S. Thom. 1. 2. q. 6. Disp. 3. Diffic. 1. illa verba scire potest intelligi non remote, sed proxime, et expedite, ita ut omissio debite diligentie in veritate requirenda sit proprie volita: Illud axioma: Qui potest, et tenetur, et non facit, peccat, intelligi de eo qui potest proxime, et expedite, non remote tantum, et impedite, quia (ut supra diximus) Omissio, ut sit voluntaria, debet procedere ab ipsa voluntate.

Idem D. Antoninus aperte monet in Conclusionibus remotis quidem dari ignorantiam invincibilem p. 2. tit. 1. cap. 11. §. 28. sic inquires: Et si diceretur hic esse usuram, et usura est

contra Decalogum. Respondetur, sed hunc contractum esse usurarium non est clarum, cum Sapientes contraria sibi invicem in hujusmodi sentiant. Cum autem dicitur ignorantia juris naturalis non excusare, intelligitur de his quæ expresse per se vel seductive sunt circa jus naturale, et Divinum; ut contra Fidem vel præcepta per evidentes rationes, vel determinationem Ecclesiæ, vel sententiam communem Doctorum; et non de his, quæ per multa media, et non clare probantur esse contra præcepta, et articulos. Idem tuetur Habert; dicens Theol. tom. 3. De Act. Hum. cap. 1. §. 3. circa fin. Circa conclusiones remotiores juris naturalis, quales sunt prohibitio usuræ, uxorum pluralitas, Matrimonii indissolubilitas, etiam interveniente aliqua gravi causa, potest esse ignorantia invincibilis; quia non deducuntur ex primis principiis, nisi longiori discursu. Et Gersonio de vita Spirit. qui scripsit: Concors est sententia, nullam in iis quæ legis naturalis sunt cadere ignorantiam invincibilem; respondet, id dici, et affirmari quod prima principia, et primarias conclusiones, secus vero quod remotiores conclusiones; immo addit quandoque adhuc ipsas primarias conclusiones quibusdam in circumstantiis invincibiliter ignorari posse, ex. gr. si quis sibi persuadeat errore deceptus, quod teneatur mentiri, ut Proximum a morte vindicet.

Joannes Baptista Du-Hamel non absimiliter nos certiores facit (lib. 2. de Act. Hum. cap. 5. in fin. vers. ad legem). sic scribens: Quod autem ex eo jure necessario quidem, sed non ita manifesto deducitur, ut forte Polygamia, et alia hujus generis invincibiliter ignorari posse probabile videtur, adeo ut nulla vel levi suspicionem ea esse prohibita his in mentem venerit; ac

licet ea vitia ex peccatis libera admissis oriantur, ac proinde voluntaria videantur, et ea ratione ignorantia sit poena peccati; hinc tamen non sequitur ea esse voluntaria, cum ex iis peccatis sequutura mala praevisa non fuerint.

P. Laurentius Berti de Theolog. discipl. 1. 2. lib. 21. cap. 10. eandem sententiam sic scribendo defendit: *Verissimam tamen puto sententiam oppositam, et circa consequentias juris naturae remotissimas censeo ignorantiam invincibilem esse admittendam, . . . Illam tenent omnes fere Aegidiani, ac Thomistae, et Sylvius, et Herminier, aliique communiter, cujus Assertionis haec videtur ratio apertissima, quod conclusiones juris naturae remotiores deducuntur ex principiis longiori, implexoque discursu, quem rudes pluri mi efformare nequaquam valent. Idque comprobatur cum D. Th. in 1. 2. q. 100. a. 1. ubi dicit: Quaedam vero sunt, quae subtiliori consideratione indigeant disciplina. Quocirca concludit P. Berti, rudem hominem, si in hoc negligens non sit, non esse condemnandum. Et ne peritum quidem esse damnandum, subjungo, si ex ignorantia invincibili operetur; quoniam nullus reperitur doctissimus, licet sit; qui judicare sciat de cunctis obscuris rebus ad jus naturale pertinentibus juxta inconcussam veritatem; nam eadem veritas, ut ait D. Th. 1. 2. q. 49. a. 4. non est omnibus aequè nota: Sed quantum ad proprias conclusiones rationis practicae non est eadem veritas, seu rectitudo apud omnes; nec est etiam aequaliter nota apud quos est eadem veritas. Idem habet P. Gonet in suo Clypeo Theolog. 1. 3. disp. 1. art. 4. §. 1. n. 55. ubi loquens de praeceptis remotis a primis principiis, dicit: Potest dari de illis ignorantia invincibilis, et excusans a peccato. Et in*

tract. de Probabil. circa finem de eadem sententia loquens, ait contrariam esse singularem, paucorum, et improbabilem. Idem habet P. Colet Continuat. Tournely Comp. Mor. t. 1. c. 1. a. 1. sect. 2. Concl. 4. pag. 23. hisce verbis: Non datur ignorantia invincibilis juris naturalis quoad prima principia, et proximas eorum Conclusiones, datur vero quoad magis remotas. Idem quoque P. Antoine in Theolog. Mor. De Peccat. c. 4. q. 6. dicens: Datur in aliquibus ignorantia invincibilis circa quædam præcepta juris naturalis valde abstrusa, et remota a principiis: Est communis sententia, quia cum aliqua præcepta sint valde abstrusa, et remota a primis principiis, a quibus sine longo, et difficili discursu deduci nequeant, facile ignorari possunt invincibiliter. Et insuper refert anno 1685. die 8. Augusti Romæ inter varios articulos tertiam sequentem articulum fuisse damnatum: Nullam admittimus ignorantiam invincibilem juris Naturæ in ullo homine, dum hic, et nunc contra jus Naturæ agit. Arrisit mihi fuisse, et distincte horum quos retuli Auctorum referre verba, quia sunt Antiprobabilistæ. Cæterum innumeri pene sunt alii, qui veluti certam eandem vindicant sententiam, uti Sylvius, Sotus, Gammuchæus, Isambertus, Cardinalis Aguirre, Wigandt, Cuniliati, Salmant. Scholastici, et Morales, quibus omnibus adhærent D. Anselmus, Azorius, Suarez, Tapia, Prado, Vasq., la-Croix, Duvallius, Medina, Maldonatus, et alii. Neque aliam sententiam ivit doctissimus Præsul Julius Torni in suis notis in Estium, ubi scripsit ejusdem fuisse sententiæ Cajetanæ, (quem perperam pro se stare facit Contensonius) eum hisce conceptis terminis scripserit Cajetanus: Hominem quantum in se est in opinionum dele-

et a Divina Bonitate excusari, si veritatem non assequens a recta deflectat morum regula, non exigit magis Deus ab homine. Prorsus idem nuperrime scriptum reliquit Archiepiscopus Parisiensis Beaumont in sua Pastoralis Catechesi, cujus verba Gallico sermone conscripta sic latine reddita afferuntur: *Licet invincibiliter ignorari non possint juris naturalis principia, eorumque proxime Conclusiones, nihilominus tamen eorum obscuriores, remotioresque consequentiae possunt esse, et saepe sunt invincibilis ignorantiae materia. Hoc punctum cunctis in verbis simul congregat celebriorum Theologorum suffragia.*

172. Comprobatur autem magisque firmatur nostra, sententia a secunda Bajana propositione ab Alex. VII. proscripta: *Tanet si detur ignorantia invincibilis juris Naturæ, hæc in statu Naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat a peccato formali.* Ab cujus propositionis proscriptione luculenter infertur, quod Pontifex idcirco eam damnavit, quia pro certo habuit, dari utique posse ignorantiam invincibilem in aliquibus difficilibus, reconditisque rebus, quæ ad legem naturalem spectant. Nec dissimile colligitur ab alterius Bajanae propositionis damnatione: *Infidelitas negativa in iis, quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.* Ulterius apertissime confirmatur a Thesi ab eodem Pontifice damnata: *Non licet sequi opinionem inter probabiles probabilissimam.* Nisi ignorantia invincibilis daretur circa jus naturale, ut ajunt Adversarii, a culpa neque excusaretur quidem qui sequitur opinionem probabilissimam, quia adhuc probabilissima versatur in discrimine errandi, quandoquidem hæc non extra, sed intra probabilitatis terminos existit; Ratio nostræ sententiæ, ut finem tandem aliquando faciam, quam S.

Thomas adducit 1. 2. quæst. 19. art. 6. ea cum primis evidens est. *Manifestum est, quod illa ignorantia, quæ causat voluntarium, tollit rationem boni, et mali.*

173. Sed ad eam Dissertationis partem deveniamus, ubi audire vacat, quæ contra nos jaciunt duo acerrimi Contradictores, alter nempe P. Jo. Vincentius Patutius, qui se ficto nomine appellat Adelphum Dositheum, alter Anonymus, qui librum suum *Regulam morum* inscribit, qui ambo quo Italico sermone scripserunt, latine hic redduntur, Absolute igitur negantes dari ignorantiam invincibilem circa quamlibet rem audiamus primum Patutium, italice (ut dixi) scribentem in ea, quæ latine traducimus, forma: « Juxta ideam quam habemus » a Divinis Scripturis, a SS. PP. a Divo Thoma, et a communi Antiquorum sensu, ac » etiam a modernis primi subsellii Theologis, » peccata ignorantie, quando tenemur scire legem, ea sunt (rigorose, et proprie loquendo) quæ committuntur, et quorum coram Deo rei sumus tempore, quo ignoramus ea committere, quia a propria nostra culpa oriuntur, quod ignoramus, et hæc de causa D. Thomas hac in re in c. 1. *Epist. ad Rom.* clarissimum axioma illud, et certum docuit: » *Ignorantia, quæ causatur ex culpa, non potest subsequentem culpam excusare;* atque » hac ratione peccatur, quamquam non habetur, nedum scientia a vobis expostulata; cognitio nimirum certa, et evidens (loquitur hic necum circa licitum usum opinionis æque probabilis, quem defendo) sed ne incerta quidem, et obscura peccati, quæ haberi poterat, et habere tenebamur. Et deinde concludit; » *Pauca hæc sint satis, ut instruamini in nego-*

» *tia*, *cujus adequatam non videmini ideam*
 » *efformasse* ». Sed hic erravit P. Patutius,
 existimans, me, ut ipse est, penetrantis, et
 acris esse ingenii, sed dura, obtusaque mente
 cum ipse sim, fateor hanc brevem instructio-
 nem mihi satis non esse, quoniam intelligere
 numquam potui, quomodo homo peccet, cum
 invincibili ignorantia de peccato laboret, post-
 quam debitam adhibuerit diligentiam, ut infor-
 metur, et ignorantiam caveat.

Auctor vero *Regulæ morum* in ejus universo
 fere libro probare nititur, nos minime posse si-
 ne formali peccato rem quampiam ignorare, quæ
 ad jus naturæ spectet; sed videamus quæso quo-
 modo id probat; etenim a responsionibus, quæ
 suis oppositionibus reddentur, clarius patebit no-
 stra sententia: *Non datur*, (inquit pag. 345.)
ignorantia invincibilis juris Naturæ, et Divini,
præterquam in pueris furiosis, et amentibus. De-
 inde pag. 354. sic concludit: *Ignorantia juris*
naturalis numquam illos excusat, qui cognitione,
et libero rationis usu operantur. Quæ sanè con-
 clusio reprobatur, damnatque cujuscumque proba-
 bilis opinionis usum, etiam probabilissima so-
 ret; omnesque ad amplectendum Tatorismum
 præscriptum adigit.

Probat ipse potissimum intentum suum, af-
 firmans, nos teneri sequi veritatem, propterea
 quod veritas est unica morum norma, et idcir-
 co in *Cap. 1.* ob eam rem multos consarcinat
 simul Scripturæ textus: *Ego sum via, veritas,*
et vita. Jo. 14. 6. *Viam Dei in veritate doces.*
Matth. 22. 16. *Omnes viæ tuæ veritas.* Ps. 151.
Si Filii tui . . . ambulaverint coram me in ve-
ritate: 3. Reg. 3. 4. *Ambulantes in veritate,*
sicut mandatum accepimus a Patre. 2. Jo. 4.
Gentium custodiam veritatem. Isaie 26. 2. *Qui*

facit veritatem ad lucem. Jo. 3. 21. In veritate non stetit. Jo. 8. 44.

Verum enim vero tanto poterat Auctor labori parere, nemo enim inficiatur, in operando tenari nos veritatem querere, eamque sequi; Ac potest fas sit, quoniam alio pacto possumus nos veritatem noscere, nisi ratione ducti? Dicendum igitur, illam veritatem nobis esse sequendam, ac amplectendam, quæ a ratione exhibetur, et præter oculos veluti ponitur: Hinc P. Colet tom. 1. cap. 3. art. 1. sect. 1. Concl. 2. pag. 59. recte distinguit moralitatem objectivam actus in se considerari a moralitate formali agentis, docetque, quando ex invincibili ignorantia quis operatur, contingere posse, ut non solum non peccet, sed insuper mereatur, operando juxta rationem, quæ recta videtur, licet ipsa revera supremæ rationi repugnet. Sed quia (inquit Colet) repugnantia hæc aliquando involuntaria est, ut in iis, qui invincibili laborant ignorantia, ideo non semper imputatur ad culpam, sed aliquando ad meritum ob bonam fidem agentis qui, rectam rationem sibi sequi videtur, dum etiam ab ea deficit. Idque totum confirmat D. Th. 1. 2. q. 19. a. 1. ad 3. docens, objectum actus ratione mediante representari voluntati, atque in quantum cadit sub ordine rationis, objectum illud causat in voluntate bonitatem moralem. En ejus verba: Ad 3. dicendum, quod bonum per rationem representatur voluntati ut objectum, et in quantum cadit sub ordine rationis, pertinet ad genus moris, et causas bonitatem moralem in actu voluntatis; ratio enim principium est humanorum, et moralium actuum, ut supra dictum est q. 18. a. 5. Ubi idem S. Doctor docendo notat, voluntatis actus bonos, et malos dici, prout a ratione manifestantur: In acti-

bus autem bonum, et malum dicitur per comparisonem ad rationem: quia ut Dionysius dicit 4. cap. de Divinis Nominibus: Bonum hominis est secundum rationem esse, malum autem quod est præter rationem. . . . Dicuntur autem aliqui actus humani, vel morales, secundum quod sunt a ratione.

Quodcirca idem Angelicus Doctor 1. 2. q. 71. a. 6. humanam rationem statuit tamquam proximam voluntatis naturæ regulam, dicens quod lex æterna, licet sit prima Regula, nihilominus tamen est remota, et potius est ratio Dei, quam nostra, *Regula autem voluntatis humanæ est duplex, una propinqua et homogenea, scilicet ipsa humana ratio: alia vero est prima Regula, scilicet lex æterna, quæ est quasi ratio Dei.*

Sed nequaquam inquit præfatus Anonymus Auctor *Regulæ bonorum morum*; quando contra legem quis operatur, semper peccat, neque ratio sufficit ad excusandum a peccato. Sic ipse *Cap. xi. p. 168.* ubi quod italicè scribebat, sic nos fideliter latiner eddimus: «Non negatur quod ratio debet esse Regula proximior nostrarum Actionum. . . . At hoc intelligitur, cum ipsa legi æternæ submittitur etc. Sed non semper accidit, quod Ratio a lege Dei dirigatur: unde non solum dici non potest, rationem esse regulam nostrorum morum, et in errorem labi non posse quemquam ipsam sequentem, sed etiam veritas est universis in Scholis receptissima, quod quando ratio fallitur, voluntas peccat, si eam sequitur: *Ratio humana potest errare, et ideo voluntas concordans rationi humanæ, non semper est recta; sed voluntas concordans rationi erranti est mala.* Hæc est conclusio S. Thomæ, omniumque Theologorum. Sic Auctor finem facit.

Sed videamus quæso, quod tradit S. Thomas in loco, ubi hunc articulum proponit: *Utrum voluntas concordans rationi erranti sit bona?* 1. 2. q. 19. a. 6. Ibi S. Doctor sic ait: *Hæc autem quæstio dependet ab eo, quod supra dictum est (q. 6, a. 8.) quod ignorantia quandoque causat involuntarium, quandoque autem non. Et quia bonum, et malum morale consistit in actu, in quantum est voluntarius, ut ex præmissis patet (art. 2. hujus quæstionis) manifestum est, quod illa ignorantia quæ causat involuntarium tollit rationem boni, et mali moralis, non autem illa, quæ involuntarium non causat. Dictum est etiam supra (q. 6. art. 8.) quod ignorantia, quæ est aliqua modo volita, sive directe, sive indirecte non causat involuntarium; et dico ignorantiam directe voluntariam, in quam actus voluntatis fertur: indirecte autem propter negligentiam, ex eo quod aliquis non vult illud scire, quod scire tenetur. Si igitur ratio, vel conscientia errat errore voluntario, vel directe, vel propter negligentiam, quia est error circa id, quod quis scire tenetur, tunc talis error rationis, vel conscientie non excusat, quin voluntas concordans rationi, vel conscientie sic erranti, sit mala. Notentur verba: si igitur ratio, vel conscientia erret errore voluntario, vel directe, vel propter negligentiam, quia est error, circa id quod quis scire tenetur, tunc talis error non excusat. Quapropter quando error non est volitus, neque directe neque indirecte per negligentiam, excusat a peccato.*

Neque obstat dicere, quod cum res aliqua mala sit, etiamsi ratio eam repræsentet ut bonam, semper est mala, etenim respondet D. Th. in eod. art. ad 1., id esse verum propter illud generale axioma: *Bonum ex integra causa cau-*

satur, malum autem ex singularibus defectibus, et ideo S. Doctor subjungit, ex hoc quod dicitur malum id, in quod fertur voluntas, sufficit sive quod secundum suam naturam sit malum, sive quod apprehendatur ut malum. Hoc vero nequaquam efficit, actiones, quæ contra legem fiunt, esse formalia peccata. Quando peccatur contra legem invincibiliter ignoratam, materialiter tantum, non formaliter peccatur, quia lex non ut in se est, sed prout representatur a Ratione, ita fit regula, et mensura nostræ voluntatis, ut sapienter animadvertit, et scribit Joannes a S. Thoma 1. 2. quæst. 18. disp. 15. art. 2. circa finem dicens: Et cum instatur, quod potest ratio proponere contra legem ex errore invincibili, dicimus, quod non potest proponere contra legem formaliter, sed materialiter, id est contra legem ut est in se, non contra legem, ut existimatam, sub qua conditione tantum potest lex mensurare, non secundum se præcise ut in re, et nondum ut manifestatam. Juxta id, quod idem Auctor antea scripserat (cit. quæst. 18. disp. 9. art. 1.): Moralitas in actibus liberis non est aliud, quam eorum commensuratio, et ordinatio secundum Regulas Rationis.

Sed reponit Auctor Regule morum, D. Th. eodem articulo hæc verba subjungere: Si ratio errans dicat, quod homo teneatur ad uxorem alterius accedere, voluntas concordans huic rationi erranti est mala, eo quod error iste provenit ex ignorantia legis Dei, quam scire teneatur. Igitur, infert, quotiescumque quis operatur contra legem Dei, non excusatur a peccato, licet ratio contrarium ei representet. Idque confirmat alio Angelici textu. (in Quodlib. 3. art. 27. ad 1.). Si alicui dictat conscientia, ut fa-

ciat illud, quod est contra legem Dei, si facit, peccat, quia ignorantia juris non excusat a peccato, nisi forte sit ignorantia invincibilis, sicut est in furiosis, et amentibus, quæ omnino excusant. Insuper id confirmat textu Bonifacii VIII. de Reg. Juris. 13. in 6. *Ignorantia facti, non juris, excusat.*

Verum testibus hisce omnibus claræ sunt responsiones. Cum S. Thom. ait: *Ignorantia legis Dei, seu ignorantia juris non excusat*, loquitur tantum de ignorantia illorum præceptorum Dei, quæ idem exprimit alius in locis, prout superius animadvertimus (1. 2. q. 66. a. 2. et q. 94. a. 6.) quæ ignorari non possunt sine culpa positivæ negligentiae, quemadmodum sunt prima principia legis Naturalis, eorumque proximæ conclusiones, idest præcepta Decalogi, ut communiter docent cum D. Th. alii supra laudati AA. Neo absimiliter intelligi debet auctoritas Gersonis nobis ab Adversario objectata, uti explanat Habert. Eadem quoque ratione explicandæ sunt auctoritas Alberti Magni, et Adriani Papæ, nam in Pastoralis epistola Archiepiscopi Beaumont pro me hos Auctores stantes, citatos reperio, nempe Albertum Magnum in 2. dist. 22. art. 10. et Adrianum in 4. Sent. tract. de Clap. Eccl. q. 5. Cæterum certum est, D. Th., primis principiis exceptis, ac proximis inde Conclusionibus, in reliquis astru- sis, et obscuris admittere, pluribus in locis, uti monuimus, ignorantiam invincibilem, si- quidem 1. 2. q. 76. a. 3. affirmat, quod cum ignorantia est invincibilis, licet sit de rebus, quas homo scire tenetur, excusat a peccato il- lis verbis: *Si vero sit talis ignorantia, quæ omnino sit involuntaria, sive quia est ejus, quod quis scire non tenetur, omnino excusat a pec-*

cato. Accedit quod alio superius allato loco 1. 2. q. 19. a. 6. docet, tunc esse malam voluntatem quæ sequitur erroneam rationem, quando ratio errat sive directe, sive indirecte propter voluntariam negligentiam circa ea, quæ homo scire debet: *Si igitur ratio, vel conscientia erret errore voluntario, vel directe, vel propter negligentiam, quia error est circa id, quod quis scire tenetur, tunc talis error non excusat.* Igitur cum error non sit voluntarius saltem ratione negligentiae, utique excusat a peccato.

Ad textum autem Bonifacii VIII. qui contra nos ponitur: *Ignorantia facti, non juris, excusat*, apposite respondent Sylvius in 1. 2. q. 76. a. 3. q. 7. concl. 7. et Antoine *De peccat. Cap. 4. q. 6.*, id locum habere in Statutis Forensibus, quorum ignorantia plerumque præsumitur vincibilis post eorum promulgationem in foro factam; dummodo aliqua specialis ratio, qua contrarium præsumeretur, non adesset, ut habetur ex cap. *In tua, tit. Qui matr. accus. etc.*

- Opponit deinde Anonymus varias Scripturæ auctoritates, quibus probare nititur, non dari ignorantiam invincibilem circa jus nature: *Qui autem non cognovit, et facit digna plagis vapulabit multis. Luc. 12. 48. Delicta juventutis meæ, et ignorantias meas ne memineris. Psal. 24. 7. Misericordiam Dei consequutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. 1. Timoth. 1. 14.* Verum textus hi omnes, prout docet Habert de *Act. Hum. cap. 1. §. 3.* circa finem, et ex concordî suffragio Interpretum universorum de ignorantia crassa intelliguntur, quæ ceteroqui peccatum diminuit, sed supplicium non effugit, quia, ut ait Habert, *est voluta saltem indirecte, quatenus qui ea laborat, voluntarie*

mitit diligentiam, ut addiscat, vel suscipit officium, ad quod præstandum non potest adimpleri scientiæ requisitam. Et ideo, prosequitur idem Auctor, a Concilio Diospolitano damnata fuit propositio Pelagii, hisce terminis concepta: Ignorantia non subjacet peccato, quoniam non secundum voluntatem, evenit, sed secundum necessitatem. Fuit igitur damnata, quia nempe ignorantia crassa est vincibilis, adeoque culpabilis.

At insurgit Anonymus: Christum Judæi crucifixerunt, ipsum non cognoscentes, prout idem Salvator noster patefecit, cum dixit: *Pater dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt.* Luc. 23. 34. Infideles credunt horiosum se præstare Deo, Apostolos morti tradentes: *Sed venit hora, ut omnis qui interfecit vos, arbitretur, se obsequium præstare Deo.* Jo. 16. 2. Ita pauciter Hæretici veritatem tueri putant, Catholicos persequendo. Verum quidquid objicitur, paucis clare diluit prælaudatus Habert: *Judæi per miracula, et prophetias potuerunt cognoscere Christum Dominum, juxta illud: Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi; de me enim ille scripsit.* Jo. 5. 46. *Si operam non fecissem in eis, peccatum non haberent.* Jo. 12. Hæretici, et alii infideles, si velint attingere ad notas veræ Religionis, eam in Ecclesia Romana facile deprehendissent.

174. Sed iterum instat Anonymus sic dicens: Ignorantiæ cognoscendi aliquod naturale præceptum oritur a nobis ipsis, vel quia omnem debitam diligentiam non adhibemus in veritate querenda, vel quia a Deo non postulamus, ut patet est, gratias, ut Divinam legem cognoscamus. Quoniam (inquit), quemadmodum Fides nostrâ Divino elevari debet lumine ad San-

cia Mysteria credenda; ita, nostra ratio altiusdem lumine relevari debet, ad habendas perspectas vias progrediendi ad Deum. Quocirca David Propheta orabat; *Domine ostende mihi legem tuam, et doce me facere voluntatem tuam.* Hinc pag. 253. sic denique concludit: *Non potest sine peccato esse, quod hac ignorantia contra legem Dei efficitur.* Ergo, respondeo, cum videmus tot viros doctos et pios ac etiam in Sanctorum numerum relatos multis in quæstionibus invicem adversatos fuisse in pluribus ad legem naturalem spectantibus, dicere forte ne debemus alterutros eorum peccasse, et damnationem subiisse? Ita loquitur P. Antoine in cit. loc. *De Peccat. Cap. 4.* in hanc rem; *Si S. Th. et S. Bonav. de multis ad legem naturalem pertinentibus inter se dissident, alteruter ergo erravit; et tamen neuter opinionem ullam ante arbitrium retractavit; ergo si non datur ignorantia invincibilis legis naturalis in re, quapiam, alteruter in gravi peccato diem clausit extremum, cum sit gravis culpa docere culpabiliter errorem circa præcepta divina, sicque damnatus est.* Et revera nos non latet S. Thomam defendere, Judicem debere damnare illum, quem in jure constat esse reum, licet ipse Judex sciat illum esse innocentem; sed S. Bonaventura id negat. E converso S. Bonaventura tuetur, peccatorem nisi statim a commisso peccato confiteatur, novum patrare peccatum, idque negat D. Thomas. Atque id genus exempla eruditorum; sanctorumque Virorum, qui de præceptis naturalibus discutientes discordes manserunt, citat S. Antoninus p. 1. tit. 3. cap. 10. §. 161 sexcenta prope afferri posse. Idem doctissimus Morinus part. 3. Exercit. 5. cap. 9. de Sacram. Ord. docet cum

dicat: *Quicumque annales Ecclesiæ attenderit, facile animadvertet, Auctores Ecclesiasticos multa aliquando opinionum varietate discordes fluctuasse.* Insuper Natalis Alexand. tom. 3. disp. 16. Sect. 2. P. Petri Theol. lib. 21. cap. 12. n. 5. affirmant, quāplures etiam SS. Patrum in nonnullos esse lapsos errores; *Fatemur in singulis penè Patribus næpos reperiri, in plerisque etiam errores.* Et quid de S. Jo. Chrysostomo refert Xistus Senensis *Bibl. Sac. Adnot.* 89. *Restat tertium; Quod in præmissis Chrysostomi verbis continetur assertum, videlicet, Saram in eo potissimum esse laudandam, atque imitandam, quod servandi mariti causa barbarorum sese adulterio exposuerit, consentiente tamen marito in ejus adulterium; imo etiam suadente.* Concludendum a proinde ex eo foret, Sanctos hosce, vel alios Ecclesiasticos Auctores ad Tartara esse detrusos, propterea quod erroneas scripserunt opiniones, earumque postea non curarunt emendationem; vel saltem concludendum, in iis scribentis semper mortaliter peccasse; verum nescio an quis reperietur, qui id audebit asserere.

Quapropter non valet dici, quod ille qui, ut convenit, studet, ac orat, cognitionem quidem obtinet veritatis in universis naturæ legis dubiis; siquidem opportune respondet P. Colet l. 2. c. 1. pag. 24. præstantiora Ecclesiæ lumina minime neglexisse studium, et orationem, nec propterea ad veritatis notitiam pervenisse, ut eam assequerentur; *Et vero, si quilibet ignorantia juris naturalis vinci possit, maxime per orationem; atqui falsum consequens, cum majora Ecclesiæ lumina dies, noctesque orando, et studendo consumpserint, nec tamen eas quas optabant cognitiones obtinuerint.* Quandoquidem,

ut optime idem P. Colet animadvertit, multarum legis naturæ conclusionum, sed remotarum a primis principiis ne Patres quidem, et Ecclesiæ Doctores cum omnibus prædiis a Natura, et a Gratia acceptis veritatem in pluribus assequi potuerunt: *Atqui multe sunt conclusiones a primis principiis oriundæ, quarum cognitio ne cum magnis quidem naturæ, et Gratiæ auxiliis haberi potest, cum circa eas dividantur acutissimi simul, et piissimi Patres Ecclesiæ.*

Sed replicatur: Deus est Fidelis, promisit exaudire orantem se: *Petite, et accipietis.* Si nos lucem suam a Deo debitis conditionibus postularemus, eam Ipse non denegaret; quomobrem si non obtinemus, per nos profecto stat; nosque sumus in culpa. Sed duo sunt distinguenda genera lucis. Altera lux, seu cognitio est naturalis, vel potius naturæ viribus comparata, qua morales veritates cognoscimus Divinæ legis circa imperata, et vetita. Altera est lex supernaturalis gratiæ, qua illustramur, ut cognoscamus Divinæ gratiæ valorem, maximum æternæ salutis negotium, media ad eam consequendam, occasiones quæ ad ejus jacturam præcipites nos agere possunt, et id genus alia. Cum autem contra legem formaliter delinquitur ex hujus lucis gratiæ defectu, quam a Deo poscere minime curavimus, dubium non est, quin ejusmodi negligentia nobis imputetur ad culpam, quippe tunc nostra oscitantia est voluntaria; nam si lucem hanc postulavissemus, non defuisset utique; Deus enim non defuit impertiri gratiam oranti, ut quod bonum esse cognoscit, amplectatur, et quod malum fore nescit, caveat; atque hæc illa lux est, quam petebat David, cum agebat: *Da mihi intellectum, et discam mandata tua: Doce me facere volunta-*

tem tuam. Contra vero Deus neque dat, neque se daturum promisit omnibus lucem veritates omnes cognoscendi, quæ naturali lumine cognosci possunt; ideoque cum quis materialiter operatur contra legem, sed invincibiliter, ob hujus naturalis cognitionis defectum; tunc ad formale peccatum non imputatur error, contentus cum sit Deus, ut nosmet nos dirigamus juxta conscientiæ dictamen, quod per rationem nobis exhibetur, et ostenditur tamquam rectum. Apostolus ait: *Omne autem quod non est ex Fide* (idest juxta conscientiam uti communiter explicant Ambrosius, Chrysostomus, Theodoretus, alique) *peccatum est.* Igitur qui operatur juxta propriæ conscientiæ dictamen, non peccat. S. Joannes quoque tradit: *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum.* 1. Jo. 3. 2. Ut uno verbo dicam, Deus non damnat, nisi illas actiones, in quibus adest malitia voluntaria; vel voluntaria negligentia; unde qui existimat invincibiliter recte operari, Deus non solum non punit, sed quandoque rectam ejus intentionem remuneratur, etiamsi opus suum legi prout est in se repugnet, sed quia repugnantia hæc (scribit P. Colet, ut superius prænotatum est) *aliquando involuntaria est, ut in iis, qui invincibili laborant ignorantia, ideo non semper imputatur ad culpam, sed aliquando ad meritum, ob bonum finem agentis, qui rectam rationem sibi sequi videtur, dum etiam ab ea deficit.*

Id pariter scribit severissimus P. Daniel Concium *Theolog. Christ. t. 2. lib. 2. de Conscientia dissert. 1;* ubi licet in argumento Capitis 5. dicat, opus ex errore conscientiæ patratum adhuc invincibili, nequiquam bonum esse posse, meritoque dignum: nihilominus infra num. 36.

pag. mihi 46. expresse sententiæ nostræ adhæret, dicens: *Potest enim quis, dum exercet opus materialiter malum, habere plures actus bonos, intentionem nempe bonam Deo placendi, hos bonos, et meritorios dicimus, quamvis actus, qui per se tunc exercetur, sit materialiter malus. . . . Hæc bona intentio nulla prava circumstantia inquinatur, quia opus materialiter malum cum non sit voluntarium, refundere in ipsos actus malitiam non valet.*

Verum Anonymus noster contra id quasi tuba exaltat vocem suam et Caput integrum in hoc insumit (quod est XIII.) ubi magna vituitur probare, quando actio Divinæ legi est contraria, semper hominem peccare, licet recta intentione operetur. En quomodo Italice loquitur, quod nos latine vertimus. Primum, inquit: » Est igitur in Evangelio, et in Patrum doctrina constans axioma, intentionem, » et finem communicare eorum bonitatem, aut » malitiam nostris actionibus, easque bonas, » aut malas facere ». Sed paulo post sibimet ipsi adversans aliter loquitur, et inquit: » Quam- » quam recta sit intentio, si quod sit, suapte » Natura pravum est, vel aliqua alia peculiari » circumstantia, vel si Divina lege prohibeatur, hoc non obstante, peccatur ab eo qui » facit.

Ita sentit noster Adversarius, sed præter P. Concinam superius laudatum, et præter sententiam communem aliorum Doctorum D. Th., D. Ambrosius, D. Bernardus, et D. Jo. Chrysostomus contrarium sentiunt, uti ostendimus. Primum itaque D. Th. 2. 2. q. 18. art. 6. proponit quæsitam: *Utrum actus habeat speciem boni, et mali ex fine?* Et respondet: *Dicendum quod aliqui actus dicuntur humani in quan-*

tum sunt voluntarii, ut supra dictum est. In actu autem voluntario invenitur duplex actus, scilicet actus interior voluntatis, et actus exterior, et uterque eorum actuum habet suum obiectum. Finis autem proprie est obiectum interioris actus voluntatis. Actus exterior accipit speciem ab objecto, circa quod est; ita actus interior voluntatis accipit speciem a fine sicut a proprio objecto. Id autem quod est ex parte voluntatis, sed habet ut formale ad id quod est ex parte exterioris actus . . . Neque actus exteriores habent rationem moralitatis, nisi in quantum sunt voluntarii; et ideo actus humani species formaliter consideratur secundum finem, materialiter autem secundum obiectum exterioris actus. Istæ Sancti Doctoris verba clariora sunt, quam explanatione egeant: nam in his luculentissime docet, actum humanum, bonum aut malum evadere prout finis est, quo fit: etenim ipse humanus actus, in tantum habet rationem moralitatis, idest ut sit bonus, vel malus, in quantum est voluntarius. Obiectum actus exteriori est res, prout est in se ipsa: obiectum vero actus interni voluntatis est intentio, qua quis operatur; unde licet materialiter actus sit in se ipso malus, tamen formaliter bonus est, quando bonus est finis; hoc tamen semper intelligendum, cum nempe malitia actus materialis invincibiliter ad operante ignoretur.

Adversarius vero pro se assert longam admodum D. Bernardi periodum de Præcept. et Disp. Cap. 12. et 18. et deinde dicit: *Ejusmodi Divi Bernardi responsio clare ostendit, quod ut oculus simplex faciat Corpus luminum, duo continere debet, bonam nempe intentionem, et veritatis cognitionem.* Hoc ipse italice, nos latine dicebamus, Ego autem lego, D. Bernardum duas

doctrinas dare iis oppositas, quæ adversarius affirmat; in eodem tract. c. 12. et 17. Bernardus ait, quod ille qui obedit Prælato *ex recta intentione*; meritorio agit, quamvis materialiter *erret* contra legem, et c. 14. n. 35. hæc verba habet: *Et quidem dignum dixerim vel solam intentionem piam, nec plane condigna remuneratione fraudabitur in opere quoque non bona ipsa bona voluntas.* D. Ambrosius lib. 1. *Offic.* cap. 30. scribit: *Affectus tuus nomen imponit operi tuo.* Jo. Chrysostom. *Hom.* 19. in op. imperf. similiter scribit: *Ex proposito bono etiam quod videtur malum bonum est, quia propositum bonum excusat malum opus.*

Sed qui contra legem operatur, instat Auctor, semper peccat ignorantia vincibili; quia non orat, nam si oraret, sibi non deesset gratia ad cognoscendam legem. Ad quod sic respondeo: Deus oranti, ut formale peccatum caveat, non denegat sufficientem gratiam, sed non semper gratiam impertit, ut materiale peccatum vitetur. *Non deest gratia* (scribit P. Colet) *qua peccatum formaliter devitet, concedo: peccatum etiam materialiter, nego.* Porro peccatum, quod ex ignorantia invincibili committitur, non est peccatum, nisi materialiter, nec impedit, quominus æterna salus obtineri possit. Imo sunt qui credunt, quarundam rerum cognitionem homini subtrahere; quia mavult ut propter cognitionis defectum non peccet, nisi materialiter, quam, ut occasione cognitionis sue formaliter delinquant.

Vix tamen, imo ne vix quidem intelligo, quid ad rem nostram pertineat propositio, quam opponunt ab Alexandro VII. damnata, circa peccatum philosophicum, quæ habebat: *Peccatum philosophicum, seu morale quantumvis gra-*

re in eo qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum. Quid ad rem nostram, inquam, pertinet propositio isthæc? Qui cognoscit offendere Naturam, necessario ostendit etiam Naturæ Auctorem, qui est Deus, etiamsi de Deo non cogitet: Sed qui operatur ex ignorantia invincibili legis naturalis, neque Deum offendit, nisi tantum materialiter, vel (ut melius dicam.) in nihilo offendit; Etenim materialis offensio non habet rationem offensæ, sed ad summum esset materia offensæ, si homo tamquam offensam Dei, aut Naturæ eam apprehenderet.

Nec quicquam suffragatur dicere in sensu Adversarii, quod quemadmodum fides nostra elevari debet lumine supernaturali, ut revelata Mysteria credamus, ita etiam nostra ratio eodem debet elevari lumine, ut juris Naturæ negotia cognoscamus: quia quantum attinet ad Mysteria, ultro concedimus; sed ad bene operandum, licet homini in tenebris velati constituto in pœnam primigeniæ labi non sufficiat sola, nudaque ratio naturalis, sed requiritur insuper Divina præceptorum revelatio, ut ea intelligat quæ facienda sint, quæque cavenda; postquam vero homo hoc divinæ revelationis lumen acceperit ad bene vivendum, et ad omnes morales veritates cognoscendas, prout in se sunt, aliud non opus est supernaturale lumen; etenim Deus gratias supernaturales minime pollicitus est ad hunc finem, sed vult, ut homo naturali ratione utatur directa jam a revelatione præceptorum facta; tantummodo, ut jam supra dictum est, ea eget gratia, qua ipsum illuminetur, et confortetur ad id amplectendum, quod cognoscit

bonum, idque fugiendum malum, quod cognoscit esse vitandum. Optime admonet, D. Th. 1. 2. q. 76. ar. 2. ad 2. non posse hominem propriis actibus gratiam acquirere, sed utique propria diligentia rerum Scientiam comparare posse. *Homō potest aliquam scientiam acquirere per suos actus, gratia vero non acquiritur ex nostris actibus.* Si igitur ita se res habet, non debet homo necessario expectare gratiam, ut naturalium præceptorum ignorantiam superet, quia ejusmodi ignorantia propria diligentia superanda est; et quotiescumque hæc diligentia tanti non esset roboris, ut ad cognitionem perduceret remotorum, obscuriorumque præceptorum, invincibilis cum sit ignorantia, a Deo non imputatur ad culpam.

Atqui Anonymus aliam insistit viam, culpabilem ut reddat ignorantiam invincibilem cæcuscumque rei ad jus naturæ spectatis; ait enim: Duo nobis inflicta vulnera esse, et adhuc residentia ab originali peccato, concupiscentiam nimirum ob quam voluntas ad malum proclivis remansit, et ignorantiam ex qua obnubilata remansit ratio; proindeque sic argumentatam Italiane loquendo, quod n. latine: *Si concupiscentia non excusat etiam, qui sequitur concupiscentiæ deordinationes: quare ignorantia excusare debet, qui sequitur deordinationes ignorantie?* Ex quo deinde concludit, quod sicuti peccat operans propter concupiscentiam, ita peccat operans propter ignorantiam.

Sed responsio est aperta. Idcirco peccat concupiscentiæ deordinationes sequens, quia cum voluntate sponte illius malitiæ adæret, tunc etiam concupiscentia ipsa est voluntaria. Aliter vero accidit in ignorantia invincibili, quæ non est volita, neque placet. Manifestum est nul-

lum esse peccatum, nisi voluntarium; eo fit, ut quemadmodum sequentes nos voluntarias concupiscentiæ deordinationes peccamus, ita pariter peccamus ignorantiae vincibilis, et volitæ sequentes deordinationes; e contrario tamen, sicuti operari juxta concupiscentiam, sed contra voluntatem nostram, peccatum nullum est, juxta quod agebat Apostolus: (*Rom. 7. 19.*); *Quod nolo malum hoc ago*; ita quoque peccatum nullum est operari ob ignorantiam invincibilem, cum non sit volita.

Ulterius vero progreditur Auctor, et culpabilem putat ignorantiam nostram, saltem propter propria peccata a nobis prius commissa, affirmatque, quod quemadmodum nos propter peccata nostra in morali constituimur impotentia operandi bonum, ita in morali etiam impotentia constituimur cognoscendi bonum, quod faciendum sit, et malum quod sit fugiendum; Quapropter, sicuti non excusat impotentia, quando malum operamur, quod cognoscimus esse malum; ita non excusat impotentia, cum ignoramus malum quod facimus.

At cum Du Hamel *lib. 2. de Act. Hum. c. 5. in fin.* respondemus primum pœnam peccati non esse malum, quod imputaret ad culpam ejus, qui talem patitur pœnam; quare licet talis ignorantia esset pœna aliorum peccatorum quæ antea admisimus, attamen hæc peccata non faciunt culpabiles errores, quos deinde committimus ex invincibili ignorantia, quoniam tales errores non sunt a nobis voliti, neque prævisi. *Ac licet ea* (scribit Duhamel) *vitia ex peccatis libere admissis oriantur, ac proinde voluntaria videantur, et ea ratione ignorantia fit pœna peccati; hinc tamen non sequitur ea esse voluntaria, cum ex iis peccatis sequutura mala præ-*

visa non fuerunt. Insuper respondetur, a veritate prorsus alienum esse, quod sicuti nostra peccata nos constituunt in morali impotentia operandi bonum, ita pariter constituunt in morali impotentia præcepta naturalia cognoscendi; quia, juxta quod superius prænotavimus, ut bonum operemur, requiritur gratia, ad quam sane obicem ponit qui peccat; ut vero simpliciter præcepta cognoscantur, necesse non est gratia, sed satis est naturale lumen: unde neutiquam dici potest peccatum locare hominem in morali impotentia cognoscendi præcepta.

At fortasse dicet; Peccata peccantes excæcant, et cognitionem abripiunt. Libenter annuo, peccata a peccatoribus auferre cognitionem illam, quæ ad bonum agendum allicit, removeretque a malo patrando; et ut cognitio ista habeatur, requiritur gratia, et ad eam obtinendam orare oportet. De hac nimirum cognitione loquebatur Augustinus contra Pelagium: *Dum tamen potius disputet, quam, ut oret, et dicat: da mihi intellectum, et discam mandata tua:* Bellarminus hunc Davidis explicans textum inquit: *Da mihi intellectum, non significat da mihi vim intelligendi, sed da mihi lumen divinum, quo mens mea discat mandata tua (scilicet) ut sibi persuadet, optimum esse illa complere.* Postulabat igitur Propheta gratiam, ut illuminaretur, et sibi persuaderet, quantum illud foret bonum, quod in exquendis Divinis præceptis requiritur. Id quoque expostulabat, quando orabat: *Viam justificationum tuarum instrue me: id est (idem Bellarminus explicat) doce me quæ sit via præceptorum tuorum, quomodo videlicet debeam in lege tua ambulare; nempe quomodo ambulare debeam juxta tua præcepta.* Id insuper, quando orabat: *Da mihi intellectum, et scrutabor legem*

*tuam. Petit. (Bellarminus) ut scribatur possit
ejus utilitates. Id pariter, cum agebat: Doce me
facere voluntatem tuam; idest doce me Domine,
ut secundum voluntatem tuam operer; sed, ut
supra dictum est, voluntas Dei est, ut nos ope-
remur juxta nostræ conscientie dictamen. Pec-
catum igitur peccantem privat hac cognitione
gratiæ; sed non cognitione naturali præcepto-
rum, quæ nobis se præstant cognoscenda ratio-
ne dumtaxat naturali, ut recte scribit Habert
de Act. Hum. c. 1. §. 3. pag. 17. D. Thomæ:
Peccatum naturam humanam prorsus non corrup-
pit; alioquin per peccatum desineret esse homo.
Multas autem Auctor Divi Augustini oppo-
nit auctoritates, et præsertim illam de Gratiâ,
et lib. arb. c. 4. Ignorantia quæ non est eorum,
qui scire nolunt; sed qui tamquam simpliciter
nesciunt, neminem sic excusat, ut sempiterno
igne non ardeat. Super hanc auctoritatem Auctor
sic Italice scribit quod nos latine: » Minime
» contendit S. Augustinus, semper esse reum,
» qui ignorantia deliquit, quemadmodum qui
» peccat cum cognitione suæ culpæ . . . addit
» tamen quod hoc non debet aperire asylum ad
» tenebras ignorantie, ut in ea suam inveniat
» excusationem, quia eadem non sic excusat,
» ut quis minime damnetur ad ignem æter-
» num ». Verum ego non intelligo, quid Auctor
velit pro rei summa inferre ab hac Augustini
auctoritate. Si ab illis verbis, qui tamquam sim-
pliciter nesciunt, inferre vellet ignorantiam non
excusare ab æterna damnatione, quamvis invin-
cibilis sit, contra ipsum obstaret propositio se-
cunda ab Alexand. VIII. proscripta, et superius
jam allata, quæ habebat, ignorantiam invinci-
bilem juris naturæ non excusare a peccato for-
mali. Cæterum Du-Hamel, et P. Berti recte*

huic Augustini textui respondent. Et sic Du-
 Hamel (d. Act. Hum. lib. 2. disp. 3. c. 6.
 n. 6.) : *Hæc intelligenda, ut nescientia simplex
 non excuset a peccato, cujus non est causa,
 sed eximit ab eo cujus est causa.* Unde qui
 legem Dei nesciunt, nec scire potuerunt, non
 peribunt, quod legem ignotam violaverint, sed
 propter peccata, quæ in lege Naturæ admisa-
 runt. Eademque ratione relato Augustini textui
 respondet P. Berti lib. 21. c. 10. dicens Augu-
 stinum scripsisse, quod Infideles, qui non cre-
 diderunt Jesu-Christo, merentur ignem æternum,
 non quia non crediderunt, id enim non imputatur
 ad culpam; dummodo nescire noluerunt; sed
 quia legem naturæ inscriptam cordibus suis libere
 transgressi sunt. Itaque mens Augustini ea pro-
 fecto est, quod ignorantia nempe illorum, qui
 penitus ignorantia nempe illorum, qui penitus
 ignorarunt veram Religionem, licet eos ab in-
 credulitatis peccato excuset, non tamen ab iis
 peccatis excusat, quæ ipsi talia esse cognoscunt
 juxta Naturæ lumen. Quod vero S. Doctor de
 ignorantia culpabili loqueretur, ex verbis jam
 constat, quæ immediate citato textui subjungit,
 dicens : *Non enim sine causa dictum est : Ef-
 funde iram tuam in Gentes, quæ te non nove-
 runt.* Deum non cognoscere, non potest, nisi
 malitia, aut voluntaria obcæcatione contingere.
 Idem scribit. S. Joannes Chrysostomus Homi-
 27. in Ep. ad Rom. nu. 3. *Judæi ignorarunt,
 sed hæc ignorantia non erat digna venia. Græci
 quoque ignorarunt, sed defensionem non habent.*
 Sed postea immediate subjungit : *Quando enim
 ea quæ sciri nequeunt, ignoraveris, culpæ ob-
 noxius non eris.* Cui conformatur celebris illa
 S. Augustini doctrina (lib. 3. de lib. arb. c.
 19. n. 53.) : *Non tibi deputatur ad culpam*

quod incitas ignoras, sed quod negligis querere quod ignoras.

Ceterum ne longum faciam, et ne ulterius tedio Lectorem afficiam, omnibus aliis Augustini textibus, quos Anonymus objicit, una tantummodo ejusdem Sancti auctoritate respondeamus. Is in primo lib. retract. videtur prima facie scire, nescientem se peccare, adhuc peccare, quando voluntarie id agit, quod in se peccatum est: *Qui nesciens peccavit non contingentem volens peccasse dici potest, quidvis et ipse, quod nesciens fecit, volens tamen fecit, ita nec ipsius esse potuit sine voluntate peccatum.* Sed ut egregie animadvertit Du-Hamel l. c. n. 5. in fin. idem S. Doctor aperit mentem suam, explanatque quod dicere intelligebat: *Quia voluit, ergo fecit; et si non quia voluit, peccavit nesciens peccatum esse quod fecit. Ita nec tale peccatum sine voluntate esse potuit, sed voluntate facti, et non voluntate peccati.* Id denotat, quod licet factum sit materia peccati, cum tamen voluntas deest peccandi, peccatum est tantum materialiter, sed non formale, seu voluntarium, ut optime Du-Hamel, quod nimirum factum ipsum est materia peccati, non formaliter, et reipsa peccatum est.

Id pariter est quod scripsit D. Thomas Opusc. de Melo qu. 3. art. 8. *Si ignoretur deformitas, puta cum aliquis nescit, fornicationem esse peccatum, voluntarie quidem facit fornicationem, sed non voluntarie facit peccatum.* Non negatur verò, ut sincere loquamur, Angelicam, alibi negare fornicationem invincibiliter ignorari posse, et merito id negat, quia fornicatio prohibetur præcepto proximo, et immediate primis principiis, attamen S. Doctor loco nuperrime adducto, ut certam, exploratamque rem statuit,

quod quando quis invincibiliter ignorans operatur etiam contra aliquid spectans ad jus naturæ, materialiter tantum errat; sed nequaquam peccat.

Eadem responsio datur cum Du-Hamel textui Divi Hieronymi contra Pelag. cap. 10. ubi nobis ab Anonymo objectato, ubi S. Doctor ait adversus Pelagianos, ignorantiam non excusare a peccato; quod intelligitur de peccato facti materialiter, secus vero de peccato formaliter accepto. Et quidem Sanctus loquitur de homicidio casu patrato, pro quo in veteri lege etiam victimæ erant offerendæ, non obstante quod sine culpa voluntatis contingeret.

Item opposit Auctor quamdam Divi Bernardi auctoritatem tract. ad Hugon. de quest. c. 1. et 4. ubi ignorantiam esse ait unam ex causis peccatorum, quæ nos committimus, sed quæ Deus non excusat. Attamen advertendum est, de qua ibi ignorantia Bernardus sermonem fecit; en de qua ignorantia loquitur: *Multa nesciuntur, aut sciendi incuria, aut discendi desidia, aut verecundia inquirendi.* Sed hanc ignorantiam ortam a negligentia se instruendi de propriis obligationibus, aut inquirendi veritatem quis umquam a peccato excusare poterit? Neque obstat, quod ait S. Doctor de Præcept. et dispens. cap. 14. n. 40: *Sive itaque malum patet bonum quod forte agis, sive bonum malum, quod operaris, utrumque peccatum est.* Quoniam scribit P. Berti (lib. 21. cap. 14. prop. 2. vers. Præterea) perperam Vendrochium ab hac auctoritate colligere, Divum Bernardum negare ignorantiam invincibilem excusare a peccato; nam S. Doctor n. 37. jam scripserat: *Et qui bonum diligit, et malum nescius agit; hujus quidem bonus est oculus, quia pius, non tamen*

Cap. IV. Quæ excusent et d. Dub. II. 309.

simplex, quia cæcus. Et Berti addit: Igitur est oculus, qui non est simplex; et tamen non est nequam, scilicet nescientis ignorance excusabili.

En igitur demum quomodo nostri Contradictores ad negandam ignorantiam invincibilem omnium Conclusionum etiam remotarum, obscurarum de rebus ad legem naturæ spectantibus, nedum adversati sunt communi sensui Sanctorum Thomæ, Bonaventuræ, Antonini, Anselmi, aliorumque Theologorum tam benignioris, quam severioris sententiæ, verum etiam funditus everterunt firmissima, receptissimaque Theologiæ axiomata; Idque sane non ad alium finem; quam ut illicitum facerent usum quaruncunque probabiliū opinionum.

DUBIUM II.

An metus excuset?

175. **R**esp. Si ex metu facis, quod simpliciter malum est, peccas quidem; minuitur tamen per metum malitia, quia minuitur libertas. Interim sæpe fit, ut præcepta quædam non obligent, cum eorum observatio cederet in grave alicujus incommodum: et tunc, nisi ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cum præceptum non liget. Est communis.

Unde resolvuntur hi Casus.

» 1. Præceptum naturale negativum, prohibens rem intrinsece malam, non licet violare, ne ob metum quidem mortis. * (*Et si ali-*
quando videatur licere violari præceptum neg-
ativum, v. gr. non furandi, non occidendi,
puta ad defensionem vitæ propriæ etc. tunc dis-
citur, præceptum non existere. Vid. l. 2. n. 51.) *

» 2. Metus gravis, v. gr. mortis, etc. sæpe non tantum excusat a præcepto positivo, tam Divino, quam humano; sed quandoque etiam ab affirmativo naturali, et sic (ut Sanchez 1. mor. cap. 18.) non tenetur quis cum periculo vitæ integrè confiteri, servare depositum, implere votum, succurrere proximo extreme indigenti. *Bec. 10. 2. lib. 3. cap. 6. Azor. 1. p. l. 1. cap. 11. Laym. l. 1. t. 4. cap. 14.* Excipe tamen casum de quo infra, l. 2. ad n. 25.

» 3. Si observatio legis humanæ necessaria sit ad conservandum bonum, aut avertendum malum commune, quod pluris sit, quam vitæ propria, tunc lex illa obligat cum periculo vitæ, ut v. gr. si dux mandat militi non discedere ex statione; item, si perituræ sint animæ, nisi Pastor adeat egros tempore pestis. *Laym, * (Cum Salmant. c. 2. n. 127.)* *

» 4. Alioqui nulla præcepta humana, etiam Ecclesiastica, per se obligant cum periculo vitæ, aut similis incommodi, *Sanch. 1. mor. cap. 18.* ut si v. gr. cogaris metu mortis contrahere cum consanguinea in gradu prohibito lege Ecclesiastica, posses contrahere (in speciem), non tamen posses consummare; quia,

Cap. IV. Quæ excusent etc. Dub. III. 311

» cum matrimonium esset irritum, fornicareris,
» quod intrinsece malum est. *Sanchez de Matr.*
» l. 7. d. 5. n. 4.

» 5. Per accidens interim accidere potest, ut
» lex humana obliget cum periculo vitæ, ratio-
» ne alterius præcepti juris naturalis, aut Divi-
» ni concurrentis, ut v. gr. quis cogere vellet
» transgredi præceptum Ecclesiæ in odium Fi-
» dei, vel contemptum Religionis. *Sanchez loc.*
» cit. *Con. p. 3. t. 2. d. 13. dub. 12. ** (*Ita*
» *etiam Salm. ibid. n. 130. **)

DUBIUM III.

An excuset impotentia totius vel partis?

» 156. **R**esp. 1. Cum ad impossibile nemo
» teneatur, certum est, quod impotentia excu-
» set, etiam illa, cui ante causam cum pec-
» cato dedisti, dummodo de hoc doleas: Quæ-
» re id præcipue hic dubitatur, an qui non po-
» test implere totum, teneatur ad partem.

» Resp. 2. Si præceptum tale sit, ut com-
» mode possit, aut soleat dividi, atque in ejus
» parte salvetur ratio, seu finis præcepti, tunc
» qui non potest servare totum, debet servare
» partem, quam potest. Quod si vero non sal-
» vetur ratio præcepti in parte, neque id com-
» mode possit, aut soleat fieri, tunc qui non
» potest totum, hoc est tantum, quo moraliter
» impleri censeatur integrum præceptum, is non
» tenetur ad partem. Quæ omnia æstimanda sunt,
» 1. Ex intentione Legislatoris. 2. Ex ratione,
» fine, et materia legis. 3. Ex judicio pruden-
» tum. 4. Ex communi usu. Ita *Sanch. 1. mor.*
» c. 9. *Laym. l. 1. t. 4. c. 19.*

Unde resolvuntur hi casus.

177. » 1. Qui non potest legere omnes Ho-
 » ras, debet dicere eas, quas potest; quia di-
 » vine sunt. *Laym. loc. cit. et Bonac.*

» 2. Qui in Quadragesima non potest iju-
 » re, debet abstinere a carnibus, si potest; aut
 » qui non potest omnibus diebus, tenetur iis,
 » quibus potest. Ita *Laym. l. c. et Bonac.*

» 3. Qui potest notabilem partem Sacri (v.
 » gr. usque post Consecrationem (audire, aut
 » Horarum dicere, aut commode potest cum
 » alio, et solet, tenetur, alioquin non. *ibid.*
 » v. *infra de Horis.*

» 4. Si quis carens Breviario pauca ex Horis
 » sciat memoriter, non tenetur ea dicere *ibid.*

» 5. Qui obligatur visitare Limina Apostolo-
 » rum Romæ, et scit se eo pervenire non pos-
 » se, non tenetur ingredi iter; quia nec finis,
 » nec ratio præcepti salvatur. *Ibid. et Suarez*
 » *Bonac. d. 1. q. 8. p. 1.*

DUBIUM IV.

An excuset Dispensatio ?

178. *An excuset dispensatio facta ex justa causa ? Quid sine justa causa ?*
179. *An existente causa teneatur Superior dispensare ?*
180. *An valeat dispensatio inferioris ?*
181. *An existente justa causa valeat dispensatio facta mala fide Superioris ?*
182. *An in dubio dispensatio censeatur valida ?*
183. *An quis possit dispensare cum seipso ?*
184. *An valeat dispensatio extorta per vim, aut metum ?*
185. *Quid si causa exposita fuerit falsa ?*
186. *Vide alios casus.*
187. *An dispensatio stricte accipienda ? Et an detur dispensatio tacita ?*
188. *De iis qui possunt dispensare de potestate ordinaria ?*
189. *Num. Papa in Præceptis Divinis ?*
190. *Num. Episcopi ? et in quibus ?*
191. *An inferior dispense in Legibus superioris, ubi dispensatio non est observata ?*
192. *Quid in dubio, an casus ageat dispensatione.*
193. *Quid de potestate delegata ? Et an hæc spiret morte concedentis ?*
194. *Quando Prælati Regulares possint dispensare ?*
195. *Quot modis cesset dispensatio ?*
196. *Quomodo cesset I. per Cessionem causæ ?*
197. *Quomodo II. per Revocationem dispensantis ?*

198. *Quomodo III. per Renunciationem dispensati ?*

199. *An cesset. Lex cessante fine Legis ?*

200. *II. De interpretatione Legis. An lex extendi debeat de casu ad casum ?*

201. *III. de Epikeja Legis.*

202. *APPENDIX Busembai.*

De dispensationibus S. Pœnitentiariæ, usque ad n. 208.

173. » **R**ESP. In jure humano dispensatio
 » Legislatoris, vel parem potestatem habentis,
 » facta ex justa causa, excuset a transgressionem
 » præcepti. Est communis. *Sanch. Azor. 1. p.*
 » *l. 5. c. 15. Sales d. 20.*
 » Ratio est, quia, cum sit auctor suæ legis,
 » potest quemvis excipere. Dixi 1. *Ex justa*
 » *causa*, quia si temere, et sine causa dispen-
 » set, tenet quidem dispensatio, peccat tamen
 » tam dans, quam petens dispensationem, con-
 » tra jus naturale, dictans partem debere con-
 » formari suo toti, nisi justa causa excuset.
 » *Sanch. l. 8. d. 13. Suar. Filt. n. 438. et*
 » *quidem*) ut vult. *Suar.*) mortaliter, venia-
 » liter, ut *Pontius* apud *Dian. n. 8. t. 3. R.*
 » *9. et 10. * (Idem tenent Salm. de Leg. c.*
 » *5. n. 66. cum. Sanch. Laym. Pal. etc. præ-*
 » *ciso tamen scandalo, etc. Utentem autem tali*
 » *dispensatione commune est non peccare gravi-*
 » *ter, et probabile nec etiam leviter, ut Salm.*
 » *n. 76. cum Suar. Pal. Pon. etc.) **, quem,
 » si dubitet, an causa sit justa, posse dispen-
 » sare, vult *Sanch. * (cum Salm. n. 75. Ta-*
 » *pia, Gran. Dian. Quia possidet potestas di-*
 » *spensativa. Secus esset, si dubitaret an adsit*
 » *causa.) ** contra *Bon. qui dicit peccare. Etsi*

Cap. IV. Quæ excusent etc. Dub. IV. 315

» autem causa sit justa, non tamen tenetur di-
 » spensare, nisi, cum vel jus præcipit ex ea
 » causa dispensari, vel necessarium est ad com-
 » munem bonum, vel spirituale poenitentis :
 » vel ad advertendum grave damnum, aut pu-
 » blicum scandalum, et sine dispendio fieri
 » potest. *Dian. p. 8. t. 4. R. 27. et 28. con-
 » tra Suar. Sanch. etc.*

179. Quæritur, an existente causa, teneatur Superior dispensare? Distinguo; si causa sit tantum sufficiens, ut dispensatio sit permissa, non autem debita, potest licite Superior, eam concedere, et negare; vel uni concedere, et alteri negare; quia, licet expediat bono subditi dispensatio, expedit vero bono communi Legis observantia. Ita *Salm. d. c. 5, n. 80. cum Conin. Pal. Bonac. Sanch. Suar. etc.* Si vero causa sit talis, quæ efficiat dispensationem esse debitam, nempe ad evitandum damnum commune, vel privatum magni momenti, vel ad utile commune, vel magnum particulare (expedit enim aliquando dispensare, etiam pro bono particulari, quod indirecte redundat ad bonum commune. Et ideo docet *S. Th. 1. 2. qu. 97. art. 4. quod convenit dispensare, quando alias majus bonum privati impediretur.* Ita *Salm. de Matr. c. 14. n. 20. cum Con. Sanch. et Aversa*) tunc tenetur Superior dispensare, alioquin peccaret graviter, vel leviter juxta materiam. Denegata tamen (etiam injuste) dispensatione, nequit subditus agere contra Legem; nisi talis causa urgeat, ut eum extrahat a Lege: quare, si Episcopus injuste neget dispensationem publicationum ante Matrimonium, potest, urgente gravi causa, illud contrahi sine eis. Ita *Salm. de Matrim. cap. 8, n. 72. cum Con. Sanch. Pal. Sot. et aliis.*

» Dixi 2. *Legislatoris* : quia dispensatio infe-
 » rioris in lege Superioris sine justa causa inva-
 » lida est , ac proinde non excusat a transgres-
 » sione præcepti. Ratio est , quia qui nomine
 » alterius sine causa dispensat , dissipat , *Suar.*
 » l. 6. c. 19. *Sanch. l. 8. de Matr. d. 17*
 » Valide autem , et licite inferior potestate or-
 » dinaria dispensat ex justa causa in lege supe-
 » rioris. 1. Circa levia , hoc est , quæ sub mor-
 » tali non obligant , etsi facilis sit ad Superio-
 » rem recursus. 2. Circa ea , quæ frequenter
 » occurrunt , v. gr. in jejuniis , celebrandis fe-
 » stis , etc. (*Vide n. 190. circa fin.*). 3. Circa
 » ea , quæ ita sunt proprio uni Communitati ,
 » ut non convenient aliis. 4. Quando recursus
 » ad Superiorem difficilis est , sive quando est
 » necessitas , et periculum in mora , *Dian. p.*
 » 3. tr. 3. R. 2. ex *Gran. Sal. Gord. et Pal.*
 » qui addit. 5. Si consuetudo præscripserit , ut
 » inferior dispense , ut *Dian. l. c. R. 95.* 6.
 » Quando est dubium negativum , an casus egeat
 » dispensatione. Quo casu , secundum Palaum ,
 » non opus est dispensatione , cum præsumptio
 » sit pro libertate , *Barb. Dian. p. 3. t. 6.*
 » R. 28. p. 4. t. 3. R. 46. p. 8. t. 3. R. 72.
 » et 95. Unde resolvitur. * (*Vedi. n. 192.*) *.
 » 1. Pontifex sine justa causa non potest di-
 » spensare in lege Dei , nec Episcopus in lege
 » Ecclesiæ. *Sanch. d. 17. n. 3. Suar. Vasq.*
 » 2. Dispensatio in voto , vel juramento , sine
 » justa causa , etiam a Papa facta , est invalida ,
 » ut *Sanch. Suar. ll. cc.*
 » 3. Valida est , si Superior per errorem ju-
 » stam causam arbitretur * . (*In bona fida , ut*
 » *Sotus* , *Lavam. Sanch. Azor. cum Salm. cap.*
 » 5. num. 71. *Sed oppositum est tenendum ,*
 » *Vid. de Voto l. 3. n. 251.*) * . Aut (etsi

Cap. IV. Quæ excusent etc. Dub. IV. 317

» non arbitretur , et temere dispenset) reipsa
» tamen sit. *Sanc. loc. cit. Azor. Sa , Salus ,*
» n. 81.

181. Quaestio est , si Superior mala fide dispenset , judicans non subesse causam , aut causa revera , an valeat dispensatio , et dispensatus illa uti possit ? *Prima sententia* dicit valere , si fiat a Legislatore , non autem si ab inferiore ; quia isti data est facultas dispensandi tantum cum causa. Ita *Pal. Azor. Covar. apud Salm. cap. 5. n. 78. Secunda sententia* probabilior , et communior dicit , quod , existente causa , valet dispensatio , et licite dispensatus utitur illa , a quocumque Superiore illa sit impensa. Ratio , quia valor dispensationis non pendet a cognitione causæ , sed ab existentia illius ; sicut valet electio capacis ad Beneficium , licet capacitas ignoretur ab Electore , *ex c. Nihil de Electione. Ita Salm. d. c. 5. nu. 79. cum Sanch. Suar. Tapia , Basil. Diana , Vill.* Secus tamen dicendum , si inferior dispenset bona fide , sed sine causa , contra *Busem. et alios ut supra ; vide lib. 3. n. 251.*

» 182. 4. In dubio de valore dispensationis ,
» validam censi , eo quod praesumatur in favorem actus , ne pereat , probabile putat *Sanch. etc. cum Dian. p. 3. t. 6. R. 9. p. 4. t. 3. R. 45. 64. p. 3. t. 3. R. 62. * (Sum. Salm. n. 88. Vide l. 3. n. 252.) **

» 183. 5. Habens potestatem generalem dispensandi potest etiam secum dispensare directe , et immediate. *Sanch. Dian. p. 8. t. 3. R. 10. contra Suarez *.* (*Ita Salm. c. 5. n. 60. et 61. cum S. Thom. Cajet. Laym. Pal. Bonac. etc. Quia est jurisdictio pure voluntaria , quæ etiam erga seipsum exerceri potest. Nunc bene sibi dispensare potest in votis , juramentis , jejuniis etc.) **

» 184. 6. Valet dispensatio obtenta per vim,
 » aut metum; modo causa sit justa. Item data
 » sine ullis verbis, sola mente. *Turrian. Dian.*
 » p. 8. tr. 3. R. 17. 76. p. 4. t. 4. R. 118.

Quæritur, an valeat dispensatio extorta per metum? Resp. quod quando causa dispensationis existit, dispensatio semper est valida: dummodo non constet Superiorem dispensasse sine animo dispensandi: metus enim voluntarium non tollit, sicut tollit vis. Obtentio autem talis dispensationis est etiam licita, si juste Prælato metus incutitur; nempe si subditus minatur se conquesturum apud supremum Superiorem: vel justam accusationem laturum de aliquo suo crimine. Illicita autem esset, si metus sit injustus; ideoque dispensatio tunc pro libitu a Superiore posset postea revocari. Ita *Calm. d. c. 5. n. 82. 83. et 84. eum Sanch. Pal. Suar. Bonnac.* Quando vero Superior metu coactus verbis tantum concedit dispensationem, non autem animo, tunc certe ipsa est nulla: Caterum, nisi constet defuisse animum, hoc non est præsumendum. *Salm. d. n. 82. ex. c. 22. Quæst. 5.*

» 185. 7. Qui impetravit dispensationem, v. gr.
 » in impedimento dirimente matrimonium, et
 » per ignorantiam, vel simplicitatem expressit
 » causam falsam, eum valide contrahere matrimonium dicit *Pont. de Matrim. lib. 8. c. 16.*
 » ex c. *Cum inter.* Sed contrarium tenet. *Pal.*
 » t. 1. t. 3. d. 6. p. 16. §. 5. ex cap. *Sup.*
 » litteris, v. *Dian. p. 8. t. 3. R. 69. ** (*Vid.*
 » de Matr. l. 6. n. 1131. Not. 2.)^{*}.

Quæritur, an petitio subreptitia, vel obreptitia vitiet dispensationem? Subreptitia dicitur, quando veritas reticetur: Obreptitia, quando mendacium apponitur. Resp. regula sit, quod tunc dispensatio erit nulla, quando tacetur ve-

Cap. IV. Quæ excusent etc. Dub. IV. 319
 ritas, quæ de stylo Curiae debeat necessario
 exprimi: vel allegatur falsum, quod de jure ta-
 cere debebat. Ita *Salm. de Matr. c. 14. n. 33.*
cum Sanc. Pal. Con. Suar. etc. Alia regula
 est, si tacetur, vel exponitur falso causa tan-
 tum impulsiva, valet dispensatio: secus vero,
 si causa esset motiva, ita ut sine ipsa Superior
 minime dispensasset. *Salm. 16: n. 35.*

Quid si plures causæ allegantur; quarum
 aliæ sint falsæ, aliæ veræ? Resp quod semper
 ac vera sit una ex illis, quæ sufficiens sit ad
 dispensandum, valida est dispensatio. *Salm. de*
Matr. d. c. 24. num. 36. cum Basil. Sanch.
Pal. Suar. Quid autem in dubio, an causa falsa
 allegata fuerit motiva, an impulsiva? Tunc va-
 lida censenda est dispensatio facta, cum in du-
 bio jura faveant valori actus ex l. *Quoties, ff.*
de Rebus dubiis. Ita. *Salm. ibid. n. 37. cum*
Dicast. Basil. Sanch. Pal. etc.

» 186. 8. Subditus bona fide Dispensationem
 » petens, rationibus Superiori allatis, potest;
 » dispensatione impetrata, esse securus V. *La-*
 » *ym. l. 1. t. 4. c. 22. ** (*Idem dicunt Salm.*
 » *n. 71. et 76. cum S. Th., Sanch. et Bon. **).
 » 9. Peccat, qui aliquem inducit ad dispen-
 » sandum sine causa, vel allegata falsa causa.
 » *Nav. Sanch. l. 8. de Matr. d. 18. n. 8.*
 » *Fill. t. 10. n. 314. Salas disp. 20. f. 6. n.*
 » 58. qui addit, id verum esse, etsi dispensans
 » excusetur ob bonam fidem.

» 10. Dispensatio potest impetrari non tantum
 » pro ignorante, sed etiam invito, quando ne-
 » cessitas exigit *Sanch. Beja contra Suar. vid.*
 » *Dian. p. 8. t. 2: R. 86. 87.* Id tamen locum
 » non habet in ea, quæ impetratur ex Pœni-
 » tentiaria Romana; nisi impetretur a personis
 » conjunctis, vel consanguineis intra quartum

» gradum , vel saltem a Confessario. *Marcus*
 » *Leo in praxi p. 1. 34. ** (*Ita Salm. de*
 » *Matr. cap. 14. n. 38. ex c. Si motu proprio.*
 » *De Præben. in 6. A principali tamen , opus*
 » *est, dispensatio acceptetur, ut Sanchez etc.)*.*

» Quæres , An , cessante causa dispensationis,
 » cesset ipsa ?

» Resp. pro hoc servient sequentes Regulæ.

» 1. Si tantum impulsiva , seu minus princi-
 » palis causa cesset , manet dispensatio.

» 1. Etsi cesset pars causæ motivæ , seu prin-
 » cipalis , manet dispensatio , v. *Dian. p. 8. t.*

» 3. *R. 62.*

» 3. Si commissa facultate dispensandi , prius-
 » quam dispensetur , cesset omnino causa prin-
 » cipalis , nulla est dispensatio.

» 4. Si dispensatione redacta ad actum irre-
 » vocabilem , cesset tota causa , non ideo cessat,
 » vel vim amittit ; v. gr. dispensatum fuit in
 » impedimento consanguinitatis , propter pau-
 » pertatem scæminæ , licet contracto matrimo-
 » nio , divitias obtineat , non est irritum. Idem
 » est , si Beneficium per dispensationem obti-
 » nueris , et postea cesset causa , ob quam di-
 » pensatum fuit.

» 5. Si facta dispensatione , cesset omnino
 » causa finalis , et actus possit facile revocari ,
 » v. gr. dispensatum est in voto castitatis prop-
 » ter vehementes tentationes , quæ postea ces-
 » sant , an reviviscat votum ? Vel in præcepto
 » recitandi Illoras , jejunandi , etc. propter in-
 » firmitatem et postea convalescit , an teneatur
 » recitare , jejunare ? etc. Affirmant *Sancti A-*
 » *micus , Portel. Ponac. etc.* quia alias non es-
 » set justa. Negativam tamen sententiam proba-
 » bilem , et in praxi tutam esset censet *Dian.*
 » *p. 8. t. 3. R. 24. ex Salm. Gran. etc.* si

quidem dispensatio fuerit absoluta : quia obligatio legis semel extincta non reviviscit : et quod destructum est , non reproducitur , nisi ab eo , qui producere potest. Vide *Suar. de leg. c. 22. Laym. Præpos. etc.* qui recte id concedunt , quando non est de re dividua , et successiva ; alias negant. Unde , supposita probabilitate sententiæ negativæ *Gran. Dian. etc.* sequentes casus (in quibus tamen alii melius contrarium sentiunt) resolvunt * (Vide. n. 196.).

» 1. Cum quo dispensatum est propter morbum in esu carniū , potest vesci , licet omnino convalescat.

» 2. Cum quo propter infirmitatem dispensatum est in voto Religionis , postquam convaleuit , non tenetur. *Dian. p. 6. t. 7. R. 45.*

» 3. Cum quo propter oculorum infirmitatem dispensatum fuit in onere recitandi Horas , etsi convalescit , non tenetur legere.

187 Deinde notandum , quod dispensatio , cum sit odiosa , stricte est accipienda c. 1. §. *De Filiis Presb. in. 6* Potestas contra dispensandi , cum favorabilis sit , late accipitur , ut *Sanch. Gran. Martin. op. Salm. de Leg. c. 5. n. 20.*

Bene autem dari potest dispensatio tacita , quæ colligatur ex conjecturis , ut si sciens Prælatus , te esse excommunicatum , confertur tibi beneficium , tunc tacite dispensat. Requiritur tamen ad hoc præsumptio voluntatis præsentis Superioris , vel antecedentis ad actum. Non enim sufficit præsumptio de futuro , v. gr. si sciret , dispensaret. Tantum licentia præsumpta de futuro admittitur , non vero dispensatio , quæ est vulneratio Legis. Vide *Salm. de Leg. c. 1. ex n. 11. cum Suar. Laym. Pal. Sanch.*

Quæritur , an Superior videns subditum age-

re contra Legem, et tacens; cum facile posset corrigere, censeatur dispensare? Affirmant *Salm. de Leg. c. 5. n. 15. cum Tap. Sanch. Pal. Suar.* Quia non est tunc præsumendum delictum Superioris, qui aliter ex officio, et ad evitandum damnum, teneretur loqui. Secus tamen dicendam, si Superior non posset corrigere sine incommodo. *Salm. ib. n. 17.*

De iis, qui possunt dispensare.

188. Potestas dispensandi alia est ordinaria, alia est delegata. Summus Pontifex potestate ordinaria potest dispensare in quibuscunque Legibus Canonicis, etiam sancitis ab Apostolis; tamquam particularibus Prælati Ecclesiarum, ut sunt jejunium Quadragesimale, observatio Festorum in Dominicis. Ita *Salm. c. 5. nu. 30. cum S. Th. et communi.* Non vero in Legibus traditis ab Apostolis, quas ipsi acceperunt a Christo Domino, tamquam Auctore principali, ut sunt Leges circa formas, et materias Sacramentorum: circa oblationem Sacrificii, etc.

189. Num autem Papa possit dispensare in aliquibus Præceptis Divinis? *Prima sententia* affirmat ex potestate delegata a Deo, quando expedit dispensatio. Ita *Sanch. Canus, et Bonac. apud Salm. de Leg. c. 5. n. 25.* qui vocant hanc satis probabilem. *Secunda*, quam probabiliorem merito putant *Salm. n. 26. cum S. Th. Pal. Suar. etc.* negat, quia nullibi hæc concessio reperitur Papæ facta a Deo. Obijciunt: cur dispensare potest, ut Minister Ordinis, et Confirmationis sit simplex Sacerdos? Resp. quod ex jure Divino Episcopus in his est Minister Ordinarius, non autem necessarius. Ita *Salm. ib. n. 27.* Vide dicenda de Matr. l. 6. n. 1119. *infra.*

Cap. IV. Quæ excusent etc. Dub. IV. 323

Certum autem est posse Pontificem, et Prælatos dispensare in votis, cum in his gerant vicem Dei. Ita *S. Th. 2. 2. q. 88. art. 12. Vide Salm. de voto Tract. 17. cap. 1. ex. n. 84.*

190. Episcopus potestate ordinaria potest dispensare in omnibus Statutis sive Episcopalibus, sive latis a Synodo Diocesana, independenter a Capitulo, et Clero, ut supra diximus. Et idem potest Capitulum, Sede vacante. Hoc tamen non potest Vicarius Generalis, nisi expresse ab Episcopo ei concedatur. Vid. *Salm. c. 5. n. 31. et 32.* Episcopi possunt etiam dispensare in Legibus Concilii Provincialis in suis Diocesibus; modo non sint Concilio specialiter reservatæ. Hoc enim expedit ad bonum regimen. *Salm. c. 5. n. 33. cum. Sanch. Suar. Bonac. Palaus etc.*

Notandum, quod Legislator non potest dispensare in sua Lege, si Lex transeat in contractum, ut si dicat: *Gaudeant immunitate habitantes in tali loco etc.* Vide *Salm. ibid. n. 35.* Potest autem inferior dispensare in Lege Superioris, si in Lege generaliter permittatur dispensatio, v. gr. si dicatur: *Donec Dispensetur.* *Salm. cap. 5. n. 37. cum Cajet. Bon. Suar. Pal. etc.*

Possunt etiam Episcopi dispensare in rebus quæ communiter eveniunt in jejuniis, esu ciborum, observatione Festorum, recitatione Officii, votis non reservatis. *Salm. c. 5. n. 38. cum Pal. Basil. Bon. Sot. Suar. etc. cum Bus. hic.*

Item in Legibus latis a Papa pro illa particulari Diocesi, in quibus videtur relicta facultas dispensandi illius Prælati. *Salm. c. 5. n. 39. cum Sot. Valent. Cajet. Azor. etc. cum Bus.*

Item potest Episcopus dispensare in Legibus communibus Pontificis, v. gr. in Impedimentis Matrimonii, in Irregularitatibus, in Votis re-

servatis, et similibus, quando non est facilis aditus ad Papam, et periculum est in mora; quia hoc expedit ad commune bonum. *Salm. d. c. 5. n. 39. cum. Sanch. Bus. Pal. Tap. Gran. Salas, etc.* Et hoc etiamsi sit facilis recursus ad habentem facultatem dispensandi ex privilegio Pontificis. *Salm. ib. cum Tap. et Martin. de Cens. c. 2. num. 65.* Parochi possunt etiam dispensare cum suis ovibus in jejuniis, et observatione Festorum, ubi non est facilis recursus ad Episcopum, *Suar. et Tap.* Immo ex consuetudine, etiamsi sit facilis recursus ad Episcopum, posse semper Parochos dispensare in his duobus Præceptis testatur; *Sanch. Gran. Sylv. apud Salm. d. cap. 5. n. 40.* Vide lib. 3. num. 298.

Et in omnibus dicuntur Episcopi dispensare jure ordinario, cum talis facultas eis competat vi proprii officii, cui est perpetuo annexa, *Salm. d. cap. 5. n. 40. cum Suar. Pal. Basil. etc.* Et ideo bene possunt eam aliis delegare, ut certum est, *Vid. n. 193. cum Salm. de Voto c. 3. n. 83.*

191. Quæritur I. An præter dictos casus possit Episcopus dispensare in Legibus Superioris, in quibus non sit reservata dispensatio? *Prima sententia* affirmat; quia hoc ipso, quod Superior eam non reservat, videtur eam concedere; aliter ad quid deserviret reservatio? Ita *Sotus, in 4. D. 27. q. 1. art. 4. §. At quo, Covarr. in c. Alma mater. 1. §. 7. n. 8.* Et probabilem dicunt *Pal. de Leg. tr. 3. 6. p. 4. n. 7. ac Bonac. eod. tit. D. 1. q. 2. p. 1. nu. 27.* dum oppositam tantum probabiliorem vocant; sed expresse docet, vocatque communem *D. Antonin. p. 1. tit. 17. c. und, §. 20.* dicens: *Episcopi autem dispensare possunt, se-*

cundam communem opinionem Doctorum, in iis quæ non sunt eis a jure prohibita. Eademque tenet etiam Glossa in c. Nuper. de sent. excomm. ex quo Canone præfati AA. hanc sententiam probant; cum enim ibi quæsitum fuerit a quodam Episcopo, an ipse potuisset absolvere ab excommunicatione lata a jure? Affirmative respondit Pontifex, sic inquens. Quia tamen conditor canonis ejus absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi. Et ibi Glossa verb. Retinuit, sic addit: Et est hic argumentum, Episcopos posse dispensare, ubi specialiter Dispensatio non est inhibita, et concessum videtur, quod non est prohibitum ex l. Necnon, ff. Ex quib. caus. maj. etc.

Hanc primam sententiam olim probabilem censui; sed re-melius perpensa omnino tenendam puto secundam oppositam, quam tenent *Suar. tom. 5. in 3. p. D. 7. sect. 4. Bonac. de leg. D. 1. q. 1. p. 1. n. 17. Castrop. l. c. n. 8. Salm. de Censur. c. 5. nu. 45. cum Pontio, et Salas; item. Bened. XIV. de Synodo l. 7. c. 30. Favetque S. Th. 1. 2. qu. 97. art. 4. ad 3. ubi ait: In lege humana publica non potest dispensare, nisi ille a quo lex authoritatem habet, vel is cui ipse commiserit. Ratio est, quia Inferior nihil potest in lege superioris, ut expressum est in Clem. 2. de Elect: ubi dicitur: Lex Superioris per Inferiorem tolli non potest. Nec prorsus concludit textus citatus in cap. Nuper pro prima sententia; valde enim differt facultate dispensandi in legibus Canonicis, prout sapienter scribit P. Suarez. Verum est leges, in quibus imponuntur censure, etiam leges esse, sed commune est apud omnes, et constat ex consuetudine recepta, quod censure non reservatæ,*

præsertim excommunicationes, bene possunt absolvi ab Episcopis, et a Parochis, et adhuc ab approbatis Confessariis: ut probat *Suar. loc. cit. n. 9. cum Soto, Navarro, et aliis*. Unde in hoc bene urget ratio apud textum allata, nempe quod cum Legislatores non tibi reservaverint absolutionem a censura, videtur præbuisse facultatem aliis eam absolvendi. Sed quoad dispensationes in legibus Pontificiis nequaquam adest hæc communiter recepta consuetudo, ut ipsæ concedantur ab Episcopis, semper ac non sint expresse Pontifici reservatæ; sed circa ipsas procedit generale et certum axioma, quod ex ipsa natura rei oritur, quod inferior nequeat dispensare in legibus Superioris, prout habetur exemplo expressum in alio Canone, nempe in *cap. Dilectus, de Temp. Ord.* ubi dicitur, quod circa leges Ordinationum Episcopus dispensare non potest, ideo nimirum, quia id Episcopis minime est concessum: *Cum illi hujusmodi dispensatio a Canone minime sit permessa*, sunt verba textus. Et nota, quod ibi non dicitur, *cum non sit prohibita*, sed *cum minime sit permessa*. Nec jam antèrius aderat aliqua prohibitio Episcopis dispensandi in tali materia, sed tantum id aderat, quod talis dispensatio ipsis nunquam permessa fuerat; ex quo Glossa recte infert: *Argumentum, quod Episcopus dispensare non potest, nisi in casibus sibi concessis a jure*. Nec valet dicere, quod Episcopi immediate a Deo jurisdictionem habent, juxta sententiam *Natal. Alex. Cont. Tournely, Soto, Vasq., Victorice*, et aliorum; et ideo possunt Dispensationem impertiri, ubi illa non est eis specialiter vetita. Non respondetur, quod licet præfata sententia sit satis probabilis, attamen nemo negat talem jurisdictionem semper esse Pon-

Cap. IV. Quæ excusent etc. Dub. IV. 327

tifici subordinatam. Præterea arguimus adversus primam opinionem, quod si ratio illius Paucorum valeret, non solum Episcopi, sed etiam Parochi dispensare possent eodem modo in legibus Pontificis; dum etiam Parochis permissum est absolvere a censuris non reservatis, ut loquitur textus in *cap. Nuper* allatus, dicens; *A suo Episcopo, vel a proprio Sacerdote poterit absolutionis beneficium obtinere.* Sed hoc quis audebit dicere? Quoad autem Axioma a pluribus DD. admissum, ut referetur *l. c. n. 980. vers. Sed dubitatur*, nempe quod, quicquid potest Papa in tota Ecclesia, potest Episcopus in sua Dioecesi, nisi specialiter id ei prohibeatur, ait *P. Suarez l. c. n. 5.* aut non admittendum, aut admittendum dumtaxat in iis rebus, quæ spectant ad communem directionem Animarum, et quæ sunt mortaliter necessariae; sed ad hunc ordinem nequaquam pertinere Dispensationem legum Canoniarum. Hoc tamen non excludit, ut scribit *Bonacina loco supra citato*, quod Episcopi dispensare possint in iis casibus, qui frequenter occurrent, et sæpe Dispensatione egent; aut vero (inquit) cum aliqua gravis utilitas, et tunc non possit commode Apostolica Sedes adiri, juxta quæ dicitur in *Append. de Privil. num. XL.*

192. Quæritur 2. quid in dubio, an casus indigeat dispensatione? Resp. quod sive dubium sit positivum, sive negativum, potest subditus uti sua libertate. Consultius tamen est tunc adire Prælatum, qui declaret, vel dispenset; cum in tali dubio bene possit etiam Prælatum inferior dispensare sine concessione Legislatoris. Ita *Pal. n. 6. p. 5. n. 10. Laym. c. 2. n. 4. et Salm. d. c. 5. n. 45. cum Sa, et Diana.* Idem dicunt *ibid. Suar. et Sanch.* de dubio circa vota

reservata. Idem in dubio, an adsit causa sufficiens ad dispensandum. *Salm. ib. n. 46. cum Cajet. Gran. et Sylv.* Idque asserit *Croix l. 1. n. 804.* tenere *Sunch. Gob. et Tap.* quia potestas dispensandi late interpretanda est, intellige, fidata sit, non per modum commissionis, sed gratiæ (ut infra dicetur *n. 195.*); et tunc dispensans non obligatur ad examen plena sufficientia causæ. Notat autem *Pal. n. 3. D. 6. p. 7. nu. 12. Cor. Sanc. Suar. Bas. etc.* quod potestas, quem habent Prælati inferiores dispensandi ratione Officii in legibus Superioris, utpote in casibus qui frequenter occurrunt, debet dici potius ordinaria, quam delegata.

193. Circa potestatem autem delegatam dispensandi, notandum, quod quisque habens potestatem ordinariam potest eam delegare: et tunc si delegatio est per modum commissionis pro certo casu, expirat morte concedentis, si res sit adhuc integra; si vero per modum gratiæ, tunc non expirat, ex *regul. 16. juris in 6.* Pariter quisque inferior, qui jure ordinario potest dispensare in Legibus Superioris. (ut possunt Episcopi in jejuniis, votis, etc. uti supra diximus *n. 190.*) potest etiam delegare potestatem dispensandi; modo hoc ei non sit limitatum. Vide *Salm. cap. 5. n. 51.* Delegatus autem nequit subdelegare, nisi sit delegatus a Principe, sive a Papa, ut *ex cap. fin. §. 1. de Offic. et Pot. Deleg.* Vel nisi sit ab inferiore Ordinario delegatus ad universitatem causarum, ex *Leg. 1. §. An ab eo ff. quis, et a quo.* Sed de his sedulo observa, quæ dicuntur de *Sacram. Pœnit. lib. VI. n. 566. vers. Generaliter.*

194. Nota, quod Prælati Regulare non pot-

sunt dispensare in Regula, nisi iis concedatur a *Privilegio*, vel a *Jure*. Ratione *Privilegii*, quod ex se muneris Prælati adnectitur, possunt Prælati etiam inferiores dispensare. 1. In rebus levibus quæ scilicet sub levi præcipiuntur. 2. In rebus frequentibus. 3. In statutis propriis scilicet quæ sunt propria illius Conventus. *Peyrin. Tom. 2. q. 1. p. 5. et Pal. d. p. 7. cum aliis*.

Ratione autem facultatis iis concessæ a *Jure* Prælati dispensare nequit in votis essentialibus ex *c. Cum ad Monast. de stat. Monac.* In aliis vero regulis bene potest in casu particulari, nisi expresse sit ei interdicta dispensatio. Ita. *Peyrin. cum Rod. Angel. Sylv. Turrecr. Miranda.* Talem enim facultatem Prælati habent a *jure*, ut *Gloss. c. Monachum. 20. q. 4.* Et ratio est, quia lex humana non possit providere omnibus casibus, expedit, ut in particularibus Rectores provideant; alioquin non sufficienter provideretur bono communi. Et ideo ex *S. Thom. 1. 2. qu. 97. art. 4. in corp.* quique Rector habet potestatem dispensandi in lege humana ex justa causa. Sed adverte dicta *n. 191.* An autem subditus reneatur obedire Prælati præcipienti aliquid contra Regulam? Resp. negative, si certum sit rem præceptam esse contra Regulam, atque constet Prælatum in illa non posse dispensare, vel non duci ex causa justa, ut *Peyrin. d. l. Sanch. in Dec. l. 6. c. 3. lib. 8. de Salm. de Stat. Rel. c. 6. n. 72.* At *ibid. n. 66. et 67.* dicunt Prælatum jubentem aliquid probabiliter licitum, vel quod non sit certe injustum, juste jubere; alias magna confusio adesset, si jubere nequirent Prælati, nisi evidenter justa. Vide dicta *n. 24.*

195. An autem facultas delegata dispensandi sit late, vel stricte interpretanda? Resp. late, si concessa sit per modum gratiæ, ut supra;

strictè, si per modum commissionis pro certo casu. *Laym. tr. 4. c. 22. n. 6. Sanch. de Matr. l. 8. D. 2. n. 1. et 6. ac Salm. de Leg. cap. 5. n. 53. cum Tapia, Basil. etc.* Ipsa vero dispensatio, cum sit odiosa, semper strictè sumenda est; nisi dispensatio sit debita: vel sit ex motu proprio Principis: vel sit inferta in corpore juris, vel tandem nisi concedatur Communitati, vel ad bonum commune. In his enim casibus late accipienda est. Ita *Salm. p. c. 5. n. 54. cum Tapia.*

Quæritur autem, quotupliciter dispensatio cessare possit? Ad hoc prænotandum est, quod si dispensatio jam sortita sit suum effectum, vel si dispensationi fuerit adjuncta aliqua commutatio oneris: tunc etiam, cessante causa, dispensatio non cessat. Vide *Salm. de Leg. cap. 5. n. 86. et 87.*

Notandum etiam est circa causas dispensationum, quod aliæ causæ per se excusant a præcepto, puta jejunii, Officii Divini etc. Et istæ non egent dispensatione, si sint certæ, vel saltem probabiliter justæ. Aliæ vero sufficiunt ad dispensationem, sed ea indigent: Sufficiens nempe causa est Dignitas petentis, aut superioris, ut benignum se offendant: Necnon utilitas communis vel privata, et similes. Vide *Salm. c. 5. n. 73. et 74.* In dispensationibus autem impedimentorum in Matrimoniiis sufficit pro causa solutio pecuniæ in subsidium Ecclesiæ, ut est praxis. *Salm. c. 5. n. 72. cum communi.*

196. Tribus autem modis dispensatio cessare potest. I. per *Cessationem causæ.* II. per *Revocationem dispensantis.* III. per *Renunciationem dispensati.*

Et I. per *Cessationem causæ*, si cesset causa motiva, et totalis. Secus autem, si cessat cau-

Cap. IV. Quæ excusent etc. Dub. IV. 331

sa impulsiva; aut cessat motiva, sed non totaliter; nam si aliquid istius perduret, adhuc perdurat dispensatio, ut *Bus. n. 2. cum Salm.* At si dubium sit, an totaliter cessaverit? Standum est pro dispensatione, quæ possidet. *Salm. c. 5. n. 88. Vide lib. 6. n. 1133.*

Quæstio vero est, an, certo cessante totaliter causa, pereat dispensatio? *Prima sententia* affirmat, quia valor dispensationis pendet a voluntate Superioris, qui præsumitur nolle dispensare, nisi pro tempore, quo causa duret. Ita *Sanch. de Matr. l. 8. D. 30. n. 15. Bon. de Leg. D. 1. q. 2. p. 10. §. 1. n. 5. et Dicast. Con. Hurt. et Trull. apud Salm. c. 5. n. 89. Secunda sententia* negat; Ratio, quia obligatio Legis jam ablata per dispensationem, non redit, nisi rursus imponatur a Legislatore: Ita *Pal. de Matrim. l. 8. c. 20. n. 3. Suar. de Leg. l. 6. c. 20. n. 15. et l. 8. c. 36. Pal. de Priv. D. 4. p. 5. n. 7. Laym. n. 4. c. 22. n. 15. et Salm. c. 5. n. 90. cum Perez, Salas, Sa, Ang. Sylv. Tapia, etc.* Et probabilius vocant *Sanch., Dicast. et Trull.* Et probatur ex *Reg. 73. de Reg. jur. in 6. Factum legitime retractari non debet, licet casus postea eveniat, a quo non potuit inchoari.* Secus vero dicendum, si dispensatio non fuerit concessa absolute, sed sub conditione expressa, vel tacita, si causa perduret. Utraque sententia satis probabilis videtur.

Sed difficultas magis urget, quandonam dispensatio censenda sit concessa absolute, et quando sub tacita illa conditione, si causa duret? Resp. quod, si causa judicatur perpetua, tunc dispensatio censetur data absolute, etsi postea per accidens causa cesset. Hinc dicunt *Salm. c. 5. n. 91.* quod si quis oblineat dispensatio-

nem ab Officio, vel abſtinentia a carnibus pro infirmitate, quæ exiſtimatur perpetua, tunc, etiamſi valetudo ſuperveniat, poteſt uti diſpenſatione. Sed huic minime acquieſco, quia in iis caſibus, puto diſpenſationem omnino cenſendam eſſe factam ſub conditione. Conſentio autem cum *Salm. num. 92.* quod irregularis, qui obtinuit diſpenſationem ob paupertatem, parentum, ob inopiam Miniſtrorum, vel ob honeſtatem morum, bene poſſit illa uti, etſi caſu poſtea ceſſent illæ cauſæ. Secus autem, ſi cauſa judicatur tantum pro tempore duratura; Hinc ſi quis obtinet diſpenſationem a jejunio ob infirmitatem, quæ non judicatur ob infirmitatem, quæ non judicatur perpetuo duratura, ceſſante cauſa, ceſſat diſpenſatio.

Quando vero diſpenſatio ſit abſoluta conceſſa: non ceſſat per unum actum; v. gr. obtinuisti diſpenſationem in voto caſtitalis ad contrahendum Matrimonium, mortua Conjuge, perdurat diſpenſatio; niſi fuerit conceſſa pro ſpeciali caſu, ſcilicet ad ducendam virginem a te defloratam; et ſic de ſimilibus. Ita *Salm. c. 5. ex n. 91. uſque 94. cum Bon. Laym. Sanch. Baſil. et aliis ſupra citatis.*

197. II. Ceſſare poteſt diſpenſatio per *Revocationem Diſpensantis*. Et quidem, ceſſante cauſa, vel alia nova contraria ſuperveniente, Superior diſpenſationem revocare poteſt, immo tenetur, ceſſante totaliter cauſa motiva. Peccabit tamen (ſed tantum leviter) revocans ſine cauſa, licet revocatio valeat. *Bonac. D. 1. q. 2. p. 7. §. 2. n. 2. et Salm. c. 5. n. 97. cum Tapia.* Etiam Prælatuſ inferior, qui poteſt concedere diſpenſationem ſive jure ordinario, ſive ex commiſſione Legislatoris, poteſt ex juſta cauſa diſpenſationem revocare; ſine tamen cauſa, nul-

Cap. IV. Quæ excusent etc. Dub. IV. 333

la erit revocatio : *Bonac. loc. cit. Sanch. lib. 8. de Matrim. D. 33. m. 14. et Salm. d. c. 5. n. 99. cum Salas, Tapia etc.*

Notandum hic, quod dispensatio; quæ absolute sit concessa, non cessat morte dispensantis, quicumque ille sit, sive supremus, sive inferior; cum dispensatio sit gratia, et gratia non spiret morte concedentis. Excipe, si Superior dispensaverit, *donec ei placuerit*, vel *ad suum arbitrium*; tunc enim morte ejus spirat; si res adhuc sit integra: puta si Confessarius nondum incœperit audire Confessionem. Si vero dispensatio concessa sit, *donec revocetur*, tunc non spirat morte concedentis: Idem si concessa sit *ad arbitrium Sedis Apostolicæ*, vel *Episcopi*; tunc neque spirat morte Pontificis, aut Episcopi. Vid. *Salm. diet. c. 5. n. 93. et 96.*

198. III. Cessat dispensatio per *Renunciationem dispensati*; quod ipse bene facere potest, quando effectus dispensationis nondum sit secutus, nisi renunciatio redundet in damnum alterius, vel Communitatis, in cujus favorem sit impensa dispensatio; Vel nisi Prælati præcipiat subdito uti dispensatione concessa, ex justa causa. *Salm. d. cap. 5. n. 100. cum Cajet. et Tapia.*

Potest igitur dispensatus renunciare dispensationi expresse, et etiam tacite; et consummata renuntiatione, nequit illa amplius uti. Consummata autem intelligitur renuntiatio, quando a Superiore renunciatio acceptatur, alias dispensatio durat. *Salm. cap. 5. nu. 101. cum Suar. Tap. Bonac. etc.*

Quando autem intelligatur facta tacita renuntiatio dispensationis? Alii dicunt, quando dispensatus per decennium illa non utitur, cum uti possit, ut ait *Martin.* Alii (ut *Sanch. et Bordon.*) quando dispensatus actum contrarium

ponit, puta, si obtenta dispensatione ad contrahendum cum una, quærat inde contrahere cum alia, sed per ista signa nullo modo censeri factam renunciationem, tenendum esse dicunt *Sal. d. c. 5. n. 102. cum Suar. et Tap.* Hinc inquirunt, quod dispensatus ad contrahendum cum una, bene potest illa dispensatione uti etiam postquam cum alia contraxerit, quæ mortua sit; Vel postquam emisit votum castitatis, voti dispensatione postea tantum obtenta. Denique, qui habet dispensationem jejunii, Officii Divini, potest illa uti, etsi Officium, et jejunium postea servaverit. Ita *Salm. 16. num 103.* Hic libet addere aliqua I. de Cessatione legis. II. de Interpretatione. III. de Epikeja.

De Cessatione Legis.

199. Nota, quod per Legem generalem nunquam abrogatur Lex particularis alicujus loci, etsi expresse dicatur: *Non obstante quacunque lege particulari. Sal. c. 3. n. 14. cum Sanch. Pal. Bon. etc.*

Sed hic notanda est quæstio illa magna inter DD. an cesset Lex, cessante fine adæquato Legis? Finis adæquatus est ille, qui est totalis finis Legis: nam si Lex plures fines habeat, finis adæquatus ex omnibus illis constituitur. Hoc posito certum est, quod cessante fine adæquato, seu totali Legis in communi, cessat Lex, ut si vovisti non ingredi talem domum ob periculum fornicationis, cessante periculo, cessat votum. Ratio, quia Lex cum sit inutilis, vim amittit obligandi. Ita *D. Thom. 1. 2. quæst. 103. art. 4. ad 3. in fine et Salm. de Leg. c. 4. n. 3. cum communi.* An vero tunc sit expectanda declaratio Legislatoris, vel contraria con-

suetudo? Affirmant aliqui; sed alii omnes negant cum *Salm. ibid. n. 4.* Sufficit enim, ut mihi in particulari constet, vel saltem probabile sit (ut *Salm. ib. cum Palao, et Gran.*) cessasse finem Legis adæquatum.

Quæstio urget, an cesset Lex, cessante fine adæquato in casu particulari? *Prima probabilior sententia* negat, si tantum cessat privative scil. si Lex tunc reddetur inutilis: Nam si cessat contrario, quando scilicet materia Legis reddetur in illo casu nociva, vel valde difficilis; tunc omnes afferunt Legem non obligare. Ratio dicta primæ sententiæ est, quia licet, cesset finis damni in casu particulari, non tamen cessat finis periculi in communi; ideo tunc non cessat finis adæquatus. Ita *Salm. d. c. 4. nu. 6. et 7. cum D. Th. 2. 2. quæst. 154. art. 2. ac Sol. Suar Pal. et communiori. Altera vero sententia* (quam tenent *Cajet. Sol. opuse. tom. 1. nu. 12. q. 2. Sylv. verb. Lex q. 8. et 9. Ang. ibid. n. 4. Cas. 7. item Valent. Tiraq. Hurt. et Cardan. apud Croix lib. 1. n. 867. Gran. Henr. Castr. ac Dian. apud Salm. l. c. qui n. 5. dicunt hanc sententiam non posse negari esse satis probabilem, sicut probabilem etiam vocat *Viva de Leg. q. 6. Art. v. nu. 5. cum Panorm. Led. Sa,*) tenet, quod cessante fine adæquato, etiam privative in casu particulari, cesset obligatio Legis. Quia, ut dicunt, in quocumque casu cessante finis Legis, Lex etiam cessat; et sicut cessante fine Legis in communi pro uno tempore cessat Lex, licet non cesset pro alio; sic cessante pro uno casu particulari, cessat Lex pro illo, licet non cesset in communi. Sic ajunt evenire etiam in Legibus naturalibus; Correctio enim fraterna non obligat, ubi non speratur fructus. Idem etiam tenet*

Tamb. in D. l. 2. c. 1. §. 7. nu. 38. cum Abbat. Nav. Com. etc. Quia (ait *Tamb.*) sicut cessante fine in universo, cessat lex universaliter, sic cessante fine in particulari, cessat lex in particulari, cum in utroque casu æque Lex reddatur inutilis, cessante fine legis. Fornicatio autem semper est mala jure naturæ, licet in aliquo casu cessaret periculum malæ educationis prolis. Ratio, quia in fornicatione semper adest periculum magnæ hallucinationis, immo in illa, ultra periculum malæ educationis, sunt alia damna, scilicet hebetatio mentis, subjectio rationis sensui, etc. ideoque ibi nunquam cessare potest, nec in particulari quidem, finis adæquatus; Vide *Viva super Prop. 48. Innoc. XI.* Ac ideo non obstat auctoritas *D. Th.* in contrarium adducta a *Salm.* nam S. Doctor tantum loquitur ibi de fornicatione, quod certum est apud omnes. Illis tamen non obstantibus, magis mihi arridet prior sententia, eo quod communiter loquendo fere nunquam in particulari cessat omnino periculum hallucinationis. Si vero aliquando casus acciderit, quod aliquis omnino certus et securus esset abesse omne hallucinationis periculum, tunc non auderem secundam sententiam improbare; at hujusmodi casus rarissime poterit evenire.

Utrum autem probabile sit legi posse libros prohibitos, cessante periculo, et scandalo, Affirmant ob eandem rationem *Felin. Ab Masc. Decian.* et inclinat *Laym. l. 2. cap. 14. n. 5.* Sed negandum cum *Pal. de Fide D. 2.* qui citat *Tal. Suar. Sanch. etc. ac. Tamb.* qui dicit, quod in hoc non cessat omnino periculum, vel non cessat omnino finis prohibitionis, nec etiam in particulari, cum finis prohibitionis sit, non solum ut vitetur damnum conscien-

liarum ex lectione pravorum librorum, sed etiam, ut servetur obedientia Ecclesiæ in materia tam periculosa; et ne detur ansa Hæreticis, vel malis scriptoribus, perniciose typis demandare; Ideo bene inquit *Tamb.* nullo modo aperiendam esse januam impune legendi hujusmodi libros, etiamsi quis putet pro se abesse periculum.

II. De interpretatione Legis.

200. Interpretatio alia est Authentica, alia Usualis, alia Doctrinalis. *Authentica* fieri potest vel ab ipso legislatore, vel a suo successore; aut a Superiore. *Usualis* est illa, quæ ita ab usu est recepta. *Doctrinalis* autem est declaratio quædam mentis Legislatoris, quæ a quocunque Doctore fieri potest.

Hic dubitatur an Declarationes, quæ fiunt a Pontifice, vel a Principe alienjus legis, indigeant promulgatione, ut obligant? In hoc distinguere oportet Declarationes *pure tales* ab aliis, quæ sunt *non pure tales*, sed potius sunt mera Interpretationes. Declarationes *pure tales* sunt, cum ab illis explicatur aliquis sensus, qui usque ab initio jam erat clare imbibitus in lege: ex gr. si dubium sit, an sub verbo *Fili* intelligatur solus legitimus, aut etiam spurius, et Legislator declarat intelligi etiam spurium, tunc verum sit quod sensus in lege erat clare imbibitus. Interpretatio autem, sive Declaratio *non pure talis* est illa, cujus non est clare imbibitus in lege, sed circa ipsam variæ sunt opiniones, et tantum deducitur ex argumentis, v. gr. quod sub nomine *Patris* intelligatur etiam Avus, aut quod sub nomine *Mortis* intelligatur etiam mors civilis, prout est carcer

perpetuus, aut simile, recurrendo ad quandam impropriam significationem.

Illis positis, dicimus cum *Suarez*, *Castropal*, *Vasquez*, *Salas*, *Salmant.* *Holsman*, *La-Croix* *Supplet.* *Sporer* etc. quod Declaratio sensus clare imbibiti in lege non requirit promulgationem; sed statim obligat eos omnes qui illum noverint, cum talis Declaratio non sit nova lex. Interpretatio vero alicujus sensus non clare, sed tantum obscure, sive improprie imbibiti in lege, quæ est declaratio non pure talis (ut diximus) hæc, quia habetur tanquam nova lex, et obliget, necessario promulgationem requirit, sicut omnes aliæ leges juxta dicta n. 95. et 96. Ilinc inferitur cum *Suar. de leg. l. 6. c. 1. n. 3.* et *Castrop. tr. 3. eod. tit. D. 5. p. 3. §. 1. num. 5.* (qui citat pro se *Bonac. Salas*, et *Lorca*) quod Declaratio, quæ fit a Legislatore alicujus sensus clare in lege imbibiti (juxta exemplum adductum filii legitimi, et spurii) non requirit promulgationem, ut obliget. Contra vero Declaratio sensus obscure imbibiti (juxta exemplum Avi sub nomine Patris, vel mortis civilis sub nomine Mortis) indiget quidem promulgatione; tunc enim ipsa novam constituit obligationem, quæ per se non erat prius clare in lege imbibita. Et idem dicunt *Suar. loc. cit. et Castrop. n. 2* de illis Declarationibus, quæ fiunt non ab eodem Legislatore, sed ab ejus Successore, aut Superiore; quia Legislatoris mens nequit his esse ita cognita, ut erat ipsi Legislatore; unde tunc, ut declaretur sensus (quamvis imbibitus in lege) alicujus obligationis, semper opus est recurrere ad argumenta, et interpretationes, quæ novam legem jam constituent reddendo certum quod erat dubium; et ideo promulgatio requiritur, alias Declaratio

Cap. IV. Quæ excusent etc. Dub. IV. 339
nunquam Authentica, sed tantum Doctrinalis
reputabitur.

Interpretatio autem Doctrinalis, quæ est declaratio simplex mentis Legislatoris, a quocunque Doctore fieri potest, modo fiat juxta regulas, et sensum a Sapientibus magis receptum; cum enim sæpe dubia occurrant, nec de facili semper obtineri possint resolutiones a Legislatore, necesse fuit, ut Viris peritis hæc facultas interpretandi præbeatur, ut eruitur ex *cap. 2. de Privilegiis in 6.* An vero possit fieri interpretatio Legis, si in ea omnis interpretatio prohibetur? Negant *Salm. cap. 4. nu. 23. cum Reg. Henr. Henr. Henr. etc.* Sed affirmant *Pal. tr. 3. D. 5. p. 2. §. 2. n. 6. Salas D. 21. Sess. in fin. Sa vera Interpretatio n. 5.* Tunc enim dicunt excludi tantum interpretationes frivolas, non autem prudentes. Idque colligunt ex *Trident. Sess. 4. Decret. de Usu sacr. libror. ubi prohibetur fieri interpretatio S. Scripturæ contra sensum quem tenet Ecclesia; Quare ajunt, quod si quis præter consensum Patrum, non tamen illa contrarium, Scripturam interprete- tur, huic tali prohibitioni non adversatur, ut dicunt *Azor. p. 1. l. 8. c. 2. q. 3. Bunn. p. 1. q. 11. Barbosa in Rom. Concil. l. c. Trid. et Pal. dicto n. 6.* Qui tamen advertit *n. 7.* aliquando prohiberi etiam interpretationem doctrinalem, non vero quamcumque sed quæ typis mandatur, et ex professo fit. Nam hæc tantum videtur vetita a Pio IV. in bulla Confirmatoria Tridentini, ubi prohibetur, ne quis commentarios in præfatum Concilium edere audeat: quod verbum *edere* ex consuetudine sumitur pro interpretatione typis mandata, ut dicunt *Barb. in Remiss. Concil. Sess. 25. c. 2. et idem Pal. cum Sa, Rodrig., Salas, Reg. . . .* *lmo**

ajunt *Bonac. de Leg. D. 1. p. 7. n. 3. in fin. et Pal. eod. n. 7. cum Suar. et Salas*, nec prohiberi quamlibet interpretationem typis excusam, sed eam tantum quæ ex professo desumitur, non vero si unum vel alterum Tridentini Decretum incidenter interpreteris.

Regulæ in interpretandis Legibus, sunt videl.
 1. Ut attendatur mens, sive finis intrinsecus Legislatoris: Hinc, si constat de mente Legislatoris, huic magis standum est, quam verbis Legis. 2. Attendenda est ratio Legis. 3. In dubio mentis Legislatoris verba Legis accipienda sunt secundum proprium sensum, semper ac non sequatur aliquid absurdum. Sensus autem proprius potest esse naturalis, et hic accipiendus est in poenalibus; potest esse etiam civilis, et hic etiam accipi potest in favorabilibus. 4. Ut in dubio fiat interpretatio pro valore actus. 5. Quod Lex in favorabilibus ampliatur, restringatur in odiosis. Quando vero Leges sunt favorabiles, quando odiosæ, primum motivum Legis attendendum est. Vide *Salm. c. 4. §. 2.*
 Quæritur hic, an lex extendi debeat de casu ad casum ob identitatem rationis? Si non currit eadem, sed tantum similis ratio, communiter docent Doctores non esse faciendam extensionem, nisi casus exprimat in lege tantum causa exempli, puta si lex imponat poenam contra furantes centum aureos, certe comprehendit etiam furantes rem ejusdem valoris. Dubium fit, an fieri debeat extensio quando occurrat pro alio casu non tantum similis, sed eadem adequata ratio? *Prima* sententia affirmat ex illo trito Dicto? *Ubi eadem est ratio, ibi eadem currit legis dispositio*, ut habet summarium in *l. Illud ff. ad L. Aquil. et c. Inter de Translat. Episcop.* Et hanc tenent *Læym.*

Cap. IV. Quæ excusent etc. Dub. IV. 341

l. 1. tract. 4. c. 18. n. 9. Roncag. de Legib. c. 2. q. 4. R. 2. pag. 50. et Salm. eod. tit. tract. 11. c. 3. n. 34. cum Suar. Gran. Tapla, et communi ut asserunt. Ratio quia mens Legislatoris colligitur ex legis ratione, quæ ideo dicitur anima legis; unde censeim Legislator bene comprehendere voluisse omnes casus, ubi eadem adæquata ratio legis reperitur. *Secunda vero sententia, quam tenent Palaus de Legib. l. 1. tract. 3. D. 5. p. 3. §. 4. n. 2. Bonac. eod. tit. D. 1. q. 1. p. 8. n. 28. et Mazzotta tract. 1. D. 2. q. 1. cap. 3. q. 5. negant fieri extensionem de casu ad casum ob eandem rationem etiam in casibus favorabilibus, et tanto minus in odiosis, et correctoriis. Ratio, quia ratio legis non est lex, et ideo quamvis militet pro alio casu, illum non comprehendit: Potuit enim Legislator unum casum velle comprehendere, et non alium, vel quia non expedit omnia præcipere aut vetare, vel quia potest adesse aliqua superior ratio nobis ignota movens Principem, ut in uno casu, non in alio disponat.*

Hæc tamen sententia facile conciliatur; nam licet Fautores primæ sententiæ (a qua non recedendum cum sit communis, ut idem Palaus fatetur) doceant extendi leges de casu ad casum; quando eadem adæquata ratio: tamen addunt tunc currere eandem adæquatam rationem, quando; nisi lex extenderetur, Legislator argui posset de injustitia vel imprudentia; tunc enim casus non expressus potius dici debet comprehensus in lege, quam lex extendi ad illud: ita Suar. de Leg. l. 6. cap. 3. ex n. 4. Roncag. d. R. 2. et Laym. d. n. 9. v. Cæterum. Et in hoc conveniunt etiam Auctores secundæ sententiæ, ut Bonac. dict. n. 25. v. Ad secundam. Palaus loc. cit. num. 8. et Mazzotta, v. Excipe.

Id autem evenire dicunt I. In Correlativis, prout in viro et uxore; tunc enim quod est sanctum de uno, censetur etiam de alio, si pro utroque eadem ratio procedat. Sicut enim Sponsa potest resilire a Sponsaliis, si Sponsus sine ejus licentia absit, ex c. de illis de Sposal. sic etiam Sponsus. Item si uxor potest communicare cum viro excommunicato, ex c. Quoniam 2. q. 3. ita etiam vir. II. In Equiparatis, ut sunt Electio, Præsentatio, Provisio ad Beneficium. III. In Connexis, ut sunt Diaconus, et Subdiaconus. IV. In Contentis, ut sunt Vicarius Episcopi, et Vicarius Capitularis. Sede vacante, Filia et Neptis. In his conveniunt omnes, etiamsi lex sit pœnalis, aut correctoria.

Regulam autem juris 49. in 6. *Odia restringi, favores, convenit ampliari*, recte dicunt *Suar. l. 6. c. 4. et Bonac. loc. cit. n. 27. cum Menoch.* procedere, quando dispositio legis extenditur ex interpretatione congruitatis, ut ajunt, non autem quando extendi debet ex interpretatione necessitatis, quæ dicitur potius adæquata interpretatio legis, quam extensio.

Adverunt tamen 1. *Sanch. l. 3. de Matrim. D. 20. n. 3. et Mazzotta loc. cit. pag. 68.* quod si lex decernat aliquid causa frequentioris usus, ipsa etiam comprehendit casum minus frequentem. Et ideo lex S. Pii V. permittens Monialibus egressum propter incendium, et lepram, aut epidemiam, extenditur etiam ad ruinam domus, inundationem, et invasionem hostium, ut communiter DD. docere ait *Mazzotta loc. cit.* Advertunt 2. *Laym. n. 21. Pal. n. 14.* quod Judices ex similitudine rationis tenentur legem ad alios casus extendere, quia ipsi quantum fieri potest legibus debent conformari, juxta l. 22. ff. de Leg. Cum in aliqua causa sententia

Cap. IV. Quæ excusent etc. Dub. IV. 343
earum (nempe legem ut supra exprimitur)
manifesta est, is qui jurisdictioni præest ad si-
milis procedere debet.

III. De Epikeja Legis.

1201. Epikeja, seu Epikia est exceptio casus
ob circumstantias, ex quibus certo, vel saltem
probabiliter judicatur Legislatorem noluisse il-
lum casum sub Lege comprehendere. *Salm. cap.*
4. n. 41. cum Pat. et Martin.

Hæc Epikeja non solum locum habet in Le-
gibus humanis, sed etiam in naturalibus, ubi
actio possit ex circumstantiis a malitia denuda-
ri. *Salm. ib. n. 42. et 43.*

Ut tamen detur locus Epikejæ, non solum
debet Lex cessare in causa particulari negati-
vè, quia nimirum deficiet tunc finis legis, sed
debet cessare contrarie, nempe quod Lex red-
datur damnosa, vel nimis onerosa: Quare po-
tèst negari ensis depositus domino, si ille sit a-
busurus. Ita *Salm. ibid. n. 44. cum S. Th.*
Sufficit autem, si aliter Lex redderetur nimis
dura. *Salm. ib. n. 45. cum Arav. Cord. etc.*
Hinc excusatur ab auditione Sacri, qui timet
notabile jacturam bonorum. Et etiam excusatur
ab observatione Festi, qui aliter amittere cogi-
tur magnum lucrum; ut *Suar. et Pal. apud*
Salm. ibid. in fin. Et super hoc vide dicenda
ll. 3. numer. 301.

APPENDIX I. Busembai.

De Dispensationibus S. Pœnitentiariæ.

202. » **Q**uia ex officio S. Pœnitentiariæ mul-
 » tæ dispensationes (et gratis quidem) impe-
 » trari possunt , saltem pro foro conscientie ,
 » operæ pretium censui quædam circa hujus rei
 » praxim pœnitentibus , et confessariis utilia hic
 » subnecere.

» Et quidem tria potissimum circa hanc rem
 » requiri possunt. 1. Circa materiam , et cau-
 » sas , in quibus nimirum casibus dispensatio-
 » nes istæ concedi soleant. 2. Circa formam lit-
 » terarum Pœnitentiariæ , quibus dispensatio
 » Confessario committitur , quarum verba non-
 » nulla , quæ difficultatem pariunt , explicanda
 » sunt. 3. Circa ipsam executionem dispensatio-
 » nis , quæ nimirum in ea observanda sint. De
 » quibus ex Bôn. Dian. p. 4. t. 4. R. 71. et
 » p. 8. t. 1. P. 103. etc. usque ad R. 111. et
 » Marci Pauli Leonis volumine integro ea do-
 » cure edito.

203. » Resp. 1. In triplici materia (pro cu-
 » jus diversitate diversa quoque est forma) di-
 » spensationes , sive gratiæ istæ concedi solent.
 » » Prima est in votis , v. gr. ut votum Reli-
 » gionis , ob inopiam parentum , vel fratrum ,
 » similive ex causa liceat differre : ut quis a
 » voto simplici castitatis , vel etiam Religionis
 » (postquam matrimonium contraxit , absolve-
 » tur ad manendum in matrimonio , debitumque
 » licite petendum : ut a voto Religionis (ob
 » debilitatem virium , per quas ejus onera ferre
 » non possit , aut ob metum incontinentiæ , aut

» dotis defectum) absolvatur in ordine ad contrahendum matrimonium.

» *Secunda* in impedimentis occultis matrimonii, sive ea impedientia tantum, sive etiam dirimentia, sive matrimonium cum iis publice contractum sit, sive contrahendum, dummodo de eo privatim fuerit actum, et conclusum, præsertim bona fide, sive etiam quando contracto superveniunt. Circa quæ *notandum*.
 » 1. Impedimenta occulta dici, quæ vel nulli nota sunt, vel licet uni, alterove innotuerint, ad forum tamen contentiosum non sunt deducta *. (*Vide lib. 6. n. 2115.*) *. 2. Etsi aliqua impedimenta, v. gr. cognationis spiritalis, natura sua sint publica, contrahentur in facie Ecclesiæ; fieri tamen potest per accidens, ut sint occulta, v. gr. 1. Ob diuturnitatem temporis, ex quo sunt contracta. 2. Ob distantiam loci a loco contractæ cognationis. 3. Per mortem eorum, qui fuerunt conscii. 4. Per ignorantiam hujus contractionis.

» *Tertia* in variis censuris; ut excommunicationibus, suspensionibus (item irregularitatibus), præsertim occultis; ad absolvendum ab iis; dispensandum, rehabilitandum, etc. Item ad condonandam obligationem restitutionis ab Horis neglectas, ad commutandum onus recitationis Horarum eligendum Confessarium; etiam pro reservatis; transeundum ad aliam Religionem, sive Ordinem (pro utroque foro) etiam post apostasiam a suo.
 » 204. » Resp. 2. In formulis frequentioribus ipsius Brevis Apostolici verba, quæ substantialia continent, et difficultatem habent, sunt hæc.

» *Si est ita: vel quatenus si ita est: Quo-*

» rum sensus est, ut si preces veritate nitantur
 » præsertim tempore datarum litterarum Apo-
 » stolicarum. Requiritur autem veritas rerum
 » narratarum, principaliter quoad essentialia
 » facti, v. gr. affinitatem esse contractam, in-
 » cestum commissum, et actum, sive tractatum
 » esse de matrimonio (intellige perfecte, ita
 » ut in id utrimque consenserit), et pericu-
 » lum revelationis, ac scandalum imminere.
 » Secundario autem requiratur quoad acciden-
 » talia, v. gr. bona fide actum esse, et simi-
 » lia, quæ tantum sunt impulsiva, et sine qui-
 » bus nihilominus conceduntur tales dispensa-
 » tiones: unde, etsi in iis, vel in aliis parvi
 » momenti sit erratum in petitione, gratia ni-
 » hilominus est valida. v. M. Leon. p. 2. f.
 » 226. et p. 3. f. 391. (Vide hinc Bullam
 » Bened. XIV. l. 6. n. 131.).

» 2. *Si periculum imminuat revelationis.* Ad
 » hoc enim, ut subsistat dispensatio, requi-
 » ritur, ut sit periculum, ne reveletur impe-
 » dimentum (intellige, quando id in formula
 » exprimitur) si non subsequatur matrimonium,
 » docet Maro Leo p. 2. f. 230. Periculum au-
 » tem hoc non importare necessariam derectione-
 » nem, sed tantum probabilem, et moralem
 » credulitatem, futurum, ut si resiliatur a ma-
 » trimonio contrahendo, et hujus causæ assi-
 » gnari non possint, ex vehementi suspitione,
 » et curiosa inquisitione detegatur. V. l. c.
 » f. 233.

» 3. *Et scandalum.* Quo nomine intelligitur
 » gravis infamia, ex qua deinde sequantur con-
 » tentiones, minæ, pugnæ etc. Leo f. 30.
 » et 317.

» 4. *Ut diota muliere de nullitate prioris
 » consensus certiorata, etc.* Clausula hæc est

» substantialis, ut nimirum, si dispensandum
 » sit in impedimento dirimente, cum quo ma-
 » trimonium contractum fuit in facie Ecclesiae,
 » conjux ignorans illud impedimentum fiat certa
 » de nullitate prorsus sui consensus, et novum,
 » validumque libere præstet (ita tamen, ut in
 » cognitionem occulti impedimenti non veniat).

» *Leo. p. 251. Diana. p. 8. t. 3. R. 110.*

» Sufficit autem, ut istum consensum præstant
 » inter se secreto, nemine præsentem, per verba
 » vel signa sufficientia, v. gr. copulam mari-
 » tali affectu. Neque debet Executor dispensa-
 » tionis eos coram se, et testibus iterum copu-
 » lare. *Leo p. 552. ** (*Vide dicenda l. 6. de*
 » *Matrim. n. 1119. **).

» 5. *Postquam dicto Sacerdoti, si nondum*
 » *satisfecerit.* Verba hæc solent esse in facultate
 » absolvendi ab excommunicatione, v. gr. ob
 » percutiorem Clerici: et importanti conditio-
 » nem prius satisfaciendi parti læsæ, quam pos-
 » sit absolvi, hoc est, compensandi injuriam,
 » expensas et omnia damna, quæ ob percussio-
 » nem illam incurrit, quorum æstimatio com-
 » mittitur Executori dispensationis: neque ab
 » ejus obligatione liberatur percussor per hoc,
 » quod percussus injuriam remiserit. *Vide Leon.*
 » *p. 382. 384.* Si autem non possit in præsentem
 » satisfacere, sufficit, si juratus promittat se
 » satisfacturum, cum primam poterit.

» 205. » *Resp. 3.* Circa praxim, sive executionem

» hujus dispensationis, hæc faciendæ:
 » 1. *Litteræ sacre Pœnitentiariæ diriguntur*
 » *ad oratorem hoc est ad ipsum, qui dispensa-*
 » *tionem (per se, vel alium petit, qui non*
 » *debet eas resignare, sed eligere Confessarium*
 » *talem, quali inscribuntur, qui eas sibi ab ora-*
 » *ratore tradita resiguet, legat, et deinde cum*

» eo secundum commissionem dispenses. Licet
 » vero quocumque casu ab alio aperiantur, non
 » ideo careant effectu, *Salas, Dian. p. 8. t. 3.*
 » *R. 103.*

» In Confessario hoc requiritur. 1. Ut si ap-
 » probatus ab Ordinario territorii, in quo di-
 » spensaturus est. 2. Ut sit Magister, sive Do-
 » ctor in Theologia, vel Jure Canonico; pro-
 » motus in Academia, vel Religiosus habens
 » privilegium, quale concessit Gregorius XIII.
 » Anno 1581. Confessarius Societ. Jesu, quos
 » Generalis, vel alius Superior de ejus licentia
 » ad id designarit. 3. Ut specialiter ad hoc sit
 » electus ab oratore, hoc est, ab eo, cum quo
 » dispensandum est: qui tamen semel electum,
 » nisi deprehendat ignorantem, mutare non po-
 » test *Leo f. 22. Dian. p. 18. t. 3. R. 104.*
 » Contrarium tamen docent *Sanchi et Perez.*
 » *de Matr. d. 8. sect. 5. n. 7.*

206. » 3. Confessarius ad id electus, 1. De-
 » bet dispensare in ipsa Confessione, vel saltem
 » immediate post. *Dian. p. 4. t. 4. R. 7.*
 » *Leon. p. 1. f. 54. et 28.* Debet causæ co-
 » gnitionem, quando ea in Brevis exigitur,
 » essentialiter præmittere per diligens examen
 » poenitentis, nisi habeat ante perspectam;
 » quia non est merus Executor, sed Judex,
 » cui delegatur potestas dispensandi. 3. In ea
 » debet credere illi, etiam sine testibus, et ju-
 » ramento, nisi aliunde sciat esse falsam; tunc
 » enim dispensare non debet. *Leon. Diana p.*
 » *3. t. 3. R. 108.* 4. Opera in ipso Brevis præ-
 » scripta, etsi possit moderari, non tamen con-
 » donare potest. 5. Etsi non præscribantur certa
 » verba ad dispensandum, debet tamen servare
 » normam a Rituali Romano probatam, et post
 » verba ista (*Absolvo te a peccatis tuis adde-*

» re: *Et eadem auctoritate declaro te in dicto*
 » *matrimonio manere, et debitum conjugale*
 » *reddere posse, et debere: necnon dispenso*
 » *tecum, ut idem debitum etiam exigere licite*
 » *valeas. In nomine Patris, etc.* Si vero sit
 » absolvendus ab excommunicatione, *vide for-*
 » *mulam infra l. 7. n. 116.* Absoluta dispen-
 » satione, debet lacerare litteras, præcipue si-
 » gillum, ita ut ad probandum servire non pos-
 » sint, alias incurrit excommunicationem mayo-
 » rem, *Leon. f. 339.* Laceratio tamen ista non
 » est de substantia: quia tantum intenditur,
 » ut non suffragentur in foro externo. 7. Nullo
 » modo debet attestationem dispensationis factæ,
 » neque ipsum Breve, seu diploma reddere,
 » cum pro solo foro conscientie debeat servire.
 » 8. Nihil debet accipere, ne via quidem com-
 » pensationis pro dispensatione etiam pro foro
 » externo facta: ideo enim inscribitur, *gratis*
 » *ubique.* Alias incurrit ipso facto excommuni-
 » cationem maiorem. *Cavant. Dian. loc. cit. ex*
 » *declarat. Cardin.*

Ex dictis resolventur sequentes Casus.

207. » 1. Confessarius pro hac dispensatione
 » eligi non potest qui tantum est Doctor Ordini-
 » nis, vel Professor, vel Licentiatus Theolo-
 » giæ; quod enim hic in favorabilibus veniat
 » nomine Doctoris, tantum intelligitur de iis,
 » quæ ratione exercitii, non quæ ratione digui-
 » tatis committuntur. *Lev. p. 1. f. 21. Dian.*
 » *p. 4. & 4. R. 41.*

» 2. Ex privilegio Soc. Jesu concesso, alii
 » etiam Mendicantes eligi possunt, ob commu-
 » nicationem. Debent tamen tam hi, quam isti
 » specialem ad hoc habere facultatem a suis

» Superioribus : alias dispensatio erit nulla ;
 » ita *Auct. cit.* Et pacet ex dictis.

» 3. Confessor debet ita examinare poeniten-
 » tem , ut cognoscat , et quidem distincte , me-
 » rita causæ , possitque inter ea discernere : Ideo
 » enim inscribitur *Viro discreto*. Præcipue au-
 » tem debet inquirere , an preces nitantur ve-
 » ritate , quia gratia non conceditur simpliciter ,
 » sed sub conditione , ideoque solet addi clau-
 » sula : *Quatenus si ita est : vel , si ita esse*
 » *repereris V. Auct. cit.* (*Vide de Matrim.*
 » *l. 6. n. 1131.*) *

» 4. Is , qui dispensationem petit , debet Exe-
 » cutori ad id electo confiteri : nec sufficit ante
 » ei confessum fuisse. Patet ex dictis. *Leon. f.*
 » *28. Dian. p. 4. t. 4. R. 71. Reg. Pont.*
 » *contra Sanch. Salm. Perez ; Palam ,* quæ-
 » rum sententiam non amplius esse probabilem
 » docet *Fill. Esrob. Lezan. Dian. l. c. et p.*
 » *8. t. 5. R. 105.*

» 208. » 5. Commissio hujus dispensationis non
 » expirat morte Pœnitentiarii concedentis , re-
 » integra : quia est gratia non faciendâ , sed
 » facta in favorem oratoris , cui jus quæsitum
 » est ; et Executor est dispensator necessarius ,
 » si quidem preces nitantur veritate. Neque etiam
 » morte Pontificis , tum ob rationem allatam ,
 » tum quia officium majoris Pœnitentiarii non
 » expirat morte Pontificis *Dian. p. 8. t. 3. R.*
 » *89. ex Suar. Sanch. Garc. etc. contra Na-*
 » *var. Bon. etc.*

APPENDIX II.

De Privilegiis.

CAPUT I.

De Privilegiis in communi.

Differentia inter Privilegium, Dispensationem, et Licentiam. i. Quando Privilegium deroget juri communi. ii. Quando Privilegiatus tenetur uti Privilegio: ut. Utrum extra Sacramentum censuræ, etc. iii. De Clausulis, Ad instar etc. Quatenus sacris Canon: non adversetur etc. Supplentes defectus etc. iv. De interpretatione Privilegiorum. vi. vii. et viii. De Communicatione. ix. x. et xi. De Privilegiis Regularium revocatis: cum Declarationibus S. Pii. xii. De Rescriptis Gratiæ, et Justitiæ, utrum expirent morte Pontificis. xiii. Quot modis cesset Privilegium. xiv. Quomodo cesset per Revocationem. xv. De revocatione Expressa. xvi. De Tacita, et utrum sit intimanda, vel saltem publicanda. Revocatio. xvii.

P Privilegium dēfinitur: *Lex privata, aliquod speciale concedens beneficium* Privilegium differt a Dispensatione quæ eximit a lege, et ideo semper est odiosa; differt etiam a licentia quæ conceditur tantum ad paucos actus. De Privilegiis in particulari inferius proprio loco dicemus; hic tantummodo adnotabimus quasdam regulas advertendas circa Privilegia in communi.

ii. Et I. Ut Privilegium deroget juri communi, non requiritur clausula derogatoria, præ-

sumitur enim Princeps jam scire leges communes. Excipitur tamen. 1. Quando Privilegium non posset suum effectum sortiri sine hac expressa derogatione. 2. Si in lege cui derogatur esset apposita clausula: *Non obstante quocumque privilegio*: hoc intelligitur, dummodo in Privilegio non extet clausula: *Ex certa scientia*, vel: *Ex plenitudine potestatis*. *Salm. tract. 18. c. 1. n. 42. et 43. cum aliis*. 3. Quando Privilegium est contra aliquam consuetudinem, aut Legem Municipalem? His enim non derogatur, nisi de illis specialis mentio fiat. *Suar. de leg. l. 8. c. 14. n. 4. Castrop. l. 1. tr. 3. D. 4. p. 10. n. 9. et Salm. l. 2. cap. 1. n. 8. cum Pelliz. Tambur. etc.*

III. II. Privilegiatus non tenetur, regulariter loquendo, uti Privilegio. *Reg. 61. Jar. in. 6.* Sed excipiendum est. 1. Si non utendo grave damnum Proximo inferret: hoc tamen intellige si per se, non vero consequenter; E. G. Si confessarius habeat privilegium absolvendi a peccatis reservatis, post auditam confessionem tenetur eo uti. *Vide Salm. tr. 18. c. 1. n. 11. cum aliis*. 2. Si privilegium cedat in bonum commune, quemadmodum est Privilegium Immunitatis, quo unusquisque tenetur uti ex *cap. Si diligenti, de Foro compet.* 3. Si privilegium tollat impedimentum ad observandum præceptum: E. G. Si infirmus habet Domi Oratorium privatum, et facile potest audire Sacrum, tenetur privilegio uti. *Suar. c. 35. n. 8. Pal. p. 7. n. 3. Sanch. de Matr. l. 6. D. 6. n. 14. Salm. cap. 1. 12. cum Sylvest. Avila etc.* 4. Si Privilegium non est Personale, sed reale, addictum loco, vel Dignitati, vel Statui, quemadmodum sunt Privilegia concessa Episcopis, et Regularibus. *Vid Salm. c. 1. n. 17. et 18.*

iv. III. Qui habet Privilegium pro foro pœnitentiali, etc. absolvendi a censuris, et pœnis Ecclesiasticis, valde probabiliter potest eo uti etiam extra Sacramentum, etiamsi facultas concepta esset in terminis: *Sacerdoti Confessario: Suar. lib. 8. cap. 6. num. 15. Castrop. D. 4. p. 2. §. 5. num. 6. et Salm. cap. 1. num. 33. cum Sylvest. Tamb. etc. contra alios qui probabiliter etiam negant.*

v. IV. Loquendo de clausulis: clausula *Ad instar* importat tunc valere Privilegium, quando aliud (ad cuius formam secundum concessum est) fuerit validum. saltem a principio, quamvis postea revocatum fuerit, vel non acceptatum, ut advertit *P. Mazzotta*. Alias enim, si primum Privilegium fuerit nullum, nullum quoque erit secundum, etiam modo in secundo non exprimitur id quod conceditur. *Suar. e. 15. n. 2. Castrop. D. 3. p. 2. §. 8. n. 1. Salm. e. 1. n. 39. cum Bonac. c. 6. et P. Mazzotta tom. 1. de Privil. pag. 221. v. Sextor*. Hoc tamen currit (ut ajunt prælati Auctores) quando dicitur: *Ad instar*; non vero si dicatur, sicut concessum est, etc. ut limitant *Bonac.*, et *Garcias* apud *Salmanticenses*. Clausula: *Quatenus sacris Canonibus non adversetur*, intelligitur de iis tantummodo Canonibus in quibus est expressum: *Non obstante quocumque Privilegio. Salm. e. 1. n. 50. cum Nav. Suar. Garc. etc.* Clausula, *Supplentes singulos defectus* intelligitur tantum de defectibus earum rerum, quæ requiruntur solum de *Jure positivo*, et qui sunt tantummodo accidentales; non vero de defectibus naturalibus, aut substantialibus, utpote esset, si Supplicans foret excommunicatus, aut si Supplicatio foret subreptitia, vel fraudulenta; aut si defectus esset circa causam, aut personam

Supplicantis. *Salm. cap. 1. num. 51. cum Barbosa, et Tambar. clausulæ videri possunt apud Salmant. cap. 1. ex num. 40.*

VI. V. Loquendo de interpretatione Privilegiorum, plura adnotanda sunt. Notetur 1. omne privilegium interpretandum esse eo modo, quo Privilegiato non sit neque inutile, neque onerosum. *Salm. cap. 1. n. 70. et 71.* 2. Privilegia solum Princeps, vel alij, quibus a Principe foret commissum, authentice, vel juridice possunt interpretari. Doctrinaliter vero potest ea interpretari quicumque vir doctus, cujus resolutioni tacite potest acquiesci, ut omnes affirmant; et quando in Privilegio prohibetur quæcumque interpretatio, de sola authentica, et juridica est intelligendum; *Vide Salm. c. 1. n. 72. et 73.* aut ad summam intellige debet de interpretatione quæ sit *ex professo*, ut dictum est de Legibus (*Tract. II. n. 75.*) 3. a Clemente IV.; et ab aliis Pontificibus prohibentur Episcopi interpretari juridice privilegia Regularium. Solum ibi ab Alexandro VI. et Paulo III. (quando Apostolica Sedes consuli nequit) concessum est Jurisperitis, ceterisque judicibus in favorem Regularium. Idem concessum est Generalibus Visitationibus, et etiam Provincialibus, et Prælati immediatis, quoties ipsi Peritos consulant. Idem locum habet in interpretatione Regularium, Constitutionum, et Consuetudinum. Eodem modo possunt idem Prælati auferre, vel limitare subditis usum Privilegiorum. *Vide Salm. cap. 1. 74. 75. et 76.*

VII. Notandum 4. Quod generaliter loquendo de Privilegiis, omne Privilegium large est interpretandum, ut habemus ex *Cap. Olim. 6. de Verb. sign.* ubi dicitur: *Cum beneficia Principum interpretanda largissime etc.* Et ex lib. ult.

ff. de Constit. Princ. Contra vero Privilegia odiosa stricte sunt interpretanda, cujusmodi sunt illa quæ sunt derogatoria Juris communis, aut Statutorum, et consuetudinum particularium, dummodo hæc statuta non sint contra Jus commune; aut dummodo Privilegium non sit insertum *in corpore juris*; ideoque ajunt *Sancti, et Mazzotta, Sancti de Matr. l. 8. D. n. n. 8. et Mazzotta l. c. pag. 223. c. 2. w. Resp.* Omnia Privilegia realia late esse interpretanda; ob suam enim perpetuitatem habentur tamquam inserta in Jure communi. Insuper excipitur si alias Privilegium redderetur inutile, aut si in eo extaret clausula; *ex certa scientia*, vel *ex motu proprio*. Vel si Privilegium esset absolvendi; dispensandi, aut communicandi illud ad alios. *Salm. tr. 18. c. 1. n. 78. ad 80.* Privilegia vero in præjudicium aliorum, cujusmodi essent ad obtinenda plura Beneficia, aut ad conferenda Beneficia vacantia, aut contra observantiam regularem, stricte sunt interpretanda, etiamsi concessa fuerint *ex motu proprio*. *Salm. n. 83. et 84.*

VIII. Hoc vero intelligendum est de Privilegiis concessis personis particularibus: sed ea quæ sunt concessa alicui Ordini, Conventui, Communitati, aut ad aliam piam Causam, omnia sunt interpretanda non modo tale, sed etiam latissime, etiamsi adversentur juri communi, vel alicui Tertio, quemadmodum communissime affirmant DD. *Suar. c. 27. n. 7. Castrop. D. 4. p. 10. n. 6. Mazzotta l. c. et Salm. c. 1. n. 27. et 29. et iterum n. 85. et 86. cum Azor. Raym. Sylv. Bon. Heur. Coninch. Lezana, Bord. et aliis.* Privilegia enim Communitatibus concessa præsumuntur omnia esse remuneratoria serviliorum, præstitorum, et ideo omnia habentur

APPENDIX I. Busembai.

De Dispensationibus S. Pœnitentiariæ.

202. » **Q**uia ex officio S. Pœnitentiariæ mul-
 » tæ dispensationes (et gratis quidem) impe-
 » trari possunt, saltem pro foro conscientie,
 » operæ pretium censui quædam circa hujus rei
 » praxim pœnitentibus, et confessariis utilia hic
 » subnectere.

» Et quidem tria potissimum circa hanc rem
 » requiri possunt. 1. Circa materiam, et cau-
 » sas, in quibus nimirum casibus dispensatio-
 » nes istæ concedi soleant. 2. Circa formam lit-
 » terarum Pœnitentiariæ, quibus dispensatio
 » Confessario committitur, quarum verba non-
 » nulla, quæ difficultatem pariunt, explicanda
 » sunt. 3. Circa ipsam executionem dispensatio-
 » nis, quæ nimirum in ea observanda sint. De
 » quibus ex Bôn. *Dian. p. 4. t. 4. R. 71. et*
 » *p. 8. t. 1. P. 103. etc. usque ad R. 111. et*
 » *Marci Pauli Leonis volumine integra ea de*
 » *re edito.*

203. » Resp. 1. In triplici materia (pro cu-
 » jus diversitate diversa quoque est forma) di-
 » spensationes, sive gratiæ istæ concedi solent.
 » » *Prima* est in votis, v. gr. ut votum Reli-
 » gionis, ob inopiam parentum, vel fratrum,
 » similive ex causa liceat differre: ut quis a
 » voto simplici castitatis, vel etiam Religionis
 » (postquam matrimonium contraxit, absolve-
 » tur ad manendum in matrimonio, debitumque
 » licite petendum: ut a voto Religionis (ob
 » debilitatem virium, per quas ejus onera ferre
 » non possit, aut ob metum incontinentiæ, aut

» dotis defectum) absolvatur in ordine ad contrahendum matrimonium.

» *Secunda* in impedimentis occultis matrimonii, sive ea impediētia tantum, sive etiam dirimentia, sive matrimonium cum iis publice contractum sit, sive contrahendum, dummodo de eo privatim fuerit actum, et conclusum, præsertim bona fide, sive etiam quando contracto superveniunt. Circa quæ *notandum* :

» 1. Impedimenta occulta dici, quæ vel nulli nota sunt, vel licet uni, alterove innotuerint, ad forum tamen contentiosum non sunt deducta *. (*Vide lib. 6. n. 2115.*) *. 2. Etsi aliqua impedimenta, v. gr. cognationis spiritalis, natura sua sint publica, contrahentur in facie Ecclesiæ; fieri tamen potest per accidens, ut sint occulta, v. gr. 1. Ob diuturnitatem temporis, ex quo sunt contracta. 2. Ob distantiam loci a loco contractæ cognationis. 3. Per mortem eorum, qui fuerunt conscii. 4. Per ignorantiam hujus contractionis.

» *Tertia* in variis censuris, ut excommunicationibus, suspensionibus (item irregularitatibus), præsertim occultis, ad absolvendum ab iis, dispensandum, rehabilitandum, etc. Item ad condonandam obligationem restitutionis ab Horis neglectas, ad commutandum onus recitationis Horarum eligendum Confessarium; etiam pro reservatis; transeundum ad aliam Religionem, sive Ordinem (pro utroque foro) etiam post apostasiam a suo.

» 204. » Resp. 2. In formulis frequentioribus ipsius Brevis Apostolici verba, quæ substantialia continent, et difficultatem habent, sunt hæc.

» *Si est ita: vel quatenus si ita est: Quo-*

» rum sensus est, ut si preces veritate nitantur
 » præsertim tempore datarum litterarum Apo-
 » stolicarum. Requiritur autem veritas rerum
 » narraturam, principaliter quoad essentialias
 » facti, v. gr. affinitatem esse contractam, in-
 » cestum commissum, et actum, sive tractatum
 » esse de matrimonio (intellige perfecte, ita
 » ut in id utrimque consenserit), et pericu-
 » lum revelationis, ac scandalum imminere.
 » Secundario autem requiratur quoad acciden-
 » talia, v. gr. bona fide actum esse, et simi-
 » lia, quæ tantum sunt impulsiva, et sine qui-
 » bus nihilominus conceduntur tales dispensa-
 » tiones: unde, etsi in iis, vel in aliis parvis
 » momenti sit erratum in petitione, gratia ni-
 » hilominus est valida. v. M. Leon. p. 2. f.
 » 226. et p. 3. f. 391. *. (Vide hic Bullam
 » Bened. XIV. l. 6. n. 131.)*.

» 2. *Si periculum imminuat revelationis.* Ad
 » hoc enim, ut subsistat dispensatio, requi-
 » ritur, ut sit periculum, ne reveletur impe-
 » dimentum (intellige, quando id in formula
 » exprimitur) si non subsequatur matrimonium,
 » docet Maro Leo p. 2. f. 230. Periculum au-
 » tem hoc non importare necessariam derectionem,
 » sed tantum probabilem, et moralem
 » credulitatem, futurum, ut si resiliatur a ma-
 » trimonio contrahendo, et hujus causæ assi-
 » gnari non possint, ex vehementi suspitione,
 » et curiosa inquisitione detegatur. V. l. c.
 » f. 233.

» 3. *Et scandalum.* Quo nomine intelligitur
 » gravis infamia, ex qua deinde sequantur con-
 » tentiones, minæ, pugnæ etc. Leo f. 30.
 » et 317.

» 4. *Ut diota muliere de nullitate prioris
 » consensus corriorata, etc.* Clausula hæc est

» substantialis, ut nimirum; si dispensandum
 » sit in impedimento dirimente, cum quo ma-
 » trimonium contractum fuit in facie Ecclesiae,
 » conjux ignorans illud impedimentum fiat certa
 » de nullitate prioris sui consensus, et novum,
 » validumque libere præstet (ita tamen, ut in
 » cognitionem occulti impedimenti non veniat).
 » *Leo. p. 251. Diana. p. 8. t. 3. R. 110.*
 » Sufficit autem, ut istum consensum præstant
 » inter se secreto, nemine præsentem, per verba
 » vel signa sufficientia, v. gr. copulam mari-
 » tali affectu. Neque debet Executor dispensa-
 » tionis eos coram se, et testibus iterum copu-
 » lare. *Leo p. 552. * (Vide dicenda l. 6. de*
 » *Matrim. n. 1119.)**
 » 5. Postquam dicto Sacerdoti, si nondum
 » satisfecerit. Verba hæc solent esse in facultate
 » absolvendi ab excommunicatione, v. gr. ob
 » percutiionem Clerici: et important conditionem
 » prius satisfaciendi parti læsæ, quam pos-
 » sit absolvi, hoc est, compensandi injuriam,
 » expensas et omnia damna, quæ ob percussio-
 » nem illam incurrit, quorum æstimatio com-
 » mittitur Executori dispensationis: neque ab
 » ejus obligatione liberatur percussor per hoc,
 » quod percussus injuriam remiserit. Vide *Leon.*
 » *p. 382. 384.* Si autem non possit in præsentem
 » satisfacere, sufficit, si juratus promittat se
 » satisfacturum, cum primam poterit. *205.*
 » Resp. 3. Circa praxim, sive executionem
 » hujus dispensationis, hæc faciendæ:
 » 1. Litteræ sacræ Pœnitentiariæ diriguntur
 » ad oratorem hoc est ad ipsum, qui dispensa-
 » tionem (per se, vel alium petit, qui non
 » debet eas resignare, sed eligere Confessarium
 » talem, quali inscribuntur, qui eas sibi ab ora-
 » tore tradita resiguet, legat, et deinde cum

» eo secundum commissionem dispenset. Licet
 » vero quocumque casu ab alio aperiantur, non
 » ideo carent effectu, *Salas, Dian. p. 8. t. 3.*
 » *R. 103.*
 » In Confessario hoc requiritur. 1. Ut si ap-
 » probatus ab Ordinario territorii in quo di-
 » spensaturus est; 2. Ut sit Magister, sive Do-
 » ctor in Theologia, vel Jure Canonico; pro-
 » motus in Academia, vel Religiosus habens
 » privilegium, quale concessit Gregorius XIII.
 » Anno 1581. Confessarius Societ. Jesu, quos
 » Generalis, vel alius Superior de ejus licentia
 » ad id designarit. 3. Ut specialiter ad hoc sit
 » electus ab oratore, hoc est, ab eo, cum quo
 » dispensandum est: qui tamen semel electum,
 » nisi deprehendat ignorantem, mutare non po-
 » test *Leo f. 22. Dian. p. 8. t. 3. R. 104.*
 » Contrarium tamen docent *Sanch. et Perez*
 » *de Matr. d. 8. sect. 5. n. 7.*
 » 206. » 3. Confessarius ad id electus, 1. De-
 » bet dispensare in ipsa Confessione, vel saltem
 » immediate post. *Dian. p. 4. t. 4. R. 7.*
 » *Leon. p. 1. f. 54. et 28.* Debet causæ co-
 » gnitionem, quando ea in Brevis exigitur,
 » essentialiter præmittere per diligens examen
 » poenitentis, nisi habeat ante perspectam;
 » quia non est merus Executor, sed Judex,
 » cui delegatur potestas dispensandi. 3. In ea
 » debet credere illi, etiam sine testibus, et ju-
 » ramento, nisi aliunde sciat esse falsam; tunc
 » enim dispensare non debet. *Leon. Diana p.*
 » *3. t. 3. R. 108.* 4. Opera in ipso Brevis præ-
 » scripta, etsi possit moderari, non tamen con-
 » donare potest. 5. Etsi non præscribantur certa
 » verba ad dispensandum, debet tamen servare
 » normam a Rituali Romano probatam, et post
 » verba ista (*Absolve te a peccatis tuis adde-*

» re: *Et eadem auctoritate declaro te in dicto*
 » *matrimonio manere, et debitum conjugale*
 » *reddere posse, et debere: necnon dispenso*
 » *tecum, ut idem debitum etiam exigere licite*
 » *valeas. In nomine Patris, etc.* Si vero sit
 » absolvendus ab excommunicatione, *vide for-*
 » *mulam infra l. 7. n. 116.* Absoluta dispen-
 » satione, debet lacerare litteras, præcipue si-
 » gillum, ita ut ad probandum servire non pos-
 » sint, alias incurrit excommunicationem mayo-
 » rem, *Leon. f. 339.* Laceratio tamen ista non
 » est de substantia: quia tantum intenditur,
 » ut non suffragentur in foro externo. 7. Nullo
 » modo debet attestationem dispensationis factæ,
 » neque ipsum Breve, seu diploma reddere,
 » cum pro solo foro conscientie debeat servire.
 » 8. Nihil debet accipere, ne via quidem com-
 » pensationis pro dispensatione etiam pro foro
 » externo facta: ideo enim inscribitur, *gratis*
 » *ubique.* Alias incurrit ipso facto excommuni-
 » cationem maiorem. *Gavant. Dian. loc. cit. ex*
 » *declarat. Cardin.*

Eæ dictis resolventur sequentes Casus.

207. » 1. Confessarius pro hac dispensatione
 » eligi non potest qui tantum est Doctor Ordini-
 » nis, vel Professor, vel Licentiatus Theolo-
 » giæ; quod enim hic in favorabilibus veniat
 » nomine Doctoris, tantum intelligitur de iis,
 » quæ ratione exercitii, non quæ ratione digni-
 » tatis committuntur. *Lev. p. 1. f. 21. Dian.*
 » *p. 4. & 4. R. 41.*

» 2. Ex privilegio Soc. Jesu concessa, alii
 » etiam Mendicantes eligi possunt, ob commu-
 » nicationem. Debent tamen tam hi, quam isti
 » specialem ad hoc habere facultatem a suis

» Superioribus : alias dispensatio erit nulla ;
 » ita *Auct. cit.* Et patet ex dictis.

» 3. Confessor debet ita examinare pœnitentem , ut cognoscat , et quidem distincte , meritâ causâ , possitque inter ea discernere ; Ideo enim inscribitur *Viro disoreto*. Præcipue autem debet inquirere , an preces nitantur veritate , quia gratia non conceditur simpliciter , sed sub conditione , ideoque solet addi clausula : *Quatenus si ita est : vel , si ita esse repereris* V. *Auct. cit.* * (*Vide de Matrim. l. 6. n. 1131.*) *

» 4. Is , qui dispensationem petit , debet Executori ad id electo confiteri : nec sufficit ante ei confessum fuisse. Patet ex dictis. *Leon. f. n. 28. Dian. p. 4. t. 4. R. 71. Reg. Pont. contra Sanch. Salm. Perez ; Palam ;* quorum sententiam non amplius esse probabilem docet *Fill. Escob. Lezan. Dian. l. c. et p. n. 8. t. 5. R. 105.*

» 208. » 5. Commissio hujus dispensationis non expirat morte Pœnitentarii concedentis , re integra : quia est gratia non faciendâ , sed facta in favorem oratoris , cui jus quæsitum est ; et Executor est dispensator necessarius , si quidem preces nitantur veritati. Neque etiam morte Pontificis , tum ob rationem allatam , tum quia officium majoris Pœnitentarii non expirat morte Pontificis *Dian. p. 8. t. 3. R. 89. ex Suar. Sanch. Garc. etc. contra Navar. Bon. etc.*

A P P E N D I X II.

De Privilegiis.

CAPUT I.

De Privilegiis in communis.

Differentia inter Privilegium, Dispensationem, et Licentiam. i. Quando Privilegium deroget juri communi. ii. Quando Privilegiatus tenetur uti Privilegio. iii. Utrum extra Sacramentum censuræ, etc. iv. De Clausulis, Ad instar etc. Quatenus sacris Canon. non adversetur etc. Supplentes defectus etc. v. De interpretatione Privilegiorum. vi. vii. et viii. De Communicatione. ix. x. et xi. De Privilegiis Regularium revocatis, cum Declarationibus S. Pii. xii. De Rescriptis Gratia, et Justitiæ, utrum expirent morte Pontificis. xiii. Quomodo cesset Privilegium. xiv. Quomodo cesset per Revocationem. xv. De revocatione Expressa. xvi. De Tacita, et utrum sit intimanda, vel saltem publicanda. Revocatio. xvii.

Privilegium dēfinitur: *Lex privata, ali-*
quod speciale concedens beneficium Privilegium
 differt a Dispensatione quæ eximit a lege, et
 ideo semper est odiosa; differt etiam a licentia
 quæ conceditur tantum ad paucos actus. De Pri-
 vilegiis in particulari inferius proprio loco dice-
 mus; hic tantummodo adnotabimus quasdam re-
 gulas advertendas circa Privilegia in comuni.
 II. Et I. Ut Privilegium deroget juri com-
 muni, non requiritur clausula derogatoria, præ-

sumitur enim Princeps jam scire leges communes. Excipitur tamen. 1. Quando Privilegium non posset suum effectum sortiri sine hac expressa derogatione. 2. Si in lege cui derogatur esset apposita clausula: *Non obstante quocumque privilegio*: hoc intelligitur, dummodo in Privilegio non extet clausula: *Ex certa scientia*, vel: *Ex plenitudine potestatis*. *Salm. tract. 18. c. 1. n. 42. et 43. cum aliis*. 3. Quando Privilegium est contra aliquam consuetudinem, aut Legem Municipalem? His enim non derogatur, nisi de illis specialis mentio fiat. *Suar. de leg. l. 8. c. 14. n. 4. Castrop. l. 1. tr. 3. D. 4. p. 10. n. 9. et Salm. l. 2. cap. 1. n. 8. cum Pelliz. Tambur. etc.*

III. II. Privilegiatus non tenetur, regulariter loquendo, uti Privilegio. *Reg. 61. Jur. in. 6.* Sed excipiendum est. 1. Si non utendo grave damnum Proximo inferret: hoc tamen intellige si per se, non verò consequenter; E. G. Si confessarius habeat privilegium absolvendi a peccatis reservatis, post auditam confessionem tenetur eo uti. *Vide Salm. tr. 18. c. 1. n. 11. cum aliis*. 2. Si privilegium cedat in bonum commune, quemadmodum est Privilegium Immunitatis, quo unusquisque tenetur uti ex *cap. Si diligenti, de Foro compet.* 3. Si privilegium tollat impedimentum ad observandum præceptum; E. G. Si infirmus habet Domi Oratorium privatum, et facile potest audire Sacrum, tenetur privilegio uti. *Suar. c. 35. n. 8. Pal. p. 7. n. 3. Sanch. de Matr. l. 6. D. 6. n. 14. Salm. cap. 1. 12. cum Sylvest. Avila etc.* 4. Si Privilegium non est Personale, sed reale, addictum loco, vel Dignitati, vel Statui, quemadmodum sunt Privilegia concessa Episcopis, et Regularibus. *Vid Salm. c. 1. n. 17. et 18.*

iv. III. Qui habet Privilegium pro foro pœnitentiali, etc. absolvendi a censuris, et pœnis Ecclesiasticis, valde probabiliter potest eo uti etiam extra Sacramentum, etiamsi facultas concepta esset in terminis: *Sacerdoti Confessario*: *Suar. lib. 8. cap. 6. num. 15. Castrop. D. 4. p. 2. §. 5. num. 6. et Salm. cap. 1. num. 33. cum Sylvest. Tamb. etc. contra alios qui probabiliter etiam negant.*

v. IV. Loquendo de clausulis: clausula *Ad instar* importat tunc valere Privilegium, quando aliud (ad cuius formam secundum concessum est) fuerit validum saltem a principio, quamvis postea revocatum fuerit, vel non acceptatum; ut advertit *P. Mazzotta*. Alias enim, si primum Privilegium fuerit nullum, nullum quoque erit secundum, et dāmodo in secundo non exprimitur id quod conceditur. *Suar. e. 15. n. 2. Castrop. D. 3. p. 2. §. 8. n. 1. Salm. e. 1. n. 39. cum Bonac. etc. et P. Mazzotta tom. 1. de Privil. pag. 221. v. Sextor*. Hoc tamen currit (ut ajunt prælati Auctores) quando dicitur: *Ad instar*; non vero si dicatur, *sicut concessum est*, etc. ut limitant *Bonac.*, et *Garcias* apud *Sulmanticenses*. Clausula: *Quatenus sacris Canonibus non adversetur*, intelligitur de iis tantummodo Canonibus in quibus est expressum: *Non obstante quocumque Privilegio*. *Salm. e. 1. n. 50. cum Nav. Suar. Garc. etc.* Clausula, *Supplentes singulos defectus* intelligitur tantum de defectibus earum rerum, quæ requiruntur solum de *Jure positivo*, et qui sunt tantummodo accidentales; non vero de defectibus naturalibus, aut substantialibus, utpote esset, si Supplicans foret excommunicatus, aut si Supplicatio foret subreptitia, vel fraudulenta; aut si defectus esset circa causam, aut personam.

Supplicantis. *Salm. cap. 1. num. 51. cum Bar-
bosa, et Tambar. clausulæ videri possunt apud
Salmant. cap. 1. ex num. 40.*

VI. V. Loquendo de interpretatione Privile-
giorum, plura adnotanda sunt. Notetur 1. omne
privilegium interpretandum esse eo modo, quo
Privilegiato non sit neque inutile, neque oner-
osum. *Salm. cap. 1. n. 70. et 71. 2. Privile-
gia solum Princeps, vel alij, quibus a Princi-
pe foret commissum, authentice, vel juridice pos-
sunt interpretari. Doctrinaliter vero potest ea
interpretari quicumque vir doctus, cujus resolu-
tioni tacite potest acquiesci, ut omnes assensum;
et quando in Privilegio prohibetur quæcumque
interpretatio, de sola authentica, et juridica est
intelligendum; Vide *Salm. c. 1. n. 72. et 73.*
aut ad summam intellige debet de interpretatio-
ne quæ sit *ex professo*, ut dictum est de Legi-
bus (*Tract. II. n. 75.*) 3. a Clemente IV.,
et ab aliis Pontificibus prohibentur Episcopi in-
terpretari juridice privilegia Regularium. Solum
ib. ab Alexandro VI. et Paulo III. (quando
Apostolica Sedes consuli nequit) concessum est
Jurisperitis, ceterisque iudicibus in favorem Re-
gularium. Idem concessum est Generalibus Visi-
tatoribus, et etiam Provincialibus, et Prælati-
s immediatis, quoties ipsi Peritos consulunt. Idem
locum habet in interpretatione Regularium,
Constitutionum, et Consuetudinum. Eodem mo-
do possunt idem Prælati auferre, vel limitare
subditis usum Privilegiorum. *Vide Salm. cap.
1. 74. 75. et 76.**

VII. Notandum 4. Quod generaliter loquendo
de Privilegiis, omne Privilegium large est inter-
pretandum, ut habemus ex *Cap. Olim. 6. de
Verb. sign.* ubi dicitur: *Cum beneficia Princi-
pali interpretanda largissime etc.* Et ex lib. ult.

ff. de Constit. Princ. Contra vero Privilegia odiosa stricte sunt interpretanda, cujusmodi sunt illa quæ sunt derogatoria Juris communis, aut Statutorum, et consuetudinum particularium, dummodo hæc statuta non sint contra Jus commune; aut dummodo Privilegium non sit insertum in corpore juris; ideoque ajunt *Sanchi, et Mazzotta, Sanchi de Matr. l. 8. D. v. n. 8. et Mazzotta l. c. pag. 223. c. 2. v. Resp.* Omnia Privilegia realia late esse interpretanda; ob suam enim perpetuitatem habentur tamquam inserta in Jure communi. Ruper excipitur si alias Privilegium redderetur inutile, aut si in eo extaret clausula; ex certa scientia, vel ex motu proprio. Vel si Privilegium esset absolvens, dispensandi, aut communicandi illud ad alios. *Salm. tr. 18. c. 1. n. 78. ad 80.* Privilegia vero in præjudicium aliorum, cujusmodi essent ad obtinenda plura Beneficia, aut ad conferenda Beneficia vacantia, aut contra observantiam regularem, stricte sunt interpretanda, etiamsi concessa fuerint ex motu proprio. *Salm. n. 83. et 84.*

VIII. Hoc vero intelligendum est de Privilegiis concessis personis particularibus: sed ea quæ sunt concessa alicui Ordini, Conventui, Communitati, aut ad aliam piam Causam, omnia sunt interpretanda non modo tale, sed etiam latissime, etiamsi adversentur juri communi, vel alicui Tertio, quemadmodum communissime affirmant *DD. Suar. c. 27. n. 7. Castrop. D. 4. p. 10. n. 6. Mazzotta l. c. et Salm. c. 1. n. 27. et 29. et iterum n. 85. et 86. cum Azor. Laym. Sylv. Bon. Hear. Coninch. Lezana, Bord. et aliis.* Privilegia enim Communitatibus concessa præsumuntur omnia esse remuneratoria servitiorum præstitorum, et ideo omnia habentur

tur tamquam favorabilia, ex l. *Sicut persona*, ff. de Relig. Vid. Salm. c. 1. n. 23. ad 27.

ix. VI. Loquendo de Communicatione Privilegiorum, adnotetur 1. quod Religiones Mendicantes communicant in totum inter se de Privilegiis præteritis, et futuris, tam circa personas, tum circa loca, Festivitates, et Indulgentias, prout habetur ex Bullis Sixti IV. Clementis VIII. et Leonis X. Vide Salm. n. 88. et 89. Et hoc currit quamvis Religio, cui concessum est Privilegium, vel non acceptaverit, vel eo usa non fuerit. Insuper quando ampliatur Privilegium alicui Religioni concessum, intelligitur ampliatum etiam quoad alias. Salm. c. 8. n. 98. et 99. Insuper hæ Religiones Mendicantes communicant Privilegiis ceterarum Religionum, vel Congregationum, vel Collegiorum Monasticorum, vel non Monasticorum. Ita communissime Salm. l. 18. c. 1. n. 90. cum Rodr. Pelliz. Tamb. etc. Et hoc valet, etiamsi in Privilegio concessio alteri Religioni, vel Congregationi, adsit clausula quod non communicetur, nam in aliis Bullis da Communicatione dicitur, quod tollitur quodcumque impedimentum communicationis. Salm. n. 107. cum Rodr. Bisseo, Miranda, Ben. Diana, Donato etc. Hujusmodi Privilegiis perfruuntur tam Conversi, ipsi enim vere Religiosi sunt, Vid. Salm. Tract. 15. de Statu Relig. c. 1. n. 33. quam Novitii, quemadmodum declaravit Clemens VIII., et est communis sententia (quicquid dicant quidam pauci) cum Suarez, Sanch., Castrop. etc. Suarez Tom. 4. De Relig. Tract. 10. Lib. 9. c. 1. n. 18. et Salm. ibid. cap. 3. n. 85. cum Sanch. Castrop. Lezane, et Pelliz. et aliis; fruuntur quoque Religiosi ad Episcopatum promoti, dummodo non agatur de rebus, quibus Episcopi si-

utantur, aliquod Religioni præjudicium proveniret, ut esset habitatio in Monasterio, datio suffragii, etc. Vid. *Salyn. dict. Tr. 15. c. 5. n. 43. cum Suar. Lez. et Castrop.* Tertiarii autem, et Tertiariæ (vel Beatæ), subditæ Mendicantibus, et quæ Habitum Religionis deferunt et votum habent Castitatis (quibusdam tantum rebus exceptis) eorum quoque Privilegiis gaudent, sed quatenus sunt capaces. Confratres Scapularis, et Cinguli (vocati *Cordonis*) fruuntur tantum, et participant in omnibus Indulgentiis et Remissionibus peccatorum, sed non in alio. *Salyn. ibid. n. n. 91. cum aliis.*

1. Notandum. 2. Moniales tam Ordinum Mendicantium, quam non Mendicantium, gaudere Privilegiis Monachorum sui Ordinis, et consequenter cujuscumque alterius Ordinis in omnibus quorum sunt capaces (intellige de favorabilibus). Hoc valet, etiamsi Privilegium tantum de hominibus loqueretur, ut deducitur ex Bulla Leonis X. Atque ita e contrario Fratres gaudent Privilegiis Monialium Ordinum, ex eo quia ipsi communicant (ut superius dictum est) Privilegiis concessis cuicumque Religioni, Congregationi, aut Monasterio. Vide *Salyn. Tract. 18. de Priv. c. 1. n. 91.* Sed redeundo ad Moniales; hujusmodi Privilegiis gaudent etiam illæ, quæ Pontifici, aut Episcopo subjiciantur; atque ita, quando Religiosis conceditur Privilegium ut absolvantur, vel dispensentur a suo Prælate, Moniales subjectæ Episcopo possunt quidem ab eodem absolvi, et dispensari. Et hoc currit etiamsi in Privilegio nominarentur tantum Moniales quæ Regularibus subditæ sunt. *Suar. de Leg. l. 8. c. 10. n. 7. Bon. Dist. 1. q. 3. p. 7. §. 2. n. 2. et Salyn. Tr. 18.*

cap. 1. num. 92. cum *Castrop. Lex. Pelliz. Bordonio, Ross. et aliis contra paucos.*

xi. Notandum 3. Privilegia non communicantur quando sunt odiosa, vel contraria propriis Statutis, adeo ut præjudicent bono sive communi observantiæ Religionis. *Castrop. Dist. 4. §. 9. n. 2. et Salm. c. 1. n. 100. cum. Polliz. Lex. Portell. Tamb. Bord.* Notetur 4. Privilegia alicui concessa non tanquam personæ particulari, sed ratione sui officii, seu dignitatis, vel tanquam membro illius Communitatis; intelliguntur concessa omnibus aliis ejusdem officii, aut ejusdem Communitatis. Et Privilegia concessa Subditis, seu Prælati inferioribus, etiam Prælati Superioribus concessa intelliguntur. *Salm. c. 1. n. 110. et 111.* Similiter Privilegia concessa alicui Conventui, aut Ecclesiæ, aut Particularibus alicujus Conventus; sed tanquam membris illius, intelliguntur quoque concessa cæteris Religiosis tam illius Ordinis, quam aliorum, qui communicationem habent, quando scilicet eadem, vel similis ratio militat. *Salm. ibid. cum Pelliz. Garcin. Quintan. Tamb. etc.* Sed hoc non est intelligendum de Privilegiis quæ conceduntur alicui Congregationi ad tempus determinatum, vel per Brevia particularia sunt concessa alicui Monasterio ob specialem aliquam causam, vel quando agitur de rebus quæ difficile solent concedi. *Salm. c. 1. n. 118. cum Peyrin. Tamb. Merula. etc.*

xii. VII. Certum est, ut habetur ex *Propos. 36.* damnata ab Alexandro VII. Religiosus non posse amplius uti Privilegiis jam revocatis per Concilium Tridentinum. Verum hoc non obstat, attendendæ sunt quædam Declarationes Concilii factæ per S. Pium. V. in sua Bulla: *Etsi mendicantium.* Hæ sunt; 1. Quod sæculares pos-

sunt audire Sacrum, et Conciones in Ecclesiis Regularium. 2. Quod Episcopus nequeat imper-
tiri licentiam ingrediendi Monasteria Monialium
exemptarum. 3. Quod Quarta Funerum non in-
telligitur nisi de eo quod affertur. Vide *Salm.*
Tr. 18. c. 1. n. 137. 4. Quod Confessarii Mo-
nialium exemptarum, et Concionatores Regula-
res in propriis Ecclesiis non examinentur ab Or-
dinario; verum quod attinet ad Confessarios hoc
Privilegium obrogatum est per varias Apostoli-
cas Constitutiones, et præsertim per Bullam A-
postolici Ministerii, emanatam ab Innoc. XIII.
ann. 1723. et confirmatam per Benedictum XIII.
die 23. Septembris anni 1724. Ibi in §. 18. de-
claratur, quod Confessarii Monialium exempta-
rum debeant examinari, et approbari ab Episco-
po Diocesis, remota quacumque contraria con-
suetudine etiam immemorabili.

(XII). VIII. Distinguendum est *Rescriptum Gra-
tiæ*, ut esset absolvendi, dispensandi etc., a
Rescripto Justitiæ, ut exercendi jurisdictionem,
appellandi etc. In *Rescripto Gratiae* dicitur,
Gratia facta, quando Delegatus habetur tam-
quam merus necessarius executor: *Gratia fa-
cienda*, quando conceditur facultas dispensan-
di, et relinquitur arbitrio Delegati. *Rescriptum
Justitiæ* expirat morte Principis, dummodo res
adhuc sit integra; et idem de *Rescripto Gratiae
faciendæ*. Oppositum vero dicendum de *Rescripto
Gratiæ factæ*, ut absolvendi recipiendi Ordines
extra tempora, de Oratorio privato etc. *Ca-
strop. D.* 3. p. 16. §. 4. n. 11. *Sanch. de
Matr. l.* 8. *D.* 38. n. 43. *Salm. c.* 1. an. 141.
ad 146. cum *Suar.* Privilegium concessum cum
clausula, *Donec voluero*, probabiliter non ex-
pirat post mortem Concedentis. *Salm. c.* 16.
n. 149. Quod si in Consessione exprimitur Of-

ficiū Delegati, mortuo Delegato, transit etiam ad Successorem. *Salm. n. 150.*

xiv. IX. Privilegiū multis modis cessare potest, et 1. per decursū termini constituti. 2. Per cessationem causæ finalis: intellige quando Privilegiū est concessum sub conditione dictæ causæ; sed quando concessum esset absolute, adest opinio valde probabilis, quod etiamsi cessaret causa finalis, non cesset tamen Privilegiū; neque cessat, quamvis semel privilegio usi fuerimus. *Salm. c. 3. n. 3. et 4.* justa id quod diximus de Dispensatione, *Cap. II. n. 66. in fin. 3.* Ob renuntiationem Privilegiati; in quo notandum est, quo Particulares nequeunt renuntiare Privilegiis Communitatis; et ut valida sit renuntiatio, fieri debet in manu illius qui Privilegiū concessit, et ab eodem acceptanda. Vide *Salm. Tr. 18. c. 2. n. 5. ad 8. 4.* Per usum contrarium, vel per non usum: in dubio tamen præsumptio semper est pro usu. Sed in hoc advertendum est, quod Privilegia gratiosa, quæ non sunt aliis gravamina, ut absolventi, dispensandi, vel jejunandi, et his similia, hæc numquam amittuntur per non usum, et etiam per usum contrarium, quamvis temporis longissimi. *Suar. de Leg. l. 8. c. 34. n. 17. Bonac. D. 1. q. 3. p. 8. §. 5. n. 4. Castrop. Tr. 3. D. 4. p. 18. n. 3. et p. 19. n. 1. et Salm. c. 2. n. 13. cum Laym. Pont. Lez. Garcia, etc.* Privilegia contra; quæ tertio sunt onerosa, ut non solvendi Decimas et similia, hæc præscribuntur per usum contrarium, et etiam per non usum privativum (non vero dumtaxat negativum), quod accidit, quando Privilegiatus conscius jam sui Privilegii, occasionibus oblatis, sponte uti recusavit. Hoc autem currit, dummodo in Privilegio non sit clausula

utendi ad sui arbitrium. Castrop. p. 18. n. 4. Bonac. n. 3. et Salm. n. 14. cum Laym. Garc. etc. Insuper per hoc intelligitur pro foro externo, nam in conscientia non amittit Privilegium qui animum non habet renuntiandi. Vid. *Salm. cap. 2. n. 18.* Potest cessare etiam Privilegium per abusum sive in totum, sive in partem. *Salm. n. 17.*

xv. Cessat 5. Privilegium ob revocationem Principis. In hoc autem distinguere oportet Privilegia Gratuita a Remunerativis, et ab Onerosis; si Privilegium est mere gratuitum, revocari potest valide etiam sine justa causa: quamvis hoc non excusatur saltem a culpa veniali, si scandalum absit. *Pont. l. 8. c. 19. n. 15. Castr. p. 21. §. 3. n. 3. et Salm. c. 2. n. 37. cum Suar. Sanch. Bon. etc.* Si vero cum Privilegio translatum fuisset dominium alicujus rei in Privilegiatum, illud revocari nequit nec licite nec valide, nisi ob causam urgentissimam boni communis, vel gravis delicti, vel ob illas causas, ob quas revocari nequit quælibet donatio. *Castrop. p. 21. §. 2. n. 2. Bonac. p. 8. §. 2. num. 5. Suar. l. 8. c. 37. n. 7. et Salm. c. 3. n. 29. cum Pont. Garc. Lez. etc.* Sed si Privilegium est remuneratorium, vel ob justitiam, vel ob gratitudinem, semper requiritur justa causa, ut valide revocetur. Et si insuper est onerosum, ut exempli causa, concessum ob pretium acceptum, vel ob aliquod onus Privilegiato impositum, tunc ut revocetur (ultra justam) requiritur compensatio, Et hoc dicendum de Privilegiis Remuneratoriis ob justitiam, ut dicunt communiter DD. *Suar. l. c. n. 6. et 7. Pont. n. 13. et Salm. tr. 18. cap. 2. n. 30. et 85. et cum aliis.*

xvi. Revocatio vero Privilegiorum alia est *Ex-*
Ligu. Theol. Tom. I. 16

pressa, alia vero *Tacita*; quoad *Expressum* regulariter loquendo sufficit clausula generalis, *non obstantibus Privilegiis* etc. ut revocentur omnia Privilegia in contrarium. Excipiuntur tamen. 1. Privilegia concessa per modum contractus, sive onerosa sint, sive remunerativa ob justitiam (ut supra dictum est) in quibus mentio specialis fiat meritorum in particulari. 2. Privilegia quæ clausulam habent, quod non intelligantur derogata, nisi mentio particularis fiat. 3. Privilegia Regularium, quæ etiam specialem mentionem requirunt, quia sunt remunerativa, et videntur clausulam habere derogatoriam futuræ revocationis, nisi eorum mentio specialis fiat, ut affirmant *Rodrig. Portel.* et *Miranda* apud *P. Mazz.* 4. Privilegia inserta in corpore juris, quia tunc sunt veræ leges, et ut revocentur, requiritur clausula specialis, *non obstantibus legibus in contrarium, etc.* *Suar. l. 8. c. 38. n. 2. Bonac. t. 2. D. 3. p. 8. §. 4. n. 11. Castrop. tr. 3. D. 4. p. 21. §. 3. a n. 2. Pont. l. 8. c. 19. n. 16. Mazz. t. 1. de Priv. q. 2. c. 1. pag. 231. et Salm. c. 2. n. 39. et 40. Idem asserunt Bonac. Sanch. Castrop., et Salm. cum Moll. Pell., aliisque quamplurimis, (contra Pontium) de Privilegiis concessis ab aliquo Conc. Generali, quæ non censentur revocata, nisi per clausulam expressam, *non obstante quacunque Constitutione, etiam a Conc. Generali edita*; ut colligitur ex *Cap. Ex parte*, et c. *ult. de Capell. Mon. Bonac. n. 13. Castrop. §. 4. n. 6. Sanch. de Matr. L. 3. D. 26. n. 7. et Salm. tr. 18. c. 2. n. 41. num Pelliz. Boss. etc. contra Pontium n. 19. Opponit Pontius Ecclesiæ praxim, et quandam Declarationem S. Pii V. Sed Castrop. cum Garcia respondet gratis id asseri; Tantum**

inquit *Garcia* referri quendam Modum Proprium S. Pii, in quo dicitur, quod Concessionem propria Pontificis manu signatam non egent aliqua Tridentini revocatione, neque generali, neque speciali. Omnes vero præfatæ limitationes intelliguntur locum habere si non constet de contraria mente Derogantis, quemadmodum omnes præfati DD. communiter affirmant; unde si in lege revocatoria adsit clausula ex certa scientia, aut ex motu proprio, aut de potestatis plenitudine, tunc revocatur omne Privilegium quantumcumque qualificatum, exceptis onerosis; aut quando revocatio præjudicaret juri a tertio acquisito. Vid. *Salm. c. 1. n. 40. et 42.*

xvii. Quod attinet ad revocationem *Tacitam*, Privilegia ante concessa intelliguntur revocata per quamcumque legem universalem in contrarium, etiamsi in ea non adsit clausula revocatoria, quando ipsa lex, vel novum Privilegium aliis concessum non posset effectum intentum sortiri, nisi revocatis Privilegiis antea concessis; non præsumitur enim Legistator velle condere legem inutilem, aut concedere Privilegium elusorium, sive generale, sive particulari illud sit. Hoc tamen intelligendum est, quando Privilegia prius concessa nota sint Principi, quemadmodum præsumitur de omnibus, Privilegiis insertis in *Corpore juris*. Quod e contra non præsumitur de aliis quæ existunt *Extra jus*; unde horum specialis mentio est facienda. *Suar. Lib. 8. c. 30 n. 2. Pont. L. 8. c. 19. n. 19. Castr. D. 4. p. 21. §. 4. n. 10. Ronac. D. 3. p. 8. §. 4. n. 14. Salm. c. 2. n. 43. et 44. cum aliis communiter.* Affirmant aliqui, ut *Sot. Henriq.*, et *Quintanad.* quibus adhærent *Salm. tr. 10. de Cens. c. 2. n. 80.* quod Privilegium remanet in suo vigore, quousque revocatio non

intimetur Civitati, vel Religioni, Verum ipsimet *Salm.* postea *tr.* 18. *de Privil.* c. 2. n. 4°. se retractant, et merito, asserentes cum *Laym. Suar. Portell.* et *Lezana*, quod sufficit ad invalidandum Privilegium, ut publicetur revocatio, et ut transeant duos menses a publicatione, ita ut pervenire possit notitia ad Privilegiatos, quamvis de facto non perveniat.

Actum est usque adhuc de Privilegiis in communi, in sequentibus Tractatibus agetur de Privilegiis in particulari Ecclesiasticorum, Episcoporum, et Religiosorum.

C A P U T II.

De Privilegiis Ecclesiasticorum.

Quibus in rebus Ecclesiastici sint exempti a Potestate laicali. xviii. *De Privilegiis Canonis, et Fori quoad personas.* xix. *Quoad bona.* xx. *Quis gaudeat hujusmodi Privilegiis.* xxi. *De Beneficiatis.* xxii. *De Tonsuratis.* xxiii. *De illis qui deposuerunt Habitum.* xxiv. *De Immunitate Piorum Locorum.* xxv. ad xxviii.

xviii. **E**cclesiastici jure Divino exempti sunt a potestate sæculari quoad materias spirituales, vel mere Ecclesiasticas, ut sunt Ordinationes, Electiones Prælatorum, etc. ut constat ex *Cdn.* 3. Concilii Romani. Quoad personas vero, et loca Ecclesiasticorum, quæstio est, utrum sint vel ne exempti jure Divino? Multi negant, ut *Lessius*, *Cajet. Becan.*, et *Salm. Tr.* 8. *de Ord.* c. 7. n. 6. Multi alii affirmant, ut *Suarez*, et *Azor. Laym.* etc., et probant ex pluribus textibus, et præsertim ex c. *Quamquam*

de Gentibus in 6. , et ex Trid. Sess. 15. c. 20. de Ref. Ecclesiæ , et personarum Ecclesiasticarum immunitatem Dei ordinatione , et Canonici sanctionibus esse constitutam. Certum tamen est Ecclesiasticos tum jure Canonico , tum Civili non esse subjectos Foro Laicali. *Vide Jure ap. Less. de Just. L. 2. c. 33. dub. 3.* Cæterum tenentur in conscientia illis legibus civilibus quæ non repugnant eorum statui , non vi *coercitiva* , ut dicitur *sed directiva* , ut uniformentur Communitati. *Est commune cum Salm. tr. 8. c. 7. n. 16.*

xix. Ecclesiastici ergo gaudent I. exemptione circa suas personas. Præter Privilegium Canonis , cujus vigore incurrunt excommunicationem qui injuste illos percutiunt , gaudent Clerici immunitate , ne puniantur a Curia Laicali , ut patet ex Legibus a *Becano* relatis. *De Sacr. c. 26. q. 9.* Et quamvis Jus Civile eos eximat tantum in Causis Civilibus , et in Criminalibus eas recognoscendi sibi jus reservaverit , nullatenus Clericos condemnando nisi post degradationem ; Nihilominus Jus Canonicum totaliter eas eximit. *Vide Salm. tr. 8. c. 7. ex n. 24.* Verum his non obstantibus , in aliquibus casibus potest Potestas Laicalis ad Clericorum carcerationem procedere , ut si e. c. aliquem noctis tempore inveniret deferentem arma prohibita , vel sine veste Clericali , vel inveniret *in fragranti* patrantem aliquod delictum , tunc enim potest ad ejus carcerationem procedere , ut postea remittat Curiae Ecclesiasticæ ; quod si interdiu illum invenerit , potest armis prohibitis spoliare. Potest etiam in quibusdam casibus illum castigare (sed non poena mortis) , si ille rebellionem adversus Principem moliretur , aut Populum ad seditionem excitaret , et a proprio Episcopo de hoc

non esset punitus. Insuper probabiliter potest supplicio afficere Clericos notorie Sodomitas ; hi enim a Leone X. et S. Pio V. omni Clericali Privilegio spoliati sunt. Vide *Salm. a n. 27. ad 29. et a n. 18. ad 20.* Ceterum pro quocumque alio crimine Clerici nequeunt puniri a Curia Sæculari , *cap. fin. de Vita , et bon. Cleric. et cap. In audientia 25. De Sent. Excomm.*

xx. Gaudent Ecclesiastici exemptione a Foro laicali quoad propria bona tam Ecclesiastica , quam quocumque alio modo acquisita ; unde respectu illum non tenentur solvere ullum vectigal , ut habetur ex *c. Quia , et c. Clerici de Immunit. Eccl. in 6. et ex l. Sancimus 22. C. de Sacros. Eccl.* Vid. *Salm. Tr. 8. c. 7. n. 35. et 55.* Clerici vero negotiatores circa bona mere Ecclesiastica negotiationi jam destinata , spoliantur omni exemptione *c. Quamquam 4. et Censib. in 6.* Quoad vero reliqua bona propria , privatur post tertiam monitionem. *Salm. n. 54. cum Less. Mol. etc.* Insuper notandum hic est , quod in casu urgentis necessitatis , potest Princeps extrahere e Domibus , et vendere frumentum Ecclesiasticorum. *Salm. tr. 8. c. 7. n. 17. cum Diana , et Molf.*

xxi. Ii qui gaudent præfatis exemptionibus tam quoad personas , quam quoad bona sunt primo , omnes Regulares cum suis Novitiis , et Tertiariis , et etiam Franciscanæ Terti Ordinis , Carmelitanæ etc. , quæ deferunt habitum una cum voto Castitatis : quemadmodum declaravit S. C. Insuper Equites S. Joannis , S. Jacobi , Alcantaræ , et Calatravæ , ut probant *Bon. Fill. , et Diana.* Vid. *Salm. c. 7. n. 77.* Insuper omnes Clerici in *Sacris* constituti. De alijs vero in *Minoribus* , vel simpliciter tonsuratis , ita loquitur *Trid. Sess. 23. cap. 6. Fori privilegio non gau-*

deat, nisi Beneficium Ecclesiasticum habeat, aut Clericalem Habitum, et Tonsuram deferens alicui Ecclesie de mandato Episcopi inserviat; vel in seminario Clericorum, aut aliqua Schola, vel Universitate de licentia Episcopi quasi in via ad suscipiendos Majores Ordines versetur. Atque hoc Privilegio gaudent etiam Clerici Conjugati qui deferunt Habitum, et Tonsuram, et Ecclesie inserviunt: verum in *Cap. ult. de Temp. Ordin.* in 6. prohibetur Conjugatis Tonsura, nisi velint Religionem ingredi, vel in *Sacris* ordinari prævia uxoris licentia. Vid. *lib. 6. n. 827. in fin.*

xxii. Igitur Privilegio Fori gaudent 1. Beneficiati, etiamsi nulli Ecclesie inserviant, neque deferant Habitum, et Tonsuram, ut probabiliter infertur ex Concilio, ut volunt *Salm. cum Fill. Diana, et Rodriq. adversus Suar.* Et etiamsi non percipiant fructus Beneficii, neque possideant; sufficit enim quod solum titulum habeant, ut ajunt *Garcias, et Filliucius, et Diana contra Salm.* Sufficit etiam Capellania, vel Præstimonium, quæ censentur tamquam vera Beneficia: sed non sufficit Pensio. Vide *Salm. tr. 8. c. 7. n. 62. et 63. cum aliis.*

xxiii. Gaudent 2. Clerici in minoribus, et Tonsurati, dummodo Habitum simul et Tonsuram deferant, juxta id quod affirmat Concilium, *Clericalem Habitum, et Tonsuram deferens*, et ut probabilius existimant multi DD. cum *Castrop., et Barbosa*, contra *Salm.*, qui interpretantur particulam *et* pro particula *vel*, ita ut sufficere dicant utrumque, Vid. *Lib. 6. n. 927.* dummodo Ecclesie similiter inserviant, sed quoad Ecclesie servitium (dummodo spirituale sit, quia temporale non sufficit) satis est, ut alicui Ecclesiarum serviant, etiamsi hæc destinata non sit ab Episcopo, ut declaravit S. C.

apud Card. Lambertini. *De Synodo l. 7. c. 69. n. 4.*

xxiv. Ut vero Clerici in minoribus constituti foro priventur (nam aliud de Canonis Privilegio dicendum) non requiritur trina monitio , quia hæc requiritur tantum pro Beneficiatis , et pro Ordinatis in *Sacris* , ut deducitur ex *c. contingit de sententia excomm.* , vel pro minoristis qui negotiis sæcularibus se addicunt , ut habetur ex *c. Ex litteris de vit. et bon. Cleric.* Vid. *lib. 6. n. 327.* sed sufficit quod habitum , et tonsuram dimiserint , quemadmodum pluries declaravit S. C. et quemadmodum communiter affirmant DD. *Apud Card. Lambertini de Synodo l. 5. c. 12. n. 1. et apud Salm. tr. 8. c. 7. n. 65.* Dummodo per longum tempus dimiserint , ut notant *Salm. cum Bonac. Suar. Barb.* et aliis. Quamvis vero præfati Clerici nequeant alegare Forum , potest nihilominus Episcopus eos a Foro Sæculari resumere juxta Declarationem S. C. ab hodierno Summo Pontifice approbatam. Vid. *Lamb. loc. cit.* Illi vero Clerici qui habitum resumunt , jure gaudent Privilegio , dummodo id in fraudem non faciant : quæ fraus tunc supponitur , cum aliquis in aliqua Causa Civili jam citatus fuisset ad Forum laicale : aut pro causa criminali jam fuisset in carcerem conjectus ; aut vero a carcere sub cautione egressus : ut ajunt *Salm. cum Bonac.* (adversus *Gutierrez , et Ceballos*) , et Card. Lambertini cum pluribus Decretis S. C. *Salm. loc. citi. n. 67. et C. Lamb. De Synod. c. 67. n. 1.* Magna vero quæstio est utrum Potestas Laicalis possit cognoscere causas Innocentium adversus Ecclesiasticos. Quidam Theologi absolute affirmant : sed quidam alii magis communitè tantummodo admittunt quando aut nullo modo,

aut difficulter potest haberi recursus ad Superiores Ecclesiasticos majores. Vid. *Salm. tr. S. c. 7. ex n. 76.*

xxv. Immunitas autem Ecclesiastica locorum quoad Asylum Delinquentium, competit jure Ecclesiastico, et Civili omnibus Ecclesiis quamvis Interdicto subjectis, sive pollutis, et etiam dirutis (nisi omnino Præsulis auctoritate fuerint profanatae, earumque Capellis, Sacristiis, Cœmeteriis, etiam ab Ecclesia separatis, muris, campanilibus, tectis, atriis, atriorum gradibus, cum quadraginta passibus ultra pro Ecclesiis Cathedralibus, et triginta pro aliis Ecclesiis (sed hoc intelligendum de illis, quæ sint positæ extra mœnia Urbis, vel Loci), dummodo non intercedat via publica, aut aliqua Sæcularium domus: aliud vero est si domus sit alicujus Clerici. Vid. *Salm. Tr. 8. c. 7. ex n. 76.* Gaudent eadem immunitate Hospitalia, in quibus extat aliqua Capella publica, Oratoria ab Episcopis erecta, Palatium Episcopale, et Domus Regularium cum suis Dormitoriis, Claustris, hortis, et porticibus ante Ecclesias, vel Monasteria. Vide *Salm. Tr. 8. c. 7. a n. 84.*

xxvi. Omnes vero Delinquentes, dummodo sint Christiani, licet hæretici, aut interdicti, aut in carcere inclusi, qui ruptis carceribus ad prædicta sacra loca confugerint, hac gaudent immunitate. Et in hoc reprobatur quælibet consuetudo in contrarium: c. *Noverint de sent. excomm. et authent. de Sacros. Eccles. ib. n. 88.* Excipiuntur tamen in Bulla Gregorii XIV. Latrones publici, depopulatores agrorum, qui committunt homicidium per preditorium, vel per assassinium (sed regnans Summus Pontifex exceptit omnia homicidia pro tota Ecclesia), vel in ipsa Ecclesia, vel Cœmeterio; insuper hære-

tici, et rebelles, contra eandem Personam Principis. Vid. *Salm. Tr.* 18. c. 5. n. 91. cum *Suar. Castrop. Pelliz. Guttier. etc.* Et in casibus clare exceptis potest Judex Sæcularis ex se extrahere ab Ecclesia Delinquentes juxta communem praxim. In dubio autem judicium exceptionis spectat ad Episcopum; ita *Salm.*, et alii. Vid. *Salm. ex n.* 96. Præter Delinquentes exceptos, omnes alii gaudent immunitate, quemadmodum gaudent debitores ad Ecclesiam confugientes, *Sal. num.* 95.

XLVII. Quæstio est, utrum Clerici, et Religiosi gaudeant eadem immunitate respectu suorum Præsulum: Affirmant multi, ut *Barb. Bordon. Guttierrez*, quibus suffragatur quædam Declaratio Sacr. Congræg. atque hæc sententia est probabilissima, ut ajunt *Salm.* Nihilominus ipsi cum sententia communissima *Suarez, Castrop. Laym. Bonac. Sylv.*, aliorumque, negant tam vigore Bullæ Gregorii XIV. quæ respectu præfatæ immunitatis loquitur tantummodo de Laicis, *Ut Laicis ad Ecclesiam confugientibus*, etc. quam vigore communis, et jam receptæ consuetudinis; alias enim Religiosi semper in Monasterio commorantes difficulter possent puniri. Sicuti vero possunt Superiores Ecclesiastici (Episcopi et eorundem Vicarii) extrahere proprios Subditos ab Ecclesia, ita quoque, si opus sit, possunt eandem extrahendi licentiam Curiae Sæculari concedere. *Salm. Tract.* 10. num. 20. Episcopus vero nequit extrahere suos Clericos ab Ecclesiis Regularium, non ratione immunitatis, sed qua illa sunt loca a sua jurisdictione exempta.

XXVIII. Extrahentes vero, aut illi qui tentarint extractionem, incurrunt excommunicationem *ipso facto*, a qua nequeunt absolvi nisi a

Pontifice. Quidam DD. opinati sunt hujusmodi excommunicationem posse absolvi etiam ab Episcopis ; ita *Salmanticenses cap. 3. de Privileg. tract. 17. numer. 116. et 117. cum Bonacina, Castropal. et aliis.* Id tamen negandum cum *Fagnano in Cap. Cum pro causa, de Sentent. excommunic. Farinac. et aliis*, nam Gregorius XIV. declaravit quod Violatores immunitatis incurrunt censuras omnes, et pœnas prius impositas a Canonibus, Conciliis, et aliis Pontificibus iis, qui violant libertatem, his verbis : *Declaramus cum ipso facto censuras, et pœnas Ecclesiasticas incurrere, quæ contra libertatis, juris, et immunitatis Ecclesiasticæ Violatores per sacros Canones, et Conciliorum generalium, nostrorumque prædecessorum Constitutiones sunt promulgatæ.* Contra vero habetur ex *Extrav. 3. Inter communes, de Pœniten. et rem. Pauli II.* quod olim adversus Violatores Ecclesiasticæ libertatis excommunicatio Papalis jam inflicta fuerat. Nec obstat dicere, prius Pontifici reservatam esse tantum violationem libertatis, quæ personas respicit, non autem violationem immunitatis quæ respicit loca ; et quod tametsi a Gregorio lata fuerit excommunicatio contra Violatores immunitatis, minime tamen fuit illa Papæ reservata ; reservatio autem excommunicationis, nisi exprimatur, facta non censetur. Respondetur enim, quod Gregorius, cum violationi immunitatis eandem imposuerit censuram, quæ prius imposita erat violationi libertatis, si reservata erat censura quoad læsionem libertatis, est etiam reservata quoad læsionem immunitatis. Tanto magis quod Clemens VIII. duobus Decretis ab ipso emissis super casus Papæ, et Episcopis reservados, in primo Decreto prohibuit omnibus Confessariis absolvere a quocunque casu

reservato Pontifici ; in altero autem inter casus Papales , quos ibi enumerat , docet adesse violationem immunitatis juxta Bullam Gregorii XIV. ; cæterum satis erat , quod læsio munitatis vocaretur casus Papalis , ut ab Episcopis nequiret absolvi. Hoc tandem *Fagnanus num. 36.* refert sic decisum fuisse a Sacr. Congreg. Concilii. Deinceps advertendum hic est quod Religiosi qui expellerent a suis Ecclesiis aut Monasteriis aliquem Delinquentem ad evitandum aliquod incommodum seu periculum , hi non violant immunitatem , et rite id facere possunt. *Salm. num. 118.*

CAPUT III.

De Privilegiis Episcoporum.

- I. *De Facultate Cap. Liceat. Utrum valent Episcopus dispensare in irregularitate ex delicto , et ex defectu dubia. xxix. Quibus in locis non est receptum Tridentinum , etc. xxx. Qui veniat nomine Episcopi. xxxi. De Peregrinis. Et utrum Episcopus absolvere possit a casibus Papalibus extra Confessionem. xxxii. Quomodo delictum intelligitur occultum. xxxiii. Utrum Episcopus valeat hanc facultatem delegare. xxxiv. Utrum a casibus ab aliis Episcopis reservatis etc. xxxv. Si a casibus post Concilium etc. xxxvi. Utrum Episcopus possit absolvere Confessarium absolventem Complicem in peccato turpi. xxxvii. Utrum Episcopi a casibus Bullæ Cœnæ etc. xxxviii. Utrum valeant dispensare in irregularitate , quæ per Hæresim incurritur. xxxix. Utrum valeant absolvere Impeditos. xl. Et utrum per alios. xli. Qui dicantur Impediti. xlii. De perpetuo Impeditis. xliii. Utrum hi teneantur per Epistolam etc. xliiv. Utrum teneantur saltem re-*

cursum habere ad Episcopum? Quid si recurrere nequeant etc. Quid si sint in mortis articulo? xlv.

- II. De sex Casibus Episcopalibus, et præsertim de absolutione censure propter percussione[m] Clerici. xlv. xlvii. et xlviii. III. De Dispensatione cum Illegitimis. xlix. Cum Bigamis. l. IV. Circa irregularitates ab delictum occultum; et quid si homicidium sit omnino occultum. li. De Homicidio casuali. lii. V. Circa Inhabilitates. liii. VI. De Facultatibus Episcoporum circa Matrimonia. liv. De Dispensatione circa Publicationes, votum castitatis, et impedimentum ad petendum, remissive. Circa impedimenta dirimentia dubia. lv. Circa dirimentia certa, si Matrimonium sit contractum. lvi. Si non sit contractum. lvii. Utrum Episcopus possit hanc facultatem delegare. lviii. Vii. De Dispensatione Interstitiorum. lix. VIII. De Dispensatione Capellani, ut celebrare valeat in alia Ecclesia. lx. IX. De celebratione post meridiem. lxi. X. De Oratoriis. lxii. Quibus in locis possit celebrare Episcopus. lxiii. Utrum valeat dispensare ad celebrandum domi. lxiv. XI. De facultate Episcoporum, et Prælatorum circa electionem proprii Confessarii. lxv. XII. Circa Clausuram Monialium. lxvi. De Approbatione Confessariorum Monialium. lxvii. XIII. Utrum valeant commutare ultimas voluntates. lxviii. XIV. De compositione in restitutionibus incertis. lxix. XV. De Reductione Missarum. lxx. De unione Beneficiorum, novarum Parochiarum erectione etc. lxxi.

xxxix. **E**Piscopi vigore Tridentini Sess. 24. c. 6. Liceat, sequentes habent facultates, Li-

ceat *Episcopis in irregularitatibus*, et suspensionibus ex delicto occulto, excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario, et aliis deductis ad forum contentiosum, dispensare; et in quibuscunque casibus occultis, etiam Sedi Apostolicæ reservatis, delinquentes sibi subditos in Diœcesi sua per se ipsos, aut Vicarium ad id specialiter deputandam, in foro conscientie gratis absolvere, imposita pœnitentia salutari. Idem et in hæresis crimine in eodem foro conscientie eis tantum, non eorum Vicariis sit permissum. Quare Episcopi vigore dicti cap. *Liceat*, dispensare possunt in omnibus irregularitatibus, et suspensionibus Papalibus incursis ob delictum occultum, excepto homicidio voluntario, aliisque deductis ad Forum contentiosum. Diximus ob *Delictum occultum*; unde bene ajunt *Bonac. Castrop. Salm.* etc. quod non potest Episcopus vigore prædictæ facultatis dispensare in aliqua irregularitate occulta ex defectu; Vid. *Lib. 7. n. 469.* nisi esset dubia, ut probabiliter tenent *Fagnanus*, et *Tournely* cum *Gibert* aliisque deducentes ex c. *Nuper de Sentent. exc. Fagnan. in v. Veniens de Fil. Presbyt. n. 7. et 8. Tournely cum aliis Tom. 2. pag. 116.* Sed iusuper absolvere possunt proprios subditos vel per se, vel per alium Sacerdotem ad id specialiter deputatum, a casibus Papalibus occultis; quinimmo juxta Concilium poterant antea etiam ab hæresi absolvere (per se, non per alios); sed vide dicenda num. xxxviii.

xxx. Quoad hanc Concilii facultatem plura notatu digna consideranda sunt. Notandum 1. quod in iis locis, in quibus Tridentinum non est receptum, nequeunt Episcopi uti præfata facultate cap. *Liceat*, ut notant communiter DD. *Suar. de Censur. D. 41. n. 6. Sanch. Dec.*

l. 2. cap. 11. n. 2. Salm. de Pœnit. t. 13. n. 3. dum Alter. Castr. t. 1. tit. 4. D. 4. p. 3. §. 2. n. 3. cum Barb. et Garc. et merito: Facultas enim Concilii non recipitur ab Episcopis, nisi per acceptationem illius: Et valde incongruum esset ut Concilii gauderet Privilegiis, qui onera subire recusaret.

xxxI. Notandum 2. sub nomine Episcoporum communi sententia venire etiam Vicarios Capitulares *Sede vacante*; non vero Vicarios Episcoporum ex generali eorum commissione Vicariatus; nam Vicarius bene potest quod potest Episcopus potestate ordinaria propria (ut dicitur *n. xxxvii.*) non vero id quod potest Episcopus potestate delegata, quamvis ordinaria, utpote adnexa Officio, ut dicitur *n. xxxiv. et xlvii.* Præterquamquod hac in facultate requirit Concilium expresse delegationem specialem. Vid. *Sanch. de Matrim. l. 2. D. 40. n. 16.* Utrum veniant Abbates, et alii qui Jurisdictionem Episcopalem habeant; negant *Coninchius, Barb.*, et alij cum *P. Suar.* qui affert etiam quandam Declarationem S. C. Affirmant vero communius *Fagnanus, Sanchez, Castrop. Sairus, Avila, Salm. La Croix eto.* dicentes, quod quando concessio facta est *in jure*, habet rationem Legis quæ extenditur ad omnes casus in quibus currit eadem ratio: alias, ajunt, talium Prælatorum subditi ad quem recurrerent non haberent: Vide *Lib. 6. n. 593. vers. Eadem, et l. 7. n. 79.*

xxxII. Notandum 3. nomine *Subditorum* venire etiam Peregrinos qui ab Episcopo loci absolvi possunt ab omnibus casibus Papalibus occultis, ut docent *Suarez, Sanchez, Bonacina, Navarrus, Barbosa, Trullenchiu, Bossius, alique*; quia etsi Tridentinum concedat Episcopis absolvere tantummodo *delinquentes sibi subditos*, ni-

hilominius, ajunt præfati AA. quod Exteri subijciendo se Foro Sacramentali jam sunt illorum subditi; et *P. Suarez* affert etiam quandam Declarationem S. C. in qua dicitur Peregrinus posse quidem absolvi a præfatis casibus occultis ab Episcopo loci, non vero a suo proprio, quia Absolutio Sacramentalis de qua loquitur Concilium requirit præsentiam. Vide *Lib. 6. n. 593.* Et ideo in eadem Declaratione dictum fuit quod Episcopi extra Sacramentum nequeant a casibus jam dictis absolvere, contra id quod asserunt *Salmanticenses cum Bonacina*, aliisque, immo *Fagnanus*, tradit, *In Cap. Dilatus de Temp. ordin. min. 36* hoc idem declaratum etiam fuisse a Gregorio XIII. Hoc currit quoad Absolutionem casuum: quoad vero Dispensationem ab irregularitatibus, et suspensionibus propter delictum occultum, idem Gregorius XIII. declaravit, non posse illam concedi ab Episcopis loci, nec etiam iis qui ibidem officium Prætoris, vel Medici exercendo commorarentur, ut refert *Fagnanus l. c.* Utrum vero proprius Episcopus valeat dispensare in irregularitate cum *Subdito* absentem in aliena Diocesi, negant *Avila* alique; sed communius et probabilius affirmant *Bonacina*, *Tournely*, *Suarez*, *Barbosa*, *Sanchez*, *Salm.* etc. quia Dispensatio potest etiam absentibus dari, et jurisdictio voluntaria potest etiam absentibus dari, et jurisdictio voluntaria potest etiam extra proprium territorium exerceri. Neque obstant verba illa in *Diocesi sua*, præfati *c. Liceat*, quoniam ajunt *Salmantic.*, et *Tourn.* illa sufficienter verificari, quando Episcopus dispensat a sua Diocesi. Immo valde probabiliter dicunt *Suar.*, *Sanch.*, *La-Croix*, et *Holtzan* cum *Castrop.* et *Pignatello*, præfata verba non referri ad primam partem Dispensationis

irregularitatis , sed tantummodo ad secundam (in qua sunt posita) de Absolutione casum : unde concludunt posse Episcopum dispensare , etiamsi ipse et Subditus maneant extra propriam Dioecesim. Vid. *l. 7. n. 81.*

xxxiii. Notandum 4. Nomine *delicti occulti* non intelligendum illud quod potest in iudicio probari per duos Testes , ut quidam volunt , ratione cujusdam Declarationis S. C. apud *Fagnanum* , in qua dicitur quod tutus sit in conscientia qui tali casu absolutus , vel dispensatus sit ; Sed ut vult communior sententia , nomine *delicti occulti* intelligendum quodcumque delictum quod aliquo modo possit celari ; etiamsi in iudicio probari possit. Unde dicunt *Azorius* , *Sanchez* , *Tournely* , *Bonacina* , *Castropal. Salmanticensis* , alique , tunc delictum non censi occulta , quando innotuit , majori parti oppidi , vel viciniae , vel Collegii , dummodo ibi decem saltem commorentur personae. Vid. *Lib. 6. n. 593. v. Hic autem.* Et *Card. Lambertinus Notif. 87. num. 45. in fin.* cum *Tiburtio* , *Navarro* , *Siro* , etc. (loquendo de impedimentis occultis Matrimonii , ubi currit eadem regula) asserit haberi pro occulto impedimentum illud quod innotuit septem vel octo in aliqua Civitate , et sex in aliquo oppido. Et idem *Fagnanus in cap. Vestra de Cohab. Cler. etc. n. 118.* testatur S. Pœnitentiariam habere pro impedimento occulto illud quod quatuor , aut quinque tantum personis sit notum. Immo mihi constat S. Pœnitentiariam dispensasse in quodam impedimento quod decem circa personis innotuerit. Vid. *Lib. 6. n. 1111.* Præterquamquod idem *Fagnanus* affirmat tunc delictum vel impedimentum non censi occultum quamvis duobus testibus notum , quando in concessione absolvendi , aut dispen-

sandi extat clausula, *dummodo sit omnino occultum.*

xxxiv. Dubitatur hic 1. Utrum Episcopus possit generaliter delegare aliis Sacerdotibus hanc Tridentini facultatem? Quoad Dispensationem Irregularitatum, sufficit (*ut dicunt Suarez, Barbosa, Sanchez, aliique*) quod Episcopus simpliciter aliis suam facultatem committat, sine ulla speciali deputatione, quoniam præfata dispensandi facultas vigore Concilii competit hodie Episcopis de potestate ordinaria, cum ea adnexa sit Officio Episcopi, non vero industriæ Personæ. Quantum autem ad Absolutionem casuum, quidam affirmant requiri specialem deputationem pro quocumque casu particulari attentis verbis Tridentini, *per se, aut Vicarium ad id specialiter deputandum.* Verum hoc non obstante, communissima sententia est et probabilior cum *Suarez, Sanchez, Barbosa, Navarro, Layman, La-Croix, Salmanticensibus*, etc. posse Episcopum etiam generaliter delegare alicui Sacerdoti hanc facultatem *cap. Liceat*, dummodo expresse illam specificet; quoniam specificando jam habetur pro facta specialis deputatio, quæ recte quidem poterit inde generalis esse pro cunctis casibus occurrentibus: nam, ut diximus, hæc facultas hodie competit Episcopis *de jure Ordinario*, utpote adnexa Dignitati Episcopi. Vide *Lib. 6. num. 594. Dub. 9.*

Dubitatur 2. Utrum Episcopus absolvere possit, aut delegare, vigore *cap. Liceat*, facultatem absolvendi etiam a casibus reservatis cum censuris ab aliis Episcopis, quando sunt occulti? *Bonacina*, et alii affirmant ob particulam *etiam* quæ in eodem Capite legitur: *In quibuscunque casibus occultis ETIAM Sedi Apostolicæ reservatis.* Unde ajunt, ne particula *Etiam*

inutiliter videatur apposita, intelligendum esse concessam Episcopis facultatem absolvendi etiam censuras occultas ab aliis Episcopis sibi reservatas; ita *Bonac. de Censur. Disp. quæst. III. punct. III. Quæres quinto etc.* Ibique addit hoc videri receptum consuetudine, quæ conferre solet jurisdictionem. Item addit hoc intelligendum, modo illa censura lata sit per statutum, vel per sententiam generalem; nam si lata sit per sententiam particularem, existimat absolutionem impendendam esse a Prælato, qui eam tulit, vel ejus superiore, vel successore. Ratio quia eo casu, cum censura lata sit per sententiam particularem, crimen non est amplius occultum, sed publicum; citatque *Suar. to. 5. Disp. 7. sect. 1. n. 27. Avila, Coninch. et alios. Idem tenent Barbosa Collect. DD. in Concil. Trident. Sess. 24. de Reform. c. 6. n. 43. verb. Quoscumque subditos*, intra quos numerat etiam Advenas, et Peregrinos, et etiam Vagabundos, quia isti subduntur Episcopo loci ratione fori Sacramenti Pœnitentiæ; citatque *Suar. Sanchez, Navar. Bossium, Trunchell. etc.* Idem tradit *Barbosa*, cum aliis *de Potest. Episcop. Alleg. 39. n. 27.* Idque ibi referunt decisum *Nicol. Garc. de Benef. p. 11. 2. c. 10. n. 189. in 3. Decl. Armentar. lib. 7. de Irregul. n. 18. et Steph. Dalein. da Potest. Episc. cap. 26. in fin.* Id tamen videtur intelligendum juxta limitationem Clementis X., qui Bulla *Superna*, edita 21. Jun. 1670. ait, *posse Regularem Confessarium in diœcesi, in qua est approbatus confluentes ex alia diœcesi a peccatis in ipsa tantum reservatis absolvere; nisi eosdem pœnitentes noverit in fraudem reservationis ad alienam diœcesim pro absolutione obtinenda migrasse.* Quomodo autem intelligi debet illud, in fraudem, vide dicenda

lib. VI. de Pœnit. tract. 4. cap. 2. Dub. 4. n. 589. vers. Quomodo etc. ubi probabilius censemus cum *Roncaglia* et aliis, illud *in fraudem* intelligendum esse, cum quis alienam petit diœcesim ob principalem finem obtinendi absolutionem, vitandique iudicium proprii Pastoris. E contra Auctor Theologiæ Moralis in usum Seminarii Petrocorensis relatus a Bened. XIV. in Opere *de Synodo Diœces. lib. 5. c. 5. n. 8.* scribit: *Receptissima consuetudo est, ut viatores, mercatores, aliique qui propter negotiorum necessitatem, vel ob pium alium finem in alienas diœceses transeant, ibi possint sacramentaliter absolvi.*

xxxvi. Dubitatur 3. Utrum facultas Tridentini intelligitur concessa Episcopis etiam pro casibus, et irregularitatibus post Concilium reservatis? *Garcia*, et *Floronius* apud *Dianam* negant, et inferunt ex quadam Declaratione Gregorii XIII. in qua cum dubitatum fuisset utrum Episcopus posset absolvere Mœnialem frangentem Clausuram ab excommunicatione (quando est occulta a S. Pio V. reservata, Pontifex declaravit non posse. Attamen sententia communissima cum *Sanchez*, *Bonacina*, *Suarez*, *Bossio*, *Diana*, *Vega*, aliisque jure affirmat; in *cap. enim, liceat*, conceditur facultas indefinite: et secundum *Axioma generale; ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus.* Neque obstat laudata Declaratio, quia in Bulla S. Pii extabat clausula, *a qua, præterquam a Romano Pontifice, nisi in mortis articulo absolvi nequeat.* Unde prorsus non dubitamus cum *Diana*, quod per illas Bullas in quibus extat aliqua clausula derogatoria, ut est illa *nisi in mortis articulo*, intelligitur ablata Episcopis facultas. *Lib. 6. num. 594.*

xxxvii. Dubitatur 4. Utrum Episcopus vigore *cap. liceat* possit absolvere ab excommunicatione Papali, quam per bullam N. SS. P. Benedicti XIV. *Sacramentum*, incurrunt Confessarii absolventes suos complices in peccato turpi? Ex parte una videtur quod non possit, quia cum casus iste per se sit occultus, si Episcopi possent ab illo absolvere, evaderet inutilis Pontificis reservatio; et jam diximus n. 16. quod intelligitur tacite revocatum omne Privilegium, quando aliter lex emanata post privilegii concessionem non posset suum effectum sortiri. Ex alia posset quis respondere, quod salva Episcopis jam dicta facultate, memorata reservatio non remaneret prorsus inutilis, tum quia evenire potest quod casus aliquando publicus fiat; tum quia reservatio ista saltem Romæ suum semper sortiatur effectum, et in omnibus aliis locis, in quibus Tridentinum non est receptum, et in quibus (ut diximus n. 30.) nequeunt Episcopi hoc privilegio gaudere.

xxxviii. Dubitatur 5. Utrum Episcopis vigore Bullæ *Cœnæ* ablata fuerit præfata Tridentini facultas respectu hæresis occultæ, et respectu aliorum casuum per ipsam reservatorum? Negant *Navarrus*, *Coninchius*, aliique, a quibus non dissentiunt *Milante*, *Concina*, et *Salman-ticenses*, dicentes quod in Bulla non fuerit expresse revocata Concessio Tridentini, quemadmodum oportebat *ex c. Nonnulli de Rescrip.* Sed nos cum sententia communiori affirmamus, et ob plures S. C. Declarationes, tam vigore clausulæ derogatoriæ, *Nisi in mortis articulo*, quæ in Bulla jam legitur, ut diximus *antece-denti* n. 36. quam vigore alterius clausulæ, qua prohibetur ab illis absolvere: *prætextu quorumvis indultorum per nos, ac cujusvis Concilii*

Decreta concessorum. Hac de re plures a Fagnano, et Cardinali Lambertino, *De Synodo l. 7. c. 31.* afferuntur Declarationes etiam S. Pii V. et Gregorii XIII. Insuper ab Alexandro VII. damnata fuit Propositio 3. quæ dicebat quod prior sententia a S. C. fuerat *visa et tolerata*. Quæ damnatio, ut recte dicunt Viva, Holzman, Elbel, prælaudatus Cardinalis Lambertinus, *De Synodo l. 7. c. 32.* certe reddidit improbabilem Contrariorum sententiam; nam cum Pontifex declaraverit nunquam illam fuisse toleratam, implicite quoque declaravit non esse tolerandam: unde Lambertinus concludit, quod non sine temeritatis nota quis ea hodie uti possit.

xxxix. Advertendum tamen hic est, quod licet Episcopus in foro interno nequeat ab hæresi occulta absolvere, potest nihilominus tamquam Delegatus Apostolicus dispensare in irregularitate incursa ob dictam hæresim occultam, ut dicunt *Salmanticenses*, et *Felix Potestas*. Vide *Lib. 7. n. 76.* Insuper bene potest Episcopus ut Delegatus Apostolicus absolvere Hæreticum etiam notorium quoad forum externum, facta prius abjuratone coram Notario et Testibus: et postquam absolutus fuerit ab Episcopo Delinquens, tunc poterit ipse absolvi a peccato hæresis, quolibet Confessario; ita affirmant communiter DD. *Roncag. tract. 4. q. 1. cap. 6. q. 4. pag. 81. cum Farinac. ex Castrop. de Fide tr. 4. D. 4. p. 3. §. 2. n. 1. et 2. cum Sanch. Navarr. Bannez, Guttier. Comit. Vivald. etc. ex Bulla, Cum sicut, Clem. VII. edita an. 1530.*

xl. Dubitatur 6. Utrum Episcopus absolvere possit ab hæresi, et ab aliis casibus Bullæ Cœnæ, impeditos ire Romam? Alii absolute ne-

gant. Alii negant tantum in hæresi. Sed nos affirmamus communiter posse cum communi sententia Theologorum, et Canonistarum, quam tenent *Lugo, Layman, Conc., Roncag. Cd-strop. Milante, Salm. Coninchius, Avila, Potestas, Viva, Pellizzarius*, etc. quia stante impedimento, restituitur Episcopis potestas ordinaria, quam prius habeat super dictis casibus vigore *cc. 12., 29. et 58. de sententia excomm.*, ubi quamvis sermo habeatur tantum de censura ex percussione Clerici, tamen communiter DD. extendunt ad omnes alias censuras; et specialiter ex *c. Eos qui 22. eodem tit.*, ubi generaliter sermo habetur de omni censura *Canonis*, vel *Hominis*, et dicitur, cum ad illum, a quo fuerant absolvendi, nequeunt, propter impedimentum, habere recursum, ab alio absolvantur. Vid. *Lib. 7. n. 48.*

xli. Et notandum hic 1. quod in tali casu impediendi Episcopus non solum absolvere potest hæresim per se ipsum, sed etiam per alios generaliter delegatos. Nec obstat Tridentinum, in quo dicitur, *eis tantum, non Vicariis sit permissum*, quia tunc Episcopus non absolvit in virtute Concilii, sed juris communis, juxta quod ex potestate ordinaria conceditur Episcopis absolvere, et delegare, ut in aliis casibus. Vid. *Lib. 7. n. 90.*

xlii. Notetur 2. quod respectu eorum, qui sunt impediti, veniunt senes, mulieres, infirmi, impuberes, pauperes, et illi qui aliquam habent inimicitiam, et omnes alii qui habent alias injustas excusationes, quibus ab itinere rationabiliter excusentur, ut habetur ex *cap. de certo, de sententia excomm.*, et ex *c. Ea nescitur*; et quamvis *eodem tit.* In hoc autem advertatur, quod si impedimentum sit temporale,

et est notabile (durante exempli causa sex , vel septem mensibus) tunc impediri possunt bene absolvi , sed ipsi , exceptis mulieribus , et pueris , debent juramentum præstare se præsentandi , cessante impedimento , Sedi Apostolicæ , saltem per procuratorem , ut ab illa directe absolvantur ; et non se præsentantes reincident in eandem censuram , ut habetur *ex cap. eos qui de sent. excomm. in 6.* Et hoc currit , etiamsi sint , et partibus offensis satisfecerint. Vid. *Lib. 7. num. 85. ad 87.*

xliv. Si vero impedimentum sit perpetuum (idest duraturum sit per decem annos , vel saltem quinque , ut dicunt *Roncaglia, Viva, et Tamb.*) absoluti remanent penitus liberi ab obligatione se præsentandi. Sed generaliter loquendo impediti in perpetuum dicuntur 1. Filiifamilias. 2. Religiosi , etiamsi incurrerint censuram ante ingressum , 3. Senes septuagenarii. 4. Servi. 5. Pauperes. 6. Dammati in vita ad triremes , vel carceres. 7. Infirmi morbo gravi , et diuturno , ut quartana , et simili. 8. Qui alere tenentur , vel ministrare bona familie. 9. Omnes mulieres , etiamsi non Moniales (excepta excommunicatione quæ incurritur a Monialibus ob fractionem Clausuræ , quamvis occultam , quæ semper reservatur Papæ ex Declaratione Gregorii XIII. , ut diximus *n. xxxvi*). 10. Impuberes , etiamsi peterent absolvi post pubertatem. 11. Qui convivunt in loco aliquo unde egredi nequeant , ut Milites , Seminaristæ. Et tandem ceteri omnes qui nequeunt Romam ire sine gravi damno vel spirituali , vel temporali. Vid. *Lib. 7. n. 87. et 88.*

xliv. Notandum v. Quod taliter impediti secundum probabilitatem , communemque sententiam *Castropal. , Avila , Coninchii , Milantis ,*

Roncagliae, *Salmanticensium*, *Vivæ*, *Sporer*, *Dicastilii*, aliorumque (contra *Bonac. et Potestatem*) non tenentur recurrere Romam per Procuratorem, aut per Epistolam; quia stante impedimento (ut diximus *num. xl.*), restituitur Episcopis potestas ordinaria absolvendi, quæ ipsis per pontificiam reservationem fuerat ablata. Eo magis, quia lex ad aliud non obligat; nisi ad recursum personalem; unde qui personaliter Romam ire impeditur, solvitur omni alia obligatione. *Num. 80.*

xliv. Notandum 4. Quod quando Pœnitens nequit se Pontifici præsentare, tenetur necessario ad Episcopum habere recursum, ut absolvatur a censura Papali, ut habetur *ex c. de cœtero a. et cap. Ea noscitur de sent. excomm.* Quando vero nec etiam se potest Episcopo præsentare (etiam intra mortis periculum) est valde probabile cum *Soto*, *Navarro*, *Suarez*, *Castropalao*, *Layman*, *Roncaglia*, *Salmanticensib. La Croix*, etc. quod absolvi possit a quocumque simplici Confessario (cum obligatione tamen se præstandi Episcopo, cessante impedimento) ut deducitur ex textu *in cap. nuper cod. tit.* Vid. *Lib. 7. n. 92.* Et tunc dicimus, quod Pœnitens probabiliter, per se loquendo, ut dicunt *Castopal. Gerson. Sotus, S. Antoninus, Lugo, Salas*, etc. non tenetur confiteri peccata reservata, nisi quando in illis est recidivus, aut ratione illorum extet in occasione proxima, adeo ut necesse sit illa manifestare, ut confessarius recte judicare valeat de sua dispositione; Vid. *Lib. 6. num. 265. Quæst. II.* Et quando Pœnitens est in mortis articulo probabiliter etiam præsentate Episcopo absolvi potest a casibus Papalibus a quocumque confessario; in morte enim (ut diximus) cessat quæcumque reserva-

tio: Dicimus a *casibus Papalibus*, sed non a
 casibus reservatis cum censura ab eodem Epi-
 scopo; quoniam Confessarius etiam moribundo
 injungere debet, quod se præsented suo Supe-
 riori, casu convalescat, ut accipiat ab eodem
 tam convenientem admonitionem, quam poenit-
 tentiam ob censuras reservatas, quamvis abso-
 lutas, juxta communem sententiam: unde quo-
 modo potest inde absolvere Superiore præsente?
 Vid. *Lib. 7. n. 92*. Sed transeamus ad reliqua
 Privilegia, et facultates quibus gaudent Episcopi.
 xlv. II. Extant in Jure quædam excommu-
 nicationes, quarum absolutio tantummodo Epi-
 scopis est reservata; Et sunt 1. Contra percu-
 tentes Clericum, vel Monachum, vel aliam
 personam habentem privilegium Canonis. 2.
 Contra procurantes abortum foetus inanimati. 3.
 Contra eos qui absolvuntur in mortis articulo
 a censura Episcopis reservata, et postea recu-
 perata sanitate non curant se eidem præsented.
 4. Contra Fratres Minores admittentes in suis
 Ecclesiis ad Divina Officia Fratres Tertii Or-
 dinis. 5. Contra communicantes in eodem de-
 licto cum Excommunicatis ab Episcopo. 6. Re-
 servantur tantem omnes excommunicationes quas
 Episcopus sibi reservat. Vid. *Lib. 7. n. 313*.
 Adnotanda autem hic sunt quædam specialia
 circa absolutionem excommunicationis ob per-
 cussionem Clerici. Ante omnia distinguenda est
 percussio Levis a Gravi (seu Mediocri) et ab
 Enormi. Ad incurrendam excommunicationem
 semper requiritur peccatum mortale: Percussio
Levis, habemus ex *Extravag. Perlectis*, quam
 per extensum refert *Navarrus, Manual. cap.*
27. n. 91. est quando intercedit simplex per-
 cussio quæ fit manu, pede, baculo et his si-
 milibus. *Gravis* quando eruitur dens, quantitas

notabilis capillorum : aut quando intervenit aliqua percussio relinquens maculam , aut contusionem in carne , aut quando adest effusio sanguinis pugnīs , vel ungulis causata. *Enormis* vero est quando mutilatur aliquod membrum , aut fit aliquod magnum vulnus ; aut vulnus fiat instrumento aliquo , aut adsit magna effusio sanguinis , aut quando irrogatur magna quaedam injuria. Unde sæpe vulnus ex levi potest evadere grave , aut enorme , ratione aut dignitatis personæ offensæ ; aut scandali , ut si religiosus Clericum percuteret : aut ratione loci sacri , aut publici : aut ratione temporis , ut si e. c. dum fiunt sacræ aliquæ functiones ; aut tandem , si injuria ipsa per se sit enormis. Vid. *Lib. 7. n. 277. et 279.*

xlvi. His positis , habetur ex *Extravag. Pertractis supra cit.* quod si excommunicatio incurritur ob percussione[m] levem , potest absolvi ab Episcopo : immo etiam a suo Vicario , hæc enim facultas competit Episcopo de jure ordinario , ut dicunt *Sanchez , Bonacina , Molina ,* alique ; juxta regulam generalem (ut diximus *n. xxxi.*) quicquid potest Episcopus ex jurisdictione ordinaria , non vero delegata , idem potest Vicarius , qui cum Episcopo constituit unum idemque Tribunal , ut probant *Fagnanus , Sanchez ,* alique. Vide *lib. 7. num. 224.* Eadem excommunicatio probabiliter absolvi potest etiam ab iis qui habent Jurisdictionem quasi Episcopalem , quique veniunt sub nomine Episcopi , ut diximus *num. xxxi.* Quod si percussio fuerit gravis , excommunicatio tantum a Pontifice , aut a suo Legato potest absolvi (potest etiam haberi recursus ad S. Poenitentiarium , sed non ab Episcopo ; excipe si fuerit occulta , aut si percutientes essent impuberes , aut mulieres , ut

ex c. *Pueri*, et cap. *Mulieres de Sentent. excomm.* aut si impedirentur Romam ire; juxta ea quæ diximus n. xl. Collegialiter conviventes possunt absolvi ab Episcopo, si percussio fuerit gravis; non vero si fuerit enormis, ut ex Cap. *Quoniam de Vita, et Hom. Cleric. Vide Lib. 7. n. 279.*

xviii. Notandum hic 1. Quod in dubio utrum percussio fuerit levis, an gravis: judicatur gravis; ut habemus ex memorata *Extravaganti, Perlectis*, in qua dicitur: *Potius in dubio esse percussione gravem; et ab ea non posse absolvere.* Notandum 2. quod juxta sententiam communioem; et probabiliorem, si aliquis det venenum Clerico, tunc incurrit censuram; quando venenum cœpit nocere, quia tunc adest jam violentia; E contra si priusquam noceat, non adest violentia effectiva, sed solum actio apta ad causandam violentiam: ita *Bonacina, Viva, Diana*, etc. Num. 280.

xlix. III. Quoad irregularitates non occultas, Episcopus ex cap. 1. et cap. 2. de *Filiis Presbyterorum*, potest dispensare cum Illegitimis tantum ad recipiendos Ordines Minores, et Beneficia Simplicia, et Canonicatus in Collegiatis, ut etiam Portiones non integras in Ecclesiis Cathedralibus; aut alia Beneficia quibus Sacer Ordo non est adnexus; Sed non ad Beneficia Curata; ut ex cap. *Is qui eod. tit.* In hoc conveniunt omnes. Dubitatur autem 1. Utrum Episcopus possit dispensare ad Canonicatum in Ecclesiis Cathedralibus? Et quidem cum probabiliori sententia, et communiori *Bossii, Castropal. Barbosa, Concinæ, Salmanticensium*, etc. (contra *Pontas, et Tournely, cum Gibert*) dicimus non posse; quamvis enim Canonicatus in se sit simplex Beneficium; tamen vigore Tridentini

Sess. 24. c. 12. est adnexus Ordini Sacro; unde hodie de sua natura Ordinem Sacrum requirit. Vid. *lib. 7. n. 428. et 429.* Dubitatur. 2. Utrum Episcopus possit generaliter dispensare in hujusmodi irregularitatibus, cum Illegitimis occultis? Admittunt *Diana, Avila, Barb. etc.* dicentes Tridentinum jam permittere Episcopis posse dispensare in irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus. Sed nos negamus cum *Suarez, Layman, Bonacina, Castropal. Tournely,* aliisque: Quia et ipse *Diana* quoad hoc se retractavit; ex eo quia hujusmodi irregularitas non oritur ex delicto; sed ex defectu; et etiamsi oriretur ex delicto. *Caput liceat* intelligitur de delicto proprio, non alieno. Vid. *lib. 7. n. 430.* Dubitatur. 3. Utrum Episcopus valeat dispensare cum Illegitimo occulto; saltem ad ministrandum in Ordinibus Majoribus jam susceptis. Affirmant *Layman, Castropal.* et *Diana*; non solum si ille susceperit Ordines bona fide; sed etiam mala fide; et inferunt ex *cap. Nisi Persona, de Renun.* ubi dicitur posse Episcopum dispensare cum Illegitimo occulto qui culpabiliter est ordinatus. Verum omnino negandum est cum *Suarez, Fill. Salm. etc.* ex rationibus supra allatis; quod Episcopus nequeat dispensare circa Ordines Majores. Neque obstat citatus textus, quia illud posse dispensare intelligitur omnino de Papa; ibi enim sermo est de quodam Episcopo perperam ordinato. *Ibid. num. 431.*

Asserunt *Navarrus, Sanchez, Concina,* alique cum *De Thoma* posse Episcopum dispensare etiam cum Bigamo ad suscipiendos Ordines Majores, et Beneficia Simplicia. Sed nos negamus cum *Suarez, Laym. Castropal. Tournely, Barbosa, Bonacina etc.* vigore cujusdam Decla-

rationis Sixti V. in qua Pontifex declaravit suspensum quemdam Episcopum, ex eo quia contulerat Beneficium cuidam Bigamo, additque Ordinatam incurrisse poenas, utpote perperam promotum, *Apud Fagnan. in c. Quoniam de const. num. 32.* Si vero Bigamia sit similitudinaria, quamvis ea sit publica, communissima est sententia cum *Toledo & Suarez & Castropal. Sanchez & Salmantic. Tournely*, aliisque compluribus, posse Episcopum dispensare etiam quoad susceptionem Majorum Ordinum; et probatur ex *Cap. 4. de Cler. Conjugat. et cap. 1. Qui Cler. vel Mon.* Excipiendum vero communiter si Clericus habuerit in uxorem viduam aliquam, aut aliam non virginem, aut si habuerit aliam uxorem ante ordinationem. *Vid. lib. 8. c. 552.*

II. IV. Ut diximus ab initio, potest Episcopus dispensare in irregularitatibus incursis ob delictum occultum, excepto homicidio voluntario. Circa hoc ajunt quidam Doctores, quod his non obstantibus, si homicidium esset taliter occultum, ut nullo modo in judicio probari posset, tunc posse Episcopum dispensare. Verum hæc sententia jure fuit a *Salmant.* reprobata, a *Ronicaglia* etc. quia ex parte una Episcopi nihil possunt super irregularitatibus, præter id quod ipsis a Tridentino concessum est in eodem *cap. Liceat*, in quo expresse excipitur homicidium voluntarium occultum. Quod vero nomine *occulti* intelligatur, ut volunt Contrarii, id quod in judicio probari potest, hoc non adhuc probatum sit, id gravis omnino assertio. *Vid. lib. 7. num. 397.* Atque ita declaravit S. C. Concilii die 21. Maji 1718. In ea enim cum propositum esset, utrum Episcopus posset dispensare in quodam homicidio perpetrato a quodam

puero, qui ludens cum alio puero, istum parvo gladiolo vulneraverat, et qui post quadraginta dies ex eodem vulnere mortuus est; ea scilicet ratione quia delictum istud per decem et octo annorum spatium fuerat occultum; et quia erat morahiter impossibile ut ad Forum deduceretur, S. C. respondit *Negative*. In *Thesaur. Declarat. S. C. pag. 85*. Cæterum communis sententia est posse Episcopum dispensare, quando immineret periculum Animæ, aut alia causa gravissima, et difficile esset ad Pontificem habere recursum. *Ibidem n. 391*. Insuper communiter asserunt *Suar. Castropal. Bonac., Salm.,* aliique, posse Episcopum dispensare in irregularitate per mutilationem occultam. *Num. 381*. Insuper est sententia communissima cum *Navarro, Layman, Sylvestro, Barbosa* etc. posse Episcopum dispensare in irregularitate ob homicidium casuale non modo occultum, sed etiam notorium, ad suscipiendos Ordines Minores, et beneficia simplicia; hoc enim antiquitus jam poterant Episcopi, ut plures DD. testantur; et Tridentinum exceptit tantummodo homicidium voluntarium, non casuale, quamvis publicum. *Vide Lib. 7. n. 393.*

In Homicidium vero casuale e. c. est, si aliquis volens simpliciter percutere, ob negligentiam occidat: aut si Chirurgus ob negligentiam sit causa mortis, et his similia. Dubitatur inde utrum reputetur casuale homicidium commissum in rixa? Multi affirmant, ut *Diana*, et *Salmanticenses* cum aliis: sed nos negamus cum sententia communiori *Suarez, Navarri, Concine, Tamburini, Sporer*, aliorumque cum eodem *Diana* qui retractat; nam qui in rixa perpetrat homicidium, jam voluntarie occidit. *Vid. Lib. 7. n. 394.* Attamen est valde proba-

bilis, et communissima sententia cum *Suarez*, *Laym. Nav. Tournely*, *Bonac. et La-Croix* (qui eam communem vocat) posse Episcopum dispensare cum eo qui occidit ob propriam defensionem, sed in defensione aliquantum excedit; nam huiusmodi homicidium nequit dici absolute voluntarium.

lin. V. Quoad inhabilitates injunctas a Pontificibus in pœnam, dubitatur utrum Episcopus possit dispensare: talis v. g. est inhabilitas ad recipienda Beneficia, imposita a Sixto V. in sua Bulla *Effrœnatum*, procurantibus abortum; et Inhabilitas ad celebrandum a Regnante S. P. Benedicto XIV. injuncta Confessariis sollicitantibus in sua Bulla: *In Generali Congregatione*. Alii affirmant; sed negandum juxta dicta lib. 1. n. 191. ubi diximus omnino tenendum non posse Episcopos dispensare in legibus Pontificiis; nisi specialiter eis facultas a Pontifice fuerit impertita. Negant *Anacletus*, et dubitat *Roncaglia* loquendo de abortu; verum *Elbel*, et *Sporer* admittunt absolute ob regulam communiter receptam (ut dicunt) a *Scoto*, *S. Bonaventura*, aliisque; quod Dispensatio, ab omnibus pœnis impositis a jure communi, et Pontifici specialiter non reservatis, intelligitur concessa Episcopis, ut colligitur ex *Cap. Nuper* 29. de *Sent. excomm.* Vide *Lib. 1. n. 397. in fine*, et *l. 6. n. 705. in fin.*

liv. VI. Circa materiam Matrimonii Episcopus habet varias dispensandi facultates. Dispensare quoque potest in Publicationibus. Insuper dispensare potest in voto castitatis emissio, a Conjugibus. Videndum nunc superest utrum Episcopi habeant aliquam facultatem circa impedimenta dirimentia.

lv. In impedimentis dirimentibus solum Pon-

tiles potest dispensare. Quod si impedimentum esset dubium, communissima est sententia posse etiam Episcopum dispensare; ita dicunt *Sa, Merbesius, Tolarn.*; *Diana, Pichler*, etc. et quatinus *Sancti* in Tractatu de Matrimonio, *Lib. 8. D. 6. n. 18.* id neget, tamen in Decalogo, *Lib. 4. c. 40. n. 26.* videtur se retrahere; ibi enim ait tanquam ex regula generali: *Cum Dispensationis reservatio sit odiosa, est restringendi ad casus certos; dubii enim non comprehenduntur sub reservatione*; ut asserit probasse antea, *Lib. 1. c. 10. n. 7.* Vid. *Lib. 6. n. 902. v. Ceterum.*

¶ *lvi.* E. contrario quando impedimentum dirimens esset certum, et matrimonium jam fuisset contractum, est communis sententia posse Episcopum in eo dispensare quoties non facile posset haberi recursus ad Pontificem, et quoties immineret periculum scandali, aut infamiae si Conjuges separarentur, aut incontinentiae, si non separarentur; ita *Sanchez, Castrop. Conclina, Merbesius, Tournely, Cabassutius, Natalis ab Alexandro, Bonac. Barbosa, Salmanticensis* etc. contra quosdam paucos. Vid. *n. 1123.* Et idem sentit *Benedictus XIV. de Synodo l. 7. c. 31.* Præsumendum est Summum Pontificem delegare Episcopo facultatem dispensandi, quam certe requisitus non esset denegaturus. Sed advertunt hic *La-Croix*, et *Felix Potestas*, quod si Dispensatio potest commodè obtineri a S. Pœnitentiaria; et Conjuges essent in bona fide, tunc illa est expectanda; et interea Sponsi sunt relinquendi in sua bona fide. Insuper advertendum est cum *Pontio, Castrop. Barb. Escob. Sanchez, Salm.* aliisque communiter, non posse Episcopum, si ambo Conjuges in mala fide contraxerint; tunc enim si dare-

tur locus huiusmodi dispensationibus, daretur
ansa celebrandi quotidie Matrimonia nulla sub
spe Dispensationis. Præterquamquod Tridentinum
Sess. 24. c. 5. vult omnino privari quacum-
que spe Dispensationis, quicumque scienter con-
trahit in gradu prohibito. Notandum tamen cum
Sanchez, *Salm.*, *Bann. Conc. Aversa*, etc.
quod ad constituendam in hoc casu malam fi-
dem, oportet, ut contrahens non modo scien-
ter factum commiserit, quod scilicet cum non-
iuncta contraxerit, sed insuper quod viderit
extitisse impedimentum, immo quod de eo ve-
ram notitiam habuerit; Concilium enim inquit
Scienter præsumperit. Unde cum ignorantia
crassa potest quidem dispensari. Deneganda est
insuper Dispensatio ei qui contraxit, sed ex
malitia Publicationes prætermisit, ubi habetur ex
eodem Concilio loc. cit. Vid. *lib. 6. n. 1124*.

Ivii. Si vero Matrimonium non adhuc con-
tractum sit probabilissima quoque adest senten-
tia, et est communis, quod possit tunc Episco-
pus dispensare in impedimento dirimenti, quan-
do imminet periculum iustitiæ, et facilis non
est recursus ad Pontificem; ita *Suarez*, *Pigna-
tellus*, *Pontius*, *Concina*, *Cubassutius*, *Castrop.*
Salm., *Bonac.*, *Cardenas*, *Sylvius*, *La-Groix*,
Viva, etc. cum *Benedicta XIV. De Synodo*
Lib. 9. c. 1. n. 2. contra rigidissimum *Fagna-*
num, qui id negat etiam in mortis periculo
et in necessitate legitimandi prolem: Sed alii
communiter ajunt tunc præsumi aut quod Pon-
tifex deleget Episcopo suam dispensandi faculta-
tem, quod in casu tantæ necessitatis cesset di-
spensationis reservatio, et quod tunc Episcopus
dispenset ex potestate sua ordinaria. Vide *Lib.*
6. n. 1122. et *fusius eodem Lib. n. 613.* Im-
mo asserit *Pignatellus* probatque, *Tom. 31. Conj*

sult. 33. n. 6. in tali casu cessare non modo reservationem, sed etiam legem impimenti, utpote eam quæ jam perniciosâ evaserit; cum certum omnino sit, legem nocivam non obligare, ut docent omnes cum *D. Thoma*. Et ex hoc inferunt *Roncaglia*, et *Instructor novor. Confessarior.* quod adveniente casu quo Sponsi jam ad Ecclesiam pervenerint, et unus ex ipsiis manifestaret Confessario impedimentum occultum jam contractum tanquam peccatum, et sine scandalo, aut infamia Matrimonium differri non posset, potest tunc Confessarius declarare eo casu non obligare legem impimenti, et posse licite contrahi. Verum ad majorem cautelam consulunt, ut oblineatur inde dispensatio a S. Pœnitentiaria. Sed advertendum est hoc currere quando Episcopus esset absens; quando etenim fieri potest necessario ad ipsum est recurrendum, ut disperset juxta ea quæ diximus num. xlv. Dicunt autem *Sambovius* et *Gibert*, quod si contrahentes sint diversarum Diœcesum, quisque sponsus debet a proprio Episcopo dispensari. Verum probabiliter id negat *Honoratus Tournely* cum aliis, qui sublato per Episcopum impimento sui subditi, jam hoc ipso reddit habilem ad contrahendum cum alio impedito; quemadmodum qui habet facultatem dispensandi in aliquo gradu, eo ipso quod dispensat cum uno ex sponsis, dispensat etiam cum alio. Num. 1142.

-Iviii. Quæritur utrum Episcopus possit aliis delegare hanc facultatem dispensandi in impimenti dirimentibus in supranarratis casibus? Quidam pauci negant; sed communiter affirmant *Castrop. Bonac. Barb. Sylvest. Sanch. Pontius, Cominch. Salm. Escobar*, etc. Et potest eam delegare non modo in particulari, sed etiam

generaliter pro omnibus casibus occurrentibus, ut ajunt *Sanchez, Castrop. Salm. Bonac. Elibel, Valentia, Vasquez, Salas, Henric. Co- ninch. Guttier.* etc. cum enim hujusmodi potestas non industriæ personali, sed Episcopali officio sit adnexa, ipsa jam reputatur ordinaria, et ideo recte potest delegari, ut notavimus n. xxxiv. Et tanto magis idem dicendum de omnibus aliis facultatibus quas habent Episcopi circa Publicationes, et impedimenta impediencia. Advertendum tamen, quod hanc facultatem dispensandi non habent Vicarii Episcoporum sine eorundem speciali commissione; diximus enim n. xxxi. quod in generali commissione Vicariatus non committitur facultas illa quam habent Episcopi dispensandi in hujusmodi casibus; ob præsumptam Pontificis voluntatem. Vid. *Lib. 6. n. 613. et fusius n. 1126.*

lix. VII. Episcopus dispensare potest in Interstitiis a Tridentino præscriptis, quoad ordinationem Clericorum. Et I. quoad Ordines Minores, Concilium remittit prudentiæ Episcopi hujusmodi dispensationem, dicens: *Minores Ordines per temporum interstitia, nisi aliud Episcopo expedire videretur, conferantur.* Sess. 24. c. 11. Quare etiam inter Ordines Minores (per te loquendo) habet aliquid temporis intercedere, scilicet vel ab una generali Ordinatione ad aliam, ut quidam asserunt, vel ab uno die festivo ad alium, ut quidam alii affirmant. Cæterum, ut dispensetur in hujusmodi Interstitiis, quævis sufficit causa, ut plurimi DD. doceant. Inter Primam vero Tonsuram, et Ordines Minores probabilius nullum requiritur intervallum, quia probabilius Prima Tonsura non est Ordo. II. Quoad Subdiaconatum, Concilium requirit annum intervalli a susceptis Minoribus Ordinibus, sed

subdit inde: *nisi necessitas, aut utilitas Ecclesie aliud requirat; cit. c. 11. To. Ecclesie intelligendum de Ecclesia in qua Clericus est adscriptus, ut constat ex cap. III. A subdiaconatu ad Diaconatum etiam annus requiritur; sed in hoc potest Episcopus ex quacumque rationabili causa dispensare; inquit enim Concilium: *Nisi aliud Episcopo videatur. Sess. 23. c. 13. lit. Tandem a Diaconatu ad Sacerdotium annus item requiritur, sed magis rigore. Exigit enim Concilium non modo Ecclesie utilitatem, sed etiam necessitatem, dicens: Ad minus annum integrum, nisi ob Ecclesie utilitatem, ac necessitatem aliud Episcopo videretur. Vid. Lib. 6. num. 794.**

lx. VIII. Episcopus potest etiam dispensare ad celebrandum in alio Altari, aut Ecclesia non destinata a Fundatore, quando adest aliqua iusta causa: e. g. si hoc ad ejusdem Ecclesie utilitatem redundaret; aut si Capellanus morbo detineretur, aut studiis operam daret, vel aliis negotiis; aut si non sine magna molestia ad Ecclesiam destinatam se conferre nequiret, aut ex similibus aliis rationabilibus causis; ita communiter asserunt *Castropal. Concina, La-Croix, Salm. Barbosa, Roncagl. Passerius, Henriq. Tambor. Mazzotta, alique*; tunc enim Episcopus (ut recte potest, juxta ea quae dicemus n. lxxviii.) Fundatoris voluntatem interpretatur. Merito tamen excipit *La-Croix* cum *Pasqualigo*, si Fundator Ecclesiam designasset, et horam, ob commodum speciale familie, vel Populi, vel ad cultum alicujus Sancti peculiarem. E contra de *Lugo et Tourn.* ajunt, quod si Fundator nullum circa hoc finem habuerit; aut si finis jam cessaverit; Sacerdos alibi celebrans non quasi venialiter peccat; imo excusatur ab omni

culpa si celebretur in Altari Privilegiato; quia tunc redundat in majus bonum ejusdem Fundatoris. Vid. *Lib. 5. n. 329.* vel ubi n. 329. et 330. *IX. Potest insuper Episcopus dispensare iustis de causis tam secum, quam cum aliis ad celebrandum post meridiem, ut dicitur Lugo, Wrigando, Navarrus, Castrop. Laym. Salm. etc. Vid. Lib. 6. n. 354. in fin.* *X. Olim ex Can. Missatum. 11. de Consecro Dist. 1. poterant etiam Episcopi celebrare vel per se, vel per alios Sacerdotes in quocumque loco etiam in privatis domibus. Sed postea a Tridentino Sess. 22. in Decr. de celebr. Missar. etc. vestitum fuit Episcopis celebrandi licentiam impertiri in aliis locis, præterquam in oratoriis ab eisdem benedictis, et ad sacros usus destinatis, quæ censentur tanquam publicæ; unde ibidem potest quotidie celebrari. Hujusmodi Oratoria debent habere januam ad viam publicam; sed hoc non est intelligendum de illis, quæ in Regularium domibus sunt erecta, aut alijs Communis, ut esset in Seminariis, Conservatoriis, Hospitalibus, vel in Carceribus, quæ non requirunt januam secus viam, et rite potest in diebus solemnibus celebrari, quemadmodum S. C. declaravit. Idem dicendum de Oratoriis quæ habent Episcopi in suis Domibus etiam Campestribus extra proprias Dioceses. Nihil. 307. *IX. Insuper Episcopi olim ex cap. ult. de Priv. in 6. cum a suis Diocesis essent absentes, poterant celebrare per se, vel per alios in quacumque Domo extra propriam habitationem. Sed Clemens XL. abstulit ipsis hujusmodi facultatem: Verum Innocentius XLI. iterum illam restituit in sua Bulla Apostolicæ Ministerii, sub die 4. Maii 1723. in qua dixit quod prohibitio**

non erat intelligenda de Domibus, in quibus morarentur, Episcopi; *Occasione Visitationis, vel itineris, ut ne etiam quando Episcopi in casibus a jure permissis absentes moram faciunt in aliena domo.* Atque hoc confirmatum fuit per aliam Bullam Benedicti XIII. Sed cum hoc privilegium sit personale Episcopi, ideo advertit Tamburinus, alios Sacerdotes absentibus Episcopis non posse in dictis Domibus celebrare. Vide *Lih. 6. in. 358.*

IXY. Dubitatur, utrum Episcopus possit aliquid quando dispensare, ut celebretur in Oratoriis existentibus in Domibus privatis? Negat *P. Muzotta*; sed communiter affirmant, *Suarez, Lugo, Castrop, Navarrus, Vasquez, Coninchius, Salmant, Holzman, Elbel, La-Croix*, alique complures; et dummodo licentia non concedatur permanenter, *per modum habitus*, sed solum *per modum actus*, id est ob illam accidentalem causam. Dicantque minime obstare tam Decretum Tridentini, quia per illud ablata fuit Episcopis potestas ipsis data (ut diximus n. LXII.) impertiendi licentiam celebrandi per modum privilegii, et ad suum arbitrium; sed non dispensandi ex aliqua justa causa, quam Decretum Clem. XI. Illud enim est intelligendum juxta Decreta Pauli V. et Urbani VIII. in quibus prohibetur Episcopis dispensare per modum habitus, præter casum alicujus necessitatis transitorie, ut infirmitatis etc. Istud tamen aliqui admittunt tantum pro quibusdam vicibus intra annum; sed *Pasqualigus*, et *Gallebart in Trident. Sess. 22. Decret. de Celebrat. Missar. num. 6.* (neque dissentiunt *Holzman*, et *Elbel*) dicunt indefinite posse concedi quibusque illa accidentalis causa perduret; et merito, nam prohibitio (quæ semper stricte est intelligenda) cum respiciat

tantum dispensationes permanentes per modum habitus, non debet extendi ad illas quæ conceduntur ad tempus per modum ætus ratione aliqujus causæ transientis. Sed vide de hoc, quæ fusius dicetur *lib. 6. Tom. II. n. 359.*

In *cap. fin. de Pœnit. et remiss.* legitur concessum Episcopis extra propriam Diocesim commorantibus, Prælatisque minoribus exemptis (quod nomine veniunt Abbates, et Superiores locales, et etiam Prælati Romanæ Curiae, ut Prototonarii, Auditores Rotæ etc.) ut dicunt *Suarez, Lugo, Diana* etc.) posse sibi eligere Confessarium, sine aliqua ordinarii illius licentia. Sed S. C. declaravit (quod confirmatum est a Gregorio XIII. apud *Fagnanum*) hoc intelligendum esse, quod valeant sibi eligere aliquem Sacerdotem sibi subditum, vel aliquem non subditum, sed a proprio Ordinario approbatum, idest ab Ordinario Domicilii ejusdem Sacerdotis, ut explicat *Lugo. Vid. Lib. 6. n. 565. v. Dubitatur hic.*

Eodem privilegio gaudent Cardinales, sed non alibi nisi Romæ, ut inquit *Fagnanus*: et valent eligere in Confessarium quemlibet Sacerdotem tam pro se, quam pro sua familia, quam possunt etiam extra Romam perducere, quod etiam Episcopis est concessum. *Id. vers. Dub.*

lxv. Episcopi sunt Delegati Sedis Apostolicæ ad tuendam Clausuram Monasteriorum Monialium etiam exemptarum, earumque quæ Regularibus sub subjectæ. Ex hoc inferunt *De Alexand. Bantius, Clericatus, Pellizar.* etc. (contra *Dianam, et Pasqual.*) quod bene quidem possunt Episcopi reservare sibi casus circa Clausuram, atque ita declaravit S. C. Concilii die 16. Novemb. 1820. Quod est intelligendum etiam respectu Jesuitarum etc.

Ixvi. Omnes Confessarii Monialium etiam exemptarum debent ab Episcopo approbari, ut præscripsit Gregorius XV. in Bulla *Inscrutabili*, quam confirmavit in omnibus Clem. X. cum alia Bulla *Inscrutabili* 7. Benedictus VIII. et nuper Clem. XII. qui in omnibus Gregorii Bullam innovavit (de qua infra num. lxxx.) etiam quoad ea quæ Benedictus XIII. contra Gregorii Bullam concesserat. Num. 577. Et ideo ait *Tamburinus* etiam Moniales exemptas incurrere casus ab Episcopo reservatos; quia sicut ille in approbatione limitare potest tempus, et personas, ita etiam Casus. Sed alii communius, et probabilius (*Pelliz. Quintanad. et de Alexand.*) id negant, quia Moniales exemptæ sunt extra jurisdictionem Episcopi; et approbatio Confessarii respicit tantum ejusdem idoneitatem; tanto magis quia in Bulla Clem. X. *Superna*, dicitur Episcopus posse limitare tempus, locum, et personas; et nulla fit mentio Casuum. Vid. *Lib. 6. n. 603. Quæst. VI.* Verum hoc non currit quoad Clausuram, circa quam bene potest Episcopus tam casum, quam censuram sibi reservare; juxta quæ dicemus n. lxxx. Insuper advertendum est, quod per Bullam *Pastoralis*, Bened. XIV. potest Episcopus assignare Confessarium extraordinarium Monialibus exemptis, si illarum Prælati Regularis illum concedere recusaret (qui esse debet alterius Ordinis, vel Sæcularis, et hoc non solum in morte, sed etiam in vita singulis annis. Vid. *Lib. 6. n. 576.*)

Ixvii. XIII. Plures DD. asserunt, ut *Angel. Sylvest. Arnilla, Dabiena*, alique cum *Covarr.* (qui illi adhæret) posse Episcopum ex justa causâ commutare pias Testatorum dispositiones, ex eo quia ipsi habent dispensandi potestatem in lege quæ jubet impleri ultimas voluntates, quo-

ties adit justa causa; idque confirmant ex Tri-
det. Sess. 22. c. 6. Sed nos negamus cum sen-
tentia probabiliori *Mol. Laym. Sanchez* etc. quia
in c. *Tua de Testam.* et in cap. 8. ejusdem
Sess. 22. a Concilio jubentur Episcopi adamus-
sim exequi ultimas voluntates. Neque obstat quod
opponunt, et quod legitur in eodem Cap. 8.
quia ibi tantomodo committuntur Episcopis, ut
examinent causas utrum veræ sint, nec ne;
quando ultimas voluntates a Sede Apostolica com-
mutantur. Tanto magis quia in *Clement. Quia
contingit de Relig. dom.* dicitur bona in aliquem
usum applicanda; non posse in alios nisi a Sede
Apostolica applicari. Cæterum est valde proba-
bile quod dicunt *Laym. Bonac. Salm. Coninch.
et Trull.* quod sive superveniat aliqua causa,
sive testator ignoraverit aliquam causam, quam
si cognovisset, aliter disposuisset, tunc Episco-
pus potest opus commutare; sed una cum hære-
de; quamvis si hæres contradicat, afferant plu-
res DD. posse id facere Episcopum illo contra-
dicente. Vid. *plura de hoc Lib. 3. num. 931.*
Quot. 2. Dicunt insuper DD. ut *Viva,
Biana, Trull. Busemb.* alique, posse ab Epi-
scopo fieri compositionem incertarum restitution-
um, (illarum scilicet quarum Dominus est in-
certus) quæ pauperibus sunt erogandæ; quo-
niam (ut ipsi dicunt) hujusmodi Compositio nul-
la Lege Pontifici reservatur; et e contra ipsa
est juxta præsumtam Creditorum voluntatem.
Sed magis rationabiliter contradicunt, *Lugo,
Molina, Turrianus, Corduba,* alique, quia
tallum bonorum administratio pertinet tantummo-
do ad Pontificem, vel ad Principem. Vid. *Lib.
3. n. 591. V. Notat.* Et re-quidem vero ho-
dierus Pontif. Bened. XIV. in Bulla *Pastor*

bonus (23. April. 1784.) hujusmodi facultatem S. Poenitent. concessit. Vid. *L. 7. n. 490 ad X.*

lxx. XV. Affirmant quoque *La-Croix, Tamet Pasq.*, posse ab Episcopo minuui numerum Missarum a Testatore relictarum, quoties ob eleemosynæ parvitatem, qui Missas celebraret, non inueneretur. Sed hic se opponit. *P. Canevna*, et quidem rationabiliter; nam Decretum S. O. emanatum jussu Urbani VIII. et confirmatum ab Innoc. XII. prohibet districtione Episcopis reductionem, moderationem, aut commutationem onerum Missarum impositorum in *Limine foundationis*, et post Tridentinum; volens quoad hoc omnino ad Sedem Apostolicam recursum haberi. Quare recte ibidem declaratum fuit, quod facultas concessa Episcopis, aliisque a Concilio *Sess. 25. c. 4.* intelligenda est pro reductione Missarum relictarum ante Concilium. Cæterum ait *Fagn.* cum *Felino*, quod si ab initio reditus erant sufficientes, et deinde taliter fuerint imminuti, ut nullo modo sufficiant, tunc non videri ablatam facultatem quam habent Episcopi *de jure communi* moderandi Missas juxta *c. Nos quidem de Testam.* Vid. *Lib. 6. n. 331. v. Dub. I.*

lxx. Jam superius dictum est *n. vii.* posse probabiliter Episcopum dispensare in omnibus, in quibus dispensatio non est specialiter Pontifici reservata. Notandum hic denique posse ab Episcopo; juxta Trident. *Sess. 21. cap. 7.* uniri, aut transferri, ad aliam Ecclesiam Beneficia simplicia jam ad tenuitatem redacta, aut fundata in aliqua Ecclesia, quæ lapsu temporis jam coarctata, adeo ut nequeat amplius reparari; vide *Barb. de Pot. Ep. All. 66. ex n. 15.* Insuper Episcopus potest unire Seminariis Benefi-

cia simplicia etiam reservata, et aut affecta, aut vacantia in Curia Romana: Trident. Sess. 25. cap. 18. Insuper tempore Visitationis potest Episcopus cogere Parochianos ad necessaria Parocho subministranda: Trident. Sess. 21. cap. 4. Potest etiam novas Parochias erigere, et etiam Matris fructibus dotare; si hæc abundet, sed sine præiudicio Possessoris; Trident. eodem loco. Potest etiam duas Parochias unire, si divisæ nequeant singulas suum Parochum sustentare; dùm modo Populus non adeo distet, ut non sufficiat unius Parochi assistentia; ibid. cap. 5.

II. De Privilegiis Regularium. CAPUT IV. De Privilegiis spectantibus ad omnes Regulares in communi.

- I. De Exemptione a jurisdictione Episcoporum. lxxij. lxxii. et lxxiv. Casus excepti; præcipue circa celebrationem Missarum. lxxv. Declaratio S. C. lxxvi. Quibus casibus potest Episcopus obligare Regulares etc. lxxvii. Utrum Regulares teneantur præceptis Episcoporum. lxxviii. Utrum Episcopus possit eos visitare. lxxix. Utrum eisurare Clausuram Monachialium. lxxx. Utrum petere rationem Missarum relictarum etc. lxxxi. Quibus casibus possit criminaliter procedere etc. lxxxii. et lxxxiii.
- II. De obligatione Decimarum. lxxxiv. ad lxxxvii.
- III. Circa Fundationes. lxxxviii. De Monasteriis Episcopo subjectis. lxxxix.
- IV. De Iudice Conservatore. xc.
- De Sepultura. xci. et xcii.
- De Portione Canonica etc. xciii. et xciv.

LXXII. I. **R**egulares habent privilegium exemptionis a jurisdictione Episcoporum; nam Prælati Regulares habent in suis Ecclesiis et Monasteriis jurisdictionem quasi Episcopalem, tam quoad personas, quam loca, sicut probant *Salm.*, qui agunt fusius de omnibus privilegiis prædictis in hoc puncto, sed nos solum denotabimus hic res magis principales. *Salm. tract. 18. c. 3. n. 3.*

LXXIII. Itaque quod prædictam exemptionem adnotandum primo quod in dubio alicujus Privilegii, decisio spectat ad Summum Pontificem, quemadmodum declaratum fuit a Clemente IV., et ab aliis Pontificibus. *Salm. ibid. n. 6.* Adnotandum secundo, quod huic Privilegio exemptionis Regulares cedere non possunt, sicut habetur ex *Cap. cum tempore. de arbitris*, quia id redundaret in damnum Religionis. Quare nulla consuetudo in contrarium potest in hoc prævalere. *Salm. ibid. n. 7.*

LXXIV. Notandum tertio, hoc privilegio gaudere non solum Professos, et Conversos, sed etiam Novitios, qui in favorabilibus veniunt sub nomine Religiosorum, et etiam Tertiarios, et Beatos, sicut dictum est num. viii. Servi etiam regularium, qui actu famulentur, et resident intra claustra Monasteriorum, et vivunt sub obedientia, juxta Tridentinum *Sess. 24. c. 11.* eximuntur a jurisdictione Episcoporum; tam quoad censuras (juxta Bullam Alexandri IV. apud *Salm.*) quam etiam quoad Communionem Paschalem. Vid. *Salm. c. 3. n. 8. et vide Lib. 6. n. 240. in fin.* Notandum quarto, quod Apostatæ, et fugitivi possunt capi ab Episcopis; sed solummodo, ut consignentur suis Superioribus. Episcopus solum eos posset punire in casu,

quo eorum Monasteria essent in longinquo posita, et ab ipsis moniti nollent regredi juxta Trident. Sess. 6. cap. 3. *Salm. c. 2. n. 8.* Vide alia, quæ de hac re dicentur num. lxxxii. et lxxxiii. Notandum quinto, quod Sæculares in Monasteriis existentes si ibi patrent aliquod delictum, non incurrunt poenas ab Episcopo impositas. *Salm. ib. n. 9. et Tract. 10. de Cens. cap. 5. n. 112. cum Laym. Aoida, Peirin. Garzia, et aliis pluribus.* Excipitur, si contravenirent Ordinibus Episcopi circa Missarum Celebrationem, sicut dicetur in fine sequentis numeri.

lxxv. Sexto adnotantur e contrario multa hoc in loco, in quibus Regulares non eximuntur ab Episcoporum jurisdictione. Et primo sine Episcoporum licentia nequeunt Regulares ædificare Monasteria juxta Bullam Urbani VIII. die 28. Aug. 1624. Et animadvertatur, quod in Bulla Gregorii XV. Alias prohibetur Episcopis dare hanc licentiam, si in Monasterio nequeant alii redditibus, aut eleemosynis saltem duodecim Religiosi, sed hoc non intelligitur quoad Hospitia, ut dicant *Barb. Peirin.*, et cæteri. Secundo, Regulares non possunt in lucem libros edere sine Episcopi licentia, ut ex Tridentino Sess. 4. *Decret. de Edit. librorum. Salm. c. 3. n. 10. et 12. 3.* Episcopus potest cogere Religiosos ad restituendum Novitiis, qui nolant professionem emittere, totum id, quod attulerunt ingressu. *Vid. Salmanti. Tract. 15. c. 3. p. 7. 4.* Dispositio faciendâ a Novitio, non ante duos menses; quam profiteatur, fieri non potest (juxta Tridentinum Sess. 35. c. 16.) absque licentia Episcopi, aut Vicarii. 5. Episcopus habet potestatem cognoscendi simul cum Superiore de Religiosi causâ nullitatis Professionis. *Salm. ibid.*

c. 5. n. 15. 6. Episcopus, aut alius ab eo deputatus debet scrutari voluntatem Virginum, quando ingrediuntur, aut profitentur in Monasteriis ex Tridentino *Sess. 23. c. 7.* Sed id debet efficere infra quindecim dierum spatium, aliter non potest hæc in re se amplius ingerere.

7. Episcopus potest prohibere, ne in Monasteria Monialium, etiam exemptarum, suscipiantur ultra numerum earum quæ possint inibi ali juxta redituum facultatem, sicuti statutum fuit in Bulla S. Pii X. *Salm. Tract. 18. c. 3. n. 14.*

8. Episcopus potest cogere Monachos, qui permanentes degunt extra Monasteriorum claustra, propter debita ab ipsis contracta cum pauperibus Personis, ut sunt pupilli, viduæ, etc. *Salm. ibid. n. 15.*

9. Episcopus potest adstringere Religiosos, ut Processionibus intersint; juxta Tridentinum *Sess. 35. cap. 13.*, dummodo eos vocet non per publicum Edictum, sed medio aliquo nuntio personaliter. *Salm. dict. cap. 3. n. 16. et 17.*

10. Episcopus habet jurisdictionem supra Monasteria, in quibus non possunt alii Religiosi, ut dicitur num. lxxxviii. Deinde excipiuntur Episcoporum Ordines circa Missarum celebrationes. Etenim quoad hoc statuit Tridentinum *Sess. 22. de Observ. in Celebr.*, ut Episcopi se gerant velut Delegatos Apostolicos, dicens: *Ut non solum eam ipsa, sed quæcumque alia huc pertinere visa fuerint, ipsi ut Delegati Sedis Apostolicæ prohibeant, mandent etc. atque ad ea inviolate servanda censuris, aliisque pœnis Fidelem Populum compellant; non obstantibus privilegiis, exemptionibus; ac consuetudinibus quibuscumque.* Item hic notandum quod adest Respons. S. C. ad Episc. Nebiens. 7. Febr. 1632. (lib. 14. Decret. p. 571. a tergo) ubi generaliter loquendo dictum fuit: *In his in qui-*

bus a jure communi; a S. Concilio Tridentino a Constit. Apostolicis tributa est Episcopo jurisdictio in Regulares, potest illos etiam per censuras Ecclesiasticas compellere. Et idem decisum fuit die 4. Junii 1672. (lib. 27. Decret. p. 406.), Quare, sicut bene advertit Benedictus XIV. *Synod. Lib. 9. c. 16. n. 5.* Episcopi quoad celebrandas Missas possunt adigere omnes, quavis Regulares, ad observanda non solum ea, quæ statuuntur a Concilio, sed etiam quæ statuuntur a se ipsis. Quare recte Eminentissimus Cardinalis Spinelli cum esset Archiepiscopus Neapolis die quinta Januar. 1743. præcepit sub pœna suspensionis a Divinis, etiam Regularibus, ne admitterent ad celebrandum in suis Ecclesiis aliquem Sacerdotem advenam sine licentia Ordinarii.

Lxxvi. Adnotantur alia, quæ declarata fuere a S. C. in Decreto die secunda Julii 1520. Et
 1. Regulares possunt recipere, quæ a Devotis offeruntur, sed non mendicando per Ecclesiam.
 2. Non possunt uti Pallio, aut Pluviali per Parochiam extra earum Ecclesias, aut earum re-cinctum; neque possunt facere Processiones, dummodo non habeant pro se consuetudinem in contrarium; ut dicunt *Rodrig. Bordon. et Vilalobos. Vid. Salm. Tract. 18. cap. 8. n. 18. et. 19.*
 3. Vocati ad funeralia debent ire ad Ecclesiam, ubi manet Clerus jam coactus; sed in hoc dicunt *Salm. cum Lesana*, esse consuetudinem in contrariam. *Bit. num. 19.*
 4. Non potest vetari Regularibus, ne celebrent Missam in suis Ecclesiis ante Missam Parochialem, et non pulsent Campanas; ut declaravit S. Pius V. in Constit. *Etsi Mendicantium* §. 2. 5. Regulares nequeunt publicare Matrimonia.
 6. Possunt ipsi concionari in suis Ecclesiis, tempore Adven-

tus, et Quādragesimæ, quamvis in Parochia sermocerentur. Vid. *ap. Salm. c. 3. n. 19.*

lxxvii. In tribus Casibus potest Episcopus cogere Regulares ad obediendum, etiam adhibitis censuris: primus est, ad restituendas res Novitiis, ut dictum est, juxta *Trident. Sess. 25. c. 16. 2.* ad observandam Clausuram, loquendo de Monialibus *Trid. ib. cap. 5. 3.* ad observandum totum id, quod ab Episcopo statutum est quoad Missarum celebrationem, ut dictum est *n. 75.* Et circa id refert Bened. XIV. *De Synodo lib. 9. cap. 15. n. 5.* duo Decreta S. C. Concilii, in quibus dictum fuit, quod Episcopi ut Delegati Apostolici possint etiam censuris cogere Religiosos, et procedere adversus eosdem, si admittunt ad celebrandum in suis Ecclesiis Advenas sine Episcopi licentia, juxta *Trident. Sess. 22. Decr. de Observ. in Cel.*, ubi præceptum fuit, præsertim Episcopis: *Interdicant, ne cui vago, vel ignoto Sacerdoti Missas celebrari liceat.* An deinde in aliis casibus supracitatis possit Episcopus cogere censura Regulares; Affirmant *Barbosa, Garzia*, et alii, sed communius negant *Sanchez, Lezana*, et *Salmanticenses*, cum aliis, propter multa privilegia Papalia, quæ hac de re afferunt, et addunt cum *Barbosa, Diana, Lezana* (contra alios) quod Episcopus ne denunciare quidem potest Regulares excommunicatos, etiam ob publicum delictum. *Salm. c. 3. §. 4. per totum.*

lxxviii. Quæritur primo, utrum Regulares obligentur Decretis Synodorum Provincialium, aut Diocesandarum, aut aliis Episcopi præceptis? Certum est Regulares non teneri interesse dictis Synodis, dummodo non essent Parochi, sicut habetur ex *Trid. Sess. 24. c. 2.* ex pluribus Decretis S. C. Deinde quoad quæsitum, *Vasquez,*

Sanchez, *Becanus*, aliique dicunt, eos obligari ad eorum omnium observantiam, quæ non præjudicant Observantiæ Regulari; sed non intelligitur quoad vim coactivam, ita ut contraveniendo non incurrant aliquam pœnam, sed solummodo quoad vim directivam, idest ut se conforment Reipublicæ, cujus sunt partes. Alii tamen, ut *Suarezius*, *Lezana*, *Salnanticenses* etc. id negant (dummodo hoc necessarium non sit ad evitandum scandalum, aut casus non esset, in quo Religiosus aliquis haberet aliquod munus dependens ab Episcopo, ut munus Parochi, Confessarii, Concionatoris, etc.). Et id probant ex *cap. 1. de Privil. in 6.* ubi dicitur, Regulares eximi a præceptis Episcoporum, exceptis casibus in jure expressis. Rationem deinde Adversariorum dicunt valere, quando partes sunt homogeneæ, non cum sunt heterogeneæ, ut sunt Religiosi, qui non perinde ac sæculares multa alia onera particularia habent. Cæterum in duobus ulla sine hæsitatione ipsi obligantur ad obediendum, ut dicunt in *Trident. Sess. 25. cap. 12. I.* quoad observantiam Interdicti positi ab Episcopo semper ac observatur ab Ecclesia Matrice. II. quoad observanda Festa ab Episcopo statuta. Vid. *Saln. tract. 18. cap. 3. §. 4. per totum.* Præter ordinationes circa Missarum celebrationem ut dictum est superius num. 75. circa finem. Præterea notetur, Episcopum posse Regularibus intercedere auditum Confessionum in propriis ædibus, sive cellis, juxta Decretum S. C. emanatum ann. 1617. 15. Septembr. et videri potest apud P. Ferraris. Potest etiam vetare omnibus Confessariis audientiam Confessionum Mulierum, aut Puellarum extra Confessionarium sub pœna suspensionis ab audiendis Confessionibus ex De-

creto Congr. 18. Decembr. 1694. apud eundem Ferraris.

-lxxix. Quæritur secundo, utrum Episcopi possint visitare Personas, et Monasteria Regularium? Communiter loquendo, certum est ex c. *Nulli*, 16. *quæst.* 1. ; et ex *Tridentino Sess.* 25. c. 8. exempta esse a Visitatione Episcopi tam Personas, quam Monasteria, et Ecclesias Regularium (dummodo in illis degant duodecim Religiosi. Vide numer. lxxxviii.). Et juxta plures Declarationes Sacræ Congregationis etiam Ecclesias Parrochiales Sæcularium, quæ subduntur Regularibus, et ubi Parochus est Religiosus; qui, si delinqueret etiam circa suum officium, non posset ab Episcopo puniri. Sed hoc non obstante nunc præter Bullam Gregor. XV. *Inscrutabili*, a Benedict. XIV. declaratum atque definitum est in Bulla *Cum nuper* 51. ann. 1751. hujusmodi subjectos esse Episcopo in his vel quæ ad ipsum spectant exercitium curæ animarum, vel etiam ad eorum vitam, et mores pertinent. Sed fusius idem Bened. XIV. de hac re agit in quadam Bullæ peculiari *Firmandis*, edita die 6. Novemb. 1744. ubi plura statuit. 1. Quod Parochi Regulares omnimodo subdunt jurisdictioni, et correctioni, et visitationi Episcopi, in iis quæ concernunt curam animarum, et proprios mores. 2. Quoad visitationem localem possunt visitari Altare, in quo SS. Eucharistiæ Sacramentum asservatur, Sacrum Tabernaculum, Fons Baptismalis, Confessionale in quo residet Parochus, Pulpitum e quo Parochus concionatur, Sacrarium ad inspiciendam sacram suppellectilem, Sepulchrum Parochianorum, eorumque Coemeterium, Turris Campanaria, si adsint ibi Campanæ Parochiales, omnia sacra Vasa. 3. Quoad persona-

lem, debet scrutari vitam ad mores Curati, quatenus ea quæ extra Claustum prodierint; item examinare an titulo legitimo eam curam exerceat, an resideat, an ad Synodum vocatus iverit, an Conferentias casuum conscientiæ habeat frequenter, an onera curæ adimpleverit, an Missam pro Populo applicaverit, an festis diebus concionatus fuerit etc. an vacet confessionibus audientis, an ægrotantibus assistentiam præstiterit, an Pueros ante Confirmationem et Communionem instruxerit, an de Matrimonii impedimenti inquisiverit, et an Sponsi in rebus fidei sint edocti, et an recte ordinatos habeat libros Parochiales. 4. Quod licet Superiores Regulares non possint deputare aliquem ad curam sine Episcopi approbatione, possunt tamen eum removere, illo inscio, et intra pariter Episcopus potest curam illum privare sine consensu superioris, si id iusta causa expostulet, etc. Potest etiam visitare Ecclesias etiam adnexas, et subditas Monasteriis, si earum administratio sit pene Parochos sæculares, prout pluries declaravit S. C. apud *Bellarminum*, et *Barbosam*; Excipe, si incorporatæ essent Monasteriis, aut nullius essent Diocesis. Possunt præterea Episcopi visitare Confraternitates Sæcularium fundatas in Monasteriis, sed dumtaxat quoad administrationem bonorum, non quoad Altaria, ut ex *Trid. Sess. 25. c. 20.* et ex pluribus Decretis Sacræ Congregationis. Excipiuntur insuper illæ quorum Præfectus est Religiosus ex privilegio Gregorii XIII., cui nulla contraria consuetudo potest obstare. *Salm. Tr. 18. c. 3. n. 31. ad 36.*

lxxx. Queritur tertio, utrum Episcopi possint visitare Claustra Monialium exemptarum? Negant *Salm.* cum *Nav. Sanch. Bonac. Pelliz.*

etc. ex Cap. *Periculosò*, de statu Monac. in 6., ubi cura Christi Monialium exemptarum manifeste conceditur Superioribus Regularibus. Neque obstat (ut ajunt) *Tridentinum Sess. 25. c. 15.*, ex quo contendunt Patroni adversæ sententiæ, Episcopos esse Delegatos Apostolicos quoad Claustum Monialium exemptarum, cum ibi statuatur, ut ipsi curent, ut restituatur aut conservetur Claustum in omnibus Monasteriis sibi subjectis ordinaria, in aliis vero Sedis Apostolicæ autoritate. Etenim respondent, quod sub in aliis etc. non intelligantur Monasteria Regularibus subjecta, sed subiecte immediate Pontifici, quod asserunt declaratum fuisse per Pium V. sua Bulla *Circa Pastoralis*; eo magis, quia Concilium in loco prædicto renovat, non revocat citatum textum *Periculosò*. His non obstantibus contraria sententia amplectenda est cum *Barbosa*, *Gavanto*, *Lezana* etc.; quia licet non obstaret Tridentinum, nihilominus obstat eundem Bulla Gregorii XV. *Inscrutabilis* anni 1622., in qua dictum fuit. 1. Ut Regulares nequeant destinare alium ad audiendas Monialium Confessiones, præter eum, qui fuerit approbatus ab Ordinario (et in hoc animadvertendum est, quod præterea statuit Benedictus XIV. in Bulla *Pastoralis* die 5. Augusti 1748., confirmans Bullam, *Apostolici Ministerii*, Benedicti XIII.; quod scilicet, si Regularis Superior negligeret assignare saltem semel in anno Confessarium extraordinarium, aut sæcularem aut alterius Ordinis, quemadmodum Pontifex præcipit; possit illum assignare Diocesis Episcopus). 2. Statuit Gregorius XV., ut Administratores Monasteriorum dictarum Monialium debeant rationem reddere Episcopo administrationis bonorum. 3. Ut Episcopus valeat remove Confessarium, aut

alium Administratorem Monasterii, si superior monitus illum non removet. 4. Ut Episcopus præsidere possit electioni Abbatissæ. Ac quinto specialiter fuit statutum, ut Episcopus possit corrigere, et punire, veluti Delegatus Apostolicæ Sedis, eos omnes, qui aliquid admittunt adversum Clausum Monialium, etiam exemptarum. Placet hic adnotare verba Bullæ. *Tam Sæculares, quam Regulares nullis privilegiis tueri se possint, quominus si deliquerint circa personas intra septa degentes, aut circa Clausuram Monialium, etiam Regularibus subjectarum, ab Episcopo, tamquam ad hoc Sedis Apostolicæ Delegato, puniri, et corrigi valeant.* Vid. *Barbosam de pot. Episc. lib. 102. n. 7. et Salm. c. 3. n. 37. ad 30.* Et ibidem refert *Barbosa* Decretum quoddam Sacræ Congregationis, ubi statuitur, quod nullimode possit impediri Episcopis, quin visitent Monasteria exempta, et Regularibus subjecta quoad observantiam Clausuræ, et qui præsumit impedire, post tertiam monitionem incurrit excommunicationem ipso facto ex *Clem. Attendentes, de statu Mon.* Vid. *de Alexandr. de Monial. c. 6. §. 4. n. 3. Clemens X.*; et *Clemens XIII* præceperunt, ut observaretur Bulla Gregorii XV. non obstante quacunque contraria consuetudine.

lxxxj. Quæritur 4. Utrum Episcopi exigere queant a Regularibus rationem Hæreditatis relicte cum onere Missarum, aut Legatorum satisfaciendorum Sæcularibus? Videntur posse, ex eo quod eruitur ex *Tridentino Sess. 22. c. 8.* ubi præbetur Episcopis potestas visitandi omnia Legata pia, non obstante quocunque privilegio in contrarium. Et dicunt *Salmanticenses*, quod ex hoc recte sententia ista redderetur probabilis. Sed ipsi deinde id negant ob multa privi-

legia Regularibus concessa, præsertim per Pium V., in quibus declarantur exempta Religiosorum bona a quacunque Episcopi jurisdictione, non obstantibus quibuscumque Constitutionibus Apostolicis, et Conciliis. *Salmant. Tract.* 18. c. 3. n. 40. ad 42.

LXXXII. Quæritur 5. Utrum Episcopus in aliqua causa possit procedere criminaliter contra Regulares? Dictum est Regulares exemptos esse ab Episcoporum jurisdictione, præterquam in casibus in jure expressis. Præter id, quod spectat ad Missarum celebrationem, et Clausuram monialium; in duobus aliis casibus possunt ex Tridentino Episcopi contra eos procedere. 1. Si Regularis aliquis patraret delictum, degende extra Monasterium, *Trid. sess. 6. c. 3.* Sed hoc intelligitur eorum respectu, qui permanenter extra Monasterium habitant, non vero quoad illum Religiosum, qui extra maneret causa Confessionum excipiendarum, aut Concionandi, aut alterius negotii ad tempus; aut incoheret Pagum, aut locum alium dependentem a Monasterio ob negotia Religionis. Sed hic oritur dubitatio, utrum possit Episcopus punire illum delinquentem, qui habitaret alium locum ob longum tempus ex licentia sui Superioris? Alii affirmant, veluti *Tamburin. Barbosa, Lezana* etc. pluribus innixi declarationibus Sacræ Congregationis. Alii, quemadmodum *Salm.* cum *Sanch. Sylvest. Peirino, Bordonio*, etc. negant ex *Cap. Ex Rescripto, de jurejur.* ubi dicitur, quod qui manet extra Monasterium ex licentia superioris judicetur in Monasterio manere. Quare ajunt, quod tam Concilium, quam prædictæ declarationes vigere intelligantur in eos qui extra Monasterium morantur sine licentia, aut in loco adeo remoto ab eorum Superiore, ut puniri non

possint, nisi post longissimum tempus. *Salm. c. 3. n. 46. ad 48.*

lxxxiii. Secundus casus est, cum Religiosus, etiam degens in Monasterio, extra illud delinqueret cum publico Populi scandalo, et Superior eum non puniret. *Trid. Sess. 25. cap. 14.* Et quia Superiores quidam trans mittebant huiusmodi Delinquentes extra Diocesim, ut immunes essent a poena, statuit Clem. VIII. Ann. 1596. in Bulla *Suscepti oneris*, ut in tali casu, instante Episcopo, Superior infra tempus ab Episcopo præscriptum revocare debeat delinquentem, et punire; alias possit eum castigare Episcopus loci, quo ipse transmissus est: *Salm. Tract. 18. c. 3. n. 46. ad 48.* Aduocant deinde *Salm.* cum aliis 1. ut huiusmodi Concilii Decretum vigere debeat cum delictum est notorium etiam facti publicitate. 2. Non valeat adversus Superiores Delinquentes, qui in odiosis non includuntur sub nomine Regularium, quemadmodum ait Concilium. 3. Ut Episcopus procedere non possit, nisi postquam pluries monuerit Superiorem, ut delinquentem puniret, et ille neglexerit. Si tamen Episcopus Delinquentem in actuali delicto interciperet, potest illum capere (sicut dictum fuit), sed ut statim eundem retinere in Carcere, ut transmittat infra 25. saltem horarum spatium. Superior deinde præbere Episcopo debet sufficientia argumenta sequentæ punitionis. Episcopus, licet capere possit summariam informationem, ut cum ad Superiorem transferat, non potest tamen juridicum efformare processum adversus reum; sed si forte efformasset, probabile est eo superiorem uti posse ad procedendum in suum Religiosum, ut ajunt *Salm.* cum aliis. *Num. 50. et 51.*

lxxxiv. Secundo, Regulares Privilegium ha-

hent exemptionis a contributione Decimarum. Arrepta occasione, opportune hoc in loco adnotantur quædam circa Decimas. Decimæ dicuntur illa fructuum portio, aut industriarum personalium, quæ a Fidelibus tribuenda est Ecclesiæ Ministris pro eorum sustentatione. Revera Decimæ debentur ex jure Divino Naturali; sed quoad quantitatem, idest decimam partem, sunt ex jure Ecclesiastico, cum cessaverit jus antiquum divinum, ut judiciale. Hinc fit 1. Pontificem posse quemlibet eximere ex onere Decimarum. Pontificem, inquam, non Episcopos: ipsi dumtaxat possunt ex *Trid. Sess. 21. cap. 5. et 7.* applicare Decimas unius loci ad alium, et unire, ac separare Beneficia. Vid. *Salm. Tr. 18. c. 3. n. 52. et 54.* Infertur 2. quod consuetudo rite potest aliquos eximere a solvendis decimis, dummodo remaneat id quod sufficit ad congruam Ecclesiasticorum sustentationem; sed hujusmodi consuetudo præscriptionem quadraginta annorum non interruptorum habere debet; licet ab initio, nec titulus, nec bona fides interfuerit; ad præscriptionem deinde (accipiendo vocem prout sonat præscriptio, non ut consuetudo) necessaria sunt bona fides, et quadraginta anni cum titulo; sine autem titulo requiritur tempus immemorabile. Pro futuris Decimis fieri potest compositio; sed etiam solummodo a Pontifice, non ab Episcopo, nisi fieret inter unam, et aliam Ecclesiam. Dictum est pro futuris, quia præteritas remittere potest etiam ille cui debentur. *Salm. Tract. 18. c. 4. num. 55.*

lxxv. Olim Decimæ debebantur, ut dictum est, tam ex fructibus bonorum, quam ex Personarum industria. Sed juxta præsentem consuetudinem pene universalem solvuntur solum ex

fructibus bonorum tam stabilium, quam mobilium, juxta *Cap. non est, de Decim.* Et debentur ex fructibus integris non deductis expensis, et oneribus contributionum, ut ait S. Th. 2. 2. qu. 87. art. 2. ad 4. et alii communiter ex c. cum non sit, de Decim. Salm. c. 3. num. 58.

lxxxvi. Decimæ præterea solvi debent ab omnibus Fidelibus, etiam a principibus, sed non a pauperibus: Toti tamen, nisi sint in extrema necessitate, sed solum in gravi, si pervenirent ad meliorem fortunam, tenentur solvere præteritas Decimas, ut dicunt *Suar. Laym. Castr.* et alii, cum *Salmanticensibus. Ibid. n. 59.* De jure autem communi tam Clerici, quam Religiosi, et etiam Parochi tenentur solvere Decimas suorum bonorum patrimonialium, licet assignata fuissent ad titulum Ordinationis, non autem bonorum beneficiarum, ut docet *D. Th. l. c. art. 4. in corp. et ad 1. ex C. Si quis Laicus 16. q. 1.* Quoad eos vero, qui deficiunt a solvendis Decimis, hæc statuit *Trid. Sess. 25. c. 12. Qui decimas subtrahunt, vel impediunt, excommunicantur, neque ab illo crimine, nisi plena restitutione requisita, absolvantur. Vid. Salm. n. 60. ad 62.*

lxxxvii. Sed quicquid sit de jure antiquo, hodie ex multis privilegiis Pontificiis omnes Regulares, etiam Moniales, cujuscumque Ordinis (et etiam Equites Hierosolymitani) eximuntur a Decimis non solum personalibus, sed etiam stabilium, tam propriorum (etsi colantur a Colonis) quam Conductorum, ut Emphiteutarum. Vid. *Salm. n. 82. ad 89.* Notandum tamen quod si transeant in dominium Regularem bona jam Decimis obnoxia, remanent ipsa ad idem onus subjecta, ex pluribus Decretis S.

C. et Rotæ apud *Pignatell. t. 1. Conf. 353. et tom. 8. Cons. 8. n. 9.*

lxxxviii. Tertio. Olin Regularibus vetitum erat, ne nova ædificarent Monasteria, aut delinquerent ædificata sine expressa licentia Summi Pontificis, *Cap. 1. de Excess. Prælat. in 6. ex cap. un. de Relig. Dom. in 6.* Tracta deinde temporis obtinuerunt diversa privilegia; sed hæc omnia ann. 1624. limitata fuere ab Urbano VIII. in Bulla *Romanus Pontifex*, ubi statutum fuit, non posse acceptari nova Monasteria, nisi observata forma Canonum Tridentini, et Bullæ Clementis VIII. *Quoniam ad institutam.* Quare hodie ad fundandum novum Monasterium tria requiruntur. I. Licentia Episcopi. Utrum vero requiratur etiam licentia Pontificis, alii affirmant, ut *Barb. Tambur. Pellic.*, ex declaratione S. C., negant vero *Salm.* cum *Lez. Suar. Rodrig.* et alii. 2. Adsit consensus eorum, quorum interest, et præsertim omnium Monasteriorum existentium intra quatuor miliariorum spatium, aliter Episcopus concedere non potest dictam licentiam, nisi quando illi injuste contradicerent. *Salm. tr. 18. cap. 8. n. 34. ad 131.* Carmelitæ tamen Privilegium habent, ut alii Ordines fundare non possint, ubi ipsi habent Monasterium infra spatium 560. Ulnarum Florentinarum; et Minores infra spatium 1200. Ulnarum etc. Contra Minimi, et Jesuitæ privilegium habent fundandi in locis etiam non remotis intra spatium 560. Ulnarum prædictarum. Et in omnibus his Privilegiis conceditur communicatio. At prædicta privilegia circa Ulnas juxta consuetudinem non intelliguntur quoad Monasteria, quæ fundantur in civitatibus. Vid. *Salm. n. 137. ad 140.* Requiritur, ut novum Monasterium possit commode redditibus,

aut eleemosynis sustentare duodecim Religiosos ; sufficit tamen , ut adsit intra breve tempus probabilis spes prædictæ sufficientis sustentationis. Quod si Monasterium (intelligitur de Monasteriis fundatis post citatam Bullam Urbani VIII. emanatam ann. 1624.) non valeret sustentare duodecim Religiosos ; qui revera in illo non habitarent , statutum fuit per Sacram Congregat. pluribus Decretis , confirmatis a Gregorio XV. et Urbano VIII. ut hujusmodi Monasterium omnino subjectum esset Episcopo per hæc verba : *Ordinarii loci visitationi , correctioni , atque omnimodæ jurisdictioni talia Monasteria erecta absque ea , quod 12. Fratres in eis valeant habitare ; et de facto habitent , subjecta esse intelliguntur. Salm. Tract. 18. c. 3. n. 129. et 130.* Eadem conditiones requiruntur in fundandis Monialium Monasteriis. Et advertendum hic quod ex Tridentino ; et Sac. Congregat. prohibetur , ne fundentur Monialium Monasteria extra Habitatum. *Ibid. n. 134.*

lxxxix. Prædictæ conditiones non requiruntur in dandis Hospitiis Religiosorum ; ut notant *Peyrius , Tamb. etc.* saltem (ut limitat *Lezana*) si ibi non recipiant Missas , et non habeant Ecclesiam. *Ibid. n. 132.* Neque requiruntur in translationibus Monasteriorum , quæ possunt fundari (ut probant *Salm. cum Navar. Barbos. Peyrino , Lezana etc.*) sine consensu Pontificis , nec Episcopi , nec aliorum Monasteriorum , dummodo translatio non afferat iis præjudicium : Etenim dicunt ; quod jam antea habebant tale privilegium a pluribus Pontificibus concessum , et quod illud limitatum est tantum quoad novas Foundationes , quales non vocantur translationes Monasteriorum ex uno situ ad alium commodiorem ejusdem Terræ (ut intelligitur) , aut

prope illam, derelinquendo antiquum Monasterium. Et in tali casu Religiosi retinent omnia bona, et jura Monasterii derelicti. *Num. 133. ad 143.* Possunt præterea Religiosi ex concessione Urbani VIII. et Innocentii VIII., quando deficerent redditus, et eleemosynæ unius Monasterii, illud unire, et incorporare alteri. *Salmanticenses cap. 3. n. 150.* Insuper possunt ad libitum redire ad Monasteria derelicta, dummodo redditus non afferrent aliquod novum præjudicium aliis Monasteriis. *Num. 148.* Possunt insuper Generales Religionum Superiores ex concessione Sixti IV., et ejusdem Urbani VIII. suppressere Monasteria miserabilia, transferendo eorum bona ad majora Monasteria. Adnotetur hic, quod Monasteria concessa ab Universitatibus, cum derelinquuntur, in manus Ordinarii derelinqui debent; at si propriis redditibus, et eleemosynis ædificata fuerint, remanent in dominio Religiosorum, ut de iis possint libere disponere. *Salmanticenses n. 147.*

xc. IV. Regulares habent privilegium eligendi judicem conservatorem, qui judicet de omnibus illis causis, in quibus Religiosi sunt rei, et etiam in quibus sunt Actores; sed quando sunt Actores, solum propter injurias, et manifestas violentias ipsis irrogatas. Vid. *Salmanticenses Tract. 18. cap. 3. a n. 152. ad 178.*

xc. V. Regulares habent privilegium admitendi eos omnes, qui volunt sepeliri in eorum Ecclesiis. Adnotamus hic præcipua quedam circa sepulturam, de qua susius tractant *Salmanticenses Tr. 18. c. 3. punct. 6.* Quicumque ad pubertatem pervenerit, sibi eligere valet sepulturam ubicumque; etiam Episcopi; nisi autem illam sibi eligant, sepeliri in Cathedrali debent. *Ibid. n. 186.* Religiosi tamen debent sepeliri in

Monasterio, etsi morerentur extra illud, dummodo locus non esset nimis remotus. Novitii valent sibi eligere sepulturam extra Monasterium: quod si non faciant, sepeliri debent in illo, licet obirent dum alia in domo manerent ex licentia sui Superioris. *Num.* 187. Idem intelligitur quoad Commensales, et Familiares, qui actu serviunt, et resident in Monasterio sub obedientia superioris. Et hi valent recipere omnia Sacramenta a Religiosis, Baptismo excepto, et Matrimonio. *Num.* 118. 214., et 215. Gravidimas incurrunt poenas Clerici, et Religiosi inducentes alios ad promittendum juramento, voto, aut fide data, se electuros sepulturam in propria Ecclesia. *Num.* 191. Privandi sunt sepultura, qui moriuntur impoenitentes, et publice constat non fuisse confessos in anno, nec communicasse Paschali tempore, et ita etiam Hæretici, Excommunicati, qui sibi ex ira mortem intulerunt, si deinde poenitentiae indicia non præbuerint, uti habetur in Rituali Romano: *Peccatores publici cujuscumque peccati, et qui moriuntur in fragranti crimine (ut ex c. Fures de furto)* nullo dato signo poenitentia; etenim tunc præsumuntur et in peccato obiisse, ut dicunt communiter DD. cum Rituali, quicquid dicant *Lexana, et Sancius, Salm. cap. 3. n. 99.* Qui hujusmodi Defunctos sepelit, lethaliter peccat: Et qui sepelit Hæreticum, aut Hæreticorum Fautorem, aut publice Excommunicatum, aut Usurarium, etiam Excommunicationem incurrit; et hujusmodi Defuncti, si fieri possit, ex sepultura extrahendi sunt. Cæterum nemo sepultura privandus in quocumque casu sine sententia Episcopi, aut Superioris, si cadaver sit Religiosi. *Salm. Tr. 18. c. 3. num. 302. et 304.*

xerit. Sed ad rem nostram, ad Regulares videlicet, redeamus. Plura sunt notanda. 1. Quilibet Clericus, aut Sæcularis sibi eligere potest Sepulturam in Ecclesia Regularium. Et quando aliquis haberet Sepulturam suorum Majorum in illa, et non elegisset aliam Ecclesiam, possunt Regulares illic eum sepelire. *Salm. Tr. 18. c. 3. n. 205.* 2. Parochi qui in Associatione ad Ecclesiam Regularium plus exigunt, quam exigent in sepeliendo Defunctos in Parochia, ut retraherent Fideles ab eligenda alibi sepultura, Papalem excommunicationem incurrunt, ex Bulla Clementis VIII. apud *Salm.*; et licet Bulla edita fuit pro Indiarum Parochiis; tamen *Lezana*, *Peyrinus*, et *Salmanticenses* cum aliis intelligunt eam editam fuisse universaliter pro omnibus. *Ibid. n. 205.* 3. Cum sepeliendus est Defunctus in Regularium Ecclesia, debent ipsi vocare, et attendere Parochum: sed si ille renuit venire, aut nimis moratur, possunt ipsi extollere cadaver, et illud in suam Ecclesiam asportare. Ita communiter *Barbosa*, *Lezana*, *Peyrinus*, et alii cum *Salmanticensibus*, ex pluribus Decretis S. C. num. 208. et 209. Officium supra Cadaver tum celebrandum est, non a Parocho aut Canonicis, sed ab iisdem Regularibus. Nec Parochus exercere potest illum actum in eorum Ecclesia; nec cogere Hæredes ad celebrandas Missas, aut eorum partem in Parochia, ex pluribus Decretis etiam S. C. Et idem observandum est etiam pro Monasteriis Monialium exemptarum. *Ibid. n. 212. et 213.* Adnotandum tamen, in Monialium Ecclesiis sepeliri non posse Laicos sine licentia Sacr. Congr. dummodo aliquis non haberet in eo jus Sepulturæ. Vid. *Lib. 4. num. 62.*

xciii. Queritur, utrum Regulares teneantur

ad solvendam Canonicam Portionem Ordinario, aut Parocho? Alia est Portio Canonica, *Episcopalis*, et est illa, quæ debetur Episcopis pro omnibus donationibus *causa mortis*, et pro Legatis Ecclesiis relictis, aut locis piis eorum Dico- cesum, ut ex *Clem. de Sepul.* Hæc portio quan- doque quarta pars; ut Innocentius III. *Cap. Requisitis de Testam.* statuit, ut quoad quanti- tatem attenderetur consuetudo. *Salm. Tr. 18. c. 3. n. 116.* Alia est *Parochialis*, quæ proprie vocatur *Quarta Funeralis*, et est illa portio, quæ Parocho debetur ex Funeralibus, Legatis piis, ex omnibus, quæ perveniunt ad Eccle- siam, in qua sepeliendus est Defunctus. Et ista etiam fuit diversa, sed quoad eandem etiam con- suetudo attendenda est. *Ibid. n. 218.*

xciv. Sed quoad Regulares, eximuntur a sol- vendæ Portionis Episcopali, eorum Monasteria tam Hominum, quam Fœminarum, ex *Extra- vāganti Inter cunctas*, §. *Quibuscumque*, de *Privilegiis*, et ex aliis Privilegiis apud *Salman- ticensis*. Num. 217. Quo vero ad *Quartam Fu- nerali*, ex jure communi olim Regulares te- nebantur ad illam solvendam, sed hodie atten- tis eorum Privilegiis, et *Trident. Sess. 25. c. 12.* et Bulla Pii V. *Et si Mendicantium* anni 1567. tenentur ad illam solvendam ea Monasteria dum- taxat, quæ ultra 40. annos antequam Concilium confirmaretur, solebant solvere: Ita probant *Salm.* cum sententia communi, et pluribus De- cretis S. C. ex multis Privilegiis Pontificiis, et præsertim Sixti IV., qui imposuit poenam Ex- communicationis, et privationis Beneficiorum Parochis, qui vellet exigere prædictam *Quartam*. Vid. *Salm. Tr. 18. c. 5. a n. 218. ad 228.* Excipiuntur tamen illa Monasteria, quæ solvé- rent præfatam *Quartam* ex Contractu inito, aut ex consuetudine immemorabili. *Ibid. n. 229. ad 233.*

CAPUT V.

De privilegiis Regularium in particulari.

- I. De facultate absolvendi Subditos a Casibus et censuris. xcv. xcvi et xcvii. De Reservatione Casuum etc. xcviii. De facultatibus quoad Sæculares. xcix. Utrum Regulares possint absolvere a casibus Episcopis reservatis a jure, vel consuetudine. c. Utrum a casibus Papalibus. ci. Utrum in itinere, aut ex Bulla Cruciatæ etc. cii. Utrum Confessarii Regulares possint deoq̃ examinari ab Episcopo. ciii. II. Circa Dispensationem in Irregularitatibus. civ. et cv. III. De Dispensatione in præceptis Ecclesiasticis etc. cvi. IV. Circa Officium Divinum. cvii. Circa Dispensationem votorum, et juramentorum. cviii. Circa votum castitatis Conjugum, et Sponsorum. cix. VI. De Privilegio Religiosorum, Novitiorum, et Familiarum constituendi cuicumque Sacerdoti etc. cx. De Religiosis peregrinantibus. cxl. Utrum in Jubilæo etc. cxii. VII. Circa Ordinum Receptionem. cxiii. ad cxvi. Circa Ordinum collationem. cxvii. ad cxx. Circa celebrationem Missarum. cxxi. et cxxii. Circa Communionis ministrationem. cxxiii. Circa concionandum. cxxiv. ad cxxviii.*

QUoad facultatem, quam habent Superiores Regulares circa Absolutionem Casuum reservatorum, et censurarum, oportet hic distinguere potestatem erga Subditos ab illa, quam habent erga Sæculares. Sub nomine *Superiorum Regularium* veniunt non solum Generales, et

Provinciales, et eorum Vicarii subrogati in eorum locum, sed etiam omnes Locales Superiores, ut Priores, Guardiani, Rectores, et etiam eorum Vicarii, quando ipsi absunt, saltem per integrum diem. Ita communiter Doctores Vid. *Salm. Tr. 18. c. 4. n. 1. ex cap. Abbatis, de Priell. in 6.* Omnes isti absolvere possunt suos Subditos primo ab omnibus casibus, et censuris non reservatis Pontifici, licet fulminatæ essent *ab homine* per specialem sententiam, ut dicunt *Salmanticenses* cum *Lezana, Candido, Pelliz. etc.* ex Privilegiis Pauli V. Sixti IV. et Eugenii IV. *Salmantic. ibid. n. 2.* Et id quod currit pro Professis, valet et pro Novitiis, ita ut iidem absolvi possint a Superioribus Regularibus a casibus Episcopis reservatis incurtis, non solum post ingressum, sed etiam ante, ut *Salmanticenses* cum *Bonac. Pelliz. etc.* et *P. Mazzotta* cum *Sanchez, Tamb. etc.* *Salm. Tract. 18. cap. 3. n. 87. et Mazzot. tom. 3. de Res. Cas. c. 5. quest. 5.* Et idem dicunt *Salmanticenses*, et *Mazzotta* cum *Peyrino*, et *Tambur. Salm. ibid. num. 98. et Mazzotta l. c.* quoad illos qui proximi sunt, qui recipiantur, verb. gr. si manent in probatione in Monasterio, ut assumant Habitum; et id ex Bulla Clementis VII. relata *Candido, Rodriq. et a Salm. Tract. de Cens. cap. 2. num. 80.* in qua fuit concessum Provincialibus Regularibus, et eorum Vicariis, aut aliis Deputatis absolvere Novitios Ordinis ab omnibus casibus reservatis (exceptis illis *Bullæ Cæcæ*) incurtis ante ingressum, et a censuris quæ illi sunt annexæ. His posset aliquis obijcere Decretum Urbani VIII. allatum *Lib. 7. n. 95.* in quo fuit statutum, quod per Confirmationem Privilegiorum obtentorum a Regularibus post Tridentinum non intelligebantur rursum.

concessa ipsa Privilegia ipsis ablata tam a Concilio, quam a S. C. absolvendi a casibus reservatis Ordinario. Multipliciter respondent *Salmanticensis* huic oppositioni loco citato; sed eorum responsiones non suadent, ut diximus. *Ibid.* n. 603. Responsio congruentior videtur esse, ita scilicet, quoad Decretum Urbani loquitur de Sæcularibus, sicut etiam loquebatur *Propos. 12.* damnata ab Alexandro VII. ; sed non de Novitiis, qui in favorabilibus communiter a DD. reputantur, ut Religiosi; ita *Sanchez, Suar. Castrop. Lexana* cum iisdem *Salmant. tr. 15. cap. 3. n. 85.* et aliis. Eo magis quia Clemens VIII. ita declaravit. *Diana Part. 13. Tr. 2. Resp. 73.* refert Privilegium concessum Jesuitis (quod ex communicatione extenditur ad omnes Religiones), quo possint communicare Novitiis omnia Privilegia Societatis. Exeipiant tamen *Bonac. Pelliz. et Salmantio. l. c. num. 87.* casum, quo jam inceptum esset iudicium Episcopi contra Novitium, antequam intraret; quia tunc (ut ajunt) posset Episcopus eum extrahere, et punire. Quod dictum est de Novitiis; idem dicit *P. Mazzotta* loco citato cum *Peyrino* de Familiaribus Monasteriorum: dummodo *quibus sint quasi de Familia, et continui commensales*, ut dicunt in Bulla *Superna* Clementis X.

xvi. Possunt secundo Regulares absolvere suos Subditos Professos, et Novitios, etiam sicut superius dictum est *Ab. 61 n. 593. v. eadem in fine*, quod omnibus casibus Papalibus occultis eodem modo, quo Episcopi valent absolvere suos Subditos ex *cap. Licet.* Atque hoc ex Privilegio *Pl. VI.* relato per extensum a *Subnanticensibus*, et *P. Concina*, confirmato a Benedicto XIII. in Bulla *Prætorius* Anno 1727. in qua fuit concessa Regularibus potestas absolvendi etiam

a casibus *Bullæ Cœnæ*, excepto lapsu in Hæresim, Falsificatione Litterarum Apostolicarum, et translatione rerum prohibitarum ad Infideles. Ac obiter hic notandum, quod in dicta Bulla fuit etiam concessa Generali Dominicanorum potestas dispensandi ab irregularitate ob homicidium commissum a Subditis, dummodo patratum non fuerit data opera, et secutum intra Claustra Monasterii. Sed id revocatum est a Clemente XII. Vide dicenda l. 7. n. 101.

xcvii. Possunt tertio Regulares absolvere suos Subditos ab excommunicatione ob percussione[m], etiam gravem, et enormem, et publicam, inflictam non solum Religiosis ejusdem Ordinis, sed etiam alterius, et etiam Clericis Sæcularibus. *Castr. Ronc. Salm. et Croix* ex ex Privilegiis Bonifacii IV. et Clementis VIII. Atque hic adnotandum, quod si percussio sit levis, aut occulta, Religiosus percussor (si velit) potest petere absolutionem etiam ab Episcopo, sed obtenta sui Superioris licentia. *Lib. 7. n. 107.* Dictum est *Subditos*, quia nequeunt absolvere Sæculares, cum hic casus limitatus sit Regularibus intra Italiam, et extra Romam a Clemente, ut mox dicetur n. 99.

xcviii. Adnotandum hic præterea, Superiores Regulares ex concessione Clementis VIII. posse, si ipsis expediens videtur, reservare undecim casus, sed non plures sine consensu Capituli Generalis, aut saltem Provinciæ. Si autem Superior denegat licentiam, et utrum pro prima vice possint Religiosi absolvi a reservatis? vide ibid. n. 134.

xcix. Quoad vero Sæculares, olim Mendicantes gaudebant privilegio, quo poterant absolvere Sæculares ab omnibus casibus, et censuris reservatis tam a Pontifice, quam ab Episcopis.

Sed deinde Decreto Clementis VIII. anno 1602. confirmato a Paulo V. anno 1617. et Urbano VIII. anno 1627. limitata fuit prædicta potestas, et statutum fuit, ne Regulares existentes extra Romam, et intra Italiam possent absolvere Sæculares nec a casibus *Bulle Cœnæ*, nec ab aliis sex sequentibus: Scilicet 1. A percussione Clerici. 2. A Duello. 3. A violatione immunitatis. 4. A violatione Clausuræ Monasteriorum Monialium ob pravam finem. 5. A Simonia Confidenciali in Beneficiis; et denique ab omnibus casibus, quos sibi reservant Episcopi. Itaque tam ex dicto decreto Clem. VIII. quam etiam ex Bulla Gregorii XII. *Cum a Sacra*; et præsertim ex Propositione 12. damnata per Alexandrum VII. quæ, sic se habebat: *Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopis reservatis, non obtenda ad id Episcoporum facultate*; hodie non est in dubium revocandum (quicquid aliqui dicant), quin Sæculares absolvere possint a casibus ab Episcopis reservatis. Vid. *Lib. 6. n. 599. vers. Certum est*, et *Lib. 6. n. 95*. Ita neque possunt absolvere Sæculares a sex casibus Clementis: etsi occulti sint, contra *P. Vivam*: Potestas enim, quam Regulares habent ex Bulla S. Pii V. relata *n. 96*. qua possunt absolvere casus occultos, quam habent Episcopi ex *cap. Liceat*; est solum respectu suorum Religiosorum, non autem Sæcularium. Id tamen probabile iudicamus cum *Viva*, *Comitolo*, et aliis, quibus adhæret etiam *P. Concina*, scilicet quod Regulares possint absolvere a casibus, quos sibi in Synodo Episcopus reservavit, sed deinde non expressit illos in Tabella; quia tunc præsumitur se voluisse concedere potestatem ab iis absolvendi omnibus Confessariis, modo ab ipso approbatis. Vid. *Lib. 7. n. 100*.

c. Dubitatur 1. Utrum Religiosi possint absolvere Sæculares a casibus non reservatis sibi ab Episcopis, sed *in jure*, aut ex consuetudine reservatis Episcopis, ut sunt abortus foetus animati, et alii adnotati *n. 46.* ? Negant *Vivà, Bord. Cabass. Milante*, et alii, eo quod (ut ajunt) in Decreto Pauli V., et Urbani VIII. prohibentur Regularibus absolvere Laicos a casibus Episcopis reservatis. *A casibus eisdem Ordinariis reservatis* sunt verba Urbani. Nihilominus probabilius affirmant *Conc. La-Croix, Sporer, Salmanticenses, Lexana, Sanch.* cum multis aliis, quibus adhæret etiam (se retractans) *P. Viva in sua Morali.* Ratio est, quia citata verba Decreti Urbani (et idem de Decreto Pauli V.) intelligenda sunt de casibus, quos Episcopi sibi met reservant: cum talia Decreta, ut diximus *n. præc.* sint confirmativa Decreti Clementis VIII. in quo fit mentio tantum casuum, qui sibi ab Episcopis reservantur: *Nec a casibus* (hæc ait Clemens) *quos Ordinarii reservarunt, aut in posterum reservabunt.* Eo magis, quia, ut ait *P. Suarez*, casus reservati Episcopis *in jure* debeant potius dici Delegati Episcopis, quam reservati. Sed animadvertendum, id non valere quoad percussionem Clerici, nec quoad omnes alios casus, quos sibi Ordinarius reservaret; Etenim quoad istos sublata fuit omnis facultas Regularibus, ut dictum est *num. præced.* Vid. *Lib. 7. num. 99.*

c. Dubitatur 2. utrum Regulares absolvere valeant Sæculares a casibus Papalibus? Negant pauci quidam, idest *Vivà cum Bordono*, et *Flarino*, ex iisdem Decretis Pauli V., et Urbani VIII., quibus vetitum fuit Regularibus absolvere a casibus reservatis Sedis Apostolicæ. At communissime, et probabilius affirmant *Bo-*

nac., Aversa, Salmant., Pelliz. Rodriquez, Potestas, Peyrinus, et ipse Viva in sua morali (licet id affirmet solummodo quoad casus Papales occultos) ex Privilegio Pauli III. concessio ann. 1545. *Jesuitis*, quo dictum fuit, quod possent absolvere Sæculares ab omnibus peccatis etiam Sedi Apostolicæ reservatis, exceptis contentis in bulla Cœnæ. Nec obstant prædicta decreta Pauli V., et Urbani VIII., quia (ut dictum est *n. anteced.*) intelliguntur de casibus Clementis VIII. (quos supradicti Pontifices confirmare voluerunt) in quo solum casus Bullæ Cœnæ, et sex alii excepti fuere. Animadvertendum autem est, hanc potestatem valere tantummodo quoad forum internum *Num. 96. et 97.* Observetur præterea, quod dictum est *n. 31. de Abbatibus*, habentibus quasi Episcopalem jurisdictionem.

cxii. Adnotandum hic, quod olim Confessarii Regulares ex concessione Gregorii XIII. et Eugenii IV. in itinere poterant excipere Confessiones, non modo subditorum Diocesis, ubi approbati erant, sed cæterorum omnium. Ex Bulla Cruciatæ, cum approbarentur in uno loco, erant approbati pro omnibus. *Ita apud Salm. Tr. 33. c. 4. n. 71. et 72.* Innocentius autem X. deinde statuit, ne Regulares possent excipere Confessiones alicubi sine loci Ordinarii licentia: etiamsi haberent privilegium Cruciatæ, ut declaravit Innocentius XII. in Bulla *Cum Sicut*, Anno 1700. *Vid. Lib. 6. n. 548. V. 5. et n. 549.*

cxxi. Animadvertendum præterea est, quod olim ex *Clem. Dudum de sepult.* Regulares approbati absolute semel ab Ordinario non poterant obligari, ut denuo examinarentur, Attamen S. Pius V. in *Extrar. Romani Pontifici*,

dixit, quod Episcopus Successor *pro majore quiete sive conscientie* posset rursus illos examinare. Sed post Gregor. XII. in sua Bulla *In tanta negotiorum*, etc. (relata a Navarro in fine sui Manualis) ad tollendas lites exortas circa Regulares, revocavit omnes Declarationes S. Pii, et præsertim hanc concernentem approbationem Confessariorum Regularium; revocavit, inquam, ad statum pristinum dispositionis Tridentini, quod *Sess. 23. c. 15.* nihil aliud exegit quoad Regulares, nisi ut approbarentur ab Ordinario. Hinc inferunt multi DD. ut *Anavivus, Dicastilius, Villalobos, Delbene*, etc. apud *Salmant.*, Tr. 18. c. 4. n. 119. quod Regulares approbatos examine ab aliquo Episcopo non possit denuo examinare successor. Atamen contrarium tuentur *Diana p. 3. tr. 2. Resp. 27.*, et *Lexana, Boss. Bordone*, et multi alii ex Decreto S. P. (relato a *Lexana*, et *Diana*), quo fuit declaratum, quod non obstante Bulla Gregorii XIII. posset Episcopus successor examinare approbatos ab Antecessore, et hanc hodiernam esse Episcoporum praxim testantur *Diana*, ipsi *Salmanticenses*. Sed probabiliter dicunt *Salmanticenses*, *ibid.* n. 120. cum *Villalobos*, quod tam ex Constitutione S. Pii, quam ex Declaratione S. P. possit Ordinarius successor iterum vocare ad examen aliquem, aut aliquos Regulares, quos notitiam habet non esse idoneos; sed non potest Edicto generali suspendere omnes Confessarios Regulares, usquedum denuo examinentur. Cæterum animadvertendum est, quod revocando generaliter Ordinarius omnes licentias, non comprehendantur Regulares, qui in odiosis non comprehenduntur, nisi exprimaute. *Salmant. Tract. 18. c. 4. n. 15. cum Communt.* Animadvertatur insuper quod

Capitularis Vicarius *Sede Vacante* non possit ad examen vocare Regulares ex privilegio iis concesso a Clemente IX. Vid. *Salm. n. 116. et Dianam, p. 3. Tr. 2. Res. 27.* Animadvertendum præterea, supradicta valere pro approbationibus concessis absolute, non tamen pro concessis ad tempus, e g. ad sex menses, ut plerumque sit; cum certum sit ex Bulla Innocentii XIII. *Apostolici Ministerii*, confirmata per Benedictum XIII. quod Confessarii tam Sæculares, quam Regulares non valeant excipere Confessiones extra locum, Personas, et tempus præscriptum, quocunque privilegio non obstante.

civ. II. De facultate Regularium dispensandi in Irregularitatibus. Regulares valent ex privilegio S. Pii V. relato *n. 97.*, confirmato a Julio II. dispensare cum suis subditis in omnibus irregularitatibus occultis, in quibus possunt Ordinarii dispensare cum suis Diæcesanis ex *cap. Liceat*, ut dictum est *n. xxix.* Et idem possunt cum Sæcularibus, ut ajunt *Suarez, Sanchez, Pelliz, Sairus, Salmanticenses, Sporer, Lezana*, etc. ex concessionibus Sixti IV., et prædicti Julii II. Vid. *Lib. 7. n. 355.*

cv. Possunt præterea Regulares dispensare cum subditis in quacunque irregularitate, aut ob defectum ex Privilegio Martini V. Vid. *eodem num. 335.* Itaque, ut ad particularia descendam, possunt Superiores dispensare cum subditis 1. in Irregularitatibus ob homicidium non solum occultum, ut concessum fuit in Privilegio Martini V., sed etiam voluntarium notorium, ut dictum est *n. xcvi.*, ex Privilegio Benedicti XIII., dummodo data opera patratum non fuerit, et consummatum intra Claustra. 2. Quoad defectum Animæ possunt dispensare cum Religioso ad suscipiendum Sacerdotium, licet

ipse passus esset permanentem dementiam, si deinde medicorum judicio cessavit ejus periculum. Vid. *Lib. 7. n. 4007 in fin. 3.* Quoad defectum corporis, ut si aliqui pes, aut oculus deficeret, etiam sinister possunt dispensare, ut probant *Salm. Tract. 10. de Cens. c. 9. n. 75. cum Bordon.* ex Privilegio Sixti IV. Et in dubio possunt etiam declarare, defectum non ob stare, ut possunt Ordinarii cum suis Subditis. Vid. *Lib. 7. n. 4. v. in fine. 4.* Quoad defectum Natalium, hæc irregularitas per se cessat Religionem profitendo quoad id, quod spectat ad ordinum susceptionem, ut habetur ex *c. 1. de Ril. Præbyr.*, nam quoad Dignitates necessaria est Dispensatio. Sed pluribus privilegiis possunt dispensare cum suis omnes Superiores Regulares Generales, Provinciales, et etiam Priores. *Lib. 7. a. 354. et 426.* Vid. etiam *Salm. Tract. 10. c. 9. n. 57. Tract. 18. c. 4. n. 28. cum Bord. Peyr. Lez. Pelliz. etc.* Quod verò inquit Sotus Professione cessare quamlibet Irregularitatem, id communius negatur. Vid. *Salm. Tract. 10. cap. 7. num. 58.* 5. Possunt dispensare in bigamia etiam vera ex privilegio Martini V., ita *Castropal. Pelliz. Macedo, Salm. etc.* Vid. *Lib. 7. n. 355. etc. 452.* 6. In Irregularitate etiam publica ob defectum lenitatis. *Lib. 7. num. 469.* 7. Et ultimo possunt Regulares dispensare cum suis subditis in omnibus inhabilitationibus, et pœnis contractis ratione delicti, ut privationis Officii, Beneficii, Vocis, Loci, etc. etsi illæ reservatæ sint Pontifici, ut ajunt *Spar. Sanch. Pelliz.*, et *Salm.* cum aliis privilegiis Sixti IV., S. Pii V., et Gregorii XIV. *Salm. Tr. 18. c. 4. n. 29.*

cvi. III. Praelati Regulares habent Potestatem dispensandi cum suis Subditis in præceptis Ec-

clesiasticis, ut possunt Episcopi cum suis Diocesanis. Etenim ipsi habent quasi Episcopalem jurisdictionem, ut communiter docent DD. ex Clem. *Ne Romani, de Elect. Salm. Tract. 18. c. 4. n. 31. cum Bonac. Pasqual. etc.* Et ideo possunt probabiliter dispensare in omni eo, quod non est specialiter Pontifici reservatum. Et præsertim in dubio, utrum res dispensatione indigeat, ut diximus. *Salmant. num. 33.* Possunt etiam dispensare cum causa (sicuti semper supponitur) in Legibus Pontificii, cum latæ sunt pro aliqua Provincia, aut Monasterio particulari, quia tunc præsumitur data hujusmodi facultas; aut cum talis est consuetudo, aut quando non potest facile recurri ad Superiorem: aut quando agitur de rebus parvi momenti, quæ non obligant ad lethale peccatum, aut quæ frequenter accidunt, ut jejunia, abstinencia a carnibus, Festorum observantia, recitatio Officii; dummodo non dispensetur per longum tempus, ut dicunt *Salmanticenses cum Cajetano, Soto, etc.* Et idem valet quoad Regulares Religionis. *Num. 34. et 35.* Ita dicunt etiam *Azor. Castrop. Salm. Trullench. Macedo, etc.* posse Superiores dispensare ad operandum diebus Festis tam cum Religiosis, quam servis domesticis, sed non cum extraneis; qui alioqui possunt operari pro Monasterio, si Monasterium sit pauper, ut ajunt *Sylvest. Fagund., et Salm. cum Pasqual., Leandro, et aliis. Salm. Tract. 18. c. 4. n. 37.*

cvi. Quoad Divinum Officium notentur hic privilegia: quæ habent Regulares. 1. Leo X. concessit Religiosis, ut possent recitare Horas privatim omnino mentaliter. (Sed P. Ferraris Biblioth. v. offic. n. 101. citans *Sporer*, ait hoc privilegium esse adulterinum). Præterea ut possint anticipare Officia longiora, et reservare bre-

via pro diebus majoris occupationis. Clemens VII. concessit omnibus Regularibus infirmis (intelligitur de illis infirmis, qui per se non excusantur ab Officio) et Infirmariis posse satisfacere Officio recitando 6., aut 7. Psalmos (assignandos a Superiore) 7. *Pater*, et duo *Credo*. Et Martinus V. concessit convalescentibus; ut satisfacere possent dicendo illam Officii portionem, quam judicaverit eorum Confessarius. 3. Innocent. IV. concessit Monialibus S. Claræ et (ita intelligitur pro omnibus aliis communicantibus) satisfacere Officio conversarum ob quamcumque rationabilem causam, v. g. si Religiosa non sit bene instructa juxta judicium Abbatissæ, aut si sit scrupulosa, aut ob labores lassa, aut occupata in rebus utilibus, ut esset Religiosis esse applicatum ad excipiendas Confessiones, prædicationi, aut studio Ecclesiastico pro majori diei parte; Etenim supponitur, quod privilegiis concessis Monialibus gaudeant etiam Religiosi *ad invicem*, ut dictum fuit *num. v.* Animadvertunt insuper *Salmanticenses* hujusmodi privilegio posse uti etiam sine licentia Superiorum; fuit enim concessum sine ista conditione. Animadvertunt præterea, quod si Moniales omitterent Laicarum Officium, utentes hujusmodi privilegio non peccarent lethaliter, quia tunc reputantur ut Laicæ, quæ sub mortali non tenentur ad sui Officii recitationem. Sed hoc non mihi placet, etenim hujusmodi privilegio Monialis non transit in qualitatem Laicæ, sed tantum Officium ejus *Coristæ* transit, et commutantur in illud Laicæ.

cvm. P. Confessarii Mendicantium, et cæteri Regulares communicantes potestatem habent irritandi, remittendi, et dispensandi Juramenta, ac Vota. Possunt insuper dispensare cum Conjugibus quoad impedimentum ad petendum

debitum, propter incestum commissum cum consanguinea Conjugis, ut communiter ajunt *Sanchez*, *Pontius*, *Salm.* alique contra *P. Concinam* ex multis privilegiis variorum Pontificum. Vid. *Lib. 6. n. 1076. v. Insuper.* Animadvertendum est autem hic, quod Confessarius debet in hoc obtinere licentiam specialem, saltem a Superiore inferiore sui Monasterii. *Ibid. v. An autem.*

cix. Possunt præterea Confessarii Mendicantes dispensare cum conjugibus in voto castitatis elicitio ante Matrimonium, ad petendum debitum, sicut etiam communiter dicunt *Castr.*, *Pont. Sanch. Tourn. Wigandt, Salmant. etc.* ex privilegio S. Pii V. Et etiam in voto elicitio post Matrimonium, uti rite existimant *Sanchez. Salm. etc.* (contra *Pontium*) ex aliis privilegiis, ex quibus possunt ipsi dispensare in omnibus votis, in quibus valent *de jure ordinario* dispensare Episcopi cum suis subditis. Vid. *Lib. 6. n. 986. v. An autem, et n. 1128.* Id vero, quod magis ambigitur est, utrum in casu necessitatis possint dispensare cum Sponsis, ut possunt Episcopi in voto Castitatis ad contrahendum Matrimonium? Plerique affirmant, ut *Anacletus*, *Vidal*, *Passeus*, *Henriquez*, etc. quam sententiam probabilem judicant *Salmanticenses*, et *Elbel.* Sed communius negant, *Layman*, *Barbosa*, *Sanchez*, et *Pontius*, dicentes, quod Regulares possint dispensare solum in votis, in quibus valent dispensare Episcopi *de jure ordinario*, sed non extraordinario, ut in casu isto. Respondent autem adversarii in casu necessitatis Episcopis etiam *de jure ordinario* dispensare, cum sit hujusmodi potestas annexa eorum officio, dignitati, ut dictum fuit *num. xxxiv.*, et *xli.* Unde non possumus habere ut

improbabilem primam sententiam. Vid. *Lib. 6. n. 1128. in fin.*

cx. VI. Cum Sæcularibus conceditur facultas deligendi sibi Confessarium, aut a Summo Pontifice, aut ab eorum Ordinario, semper supponitur, quod sit Confessarius approbatus ab Episcopo; sed Regulares ex expressa, aut tacita sui Superioris licentia possunt confiteri cuicumque simplici Sacerdoti: quod communiter estimatur cum *Suarez, Lugo, Salm. Tract. 18. cap. 4. num. 49.* Quare omnes Superiores Regulares possunt sibi eligere in Confessarium quemlibet Sacerdotem: ut etiam communiter dicunt DD. *ex cap. ult. de Pœnit., et Rem.* Idem vero quod pro Religiosis, valet et pro Famulis Commensalibus Monasterii, uti habetur ex *Trid. sess. 25. cap. 11.*, ex quo possunt recipere a Religiosis Sacramenta Pœnitentiæ, Eucharistiæ, et Extremæ-Uctionis. Et idem valet quoad Novitios, qui *in favorabilibus* sub Religiosorum nomine veniunt, ut omnes fatentur, et declaravit Sac. Congr. die 14. Augusti 1665. Quare ipsi possunt absolvi ab omnibus casibus ab Episcopo reservatis. *Salm. n. 524.*; ut dictum est *num. xcv.* Sed id non valet pro Equitibus S. Jacobi, et similibus, ut dicunt *Salmanticenses* cum Comuni, nam hujusmodi viget consuetudo. *Ibid. num. 58.*

cxl. Adnotandum insuper, quod Religiosi peregrinantes, si habeant socium (dummodo sit idoneus) ejusdem Ordinis, illi confiteri debent. Si vero desit Socius, aut alius ejusdem Ordinis Sacerdos, tunc confiteri possunt cuilibet Sacerdoti idoneo Regulari, aut Sæculari: quod commune est apud omnes. Sed quæritur utrum talis Sacerdos approbatus in illo loco esse debeat? Ita volunt pauci quidam ut *Wigandt, Concina;*

etc. Sed communissime, et quidem recte negant *Suarez, Roncaglia, Castropal. Elbel*, alique. Et quia talis est consuetudo Religionum, quæ facit præsumere consensum Ordinariorum; Et quia Innoc. VIII. absolute concessit Religiosis peregrinantibus, ut cum non possent habere sui Ordinis Confessarium, *quemcumque alium Præbyterum idoneum Religiosum, vel Sæcularem eligere valeant.* Vid. *Lib. 6. num. 575.*

CXII. Dicunt insuper *Lugo, D. 20. n. 86. et Salmanticenses. Tr. 18. c. 4. n. 124.* cum *Navarro, Soto, Castrop. Peyrino, Bossio, etc.* quod tempore Generalis Jubilæi possint Regulares, et etiam Moniales sine suorum Superiorum licentia confiteri Religiosis alterius Ordinis, licet haberent Confessarium Ordinis sibi assignatum, ex pluribus Privilegiis, quæ referunt *Lugo, Mendo etc.* Vid. *Lib. 6. n. 788. not. 8.*

CXIII. VII. Regulares, quoad Ordines, non recipiunt Litteras Dimissoriales ab Episcopis, sed ab eorum Superioribus, aliter graviter peccant, et incurrunt suspensionem. Attamen quoad recipiendos Ordines, primo S. Pius V. ipsis concessit Privilegium recipiendi Ordines a quocumque Episcopo; sed hoc revocatum fuit per Gregorium XV. Quæ abrogatio confirmata est a pluribus aliis Pontificibus, et nuper a Benedicto XIV. *Bulla Impositi etc.* Anno 1747. qua præterea præcipitur, ut, si loci Ordinarius Ordinationem tenet, ab ipso debeat examinari, et ordinari Religiosus; quod si Episcopus absit, aut non habet Ordinationem, potest ordinari ab alio Episcopo; sed tunc requiritur attestatio authentica vel Vicarii Generalis, vel Secretarii, aut Cancellarii ipsius Episcopi, qua constet aut vel ipsum abesse a Diocesi, vel Ordinationem habiturum non es-

se proximo legitimo tempore per leges Ecclesiasticas statuto. Et præcipit idem Pontifex hoc expresse declarandum esse, ut cognoscatur, quod non sufficit, ut dicatur Episcopus Ordinationem non habiturus si accedant extra tempora; aliter easdem subit pœnas, quas subeunt, qui sine Dimissorialibus Litteris ordinantur. Insuper vetatur Religioso, ne alibi data opera permaneant, ut eximat se ab examine Episcopi Loci, ubi prius morabatur. Religiosi vero morantes in Diocœsibus, quæ sunt *nullius*, ordinari debent ab Episcopo viciniore. Vid. *Lib. 6. n. 768. et n. 788. not. 8.*

cxiv. Quæritur hic 1. a quo debeant ordinari Novitii? Dicunt *Suarez*, et *Henriquez*, ab Ordinario aut Originis, aut Domicilii: Sed *Sanchez*, *Castrop.*, *Del bene*, et *Fagnanus* cum aliis existimant, quod possint ordinari ab Ordinatione Loci, ubi est Novitiatus. Recte dicunt *La-Croix*, et *P. Mazzotta*, utramque Sententiam esse probabilem, dummodo (quoad hanc secundam) Novitius animum habeat, quantum in se est, perpetuo permanendi in illo Monasterio, in quo est, et hac de re juramentum præcipitur in Bulla *Speculatores. Ibid. n. 765.*

cxv. Quæritur secundo utrum Religiosi possint ordinari *extra tempora*? *Negant Vasquez*, *Lezana*, etc.; etenim ajunt, quod etsi Gregorius XIII. id concesserit Jesuitis, attamen prohibuit communicationem. Sed hodie non amplius est in dubium revocandum, quin possint tam ex multis Privilegiis, concessis aliis Religionibus, quam ex Declaratione nuper facta per Bened. XIII. in Conc. Romano (*Tit. 5. c. 5.*) in quo statutum fuit, quod talia privilegia in suo robore *persistant*, nec eis *derogatum fuisse con-*

stat. *Ibid.* n. 797. *Dub.* 3.

cxvi. Quæritur tertio, Utrum cum ordinantur Regulares *extra tempora*, valeant ordinari quocumque die, in quo fit Officium duplex, etiamsi non sit Festum de præcepto? Affirmant *Fagundez*, *Villalob.* *Diana etc.* et dicunt esse probabile *Suarez* aliique; quia Alexander VI. cum ageret de huiusmodi Privilegio dixit posse ordinari *diebus Dominicis, sive Festivis Duplicibus*, at non dixit de *præcepto*. Hanc opinionem rejicere non audeo, existimo tamen probabiliorem oppositam cum *Lug. Morin.*, et *Escobar.*, quia Gregor. XIII. agens de eodem privilegio declaravit, dicens, *diebus Dominicis, et Festivis diebus*, et non dixit *duplicibus*: Dies Festivus proprie accipitur, ille, in quo vêtantur opera; unde intelligitur de præcepto. Et revera usus obtinet quoad omnes eos, qui Dispensatione ordiuntur, *in tribus diebus Festivis*, pro quibus valet eadem regula. Vid. *Lib.* 6. n. 797. *Dub.* 4.

cxvii. Quo vero ad potestatem conferendi Ordines, olim Abbates Regulares ex concessione ipsis facta in Synodo VII. (sicuti habetur in *Can. Quoniam Dist.* 169. (poterant ministrare Tonsuram, et ordines Minores, non solum suis subditis Religiosis, sed omnibus aliis. Attamen per *Trid. sess.* 23. c. 10. huiusmodi potestas fuit ipsis limitata pro solis Regularibus subditis. His tamen non obstantibus plerique DD. substituerunt Abbates, saltem Mitratos (ut existimant *Salm.*, et adducunt plura S. C. Decreta) qui possunt Pontificalia exercere, posse ordinare etiam Sæculares suos subditos, et etiam alios, habentes Dimissoriales Litteras suorum Ordinariorum; nihilominus omnes istæ opiniones lo-

cum amplius hodie non obtinent post Decretum S. C. approbatum ab Urbano VIII. die 17. Jan. Anno 1642. , in quo rejecta quacumque contraria sententia , prohibitum fuit Abbatibus , ne ordines conferrent , vel Litteras Dimissoriales concederent aliis , quam solis subditis Regularibus ; iisque contrarium facientibus suspensio imposita fuit. Excipiuntur tamen plerique descripti in Cancellaria Rom. , qui Privilegium habent Dimissoriales Epistolas concedendi , ut Abbas Montis Cassinensis : Abbas Cavensis , etc. Vid. *Lib. 6. n. 763.*

cxviii. Quæritur hic 1. , utrum Abbates habentes jurisdictionem pene Episcopalem in aliquo territorio separato , possint ordinare suos subditos Sæculares ? *Molfesius* apud *La-Croix Lib. 6. p. 2. n. 2236.* affert Declarationem affirmativam S. C. sed *Benedict. XIV. De Synod. L. 2. c. 11. n. 15.* refert alteram contrariam , et idem affert decisum *P. Zacharia* apud *La-Croix* loco citato.

cxix. Quæritur 2. , utrum Abbates , qui possunt ordinare subditos Professos , valeant et Novitios ? Negant *Castrop. Barb. Sayrus* etc. Communius autem , et probabilius affirmant *Suar. Laym. Sanch. Escobar , et Salm. favorabilibus* regulariter sub Regularium nomine veniunt etiam Novitii ut diximus. Vid. *Lib. 5. cit. n. 764.*

cxx. Quæritur 3. ; utrum Ordines collati ab hujusmodi Abbatibus , Sæcularibus , aut Regularibus non subditis , sint validi ? Negant *Suar. La-Croix , etc.* Sed affirmandum est cum *Sanchez , Salm. Tamb. Pelliz. , etc.* quia hæc facultas (ut diximus) olim fuit concessa Abbatibus ; Ut a Concilio deinde , et Decreto Urbani vetitum illis fuit tantum facultatis exercitium : unde ipsi illicite , sed valide ordinant. Et quod

ita se res habeat, apparet ex eodem Decreto Urbani, in quo ordinatis imponitur suspensio. Pro validis itaque habentur Ordines iis collati. Et ita decum pluries per S. C. affert Benedict. XIV. *De Synodo Lib. 2. c. 11. num. 13.*

cxxi. VIII. Quoad celebrandam Missam, et ministrandam Eucharistiam, olim ex Privilegiis Sixti IX. Alexandri VI. et Urbani VIII. poterant celebrare in Altari portatili, tam in suis Domibus; quam in suis ruralibus domibus vulgo *Grancie*, etiam contradicente Episcopo. *Salm. Tract. 15. c. 7. n. 79.* Sed Clemens XI. Anno 1703. suo decreto declaravit, quod omnia eorum privilegia celebrandi in Altari portatili revocata sint per Tridentinum. Idemque declaravit Benedict. XIV. in Bulla *Magno* §. 29. Nec possum assentiri *P. Mazzottæ* dicenti, huiusmodi prohibitiones intelligi factas quoad Domos privatas, sed non quoad proprias Religiosorum; nam in Decreto Clementis agitur de Privilegio celebrandi *in locis*, *in quibus degunt*; *Loca* autem, in quibus degitur, sunt Domus propriæ, non alienæ. Innocentius insuper XIII. Anno 1723. in Bulla *Apostolici Ministerii*, quæ cum ab ipso pro cleri Hispanici reformatione tantum edita esset, confirmata fuit ann. 1724. a Benedicto XIII. in Bulla, *in supremo* pro toto orbe, prohibuit, *ne in privatis Regularium Cellis, seu Cubiculis erigatur Altare, remota quacumque in contrarium consuetudine.* Vid. *lib. 6. n. 300. o. Hanc.* Sciatur tamen, quod Greg. XIII. concessit Provincialibus Jesuitarum facultatem deputandi publica Oratoria in suis Ecclesiis, in quibus omnes possunt celebrare, etc. *Apud Merat. p. 1. tit. 20. ad lit. F.*

cxxii. Ex privilegio Gregorii XIII. possunt Regulares celebrare una hora ante Auctoram;

quare valent celebrare Missam tribus horis ante solis ortum; ita *Lugo*, *Suarez*, *Rodriguez*, et *Salmant.*, tractat. 15. cap. 7. n. 94. Immo cum adest aliqua justa causa, possunt celebrare immediate post duas horas post mediam noctem ex Privilegiis *Alexandri VI.*, et *Clementis VIII.* Et hujusmodi privilegia dicunt: *Lugo*, *Rodriguez*, *Diana*, *Narbona*, et *Salm.* cum aliis non esse revocata per *Tridentinum Sess. 22. de evitand. etc.* Monent tamen prædicti DD., id valere tamen (subdunt) possunt hujusmodi privilegio uti etiam Sacerdotes Sæculares. *De Lugo de Euch. D. 20. n. 27. et Salmant. ibid. n. 95.* Insuper *Eugenius IV.* concessit Regularibus licentiam celebrandi tribus horis post meridiem, justa tamen ex causa: attamen *Azorius*, *Fagundes*, aliique dicunt, hujusmodi Privilegium fuisse revocatum per S. Pium in Bulla, *Aman-tissimus*, Anno 1566., cujus rei *Lezana* affert declarationem S. C. Sed his non obstantibus, dicunt *Lugo*, et *Salmantic.* cum *Aversa*, *Dicastillo*, *Narbona*, *Diana*, etc. authentice non constare de revocatione S. Pii, qui loquutus fuit de Missis tantum, quæ celebrantur *de sero*, etiam forsitan circa solis occasum; Unde dicunt, vigere Privilegium *Eugenii IV.*, et ut quis illo utatur, sufficere quamcumque mediocrem causam, ut convalescentiæ, studii, et similium.

cxiii. Quo vero ad ministrandam Eucharistiam *Paulus III.*, aliique Pontifices concesserunt Regularibus facultatem ministrandi in suis Ecclesiis omnibus Fidelibus. Excipitur tamen, 1. Si Episcopus rationabiliter prohiberet alicui, ne Eucharistiam sumeret. Excipitur a Communionem in mortis articulo, aut periculo, dummodo non adsit extrema, aut gravis necessitas, et Parochus nequeat, aut nolit ministrare; *Lugo*,

Roncaglia, etc. Vid. lib. 6. n. 329. et 240. Excipitur tertio Communio Paschalis; idest illa, qua Præcepto satisfit, ut communiter ajunt *Filiucius*, *Sa*, *Busembau*, etc.

cxiv. IX. Quoad facultatem concionandi olim Regulares ex Clementina *Dudum* de sepult. poterant libere prædicare in suis Ecclesiis, et in Plateis; sed *Tridentinum Sess. 5. cap. 2.* statuit, ne in alienis Ecclesiis prædicare possent sine licentia Ordinarii, et in Ecclesiis propriis sui ordinis antequam benedictionem petant ab Episcopo. Quare Religiosi, ut in suis concionentur Ecclesiis, sufficit, ut petant Benedictionem, etsi illa denegetur, ut dicunt *Lezana*, *Pelliz. Bordonus*, et *Salmanticenses Tr. 18. cap. 4. n. 177.* cum aliis, adducto Decreto S. C. Sed hujusmodi Benedictio, ut dicunt *Salmanticenses*, non requiritur, ut prædicent per *Plateas*: nam Concilium loquitur solum de Ecclesiis. Semper tamen debent Regulares habere approbationem suorum superiorum, qui peccarent, si nullo eorum præhabito examine, iis prædicare permetterent. *Salm. ibid. n. 176. et 177.* Possunt autem Superiores committere etiam simplicibus Clericis Tonsuratis ut prædicent ex privilegio Gregorii XIII. Licet S. C. generaliter declaraverit, prædicationem posse committi cuicumque Tonsurato. *Ibid. n. 174.*

cxv. Regulares ibi prædicare non possunt sine venia ordinarii, nisi id esset pro duabus, aut tribus vicibus, ut dicunt *Navarrus*, *Barbosa*, *Diana*, *Salmanticenses*, aliique; aut dummodo Ordinarius non maneret inibi, et Religiosus aliquis transeunter ibi esset; quia tunc potest illi Parochus licentiam concedere prædicandi, uti concessit Gregorius XIII. *Salm. cit. 4. n. 184.* Quando tamen Ordinarius veniam con-

cederet, Religiosus valet concionari in Parochiis, etiam contradicente Parocho, et quia Ordinarius est Parochi Superior; et quia id fuit expresse concessum per Alexandrum IV. *Ibid. num. 179.*

cxvi. Quæritur 1., utrum liceat Regularibus concionari contradicente Episcopo? Quando sunt alienæ Ecclesiæ, et Episcopus ab initio veniam denegat, proculdubio non licet. Sed si Episcopus jam concessisset licentiam, et inde vellet eam revocare, atque Ecclesiæ essent propriæ, dicunt *Peyrinus, Vega, Pellizzarius, et Salmanticenses cum Diana, etc. Ibid. num. 171.* posse prædicare. Sed huic obstat quod in Tridentino statuitur *sess. 24. cap. 4. nullus Sæcularis, sive Regularis contradicente Episcopo prædicare præsumat.* Obstat insuper Bulla Gregorii XI. *Inscrutabili*, in qua statuitur Episcopum, ut Delegatum Apostolicæ Sedis, posse punire Religiosos, qui in alienis Ecclesiis suorum Ordinum non petita Benedictione, aut ipso contradicente, prædicare præsumpserint. Sed respondent *Salmanticenses*, quod tam prædicta Bulla, quam Concilium accipienda sint juxta id, quod statuitur in Clementina *Dudum* supra citata, qua prohibetur prædicare, quando prædicat Episcopus, aut quando solemniter coram ipso prædicatur. Et ita decisum referunt per S. C. Episcoporum, et Regularium die 30. Januar. 1629. apud *Barbosam*, in *Trident. Sess. 5. cap. 2. num. 19.* Cum ego tamen observassem *Barbosam* loco citato; inveni, quod Sac. Congregat. declaratio fuerit solummodo quoad Conciones in Ecclesiis propriis Regularium; Unde, quoad Ecclesias alienas mihi non videtur probabilis supradicta responsio.

cxvii. Quæritur 2.; utrum Episcopus va-

leat examinare Religiosos petentes veniam concionandi in Ecclesiis non propriis? Sacr. Congregat. apud *Barbosam* l. c. n. 20. die 12. Jan. Anno 1628. statuit affirmative; sed negant *Salmanticenses*, cit. cap. 4. n. 186. cum *Pellizzario*, *Bordono*, *Diana*, *Peyrino*, etc. ex Bulla Leonis X. *Supernæ*, in qua statutum fuit, ut nemo ad concionandum admitteretur, nisi prius per Superiores suos respective examinatus, et deinde declaratum fuit ibidem, quod Religiosus approbationem sui Superioris ostendere deberet. Respondent deinde *Salmanticenses* cum *Pellizzario*, et *Granado* supradictam contrariam S. C. declarationem non amplius quam probabilem præferre sententiam; unde non esse præferendam Bullæ Leonis. At, inquam, saltem probabile est ex dicta Declaratione, quod Episcopus valeat examinare, et aliter negare possit licentiam. E contrario Bulla Leonis prohibet Episcopis, ne admittant Religiosum non asserentem approbationem sui Superioris, sed non vetat illum examinare, si velit, et negare veniam, si ipse renuat examinari.

CCXXVIII. Animadvertendum tandem est, Ordinarium et Concilium Lateranensi V. posse suspendere, et punire Concionatores Regulares in tribus Casibus, in quibus immo ipsi *ipso facto* suspenduntur a concionando: 1. Si prædicent *miranda falsa*, aut *incerta*. 2. Si prædicent Prophetias non fundatas in Sacra Scriptura, aut non approbatas a Sede Apostolica. 3. Si prædicando detrahunt Episcopis, et suis Superioribus. Insuper ex *Trident. Sess. 5. cap. 2.* Episcopus potest suspendere, et punire Regulares illos, qui prædicant propositiones hæreticas, erroneas, aut scandalosas. *Salmanticenses Tract. 18. cap. 4. n. 188.* Denum adnotandum quod

Urbanus VIII. in Constitut. *Alias felicitis rec.* etc. adnotata 11. Apr. 1635. (in extensum relata apud *P. Ferrar. Bibliothec. tom. 3. verb. Oracula pag. 351. num. 9.*) revocavit omnia privilegia ab Antecessoribus Regularibus concessa *viæ vocis oraculo* , exceptis iis , quæ testificata fuerint per Ministros , quibus vi sui Officii fides adhiberi solet.

APPENDIX III.

DISSERTATIO.

De justa Prohibitione et Abolitione
librorum nocuæ lectionis.

*Brevi calamo plura continens, quæ diffuse
ab Auctoribus tradita sunt.*

Nuper in duas offendi Epistolas calamo exaratas, in quibus saluberrima ac pernecessaria Ecclesiæ disciplina circa librorum prohibitionem perperam impetitur, et temere asseritur, licitum esse, Ecclesiæ lege non obstante, modo evidens non appareat periculum subversionis, libros quoscumque perlegere. Epilarum Auctores his duabus falsis fulciuntur rationibus: prima, quia lex prohibitionis librorum non procul ab hisce temporibus invecta est in Ecclesiam, sed prisca disciplina non comprobatur. Secunda, quia Ecclesia in hac re nec canonice procedit, nec recto juris ordine servato, et ideo hujusmodi lex obligare nequit. Miratus sum quidem novas hasce opiniones tam perfrita fronte ab Auctoribus Epistolarum obtrudi, cum satis compertum sit disciplinam, qua pravorum librorum lectionem Ecclesia prohibet, a primis usque Sæculis semper et constantissime viguisse: tum etiam Ecclesiam Catholicam in hujusmodi librorum proscriptione accurato semper examine, rectoque ordine processisse, et nunc quoque procedere. Hinc aggressus sum rem hanc funditus ad trutinam revocare: præsertim cum experimento constet ex præfatis pravis opinionibus auctori-

tem Ecclesiæ non minimum labefactari, et Fidelium mentes ab obsequio Ecclesiæ Definitionibus debito valde retrahi; ex quo deinde in alios errores contra Fidem et mores misere et de facili incidunt, cum immensa Animarum strage. Ac proinde operæ prætium duxi in publicam lucem hanc Dissertationem edere, in qua primum ostendam necessitatem prohibendi libros omnes, qui errores in legentes ingerere possunt: deinde hanc Ecclesiæ legem vetandi libros ab ejus incunabulis usque nunc continuato semper usu firmatam fuisse: tertio demonstrabimus, quam prudenter et ordinate in hujusmodi prohibitionem semper Ecclesia processit, et procedit. Tandem quorundam confutabimus inanes objectiones Hæreticorum, a quibus postmodum Catholici aliqui minus caute effata quædam sunt mutuati, quæ deinde imprudenter in vulgus maxima cum Fidelium perniciem prodiderunt.

CAPUT I.

*Demonstratur utilitas ac necessitas prohibendi
libros noxiæ lectionis.*

I. **H**Æreticos homines omni modo et studio evitare speciale Domini mandatum est, tam in Veteri (*Deuteron c. 16.*) quam in novo Testamento (*Rom. 19. et ad Tim. cap. ult.*). Præsertim S. Joannes scripsit: *Si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec Ave ei dixeritis.* 2. Joann. 1. 10. Sapienter enim dixit S. Paulus: *Verba eorum multum proficiunt ad impietatem, et sermo eorum ut cancer serpit.* 2. Tim. 10. Hinc Joannes maxime satagit se cavere ab Ebione; horruitque adhuc balneum, quo Cerinthus usus fuerat. Vid. *Baron. ad ann. 44. n. 8. et 9.* Eodem modo se gessit Polycarpus cum Marcione. *Eus Hist. lib. 4. cap. 13.* Eusebius Vercellensis potius fame destitui patiebatur, quam ex Arianorum manibus panem accipere. *Apud Baron. ad ann. 356. n. 96.* Cyprianus loquens de quibusdam excommunicatis, sic oves suas commonuit: *Ne fallacibus verbis consensum facile commodetis, ne pro luce tenebras, venenum pro remedio, mortem pro salute sumatis Procul ab hujusmodi hominum contagione discedite, et sermones eorum velut cancer, et pestem fugiendo, vitate.* *De S. Cyprian. Edit. Pamel. Ep. 40. alias 8. lib. 1.* Porro quod ab omni cum Hæreticis et Excommunicatis commercio Fideles abstinerent, semper in Ecclesia custoditum fuit, ut testantur S. Ephrem *De Virtute cap. 8.* Alexander Alexandrinus, *Ep. ad*

Alexandr. Episc. S. Athanasius, in Vita S. Ant. Abb. S. Leo, Ser. 5. de Jejun. et sic pariter Concilia Pontifices, et Patres omnes.

II. Si igitur prævum Collocutorem devitare tam instantè ab Ecclesia semper præceptum fuit, quando magis se cavere oportebit a libro pernicioso, qui valde plus quam sermo potest Lectores corrumpere? Si verbum, quod statim avolat, serpit ut cancer, et ad mortem vulnerat: quid mali non affert liber improbus, qui potest evadere perpetuus fons subversionis? Nefarius liber quascumque potest penetrare domos, ad quas Auctor nunquam forte aditum posset habere. Si Religio, et publica quies consistere non possent, ubi perversi Homines permetterentur prava dogmata evulgare, aut perniciosas ingerere opiniones contra receptas morum regulas, ut dicitur in *l. Congruit. ff. de Offic. Præsidi*. quando minus salva consistere valebunt, ubi hujusmodi Nebulones permetterentur eadem latius disseminare scriptis, ipsaque comprobare captiosis argumentis, quæ longe magis perlecta, quam audita nocent. Quicquid enim legimus, mentem validius occupat, ac facilius ad cor pertransit. Sicut sancta lectio virtutes fovet, sic contra lectio prava ad vitia impellit; et fortius impellit, cum ad vitia procliviores sint Homines, quam ad virtutes. Bene S. Basilus libros appellavit *Cibum animarum*; quia sicut cibus delectabiliter ingreditur in hominem, et deinde fit proprius hominis sanguinis; sic liber, cum legitur, delectabiliter legitur (quis enim leget invictus?), et sic de facili fieri solet res propria Lectoris. Præterea, qui ad Auctorem legendum accedit, illi pene Discipulum se tradit, ipsique cor docile, et benevolum offert, et ideo facile ab illo decipi potest; valde enim

difficile est, quod Lector aliquo amore erga Auctorem illum non afficiatur: ex quo deinde facile eveniet, ut impiditas, et error latens hauriatur insensibiliter, et tenaciter postea retineatur.

III. Adde quod impii Scriptores magno quidem studio errores suos ita ornant et colorant, ut non solum simplices, sed etiam docti decipiantur. Illos enim nunquam (saltem sub initio) aperte produnt, sed eos variis speciosis rationibus, eruditionibus, ac leporibus vestiunt et liniunt, sicque lethale venenum ingerunt. Quandoque sanctitatem ac zelum præferunt, sollicitudinem de publico bono affectant, canonesque perfectionis tradunt, sed latet anguis herba. Spectabis eos innumeras Scripturæ et Patrum sententiâs, et exempla asserre, sed cuncta, vel adulterata, vel perperam interpretata. Ita Hæretici decipere plures consueverunt, scientes factores suos nulli cito fore placituros, si nudi exhalentur; et ideo illos cælestibus eloquiis velut quibusdam aromatibus condiunt, ut alii impietates horrentes, Divina non facile oracula contemnant. Hinc Salvator clamabat: *Attendite a falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Matth. 7. 15.* Quid est *Vestitus ovium*, nisi simulatio pietatis, qua captiosi Scriptores calide se induunt? Quid *Lupi rapaces*, nisi sensu Hæreticorum, qui gregem Christi dilaniant? *Vide*, inquit Origenes, *ne te decipiat fulgor operis, ne te rapiat sermonis pulchritudo.* Pariter ait S. Gregorius: *Hæretici permiscentes recta perversis, ut ostendendo bona, Auditores ad se trahant; et exhibendo mala, latentis eos peste corrumpant, Tom. 1. lib. 1. Mor. cap. 11.*

IV. Sed valde refert hic asserre verba cujus-

dam docti Hæretici, *Abraham Le Moine in Translatione trium Epist. Pastor. Episcopi Londinensis an. 1730.* qui loquens de pluribus libris in Anglia editis Atheismum sapientibus, sic ait :

» Libri hujusmodi, cum incidissent in manus
 » gentis innumeræ, malum peperere infinitum.
 » Et eo magis, quo prima facie exornati ap-
 » parent ex fine et ratione laudabili. Contra
 » incredulitatem, quæ se palam prodit, quis-
 » que se vertit. Sed Auctores isti Angli sub
 » specie deferendi Evangelicam veritatem, dif-
 » ficultatibus suis ejusdem fundamenta submo-
 » vent, ac principia diruunt, nihilque omit-
 » tunt, quo ejusdem argumenta reddant valde
 » suspecta. Virtus evomunt, eo magis lethale,
 » quo subtilius, et magis abditum. Diu inde
 » demendati homines bibunt; nihil autem ibi
 » vident, quia nihil suspicantur. Vellicationes
 » etiam ac eruditiones miscebt, ut melius visco
 » obliniant. Et quoniam delectant novitas, et
 » exigua est Religionis instructio, inclinatio ve-
 » ro ad pravitatem nimia, non est mirum, si
 » libri hujusmodi spiritum ac corda pervertant
 » illorum, qui incaute perlegunt. Sermo in-
 » credulorum ferit: Lectores implicantur, egre-
 » diuntur scrupuli, et tandem fiunt increduli ino-
 » pinato. Esfræna inde mentis libertas immode-
 » ratam necessario, ac irresistibilem creat cor-
 » dis licentiam; hæc passionibus indulget, ac
 » vitiorum dilatat imperium. Hinc vere dici pot-
 » est magnam hanc Civitatem (nempe Londini)
 » nunquam eo magis fuisse depravatam, sicut
 » est hodie. Et quidem pene Status omnes Eu-
 » ropei; et Regna nimis infelicitè conspiciun-
 » tur infecta; sed essent absque dubio amplius,
 » si esset in illis libertas, quæ in nobis est co-
 » gitandi, scribendi, ac legendi. Hactenus ille.
 Quippe hujus hæretici querela præfata, et ex-

clamatio vel sola sufficit ad offendendum, quam sit necessarium ad Religionem, et publicam pacem fovendam libros perniciosos interdicare. Atque utinam falsum esset illud, quod præfatus Auctor ultimo loco asserit, nempe etiam apud Catholicos pestem Atheismi plures infecisse. Et hoc cui tribuendum, nisi damnatorum librorum improbæ lectioni? Alii quoque Angli cum Hæretico relato de suæ gentis communi contagione fortiter conquerentur; sed interim minime curant exitiosam scribendi et legendi libertatem comprimere. Tempore quo Anglia Romanæ Ecclesiæ obtemperabat, nulli quidem ibi lugebantur Increduli, nulli Athei, Deistæ, vel Latitudinarii nulli, eo quod nulli ibi edebantur, et nulli legebantur qui talia docerent libri.

V. Nunc præstat id exemplis confirmare. Testatur B. Dionysius Alexandrinus, *apud Baron.* libros noxios Nepotis Episcopi in partes Kiliasæ pene medium adduxisse Orientem. Bardasanes Syrus in Mesopotamia, ad Fidem jam conversus, ita olim fuit pietate conspicuus, ac sollicitus in exagitandis Hæreticis voce et scriptis, ut Catholicis admirationi haberetur; sed ubi Valentinianorum quædam volumina legit, non tantum eorum subscripsit erroribus, sed alia atrociora paradoxa finxit, et sic innumeros Homines seduxit. *Vide Ephraim Chamber in Cyclop. verb. Bardasanitæ.* Idem testatur Sanctus Hieronymus, in *Isaiam lib. 18. c. 64.* quod Hispania, et Lusitania non contaminatæ fuerunt, nisi cum ibi libri Priscillianorum fuerunt vulgati. Pariter S. Turibius in suis ad Idaicum, Ceponium, et B. Leonem epistolis corruptionem Iberiæ, et Galliæ Narbonensis deplorat, ob quosdam nefarios libros, quos uni-

cam dicebat causam fuisse tantæ stragis. Eutyches invictus antea Fidei defensor, ad unam lectionem libri cujusdam Manichæi mutatus est in infandum Caput innumerabilium Hæreticorum. *Vide Anastas. Sinait. lib. contra Acephalos c. 6. et 14.* Postea ille in Monasterio detentus mutire coactus est, sed sua scripta, ipsius silentio non obstante, ad Orientem corrumpendum progredi non cessarunt. Julianus Halicarnassæus in Caria ex lectione librorum Valentini a Fide similiter misere defecit. *Anastas. ibid.* Sic et Avitus Presbyter Hispanus legendo Scripta Origenis, quamvis Simul legeret ipsorum confutationem, et per Hieronymum admonitus fuisset ab erroribus se cavere, virus tamen rejecta monitione lethaliter absorbit. *Baron. ad an. 144. n. 4.* Luctuosius Henricus Bulincerus Doctor catholicus, olim piissimus, imo perfectionis cupidus, mox ad Carthusianos ingressurus, in librum incidit Melanctonis, a cujus lectione, licet Divina voce interius exterritus, tamen ad legendum a Dæmone impulsus, legit, et cecidit: sicque ex probò Dei Ministro infelix minister Satanae evasit. *Vide Diction. Portat. verb. Zuinglius.* Hieronymus Wicleffi post multos improbos suos labores in Anglia editos, donec ore docuerit, nihil pene nisi impropria reportavit, et paucissimos fecit sui erroris sectarios; at ubi nefarios suos libros diffudit, totam quam nunquam vidit Bohemiam perdidit, potumque venenatum et aliis tradidit; cum enim Joannes ab Hus Wicleffi libros a quodam Bohemo, qui Oxoniæ studerat, acceperit, eorumdem impiam doctrinam undique disseminavit: *Cocleus in Hist. Hussitarum.* Vid. etiam *Bon. Blacciot. in Notis ad Thom. Waldens. ad Doctri. 6. Wicleffi.* Omittimus, ne longiores simus, alia similia exempla, quæ in historiis passim inveniuntur. Cæterum Eruditis cunctis pater, novas Hæreses

fere semper exhaustas et exscriptas fuisse ex libris aliorum veterum Hæreticorum.

VI. Hinc Concilia, Pontifices, ac pii Principes, et calamo, et voce, et censuris, et aliis poenis toti fuerunt ad extirpandos libros, qui Fidem, aut mores quoquomodo inficere potuissent. Illic Patres in suis scriptis magnopere sunt conati avertere Fideles ab hujusmodi Librorum lectione. Origenes eos, qui libros impudicos aut impios injuste revolvant, ejusdem culpæ asseruit reos, quam qui carnes falsis Numinibus oblatas manducarent. *Orig. Hom. 20. in Num. S.* Isidorus scripsit, impia scripta legere, idem est ac thus immolare Diabolo; addiditque non licere Christianis legere figmenta Poetarum, quia per illa mens ad libidinem incensa excitatur. *S. Isid. in c. Ideo 15. dist. 37. S. Hieronymus* ait: *Nemo in perforatam intrat cymbam, ut discat vitare naufragium; et ad hæresibus plenum volumen animam diriges immunem doli, ut ibi discas catholicam veritatem? S. Hier. Ep. ad Lætiam.* Fortius Tertullianus: *Nemo inde strui potest, unde destruitur: Nemo ab eo illuminatur, a quo contenebratur. Tertull. de Præscript. cap. 2.* Etiam impius Lutherus Librum edidit de abolendis scriptis pravæ doctrinæ. Vid. *Sleidanum lib. 1.* Calvinus, pariter ejulabat adversus malos libros, *Braschius de lib. Ecc. tom. 3. c. 26. n. 5.* Notum est etiam libros Michælis Serveti ann. 1552. una cum impio Auctore Geneyæ fuisse, Calvino instante, concrematos. Ipsi Gentiles, sola duce ratione, aut experientia, idem de malis scriptis extirpandis judicium protulerunt. Plato hinc necessarium duxit, ut Libri, priusquam ad alios pertranseant, Sapientum examini subjiciantur.

VII. Quippe apud omnes Nationes cultas mos
Ligu. Theol. Tom. I.

abolendi libros noxiæ lectionis semper inuoluit. Apud Hebræos Joakim, cum per Baruch librum accepisset a Jeremia transmissum, timens ne Judeis scandalo esset, ignibus dari jussit. Vid. *Bodinum l. 2. Dæmonomanicæ c. 2.* Rex etiam Herodes omnes hebraicarum originum Codices concremari voluit, utpote paci publicæ adversos, *Euseb. Hist. lib. 1. c. 8.* Apud Syros Antiochus Epiphanes publico Edicto præcepit libros Hebræorum comburendos, *I. Machab. 1. 5. Joseph. Hebr. lib. 12. cap. 7.* Apud Athenienses Protagoras ex Senatus Consulto undique exterminatus est, ejusque scripta publice igni tradita, quia in illis de existentia Deorum dubitabatur, *Cicero lib. 1. de Nat. Deor. et Laetant. de Ira Dei cap. 9.* Apud Græcos pariter concremati fuerunt libri Epicuri, *Erasm. in Prov. Fucula.* Apud Romanos, cum quidam Bibulus aratrum trajiciens in arcula sepulchræ Numæ volumina repperit, ubi Numa de cultu Deorum non bene (licet vere) sentiebat, Senatus jussit illa igni tradi, *Valer. Max. lib. 1. et Plin. lib. 13. cap. 13.* Marcus Æmilius certior factus de multitudine librorum, qui Romam intromittebantur, jussit ore Præconis omnia concremanda scripta, ubi novi ritus et preces continebantur. Testatur Arnobius *lib. 3. apud Baron. ad ann. 402. num. 19.* Romanos petiisse extirpari libros Ciceronis de Natura Deorum, ubi Cicero de ipsorum Religione patenter male sentire jam videbatur. Plura item Romana jura habentur, ubi jubetur exterminandos libros improbiæ lectionis. *Libr. 10. §. Tantumdem, ff. Gam. Vereise. cap. 4. Ceteræ Paul. Sent. lib. 5. tit. 23. ad L. Cor. l. Quicumque, l. Dam-nato, infra laudandis.* Præterea testatur Livius *lib. 10. Dec. 40.* apud Romanos Pontifici Ma-

ximo demandatum esse de scriptis agnoscere, eosque damnare; et comburere. Item Imperator Augustus supra duo millia combussit libros, ubi nullus Auctor, vel parum idoneus legebatur, *Sveton. in August. etc. Niceph. lib. 13.* Idemque Cæsar cavit, ne legeretur liber de Arte amandi; ejusdem Auctorem Ovidium in exilium misit.

VIII. Et hic maxime advertendum quod multo studio Episcopi et Parochi curare debent, ut removeantur a suis ovibus libri obsceni, aut de vitioso amore tractantes, quos sapienter vocant Origenes, *Calices Babylonis venena propinantes*; et S. Augustinus, *Ranas ascendentes de ore bestię*. Etiam Gentiles hujusmodi putida scripta exacrabantur. Plato ajebat, impudicos libros omnino a Civitatibus arcendos. Apud Lacedæmones, et per totum Spartianorum dominium, vetitum fuit legere ac retinere libros Archiloghi, eo quod obscœnum quid continebant, *Valer. Maxim. lib. 6. cap. 13.* Fama est, ut tradit quidam Auctor, *Bejerlingh. Cyclop. verb. Liber, pag. 78. lit. D.* Virgilium opus suum propter confictam Didonis impudicitiam, præcepisse jam morti proximum in ignem injici. Plures hujus farinae libelli, dicti Romanenses (vulgo *Romanzi*,) audique hodie per domos circumferuntur; et per manus simplicium Adolescentium circumeunt. Horum Romanensium primus inventor fuit Heliodorus Phœnix Episcopus Tricensis in Thessalia, ut enarrat Nicephorus; *lib. 12. cap. 34.* Ille cum talem Romanensem tempore suæ juventutis inscripserit, cujus lectio facile poterat Juvenes impellere ad exitiosos amores, Synodus Provincialis, cognito hoc periculo, eam Heliodoro imposuit conditionem, ut vel opus suum traderet flammis,

vel Episcopatu renuntiaret; at ille maluit suæ dignitati cedere, quam opus suum destruere.

IX. Hujusmodi Romanenses non sunt quidem universe damnati de jure Ecclesiastico, nam in Indice (*Regula 7.*) tantum damnantur libri, qui res lascivas ex professo tractant, aut docent; tamen de jure naturali, ut optime advertit quidam doctus Auctor, *Continuator Tournely to. 3. Decal. cap. 1. art. 1.* sæpe sunt per se vetiti propter grave damnum, quod legentibus inferunt; in ipsis enim virtus quanto minus patet, tanto magis nocet. Scribit de hujusmodi libellis Alexander Tassoni, *lib. 7. Pensieri diversi cap. 11.*, col leggere accidenti, e stragemmi amorosi; particolarmente nelle solitudini, e negli ozj, si appresentano fantasmi oscuri sotto apparenza di diletto, e l'ingegno vi si abbandona. Porro ipsi non apertæ impuditiæ scātent, sed animum ad profanos amores mirabiliter incendendo, illum obtenebrant, a Deo alienant, et vehementer ad malum inclinant, ita ut occasione oblata homo facile in infandas libidines ruat, et pertinacius in ipsis deinde perseveret. Et insuper hic notandum, quod sæpius Patresfamilias rei sunt de hoc damno, quia ipsi tenentur eripere hos improbos libellos e manibus filiorum; et si non faciunt, intelligant, non posse a culpa excusari; et minime deinde querantur, si filii utilia studia negligant et despiciant, quia ipsi delectabili illi Romanensium lectioni assuescendo, alios proficuos libros legere postea fastidiunt et horrent; et sic remanent rudes, et evadunt. Joannes Gerson scribens contra quendam Romanensem, inscriptum *de Rosa*, damnationem, asserti Cæsaris Augusti libri Ovidii, deinde, exclamat; *Oh Deus, ob presentis temporis mores! Inter Paganos paganus Ju-*

Ac et incredulus Paganum contemnat, qui doctrinam scribit quæ ad fatuum alliciebat amorem, et inter Christianos tale opus sustinetur, laudatur, defenditur!

X. Similis farinæ est liber inscriptus, *Pastor fidus* (hodie jam merito expresse damnatus); cujus non defuit quidam insipiens, ut refert Petrus Bayle, *Diction. verb. Guarin. Remarg. liv. C. pag. 1414.* qui tutelam hujus perniciosi libelli assumpsit, inepte dicens nihil damni eum allaturum; si Puellæ a se repellant Amasios. Sed bene idem Bayle, licet vir impius, et sine fide, sic defensorem illum insulsum exprobrat (ejus verba a gallico idiomate ad latinum transferimus): *Respositio hæc sophistica est, nam ipsa conditionem exigit, quam liber idem difficillimam reddit. Duas tu res requiris, ut tuum legamus opus, et ut Amasios repellamus. Si hæc duo simul requiris, injustus es, quia idem nostrum poema vim repellendi nobis aufert. Illud porro amoribus nos implet, concupiscentiam accendit, mentem deturbat: illud ad Amosiorum præsentiam expetendam nos violenter impellit. Sed dato quod eos repelleremus, nonne propter hujusmodi narrationes multi impuris passionibus expositæ ac excusatæ misere inveniremur? Et deinde prosequitur Bayle ad exhortandum, quod hæc librorum genera undique et omnino aboleantur.*

XI. Scripsit Cicero, lib. 2. *Tusculan. Quæst. Videsne Poetæ quod mali adferant? molliunt animos nostros. . . . nervos omnes virtutis elidunt.* Hinc Quintilianus, lib. 1. cap. 13. prohibuit, ut unquam libri Horatii, aliorum similium Poetarum pueris explicentur; et S. Hieronymus dixit: *Dæmonis cibis est Poetarum carmina.* S. Hieron. Ep. 136. Ipse Lutherus,

quamvis moribus foedissimus, scripsit: *Necessarium est, ut libri Juvenalis, Martialis, Catulli, et Priapea Virgilii ex omnibus locis et scholis exterminentur, quia tam turpia et obscœna scribunt; ut sine magno detrimento juventutis non possunt legi, Lutherus tit. de Doctis. Similis, imo perniciosior est liber pestiferus Boccacii (adhuc ille, qui expurgatus dicitur, et circumfertur), qui meo sensu plus Juvenibus nocere potest, quam opera Lutheri et Calvinii. At ibi, proferunt aliqui, selectum idioma discitur, et plura adsunt, quæ ad bonos mores instruunt. Sed bene respondet huc Joannes Gerson, scribens adversus Romantiam de Rosa: *Sunt ne quæso propterea mala in eo delecta? Ignis est periculosior. Hamus nocet pisci, si coopertus sit esca. Gladius unctus melle ferit ne minus?* Subdit sapienter Gretserus: *At hæc bona pura et sincera in Catholicorum libris reperies; quid ergo opus divertere ad lutulentos illos rivos? Quis non libentius aquam limpidam bibit, quam veneno tinctam, licet veneni segregandi non sit ignarus? Saltem enim periculo exitii caret, quisquis aquas omnis contagionis expertes bibit.* Gretserus de Jure et More prohib. libros lib. I. etc. cap. 29. Scripsit etiam S. Augustinus adversus legentes Terentium, ut verba addiscant: *Non omnino per hanc turpitudinem verba ista commodius discuntur, sed per hæc verba turpitudine ista confidentius perpetratur. Non accuso verba, sed vinum erroris quod in eis nobis propinabatur.* S. August. lib. I. Confess. cap. 16.*

XII. Sed ad nostrum propositum redeamus, et concludamus ex omnibus dictis constare, quod ipsius naturæ judicium sit libros illos, qui Religionis aut bonis moribus officiant, omni modo

extirpandos, ut Theologi omnes docent, imo addunt, ne cum licentia quidem Pontificis lectionem permitti posse illius libri, qui subversionis occasio alicui esse posset. *Juvenin. Theol. tom. 6. p. 7. Diss. 4. quæst. 1. cap. 6. §. 2. Continuat. Tournely tom. 2. Decal. cap. 1. art. 1. Graveson Hist. part. 2. Colloqu. 5. Busemb. lib. 2. c. 4. dub. 3. num. 6. Habert tom. 3. tract. de Virt. theol. art. 1. cap. 4. quæst. 9.* Subdit autem doctissimus *Sylvius apud Continuat. Tournely loc. cit.* neminem posse Hæreticorum Opera legere sine proximo periculo gravis damni, nisi tribus saltem quatuorve annis Theologiæ operam dederit. Si igitur Fontes, ut supra vidimus, ad ipsorum falsam Religionem consecrandam, libros adversantes aboleri necesse putarunt; quanto magis Ecclesia incumbere debet, ut veram Religionem illæsam custodiat? *Necesse est* (dixit Theodosius in l. *Jubemus. C. de Summa Trinit.*) *ut quæ scripta vel Deum accendunt ad iracundiam, vel animos Hominum in perniciem et fraudem impellunt, ad nullius aures perveniant.* Et *Marcianus apud Concil. Chalcedon. act. 3. et vide l. Quicumque. C. de Hæret. et Manich. dicit: Materia subtrahetur erroris, si peccatorum et doctor defuerit, et auditor, et pravitatis facinorosa vestigia in flammis combusta depereant.* Item *Carolus V. in suo Edicto dato Buxellis anno 1550. sapienter sic protulit: Si optimi quique cibi unius tantum guttæ veneni, quæ humanum corpus læderetur, infusione suspecti sunt omnino abjiciendi; quanto magis ea scripta, quæ tantis, et tam noxiis animabus venenis passim infecta sunt, non solum nobis cavenda sunt, sed etiam, ne aliis noceant, ab omnium hominum memoria sunt obliteranda?*

CAPUT II.

Demonstratur quod sancta Dei Ecclesia usque ab initio, ex Apostolorum præcepto, pro abolitione pravorum librorum sollicita fuit.

1. **C**ommuniter Theologi tradunt dogma esse, veritatemque Fidei, quod Ecclesia, et pro ipsa ejus Caput Romanus Pontifex, utpote Christi Vicarius, jurisdictionem ab ipso Domino acceperit prohibendi Fidelibus lectionem librorum, sive de Religione impie tractantium, sive contra bonos mores, aut Ecclesiæ Disciplinam aliquid continentium. *Suarez de Triplici Virt. Disp. 20. Sect. 2. n. 4. Cardinal. Albit. de Incost. in Fide cap. 30. n. 186. Charles lib. 7. c. 18. n. 3. Braschius de lib. Eccl. to. 3. c. 26. n. 6. Anonym. resp. ad Hist. de Inquis. E. Pauli pag. 226.* Equidem si hæc facultas penes Ecclesiam non esset, et Fideles in hoc parere illi non tenerentur, nec Fideles illæsa servari posset, nec Christus satis Ecclesiæ suæ providisset. *Frustra Ecclesia*, bene ait Baronius *ad ann. 447. n. 7. laboraret in hæresibus extirpandis, bonisque moribus fovendis, nisi unde scatet errorum, ac vitiorum colluvies, fons penitus obstrueretur.* Patet equidem, quod cura et jus removendi e manibus Fidelium noxios libros, specialiter Ecclesiæ competit: illi nam soli datum est de Fidei, et morum causis decernere, ovibusque suis bona pascua ad pascendum designare. Recte hinc docent Doctores (Vid. *Honorat. Tournely de Eccl. t. 5. quæst. 5. ar. 3.*) quod Ecclesiæ circa libros censura, seu judicium sit omnino infallibile: *Ecclesiæ enim,*

ut ait Natalis Alexander *Hist. Tom. II. ad Sec. 6. Diss. 5. pag. 448. Edit. Neap. cum sanam doctrinam ab hæretica discernere pro suo judicio datum sit a Christo, et cum quælibet doctrina libris aliquibus contineatur, operæ pretium erat, ut Ecclesia in judicio quod tulerit de libris, in quibus de Fidei et moralis Christianæ quæstionibus agitur, non posset deficere. Nemo quippe Pastorem illum censebit idoneum ad oves pascendas, qui noxia pascha a salutaribus certo distinguere non posset. Inepte igitur Ecclesiæ Fidelium cura esset demandata, si certa scientia ad libros rectæ vel improbæ doctrinæ dijudicandos ipsi tributa non fuisset.*

II. Quod autem mos Ecclesiæ prohibendi et aboleudi pravos libros sit ex traditione, et præcepto Apostolorum, plura demonstrant. Primo enim constat hanc disciplinam semper et ubique in Ecclesia viguisse, quin aliquis Pontifex, aut Concilium possit indicari a quo ipsa initium sumserit. Dicit Origenes: *De his, qui diversa ab Ecclesiis docentes divinam pertulerunt ultionem, si judicaretur, nonne judicarent, ut si quid scriptum reliquerunt, universa pariter cum ipsorum cineribus deperirent? Origen. Hom. 9. sup. Num.* Ergo jam ex tempore Origenis mos vigebat erronea scripta extirpandi. Sensus Ephremi, Tertulliani, et Cypriani jam supra exposuimus. Alexander Alexandrinus (qui vixit tempore Concilii Nicœni) enarratis damnis, quæ Fidei inferébant Hæreticorum libri, dicit scripta illa suscipere non potuisse. *Alex. Alexandrin. Epist. ad Alex. C. P. apud Theodor. lib. 1. Hist. cap. 4. et apud Baron. ad ann. 318. n. 85.* Idem testantur Arnobius, apud Baron. ad ann. 56. n. 302. S. Athanasius de Incarn. Verb. apud Braschium, Socrates Hist. lib. 2. cap. 24. et

Historici omnes, recenter conversos ab hæresibus nusquam fuisse in Ecclesia receptos, nisi postquam cunctos codices, quos haberent, ultro concremandos detulissent. Item Nazianzenus *Orat.* 18. notat, S. Cyprianum non aliter receptum fuisse, nisi cum attulerit plures libros comburendos, S. Augustinus idem confirmans, de quodam Hæretico loquens, sic scripsit: *Perierat iste, nunc quæsitus, inventus, adductus est. Portat secum codices incendendos, per quos fuerat ipse incendendus? ut illis in ignem missis, in refrigerio transeat.* S. August. in *Psalm.* 51. in fin. Idem tradit Damascenus de quodam Theuda, S. Joan. Damasc. apud Bejerling. verb. *Liber.* Præterea in Apostolicis Constitutionibus (lib. 1. cap. 6.) sic habetur: *Abstine ab omnibus libris Gentilium, . . . Quid autem tibi cum alienis sermonibus, aut legibus, aut falsis Prophetis, quæ quidem Homines a Fide recta detorquent?*

III. Constat igitur juxta receptam Augustini regulam, de *Bapt.* lib. 4. cap. 24. morem cavendi ab impiis libris, ipsosque concremandi, ab Apostolis demanasse; S. Paulus enim dixit: *Rogo autem vos Fratres, ut observetis eos, qui dissensiones, et offendicula, præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt, et declinate ab illis.* Rom. 6. 17. Idem Apostolus sic monuit Timotheum: *O Timothee, depositum custodi, devitans profundas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiæ.* 1. Tim. 6. 20. Significavit hic Apostolus principia Gnosticorum, et falsas doctrinas Simonis, Nicolaitarum, aliorumque Hæreticorum ævi illius, admonens Timotheum, ut se et Fideles ab eis removeret. Item eidem scripsit: *Profunda autem, et vaniloquia devita; multum enim proficiunt ad impie-*

talem, et serpo eorum ut cancer, serpit, ex quibus est Hymeneus, et Philetus, qui a veritate exciderunt, et subvertunt quorundam fidem. 2. Tim. 2. 16. Illud devota importat quidem cavere non tantum a sermone, sed etiam a scriptis Hæreticorum. Atque si Apostoli Fidelibus præceperunt ne quidem *Ave* dicere Hæreticis (2. *Joan. 1. 10.*), quanto magis putandum jussisse cavere ab eorum codicibus, dum nulla pejor cum Hæreticis potest esse communicatio, quam in legendo eorum scripta?

IV. Tandem quod mos ille avertendi Fideles a scriptis impiorum hominum, ab ipsis Apostolis fuerit inductus, constat ex actibus Apostolorum, ubi legimus: *Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, et combusserunt coram omnibus, et computatis prætiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium; et crescebat fortiter verbum Dei, et confirmabatur. Act. 19. 19.* Valde insipienter ait Pecunius *Apol. Cap. 18. n. 495.* textum hunc non jam intelligi de libris hæreticis, sed de curiosis, et sortilegiis. At si, respondetur, Apostoli opus esse judicabant libros sortilegos congregari, quanto magis hæreticos? Sed quidquid deliret Pecunius, S. August. testatur ut certum *post. trac. in Psal. 65. n. ult. Col. 442. Tom. IV.* quod omnes Sectarii, cum in Ecclesia recipiebantur, ad pedes Apostolorum suos codices afferebant ut cremarent: *Nostis, inquit, in Actis Apostolorum esse scriptum, quia multi perdit, et variarum doctrinarum Sectatores omnes codices suos ad Apostolos attulerunt, et incensi sunt libri multi.* Ipse impius Lutherus non rénuuit scribere: *Est ceteris exempli, et antiqui moris, infectos et improbos códices comburendi, quemadmodum legimus in Actibus Apostolorum. Vid. tom. 2. E-*

pist. ad Spalat. Idem faciendum scribit S. Cyprrianus de libris mordacibus : *Sì quando talia quorundam calumniosa temeritate conscripta sunt, legi apud nos non patimur.* S. Cyprian. *Epist.* 42. *ad Corn.* Idem scripsit Justinianus Imperator de libris hæreticis in suo Edicto ad Populum Constantinopolitanum.

V. Sed præstat nunc exemplis rem hanc magis elucidare. Quamvis videbatur de se permitendum Ecclesiæ Pastoribus *pro necessitate et tempore* libros Hæreticorum legere, ut eos confutare valerent, juxta Concilium Carthaginense IV. *Can.* 16. Attamen primis Ecclesiæ sæculis iidem Patriarchæ ab hujusmodi operum lectione se cavebant; vel cum esset necessitas; non sine magno legebant timore; *Ego vero* (scribit Dionysius Alexandrinæ Ecclesiæ Patriarcha) *in libris, et traditionibus Hæreticorum cognoscendis operam posui: execrandis quidem illorum sententiis animum meum tantisper coinquinans; hanc tamen ex eis utilitatem percipiens, ut illos tacitis apud me refutarem, multoque magis, quam antea, detestarer. Et cum Frater quidam ex Presbyterorum ordine prohiberet, me, veritus ne forte nequitia illorum et cæno commiscerem; quippe animum meum contaminatum iri timebat, et quidem verissime et ipsemet sentiebat. . . . E visione cælitus missa confirmatus sum.* Ita apud Euseb. *Hist. lib.* 7. *cap.* 7. Attende: quamvis Dionysius Patriarcha extaret tam magnæ Ecclesiæ, et libros Hæreticorum tantum ad eos confutandos inspiceret, tamen ex lectione animum suum nonnihil iniquationis, aut saltem perturbationis attraxisse fatetur. Et quod magis mirum est; licet Dionysius esset vir tanta sanctitate et doctrina præditus; ipse enim expulit Kiliastarum errores, et Nepotis Episcopi libros

expulsi, ipse primus Sabellii hæresim debellavit, et de ea Sixtum Papam reddidit certiorē, ipse contra Novitianos felicissime disputavit, ac Fabium Antiochenum mox in eundem errorem prolapsurum sustinuit: ipse scriptis confutavit etiam Paulum Samosatenum, Nepotianos, aliosque Hæreticos: et tamen, his non obstantibus (ut refert Eusebius), Fideles cum noverint Dionysium libros Hæreticorum evolvere, magnum scandalum passi sunt; imo de hoc apud Pontificem eum accusarunt, et Pontifex reprehendit, ac prohibuit ne Hæreticorum lectionem prosequeretur, ubi suis offendiculum præberet. Præterea narrat Socrates *Hist. lib. 6. cap. 15.* quod Theophilus ejusdem Alexandrinæ Ecclesiæ Patriarca, vir doctissimus, cum perlegisset Origenis libros *de Principiis* (quos ipse omnium primus damnavit), non modo a suis objurgatus est, sed in Concilio damnatus, ubi excusationes ab eo allatæ nequaquam admissæ fuerunt.

VI. Usque ab Ecclesiæ primordiis, hoc ipso quod aliquod opus ab Hæretico nosceretur conscriptum, etiam nulla emanata speciali prohibitionē, illud legere (saltem generaliter loquendo) vetitum erat. Sic respondit S. Gregorius Anastasio Patriarchæ Antiocheno interroganti, an damnato quodam Hæretico, omnia ejus opera statim damnata habenda essent? Vid. *Card. Petra t. 1. pag. 8. in Const. Gelassii*, Valde etc. Præterea, cum in domo cujusdam Athanasii Presbyteri Monachi in Isauria inventus fuisset codex, in quo errores aliqui contra Fidem continebantur, Joannes Episcopus, damnato codice, ipsum a Monasterio expulsi; transmissitque acta ad S. Gregorium, qui rem probavit; sed cum Athanasius asseruisset ignoranter egisse, Gregorius ei reditum ad Monasterium

concessit, expresse tamen prohibens illius operis lectionem. *S. Gregor. ep. ad Athanas.* 64. *lib. 5. cap. 164.* Hinc notant Editores, Congregatione. *S. Mauri Tom. 2. Oper. S. Greg. Epist. lib. 6. ad Epist. 66. Nota C.* antequam jam fuisse apud Romanos Pontifices libros proscribendi potestatem, et disciplinam, cui parere etiam Orientali Ecclesiae Patriarchæ, et alii tenebantur.

VII. Hinc etiam illud eruitur, eos, qui Hæreticorum libros legissent, vel habuissent, semper reputatos fuisse de hæresi suspectos, ac ut tales puniri potuissent. Vid. *Archid. Jo. Andr. etc. in cap. Filii. de Hære. lib. 6. Ananiam in cap. Episcopus. de Hæres. Rojas Sing. in Fav. Fidei Sign. 124.* Et quod tandem in primis Ecclesiae sæculis omnia Hæreticorum scripta fuerint igni damnata, ex eo Eruditi demonstrant, quod cuncta sic perierint, ut omnium pene Hæreticorum ne nomina quidem hodie haberentur, nisi illorum Ecclesiae Patres meminissent. Ubi sunt enim Arianorum innumeri libri Orientem replentes? Ubi plura Volamina Apollinaris, Celsi, Manetis, et Gnosticorum? De illis omnibus factum est id quod dixerunt Patres Concil. Constantiopolitani II. *cap. 1. Hæreticorum quidem effrenatas linguas, et impiissima conscripta patri mendacii Diabolo connumerantes, illis dicimus: Omnes vos convalescere facitis flammam ignis: ambulatis in lumine ignis vestri, et per flammam quæ incendistis.*

VIII. Hic etiam sedulo notandum id quod tradunt Baronius, *ad ann. 490. a n. 21. ad 47. Cardinalis Albitius, de Inconst. in Fide cap. 30. num. 155. Braschius, de libert. Eccl. tom. 3. a. 26. n. 13. Ludovicus Bail., tom. 1. Summ. Concil. in Cong. Lat. II. in fin. et alii, nimi-*

ram quod ex primis Ecclesiæ sæculis nos fuit , ut quilibet libros suos subjiceret examini et censuræ Summi Pontificis , prout fecisse testantur in Occidente Cæsarium Arelatensem , S. Honoratum , Gennadium , et alios. Fecit et Episcopus Possessor , qui cum de codicibus suis , quos ad Hormisdam pro examine et correctione direxerat , responsione non dignaretur , sic illum interpellavit : *Codicem tractatum ante hac direxisse memini continentem, B. Pauli Epistolarum explanationes; pro quibus rescripta gratulari non merui. Unde simili prece depono; ut prærogativam benedictionis vestræ competenti responsione merear adipisci. Epist. Possessor. ad Hormisd.* Inter Epist. Hormisdæ, Fecit et Anselmus , prout constat ex ejus Præfatione ad Urbanum II. *Libri de Fide Trinitatis etc.* Idem fecit S. August. quoad libros suos contra Pelagianos , quos ad S. Bonifacium transmisit. *S. August. lib. 1. contra duas Epist. Pel. cap. 1, n. 3.* Idem fecerunt Orientales prout Dionysius Alexandrinus , Joannes Orthodoxus , Photius , et alii , præsertim Eulogius Patriarcha Alexandria , scripta sua censuræ S. Gregorii submittere , ut apparet ex ejusdem Gregorii Epistola. *S. Greg. lib. 8. Indict. 3. Ep. 35. , et 42.*

IX. Item inter scripta Abbatis Joachimi chartula inventa fuit ann. 1200. ipsius manu subscripta , dicens : *Universis quibus , in qua ista leguntur. Pro angustia temporum non potui hucusque opuscula prædicta , præter librum Concordiæ , Apostolico culmini præsentare , ut ab eo corrigerentur , quia ea conditione suscepi dictanda , ut cui datum est , omnimode magisterium præsentarem. Si me contigerit prius egredi ab hac luce quam possim , rogo ex parte Dei omnes Coabbates meos , et Priores , et ea qua*

posse videor auctoritate præcipio, quatenus præsens scriptum aut exemplar habentes secum; ac si pro testamento opuscula (quancūvis poterunt) collecta omnia, relictis in salva custòdia exemplaribus, Apostolico examini repræsentent; recipientes ab eadem Sede, vice mea, correptionem, abjiciens quod ipsa abjicit, suscipiens quod ipsa suscipit, etc. Apud. Natal. Alexand.

X. Item S. Julianus Toletanus Episcopus circa annum 685. subjecit examini Benedicti II. Apologiam suam adversus obtretractores Concilii VI. universalis; Pontifex in ea nonnulla reprobavit, quæ cum iterum recte explicasset Julianus, ac iterum opus cum explicatione ad Sergium Papam transmisisset, Sergius opus approbavit, et aliis legendum indixit. *Natal. Alex. Hist. ad sec. 7. cap. 3. art. 22.* Refert Baro-
nius *ad ann. 1186. num. 26.* de quodam Gothofrido; qui fuit Notarius Conradi III. et Frederici I. ac Henrici VI. quod iste, quamvis esset in Curia præfatorum Principum tam adversantium Ecclesiæ juribus, tamen pro certo habuit Romanorum Pontificum proprium esse librum recognoscere et approbare. Sed præstat hic ipsum audire Gothofridum; qui in Præfatione ad Opus suum chronicum, quod anno 1189. transmisit ad Urbanum III. sic scripsit: *Si quod Historiarum opus conficitur, ratio suggerit, ut antequam in publicum deveniat, Apostolico examini præsentetur. Quapropter hoc opusculum ante vestrum examen protuli, ut si per Vos fuerit approbatum; ad alias Ecclesias dirigetur: Item Patres Synodi Suesionensis ann. 1121. sanxerunt libros Petri Abaelardi hoc ipso damnatos reputandos, quod Romani Pontificis aut Ecclesiæ auctoritate commendati non apparerent. Petr. Abaelard. Ep. 1. ad Amicum, inter opera Petri*

Abbatis. Sic etiam Nicolaus Papa, cum Scotus Erigenas circa medium Seculum IX. volumina traduxisset S. Dionysii, S. Maximi, et aliorum, sine Ecclesiæ approbatione, eum acriter increpavit dicens: *Quia juxta morem Nobis mitti, et nostro debuit judicio approbari.* Et ideo præcepit statim scripta illa transmitti. Tandem ad hoc probandum unum suffecit Decretum Nicolai I. in *Con. 5. Romanorum. Dist. 19.* Ubi dictum fuit: *Romanorum Pontificum decreto cæterorum opuscula tractatorum approbantur, vel reprobantur.*

XI. Romani igitur Pontificis olim semper fuit præsidere arbitrum librorum omnium, sed ubi in immensum excrevit moles librorum, statuit Leo V. anno 1515. Constitutione probata in Concilio V. Lateranensi, et deinde confirmata in Regulis Indicis, ut non vulgentur libri cujusque generis absque licentia, et approbatione Ordinariorum, vel inquisitorum, sub pœna amissionis librorum, et suspensionis, ac excommunicationis pro Editoribus; qui si in excommunicatione ultra annum permanserint, erunt acriter puniendi. Et notandum quod præfata Constitutio Leonis jam reperitur adnotata in Archivio Regiæ jurisdictionis in Regno Neapolitano, ut refert Bartholomæus Chioccarellus, *Archiv. Reg. Jurisd. Tom. 17. Tit. 7.*

CAPUT III.

Fustus ostenditur Ecclesie præcipuum et proprium semper fuisse libros malos proscribere ; et hujusmodi jurisdictionem semper Ecclesiam exercuisse.

I. SÆCULO IV. Concilium Nicænum anno 325. Arii scripta damnavit ; *Nicephor. Histor. lib. 8. cap. 18.* et deinde Constantinus præcepit morte multati , qui librum aliquem ab Ario confectum statim non attulisset. *Apud Socrat. Hist. lib. 1. cap. 6.* Patres etiam pseudo-Concilii in Tyro circa annum 336. Marcellum Ancyranum ideo deposuerunt , quia sententiæ damnationis suorum librorum noluit acquiescere , nec illos igni tradere. *Socrates ibidem.* Theophilus Alexandriæ Episcopus anno 385. fuit primus , qui libros Origenis damnavit , prohibetque , ne sui illos legerent ; de quo eum postea Hieronymus , Epiphanius , et Damasus Papa valde commendarunt. At cum Origenis opera usque tunc ubique cum plausu perfecta fuissent , quidam Monachi in Palæstina dicebant , errata , si quæ in scripta Origenis irrepsisse ; hinc contentebant , non propter illa etiam reliqua esse damnanda ; Theophilus vero , hoc non obstante , ut refert Sulpitius Severus ; *Dial. 2.* Coegit renitentes pro potestate recta etiam universa cum pravis damnare , quia satis superque sufficerent libri , quos Ecclesia recepisset ; subdens respuendam esse penitus lectionem , quæ plus esset nocitura insipientibus , quam sapientibus profutura.

II. S. Epiphanius pariter , coacto Concilio

De prohibitionē etc. Cap. III. 475

cum Episcopis suæ Insulæ, eosdem Origenis libros proscripsit, suosque a lectione compesovit. Denique Anastasius Papa illos pariter damnavit. Vide *S. Hieron. Epist. 78. ad Pamn. ach.* Censuit Baronius *ad ann. 402. num. 12.* tantum *Periarchon* Origenis fuisse damnatum; sed in hoc aperte ei contradicunt Severus, Palladius, Sozomenus, Hieronymus, et alii, dicentes omnes codices Origenis vetitos fuisse. Eosdem deinde medio sæculo VI. Justinianus comburendos mandavit, de hoc ab Ecclesia requisitus; et non obstante plurimorum reclamatiōe, Editum condemnationis omnino executioni demandari voluit. Eodem sæculo VI. Concilium Carthaginense IV. (sed verius V.) anno 398, sic statuit; *Episcopum Gentilium libros non legat; Hæreticorum autem pro necessitate, et tempore.* Ita refertur in *c. Episcopus. Dist. 37.* Circa eadem tempora S. Joannes Chrysostomus Montani opera interdixit, ac igni tradidit. Vide *Nicephor. Hist. lib. 8. cap. 18.*

III. Sæculo V. Innocentius I. in sua Epistola anno 418. Pelagii, et Celestii opera damnavit. Præterea anno 431. Patres Concilii Ephesini, postquam libros omnes proscripserunt Nestorii; *Liberatus in Brev. cap. 10.* prævidentes autem non defuturos homines pertinaces, qui censuras despicerent, in Epistola Synodali Theodosium Imperatorem rogaverunt, ut obrectantes sua potestate punirēt; *Epist. Synod. Conc. Ephes. ad Theod. Act. 2.* et ideo Theodosius, ac deinde Valentinianus non solum bonorum publicatione, sed etiam capitis supplicio contumaces coercendos esse mandarunt, ut habetur in *l. Damnato. C. de Hæret. et Munich. et l. Jubeamus. C. de Summa Trinit.* Deinceps, cum Nestoriani curaverint circumferri libros Diodori

Tarsanensis, et Theodori Mopsuesteni, in quibus Nestorii errores magna ex parte latebant; Cyrillus Alexandrinus, et Acacius Metropoli-
 tæ Armeniæ, coactis Synodis, illos proscripserunt, caveruntque ne Fideles eos haberent. *Liberatus in Breviar. cap. 10.* Item anno 451. Concilium Chalcedonense libros Euthychetis damnavit; *Concil. Chalcedon. Act. 2.* et eodem tempore insuper mandavit, ut omnes Manichæorum libri flammis traderentur; *Platina apud Braschiam loco supra cit.* ac proinde Marcianus Imperator horum Canonum contemtores damnavit pœna deportationis; atque si impia dogmata postea docuissent, pœna mortis; *Extat apud Concil. Chalced. Act. 3. et vide etiam Baron. ad ann. 418. et 419.*

IV. Eodem Sæculo V. iterum S. Leo libros Manichæorum proscripsit, ut refert S. Prosper in *Chron. ad ann. 44.* sic scribens: *Diligentia Papæ Leonis innotuit, qui Manichæos de secretis suis erutos, et oculis totius Ecclesiæ publicatos omnis dogmatis sui turpitudinem et damnare fecit, et prodere, incensis eorum codicibus; multique Orientalium Sacerdotes industriam Rectoris sunt imitati.* Idem S. Leo scripsit: *Curandum esse, et Sacerdotali diligentia maxime providendum, ut falsati codices in nullo usu lectionis habeantur. Apocryphæ autem Scripturæ non interdiciendæ, sed ignibus congregandæ.* Unde si quis Episcoporum apocrypha haberi per domos non prohibuerit, hæreticum se noverit judicandam; quoniam si alios ab errore non revocat, seipsum errare demonstrat. S. Leo *Epist. 15. alias 93. c. 15. Edit. Ven.* Idem S. Leo, ut legitur in suo Responso ad S. Turribium, scripta damnavit Apollonistarum, et Dicitinii Episcopi Asturicensis (qui tamen ab er-

rorē jam resipuerat) sic. inquit : *Sed nemo hæc Catholicus præsumat , nec inter Catholicos censeatur , quisquis utitur scriptis , non solum ab Ecclesia Catholica , sed etiam a suo Auctore damnatis.*

V. Eodem Sæculo V. putatur prodixisse celebre Decretum de Censura librorum , Gelasio attributum. Baronius *ad ann. 69. num. 4.* cum aliquibus aliis Damasum credit Decreti illius auctorem , Gelasium vero promulgatorem ; sed Pearsonius in *Vindic. Ignatian. Lib. 1. cap. 4.* ex antiquissimo codice , in Angliam perlato a Lanfranco ex Cænobio Beccensi , legi titulum : *Decretum Gelasii Papæ de recipiendis , et non recipiendis libris ; quæ sunt scripta ab eo cum 70. eruditissimis Episcopis.* Et idem confirmat Gratianus , Lupus Ferrariensis , aliique cum Nicolao Papa. *Epist. 42. ad Episc. Galliæ. Lupus Ferr. Epist. ad Carol. Calv. in fin. Gratian. c. Sancta Rom. Dist. 15.* Non obstat quidam codex apud Baluzium ; ubi Decretum illud adscribitur Hormisdæ Papæ , nam , ut referunt idem Baronius , Pagius , Card. Noris , et alii , *Baron. ad ann. 420. n. 21. Pagius ibi in Crit. ann. 494. n. 4. Noris in Cænotaphii Pisanis Diss. 4. §. 1. P. Orsi Hist. Eccles. ad ann. 494.* idem Hormisda scribens ad Possessorem Episcopum , asserit jam pridem extitisse Decretum , dicens : *Quæ essent catholica dogmata (in illo Decreto) definiuntur , ac certa librorum , etiam veterum in auctoritatem recipienda.* In Decreto autem Hormisdæ legitur : *Non solum repudiata (nempe Hæreticorum scripta) , verum ab omni Romana , et Apostolica Ecclesiâ eliminata , atque in suis Auctoribus anathematis indissolubili vinculo in æternum consistemus esse damnata.* Abbas de Fleury scribit

Tom. 49. Orat. 7. sup. Hist. Eccl. n. 13. et Tom. 7. pag. 64. in eo Decreto simplicem directionem ad cautelam dari; non vero præceptum prohibitionis, quia nullæ in ipso adsunt censuræ, seu poenæ injectæ. Sed perperam, nam verbum eliminata satis demonstrat, quod scripta illa jam ab Ecclesia fuerint damnata. Quomodo autem asserere potest Fleury in illo Decreto nullam adesse censuram impositam, dum in eo legitur, Sub anathematis indissolubili vinculo? Accedit quod Clemens VIII. in Constitutione Sacrosanctum, data die 17. Octobris anno 1595. testatur Gelasium sub censura librorum illorum detentores jam damnassee. Accedit insuper, quod Patres Concilii Tridentini, ut refert Cardinalis Pallavicinus, Hist. Conc. Trid. part. 2. cap. 18. et 19. ex digestis a Gelasio arguerunt non esse opus in prohibitione librorum, ut citentur Auctores, quorum sunt libri interdicendi. Alius autem Auctor, nempe Van-Espe part. 1. tit. 22. de Congr. Card. c. 4. n. 2. dicit in laudato Decreto actum esse tantum de publica, non autem de privata lectione. Sed etiam perperam, nam in Decreto dicitur, Cum hæc ad Catholicorum manus devenerint; quis non videt hic etiam de privata lectione fieri sermonem?

VI. In sæculo VI. anno 536. Patres Concilii sub Menna Constantinopolitano proscripserunt libros Severi, Petri Antiocheni, et Zoaræ, dicentes: *Abjicimus, et anathemate ferimus omnia ab ipsis conscripta.* Et deinde ab Imperatore petierunt, ut sua sanctione canones pro re illa statutos roboraret. *Synod. sub Menna action. 1.* Eodem tempore Papa Vigilius damnavit scripta Theodreti adversus S. Cyrillum; item libros Theodori Mopsuesteni, et Epistolam Ibæ; ac

deinde anno 555. libri illi in Concilio II. Constantinopolitano igni traditi sunt, et omnia eorum exemplaria, si quæ postmodum invenirentur, sub excommunicatione vetita. De libris pariter Priscillianorum in Concilio I. Bracharensi anni 563. sic legitur. (*ibi in Can. 17.*). *Si quis Scripturas, quas Priscillianus secundum suum depravavit errorem, vel tractatus Dictinii (quos ipse scripsit, priusquam converteretur) legit, aut defendit, anathema sit.* Pariter in Concilio Toletano III. anni 689. habetur: *Sancitum est, ut libri omnes Hæreticorum igne comburendi darentur.* Baron. ad ann. 589. num. 44. In sequentibus sæculis anno 649. in Concil. Romano sub Martino I. *Can. 18.* dictum fuit: *Si quis non respuit, et anathematizat animo et ore nefandissimos Hæreticos (nempe Theodorum Pharaitam, Cyrum, Sergium, et Paulum Pyrrhum) cum omnibus impiis eorum conscriptis condemnatus sit.* Et in *Act. 4.* damnata fuerunt, et sub anathemate prohibita scripta commentitia Meunæ, et Vigili Papæ de unica Christi voluntate. Et in Trullano anno 692. *Dan. 63:* proscriptæ fuerunt quædam apocryphæ Martyrum Historiæ, et flammis traditæ. Item anno 745. S. Bonifacius Episcopus Moguntinus, Sedisque Apostolicæ Legatus Concilium advocavit, cujus imperio scripta impii Adalberti combusta fuerant). Deindeque Zacharias Papa in Concilio Romano idem confirmans dixit: *Optime provisum a vestra sanctitate, ut conscripta illius omnia igne concrementur: Apud Baron. ad ann. 745. num. 36.* Item in Concilio Nicæno II. ann. 787. proscripti fuerunt aliqui Iconoclastarum libri, his verbis: *Anathema illis libris, et eis qui legunt. Ibi Act. 2.*

VII. Nono sæculo Nicolaus Papa, cum re-

quisitus fuisset a Bulgaris, quid faciendum de libris allatis a Saracenis; Respondit: *Utque noxii et blasphemii, igni tradendi. Nic. Papa Epist. ad Bulgar.* Præterea Adrianus Papa anno 869. sic Basilio Imperatori scripsit: *Cuncta decernimus exemplaria (Photii) prorsus a possessoribus ablata igne cremari; nec superesse apud quemlibet ex his unum apicem, nisi forte quisquis totius nominis Christiani dignitate, anathemate percussus, carere voluerit. Accendatur etiam tuæ zelus pietatis etc.* Sicque prosequitur Pontifex, rogans Imperatorem, ut ipse suis etiam Edictis pœna coereret inobedientes. *Apud Bajer. ling. verb. Dedecus lit. f.* Concilium Tullense XIV. anno 860. *Can. 4.* confirmavit Canonem IV. Concilii Valentini III. qui de libris Scoti Erigenæ ita statuerat: *A pio Fidelium auditu penitus explodimus, et ut talia et similia scripta caveantur, auctoritate Spiritus Sancti interdicimus.* Leo IX. anno 1050. in Concilio Vercellensi sub anathemate pariter damnavit librum Scoti de Corpore Christi. Honorius III. anno 1225. confirmans Acta Concilii Senonensis proscripsit alium præfati Scoti librum *de Naturis. Lanfranc. de Corp. Dom. cap. 4.* Præterea in Concilio Romano sub Nicolao II. anno 1059 Berengarius, ejuratis erroribus, adducere omnes suos suorumque libros coactus est, qui omnes concremati fuerunt. *Lanfranc. loc. cit.* In Concilio Suessionensi anno 1121. coactus est Petrus Abealardus sua scripta propriis manibus igni committere. *Gaufrid. in Vita S. Bernardi lib. 3. cap. 5.* Innocentius II. sub excommunicatione mandavit, ut qui haberet libros præfati Abealardi, et Arnaldi a Brixia, illos statim combureret. *Exstat in Concilio Later. in fine.* Idemque præceptum datum fuit anno 1140. in Concilio Se-

nensi. *Apud. S. Bernard. ep. 115. ad Iwonem. Card. Idem de libris Gilberti Porretani statuit Eugenius III. anno 1148. In Concilio Rhemensi, ut refert Gaufridus dicens: Dominus Papa Apostolica auctoritate capitula ipsa damnavit, districte præcipiens, ne eundem librum legere, vel transcribere quis auderet. Gaufrid. ap. Graves. tom. 1. Hist. past. 4. Coll. 4. et ap. Nat. Alex. tom. 13. pag. 77.*

VIII. Pariter Concilium Parisiense ann. 1204. damnavit libros Davidis a Dioando: *Qui libri, ait Rigorgus, de Gestis Philipp. apud Petav. in Prolog. c. 3. n. 8. et apud Natal. Alexand. tom. 16. pag. 156. jussi sunt omnes comburi; et sub pœna excommunicationis cautum est in eodem Concilio, ne quis eos de cætero scribere, legere præsumeret, vel quocunque modo habere.* In concilio Toletano 1229. vetitum fuit, ne Laici cujuscunque generis, et status penes se haberent, durante hæresi, quencunque librum sacræ Scripturæ, exceptis Psalterio, et Breviario. *Concil. Toletan. Statut. 13. apud Harduin. to. 7. Collect. col. 178.* Et quoniam Hæreticorum est sacras Scripturas in vernaculam linguam vertere, ut illas modo suo interpretantes erronee postmodum tradant suis addiscendas, ideo Synodus Biterrensis anno 1245. (*cap. 36.*) interdixit omnes Scripturæ libros vulgarem in linguam traductos. Idem statuerunt Concilia Hierosolymitanum, Mechlinense, Cameracense, et alia plura, quæ observari possunt in libro edito Parisiis anno 1661. ex præcepto Cleri Gallicani sub titulo: *Collectio Auctorum, qui ex professo sacræ Scripturæ in vulgarem linguam translationis damnarunt.* De hac re adest etiam quarta Regula Indicis. Insuper Papa Clemens XI. proscripsit Propositionem 79. *Ques-Ligu. Theol. Tom. I.*

nellii, quæ dicebat: *Utile, ac necessarium est omni tempore, omni loco, et omni personarum generi studere, et cognoscere spiritum, et pietatem, et mysteria sacræ Scripturæ.* Præterea Cancellarius Parisiensis, et Doctores regentes jussu Gregorii IX. libros Thalmudos publice concremarunt. *Natal. Alexand. Tom. 16. pag. 41.* Idem statuerunt Clemens IV. Honorius IV. Joannes XII. et alii, Vide *Sixtum Senens. lib. 2. tom. 1. pag. 202.*, et ex sola Bibliotheca Judæorum, quæ erat Cræmonæ, combusta sunt duodecim millia exemplaria. Insuper Julius III. Constitutione 23. *Cum sicut jus*, præcipit quoscunque Codices Judæorum ex eorum domibus eruendos, et concremandos: et Clemens VIII. Constitut. 20. *Cum Hebræorum*, omnibus facultatem ademit, adhuc Inquisitoribus, et Legatis a Latere, impertiendi licentiam ad eos legendos.

IX. Alexander IV. Const. *Romanus Pontifex*, anno 2256. sub excommunicatione. vetuit, ne quisque haberet scripta Gulielmi a Sancto Amore, mandavitque, ut intra octo dies illa comburerentur; et omnes paruerunt. Vide *Guillelm. Nancium in Vita S. Ludov. ann. 1225.* Pariter Petrus Tarraconensis Archiepiscopus auctoritate Alexandri V. anno 1260. sub anathemate libros Laurentii Lulli proscripsit; et cum deinde anno 1376. Gregorius XI. prohibitionem confirmasset, Petrus Aragoniæ Rex de illa moerens Pontificem rogavit, ut opus Lulli iterum examinaretur ab Episcopo Barcionensi: sed hoc non obstante, proscriptio stetit, et Rex humiliter illi acquievit. Item Thomas Aurelius Archiepiscopus Cantuariensis, coacto Concilio Provinciali anno 1408. Oxoniæ prohibuit sub excommunicatione, ne quis legeret aut haberet

quemcumque librum ab Academia Oxoniensi, aut Cantabrigensi prius non probatum. Pariter Joannes XXII. in Concilio Romano anno 1513. plures damnavit, Episcopis curam injungens, ut omnes illi concremarentur. Vide *Labbe tom. 1. Conc. par. 2. et Natal. Alexand. tom. 16. pag. 231.* Idemque mandatum renovavit Concilium Generale Constantiense anno 1415. Illis perspectis nequeo intelligere, qua fronte possint quidam asserere Ecclesiæ tantum esse censuram dare de pravis libris, non vero illos prohibere, et comburere.

CAPUT IV.

Respondetur inanibus Adversariorum objectionibus, quibus impugnatur librorum prohibitio ab Ecclesia indicta.

I. **D**IVERSI diversa objiciunt. Alii absolute asserunt librorum prohibitionem per se nocuam, et injustam esse. Alii concedunt quidem ad Ecclesiam pertinere censuram ferre de libris, ad Princeps vero lectionem eorum prohibere, illosque comburere. Alii demum utrumque Ecclesiæ concedunt, quod possit nimirum libros damnare, et eorum lectionem interdicerē, sed autumant prohibitiones, quæ hisce temporibus ab Ecclesia prodeunt, omnino esse irregulares, et a recto ordine aberrantes, ac proinde non posse conscientias obstringere. Singula discutiamus.

II. Objiciunt igitur I. Injustam esse librorum prohibitionem, ex illo Apostoli: *Omnia probate, quod bonum est, tenete. 2. Thess. 5. 21.* Errat igitur Ecclesia Romana, temere dicunt librorum lectionem prohibendo, cum unicuique

ex præcepto Apostoli datum sit libros lectione probare, bona in eis inventa retinendo, mala autem reprobando.

III. Id confirmant auctoritate S. Hieronymi, qui cum argueretur ab aliis, quod Hæreticorum opera evolveret, sic respondit: *Si quis immurmurat, quare eorum explanationes legam, quorum dogmatibus non acquiesco, sciat me illud Apostoli libenter audire: Omnia probate, quod bonum est retinete. . . . Cur me lacerant Amici mei, et adversus silentem crassæ suæ grunnitant? Meum propositum est Antiquos legere, probare singula, retinere quæ bona sunt, et a Fide Catholicæ Ecclesiæ non recedere. S. Hieron. ep. ad Miner. et Alexandr.* Confirmant deinde exemplis, et dictis Theophili, et Dionysii Alexandriæ Episcoporum: Theophilus enim, cum reprehenderetur quod scripta Origenis legeret, reposuit: *Si quid boni in illis reperio, illud excipio; si vero spinosum quid visum fuerit, hoc tanquam aculentum prætereo.* Item Dionysius pariter reprehensus de lectione Hæreticorum, rem cum Deo in oratione conferens, cælestem vocem audivit ei dicentem: *Lege omnia, quæ in manus tuas veniunt; valebis enim omnia expendere, et probare.* Hinc Dionysius legit, et aliis (forte ipsum reprehendentibus) scripsit: *Acceptavi visionem hanc, tanquam apostolicæ voci conformem.* Apud Euseb. Hist. lib. 7. cap. 7.

IV. Addunt, quod etiam Hormisda Papa lectionem librorum pravorum non reprobavit, imo laudavit, eo quod alias non bene possent errores confutari, nec vitari, sic enim dixit: *Nec tamen improbatur diligentia per multa discurrens, sed animus a veritate declinans. Sæpe de his necessaria providetur, de quo ipsi æmuli con-*

vincantur, instructio. Nec vitio dari potest nosse, quod fugias: atque ideo non legentes incongrua in culpam veniunt, sed sequentes. Quod si ita non esset, nunquam Doctor ille Gentium acquievisset nunciare Fidelibus: Omnia probate, quod bonum est tenete. Hormisda epist. 70. ad Possessor. Quin et ipse Gelasius in Decreto supra laudato, eodem tempore quo damnata opera recensebat, sic ibidem adnotavit: Sed cum hæc ad Sathallicorum manus advenerint, B. Pauli Apostoli præcedat sententia: Omnia probate, quod bonum est tenete. Hinc Fleury, et Van-Espen inferunt Pontifices, ac ipsummet Glasium libros notatos damnassee, non ut eorum lectio prohiberetur, sed ut illi cum præventionē, et cautela legerentur; dum alias rigorosa prohibitio (ut ajunt) nonnisi pernicioſa esse potest, eo quod libertinos ipsa prohibitio magis ad lectionem impellit; et contra aufert cordatis viris, ut possint errores qui serpunt adnotare, et confutare.

V. Respondetur. Et primo quoad textum illum Apostoli. *Omnia autem probate, etc.* communiter dictum illud explicatur a Commentatoribus, *Estio, Cornelio a Lapide, Ugone, Natal Alexand. Tirino, et aliis*; nimirum quod omnia quæ dubia et incerta sunt, examine et probatione indigent, prout erant quædam prophetiæ, de quibus sermonem fecerat Apostolus in versu præcedenti, ubi dixerat: *Prophetias nolite spernere*: has voluit B. Paulus judicare, an veræ fuerint aut falsæ; jam pridem enim ab ipso Domino (*Deuter. 13. 3.*) mandatum fuit, ne Pseudo-Prophetæ a Fidelibus audirentur; Tertullianus autem misere in hæresim impegit, quia Montani, et insanarum Mulierum somnia ut prophetias habuit. Non igitur, inquit Estius,

de omnibus doctrinis verba illa dixit Apostolus, sed tantum de iis quæ de novo proferebantur a Fratribus, et nondum probata erant; hæc enim dijudicari oportebat, secundum id quod idem Paulus præcepit Corinthiis scribens: *Prophetæ duo aut tres dicant, et cæteri dijudicent.* 1. Cor. 14. Ea vero quæ ab ipso, aut ab aliis tradita erant Apostolis, non dijudicari vult, sed tene-ri; ut in 2. ad Thessal. cap. 2. inquit: *Tene- te traditiones, quas didicistis.* Et 1. Cor. 11. *Laudo vos, quod sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.* Præterea dicit Natalis Alexander, probare doctrinas librorum, non unicuique com- missum est, sed tantum Episcopis, quos Spiritus-Sanctus Ecclesiæ Dei præfecit, et maxime summo Pontifici Christi Vicario, ac totius Gre- gis Christi supremo Pastori. Pravi autem libri non damnantur ab Ecclesia nisi post diligens examen; nullum igitur iudicium aliud de illis operibus exspectandum, quæ jam Ecclesia im- probanda iudicavit.

VI. Quod vero ad S. Hieronymum attinet, certum est, quod ipsemet Sanctus Doctor le- ctionem pravorum librorum constanter reprobavit; in quadam enim Epistola ipse scripsit: *Do- ctorum hominum tractatus lege, eorum duntaxat quorum fides nota est; non necesse habes aurum in luto quærere.* S. Hieron. Epist. 10. ad Fu- riam. Hancque Epistolam animadvertens Maria- nus Victor, sic adnotavit: *Ubique sanctissimus Vir inculcat, ut ab Hæreticorum, apocryphisque voluminibus abstinamus; et improbat rationem, qua prætenditur aurum ex luto quæri.* In Oper. S. Hieron. tom. 1. pag. 10. in Scol. Præterea S. Hieron. summis celebravit laudibus Decreta Eusebii, et Dionysii, Alexandrini, quibus a lectione librorum Origenis Fideles arcebantur.

Præterea ipse Hieronymus auctor fuit, ut iidem Origenis libri proscriberentur Venerio Episcopo Mediolanensi, et a Pontifice Anastasio, cujus deinde Decretum undique ipsemet propogavit. *S. Hieron. Ep. 78. ad Pammach.* Ipsemet præterea laudat Pammachium, quod cum legisset Origenis Principia, *Exhorruit, et reclusit scripto, ne prolati in vulgus multorum animos vulnerarent.* Idem *Ep. 59. ad Avitum* Tandem testatur exemplar Origenis olim a se translatum nulli unquam præbuisse, ex quo adnotat Commentator: *Audiant hæc qui Hæreticorum libros passim sibi legendos fore contendunt, et salubrem Parentis Ecclesiæ prohibitionem despiciunt; venenum enim aureo etiam haustum poculo semper nocet.* *Marian. Vict. in pref. Epist.* Scribit alibi idem Hieronymus hac magni ponderis verba: *Melius est aliquid nescire, quam cum periculo discere.* *Sanctus Hieronym. Reg. Monach. tom. 9. Edit. Col. pag. 198.* Alibi demum, ut alia prætereamus, sic gravissime monet: *Nemo ad Lupanar mittit Virgines suas, quamvis quædam ibi reperiri possent de turpi corruptione lugentes: nemo Hæredem suum latronum turbas committit, ut discat audaciam: nemo in perforatum intrat cymbam, ut discat vitare naufragium; et ad planum prostibulum, hæresibus plenum volumen animam diriges immunem doli, ut ibi discas catholicam veritatem?* Idem *S. Hieron. apud Sixtum Senens. l. 2. tom. 1.*

VII. Quod si uno illo in loco ab Adversariis obdjecto diversimode S. Doctor sentire videtur, hoc nimio ejus ardori parcendum, quo a Rufino et aliis impetebatur. Hinc non desunt, qui de hujusmodi lectione Hieronymum reprehendunt. Vid. *Christian. Lupum* Et ipsemet adhuc fatetur de tali re a Domino fuisse

correctus , ac etiam flagellis coercitus. *S. Hieron. in Reg. Monach.* Scribunt alii , Hieronymum libros quoscunque legisse propter Ecclesiæ necessitatem ; et de licentia saltem tacita Damasi , aliorumque Pontificum. Cæterum sciendum est , quod tunc temporis magna vertebat controversia inter Episcopos , an permittenda , aut vetanda foret Operum Origenis lectio ? Negabat Theophilus Episcopus Alexandriæ , et Epiphanius Salaminæ in Cyprio , quorum tamen decreta erant tantum particularia pro suis Ecclesiis. Affirmabant autem Eusebius (qui tunc Apologiam de libris Origenis tradiderat) , item Chrysostomus , Theorimus , Casiodorus , et alii , ac ipse Hieronymus , dummodo caute atque a paucis peritis præfati libri legerentur. Adde quod lectio ipsorum non erat usque tunc damnata ; quis dubitat , quin si ipsa ab Ecclesia fuisse vetita , Hieronymus Ecclesiæ non paruisset ?

VIII. Quod autem ad Theophilum Alexandriæ Patriarcham pertinet , respondetur quod licet ipse immunem se diceret ab omni reprehensione , quia in lectione librorum Origenis caute se gerebat , omnino reprobando quæ prava videbantur ; attamen refert Socrates , *Hist. lib. 6. Cap. 17.* Theophilum nihilominus damnatum fuisse a Concilio , nec excusationes ab eo allatas fuisse admissas. Si igitur hic Patriarcha damnatus fuit , eo quod libros nondum vetitos legerit , quisque videre potest , qualis fuerit Orientalium sensus circa lectionem librorum jam proscriptorum. Quod vero adducunt Adversarii de Dionysio , id valde longius eorum causam infirmat , quam adjuvat. Relege benigne Lector , quæ de hoc diximus *Cap. II. num. 5.* ubi retulimus quod Dionysius non ausus est legere Hæreticorum libros , nisi Divina visione , et vo-

ee confirmatus; et nihilominus adhuc a suis apud Pontificem accusatus fuit, qui non omisit eum de hoc reprehendere, prohibuitque ne deinde hujusmodi lectionem prosequeretur. Mirares! primis illis Ecclesiæ sæculis, quando paucissimi habebantur Sacræ Scripturæ Explanatores, si vel Patriarcha opera legisset alicujus magni nominis Interpretis, qui in aliquem errorem incidisset, scandalo erat Fidelibus, et reprehendebatur, et deferebatur, et damnabatur; et hodie, cum Ss. Patribus, et multis affluamus Explanatoribus, in quorum operibus doctius quam in libris Hæreticorum veritates elucidantur, inveniuntur homines Ecclesiam criminantes, quod librorum erroribus insectorum ovibus suis lectionem prohibeat!

7. IX. Scripta demum ab Hormisda nobis opposita minime obsunt: non enim Pontifex ignorare potuit traditionem Ecclesiæ, Conciliorum Canones, Decessorumque Decreta, nempe Leonis, aliorumque Pontificum, et multo minus Decretum Gelasii, quod ipsemet Hormisda in eadem sua commendat Epistola. Ipse insuper ibidem adnotat Gennadii libros ab Ecclesia non recipi. Insuper ipsemet Fideles a lectione librorum Manichæorum, aliorumque Hæreticorum compescuit. Vid. *Platinam in Hormisdam apud Bejerling. Verb. Dedecus*. Quod autem Hormisda scripsit Possessori, nempe, *Non legentes incongrua in culpam veniunt, sed sequentes*, illud quidem scribit sine præjudicio prohibitionis damnatorum librorum. Fervente Constantinopoli magna controversia circa Gennadii librum, bene poterat Possessor Episcopus eum legere, etsi novisset damnatum; quandoquidem Concilium Carthaginense (ut supra diximus) non diu ante celebratum, decreverat posse Episcopos legere

damnatos libros Hæreticorum *pro necessitate, et tempore*: quanto magis igitur legere poterat Possessor, tempore quo liber Gennadii nondum fuerat damnatus. Nolebat autem ipse illum legere, nimis in ea re scrupulis indulgens; at de hoc ab Hormisda fuit exprobratus, propter illud Apostoli monitum, *Omnia probate*; opus est enim ut Pastores aliqua probent, ac deinde oves instruant de iis quæ tenere, et quæ abjicere debeant. Dicere autem cum Adversariis, quod stricta librorum prohibitio non potest esse nisi perniciosa, eo quod Libertinos magis ad legendum impellit: hoc argumentum infringit omnia Ecclesiæ, imo ipsius Dei mandata. Hæc quidem est misera hominum conditio, ut vetita avidius patrare cupiant, juxta vulgare illud proverbium; *Prohibitio generat appetitum*. Sed hoc non evenit, ut ait Chrysostomus, *Hom. 10. in Epist. ad Rom.* ob legis naturam, sed propter eorum, qui legi tenentur parere, defectum. Augustinus dixit: *Auxit prohibitio desiderium, Serm. 4. de Verbis Apostol.* Et alibi: *Hoc ipsum quod concupiscitur, fit jucundius cum vetatur. Ibidem cap. 10.* Sed quid inde? Nunquid justa præcepta ex hoc erunt perniciosa: ac proinde permittendum erit, ut homines agant quicquid velint?

X. Præfatum hoc ridiculum argumentum primus proposuit petolans Petrus Soave; sed illud egregie diluit Cardinalis Pallavicinus, dicens, quod licet lectio noxia librorum per se a natura sit vetita, tamen valde prodest ad vitandos lapsus injuncte Ecclesiæ prohibitio; « *Imperciocchè* (sunt verba Pallavicini) *maggiori peccati si schifano, mentre innumerabili persone per ubbidienza rattenendosi da sì fatti libri, rimangono liberi dal male, in cui le trarrebbe*

» *improvedutamente una tal lezione. Nè si scor-*
 » *ge bastarte in pratica il rimetter ciò alla co-*
 » *scienza di ciascuno, il quale consideri, se*
 » *un tal libro il ponga in lubrico di caduta,*
 » *onde sia in obbligazione di non usarlo. Que-*
 » *sto pericolo mal si conosce, se non tardi, ed*
 » *a rea prova. Di molte opere a molti non è*
 » *la contenenza prima della lezione. Oltre a ciò*
 » *troppa è la fidanza che ha l' Uomo sì del suo*
 » *sapere, che del suo potere: ciascheduno si*
 » *persuade, che da niun seduttore sarà ingan-*
 » *nato, da niun vischio sarà impaniato. Le*
 » *Istorie che raccontano ciò che una volta fu,*
 » *e le favole che rappresentano ciò che molte*
 » *volte suol essere, son piene di esempj, i quali*
 » *insegnano, quanta in ciò sia la presunzione*
 » *degli Uomini avanti al fatto, quanta la de-*
 » *bolezza nel fatto; senza che la proibizione dei*
 » *libri cattivi porta insieme due altri solutevoli,*
 » *e considerabili effetti: l' uno è che il timore*
 » *di questa autentica nota ritiene molti dallo*
 » *scriverli, o dal divulgarli: l' altro che ella*
 » *col difficoltarne lo spaccio, ritrae gli Stam-*
 » *patori dall' impressione, ed i Libraj dalla*
 » *compera; onde la trista erba per difetto di*
 » *coltivatori a poco a poco si dirada, e muore;*
 » *e le penne, i torchi, e le botteghe son invi-*
 » *tate dall' esca dell' utilità ad impiegarsi solo*
 » *in opere profittevoli.* » Quamvis igitur ali-
 quando alicui viro pio prodesse poterit legere
 pravum librum erroribus notatum, nihilominus
 (generaliter loquendo) magis expedit ab hu-
 jusmodi lectione homines, remove, ut illusio-
 num periculum vitetur, aut saltem ne ipsorum
 exemplo Libertini ad legenda inducantur ea,
 quæ facile subversionis causa eis esse poterunt.

XI. Objiciunt II. per librorum prohibitionem,

ac multo magis per eorum concremationem ipsam Rempublicam lædi, et ideo plures maximam subire bonorum ac famæ jacturam; hinc illas nonnisi a sæculari Principe posse imperari, ad quem unice spectat super bona temporalia jurisdictionem exercere. Addunt quod Ecclesia nonnisi posterioribus hisce sæculis hujusmodi negotiis se immiscuit; quamvis enim, ait Petrus Soave, *apud Pallavic. Hist. Trid. p. 2. lib. 15. cap. 18.* Ecclesia semper libros malos damnaverit, eorundem tamen prohibitio et concrematio nonnisi per Principes legitur imperata, ut apparet ex prohibitione librorum Arii velitorum a Constantino, Nestorii a Theodosio, Porphyrii a Justiniano, Eutychetis a Valentiniano et Marciano, Pelagii ab Honorio, ac tandem Lutheranorum a Carolo V. Nec nisi sæculo XIII. Ecclesiam hanc jurisdictionem usurpasse asserunt; tempore quo in Concilio Tolosano prima vice ipsa Fidelibus interdixit Sacræ Scripturæ lectionem.

XII. Respondetur. Jam supra *Cap. II. et III.* satis evidenter ostensum est ad Ecclesiam præcipue pertinere libros, qui Fidem mores offendunt, prohibere, cum ipsi Ecclesiæ præcipue incumbat oves suas a venenatis pascuis removere, et hanc jurisdictionem jam a primis sæculis innumeris exemplis demonstravimus semper exercuisse interdicendi et concremandi libros nocuæ lectionis, ipsis videntibus et comprobantibus piis Principibus. Quod si aliquando Principes libros Fidei aut moribus adversos proscripserunt, aut concremarunt, hoc fecerunt ad petitionem Ecclesiæ, ut sua potestate coercerent renuentes Ecclesiæ canonibus se subicere, prout Constantinus ex præcepto Concilii Nicæni scripta Arii aboleri mandavit. *Raynaud. de bon. et mal lib.*

P. 3. Erot. 2. n. 466. Barbosa de Off. Ep. 3. Atl. 50. Honorius libros Pelagianorum, instantibus Zosimo, et Bonifacio Episcopis. Vid. *Cap. III.* Theodosius et Valentinianus libros Nestorii, et Prophyrii, postulante Concilio Ephesino. *Ibidem.* Justinianus libros Severi, patentibus Patribus Concilii Constantinopolitani. *Ibidem.* Basilius scripta Photii ad instantiam Adriani Papæ, qui illa prius damnaverat, et ex Oriente transmissa Romæ ignibus tradit. *Ibid.* Ludovicus Pius librum Claudii a Sorino ex Episcoporum judicio commisit igni. Idemque fecit S. Ludovicus Rex de libris Thalmudicis judicio Innocentii IV.

XIII. Saltem omnes libri, qui a Principibus damnati fuerunt, prius ab Ecclesia fuerunt interdicti. Sic libri Eutychianorum proscripti a Marciano, antea jam a Concilio Chalcedonensi (cui Imperator interfuit) fuerunt vetiti. Libri Wicleffi damnati a Riccardo II. Angliæ Rege, jam prius a Gregorio XI. fuerant damnati. Et idem accidit de libris Novatorum a Carolo V. proscriptis. Porro ipsimet Principes fatentur re gladium habere ad Canones Ecclesiæ custodiendos; sic enim declaravit Chidelbertus Rex; *Quia necesse est, ut plebs quæ Sacerdotis præcepta non ita ut oportet custodit, nostro etiam corrigatur imperio. Constitutio Chidelberti in Capitular. in Labè tom. 6. Concil. col. 487.* Et Ludovicus VII. Galliarum Rex; *Quare digna vox est majestate Regnantis, Dei servum, et Ecclesiæ defensorem se Principem profiteri. Epist. Ludov. VII. ap. Baluz. in Addit. ad lib. 2. de Concord. Petr. de Marca.* Concedimus, alii opponunt, posse Ecclesiam prohibere libros Religionem impugnantes, sed quo jure Ecclesia poterit sibi potestatem arrogare proscribendi li-

bro de Philosophia, vel de aliis materiebus tractantes? At istis sapienter respondit Cardinalis de Luca inquitens: *Quamvis impium Vulgus hanc prohibitionem ad solos libros, qui Fidei dogmata continent, restringere satagat, quasi quod ea quæ mores, vel pietatem, sive Ecclesiasticam potestatem seu libertatem concernunt, ad Fidem non pertineant: prorsus tamen erronea est hæc opinio, quæ ignorantie et malitiæ filia est, quoniam ista sunt semina hæresum, vel schismatum, vel radices, vel præparationes.* Carp. de Luca *Theatr. Verit. et Just. tom. 15. p. 2. d. 19. a num. 10.* Confirmatur quod dicimus, ex Decretali die 4. Mart. ann. 1755. emanata a Benedicto XIV. et directa ad Episcopos Regni Poloniæ (vide in *Bullar. ejusd. Benedicti tom. 4.*): ibi loquens Pontifex de quodam libro edito a P. de Borde Congregationis Oratorii in Gallia, in quo Auctor labefactat (verba sunt Decretalis) *potestatem Ecclesiæ a Christo Domino collatam, non solum dirigendi, sed etiam jubendi per leges, et contumaces exteriori judicio et pœnis coercendi Ecclesiasticum ministerium, ita sæculari Dominationi subjiciens ut ad hanc spectare pronunciet de externa omni ac sensibili gubernatione cognoscere, ac judicare.* Hoc prævum ac perniciosum systema jam pridem a Joanne XXII. in Constitutione, Licet juxta doctrinam, reprobatur, ac pro hæretico expresse damnatum, ut testatur, Benedictus iterum damnat, præfatique Auctoris propositiones impias, et hæreticas declarat.

XIV. Objiciunt III. non raro censuras librorum committi viris imperitis, aut maledicis, et invidis, qui de rebus scriptis vel nesciunt judicare, vel quibus Auctores sunt exosi, et ideo ipsi, salebras in plano quærentes, siue bene si-

ve male Auctor scripserit , damnaudum esse volunt , ut loquuntur Raynaudus , *de bonis et mal. lib. p. 3. Erot. 3. n. 512.* et Ludovicus Muratorius , *Buon-Gusto p. 3. c. 1.* Et sic opera Ven. Bellarmini fuerunt vetita. *Fulgat in Vita Bellarm. c. 11.* Sic etiam scripta S. Thomæ fuerunt sub anathematis fulmine interdicta a quodam Episcopo Parisiensi , *Raynaud. l. c. n. 579.* Quapropter referunt Pium II. Francorum Regem sic monuisse Carolum VII. Filium , ut refert Launojus (*Vide apud Launojum*) *Obsecro , carissime Fili , ut Doctoribus Sedis Apostolicæ semper non credas ; multa illorum passionibus tribuas.* Hinc dicunt , quod ad errores fraudesque vitandas omnino opus est , ut in prohibitionē librorum Auctores , vel alii pro ipsis audiantur , qui operum tueantur partes ; agitur enim de re gravi , nimirum de fama Scriptoris , et de ejus non levi damno propter editionem libri jam perfectam : ideo pertinet ad substantiam judicii , ut reus citetur et audiat , juxta ipsorum Canonum præscriptum , nam in Clementina *Pastoralis* sic dicitur : *Dici ne ergo sententia meruit , quæ a Judice in absentem , nec citatum legitime , ac inauditum per consequens et indefensum , non maturo fuit judicio , sed præcipitio promulgata ?* Idem pluries et fortius per Leges civiles præscribitur. Non potuit igitur Ecclesia Romana retractare , quod lex Gentium , et Imperatorum , Canones , item natura , et ipse Deus præceperunt. Nec aliter , dicunt , se gessisse Ecclesiam ; in Concilio enim Lateranensi IV. ubi de libro Joakim agebatur , qui e vivis discesserat , ejus Monachi pro ipso auditi fuerunt. In Concilio Basileensi , cum damnandus esset cujusdam Augustini liber , Auctor citatus fuit , quamvis ille postea non accesserit.

Pariter in Concilio Tridentino, quoniam singulos Auctores citare impossibile erat, facta est generalis citatio per edictum eorum, de quorum libris agebatur: et sic in similibus casibus pariter actum est.

XV. Respondemus: Fatemur quidem in damnatione librorum errores et fraudes intervenire posse, sicut in aliis omnibus humanis iudiciis: sed quid inde? numquid ideo legitime auctoritati minime parendum? Hoc unum inde deduci potest, scilicet probos et peritos seligendos esse Censores; et hoc jam ab Ecclesia præstatum. Ad id firmandum oportet hic rectum exponere ordinem, quo Ecclesia in prohibitione librorum cautissime se gerit. Primis Ecclesiæ sæculis tantum a Pontificibus, vel Conciliis, vel Episcopis scripta pernicioosa proscribendi mos erat; sed ubi Hæretici excreverunt, eorumque libri latius diffunderentur, necesse iudicatum fuit novis malis novis remediis occurrere. Ideo Ecclesia Congregationes prius Inquisitorum, et deinde Indicis statuit, quibus Librorum examen, et facultatem eos prohibendi commisit. Primus omnium Innocent. III. anno 1204. contra Albigenses Hæreticos, Tolosanam Provinciam infestantes, missis inquisitores, cum potestate in eos procedendi, eorumque libros prohibendi, ac concremandi. Idem confirmarunt postea alii Pontifices pro aliis Provinciis. Et idem obtinuit ab Alexandro IV. S. Ludovicus pro Gallia, et a Pio IV. Carolus V. pro Hispania, aliisque suis ditionibus. Philippus II. idem Tribunal Inquisitionis voluit et in nostro Regno Neapolitano constitui, sed Neapolitani, qui semper erga Romanam Ecclesiam summa fuerunt fidelitate affecti, et in Fide Catholica stabiles, ab eo tamquam non necessario ac fidelitati suæ quodammodo injurioso

instantibus precibus, magnoque conatu exemptionem impetrarunt.

XVI. Paulus autem III. anno 1542. in Bulla 34. quæ incipit, *Licet ab initio*, statuit Romæ Congregationem Generalis Inquisitionis, cui prævos libros prohibendi curam imposuit; licet enim damnatio librorum nunc sit Congregationis Indicis, quæ postea erecta fuit, attamen etiam nunc prævalet illi Congregatio Inquisitionis, adeo ut plures libri, quorum lectio a Congregatione Indicis permittebatur vel damnabatur, postmodum a Congregatione Inquisitionis damnati sunt vel permissi. Benedictus autem XIV. in Bulla, *Sollicita ac provida*, edita anno 1753. die 9. Julii (vide in *Bullar. tom. 4. n. 19.*) statuit Canones, vel potius antiquos (jam olim statutos, saltem æquivalenter) renovavit, circa optimum regimen in libris examinandis, et prohibendis. Primum enim in Congregatione (juxta præscripta) liber tradendus est uni ex Consultoribus, sive Qualificatoribus, qui illum expendere debet, censuramque signare, errores adnotando. Deinde idem liber alteri traditur Revisori; suppresso primi Censoris nomine, ut alter liberiorius judicium suum exponat. Si Censor secundus primo assentitur, tunc liber ad singulos Consultores mittitur, ut suum quisque suffragium præbet: sin autem, adhibetur tertius Revisor. Postea liber cum Censura, et Consultorum suffragiis ad Cardinales transmittitur, ut hi in Congregatione de re definitive pronuntient. Deum acta omnia ad Pontificem referuntur, cujus judicio res absolvitur. Quandoque etiam Pontifex ob rei gravitatem judicium coram seipso habendum mandat.

XVII. Quod autem ad Congregationem Indicis pertinet, sciendum quod cum Novatores tran-

sæculo XVI. Occidentem impiis libris repleverint, et eorum damnationes ad Fidelium notitiam, maxime propter bella, difficile possent pervenire, opus fuit ut vetitorum librorum Index efformaretur. Hinc Paulus IV. anno 1557. Inquisitoribus mandavit, ut hunc Indicem conficerent, qui jam perfectus fuit, et anno 1559. jussu ejusdem Pauli evulgatus. At quia in Indice illo melior methodus, aliæque declarationes, ac plurium aliorum librorum et Auctorum nomina desiderabantur; hinc Pius IV. Patribus Synodi Tridentinæ, quæ tunc celebrabatur, commisit novum Indicem efformandum. Concilium 18. Patres ad hoc selegit, qui opus perfecerunt, detuleruntque; at quia Patres nimium fatigati de reditu erant solliciti, et jam aliqui discesserant, rem ad judicium Pontificis unam cum Regulis jam elaboratis absolvendam remiserunt.

XVIII. Proinde Pius IV. adhibitis pluribus doctissimis Prælatiis, Indicem perfecit, ac mandavit ut ab omnibus Fidelibus cum suis Regulis ubique observaretur; decrevitque, ut si quis deinde librum aliquem propter falsi dogmatis suspicionem damnatum legeret, vel haberet, ipso jure in excommunicationem incideret, et in eum tanquam de hæresi suspectum procedendum esset; qui autem libros alia de causa vetitos legeret, præter peccati mortalis reatum, Episcoporum arbitrio severe se nosceret puniendum; ita in Bulla præfati Pii IV. *Dominici Gregis*, data 24. Martii 1564. Deinde Philippus II. Rex Hispaniarum, Neapolis etc. die 15. Febr. 1569. Edictum emanavit; *Edictum Phil. II. extat apud Van-Espen part. 1. tit. 22. de Congr. Carlin. c. 4. num. 34. et apud Harcæum in Annal. Belg. ad ann. 1560. quo præcipit Indicem Romanum*

præfatum , prout a Pontifice fuerat publicatus , ab omnibus suis Regnis recipi et observari ; ipsumque ad omnia Concilia Regia transmitti , ut per Provincias more solito publicaretur ; quod in Regno Neapolitano sine contradictione factum est.

XIX. Postmodum , cum libri perniciosæ lectionis magno in numero undique ederentur , nec Congregatio Generalis Inquisitionis sufficeret ad eos examinandos , S. Pius V. (ut asserit Benedict. XIV. in laudata Bulla , *Sollicita*) operæ pretium duxit novam Romæ Congregationem instituere , appellans *Indicis* , quæ in id unice incumberet , ut Ecclesiam a pravis libris expurgaret ; eamque confirmarunt Gregor. XIII. Sixtus V. et Clemens VIII. qui Clemens insuper anno 1594. præfatum Indicem , multis libris , aliquibusque declarationibus adauctum , iterum per totum Orbem publicari mandavit ; addens aliam excommunicationem legentes libros Hæreticorum , licet ipsi libri errorem non continerent , nisi prius approbati fuerint , et contra legentes libros Catholicorum de hæresi suspectos.

XX. Refert hic breviter adnotare Regulas Indicis , ut noscantur quam recte sint , et necessariae ad commune bonum. 1. Libri omnes ante annum 1515. damnati , etiamsi in Indice descripti non reperiantur , declarantur vetiti. 2. Libri omnes eorum , qui Capita vel Duces fuerunt Hæreticorum , omnino vetantur ; et etiam omnes alii Hæreticorum libri de Religione tractantes ; ceteri autem Hæreticorum permitti possunt , modo fuerint examinati , et probati. 3. Scripturæ , et libri controversiarum in lingua vernacula non permittantur , sine autem permissione legi non possunt. 4. *Lexica* , *Concordantiæ* , *Indices* , et alia huiusmodi in quibus pene nihil Auctoris hæreticis habetur , probata per-

mitti possunt. 5. Libri obscœna tractantes absolute prohibentur quamvis non inveniantur in Indice descripti. 6. Pariter vetantur omnes libri, et scripta Necromantiæ, Geomantiæ, Hydromantiæ, Pyromantiæ, Honomantiæ, Chiromantiæ, Astrologiæ judicariæ, et omnia alia in quibus continentur sortilegia, veneficia, ac auspicia: et contra hæc legentes vel habentes procedi potest tamquam suspectos de hæresi. 7. In impressione Scripturarum, et aliorum librorum servandum est statutum in Concilio Lateranensi *Sess. 10.* nempe ut non imprimantur, nisi ex Superiorum permissione. Tum regulæ traduntur pro visitatione Bibliothecarum, et Typographiarum: item instructiones pro Episcopis, Bibliopolis, etc. Demum declaratur, quod legentes vel habentes librum propter falsi dogmatis suspicionem damnatum, ipso facto incurrunt excommunicationem: qui autem alia de causa damnatum legerit vel habuerit, præter peccati mortalis reatum, erit severe ab Episcopo puniendus.

XXI. Congregationis igitur Indicis est, ut fuisse declarat Benedict. XIV. in *cit. Bulla, Sollicita*, §. 1. in examen vocare libros, quorum prohibitio vel permissio deliberari debet. In hac Congregatione plures adsunt Consultores, et Relatores selecti ex utroque Clero Sæculari et Regulari, atque plures Cardinales a Pontifice Congregationi adscripti. Antequam censura ad Congregationem Cardinalium feratur, alia Congregatio privata sive præparatoria habenda est, cui sex assistunt consultores, cui Magistro Sacri Palatii, et Secretario, cui incumbit vota Consultorum in scriptis adnotare, ut deinde in Congregatione Cardinalium una cum Relatorum censura omnia referat. Præter id novissime præfa-

tus Benedict. XIV. §. 9. statuit, ut cum de libro agitur Auctoris Catholici, qui sit integræ famæ, et clari nominis, vel ob alios editos libros, vel forte ob ipsum, qui in examen adducitur, et hunc quidem proscribi oporteat, præ oculis habeatur jamdiu recepta consuetudo prohibendi librum, adjecta clausula; *Donec corrigatur*, si locum habere possit; ac suspensa Decreti publicatione, res antea cum Auctore, vel altero pro eo communicetur. Si noluerit emendari, vel nullus compareat, Decretum edatur; si vero emandatur, priora tantum exemplaria retentur. De cætero sequenti §. 10. declarat non esse opus Auctores in iudicium vocare, ac ideo minime improbandas librorum prohibitiones inauditis Auctoribus indictas: optans nihilominus illud in posterum servari, nempe quod sæpe alias eadem Congregatio facere consuevit, ut quando res sit de Auctore Catholico aliqua fama illustri, ejusque opus (demptis demendis) prodesse possit, vel Auctor audiatur, vel unus ex Consultoribus designetur, qui ex officio opus patrocinetur. Subdit tamen §. 11. hanc Regulam non esse adhibendam, cum agitur de hæretico libro, in quo errores Auctor consulto tradit, vel de aliquo alio opere, in quo rectæ morum regulæ labefactantur, ac vitiis fomenta præbentur. Deinde dicit, ut ambigua dicta Catholici probatique Auctoris in æquam partem accipiantur. Loquendo autem de libris, in quibus dogmata Religioni vel moribus exitiosa referuntur, absque eo quod Auctor ea refutandi curam in se recipiat (quod novum vocat seducendi genus), mandat ut Revisores in id diligenter intendant, ut vel hujusmodi libri emendentur, vel in Indicem referantur.

XXII. Tandem §. 22. valde exprobrat libros;

in quibus *Auctores alios sibi dissidentes* (verba sunt Pontificis) *conviciis proscindunt , aliorum opiniones nondum ab Ecclesia damnatas censura perstringunt , Adversarios , eorumque Coetus sugillant , et pro ridiculis ducunt : magno equidem bonorum scandalo , Hæreticorum vero contemp'u ; qui , Catholicis se mutuo lacerantibus , plane triumphant . Et si vero fieri non posse intelligamus , ut disputationes omnes e Mundo tollantur compertum præterea Nobis sit magnam aliquando utilitatem ex iis capi posse ; modum tamen in defendendis opinionibus servari merito volumus .* Subditque §. 23. *id jam præscriptum fuisse ab Innocentio XI. in Decreto , ubi dictum fuit : In virtute sanctæ obedientiæ præcipit , ut tam in libris , quam in thesibus etc. caveant ab omni censura et nota , necnon a quibuscumque conviciis contra eas propositiones , quæ adhuc inter Catholicos controvertuntur , donec a S. Sede recognitæ sint : et super eis iudicium proferratur .* Deinde prosequitur Benedictus : *Cohibetur itaque ea Scriptorum licentia , qui (ut dixit S. Augustinus lib. 12. Conf. c. 25. n. 34. Sententiam suam amantes , non quia vera est , sed quia sua est) aliorum opiniones non modo improbant , sed etiam notant , atque traducunt . Non feratur itaque omnino privatas sententias , veluti certa Ecclesiæ dogmata , a quopiam in libris obtrudi , oppositas vero erroris insinulari . In quam Scriptorum licentiam , præcipit Pontifex , ut Revisores librorum pro munere suo censuram intendant , eamque Congregationis Cardinalibus cognoscendam subjiciant , ut eam pro zelo suo , et potestate corceant .*

XXIII. Inspice igitur , benevole Lector , quam caute ac mature in hujusmodi examine , et prohibitione librorum Mater Ecclesia procedat . Ad ea

vero quæ scripsesunt Raynaudus, et Muratorius, respondetur hos Auctores non de legitima prohibitionē locutos, sed tantum de aliqua prohibitionē facta a quodam maledico Inquisitore, sive Censore. Cæterum ipsi Raynaudus, et Muratorius. *Raynaud. de malis, ac bon. lib. etc. Erotem. 2.* jurisdictionem Ecclesiæ ad obligationem proscribendi libros infectos multis confirmant:

» Exploratum est (inquit Muratorius) nihil
 » magis futurum esse cordi pascentibus gregem
 » Christi, quam avertere ab ovili suo quæcun-
 » que venena, quoscunque lupos. Quei ergo fe-
 » rant perniciosos libros grassari passim? Per-
 » niciosi autem, minimeque ferendi sunt ii om-
 » nes libri; in quibus aut corrumpitur doctri-
 » na, aut justitia desideratur, aut charitas, aut
 » prudentia. In his autem omnibus locum ha-
 » bere debet Ecclesiasticorum judicium, et Apo-
 » stolicæ præsertim Sedis, atque Conciliorum
 » auctoritas. Audiendi porro non sunt Hæretici,
 » qui Ecclesiasticis Pastoribus irascuntur, et
 » male quotidie dicunt propter usus istiusmodi
 » juris: parum sane æqui, dum Ecclesiæ ac
 » Deo negant, quod ipsi in suis Urbibus pro-
 » pter temporaria commoda faciendum putant».

Contra vero mœrens de aliquibus Censoribus, qui objurgandi aliorum scripta desiderio abrepti facile et sæpe injuste libros erroribus notant, eos valde exprobat. Protestatur tamen non loqui de librorum prohibitionibus, quæ Romæ per sacras Congregationes emanant; de his namque sic ait: « Nobis enim jam constat, neque Pon-
 » tificibus Maximis, neque supremis aliis Ec-
 » clesiæ Magistratibus isthæc esse tribuenda. Non-
 » nisi sanctissime instituta sunt Tribunalia; ad
 » quæ deferantur pravi libri, eorumque Aucto-
 » res. Optimis item legibus armata fuere ».

XXIV. Respondetur autem ad alia supra objecta, quod jure merito opusculum quoddam Bellarmini traditur fuisse vetitum. Opera autem S. Thomæ, si injuste ab uno Episcopo Gallicano damnata fuerunt, jam ab Ecclesia Romana undique commendantur. Quod si quandoque aliquis liber inconsiderate proscriptus fuerit, id Ecclesiæ auctoritati non officit, nec Fideles ab onere obediendi excusat; hoc enim raro accidit, et valde magis expedit equidem ad commune bonum, alicujus libri lectionem aliquando non damnandam damuari, quam perniciosi libri damnandam lectionem permitti. Quod autem Pius II. Rex scripsisset, non semper Doctoribus Sedis Apostolicæ esse credendum, id inique asseritur: ipse enim Launojus (qui fuit multum Romanæ Ecclesiæ infestus) confitetur, *Launojus Ep. 14. p. 8. Animadv. 18. n. 537. et 538.* verba illa legi in una sola editione Basileensi anno 1571. per Hæreticos elaborata; sed in aliis omnibus tam vetustioribus, quam recentioribus editionibus sic legi: *Unum a te petimus, ut detractoribus Sedis Apostolicæ semper non credas; multa illorum passionibus tribuas.* Valde quidem differunt verba hæc ab aliis supra relatis. Ejusmodi vero *Detractores* sunt Van Espen, Fleury, Dupinus, prælatus Launojus, et alii similis fursuris Auctores.

XXV. Quod autem subduunt Adversarii, nempe opus esse ad justum patrandum judicium, Auctores audire; priusquam ipsorum opera damnentur; dicimus id nec oportere, nec expedire, ut jam olim judicarunt Patres Synodi Tridentinæ contra quosdam paucos Episcopos, qui omnino requirebant, ut Auctores audirentur; in hujusmodi enim judicio non de personis Scriptorum damnandis tractatur, sed de remoyendo

damno, sive damni periculo, cui Fideles propter librorum illorum lectionem subesse possunt. Ad quid autem requiritur citatio Auctoris, ubi ipsa sua scripta ejus confessionem exhibent? *Cunctivitiū*, ait Ludovicus Muratorius *de Ingen. Moder. lib. 2. c. 5. satis apertum se dissimulari non patitur, et excusationi locum aufert, intrepide sententiā feratur, et inauditis quoque Auctoribus, proscribantur libri. Reipublicæ debetur isthæc medicina.* Minime igitur opus, nec expediens est, ut audiantur Auctores, ubi ex iisdem libris potest judicium efformari, quod eorum lectio noxia vel saltem periculosa aliis esse possit. Quamvis enim Auctor innoxie scripserit, et deinde in bono sensu valeat scripta sua explicare, nihilominus bene potest ei debet Ecclesia librum proscribere, si judicat lectionem illius perniciem populis allaturam.

XXVI. Quæro, quid tunc ageret Auctor, si coram audiretur? Vel diceret se catholico sensu fuisse locutum, vel opus non esse suum? Si primum, nihil id ei proderit ad damnationem operis vitandam, ubi aliqua propositio censetur posse aliis offendiculo esse, quamvis ipse innocens judicetur. Si secundum, neque id prohibitionem impedire valebit, cum non Auctor damnationi subjiciendus sit, sed tantum Fideles ab operis lectione removeri debent, prohibitio enim non tam libros respicit, quam Fideles quos interest ab eorum lectione avertere. *Nihil opus esse.* inquit Benedictus XIV. in *Bulla cit. Sollicita*, §. 10. *Auctores in judicium vocare, ubi non quidem de eorum personis agitur, sed de consulendo Fidelium indemnitate, atque avertendo ab ipsis periculo, quod nocua librorum lectione facile incurritur. Si qua vero ignominie labe Auctoris nomen ex eo aspergi contingat,*

non id directe, sed oblique ex libri damnati damnatione consequi. Qua ratione minime improbandas censem librorum prohibitiones inauditis Auctoribus factas, cum præsertim credendum sit, quid pro se potuisset Auctor asserere id nunime a Judicibus ignoratum fuisse.

XXVII. Sed quid amplius de hoc dubitandum, cum id semper ita fieri in Ecclesia consuevit? Ubi iudicium (regula est) de persona faciendum, oportet personas audire: ubi autem de libro agitur, liber audiatur. Imo quid abest, quin ipse Auctor ex suis scriptis, quando manifeste sunt impia, damnetur? Berengarius calumniabatur S. Bernardum, et Synodum Senonensem, quod Petrum Abaelardum inauditum damnassent; sed adversus Berengarium sapienter scripsit Natalis Alexander *Hist. tom. 11. ad Sec. 6. Disc. 5. Anne. ideo inconvictus, cujus errores in libris ab ipso editis ita erant manifesti? Ex scriptis itaque iudicium de personis ferri posse, et sic institutum Ecclesiæ iudicium indeficiens esse, Martinus I. et 105. Lateranensi Concilii Patres sic statuerunt: Si causæ cognitio instruat ex hominum testimoniis, et instrumentis, criminis vel innocentie probationem continentibus, potest Ecclesia errare. Si de facta doctrinali quæstio sit, et cognitio causæ instruat ex libris Auctoris, qui erroris accusatur, non potest errare. Præterea, sæculo septimo Maximus Aquilejensis in eodem Lateranensi Concilio sic Martinum alloquutus fuit: Si placet vestræ Beatitudini, convenienter de his, quæ proponuntur, cognoscere per præscripta eorum adversus Fidem exposita, et quæ sine accusantis persona redarguere apertissime demonstrantur, propterea enim accusatio extranea superflua esse dignoscitur, quando a suis temerariis conscriptis apertius ac-*

cusantur. Ita namque Dominus ait : *ex verbis enim tuis justificaberis , et ex verbis tuis condemnaberis.* Matth. 12. 37. Item contra Theodorum , et Origenem in Synodo V. accusator quippe nullus adfuit , sed tamen sola ipsorum scripta ad eos damnandos suffecerunt. Cæterum , ubi scripta sunt ambigua , justum est Auctores audire , priusquam ipsi Auctores damnentur.

XXVIII. Textibus autem allatis respondetur , nemque quod ibi non de libris , sed de personis agebatur. Sic pariter Abbatis Joakimi , et Augustini non sola opera , sed etiam personæ accusabantur. Et sic alii qui adducuntur , ipsi citati fuerunt , quoniam non in scripta inquirebatur , sed in personas quæ de hæresi arguebantur. Citatio autem illa per edictum a Tridentino data est , non quidem ad legitimam reddendam hæreticorum librorum proscriptionem ; sed tantum ad ipsos Hæreticos et Auctores reducendos. Quod aliqui tandem fuerint quandoque vocati , priusquam ipsorum libri damnarentur , hoc non necessitatem inducit , sed tantum æquitatem ostendit in quibusdam casibus adhibendam ; prout sapienter insinuat Benedictus XIV. *in cit. Bulæ Sollicitæ* , §. 10. ubi dicit : *Nihilo tamen minus , quod sæpe alias ab eadem Congregatione factum fuisse constat , hoc etiam in posterum servari optamus , ut quando res sit de Auctore catholico aliqua fama illustri , ejusque opus (demeritis demendis) prodesse posse dignoscatur , vel Auctorem ipsum suam causam tueri volentem (Congregatio) audiat , vel unum ex Consultoribus designet , qui ex Officio Operis patrociniū suscipiat.*

XXIX. Objiciunt IV. Ad valorem legis Ecclesiasticæ non sufficere , ut illa Romæ tantum promulgetur , eam affigendo ad *Valvas Basilicæ*

S. Petri, vel in *Campo Floris*; sed requiri ut per singulas Provincias publicetur. Hinc adstruunt aliqui nostrates Nebulones, quod Index Romanus in hoc Regno Neapolitano non obliget, utpote non publicatus, nec acceptatus. Et idem asserunt de Bulla Coenæ, ubi excommunicantur sub anathemate Papæ reservato omnes legentes, vendentes, aut retinentes libros hæreticorum, hæresim continentes, vel de Religione tractantes.

XXX. Respondetur hanc objectionem in nostro casu prorsus inanem esse; nam primo habemus, ut diximus supra n. xviii. tam Pium IV. quam Clementem VIII. mandasse et curasse ut Index per totum Orbem publicaretur. Deinde habemus, quod Philippus II. per Edictum datum die 15. Februar. anno 1569. (*Exstat hoc Edictum Phil. II. apud Van-Espen part. 1. titul. 22. de Congr. Card. cap. 4. num. 34.*) præcepit Indicem Romanum, sicut per Pium IV. publicatus fuerat, recipi et observari in omnibus Regnis suæ Ditionis, et ideo ipsum ad omnia Consilia Regia transmitti mandavit, ut eorum auctoritate per Provincias more solito promulgaretur. Quod proinde præsertim in nostro Regno Neapolitano sine ulla contradictione executioni demandatum fuit. Et cum Innocentius XII. conqueretur apud Carolum II. quod in Flandriis quidam libri ab Ecclesia proscripti impune legerentur, Carolus de hac re scripsit Gubernatori (tunc Baviaræ Electori), et hic Regis Epistolam Bruxellarum Senatui transmisit, qui die 13. April. 1696. sic Electori respondit: *In hoc usque tempus non audivimus quemquam tueri voluisse scripta, et libros legitime prohibitos. Præterquamquod et cum gaudio auxilium daturi sumus Ecclesiasticis, quibus ad hoc eo opus fuerit.* Adde quod in Pragmatica de Im-

pressionē librorum ; Vid. *apud Rovitum* , pag. 276. præceptum fuit , nullo modo posse vendi , et retineri libros prohibitos. Quod vero pertinet ad Bullam Cœnæ , constat ex pluribus Scripturis (Vid. *Barth. Chioccarell. Archiv. ad tom. 4. tit. n. et Troyla Hist. Neap. tom. 4. p. 2. cap. 4. §. 2. num. 17. et 18.*) oppositiones a Regiis Ministris propositas adversus laudatam Bullam restrictas fuisse tantum respectu ad aliqua peculiaria capita , quæ Regalem jurisdictionem lædere censebantur : sed non se extendisse ad alias res , quæ juribus Regiis nullum afferrebant gravamen. Cæterum , quamvis legentes libros ob hæresim , vel ob falsi dogmatis suspicionem damnatos excommunicationem Bullæ Cœnæ non incurrerent , saltem effugere non possunt excommunicationem inflictam in Indice.

XXXI. Adde quod lectio librorum erroribus infectorum ipso jure naturali vetita est illis , quibus offendiculo esse potest , ut recte inquit P. Collet Continuator operum Honorati Tournely *tom. 3. de Decal. c. 1. art. 1.* « Lectio » librorum hæreticorum multis prohibita est jure naturali , iis scilicet quibus est periculosa ; » atqui periculosa est multis , cum pauci valentiam hæreticorum detegere valeant , pauciores ab eorum laqueis se expedire. Ergo merito » dixit Sylvius , rudes , et in Theologia leviter » instructos , quales sunt ii fere omnes qui duobus aut tribus tantum annis Theologiæ studuerunt , non sine gravi peccato legere posse » istiusmodi libros , etsi nulla esset lex Ecclesiæ. Idem scripsit Natalis Alexander , *lib. 4. de Decal. art. 8. Reg. 25.* Qui libros legunt » absque licentia , Auctoritate Sedis Apostolicæ » concessa , in lethale peccatum , et excommunicationem incurrunt. Hæc enim lectio Pon-

» tificiis Constitutionibus plerisque sub excom-
» municatione latae sententiae vetita est. Meri-
» to quidem, ne ab imperitis, vel semidoctis,
» aut etiam eruditis viris absque necessitate, et
» cum subversionis periculo legantur: quod do-
» ctis etiam, sed nimium curiosis, et quorum
» fides interdum infirmior est, quam simplicium
» et ineruditorum, ex hujusmodi lectione ple-
» rumque imminere, infelix experientia compro-
» bavit ». Additque: « Et nec cum licentia
» posse legi, si vel periculum subsit, vel nul-
» la adsit causa gravis legendi. Tandem quic-
» quid alii audacter autument, priusquam Fidelium
» cordi semper fuit satagere, ut Ecclesiae in o-
» mnibus humilem et devotam obedientiam ser-
» varent ». Carolus Magnus solitus erat dicere:
In memoriam B. Petri honoremus Romanam et
Apostolicam Sedem, ut quae nobis Sacerdotalis
Mater est dignitatis, esse debeat Magistra Ec-
clesiasticae rationis. Quare servanda est cum
mansuetudine humilitas, ut licet vix ferendum
ab illa. S. Sede imponatur jugum, tamen fera-
mus, et pia devotione toleremus. Vid. in Con-
cil. Tribur. Can. 30.

CAPUT V.

Resolvuntur quædam dubia ad praxim spectantia.

I. **Q**ueritur I. An qui moraliter certi sint, nullum perversionis periculum incurrendi, possint absque licentia prohibitos libros legere? Probabile esse eo casu quod possint, putarunt aliqui cum Caramuele (laxorum facile Principe): dicentes quod, cessante fine legis adæquato, cessat lex prohibitionis. Sed cum sententia communissima (*Quam tenent Castrop. de Fide D. 2. p. 10. §. 2. n. 9. cum Suar. Tolet. Sanch. et Tambur. in Dec. l. 2. c. 1. §. 7. n. 41.*) omnino negandum; primo, quia licet probabilis esset opinio, quod cesset lex, cessante ipsius fine adequato, etiam in casu particulari: cui opinioni alias opponitur communior et probabilior sententia, eo quod cessante sine damno in particulari, non cessat nihilominus finis legis in communi, qui est ut vitetur periculum hallucinationis: licet (inquam) opinio illa a pluribus habeatur ut probabilis, nempe *Soto, Cajet. Sylv. Valent. Carden. etc.* attamen quoad lectionem librorum damnatorum minime potest esse probabilis, quia in hac re nunquam periculum omnino cessare potest, vel saltem nunquam finis prohibitionis cessat adæquate, neque in communi, neque in particulari; prohibitionis enim finis non solum est, ut damnum vitetur conscientiarum ex lectione pravorum librorum, sed etiam ut servetur obedientia Ecclesiæ debita, maxime in re tam periculosa; et insuper finis est, ne detur ansa Hæreticis, aut aliis

improbis Scriptoribus pernicioſa typis deman-
danda.

II. Hinc nullo modo permittendum alicui le-
gere damnatos libros, etiãſi ipſe potet reſpe-
ctu ejus omne abeſſe periculum. Tantummodo,
ut ſupra notavimus, Concilium Carthaginẽſe
IV. permisit Episcopis legere libros Hæreticorum
pro neceſſitate et tempore. Cæterum non videtur
improbabile id quod plures DD. docent, *Holz-*
man. Theol. Mor. pag. 177. num. 77. vers.
Sed numquid, *Elbel t. 2. pag. 439. num. 99.*
cum Mayr. item Laym. et Dicast. apud Lu-
Croix lib. 7. nu. 343. nempe ex juſta epikeja
excusari virum pium et doctum legentem librum
hæreticum, ſi neceſſario tali indigeat lectione
ad convincendum aliquem Hæreticum ex ſuo
proprio, puta inveniendo contradictiones, con-
ceſſiones, fallacias, et ſimilia; dummodo (di-
xi) urgeat neceſſitas, et inſuper non pateat
recuſus ad Romam, vel ad proprium Epi-
ſcopum, licet enim ordinarie a Pontifice, vel
a Congregationibus Romanis ſacræ inquiſitio-
nis, vel Indicis, licentia legendi libros prohi-
bitos impetranda ſit, tamen in caſu magnæ
neceſſitatis poterit Episcopus illam impertire.
Viva Mor. Theol. de Cens. quæſt. 5. art. 1.
num. 10.

III. Quæritur II. Quænam requirantur, ut
incurrant excommunicationem, qui ſcienter re-
tinent, legunt, imprimunt, vel defendunt li-
bros Hæreticorum? Requiritur I. ut Auctor ſit
hæreticus, vel ſaltem, prout dicit *Holzm. tom.*
1. pag. 198. n. 78. v. Qui legunt, ut liber,
quamvis lateat Auctor, ex profeſſo tractet de
hæreſi. Non autem incurrunt legentes libros In-
ſidelium, licet hæreſim contineant. *Ita Suar. D.*
20. ſect. 2. num. 12. et 13. et Salm. de Cens.

c. 4. num. 71. cum *Sanch. Pal. etc.* Libri vero Thalmud, et similes Hæbræorum prohibentur per Bullas Pii IV. et Clementis VIII. Vid. apud *La-Croix lib. 7. num. 333.*

IV. Requiritur II. ut hujusmodi libri Hæreticorum *scienter* legantur, aut retineantur, ut dicitur in Bulla. Unde excusat legentes a censura, non solum ignorantia invincibilis, sed etiam crassa; imo juxta plures, *Sanch. Sylv. Bon. Ronc. Salm. etc.* Vid. *lib. 7. n. 47. et 48.* etiam affectata; quia (ut dicunt) in ea, rigore loquendo, deest dolus formalis, qui verum censuræ contemtum inducit.

V. Requiritur III. ut liber vel de Religione tractet, vel hæresim contineat. Sufficit autem ut liber tractet de Religione, tametsi errorem non contineat, nempe de Sacra Scriptura, aut de Theologia, aut Canonibus, Ritibus Ecclesiæ, aut aliis rebus spiritualibus: Ita *Sanch. Dec. lib. 2. c. 10. n. 21. Laym. l. 2. tr. 1. c. 5. n. 3. Suar. ut supra n. 16. Salm. c. 4. n. 72. et alii.* Sufficit etiam, ut liber unum solum errorem contineat contra Fidem, etiamsi de alia re agat, *Sanch. Bonac. Castrop. et Salm. nost. Mor. Vid. l. 7. n. 287.* Quid si error sit abrasus a libro? Adhuc remanere prohibitum tenent multi DD. *Suar. Sanch. n. 3. Bon. et alii*, quia particularis illa expunctio non aufert communem libri proscriptionem. Sed alii, ut *Pignatel. et La-Croix lib. 7. num. 33.* dicunt excusari a censura illum qui reliqua libri legit, quia tunc liber non amplius continet hæresim, nec offendiculo esse potest. Idque probabile videtur cum *Sporerio, de Fide tom. 1. pag. 123. num. 40.* semper ac liber non de Religione tractet, sed de alia materia, v. gr. de Philosophia, aut de Historia: exceptis tamen libris Centuriatorum

Magdeburgentium, et similibus, in quibus revera de Religione agatur.

VI. Requiritur IV. ut lectio sit in materia notabili, nam communiter DD. in hac re bene admittunt dari parvitatem materiæ; discrepant vero in assignando quænam sit materia parva. Alii, idest *Sanch. cap. 10. num. 31. cum Sa, Manuel. et Vivald.* dicunt esse paginam, et quid amplius, si volumen sit ex grandioribus; sed hoc merito (sic saltem generaliter dictum) ab alijs rejicitur. Alii contra, nempe *Crassius et Reginald. apud Bonac. D. 2. quæst. 2. punct. 4. n. 14.* dicunt esse tantum tres vel quatuor versus. Alii (*Suar. num. 20. Palaus Tract. 4. D. 3. punct. 10. §. 2. n. 6. cum Azor. Con. et Sayr.*) dicunt esse decem lineas. Alii tandem (*Holz. pag. 176. num. 77. v. Dixi quarto, Sporer. tom. 1. pag. 124. num. 44. Elbel tom. 1. pag. 297. n. 113. et Croix lib. 6. num. 330. cum Marchant.*) melius distinguunt, et dicunt in hoc attendendum finem prohibitionis, si enim aperiendo librum offends in doctrinam, quæ directe Fidei adversatur, et legis, etiam si paucas lineas legas, excommunicationem non effugies, quia tunc periculo perversionis jam te exponis; secus si liber Hæretici ageret de re indifferenti; tunc enim legendo forte usque ad paginam, poteris a mortali excusari, si nullam ibi advertas propositionem erroris suspectam. Cæterum bene incurri potest censura, legendo solum proemium, aut indicem libri, si in notabili quantitate percurratur. *Laym. Bon. ll. cc. etc.*

VII. Dubitatur 1. an incurrat excommunicationem, qui legit Hæretici Concionem, aut Epistolam seorsim editam? Affirmant alii; *Suar. Farinac. apud Salm. cap. 4. num. 72.* sed ne-

gant alii, *Sanch. Dec. lib. 3. c. 10. num. 30. Holzm. pag. 77. n. 77. v. Dic. 6. cum Laym. Marchant. etc. Salvi. loco cit. ac Bonac. Castrop. et Lugo apud Croix lib. 7. num. 337.* ratio, quia revera hujusmodi Concio, vel Epistola non potest dici liber; et in hac re dicunt stricte faciendam esse interpretationem, cum agatur de re odiosa, utpote de poena incurrenda.

VIII. Dubitatur 2. an incurrant censuram legentes Manuscripta Hæreticorum? Negant *Azor. Viva, Sporer, et alii cum Sylvio*; qui Sylvius insuper pro hac opinione quandam Declarationem S. C. profert. *Azor. Barbos. etc. ap. Croix lib. 7. n. 339. Viva ad prop. 46. Al. VII. n. 10. Spor. pag. 123. n. 39.* Affirmant tamen constanter *Holzm. tom. 1. p. 77. Croix loc. cit. cum Suar. Sanch. etc.* dicens Manuscripta adhuc venire sub nomine librorum, sicut olim ipsa, antequam typus inventus esset, pariter libri appellabantur: atque etiam nunc Manuscripta, ubi adnotantur Baptismata, et Matrimonia, a Rituali et ab omnibus adhuc libri vocantur; de præfata autem Declaratione S. C. respondent satis non constare. Censeo quidem hanc sententiam omnino esse consulendam, quia in hac re expedit ordinarie rigidiores opiniones sequi; cæterum rationes supra allatæ non videntur satis convincere; nam hodie nomine librorum proprie libri intelliguntur, non Manuscripta. Maxime tamen advertendum, quod ex præscriptis in Indice Romano (*Regula 10. circa finem*) incurrit excommunicationem ipso facto, qui libros Hæreticorum, vel cujusvis Auctoris scripta, ob hæresim vel ob falsi dogmatis suspicionem damnatam quæ prohibita, legerit, sive habuerit.

IX. Dubitatur 2. an excommunicatione irretiatur, qui audit alterum librum hæreticum legentem? Alii affirmant, *Laym. Azor. etc.* sed communius, et probabilius negant alii, modo non induxerit alterum ad legendum. *Spor. t. i. pag. 124. n. 43. Et Croix l. 7. n. 342. Cum Sylvest. Pignatel. Sayr. etc.* Imo alii, *Sanch. Dec. lib. 2. cap. 10. n. 48. Castrop. Disp. 2. p. 10. §. 2. n. 4. cum Coninch. et Bonac. Disp. 1. qu. 2. p. 4. n. 11. cum Nav. Reg. etc.* adhuc probabiliter excusant, etiam si induxerit, et alii, *Sporer, Susa, et Steph. apud La-Croix loc. cit.* excusant adhuc a peccato, si audiens nullum ex auditione timeat morale periculum perversionis.

X. Notandum insuper, quod non sunt prohibiti libri Catholicorum, qui verba Hæreticorum referunt ad eos consulendos, ut omnes communiter docent. *Laym. loc. cit. cum Nav. et Sanch. ac Azor. Pignatel. et Bonac. apud Croix lib. 7. n. 335.* Neque libri Catholicorum, ubi adsunt alicujus Hæretici Notamenta, sive Scholia; dummodo (sapienter limitant *Suarez, Pignatellus etc.*) hujusmodi Notamenta non sint tam copiosa, ut potius liber illis, quam scriptis Auctoris, constet. *Suar. Pignat. etc. apud Croix lib. 7. num. 334.* Neque libri Hæreticorum, qui de alia materia tractant, quam spiritali, ut diximus; sed absque ullo errore; nam (ut diximus supra num. V.) quamvis vel solus error adhuc incidenter inesset in libro, quicquid aliqui dicant, liber revera damnatus existit.

XI. Incurrunt autem excommunicationem non solum legentes libros Hæreticorum prohibitos ut supra, sed etiam qui illos retinet. Quapropter qui eos habet, tenetur quamprimum juxta præceptum Pii IV. tradere vel Inquisitoribus, vel

Episcopis. Et loquendo pro Regnis ubi viget Inquisitio, dicit *P. Suarez* cum aliis (*Barbosa, Dicast. apud Croix lib. 7. n. 355.*) incurrere censuram etiam qui librum non tradit, quamvis comburat. Sed communiter excusant alii (*Salm. cap. 1. n. 74. et Croix ibidem cum Sanchez, Pignatell. et Filliuc.*) quia (ut ajunt) qui librum destruit, nequit amplius dici quod retineat. De cætero non excusatur qui librum retinet etiam nomine alterius, verb. gr. in deposito, mutuo, aut pignore: nec qui librum suum tradit alteri ad tenendum, quia retento sibi dominio, ipse etiam dicitur retinere, cum possit illum suo arbitrio repetere; ita DD. communiter. *Suarez D. 20. Sect. 2. num. 21. Sanchez n. 52. Castropal. p. 10. §. 2. num. 7. Roncaglia pag. 90. quæst. 2. Resp. 4. Salmanticenses n. 73. Croix num. 347. Bonacina p. 4. n. 15. etc.* Præterea hic advertenda est propositio 54. proscripta ab Alexand. VII. quæ dicebat: *Libri prohibiti, donec expurgentur, possunt retineri etc.* Dicit tamen *La-Croix lib. 6. n. 352.* cum *Veriuy*s excusari qui tradit librum, ut retineatur in locis sequestratis, qui solent assignari in singulis Monasteriis. Cæterum, si quis deponeret librum apud habentem licentiam, cum expresso pacto non repetendi (ita ut alter non teneatur reddere), nisi post expurgationem, vel post licentiam impetratam, hunc non auderem damnare, quia in hoc videtur omnino cessare periculum legendi absque dispensatione; et tanto minus damnare, si donaret absolute librum habenti licentiam, sub conditione ut reddat ipsi donanti, si deinde licentiam obtinebit. Excusatur etiam a censura, qui librum retinet per breve tempus, v. gr. uno vel altero die, ut docent communiter DD. *Layman num. 7. Bo-*

518 Append. III. De Prohib. etc. Cap. V.
*nae. n. 15. Castrop. n. 10. Holzm. n. 77. cum
Sanch. Sayr. etc.* Idque admittunt alii, *Castropal.
l. c. et Viva quæst. 5. art. 1. num. 9.* (quoad
examinandum retinentem a censura), etiamsi
ipse in illo brevi tempore intenderet perpetuo
librum retinere ; quia (ut ajunt) deficit tunc
materia gravis circa actionem externam. Præte-
rea , alii plures. *Sanchez Dec. lib. 2. cap. 10.
n. 55. Laym. cap. 15. num. 7. cum Sayr. ac
Graff. et Pignatell. ac Sylv. apud Croix lib. 7.
n. 351.* eum excusant , etiamsi diu retineret ,
expectans tamen tempus opportunum , ut librum
Superiori , vel habenti licentiam tradat.

Finis Libri Primæ , et Primi Voluminis.

